Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

kW

~~Elzevirius~~ 235
~~A 169~~ D 32

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Koninklijke
Bibliotheek
te 's Hage.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

D. JUSTINIANI,
Sacratiſſimi Principis,
INSTITUTIONUM,
SIVE
ELEMENTORUM,
LIBRI QUATUOR,

Notis perpetuis multo, quam hucuſ-
que, diligentius illuſtrati,

Cura & ſtudio

ARNOLDI VINNII J.C.

Editio poſtrema ab Auctore recognita.

AMSTELODAMI,
Ex Officina Elſeviriana.
cIↄ Iↄc LXIX.
Cum Privilegio Sacr. Caſ. Majeſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Nobiliſſimis atque Ornatiſſimis Adoleſcentibus,

CONSTANTINO
ET
CHRISTIANO HUGENIIS,

Fratribus germanis, Magni illius CONSTANTINI, Toparchæ Zulichemii, &c. Filiis,

ARNOLDUS VINNIUS

S. P. D.

ETſi juſti multorum extant in libros Inſtitutionum Juris Commentarii: pauci tamen ſunt, Nobiliſſimi & Præſtantiſſimi Adoleſcentes, qui Notis brevioribus eos illuſtrarunt: nemo, qui ita, ut alia luce non indi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

geant. Equidem non eo inficias, Jacobum Cujacium, virum juris ſcientia clariſſimum, tantum in hoc genere præſtitiſſe, ut jure meritoque primas ei deferant omnes eruditi; adeo omnia ſunt ſolida ac conſummata. Utique tamen fatendum eſt, Cujacium pleriſque in locis ſubobſcurum eſſe, ſcilicet lucem eripiente, atque oculatiſſimos quoque interdum fallente præciſo illo ſermonis genere, quo vir ſummus utitur, præſertim in notis poſterioribus; quamquam in Cujacio virtutis id obtinet locum. Adhæc nihil ille, quod non ex abdita Juriſprudentiæ penu promptum; & in quo non etiam doctiores hærere ſoleant: quippe cui, dum ex ſua potius facultate, quam ex vero rem æſtimat, cetera omnia tam plana ac facilia viſa, ut interpretem minime deſiderent. De eo ſane nemo nunc queri poteſt, quod legum capita adferre Cujacius ſuperſederit,

poſt-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

poſtquam quod hic deeſt expoſitioni Cujacianæ, ſuppletum cura clariſſimi viri Caroli Annibalis Fabroti. In manibus omnium verſantur notæ Joannis Criſpini, à Julio Pacio editæ & auctæ, ſane quidem non inelegantes; ſed in quibus hoc culpatur, quod plurima alieno loco temere poſita ſint, quædam etiam ad rem, qua de agitur, minus accommodata, ut in notis iſtis colligendis, atque ex variis auctoribus deſcribendis, vix vanno aut cribro uſi videantur: quod vitium eſt pleriſque notarum ſcriptoribus familiare. Cui & hoc accedit, quod exemplaria omnia (quotquot quidem mihi videre contigit) ſcateant innumeris iiſque graviſſimis librariorum mendis, raroque in his auctor aut locus recte citatus reperiatur. Qua quidem de re ſæpe audivi doctiſſimorum hominum querimonias; optantium, ut huic incommodo aliquando occurreretur: &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

profecto non ſine cauſa. Recte enim illi meo judicio ſentiunt, qui nihil æque ad promovenda juventutis ſtudia neceſſarium eſſe ducunt, quam ut libellus Inſtitutionum, qui nunquam de manu deponendus eſt futuro Juriſconſulto, notis cum accuratis & claris, tum paulo quoque uberioribus, quam ſunt illæ vulgares, illuminetur, ac tale quid conficiatur, quod & vicem commentarii exhibere poſſit, & ea forma excudi edique, ut quo cuique commodum ſit, facile circumferri, atque in ſinu geſtari queat. Sed & magni viri auctores mihi atque hortatores fuere, ut ipſe hanc operam ſuſciperem. Deterrebat me primo rei difficultas: quippe qui ſciebam facilius eſſe, commentaria ſcribere, quam notas. In notis, quæ omnibus placeant, utendum docta brevitate, & verbis minime trivialibus. Poſtremo, difficile eſſe, brevem eſſe ſimul & planum.

Cete-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Ceterum pro ingenii mei facilitate tandem perſuaderi me paſſus ſum, & quid in hoc genere præſtare poſſem, tentavi. Quid præſtiterim, alii judicent. Poëtas imitatus ſum, qui & prodeſſe volunt, & delectare. Affirmare autem poſſum, Nobiliſſimi Adoleſcentes, me veſtra in primis contemplatione acceſſiſſe ad haſce curas, eaſque in lucem emiſiſſe, ut quos Patris ſolicitudo tam arcte mihi commendaverat, eorum commodo non voce modo, verum etiam ſcripto aliquo juvarem. Idque eo feci lubentius, quoniam omnia magna & præclara à vobis expectare jubemur. Etenim ſi ex ſtudiis hujus ætatis veſtræ, tanquam ex herbis, quantæ fruges induſtriæ futuræ ſint, recte conjicimus, nemini, cum ad juſtam ætatem perveneritis, ingenio aut eruditione conceſſuri eſtis. Vobis itaque, Præſtantiſſimi Juvenes, hoc lucubrationum noſtrarum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

opuſculum mittimus, ut extet apud vos argumentum ſingularis noſtræ erga vos voluntatis & ſtudii. Leve quidem munus eſt, quod offero: ſed tamen literarium; pene ſcripſeram literatum: ſed non ante id dicam, quam incomparabili Viro Parenti veſtro placere intellexero. Quale vero aut quantulumcumque eſt, ſi ab animo offerentis æſtimabitur, audeo mihi de mutua veſtra benevolentia omnia prolixe polliceri. Bene valete. Deus Opt. Max. ſtudia veſtra proſperet, voſque incolumes diu ſervet Patriæque Patrique. Lugd. Batav. poſtridie Idus Decembris, cIↃ IↃ C XLV.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Ampliſſimo, Spectatiſſimo Viro,

D. ARNOLDO VINNIO,

JCto, Amico ſummo,

ROgatu tuo legi & relegi attentius præcipuam Notarum, quas in Inſtitutiones Juris concinnaſti, partem. Meum nunc flagitas judicium? Equidem ut te amicum integerrimum, ſic & lucubrationes tuas luculentiſſimas animitus exoſculor, iſtud tuum cumprimis admiratus artificium, quod tanto verborum compendio, tantam rerum opulentiam, tanta perſpicuitate pariter atque dexteritate dedit expoſitam, ut vel unica ſæpe periodus & innumeris occurrat du-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

biis, & abſtruſa priſci & antiquati abdita reſeret, & infinitas æqui depromat rationes. Sic profecto omne tuliſti punctum, ut, quod olim de Papiniano decantatum, non minus tibi merito tribuerim, quando nec addi ſcriptis nec demi verbulum citra ſenſus luxationem atque diſpendium poſſe cenſetur. Superioris ſæculi ingenioſiſſimus pariter ac facundiſſimus Sacræ Inſtitutionis Scriptor ſtupendo equidem artificio neminem non à ſcribendo deterruiſſe dicebatur. Diſſimulent ſane, quid volent, indignabundi; mihi equidem (ingenue fateor) in id argumenti genus nonnihil intento, quin & jam meditabundo ac pene ſcripturienti calamum excuſſiſti, ne qua poſt Homerum Iliada, pro applauſu cachinnum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

num. Tantum vero nunc abeſt, ut tibi dicam ſcripſerim, quod immenſus ille coruſcantis Solis tui fulgor meam obfuſcet & abſorbeat faculam, ut tanto impenſius in Republica Academica tibi mihique gratuler, nec non acrius ultro currenti calcar addam. Sic te Deus bono publico longum ſoſpitet. Dabam è Muſeo, pridie Idus Decembr. cIↃ IↃ CXLV.

A. T. obſervantiſſimus

B. SCHOTANUS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Ad verum Juriſprudentiæ Studioſum.

PEr brevia in ſtudiis ſi vis compendia duci,
Traditaque eximio diſcere Jura ſtylo:
Si veras cauſas momentaque ſingula rerum ;
Et noſſe, antiquis quæ placuere, juvat.
En Aquila in celſis tibi doctâ VINNIUS arte
Perſpicuum,nitidum,perbreve cudit opus:
Hoc tibi cudit opus, quo nullum comtius ætas
Noſtra videt. Plus hoc utilitatis habet,
Quam prolixa nimis tibi commentaria proſunt.
Hoc poteris certam Juris inire viam.
Quod per pauca datur, per plura inquirere noli;
Si ſolide nôris paucula, plura ſcies.

B. SCHOTANUS.

IN-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

IN
INSTITUTIONES JURIS JUSTINIANÆI,

Illuſtratas à Clariſſimo Viro,

ARNOLDO VINNIO,

In Academia Leidenſi Juris Profeſſore celeberrimo.

HIc juris tabulas, hic normas adſpicis æqui,
Quiſquis amas juſti non nimis eſſe tenax.
Finge dolos, hominum Solertia, mille querelas
Excipit, in fraudes lex metuenda tuas.
Sic inſtat ſceleri Cæſar pœnaſque repoſcit,
Et varium haud uno verberat ore nefas.
Creſcunt cum vitiis Regum mandata, feroſque
Improbitas, ſalvis civibus, eſſe facit.
Cogitur iraſci Majeſtas gentibus, & ne
Rerum ſumma ruant, vult periiſſe malos.
Vinnius *in Batavis leges illuſtrat, & omne*
Clarius in terris dat patuiſſe ſcelus,
Et Nemeſin formaſque boni. Tu, docta Juventus,
Crede tuis ſtudiis lucida verba dari.
Palantes ite in tenebris; ſi, Virgine cæcâ,
Non cupitis tanti Solis honore frui.

C. BARLÆUS.

Con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Conſultiſſimo Viro,

ARNOLDO VINNIO,

JURISCONSULTO.

Cum Imp. Juſtiniani Inſtitutiones perpetuis & politiſſimis Notis illuſtratas vulgaret.

AD

Studioſam LL. Juventutem.

ACcipe, Romanæ Themidi devota juventus,
Cæſaris haud largâ tradita jura manu.
Accipe non notâ quondam fulgentia luce,
Et plures, ſpatio ſed breviore, faces.
VINNIUS obſcuris accendit legibus ignes,
Et partes tenebras diſcutientis agit.
Erret, & ambages alius ſibi deligat: at tu
Hunc tibi; dux certæ, dux brevis ille viæ eſt.
Nec tam parca tibi ſpernenda eſt dextera; tradi
Nam largâ poterant non tibi plura manu.

MARCUS ZUERIUS BOXHORNIUS.

Ad

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Ad Clariſſimum Virum,

D. ARNOLDUM VINNIUM,

Inſtitutiones Juris Notis perpetuis illuſtratas edentem.

Accipe veridicæ Lugdunum oracula linguæ,
Juſſaque legiferæ ſuſpicienda Deæ,
Et doctæ tot mentis opes: hic regula Juſti
Magna ſub exiguâ mole coacta patet.
Scilicet attonitis toties laudata coronis,
Dignaque ab æterna poſteritate legi;
Omnia dicturis & in omnia ſæcula chartis
Tradidit, ut nunquam deſinat inde loqui.

CONSTANTINUS HUYGENS.

IN-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

INDEX
TITULORUM
Inſtitution. Imperialium.

A.

de *A Cquiſitione per adrogationem.* pag. 399
Actionibus. 543
Ademptione & tranſlatione legatorum. 305
Adoptionibus. 60
Aſſignatione libertorum. 381
Atiliano tutore, & eo, qui ex Lege Julia & Titia dabatur. 94
Auctoritate tutorum. 98

B.

B *Onorum poſſeſſionibus.* 390

C.

C *Apitis deminutione.* 86
Codicillis. 328
Curatoribus. 10

D.

D *Iviſione ſtipulationum.* 425
Donationibus. 183
Duobus reis ſtipulandi & promittendi. 425

E. *Em-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

E.

EMptione & venditione. 456
Eo, cui libertatis cauſa bona addicuntur. 401
Exceptionibus. 603
Excuſationibus tutorum vel curatorum. 111
Exheredatione liberorum. 226

F.

FIdeicommiſſariis hereditatibus, & ad SC^tum^ Trebellianum. 311
Fideijuſſoribus. 449
Fiduciaria tutela. 92

G.

GRadibus Cognationum. 372

H.

HEredibus inſtituendis. 253
Hereditatibus, quæ ab inteſtato deferuntur. 333
Heredum qualitate & differentia. 267
His, qui ſui vel alieni juris ſunt. 42

I.

IIs, per quos agere poſſumus. 593
Ingenuis. 28
Injuriis. 530
Inofficioſo teſtamento. 261

In-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Interdictis. 613
Inutilibus ſtipulationibus. 432
Jure naturali, gentium, & civili. 14
Jure perſonarum. 25
Juſtitia & jure. 11

L.

Legatis. 276
Lege Aquilia. 520
Lege Falcidia. 306
Lege Fuſia Caninia tollenda. 41
Legitima agnatorum ſucceſſione. 350
Legitima agnatorum tutela. 84
Legitima parentum tutela. 92
Legitima patronorum tutela. 90
Libertinis. 30
Literarum obligationibus. 453
Locatione & conductione. 464

M.

Mandato. 477
Militari teſtamento. 215

N.

Noxalibus actionibus. 586
Nuptiis. 48

O.

Obligationibus. 408
Obligationibus ex conſenſu. 455

Obli-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Obligationibus, quæ quaſi ex contractu naſcuntur. 486
Obligationibus, quæ ex delicto naſcuntur. 501
Obligationibus, quæ quaſi ex delicto naſcuntur. 539
Officio judicis. 626

P.

PAtria poteſtate. 46
Perpetuis & temporalibus actionibus, & quæ ad heredes, & in heredes tranſeunt. 600
Per quas perſonas cuique acquiritur. 195
Per quas perſonas nobis obligatio acquiritur. 492
Pœna temere litigantium. 623
Publicis judiciis. 634
Pupillari ſubſtitutione. 248

Q.

QUi & ex quibus cauſis munumittere non poſſunt. 35
Quibus alienare licet vel non. 190
Quibus modis jus patriæ poteſtatis ſolvitur. 68
Quibus modis re contrahitur obligatio. 410
Quibus modis teſtamenta infirmantur. 255
Quibus modis tollitur obligatio. 594

Qui-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Quibus modis tutela finitur. 101
Quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum. 121
Qui teſtamento tutores dari poſſunt. 81
Quod cum eo, qui in aliena poteſtate eſt, negotium geſtum eſſe dicitur. 577

R.

Rebus corporalibus & incorporalibus. 161
Replicationibus. 610
Rerum diviſione & acquirendo ipſarum dominio. 126

S.

Satiſdatione tutorum vel curatorum. 108
Satiſdationibus. 595
Senatuſconſulto Orficiano. 366
Senatuſconſulto Tertulliano. 360
Servili cognatione. 377
Servitutibus ruſticorum & urbanorum prædiorum. 162
Singulis rebus per fideicommiſſum relictis. 325
Si quadrupes pauperiem feciſſe dicatur. 591
Societate. 571
Stipulatione ſervorum. 427
Succeſſione cognatorum. 368
Succeſſione libertorum. 481

Suc-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Succeſſionibus ſublatis, quæ fiebant per bonorum venditiones, & ex SC^to Claudiano. 406
Suſpectis tutoribus vel curatoribus. 120

T.

Teſtamentis ordinandis. 204
Tutelis. 77

V.

Verborum obligationibus. 417
Vi bonorum raptorum. 517
Uſucapionibus & longi temporis Præſcriptionibus. 174
Uſu & habitatione. 170
Uſufructu. 166
Vulgari ſubſtitutione. 245

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Cicero, I. de Oratore.

Sive quem iſta præpotens & glorioſa Philoſophia delectat (dicam audacius) hoſce habet fontes omnium diſputationum ſuarum, qui jure civili & legibus continentur. Ex his enim & dignitatem maxime expetendam videmus, cum verus, juſtus, atque honeſtus labor honoribus, præmiis atque ſplendore decoratur: vitia autem hominum, atque fraudes damnis, ignominiis, vinculis, verberibus, exſiliis, morte multantur: & docemur non infinitis, concertationumque plenis diſputationibus, ſed auctoritate nutuque legum domitas habere libidines, coërcere omnes cupiditates, noſtra tueri, ab alienis mentes, oculos, manus abſtinere.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

PROOEMIUM

DE

Confirmatione Inſtitutionum.

IN NOMINE DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI.

IMPERATOR CÆSAR FLAVIUS JUSTINIANUS, ALEMANICUS GOTTHICUS, FRANCICUS, GERMANICUS, ANTICUS, ALANICUS, VANDALICUS, AFRICANUS, PIUS, FELIX, INCLYTUS, VICTOR AC TRIUMPHATOR, SEMPER AUGUSTUS, cupidæ legum juventuti S.

IMPERATOR] Hoc nomine etſi appellantur omnes exercitus ductores, οἱ ϛρατηγοὶ ἢ τῶν πολέμων ἡγεμόνες, proprie tamen id tribui ſolebat iis, qui re bene geſta hoc honoris titulo acclamatione militum vel decreto Senatus decorati eſſent. Poſt occupatam Rempub. perpetuum Principis prænomen eſſe cœpit ex SC. Hotomannus ex *Cic. Tacit. Suet. Dion. Appian.*

CÆSAR] Cognomen familiæ in gente Julia, quod poſt C. Julium factum eſt hæreditarium Imperatorum.

Procedente tempore eodem nomine appellati & qui vivo Imperatore deſignati auguſtæ majeſtatis heredes. *l. 7. C. de malef. & mathem.* Spartian. *in Ælio Vero.* ubi & hunc ipſum primum Cæſarem ea ratione appellatum, teſtatur. Hodie *Reges Romanorum* vocantur.

FLAVIUS] A Veſpaſiano Imperatore hoc nomen manavit, quem è Flavia gente nova & ignobili fluxiſſe, Suetonius auctor eſt.

JUSTINIANUS] Nomen hoc Imperatoris noſtri proprium fuit; idque etiam habuit ante adoptionem: ex quo apparet, non eſſe productum à nomine Juſtini avunculi & patris adoptivi, ut quidam putant.

ALEMANICUS, GOTTHICUS, &c.] Agnomina à devictis aut bello laceſſitis gentibus ducta. Seneca I. *de Clement.* ſcribit, aſſentantem populum ambitioſæ majeſtati tribuiſſe, quicquid potuit congerere titulorum.

FRANCICUS] Theodibertum Francorum Regem graviſſime tuliſſe refert Agathias, quod Juſtinianus, velut devicta gente Francorum, Francici titulum ſibi ſumpſiſſet. Poſtea etiam Gepidicum & Longobardicum ſe dixit, quod eas quoque gentes irritavit. *Cujac. & Grot. ex Agathia.*

PIUS] Primus hoc cognomen obtinuit Antoninus Hadriani ſucceſſor. *Capitolin. in Antonin.* inde ad alios deſcendit. *Juſtinian. Nov. 78. cap. 5.* Ἀντωνῖνος ὁ τῆς εὐσεβείας ἐπώνυμος, ἐξ ὅπερ καὶ εἰς ἡμᾶς τὰ τῆς προσηγορίας ταύτης κατῆλθε.

FELIX] Uſurpavit hoc cognomen Commodus, ut hiſtoriæ teſtantur, quem plerique ſucceſſores imitati appellationem hanc Juſtiniano tradiderunt.

TRIUMPHATOR] Triumphaſſe legitur de Perſis & Vandalis. Varro *lib. 7. de ling.* ſcribit, triumphare ſic appellatum eſſe, *quod cum Imperatore milites redeuntes clamitant per Urbem in Capitolium eunti, Io triumphe, io.*

AUGUSTUS] Nomen hoc primum Octavio à Senatu tributum: ductum ab eo, quod loca, in quibus augurato quid conſecratur, auguſta nominantur. Suet. *in Aug. c. 7.* Alii ab augendo Imperio dictum putant: unde illud hodieque, Zu allen zeiten Mehrer des Reichs. Weſem.

Ut Plato Legiſlationis tres vult eſſe partes, Prooemium, Legem, & Sanctionem, ita hujus Conſtitutionis eadem deprehenduntur membra. I. Prooemium, quo ſuum legiſlationis ſtudium commendat, uſque ad §. 3. II. Legiſlatio, uſque ad §. pen. III. Sanctio. *Weſemb. hic.*

De Uſu Armorum & Legum.

IMPERATORIAM majeſtatem non ſolum armis decoratam, ſed etiam Legibus oportet eſſe armatam: ut utrumque tempus, & bellorum, & pacis, recte poſſit gubernari: & Princeps Romanus non ſolum in hoſtilibus præliis victor exiſtat, ſed

---

ARMIS DECORATAM] Imperator utrumque Reip. tempus ſine armorum ac Legum præſidio recte adminiſtrare non poteſt. in quam ſententiam præclara quædam hic adſperſa ab *Hotom. & Grot. ex Ariſtot. Plat. Liban.*

LEGIBUS ARMATAM] Munitam & inſtructam. M. Tullius *l. 1. de Offic.* ſcribit, Lacedæmoniorum imperium multo plus Lycurgi Legibus & diſciplinæ debere, quam aut Pauſaniæ aut Lyſandri rebus geſtis. *Parvi enim*, inquit, *ſunt foris arma, niſi ſit conſilium domi, &c.* Eſt autem hic χιασμὸς κατὰ τὸ τοῦ X ςοιχείου τύπον. tribuit armis, decorari; legibus, armari. Theoph. verbum pro verbo reddidit: ὅπλοις κοσμεῖσθαι, νόμοις ὁπλίζεσθαι.

VICTOR EXISTAT] Senſus eſt apertus, Imperatorem non ex armis tantum, ſed etiam ex Legibus glorioſam ſibi victoriam comparare.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſed etiam per legitimos tramites calumniantium iniquitates expellat: & fiat tam juris religioſiſſimus, quam victis hoſtibus triumphator [magnificus].

De Bellis & Legibus Juſtiniani.

1. Quorum utramque viam cum ſummis vigiliis, ſummaque providentia; annuente Deo, perfecimus. Et bellicos quidem ſudores noſtros barbaricæ gentes ſub juga noſtra redactæ cognoſcunt: & tam Africa, quam aliæ innu-

---

LEGITIMOS TRAMITES] Ea ratione, quam Leges præſcribunt. Theophilus convertit, *νομίμοις ἐπινοίαις*, legitimis inventis. Imperator non tantum hoſtibus debellandis, verum etiam calumniatoribus coërcendis victoris nomen adipiſcitur.

CALUMNIANTIUM] Pars pro toto; improbitas, quæ in judiciis verſatur, de quo proprie verbum calumniandi intelligitur, pro omni, quæ in pacata civitate admittitur. Cicero, 2. *de Repub. Ut Carneadi reſpondeatis, qui ſæpe optimas cauſas ingenii calumnia ludificari ſolet.*

JURIS RELIGIOSISSIMUS] Juris ad ſummam religionem obſervantiſſimus. Dionyſ. Halicarn. *lib.* 5. Κράτιστος ἦν βασιλεὺς ὁ δικαιότατός τε καὶ νομιμώτατος.

MAGNIFICUS] Abeſt hæc vox à veteribus libris, teſtib. Cujac. & Hotom. nec Theoph. agnoſcit.

1. UTRAMQUE VIAM] Juſtinianus & gloriam ſibi peperit victis hoſtibus, & juris æquabilitatem inter cives ſuos retinuit.

BARBARICÆ GENTES] Significat Perſas in Syria, Vandalos in Affrica & Italia, Gotthos in Italia & Sicilia.

REDACTÆ] Vet. *deductæ*, & ita Cujac. & Hotom.

INNUMERÆ] Vet. *numeroſæ*, id eſt, multæ. ſic enim locuti ſunt Caſſiod. Oroſ. Eutrop. & alii ſcriptores σύγχρονοι, Theophilus tamen ἀναρίθμητοι.

POST

innumeræ provinciæ, poſt tanta temporum ſpatia, noſtris victoriis à cæleſti Numine præſtitis, iterum ditioni Romanæ noſtroque additæ Imperio, proteſtantur. Omnes vero populi Legibus tam à nobis promulgatis, quam compoſitis reguntur.

De compoſitione Codicis & Pandectarum.

2. Et cum ſacratiſſimas Conſtitutiones, antea confuſas, in luculentam ereximus conſonantiam, tunc noſtram extendimus curam ad immenſa

---

POST TANTA TEMPORUM SPATIA] Poſt annos 95. quibus Vandali Africam tenuerunt. *l.* 1. *Cod. de offic. Præf. Afric.* adſtipulatur Procop.

DITIONI ROMANÆ] Poſtquam ſedes imperii Conſtantinopolim (quæ antea Byzantium, poſtea etiam nova Roma) tranſlata fuit, Imperium Romanum à Conſtantino & Gallieno in duas partes diviſum, Orientalem & Occidentalem, & utrique parti ſuæ provinciæ attributæ.

PROMULGATIS] Promulgatas ſuas, compoſitas alienas intelligit, id eſt, ex veteri Jure in unum collectas & diſpoſitas.

2. IN LUCULENTAM EREXIMUS CONSONANTIAM] Intelligit Codicem priorem, quem altero imperii ſui anno componi juſſit, 528. & anno inſequenti edidit. In hunc Principum Conſtitutiones vage per tres codices, Gregorianum, Hermogenianum, Theodoſianum, diſperſas collegit. *conſt. de Nov. Cod. fac. & de Juſt. Cod. confirm.* Sed eum non habemus. Poſt idem Codex iterum emendatus eſt & multis locis recognitus, additis 50 Deciſionibus, quo hodie utimur.

AD IMMENSA VETERUM VOLUMINA] Quarto imperii anno Lampadio & Oreſte Coss. 530. Pandectas componi juſſit, ediditque & confirmavit anno Imperii ſexto, ipſo III. Cos. eodemque anno compoſitæ Inſtitutiones, & promulgatæ uno menſe ante Pandectas; ut Pandectæ compoſitione priores ſint Inſtitutionibus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

menſa veteris prudentiæ volumina, & opus deſperatum, quaſi per medium profundum euntes, cœleſti favore jam adimplevimus.

De tempore, auctoribus, fide & utilitate compoſitionis Inſtitutionum.

3. Cumque hoc, Deo propitio, peractum eſt, Triboniano Viro magnifico, Magiſtro, & Exquæſtore ſacri palatii noſtri, & Exconſule, necnon Theophilo & Dorotheo, Viris illuſtribus, & Anteceſſoribus (quorum omnium ſolertiam, & Legum ſcientiam, & circa noſtras juſſio-

---

confirmatione poſteriores. Codicem repetitæ prælectionis promulgavit anno proximo, ipſo I v. & Paulino Coss. 534. Hæc perſpicua ſunt ex Conſtitutionibus ad Juris compoſitionem pertinentibus. Novellar. liber diem non habet.

IMMENSA VOLUMINA] Innumera veterum ſcripta, quæ in bis mille libros & aliquot centena millia verſuum excreverant. *l. omnem. de Concept. Digeſt.*

PER MEDIUM PROFUNDUM] Per medias difficultates. Liv. 31. *Provideo animo in vaſtiorem me altitudinem, ac velut profundum invehi.*

3. MAGISTRO] Scil. officiorum, penes quem cura eſt totius pene aulæ & palatii. Gallis *Prevoſt de l'hoſtel.* Cujac. in *l. 3. C. de Præpoſ. ſacr. cubic. lib. 12.*

EXQUÆSTORE] Quæſtor ætate Juſtiniani is erat, quem noſtra ætas Cancellarium vocat, ut *paſſ. in Cod.* hoc eſt, ad quem cura Legum & Juris pertinet. cuſtos Legum & famæ publicæ appellatur in *Nov.* Valentiniani *de homic. caſ. fact.* & à Caſſiod. aliquot locis. Exquæſtores & Exconſules à Juſtiniano dicuntur, qui à Latinis quæſtorii & conſulares.

ANTECESSORIBUS] Juris interpretibus, ac Doctoribus, ἐξηγηταῖς, ut paſſ. in *præf. Pand.* τῶν νόμων διδασκάλοις, *l. 6. §. 12. D. de excuſ. tut.* Qui forum ſequebantur, togati; qui ſcholas, Anteceſſores, & Profeſſores dicebantur.

juſſiones fidem, jam ex multis rerum argumentis accepimus) convocatis, mandavimus ſpecialiter, ut ipſi noſtra auctoritate, noſtriſque ſuaſionibus inſtitutiones componerent: ut liceat vobis prima Legum cunabula non ab antiquis fabulis diſcere, ſed ab Imperiali ſplendore appetere: & tam aures, quam animi veſtri nihil inutile, nihilque perperam poſitum, ſed quod in ipſis rerum obtinet argumentis, accipiant. Et quod priore tempore vix poſt quadriennium prioribus contingebat, ut tunc Conſtitutiones Imperatorias legerent, hoc vos à primordio ingrediamini, digni tanto honore, tantaque reperti felicitate, ut & initium vobis, & finis Legum eruditionis à voce Principali procedat.

Di-

PRIMA LEGUM CUNABULA] Prima Legum fundamenta, ϛοιχεῖα ſeu elementa primam Legum audientiam appellat in *l. un. C. de nud. jur. Quirit. toll.*

ANTIQUIS FABULIS] Jus antiquum & obſoletum intelligit, quo referti erant veterum Juriſconſult. libri.

RERUM OBTINET ARGUMENTIS] Huc pertinet illud Ariſtippi apud Laërtium, qui percontanti cuidam, quæ potiſſimum adoleſcentibus eſſent dicenda, reſpondit, quæ viris uſui futura ſunt.

POST QUADRIENNIUM] Theophil. μετὰ τριετῆ χρόνον. Sed aut erravit ipſe, aut corrupti ſunt codices. ut patet ex præfat. ad Anteceſſ. Fabrot. *in not. ad Theoph.*

DIGNI TANTO HONORE, TANTAQUE REPERTI FELICITATE] Digni reperti tanto honore tantaque felicitate. Theoph. τοσαύτης ἀξιωθέντες τιμῆς, καὶ τοσαύτης ἀπολαύσαντες εὐτυχίας, *dignati & aſſequuti.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Diviſio Inſtitutionum.

4. Igitur poſt libros quinquaginta Digeſtorum, ſeu Pandectarum, in quibus omne Jus antiquum collectum eſt, quod per eundem virum excelſum Tribonianum, nec non ceteros viros illuſtres & facundiſſimos confecimus: in quatuor libros eaſdem Inſtitutiones partiri juſſimus, ut ſint totius legitimæ Scientiæ prima elementa.

Quid in Inſtitutionibus contineatur.

5. In quibus breviter expoſitum eſt, & quod antea obtinebat, & quod poſtea deſuetudine inumbratum, Imperiali remedio illuminatum eſt.

Ex

---

4. PANDECTARUM] Pandectæ *παρὰ τὸ πᾶν δέχεσθαι* quod omnis generis Leges complectantur. Harmenop. *lib.* 1. *tit.* 1. §. 6.

COLLECTUM EST] Libri veteres teſte Hotom. *collatum eſt.* Et ita Theoph. *ἐν οἷς ἤθροισαι πᾶσα ἡ τῶν ἀρχαίων νομοθεσία.*

CETEROS] Præter Tribonianum, Theophilum, Dorotheum, tredecim aliis uſus eſt Juſtinianus, quos enumerat & nominat in *præfat. Digeſt.*

IN QUATUOR LIBROS] Apud Theophil. abundant verba, *τῶν εἰρημένων Διγέστων.* Fabrot.

5. DESUETUDINE] Theoph. *ἀσυνεθείᾳ*, quaſi dicas *inſuetudine.* Significat autem jura antiqua & antiquata, qualia multa in argumentis uſucapionum, exheredationis liberorum, legatorum, ſucceſſionum ab inteſtato, bonorum poſſeſſionum, ſatisdationum, &c.

ILLUMINATUM EST] Theoph. *ἐφωτίσθη.* Intelligit autem & deſuetorum quorundam in uſum revocationem, & aliorum vel interpolationem vel abolitionem.

6. PRÆ-

Ex quibus libris compoſitæ ſunt Inſtitutiones, atque earum recognitio & confirmatio.

6. Quas ex omnibus antiquorum Inſtitutionibus, & præcipue ex Commentariis Caii noſtri, tam Inſtitutionum, quam Rerum quotidianarum, aliiſque multis Commentariis compoſitas, cum tres viri prudentes prædicti nobis obtulerunt, & legimus, & recognovimus, & pleniſſimum noſtrarum Conſtitutionum robur eis accommodavimus.

Adhortatio ad ſtudium Juris.

7. Summa itaque ope, & alacri ſtudio has Leges

---

6. PRÆCIPUE EX COMMENTARIIS CAII] Hoc ita eſſe vel ex reliquiis ſcriptorum Caii, quæ in Pandectis ſuperſunt, cuivis animadvertere licet. ſæpius enim hujus unius, quam ceterorum omnium verba in his libris proferuntur.

NOSTRI] Benevolentiæ ſignificatio. ac ſic plerumque prædeceſſores, qui noſtræ fuerunt profeſſionis, appellamus. *Scævola noſter* apud Paulum & Triphoninum ſæpe. apud Pomponium *Cajus noſter. l. pen. D. de ſtip. ſerv.* Floruit ſub Hadriano & Marco. *l. 7. D. de reb. dub. l. pen. D. ad SC. Tertyll.*

RECOGNOVIMUS] Id eſt, corrigendi cauſa diligenter & attente legimus. Cic. pro Balb. *Nos Cn. Pompeii judicium de conſilii ſententia pronunciatum recognoſcemus.*

CONSTITUTIONUM ROBUR EIS ACCOMMODAVIMUS.] His verbis indicatur Inſtitutionum confirmatio. Unde hæc præfatio Theophilo, διάταξις βεβαιοῦσα τὰ ἰνστιτοῦτα.

7. SUMMA OPE ET ALACRI STUDIO] Epilogus exhortatorius, ut in ſuaſoriis uſitatum, à ſpe & expe-

Leges noſtras accipite : & voſmetipſos ſic eruditos oſtendite, ut ſpes vos pulcherrima foveat, toto legitimo opere perfecto, poſſe etiam noſtram Rempublicam in partibus ejus vobis credendis gubernari. D. CP. XI. Kalend. Decemb. D. JUSTINIANO PP. A. III. COS.

---

expectatione præmiorum. *Cic.* 1. *de Orat. Pergite, ut facitis, adoleſcentes, atque in id ſtudium, in quo eſtis, incumbite, ut & vobis honori, & amicis utilitati, & Reipub. emolumento eſſe poſſitis.*

D. CP. XI. KAL. DECEMB.] Id eſt, *Data Conſtantinopoli* XI. *Kalendas Decembris, Domino Juſtiniano perpetuo Auguſto, tertium Conſule.* In quibuſdam libris, P. P. quaſi *Patre Patriæ*, quod ejus temporis conſuetudo repudiat. Hotom.

IN-

INSTITUTIONUM
SEU
ELEMENTORUM
D. JUSTINIANI,
Sacratiſſimi Principis,

LIBER I.

DE JUSTITIA ET JURE.

TITULUS I.
Definitio Juſtitiæ.

JUſtitia eſt conſtans & perpetua voluntas jus ſuum cuique tribuendi.

De-

TITULUS I.

CONSTANS ET PERPETUA VOLUNTAS] Hæc verba juſtitiæ habitum ibi demum eſſe indicant, ubi perpetuo & conſtanter quis juſte agit, atque ut Ariſtoteles 2. *Eth.* 5. βεβαίως καὶ ἀμεταϰινήτως ἔχων. Auctor hujus definitionis eſt Ulp. *l.* 10. *D. hoc tit.*

VOLUNTAS] Metonym. pro habitu voluntatis ſive ἕξει, ἀφ᾽ ἧς βουλόμεθα τὰ δίκαια, ut Paraphraſt. ad 5. *Nicom. c.* 1.

JUS SUUM CUIQUE] Objectum Juſtitiæ eſt jus cujuſque ſuum; finis, ut id quiſque obtineat, i. ut cuique, quod ei debetur, tribuatur. Delictis etiam debetur pœna. Athanaſ. in ſyn. 8. ſer. ἀποδιδόναι ἑκάστῳ τὸ ἴδιον. Plato 1. *de Rep.* hunc finem exprimit his verbis, τὰ ὀφειλόμενα ἑκάστῳ ἀποδιδόναι.

TRIBUENDI] Alias *tribuens.* Theophil. νέμουσα. Cic. 5. *de fin. Affectio animi ſuum cuique tribuens, quæ juſtitia dicitur.* & ita etiam alibi, *lib.* 1. *de Off.* & 2. *ad Heren.*

 1. Ju-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Definitio Juriſprudentiæ.

1. Juriſprudentia eſt divinarum atque humanarum rerum notitia, juſti atque injuſti ſcientia.

De Juris methodo.

2. His igitur generaliter cognitis, & incipientibus nobis exponere Jura populi Romani, ita videntur poſſe tradi commodiſſime, ſi primo levi ac ſimplici via, poſt deinde diligentiſſima atque exactiſſima interpretatione ſingula tradantur: alioqui, ſi ſtatim ab initio rudem adhuc & infirmum animum ſtudioſi, multitudine ac varietate rerum oneraveri-

---

1. JURISPRUDENTIA] Quæ & ſcientia & ars juris, & intelligentia & civilis ſapientia. His enim nominibus promiſcue uti ſolent, qui populariter loquuntur.

DIVINARUM ATQUE HUMANARUM RERUM] Subjectum. modus autem conſiderandi, quatenus de jure earum quæritur: quem modum indicant verba ſequentia, *juſti atque injuſti*. M. W.

SCIENTIA] Juriſprudentia eſt habitus intellectus: juſtitia, ut virtus moralis, eſt habitus voluntatis. Hæc etiam definitio Ulpiani eſt. *d. l.* 10. §. 2. *hoc. tit.*

2. GENERALITER] Curſim, obiter, ſummatim, *ἐν παρέργῳ*.

LEVI AC SIMPLICI VIA] Τυπωδῶς, craſſa ac pingui Minerva. Præclare Ariſtot. Δεῖ γὰρ, inquit, ὑποτυπῶσαι πρῶτον, ἔνθ' ὕστερον ἀναγράφειν. *Prius lineamenta prima ducenda ſunt & opus informandum, poſt utendum veris coloribus*. Nec minus ſcite Quintil. 1. *Inſt. orat.* 2. *Ut vaſcula*, inquit, *oris anguſti ſuperfuſam humoris copiam reſpuunt, ſenſim autem influentibus complentur, ſic animi puerorum*, &c.

DILIGENTISSIMA ATQUE EXACTISSIMA] Hoc ad ſummam ſcientiæ eſt neceſſarium, uti prius illud incipientibus magis convenit.

verimus: duorum alterum, aut deſertorem ſtudiorum efficiemus, aut cum magno labore, ſæpe etiam cum diffidentia (quæ plerumque juvenes avertit) ſerius ad id perducemus, ad quod, leviore via ductus, ſine magno labore, & ſine ulla diffidentia, maturius perduci potuiſſet.

Juris præcepta.

3. Juris præcepta ſunt hæc: honeſte vivere, alterum non lædere, ſuum cuique tribuere.

De

DUORUM ALTERUM] Δυοῖν θάτερον. Quintilian. *Proœm. lib.* 8. *Incipientibus brevius & ſimplicius tradi convenit: aut enim difficultate inſtitutionis tam numeroſa atque perplexa deterreri ſolent; aut eo tempore, quo præcipue alenda ingenia, ac indulgentia quadam enutrienda ſunt, aſperiorum tractatu rerum atteruntur.*

CUM DIFFIDENTIA] Cic. *in Orat. Vereor, ne tardem ſtudia multorum, qui deſperatione debilitati experiri id nolent, quod aſſequi ſe poſſe diffidant.*

3. JURIS PRÆCEPTA] Non regulæ artis Juris, ut Hopper. & Cont. ſed dictata Juris naturæ, αἱ κοιναὶ καὶ φυσικαὶ ἔννοιαι, inſitæ & quaſi conſignatæ in animis noſtris notiones. ex *l.* 10. §. 1. *D. eod.*

HONESTE VIVERE] Hoc præcepto vetantur omnia, quæ pugnant cum bonis moribus & publica honeſtate, etiamſi non expreſſe prohibita. *Eſt aliquid*, inquit Cic. pro Balbo, *quod non oporteat, etiamſi licet*, fac. *l.* 145. *de reg. jur.*

ALTERUM NON LÆDERE, SUUM CUIQUE TRIBUERE] Horum alterum ad perſonam alterius referri videtur, alterum ad res externas Cic. 1. *de offic. Juſtitiæ primum munus eſt, ut ne cui quis noceat: deinde ut communibus utatur pro communibus; privatis, ut ſuis.* Sen. 3. *de Benef.* c. 14 *Æquiſſima vox eſt, & jus gentium præ ſe ferens, Redde, quod debes.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De Jure publico & privato.

4. Hujus ſtudii duæ ſunt poſitiones, Jus publicum & privatum. Publicum Jus eſt, quod ad ſtatum rei Romanæ ſpectat. Privatum, quod ad ſingulorum utilitatem pertinet. Dicendum eſt igitur de Jure privato. quod tripertitum eſt: collectum eſt enim ex naturalibus præceptis, aut gentium, aut civilibus.

DE JURE NATURALI, Gentium, & Civili.

TITULUS II.

De Jure naturali.

JUs naturale eſt, quod natura omnia animalia docuit. Nam Jus iſtud non humani generis pro-

---

DUÆ POSITIONES] Id eſt, duo themata, partes, ſpecies, δύο εἴδη. Ex Ulp. *l.* 1. §. 2. *eod.* alii tres fecere ſpecies, ſacrum, publicum, privatum. Auſon. in *Idyl.* 15. ſed *Ulp. d. loc.* ſub publico etiam ſacrum comprehendit. Bud.

QUOD AD STATUM REI ROMANÆ] Quod utilitate publicum eſt, non quod ſola auctoritate: eſt enim hæc diviſio à fine ſumpta, non à cauſa efficiente.

AD SINGULORUM UTILITATEM] Quod privatim ad cujuſque civis rem pertinet familiarem. Quanquam & hoc per conſequentiam publice, & illud privatim utile.

COLLECTUM EX NATURALIBUS PRÆCEPTIS, &c.] Jus quo privati in civitate utuntur, tribus quaſi ex fontibus in Remp. defluxit, natura, gentium inſtitutis, & inventis cujuſque civitatis.

TITULUS II.

OMNIA ANIMALIA DOCUIT] *L.* 1. §. 3. *D. de juſt. & jur.* Dicuntur vero hæc καταχρηστικῶς, eo quod

proprium eſt, ſed omnium animalium, quæ in cœlo, quæ in terra, quæ in mari naſcuntur. Hinc deſcendit maris atque feminæ conjunctio, quam nos Matrimonium appellamus: hinc liberorum procreatio, hinc educatio. Videmus etenim cetera quoque animalia iſtius Juris peritia cenſeri.

Diſtinctio Juris gentium, & civilis, à definitione & etymologia.

1. Jus autem civile à Jure gentium diſtinguitur: quod omnes populi, qui Legibus & Mori-

---

quod quæ hujus Juris ſunt, etiam bruta faciant, ſolo quidem impetu naturæ, ceterum cum ſimilitudine ſenſus ac deſiderii humani. Cic. *in Læl.* unde tales brutorum actus Ariſtot. 9. *de hiſt. anim. c.* 7. appellat μιμήματα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Proprie autem Juris capax non eſt niſi natura utens præceptis generalibus. Grot. 1. *de jur. bell.* 1. νόμῳ καὶ δικαίῳ πρὸς ἀνθρώπους μόνον χρῆσθαι πεφύκαμεν. Plutarch. *Cat. maj.* In beſtiis tantum apparet Juris aliqua imago. *Salmaſ. de uſur. c.* 9.

MARIS ATQUE FEMINÆ CONJUNCTIO] Lactant. *l.* 6. *c.* 23. *Cum excogitaſſet Deus duorum ſexuum rationem, attribuit ipſis, ut ſe invicem appeterent, & conjunctione gauderent, eaque ratione propagari & multiplicari genera poſſent.*

EDUCATIO] Cic. 1. *de Off. Quemadmodum communis eſt animantium conjunctionis appetitus, ita cura quoque eorum, quæ procreata ſunt. Nam*, ut idem *lib.* 3. *de fin. hæc inter ſe congruere non poſſent, ut procreari quidem natura vellet, diligi autem procreata non curaret.* Huc vel maxime pertinet ſtudium tuendi ſui adverſus vim illatam. Cic. 1. *de Offic.*

PERITIA CENSERI] Id eſt, haberi pro peritis hujus Juris, eorum numero adſcribi. Theoph. ἐν τοῖς τυμῶσι τοῦτον τὸν νόμον ἀναγεγραμμένα, id eſt, *his, qui hanc Legem obſervant, adſcripta.* quidam malunt, *perita.*

Moribus reguntur, partim ſuo proprio, partim communi omnium hominum Jure utuntur. Nam quod quiſque populus ipſi ſibi Jus conſtituit, id ipſius proprium civitatis eſt, vocaturque Jus civile, quaſi Jus proprium ipſius civitatis. Quod vero naturalis ratio inter omnes homines conſtituit, id apud omnes populos peræque cuſtoditur, vocaturque Jus gentium, quaſi quo jure omnes gentes utantur. Et populus itaque Romanus partim ſuo proprio, partim communi omnium hominum Jure utitur. Quæ ſingula qualia ſint, ſuis locis proponemus.

Ab

---

1. QUISQUE POPULUS] Ex *l. 9. de juſt. & jur.* populus ſcil. alieno imperio non ſubjectus, alias Juris condendi poteſtatem non habet, niſi quatenus ille, cui paret, conceſſit. *l. ἀξίωσις. D. de Leg. Rhod.*

VOCATURQUE JUS CIVILE] Nempe in ſpecie, quod à ſe civitas conſtituit: qualia multa in duodecim tabulis. Nam Jus civile ſumptum pro univerſo Jure civitatis, etiam Jus naturale & gentium complectitur, quo ſenſu Ariſtot. 5. *Ethic.* 7. dividit Jus πολιτικὸν in φυσικὸν & νομικὸν.

NATURALIS RATIO] Jus gentium non ex inſtitutis populorum æſtimandum eſt, ſed ex eo, quod juſtum eſſe ipſa naturalis dictat ratio, id eſt, inſita animis hominum notitia honeſti & turpis, juſti & injuſti. V. C. Inceſta, adulteria, furta natura turpia & illicita ſunt; etiamſi gentes repertæ, in quibus hæc permiſſa aut non punita. vid. *Gell.* 11. *noct. Attic.* 18. *Alex. ab Alex.* 1. *Gen. dier.* 24. *Platon.* 1. *de legib. Cic.* 1. *de legib.*

APUD OMNES POPULOS] Aut certe moratiores. nam quid naturale ſit, ſpectandum in his, qui bene ſecundum naturam ſe habent, non in depravatis, teſte Ariſtot. 1. *polit.* 5. Videtur autem hic tantum definiri ſpecies Juris gentium excellentior, quæ vulgo Jus gentium primævum.

2. Se-

Ab appellatione & effectibus.

2. Sed Jus quidem civile ex unaquaque civitate appellatur, veluti Athenienſium. Nam ſi quis velit Solonis vel Draconis Leges appellare Jus civile Athenienſium, non erraverit. ſic enim & Jus, quo Romanus populus utitur, Jus civile Romanorum appellamus; vel Jus Quiritum, quo Quirites utuntur. Romani enim à Romulo, Quirites à Quirino appellantur. Sed quoties non addimus nomen, cujus ſit civitatis, noſtrum Jus ſignificamus: ſicuti cum Poëtam dicimus, nec addimus nomen, ſubauditur apud Græcos egregius Homerus; apud nos Virgilius. Jus autem gentium omni humano generi commune eſt. Nam

---

2. SOLONIS VEL DRACONIS] Prior Draco Leges Athenienſibus dedit, in quibus nihil memorabile præter pœnarum acerbitatem. Unde Demadis illud laudatur, ὅτε αἵματος, ἐ διὰ μέλανος, τὲς νόμες ὁ Δράκων ἔγραψε. Draconis Leges non atramento, ſed ſanguine ſcriptas fuiſſe. Plutarch. *in Solone.* Solon deinde alias ſcripſit, quibus Athenienſes feliciſſime ſunt uſi. vid. Gell. *lib.* 11. *cap.* 18.

QUIRITES A QUIRINO] Plerique tradunt pace facta inter Sabinos & Romanos placuiſſe, ut Romani etiam Quirites à Curibus Tatii Sabinorum Regis patria vocarentur. *Varr.* 4. *de ling. Dion. Halic.* 2. *Plutarch. in Romul. Ovid.* 2. *Faſtor.* In aliis eſt, *Romani enim à Quirino Quirites appellantur,* Hotom. Cujac. Weſ.

JUS NOSTRUM] Καθ' ἐξοχήν. De Romani Juris excellentia diſſerit M. Tullius in perſona Craſſi, *l.* 1. *de orat.*

USU EXIGENTE] Hujus igitur ex parte cauſa eſt uſus & indigentia. Ariſtot. 1. *polit.* Unde Dio Chryſoſt. *orat.* 76. hoc Jus appellat εὕρημα βίε καὶ χρόνε, *inventum uſus & temporis.* Exemplo poteſt eſſe inventio nummi, cui cauſam præbuit difficultas permutationum. *l.* 1. *D. de contr. empt.*

NE-

Nam uſu exigente, & humanis neceſſitatibus, gentes humanæ Jura quædam ſibi conſtituerunt. Bella etenim orta ſunt, & captivitates ſequutæ, & ſervitutes, quæ ſunt naturali Juri contrariæ. Jure enim naturali omnes homines ab initio liberi naſcebantur. Et ex hoc Jure gentium omnes pene contractus introducti ſunt, ut emptio & venditio, locatio & conductio, ſocietas, depoſitum, mutuum, & alii innumerabiles.

Diviſio Juris in ſcriptum, & non ſcriptum; & ſubdiviſio Juris ſcripti.

3. Conſtat autem Jus noſtrum, quo utimur, aut ſcripto, aut ſine ſcripto: ut apud Græcos, τῶν

NECESSITATIBUS HUMANIS] Hic locus confirmat receptam Juris gentium diſtinctionem in primævum & ſecundarium. Illud enim de quo §. 1. non eſt excogitatum aut inventum uſu exigente, ſed nobiſcum natum: qualia ſunt, Deum colere, parentes revereri, neminem lædere, &c.

NATURALI JURI CONTRARIÆ] Ex hypotheſi tamen & hæc naturalem rationem habent, puta ſi vim nobis illatam armis repellamus.

OMNES PENE CONTRACTUS] Τὸ *pene* additum eſt δι' εὐλάβειαν φιλοσόφων. Sunt enim quidam Jure civili introducti. *l. 5. D. de juſt. & jur.* veluti ſtipulatio, obligatio literarum, donatio propter nuptias.

3. QUO UTIMUR] Abeſt à *l. 6. §. 1. D. de juſt. & jur.* unde hæc ſumpta. nec Cujac. Hotom. Weſ. agnoſcunt.

SCRIPTO AUT SINE SCRIPTO] Diſtributio Juris civilis à forma & modo conſtituendi. ex *d. l. 6. §. 1.* alterum enim expreſſe ſancitur & ſcripto promulgatur, alterum tacito conſenſu utentium introducitur. *l. 32. D. de legib.*

APUD GRÆCOS] Plat. *lib. 7. de legib.* & apud Laërt. Ariſtot. 1. *Rhetor.* qui & 3. *Ethic.* meminit Legum κατὰ τὰ γράμματα, & κατὰ τὰ ἤθη.

SCRI-

τῶν νόμων οἱ μὲν ἔγγραφοι, οἱ δὲ ἄγραφοι. Scriptum autem Jus eſt, Lex, Plebiſcitum, Senatuſconſultum, Principum placita, Magiſtratuum edicta, reſponſa Prudentum.

De Lege & Plebiſcito.

4. Lex eſt, quam populus Romanus ſenatorio magiſtratu interrogante (veluti Conſule) conſtituebat. Plebiſcitum eſt, quod plebs plebeio magiſtratu interrogante (veluti Tribuno) conſtituebat. Plebs autem à populo eo differt, quo ſpecies à genere: nam appellatione populi univerſi cives ſignificantur, connu-

---

SCRIPTUM] Subdiviſio Juris in ſex ſpecies. Papinianus *l. 7. D. de juſt. & jur.* quinque tantum enumerat: ſed ille arctius Jus civile accipit, eique prætorium, ut ſpeciem diverſam, opponit. Mox tamen Marcianus Jus honorarium vivam appellat vocem Juris civilis. *l. 8. D. eod.*

4. LEX EST] Legis nomen hic ſtrictiſſime accipitur; alias Jus omne ſcriptum ſignificat, opponiturque Conſuetudini, ut paſſim in libris noſtris, & apud Cic. 1. *de Legib.* ſæpe etiam non minus late extenditur, quam vocabulum Juris, ut & νόμος apud Græcos.

INTERROGANTE] Mallem *rogante*, ut quidam. Rogabat magiſtratus populum his verbis, *Velitis jubeatis Quirites*, &c. Populus reſpondebat in tabella vel A. id eſt, *Antiquo*, vel V. R. id eſt, *Uti rogas*.

VELUTI CONSULE] Item Dictatore & Prætore, non etiam Cenſore. Addit Hotomannus & Interregem; ſed perperam. Nam Interregibus comitia habere ferendis Legibus non licuit, ut patet ex 3. in *Rullum*. vid. Nic. Gruch. 1. *de Comit. Rom.* 3.

PLEBISCITUM] A'πὸ τοῦ ſciſcere, ἢ ψηφίζεσθαι, quod eſt decernere & conſtituere, non ἀπὸ τοῦ ſcire. Fabrot.

VELUTI TRIBUNO] Alium magiſtratum plebeium rogationem ad plebem tuliſſe nemo prodidit.

QUO SPECIES A GENERE] Rectius dixiſſet, *quo pars à toto*. Populus enim eſt σύνολόν τι quod ex parti-bus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

numeratis etiam Patriciis & Senatoribus. Plebis autem appellatione, ſine Patriciis & Senatoribus, ceteri cives ſignificantur. Sed & Plebiſcita, Lege Hortenſia lata, non minus valere, quam Leges cœperunt.

De Senatuſconſulto.

5. Senatuſconſultum eſt, quod Senatus jubet atque conſtituit. Nam cum auctus eſſet populus Romanus in eum modum, ut difficile eſſet in unum eum convocari Legis ſanciendæ cauſa: æquum viſum eſt, Senatum vice populi conſuli.

De Conſtitutione.

6. Sed & quod Principi placuit, Legis habet vigorem: cum Lege regia, quæ de ejus imperio lata eſt, populus ei, & in eum omne imperium

---

bus ſuis plebe & patriciis conſtat. Interdum tamen populum pro plebe dixerunt. Gloſſ. gr. lat. δῆμος, populus, vulgus.

LEGE HORTENSIA] Primum Lege Horatia ſeceſſione in Aventinum; deinde Lege Hortenſia, ſeceſſione in Janiculum. Cujacius ex *Liv. & Plin.* add. *Gell.* 15. *cap.* 27.

5. AUCTUS ESSET POPULUS] Ita & in *l.* 2. §. *deinde.* 9. *D. de orig. jur.* An autem hæc cauſa fuerit, an potius ambitio & aſtutia Cæſarum, melius ex Tacit. 1. *Annal.* & Sueton *in Tiber.* diſces. Quibus modis Senatuſconſultum fieret, vide Varronem apud Gellium *lib.* 14. *c.* 7. In notis *S. C. D. Senatus conſultus decrevit.* Grot.

6. LEGE REGIA] Ex *l.* 1. *D. de Conſtit. Princ.* Lex imperii dicitur *l.* 3. *C. de teſtam.* De Lege regia cognoſce ex indice *Leg. Rom.* Hotomanni.

EI ET IN EUM] Hæc verba *in eum* Theoph. Hotom. Weſ. interpretantur *in ſe.* quod nimis argutum. Probabile eſt populum his verbis in formula Legis uſum ad oſten-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

perium ſuum & poteſtatem concedat. Quodcunque ergo Imperator per epiſtolam conſtituit, vel cognoſcens decrevit, vel Edicto præcepit, Legem eſſe conſtat. Hæc ſunt, quæ Conſtitutiones appellantur. Plane ex his quædam ſunt perſonales, quæ nec ad exemplum trahuntur: quoniam non hoc Princeps vult. nam quod alicui ob meritum indulſit, vel ſi quam pœnam irrogavit, vel ſi cui ſine exemplo ſubvenit, perſonam non tranſgreditur. Aliæ autem cum generales ſint, omnes procul dubio tenent.

De

---

oſtendendam enixam ſuam voluntatem omne imperium ſuum *παντελῶς* transferendi. Fabrot.

Per epistolam] Epiſtola eſt Reſcriptum Principis, quo de jure conſulentibus reſpondet, ut paſſim *in Cod.*

Decrevit] Decretum Principis dicitur, cum ipſe de cauſa cognoſcit, & partibus auditis pronunciat, ut in *l. 3 D. de his quæ in teſt. del.* *ἀπόφασις βασιλικὴ* in Gloſſ. Baſilic.

Edicto præcepit] Edictum eſt, cum Princeps motu proprio, ἐξ οἰκείας φύσεως κινηθεὶς, aliquid conſtituit ad honeſtatem & utilitatem ſubditorum. *Theophil.* & *l. 3. C. de legib.* & fere ad Præfectos prætorio hujuſmodi Conſtitutiones diriguntur, ut in *l. 6. C. de ſecund. nupt.* & ſimilib.

Personales] Hæ ſunt quæ privilegia Latinis dicuntur, eo quod veteres *priva* dixerunt, quæ nos *ſingula* dicimus. Gell. 10. *c.* 20. Feſt. in voce *privos*. & ibi. Joſ. Scal. in *annot.* alias jus ſingulare. *l. 16. D. de legib.* Hujuſmodi ſunt privilegia militum, Doctorum, ſtudioſorum, &c.

Poenam irrogavit] Nempe graviorem ordinaria propter exemplum. Obiter hic nota, privilegia non ſolum pro aliquo, ſed etiam in aliquem ferri poſſe; ut in Milonem à Pompeio, à Clodio in Ciceronem lata ſunt.

Personam non transgreditur] Non producitur hoc jus ad conſequentias. *l. 24. D. de legib.* non tranſit ad ſucceſſores. *l. 68. l. 196. de reg. jur.*

7. Præ-

De Jure honorario.

7. Prætorum quoque Edicta non modicam obtinent Juris auctoritatem. Hoc etiam Jus honorarium ſolemus appellare: quod qui honores gerunt, id eſt, magiſtratus, auctoritatem huic Juri dederunt. Proponebat & Ædiles Curules Edictum de quibuſdam cauſis, quod & ipſum Juris honorarii portio eſt.

De Reſponſis Prudentum.

8. Reſponſa Prudentum ſunt ſententiæ & opiniones eorum, quibus permiſſum erat de jure reſpondere. nam antiquitus conſtitutum erat,

---

7. PRÆTORUM EDICTA] Jus prætorium introductum eſt adjuvandi vel ſupplendi & corrigendi Juris civilis gratia. *l.7. §.1.D. de juſt. & jur.* exempla *in pr. & §.1. infr. de bon. poſſ. §. 3. infr. de exh. lib. §. 9. infr. de her. quæ ab int. §. 3. infr. de leg. agn. ſucc.*

NON MODICAM AUCTORITATEM] Minorem tamen, quam ſpecies ſuperiores. Nam Edicta Prætorum non valebant auctoritate populi aut Principis, ſed tantum ob honorem magiſtratus, qui non tam conditor eſt Juris novi, quam cuſtos & interpres conditi. *d. l. 7. §.1. & l. ſeq. D. de Juſt. & Jur. l.2. §.10. D. de Orig. Jur. l.12. §.1. D. de bon. poſſ. l. 1. in fin. D. ex quib. cauſ. maj.*

ÆDILES CURULES] Ad diſtinctionem Ædilium plebis. Curabant ædes ſartas tectas eſſe, aquas mundas, integros aquæductus, vias expeditas. Cic. 5. *in Verr.* add. Liv. *lib. 6. in fin. & 7. in pr.* Varr. 4. *de ling.*

DE QUIBUSDAM CAUSIS] De rebus, maximeque mancipiis & jumentis venalibus, & de animalibus feris continendis, qua vulgo iter fit. explicatur *lib. 21. D. Titul. 1.*

JURIS HONORARII PORTIO] Jus honorarium genus eſt, cujus ſpecies prætorium & ædilitium.

8. DE JURE RESPONDERE] Cujac. Hotom. Weſ. ex libris veteribus. *jura condere.* Theophil. νομοθετεῖν.

erat, ut eſſent, qui jura publice interpretarentur, quibus à Cæſare jus reſpondendi datum eſt, qui Juriſconſulti appellabantur: quorum omnium ſententiæ & opiniones eam auctoritatem tenebant, ut judici recedere à reſponſis eorum non liceret, ut eſt conſtitutum.

De Jure non ſcripto.

9. Sine ſcripto Jus venit, quod uſus approbavit. Nam diuturni mores conſenſu utentium comprobati, Legem imitantur.

Ratio ſuperioris diviſionis.

10. Et non ineleganter in duas ſpecies Jus civile diſtributum eſſe videtur: nam origo ejus

---

τῶν. ſed ut recte idem, *κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν, per conſultationem & reſponſionem.*

ANTIQUITUS CONSTITUTUM] Malo *inſtitutum.* nulla enim Lege id conſtitutum, ſed more majorum inſtitutum fuit dictaque hæc pars in ſpecie Jus civile. *l. 2. §. 5. D. de orig. jur.*

A CÆSARE] Primum D. Auguſtus conſtituit, ut ex auctoritate Principis reſponderetur. *d. l. 2. circa fin.*

QUORUM OMNIUM] Aut utique plurium. *l. un. C. Theod. d. Reſponſ. prudent.*

9. DIUTURNI] Propria hæc ſunt epitheta conſuetudinis, ut dicatur, diuturna, longa, inveterata; quanto autem tempore introducatur, Jure noſtro definitum non eſt.

LEGEM IMITANTUR] Id eſt, Legis vim & effectum habent. *l. 32. & ſeq. D. de Legib.* Quin etiam plus valere & in rebus majoris momenti verſari Leges, quæ moribus comprobatæ ſunt, quam quæ ſcripto conſtant, teſtatur Ariſtot. 3. *Polit. c. ult.*

10. NON INELEGANTER] Nec admodum tamen eleganter, ut apparet ex iis, quæ Hotom. & Bachov.

LA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ejus ab inſtitutis duarum civitatum, Athenarum ſcilic. & Lacedæmoniorum, fluxiſſe videtur. In his enim civitatibus ita agi ſolitum erat, ut Lacedæmonii quidem magis ea, quæ pro Legibus obſervabant, memoriæ mandarent: Athenienſes vero ea, quæ in Legibus ſcripta comprehendiſſent, cuſtodirent.

Diviſio Juris in immutabile & mutabile.

11. Sed naturalia quidem Jura, quæ apud omnes gentes peræque obſervantur, divina quadam providentia conſtituta, ſemper firma atque immutabilia permanent, ea vero, quæ ipſa ſibi quæque civitas conſtituit, ſæpe mutari ſolent vel tacito conſenſu populi, vel alia poſtea Lege lata.

LACEDÆMONII] Lacedæmonii ſcriptis Legibus uſi non ſunt, atque una τῶν καλεμένων ῥητρῶν hæc erat, *μὴ χρῆσθαι νόμοις ἐγγράφοις*, *ſcriptis Legibus non uti.* Plutarch. *in Lycurg.*

11. DIVINA PROVIDENTIA] Quorum Deus inventor, diſceptator, lator, ut loquitur Cic. Intelligit ergo jus gentium primævum, quod nobis ingenitum; non ſecundarium, quod uſu exigente inventum.

IMMUTABILIA] Jus naturale ſemper & ubique juſtum eſt, & fuit: unde nec quod hoc Jure prohibetur, juberi poteſt; nec quod jubetur, vetari. Grot. 1. *Manuduct.* 2. addi tamen ei aliquid poteſt, aut detrahi. *l.* 6. *D. de juſt. & jur.*

TACITO CONSENSU] Non tantum novum jus longo uſu introduci poteſt; ſed id etiam, quod ante Lege aliqua conſtitutum erat, contrario uſu abrogari. *l.* 32. *D. de leg.*

ALIA POSTEA LEGE LATA] Nam poſteriores Leges ſemper potiores ſunt prioribus. *l. ult. D. de Conſt. Princ. Harm. lib.* 1. *tit.* 1. Varro lib. 8. *de Lingua*; *An non ſæpe veteres Leges abrogatæ novis cedunt?*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De Objectis Juris.

12. Omne autem Jus, quo utimur, vel ad perſonas pertinet, vel ad res, vel ad actiones. Et prius de perſonis videamus. Nam parum eſt Jus noſſe, ſi perſonæ, quarum cauſa conſtitutum eſt, ignorentur.

DE JURE PERSONARUM.

TITULUS III.

Prima diviſio perſonarum.

SUMMA itaque diviſio de Jure perſonarum hæc eſt: quod omnes homines aut liberi ſunt, aut ſervi.

Definitio libertatis.

1. Et libertas quidem (ex qua etiam liberi vocantur) eſt naturalis facultas ejus, quod cuique

---

12. VEL AD PERSONAS, &c.] Diſtributio ex objectis ad finem Juris obtinendum accommodata ex *l.* 1. *D. de ſtat. hom.* Omne Jus redditur perſonis, de rebus, per actiones & judicia. M. W.

TITULUS III.

JURE PERSONARUM.] In *π. de ſtatu hominum.* ſtatus rationem cauſæ; jus, effecti habet. ſtatus eſt ipſa perſonæ conditio; jus, quod hanc conditionem ſequitur.

SUMMA DIVISIO] Id eſt, prima & principalis, vel generaliſſima, πρώτη ϰ͵ ἀκροτάτη. 46. *Baſil. tit.* 1.

LIBERI AUT SERVI] Ex *l.* 3. *D. eod.* Adſcriptitios, de quibus *lib.* 11. *Cod.* alii in liberorum, alii in ſervorum numero ponunt.

1. EX QUA LIBERI] Non ex vocabulo, ſed ex re ipſa, quæ vocabulo ſubeſt. Definitio hæc Florentini eſt. *l.* 4. *D. eod.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

que facere libet, niſi ſi quid vi aut jure prohibetur.

Definitio ſervitutis.

2. Servitus autem eſt conſtitutio Juris gentium, qua quis dominio alieno contra naturam ſubjicitur.

Servi, & mancipii Etymologia.

3. Servi autem ex eo appellati ſunt, quod imperatores captivos vendere, ac per hoc ſer-

---

FACERE LIBET] Effectus libertatis eſt, facere quod libet, eſt enim poteſtas vivendi, ut velis. Cic. in *Paradox.* Ariſtot. 1. Pol. 9. Zeno apud Laërt. breviter, ἐξουσία αὐτοπραγίας· *poteſtas pro jure ſuo agendi.*

SI QUID VI] Finge nos vinciri, uſu rerum noſtrarum vi prohiberi, &c. hæc facultatem quidem faciendi impediunt, libertatem autem non minuunt.

JURE] Οὐ γάρ ἐστι δουλεία τὸ ζῆν πρὸς τὴν πολιτείαν. Ariſtot. 1. *Pol.* 9. *Legum idcirco omnes ſervi ſumus, ut liberi eſſe poſſimus.* Cic. *pro Cluent.* Indicat hanc exceptionem illud Perſianum: *Excepto ſi quid Maſuri rubrica notavit.*

2. CONSTITUTIO] Id eſt, res Jure gentium conſtituta, cauſa pro effectu. ſic theſaurus dicitur depoſitio pecuniæ, *Lege* 31. §. 1. *D. de acq. rer. dom.* pro *pecunia depoſita.*

DOMINIO ALIENO] Unde Zenoni apud Laërt. ſervitus definitur στέρησις αὐτοπραγίας.

CONTRA NATURAM] Contra communem illam omnium hominum conditionem, quam ab initio habuerunt à natura. *Lege* 4. *D. de juſt. & jur. Lege* 32. *de reg. jur.* φύσει γὰρ οὐδεὶς δοῦλος ἐγενήθη ποτέ. Philiſt. Liberos & ſervos à natura procreari diſputat Ariſtot. 1. *Pol.* 3. & 4. ſed alio ſenſu; nempe, ingenio ſtupidos & corpore robuſtos à natura productos videri ad ſerviendum iis, qui ingenio valent, miniſterio ſcil. œconomico. D. Heinſ. in *Epiſt. ad Georg. Richt.*

3. IMPERATORES] Non intelligit Principes Romanos,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſervare, nec occidere ſolent: qui etiam mancipia dicti ſunt, eo quod ab hoſtibus manu capiuntur.

Quibus modis ſervi conſtituuntur.

4. Servi autem aut naſcuntur, aut fiunt. naſcuntur ex ancillis noſtris: fiunt aut Jure gentium, id eſt, ex captivitate; aut Jure civili, cum liber homo, major viginti annis, ad pretium participandum ſeſe venundari paſſus eſt.

De

---

manos, ſed στρατηγοὺς, belli duces, τῶν πολέμων ἡγεμόνας, ut recte vertit Theoph.

SERVARE] Eadem ratio nominis redditur in *Lege* 4. §. 2. *D. hoc tit. l.* 239. §. 1. *D. de verb. ſign.* ab Auguſtin. 29. *de Civ. Dei*, 15. Servabantur διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς πράσεως, ut eſt in *Baſilic.*

MANU CAPIUNTUR] Hæc notatio ſi vera eſt, dicendum erit hoc nomen ad res ceteras tranſlatum eſſe.

4. NASCUNTUR EX ANCILLIS] Ex Marcian. *Lege* 5. §. 1. *eod.* Hi vernæ prudentibus dicuntur. de quo nomine vid. Feſt. & Nonium. Eodem autem Jure ex ancillis nati ſervi ſunt, quo ſata cedunt ſolo. mater enim ſolo comparatur, vis patris ſato. J. Cujac.

JURE CIVILI] Etſi ſervitus ex Jure gentium originem habet, ſunt tamen modi quidam conſtituendæ ſervitutis etiam Jure civili inventi. unus hic exprimitur: alios reperies apud Accurſ. & Hotom.

LIBER HOMO] Ingenuus ſcilicet & ſui juris: neque enim patroni aut patris jus hoc pacto libertus aut filius intervertere poſſunt. Cujac.

PRETII PARTICIPANDI] Modo & partem pretii vere acceperit, *Lege* 1. *quib. ad lib. procl. non licet.* & gnarus conditionis ſuæ, *Lege* 2. *ſi lib. ing. eſſe dic.* venditus ſit ignoranti conditionem venditi. *Lege* 7. §. 2. *D. de lib. cauſ.* Accurſ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De liberorum & ſervorum diviſione.

5. In ſervorum conditione nulla eſt differentia, in liberis autem multæ. aut enim ſunt ingenui, aut libertini.

DE INGENUIS.

TITULUS IV.

De Ingenui definitione.

INGENUUS eſt is, qui ſtatim, ut natus eſt, liber eſt: ſive ex duobus ingenuis matrimonio editus eſt, ſive ex libertinis duobus, ſive ex

---

5. NULLA DIFFERENTIA] Servorum varia quidem miniſteria, una tamen conditio eſt. *Lege 5. D. eod.* id eſt, omnes æque ſervi ſunt, πάντες τὴν αὐτὴν δουλείαν δουλεύουσιν, nihilque intereſt, natus quis, an factus ſervus ſit, etſi alius alii præſtat, juxta vetus proverbium, δοῦλος πρὸ δούλου, δεσπότης πρὸ δεσπότου. 1. *Polit.* 4.

MULTÆ] Nam intereſt, utrum quis natus, an factus ſit liber; civis Romanus ſit, an Latinus Junianus; paterfamilias, an filius familias.

TITULUS IV.

INGENUUS] Antiqui ingenuos ſpuriis opponebant, & patricios initio appellabant, eo quod patrem ciere poſſent. Liv. *lib.* 10. Cincius apud Feſt. in voce *Patricios.* Ceterum etiam jam olim, qui liberi nati erant, ingenuos dictos fuiſſe, ex Plauto in *Milit.* & *Pœnul.* conſtat. & alias quoque Latini ingenuum vocant, quod nativum eſt: quomodo Lucretius *ingenuos fontes*; Juvenalis *ingenuum tophum* appellat.

STATIM UT NATUS] Ingenuus proprie eſt, qui nativam habet libertatem: eum tamen etiam, qui ingenuus pronuntiatus eſt, pro ingenuo accipere debemus; quia res judicata pro veritate habetur. *l. propen. D. de ſtatu hom.*

MA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ex altero libertino, & altero ingenuo. Sed & ſi quis ex matre naſcitur libera, patre vero ſervo, ingenuus nihilominus naſcitur; quemadmodum qui ex matre libera, & incerto patre natus eſt, quoniam vulgo conceptus eſt. Sufficit autem liberam fuiſſe matrem eo tempore, quo naſcitur, licet ancilla conceperit. Et è contrario, ſi libera conceperit, deinde ancilla facta pariat, placuit eum, qui naſcitur, liberum naſci: quia non debet calamitas matris ei nocere, qui in ventre eſt. Ex his illud quæſitum eſt, ſi ancilla prægnans manumiſſa ſit, deinde ancilla poſtea facta pepererit, liberum, an ſervum pariat? Et Martianus probat liberum naſci. Sufficit enim ei, qui in utero eſt, liberam matrem vel medio tempore habuiſſe, ut liber naſcatur. Quod & verum eſt.

De ſervitute & manumiſſione facti.

1. Cum autem ingenuus aliquis natus ſit, non officit ei in ſervitute fuiſſe, & poſtea manumiſ-

---

MATRE LIBERA] Quia qui naſcitur ſine legitimo matrimonio, conditionem matris ſequitur. *Lege 19. Lege 24. D. de ſtatu hom.*

QUONIAM VULGO CONCEPTUS] His verbis indicatur ratio, cur dicatur ex incerto patre natus. Hotom. pro, *quoniam*, legendum putat, *id eſt, qui.* Theoph. τουτέστιν ὁ ἀπὸ πορνείας τεχθείς.

MARTIANUS PROBAT] Ex Martiano *l. 5. §. 2. & 3. D. de ſtat. hom.* totus hic locus ſumptus eſt. Is itaque liber naſcitur, qui ex matre aut conceptionis, aut partus, aut medio tempore libera naſcitur, quod favor libertatis extorſit. Paul. *lib. 2. Sent. 24.* add. *l. 18. D. de ſtat. hom. l. 4. C. de pœn.*

1. IN SERVITUTE] Aliud eſt in ſervitute eſſe, aliud ſervum eſſe; illud facti, hoc juris eſt. Servus eſt, qui ju-

numiſſum eſſe: ſæpiſſime enim conſtitutum eſt, natalibus non officere manumiſſionem.

DE LIBERTINIS.

TITULUS V.

Definitio & origo libertinorum, & manumiſſionis.

LIBERTINI ſunt, qui ex juſta ſervitute manumiſſi ſunt. Manumiſſio autem eſt de manu

---

juſtam ſervitutem ſervit; in ſervitute eſſe dicitur, qui cum ſervus non ſit, pro ſervo habetur, ut Pamphila Terentiana in *Andria*. Sic quoque aliud eſt in libertate eſſe, aliud liberum eſſe; aliud in poſſeſſione eſſe, aliud poſſidere. *l.* 10. §. 1. *de acq. poſſ.*

CONSTITUTUM EST] Plures extant hac de re Conſtitutiones ſub *tit. Cod. de ingenuis manum.* & eo pertinet *l.* 21. §. 1. *D. de capt. & poſtlim.*

NATALIBUS] Theophil. τῇ εὐγενίᾳ, ingenuitati: veritati & origini ingenuitatis. Paul. *lib* 5. *ſent.* 1.

NON OFFICERE] Non inurere notam libertinæ conditionis.

TITULUS V.

LIBERTINI] Ex *l. 6. D. de ſtat. hom.* Appii Cæci temporibus & deinceps aliquamdiu libertini dicti non ipſi, qui manumittebantur, ſed ingenui ex his procreati, ut ſcribit Sueton. *in Claud.* poſtea ipſi manumiſſi libertini dici cœperunt, & ex his procreati ingenui. Liberti & libertini nomina ſic differunt. Liberti nomen ad Jus patronatus reſpicit, libertini ad perſonæ conditionem. *l.* 1. & *ult. D. ſi ingen. eſſe dic.* Libertus & patronus relata ſunt; libertinus & ingenuus contraria. Hotom.

JUSTA SERVITUTE] Id eſt, quæ revera ſervitus ſit, non opinione & errore tantum. addit Theoph. καὶ ἐννόμως, & *legitima*. quod non placet.

DE MANU DATIO] Reponendum ex Florent. *de manu*

ſu datio. nam quamdiu aliquis in ſervitute eſt, manui & poteſtati ſuppoſitus eſt: & manumiſſus, liberatur à domini poteſtate. Quæ res à Jure gentium originem ſumpſit: utpote quum Jure naturali omnes liberi naſcerentur, nec eſſet nota manumiſſio, cum ſervitus eſſet incognita. ſed poſtquam Jure gentium ſervitus ingenuitatem invaſit, ſecutum eſt beneficium manumiſſionis. & cum uno communi nomine omnes homines appellarentur, Jure gentium tria hominum genera eſſe cœperunt: liberi, & his contrarium, ſervi, & tertium genus, libertini, qui deſierant eſſe ſervi.

Quibus modis manumittitur.

1. Multis autem modis manumiſſio procedit: aut enim ex ſacris Conſtitutionibus in ſacroſanctis Eccleſiis, aut vindicta, aut inter ami-

---

manu miſſio, id eſt, datio libertatis. Lege 4. *D. de juſt. & jur.* ut brevi ſermonis compendio notetur & nominis definitio & rei.

INGENUITATEM] Hæc vox non eſt apud Ulp. *d. l.* 4. neque eam agnoſcunt Cont. Cujac. Hotom. Weſ. Theophil. & delendam cenſeo cum Bachov.

COMMUNI NOMINE] Apud Ulp. in *d. l.* 4. legitur, *uno naturali nomine.* ſenſus eſt; cum omnes homines natura liberi eſſent. ut nomen rei conveniat.

LIBERI] Id eſt, *ingenui.* Partem ſubdiviſionis in diviſione collocat, quod Ulpiano, à quo hæc ſumpta, familiare. *l.* 5. *D. de pact. l.* 1. § 2. *D. de juſt. & jur.*

1. MULTIS MODIS] Olim tres tantum modos manumittendi fuiſſe, cenſu, vindicta, teſtamento, oſtendit argumentatio Ciceronis in *Topic.*

SACROSANCTIS ECCLESIIS] Hic modus tribuendæ libertatis à Conſtantino introductus eſt *l.* 1. *&* 2. *Cod. de his qui in Eccleſ. man.* & ſuffectus in locum ejus, qui olim fiebat luſtrali cenſu. vid. Sigon. *lib.* 1. *de antiq jur.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

amicos, aut per epiſtolam, aut per teſtamentum, aut per aliam quamlibet ultimam voluntatem. Sed & aliis multis modis libertas ſervo competere poteſt, qui tam ex veteribus, quam ex noſtris Conſtitutionibus introducti ſunt.

Ubi & quando manumitti poteſt.

2. Servi vero à dominis ſemper manumitti ſolent: adeo ut vel in tranſitu manumittantur: veluti cum Prætor, aut Præſes, aut Proconſul, in balneum, vel in theatrum eant.

De

---

civ. Rom. c. 14. add. tripert. hiſt. lib. 1. c. 7. & Niceph. 7. c. 16.

VINDICTA] Virgulam eſſe ſcribit Boët. in *Topic. Cic.* quam lictor juſſu magiſtratus manumittendi capiti imponebat. *Feſtuca* Plauto dicitur in *Mil. Glor.* κάρφος Plutarcho *de Sera Num. Vind.* Nomen ductum à Vindicio creditur Vitelliorum ſervo, qui cum nobilium adoleſcentium conjurationem de Tarquiniis reducendis detexiſſet, primus hoc modo manumiſſus traditur. *Liv. lib. 2.*

INTER AMICOS, PER EPISTOLAM] Inter amicos adhibitis quinque teſtibus: per epiſtolam à domino & quinque teſtibus ſubſcriptam. *l. un.* §. 1. & 2. *C. de Latin. lib. toll.*

ALIAM ULTIMAM VOLUNTATEM] Puta per codicillos.

MULTIS MODIS] Quorum plerique enumerantur in *d. l. un.* §. 3. & *ſeqq.*

2. SEMPER] Id eſt, omni die, ſive feſto, ſive profeſto, ſive faſto, ſive nefaſto. καὶ ἐν ἀπράκτῳ ἡμέρᾳ. Fabrot. in not. ad Theophil. *l. 2. l. 8. C. de feriis.*

IN TRANSITU] Cum aut lavandi, aut geſtandi, aut ludorum gratia magiſtratus prodit *Lege 7. D. de man. vind.* eſt enim hic actus voluntariæ juriſdictionis *l. 2. D. de Off. Proconſ.*

3. STA-

De libertinorum diviſione ſublata.

3. Libertinorum autem ſtatus tripertitus antea fuerat. nam qui manumittebantur, modo majorem & juſtam libertatem conſequebantur, & fiebant cives Romani: modo minorem, & Latini ex Lege Junia Norbana fiebant: modo inferiorem, & fiebant ex Lege Ælia Sentia dedititii. Sed quoniam dedititiorum quidem peſſima conditio jam ex multis temporibus in deſuetudinem abierat. Latinorum vero nomen non frequentabatur: ideoque noſtra pietas omnia augere & in meliorem

---

3. STATUS TRIPERTITUS] Ulpian. in *Fragm. tit.* 1. *&* 3. Cajus, 1. *Inſt. tit.* 1.

ANTEA] Hoc non eſt referendum ad tempora liberæ Reip. nam primus hanc differentiam introduxit Auguſtus. Sueton. *in Aug.*

CIVES ROMANI] Nempe qui vindicta, cenſu, teſtamento manumiſſi erant, Ulpian. & Caj. *ubi ſupra.* Hos modos civiles & legitimos vocat Theophil.

LEGE JUNIA NORBANA] Qua cautum, ut ii ſervi, qui per epiſtolam aut inter amicos aut convivii adhibitione manumitterentur, non cives Romani, ſed eodem jure eſſent, quo ante bellum ſociale Latini coloni. *l. un. in pr. C. de Lat. lib. toll.* ut neque connubii, neque teſtamenti, neque mancipii aut nexus, neque patriæ poteſtatis, &c. jura habuerint. Ulpian. in *fragm.* variis locis. Poterant autem multis modis Jure Quiritium augeri. Ulp. *d. tit.* 3.

DEDITITII] Hi quoque Latini liberti fuere, ſed conditione Latinorum dedititiorum, quos ſcil. populus Romanus poſt defectionem victos in deditionem acceperat. Scribit Suetonius, Auguſtum caviſſe, ne vinctus unquam tortuſve ullo libertatis genere civitatem adipiſceretur. *c.* 40. Add. Ulp. & Caj. *ubi ſup.*

PESSIMA CONDITIO] Non multum diſtans à ſervientium ſpecie. §. *ult. inf. de ſucc. libert.*

ſiorum ſtatum reducere deſiderans, duabus Conſtitutionibus hoc emendavit, & in priſtinum ſtatum reduxit. quia & à primis urbis Romæ cunabulis una atque ſimplex libertas competebat, id eſt, eadem, quam habebat manumiſſor: niſi quod, ſcilicet, libertinus ſit, qui manumittitur, licet manumiſſor ingenuus ſit. Et dedititios quidem per Conſtitutionem noſtram expulimus, quam promulgavimus inter noſtras deciſiones: per quas, ſuggerente nobis Triboniano, Viro excelſo, Quæſtore noſtro, antiqui Juris altercationes placavimus. Latinos autem Junianos, & omnem, quæ circa eos fuerat, obſervantiam, alia Conſtitutione per ejuſdem Quæſtoris ſuggeſtionem correximus; quæ inter Imperiales radiat ſanctiones. Et omnes libertos (nullo nec ætatis manumiſſi, nec domini manumittentis,

---

IN MELIOREM STATUM] Aliud judicium Auguſto fuit, qui magni æſtimabat, ſincerum atque ab omni colluvione peregrini ac ſervilis ſanguinis incorruptum ſervare populum. Sueton. *c.* 40.

DUABUS CONSTITUTIONIBUS] *l. un. C. de Lat. lib. toll. l. un. C. de Dedit. lib. toll.*

SIMPLEX LIBERTAS] Cic. pro *Balb.* Dionyſ. Halic. *lib.* 4. ubi Servium Tullium hujus inſtituti auctorem fuiſſe refert.

LIBERTINUS SIT] Jure noviſſimo & hoc ſuſtulit Juſtinianus data ingenuitate, ſalvo tamen manente jure patronatus. *Nov.* 78.

ÆTATIS MANUMISSI] Vid. Ulp. *tit.* 1. §. 7. Theophil. *hic.*

DOMINI MANUMITTENTIS] Malo *dominii* cum Auguſtino *lib.* 3. *emend. c.* 7. & Grot. in *ſparſ. Flor.* ne ad ætatem domini referatur, ſed ad qualitatem dominii. Theophilus quoque habet περὶ τὴν δεσποτείαν. nimirum, dominorum alius in bonis, alius ex jure Quiritium habe-

tis, nec in manumiſſionis modo diſcrimine habito, ſicut jam antea obſervabatur) civitate Romana decoravimus: multis modis additis, per quos poſſit libertas ſervis cum civitate Romana, quæ ſola eſt in præſenti, præſtari.

Qui, et ex quibus Cauſis manumittere non poſſunt.

Titulus VI.

Prius caput Legis Æliæ Sentiæ, de manumittente in fraudem creditorum.

Non tamen cuicumque volenti manumittere licet. nam is, qui in fraudem creditorum manumittit, nihil agit: quia Lex Ælia Sentia impedit libertatem.

De

---

habebat; ille Latinum faciebat, hic civem. Ulp. *tit.* 1. §. 11. quæ differentia ſublata *l. un. C. de nud. jur. Quir. toll.*

Decoravimus] Alii *donavimus*. Antoninus antea civitate data exæquaverat omnes ingenuos. *l.* 17. *D. de ſtat. hom.* Juſtinianus omnes libertinos, noviſſime & libertinorum conditionem ſuſtulit, data manumiſſis ingenuitate. Nov. 78. c. 5.

Titulus VI.

Nihil agit] Igitur ita manumiſſi liberi non fiunt. & additur ratio, quia Lex Ælia Sentia impedit libertatem; id eſt, liberos fieri prohibet; ſicut in univerſum, quod Lege prohibente fit, ipſo Jure nullum eſt. *l.* 5. *C. de Legib.* quod ſicubi legas libertatem revocari aut reſcindi, id minus proprie dictum accipe: vid. reſpectu actus manumiſſionis, qui in ſuſpenſo eſt, donec conſtet de fraude, & an creditores ſuo jure uti velint. Legem hanc latam eſſe Auguſti temporibus indicat Dio *lib.* 55. conſule *Indic. Leg. Rom.* Hotom. Conn. lib. 2. comm. c. 5.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De ſervo inſtituto cum libertate.

1. Licet autem domino, qui ſolvendo non eſt, in teſtamento ſervum ſuum cum libertate heredem inſtituere, ut liber fiat, hereſque ei ſolus, & neceſſarius: ſi modo ei nemo alius ex eo teſtamento heres extiterit: aut quia nemo heres ſcriptus ſit, aut quia is, qui ſcriptus eſt, qualibet ex cauſa heres ei non extiterit. Idque eadem Lege Ælia Sentia proviſum eſt. & recte. Valde enim proſpiciendum erat, ut egentes homines, quibus alius heres extiturus non eſſet, vel ſervum ſuum neceſſarium heredem haberent, qui ſatisfacturus eſſet creditoribus: aut hoc eo non faciente, creditores res hereditarias ſervi nomine vendant, ne injuria defunctus adficiatur.

De ſervo inſtituto ſine libertate.

2. Idemque Juris eſt, etſi ſine libertate ſervus

1. LICET AUTEM DOMINO] In capite Legis Æliæ Sentiæ, *Ne quis in fraudem creditorum manumittat*, nominatim addita fuit hæc exceptio, *niſi quis unum ex ſervis ſuis teſtamento liberum & heredem eſſe juſſerit.*

HERESQUE EI SOLUS] Non tamen neceſſe eſt, ſolum heredem ſcriptum eſſe, ſed neminem alium heredem exiſtere, ne ex ſubſtitutione quidem. *l. 57. D. de her. inſtit.*

INJURIA] Poſitam pro *ignominia.* nam ignominioſum bona cujuſquam propter æs alienum divendi. cujus rei teſtis locuples Cic. *pro Quint.* Igitur ratio exceptionis hæc eſt, ut actionis ignominia, qua alioqui defunctus oneraretur, potius derivetur in heredem ſervum.

2. SINE LIBERTATE] Non libertate nominatim prohibita; ſed omiſſa, nulla facta mentione libertatis.

No-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

vus heres inſtitutus eſt. Quod noſtra Conſtitutio non ſolum in domino, qui ſolvendo non eſt, ſed generaliter conſtituit, nova humanitatis ratione: ut ex ipſa ſcriptura inſtitutionis etiam libertas ei competere videatur: cum non ſit veriſimile, eum, quem heredem ſibi elegit, ſi prætermiſerit libertatis dationem, ſervum remanere voluiſſe, & neminem ſibi heredem fore.

Quid ſit in fraudem creditorum manumittere.

3. In fraudem autem creditorum manu mittere videtur, qui vel jam eo tempore, quo manumittit, ſolvendo non eſt: vel qui datis libertatibus, deſiturus eſt ſolvendo eſſe. Prævaluiſſe

---

NOSTRA CONSTITUTIO] *l. pen. C. de neceſſ. ſerv. her. inſt.* junct. *pr. infra. de her. inſtit.*

NOVA HUMANITATIS RATIONE] Quia etſi ex veteribus quoque Juris auctoribus quidam hoc ipſum probaverant, nunquam tamen obtinuerant, ut *d. pr. inf. de her. inſtit.* Cujac.

NON SIT VERISIMILE] Notant hic DD. eum, qui vult conſequens, etiam antecedens velle intelligi, ſine quo ad illud conſequens perveniri non poteſt. *l. 2. D. de juriſd.*

3. IN FRAUDEM] Deſcriptus hic locus eſt ex *l. 10. D. qui & à quib. man.*

DESITURUS EST SOLVENDO ESSE] Species hæc ſit. Sempronius, qui mille in bonis habebat, ac totidem debebat, ſervum in fraudem creditoris manumiſit; quo facto 50 de bonis ejus deceſſerunt, ut jam creditores ſolidum conſequi nequeant. Q. an impediatur libertas? R. impediri, cum Caio in *d. l. 10.*

PRÆVALUISSE] Libertas non revocatur, niſi & fraudandi conſilium manumiſſor habuerit, & creditores reipſa fraudentur. *d. l. 10. l. 1. C. qui man. non poſſ.* In

 fidei-

fuiſſe tamen videtur, niſi animum quoque fraudandi manumiſſor habuerit, non impediri libertatem, quamvis bona ejus creditoribus non ſufficiant: ſæpe enim de facultatibus ſuis amplius, quam in his eſt, ſperant homines. Itaque tunc intelligimus impediri libertatem, cum utroque modo fraudantur creditores, id eſt, & conſilio manumittentis, & ipſa re, eo quod ejus bona non ſunt ſuffectura creditoribus.

Alterum caput Legis Æliæ Sentiæ, de minore viginti annis.

4. Eadem Lege Ælia Sentia domino minori viginti annis non aliter manumittere permittitur, quam ſi vindicta apud Conſilium juſta cauſa manumiſſionis approbata, fuerint manumiſſi.

Qua

---

fideicommiſſaria tamen libertate ſolus rei eventus ſpectatur. *l.* 4. §. 19. *in fin. D. de fideic. lib. l. ult. C. eod.*

AMPLIUS SPERANT] Quod frequenter accidit iis, qui tranſmarinas negotiationes, & in aliis regionibus, quam ubi ipſi morantur, per inſtitores exercent. *d. l.* 10.

4. DOMINO] *l.* 4. §. *ult.* & paſſim. *D. de manum. vind.* Providere Lex voluit, ne temere & ſine certo animi judicio ſervi libertate & civitate donarentur.

QUAM SI VINDICTA] Leg. *quam ſi dicta apud Conſilium juſta cauſa manumiſſionis, approbata fuerit manumiſſio.* Hotom. ex auctoritate librorum veterum & Theophili.

APUD CONSILIUM] Adhibebantur in Conſilium Romæ 5 Senatores, & 5 Equites, in provinciis 20 recuperatores cives Rom. *Ulp. tit.* 1. §. 8. *Theophil. hic.* In notis D. C. S. *de conſilii ſententia.* Grot. in *ſparſ. flor.* Exercere Conſilium non poteſt, cui mandata eſt juriſdictio. *l.* 2. *D. de offic. ejus cui mand. juriſd.* unde apparet, magiſtratum non habuiſſe jus exercendi Conſilium vi ſuæ juriſdictionis. *arg. l.* 1. *pr. d. t.*

5. Ju-

Quæ ſunt juſtæ cauſæ manumittendi.

5. Juſtæ autem manumiſſionis cauſæ hæ ſunt: veluti ſi quis patrem aut matrem, filium filiamve, aut fratres ſororeſve naturales, aut pædagogum, aut nutricem, aut educatorem, aut alumnum alumnamve, aut collactaneum manumittat; aut ſervum procuratoris habendi gratia; aut ancillam matrimonii habendi cauſa, dum tamen intra ſex menſes in uxorem ducatur, niſi juſta cauſa impediat; & ſervus, qui manumittitur procuratoris habendi gratia, non minor decem & ſeptem annis manumittatur.

De

---

5. JUSTÆ CAUSÆ] Ex *l.* 9. *l.* 11. & aliquot *ſeqq. de man. vind. l.* 21. *hoc. tit.*

SI QUIS PATREM, &c.] Finge filium, cum eſſet una cum parentibus naturalibus in ejuſdem domini poteſtate, heredem à domino inſtitutum eſſe, hic filius, ut ceterarum rerum defuncti, ita & parentum ſuorum dominus efficitur. Juſtiſſimam autem eos manumittendi cauſam habet, & ita porro.

ALUMNUM] Quod fere in mulieribus uſu venit: ſed tamen in viris etiam receptum. *l.* 14. *D. de man. vind.*

PROCURATORIS] Plerique de procuratore ad negotia hunc locum accipiunt. Cujac. de procuratore ad judicia, ut & Fabrot. Bachovius de utroque, cui aſſentior.

MATRIMONII HABENDI] Verbum *habendi* otioſum eſt, & delendum, nec in aliis reperitur, ut neque in *l.* 21. *hoc tit.* nec in *l.* 13. *de man. vind.* nec apud Theophil.

INTRA SEX MENSES] Et exigitur prius jusjurandum. *d. l.* 13.

JUSTA CAUSA IMPEDIAT] Veluti ſi patronus Senator fiat. *l.* 23. *D. de rit. nupt.*

DECEM ET SEPTEM] In *d. l.* 13. eſt *decem & octo.* Sed illic qui attigit annum XVIII. non minor XVIII. dicitur, hoc loco non minor XVII. qui implevit XVII. Cujac.

6. Non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De cauſa ſemel probata.

6. Semel autem cauſa adprobata, ſive vera ſit, ſive falſa, non retractatur.

Abrogatio poſterioris capitis Legis Æliæ Sentiæ.

7. Cum ergo certus modus manumittendi minoribus XX annis dominis per legem Æliam Sentiam conſtitutus eſſet: eveniebat, ut qui XIV annos expleverat, licet teſtamentum facere, & in eo ſibi heredem inſtituere, legataque relinquere poſſet; tamen ſi adhuc minor eſſet XX annis, libertatem ſervo dare non poſſet. Quod non erat ferendum. nam cui totorum ſuorum bonorum in teſtamento diſpoſitio data erat: quare non ſimiliter ei, quemadmodum alias res, ita & de ſervis ſuis in ultima voluntate diſponere, quemadmodum voluerit, permittimus, ut & libertatem eis poſſit præſtare? Sed cum libertas inæſtimabilis res ſit, & propter hoc ante XX ætatis annum antiquitas libertatem ſervo dare prohibe-

---

6. NON RETRACTATUR] Nam Lex Ælia Sentia non cauſam exigit nominatim, ſed cauſæ dictionem. *l. 9. §. 1. D. de man. vind.* Favor libertatis hoc expreſſit.

7. CUI TOTORUM] Argumentatur à majori ad minus, *κατασκευαστικῶς*. Cui, quod plus eſt, licet, ei non debet, quod minus eſt, non licere. *l. 21. de reg. jur.*

LIBERTAS INÆSTIMABILIS RES] Servum tamen libertate donare non eſt inæſtimabile domino. & alia haud dubie ratio Legis Æliæ Sentiæ fuit; & hæc nimirum, quod ſervi minoribus dominis facile blandis verbis aut aliis artibus perſuadere poſſunt, ut ſe manumittant, vel pro turpis alicujus obſequii remuneratione. *fac. l. 2. C. ſi adv. lib. l. 16. C. de lib. cauſ.*

ME-

hibebat: ideo nos mediam quodammodo viam eligentes, non aliter minori XX annis libertatem in teſtamento dare ſervo ſuo concedimus, niſi XVII annum impleverit, & XVIII attigerit. Cum enim antiquitas hujuſmodi ætati & pro aliis poſtulare conceſſerit; cur non etiam ſui judicii ſtabilitas ita eos adjuvare credatur, ut ad libertatem dandam ſervis ſuis poſſint pervenire?

DE LEGE FUSIA Caninia tollenda.

TITULUS VII.

LEGE Fuſia Caninia certus modus conſtitutus erat in ſervis teſtamento manumittendis:

MEDIAM VIAM] Hinc inferunt, poſſe quandoque judicem in ambiguitate juris vel facti rem dividere. utique hoc facere ſolent prudentes, ubicunque eſt τάραξις, id eſt, perplexa quæſtio, *l. 7. D. ut leg. non. cav. l. 40. D. de her. inſtit.* videndum tamen ſemper, quid ſuadeat ratio juris.

NISI XVII ANNUM] *Nov.* 119. *c.* 2. permittit non minus libertates, quam res ceteras, teſtamento dari ea ætate, qua teſtamentum facere permiſſum eſt.

PRO ALIIS POSTULARE] *l. 1. D. de poſtul.* Collectio tamen hæc minus bona eſt, Adoleſcens ingreſſus annum XVIII poſtulare poteſt, ergo & ſervum ſuum manumittere. ſunt enim hæc plane diverſa.

TITULUS VII.

LEGE FUSIA CANINIA] Lata hæc Lex Auguſti temporibus, ut ex Suetonio intelligimus *c.* 40. ubi & ratio Legis indicatur, ne ſc. conceſſa libera teſtamento manumittendi poteſtate, libertis & ſordidis hominibus civitas Rom. contaminaretur. ſuſtulit eam Juſt. *l. un. Cod. hoc tit.*

CERTUS MODUS] Certus numerus, quem in

ma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

dis : quam quaſi libertates impedientem, & quodammodo invidam, tollendam eſſe cenſuimus. cum ſatis fuerat inhumanum, vivos quidem licentiam habere totam ſuam familiam libertate donare, niſi alia cauſa impediat libertatem; morientibus autem hujuſmodi licentiam adimere.

DE HIS QUI SUI, *VEL* ALIENI JURIS SUNT.

TITULUS VIII.

Altera diviſio perſonarum.

SEQUITUR de jure perſonarum alia diviſio. Nam quædam perſonæ ſui juris ſunt, quæ-

---

manumittendo excedere non liceret. *Ulp. tit.* 1. *Caj.lib.* 1. *tit.* 2. *Paul.* 4. *ſent.* 14. Apud Vopiſcum legimus, Tacitum Imperatorem in teſtamento ſuo intra Caniniam manſiſſe.

TOTAM FAMILIAM] Theoph. πάντας τοὺς οἰκέτας, *omnes ſervos.* Veteres frequenter ſervos omnes unius domini familiam appellant. *tit. D. ſi fam. furt. fec. l* 2. §. 14. *D. vi bon. rapt. l.* 195. §. 3. *D. de verb. ſign.*

ALIA CAUSA] Puta ſi manumiſſor ſolvendo non ſit, aut minor XVII. annis.

MORIENTIBUS ADIMERE] Argumentatio κατασκευαστικὴ ab actu inter vivos ad ultimam voluntatem : de quo genere argumentandi Everh. & Cantiunc. in *Topic.* Non procedit, ſi ſpectamus rationem Legis Fuſiæ, quæ hæc eſt, quod facilius in teſtamento manumittimus, quam inter vivos. *fac. l.* 4. *D. ad Senat. Vell.* Pac.

TITULUS VIII.

ALIA DIVISIO] Ex Cajo *l.* 1. *D. hoc tit.* Hac diviſione perſonæ ſuperiore diviſione ſecretæ iterum in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

quædam alieno juri ſubjectæ. Rurſus earum, quæ alieno juri ſubjectæ ſunt, aliæ ſunt in poteſtate parentum, aliæ in poteſtate dominorum. Videamus itaque de his, quæ alieno juri ſubjectæ ſunt. nam ſi cognoverimus, quæ iſtæ perſonæ ſunt, ſimul intelligemus, quæ ſui juris ſunt. Ac prius diſpiciamus de his, quæ in poteſtate dominorum ſunt.

De Jure gentium in ſervos.

1. In poteſtate itaque dominorum ſunt ſervi. quæ quidem poteſtas juris gentium eſt. nam apud omnes peræque gentes animadvertere poſſumus, dominis in ſervos vitæ neciſque poteſtatem fuiſſe: & quodcumque per ſervum adquiritur, id domino adquiri.

De

---

in unum coguntur, quia de vi & effectu dominicæ poteſtatis adhuc erat cognoſcendum.

Simul intelligemus] Ratio ex hoc principio Logico petenda, *Contrariorum cognito uno, cognoſcitur & alterum.* Ariſtot. 1. *Topic.* 24. & 2. *c.* 2. Cic. *in Topic.* & 2. *de orat.*

In potestate] Varia eſt hujus vocis ſignificatio. *l.* 215. *D. de verb. ſign.* hic ſummam ſignificat, ἄκραν ἐξουσίαν, ut definit Theophil.

1. Apud omnes gentes] Sic & Cajus in *d. l.* 1. §. 1. *hoc tit.* Ceterum hoc de majore parte accipiendum, non de omnibus, & de eo, quod impune in ſervos fit ex rigore Juris gentium. Apud multos autem populos ſummum illud jus vitæ & necis in ſervos uſurpatum non fuiſſe, teſtantur hiſtoriæ. vid. Bodin. 1. *de Repub.* 5. Grot. 3. *de Jur. bell. & pac.* 14.

Domino acquiri] Hoc rationi Juris gentium convenit, & nihil admodum habet iniquitatis: quoniam dominus ad alimenta ſervo præſtanda obligatus eſt. De hoc Jure plenius infra ſub *tit. Per quas perſ. cuiq. acq.* §. 3.

2. Si

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De Jure civium Romanorum in ſervos.

2. Sed hoc tempore nullis hominibus, qu ſub imperio noſtro ſunt, licet ſine cauſa Le gibus cognita in ſervos ſuos ſupra modum ſævire. Nam, ex Conſtitutione Divi Antonini qui ſine cauſa ſervum ſuum occiderit, nor minus puniri jubetur, quam ſi alienum ſervum occiderit. Sed & major aſperitas dominorum ejuſdem Principis Conſtitutione coërcetur. Nam Antoninus conſultus à quibuſdam Præſidibus provinciarum de his ſervis, qui ad ædem ſacram, vel ad ſtatuam Principum confugiunt,

---

2. SINE CAUSA] Nam ex cauſa licet, puta ſi ſervum in facinore deprehenderit, in quo repertum etiam liberum hominem occidere fas ſit. Deſcripta hæc partim ex *l.* 1. §. 2. partim ex *l.* 2. *D. hoc tit.*

NON MINUS PUNIRI] Hoc ſignificat, qui ſervum ſuum ſine cauſa occidit, tam reum eſſe homicidii, quam ſi alienum occidiſſet; & teneri publico judicio Legis Corneliæ de Sicariis: neque enim privato judicio Legis Aquiliæ locus eſt, ubi ſibi quis damnum infert.

MAJOR ASPERITAS] Modica tantum caſtigatio dominis permittitur. *l. un. C. de emend. ſerv.* adhibenda tamen etiam circa minores pœnas clementia, juxta illud in Conſtitutionibus Clementis Romani, οὐκ ἐπιτάξεις δούλῳ σου ἢ παιδίσκῃ ἐν πικρίᾳ ψυχῆς. Grot. *ubi ſup.*

ÆDEM SACRAM] Fana ethnicis pro aſylis erant. Plaut. *Rudent. Virgines duæ Veneris fano ſeſe adverſus lenonis vim tuentur.* Tac. 3. *annal. Complebantur templa peſſimis ſervitiorum, &c.* Sublato Paganiſmo idem jus ἀσυλίας templis Chriſtianorum tributum. *tit. C. de his qui ad eccleſ. confug. Nov.* 17. Hæc verba, *ad ædem ſacram*, non ſunt apud Ulp. Rufini *tit.* 3. nec in *d. l.* 2. *hoc tit.* nec Theophilus habet.

STATUAM PRINCIPUM] Statuæ quoque Principum his, qui ad eas confugiſſent, aſyla fuerunt. *l. un. C.*

de his

giunt, præcepit, ut ſi intolerabilis videatur ſævitia dominorum, cogantur ſervos ſuos bonis conditionibus vendere, ut pretium dominis daretur, & recte. Expedit enim Reipublicæ, ne ſua re quis male utatur. Cujus Reſcripti ad Ælium Martianum miſſi verba ſunt hæc: *Dominorum quidem poteſtatem in ſervos ſuos illibatam eſſe oportet, nec cuiquam hominum jus ſuum detrahi. ſed & dominorum intereſt, ne auxilium contra ſævitiam, vel famem, vel intolerabilem injuriam denegetur iis, qui juſte deprecantur. Ideoque cognoſce de querelis eorum, qui ex familia Julii Sabini ad ſacram ſtatuam confugerunt, & ſi vel durius habitos, quam æquum eſt, vel infami injuria adfectos*

---

de his qui ad Stat. Princ. Judæorum populo ſex civitates conſtitutæ erant, quo tuto confugerent, qui ἀκουσίως ſanguinem effudiſſent. *Num.* 35. *Deut.* 19. *Joſ.* 20.

Bonis conditionibus] Juſto pretio, ut in *l.* 12. *D. de Relig.* Et ne dominus infenſus duriores conditiones adjiciat, veluti ut ne manumittantur, ut tanquam fugitivi in vinculis habeantur. Th. & *l.* 25. *D. de ſtatulib.*

Expedit Reip.] Hæc ſententia eſt apud Soſipatrum. Poteſt quis etiam abuti re ſua *l.* 25. §. 11. *D. de her. pet.* ſed tamen providendum, ne privati fortunis ſuis abutendo noceant publico.

Jus suum detrahi] Ne à Principe quidem cuiquam jus ſuum ſine cauſa detrahi debet. vid. Hotom. *Illuſtr. quæſt.* 1.

Dominorum interest] Alia ratio decidendi. Si ſervi nullum ſibi contra dominorum ſævitiam auxilium paratum eſſe ſciant, aut manus ſibi inferent, aut in perniciem domini aliquid molientur.

Severius executurum] Pro qualitate ſcil. delicti extra ordinem in ipſum animadverſurum: Nam certa pœna hic definita non eſt. Weſ.

Ti-

fectos eſſe cognoveris, venire jube, ita ut in poteſtatem domini non revertantur. Quod ſi meæ Conſtitutioni fraudem fecerit, ſciat me hoc admiſſum adverſus ſe ſeverius executurum.

DE PATRIA POTESTATE.

TITULUS. IX.

Summa Tituli.

IN poteſtate noſtra ſunt liberi noſtri, quos ex juſtis nuptiis procreavimus.

Definitio nuptiarum.

1. Nuptiæ autem, ſive matrimonium, eſt viri &

TITULUS IX.

IN POTESTATE NOSTRA] Ex Ulpian. in *l.* 3. *D. de his qui ſui vel al. jur.*

JUSTIS NUPTIIS] Nam ex injuſta conjunctione nati in poteſtate patris non ſunt. *l.* 23. *& ſeq. D. de ſtat. hom. §. pen infr. tit. ſeq.* Denique in hoc negotio is ſolus pater habetur, quem nuptiæ demonſtrant. *l.* 5. *D. de in Jus voc.* In notis I. N. Q. *juſtis nuptiis quæſitus*. Grot.

1. NUPTIÆ] Sed dictæ à nubendo, quod olim novæ nuptæ pudoris ergo caput obnubere flammeo ſolebant. Feſt. Non. & alii.

NUPTIÆ SIVE MATRIMONIUM] Promiſcue fere hæc vocabula uſurpantur, ſæpe tamen nuptias cum dicimus, intelligimus celebritatem nuptialis diei. *l. pen. §.* 1. *D. de don. int. vir. & ux. l.* 24. *C. de nupt.* & ita quoque γάμος accipitur apud Joan. Evang. c. 2.

VIRI ET MULIERIS] ἑνικῶς, ad excludendam polygamiam, id eſt, nuptias cum pluribus uxoribus eodem tempore contractas: ſucceſſive autem plures uxores habere, id eſt, ſoluto rite matrimonio, aliam ducere, prohibitum non eſt.

CON-

& mulieris conjunctio, individuam vitæ conſuetudinem continens.

Qui habent in poteſtate.

2. Jus autem poteſtatis, quod in liberos habemus, proprium eſt civium Romanorum: nulli enim alii ſunt homines, qui talem in liberos habeant poteſtatem, qualem nos habemus.

Qui

Conjunctio] Conſenſu ſuſcepta. nuptias enim non concubitus, ſed conſenſus facit. *l.* 30. *de reg. jur. l.* 15. *D. de cond. & dem.*

Individuam, &c.] Modeſtin. *l.* 1. *D. de rit. nupt. conſortium omnis vitæ.* quo ſignificatur non tantum domeſtica ſocietas, ſed etiam indiviſus & promiſcuus rerum omnium inter conjuges uſus, rerum & corporum communicatio. Duar. *c.* 1. *de nupt.* Vera tamen inter conjuges non eſt bonorum ſocietas.

Continens] Nempe voto & propoſito contrahentium: nam eventus non ſemper reſpondet.

2. Proprium civium Rom.] Lege Romuli primum introductum, repetitum poſtea & confirmatum à Decemviris. Dionyſ. Halicarn. *lib.* 2.

Talem potestatem] Significat, etiam alias gentes habere in liberos poteſtatem, ſed diſſimilem, nempe patria poteſtas indefinite conſiderata originem ex Jure naturæ trahit. Plin. *in panegyr. Vis & Lex naturæ ſemper in ditione parentum eſſe liberos juſſit.* ut etiam diſputat Ariſtot. 1. *Polit.* 8.

Qualem nos] Immenſam & plane δεσποτικὴν, quæ continebat jus vitæ & necis. vid. Halicarn. *ubi ſup. l.* 11. *D. de lib. & poſthum. l. ult. C. hoc tit.* Sigon. *lib.* 1. *de Jur. ant. Civ. Rom.* 10. quam alii ut tyrannicam repudiant, teſte Simplic. ad Epicteti *Enchirid.* Simile patrium jus apud Perſas, ut tyrannicum, accuſat Ariſt. 8. *Nicomach. c.* 12. Et procedente tempore etiam apud Romanos jura patriæ poteſtatis multum imminuta.

3. Ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Qui ſunt in poteſtate.

3. Qui igitur ex te & uxore tua naſcitur, in tua poteſtate eſt. Item qui ex filio tuo & uxore ejus naſcitur, id eſt, nepos tuus & neptis, æque in tua ſunt poteſtate; & pronepos, & proneptis, & deinceps ceteri. Qui autem ex filia tua naſcuntur, in poteſtate tua non ſunt, ſed in patris eorum.

DE NUPTIIS.

TITULUS X.

Qui poſſunt nuptias contrahere.

JUSTAS autem nuptias inter ſe cives Romani contrahunt, qui ſecundum præcepta Legum coëunt, maſculi quidem puberes, feminæ

---

3. EX FILIO TUO] *l.* 4. *D. de his qui ſui vel alien. jur.* ratio eſt, quia in familia tua naſcitur. deinde quia nemo in poteſtate ſua habere poteſt, qui in alterius manu ac poteſtate eſt. *l.* 21. *D. ad l. Jul. de adult.* Et ita deinceps. *l.* 5. *D. de his qui ſui vel alien. jur.*

EX FILIA TUA] Filia enim non patri, ſed marito filiumfam. parit. *l.* 196. §. 1. *D. de verb. ſign.* licet nuptiis filiæfam. non ſolvatur jus patris, *l.* 2. §. 1. *l.* 29. *ſolut matr. l.* 1. §. *ult. de injur.* & quoniam mulier familiam non propagat, familiæ ſuæ finis dicitur. *l.* 195. *in fin. d. tit. de verb. ſign.*

TITULUS X.

CIVES ROMANI] Igitur cum ſervis, deportatis, peregrinis connubium non eſt. Ulpian. *tit.* 5. *l.* 3. *C. de inceſt. nupt.* Cicero in *Topic.*

MASCULI PUBERES] Poſt annum decimum quartum, *inf. quib. mod. tut. finit.* quo tempore ſcribit Macrob. in *Somn. Scip. lib.* 1. *c.* 6. ipſam ætatem neceſſitate pubeſcere, & vim generationis in maſculis moveri incipere, & Ariſtot. 5. *pol.* 17. exurgere τῆς συνουσίας ὄρεξιν.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

minæ autem viripotentes: ſive patresfamiliarum ſint, ſive filiifamiliarum: dum tamen, ſi filiifamiliarum ſint, conſenſum habeant parentum, quorum in poteſtate ſunt. nam hoc fieri debere, & civilis & naturalis ratio ſuadet: in tantum, ut juſſus parentis præcedere debeat. Unde quæſitum eſt, an furioſi filia nubere, aut furioſi filius uxorem ducere poſſit. Cum-

---

FEMINÆ VIRIPOTENTES] *Maturæ viro.* ὡραῖαι. Theophilus, ἀνδρὸς δεκτικαί. Feminæ poſt annos duodecim virum pati poſſe creduntur. *l.4. D. hoc tit. l.10. D. de cond. & dem. l. pen. quand. dies leg.* quippe qua ætate feminarum incipit purgatio, teſte Macrob. *d. loco.* Cur in feminis citius vis generationis incipiat, quam in maribus, vid. Ariſtot. 4. *de gen. anim. c.6.* Macrob. 7. *Saturn. 7.*

CONSENSUM PARENTUM] Nuptiæ conſiſtere non poſſunt, niſi conſentiant omnes, id eſt, qui coëunt, quorumque in poteſtate ſunt. *l. 2. D. hoc tit. l. 12. C. eod.* conſenſum tamen non impedit obſequium reverentiæ paternæ debitum. *l. 22. D. eod.*

QUORUM IN POTESTATE] Igitur matris conſenſus non requiritur, nec patris in nuptiis filii emancipati. *l. 25. D. eod.* filiæ autem emancipatæ minoris 25 annis arbitrium non eſt plane liberum. *l.18. l.20. C. eod.*

ET CIVILIS] Scil. patria poteſtas. in filiofam. accedit & hæc, ne cui invito ſuus heres agnaſcatur. §. 7. *Inſ. tit. ſeq.*

ET NATURALIS] Reverentia & obſequium naturæ Lege parentibus omnibus debitum. *l. 2. D. de juſt. & jur.* quo tamen contempto nuptiæ non eſſent irritæ, niſi Lex civilis adderet δύναμιν ἀναγκαστικήν. *l. 11. D. de ſtat. hom. l. 22. C. hoc tit.*

PRÆCEDERE] Juſſus, id eſt, voluntas ſive conſenſus parentis præcedere debet. *l. 25. §. 4. de acq. hered.* eoque non ſufficit hic ratihabitio. Per *l. 13. §. 6. ad Leg. Jul. de adult. l. 11. D. de ſtat. hom. l. 6 C. hoc tit.* Sufficit autem vel tacitus conſenſus præcedens aut concomitans. *l. 5. C. eod. l. 7. §. 1. D. de ſponſal.* non enim velle debet pater, ſed non nolle, id eſt, συναινεῖν.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Cumque ſuper filio variabatur, noſtra proceſſit deciſio, qua permiſſum eſt, ad exemplum filiæ furioſi, filium quoque furioſi poſſe & ſine patris interventu matrimonium ſibi copulare, ſecundum datum ex noſtra Conſtitutione modum.

Quæ uxores duci poſſunt, vel non. De cognatis: ac primum de parentibus & liberis.

1. Ergo non omnes nobis uxores ducere licet: nam à quarundam nuptiis abſtinendum eſt. Inter eas enim perſonas, quæ parentum liberorumve locum inter ſe obtinent, contrahi nuptiæ non poſſunt: veluti inter patrem & filiam, vel avum & neptem: vel matrem & filium, vel aviam & nepotem: & uſque in infinitum. Et ſi tales perſonæ inter ſe coierint, ne-

---

SUPER FILIO] Cur magis ſuper filio? quia filia nubit extra familiam patris, & marito ſuo liberos parit. filius autem uxorem ducit in domum patris, cique liberos gignit, aliquando ſuos heredes futuros avo paterno.

EX NOSTRA CONSTITUTIONE] Modus hic eſt, ut ex ſententia curatoris ipſius furioſi, & nobiliorum totius familiæ, itemque magiſtratus aut Epiſcopi ipſius civitatis de nuptiis ſtatuatur. *l.* 28. *C. de Epiſc. aud. l.* 25. *C. hoc tit.*

1. PARENTUM LIBERORUMVE LOCUM]. Planius dixiſſet, *inter parentes & liberos.* nam patrui quoque & avunculi parentum locum obtinent. Theoph: ἐπὶ τῶν ἀνιόντων καὶ κατιόντων, *inter adſcendentes & deſcendentes.*

INTER PATREM ET FILIAM] intellige parentes & liberos etiam naturales tantum. Nam in contrahendis matrimoniis naturale jus & pudor inſpiciendus eſt. contra pudorem autem eſt, filiam uxorem ducere. *l.* 14. §. 2. *D. hoc tit.*

IN INFINITUM] Et ita cape *v.* 6. & 8. *c.* 18. *Lev.*

NE-

nefarias atque inceſtas nuptias contraxiſſe dicuntur. Et hæc adeo vera ſunt, ut quamvis per adoptionem parentum liberorumve loco ſibi eſſe cœperint, non poſſint inter ſe matrimonio jungi; in tantum, ut etiam diſſoluta adoptione, idem juris maneat. Itaque eam, quæ tibi per adoptionem filia, vel neptis eſſe cœperit, non poteris uxorem ducere, quamvis eam emancipaveris.

De fratribus & ſororibus.

2. Inter eas quoque perſonas, quæ ex tranſverſo gradu cognationis junguntur, eſt quædam ſimilis obſervatio, ſed non tanta. Sane enim inter fratrem ſororemque nuptiæ prohibitæ ſunt: ſive ab eodem patre eademque

---

Nefarias atque incestas] In ſummo ſcil. gradu. Nam in his tanta eſt turpitudo & fœditas, ut natura omnes à tali conjunctione abhorreant. Et hoc eſt inceſtum, quod jure gentium committi ſcribit Paul. *l. ult. D. hoc tit.* nec eo minus jus, quia à Perſis contemptum, ut recte Xenoph. 4. *memorab.* add. Philon. in *Decal. lib.* 1. Ceterum & aliæ nuptiæ, quæ ratione cognationis aut affinitatis prohibentur, inceſtæ dicuntur. *l.*39. §.1. *l.*95. *D. hoc tit. l.*5. *de quæſt. l. ult. C. de inceſt. nupt.* De nomine hoc vid. Non. Iſidor. Feſt.

Dissoluta adoptione] Ex *l.*55. *D. hoc tit.* propter memoriam priſtinæ neceſſitudinis. Patris enim perſona tam ſancta & reverenda filiæ eſſe debet, ut ad impediendas nuptias ſufficiat vel aliquando patrem fuiſſe.

2. Fratrem sororemque] *l.* 17. *C. hoc tit.* quas nuptias etiam à Deo interdictas non uno loco reperimus. *Levit.* 18. 9. & 20. 17. *Deut.* 27. 20. *Plato* 8. *de legib.* hæc conjugia appellat μηδαμῶς ὅσια, ϰ̀ θεομισῆ. Lucian. *in Philop.* ἀσελγεστάτην μίξιν. Cic. 1. *de divin. nefarium ſtuprum.*

que matre nati fuerint, ſive ab altero eorum. Sed ſi qua per adoptionem ſoror tibi eſſe cœperit: quamdiu quidem conſtat adoptio, ſane inter te & eam nuptiæ conſiſtere non poſſunt. cum vero per emancipationem adoptio ſit diſſoluta, poteris eam uxorem ducere. Sed & ſi tu emancipatus fueris, nihil eſt impedimento nuptiis. Et ideo conſtat, ſi quis generum adoptare velit, debere eum antea filiam ſuam emancipare: & ſi quis velit nurum adoptare, debere eum antea filium ſuum emancipare.

De fratris vel ſororis filia vel nepte.

3. Fratris vero, vel ſororis filiam, uxorem du-

SIVE ALTERO EORUM] Convenit *d. c.* 18. *Levit.* 9. 11. Athenis tamen conſanguineam ducere licebat, id eſt, ſororem ὁμοπάτερον, non autem ὁμομήτερον. Fabrot. ex *Philon*. Sed nec vulgo quæſitam ſororem ducere licet. *l.* 54. *D. hoc tit.*

QUAMDIU CONSTAT ADOPTIO] Ex Cajo *l.* 17. *D. hoc tit.* Paulus apud *Rufin. Adoptiva cognatio impedit nuptias inter parentes & liberos omnimodo, inter fratres eatenus, quatenus Capitis minutio non intervenit.*

ANTEA FILIUM SUUM EMANCIPARE] Alioqui dirimetur matrimonium, ut recte Theoph. & Græci *tom.* 1. *juris Græco-Rom. lib.* 8. *c. de adopt.* fac. *l.* 67. §. 3. *D. hoc tit.* ad quam recte Theod. Balſam. ὥσπερ γάμος λύεται, ἡνίκα τις τὸν ἴδιον γαμβρὸν υἱοθετήσηται.

3. FRATRIS VEL SORORIS FILIAM] Ex *l.* 17. *D. hoc tit. l.* 17. *C. eod. l. ult. C. de inceſt. nupt.* Ulpian. apud *Rufin.* & in *fragm. tit.* 5. ſcribit permiſſum eſſe ducere filiam fratris, non etiam ſororis. Hoc Claudius invexerat. Sueton. *in Claud.* Tac. 12. *Ann.* ſed poſtea ſublata hæc differentia. *d. l.* 17. Lege quoque divina non obſcure hæ nuptiæ vetantur hoc ipſo, quod prohibemur ducere amitam & materteram. *Levit.* 18. *verſ.* 12. & 13. eadem enim ratio eſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ducere non licet: ſed nec neptem fratris, vel ſororis quis ducere poteſt, quamvis quarto gradu ſint. Cujus enim filiam uxorem ducere non licet, neque ejus neptem permittitur. Ejus vero mulieris, quam pater tuus adoptavit, filiam non videris impediri uxorem ducere: quia neque naturali, neque civili jure tibi conjungitur.

De conſobrinis.

4. Duorum autem fratrum, vel ſororum liberi, vel fratris & ſororis, conjungi poſſunt.

De amita, matertera, amita magna, matertera magna.

5. Item amitam, licet adoptivam, ducere uxo-

CUJUS ENIM FILIAM] *Cujus* ſcil. fratris vel ſororis. nam regula hæc univerſaliter intellecta falſa eſſet. Poſſum enim ducere neptem avi mei, filiam ejus non poſſum. Vera ratio eſt, quia invicem parentum & liberorum loco ſunt, ut graduum hic reſpectus nullus ſit. *l.* 53. *D. hoc tit.*

NEQUE NATURALI] Non naturali, quia cognata tua non eſt: non civili, quia avunculus nemo fit per adoptionem. *l.* 12. §. *ult. eod.*

4. CONJUNGI POSSUNT] *l.* 4. *D. hoc tit. l.* 19. *C. eod.* exemplum in *l.* 78. §. 8. *D. ad SC. Trebell.* Auguſtinus 15. *de Civ. Dei. c.* 16. de connubiis conſobrinorum agens, ait ea nec divinam Legem prohibuiſſe, nec ad ſua uſque tempora humanam. Prohibuerat hanc conjunctionem Theodoſius Major, teſte Aurel. Victor. ſed filii revocaverunt *d. l.* 19. Poſt Juſtinianum denuo improbata. Harmenop. *l.* 4. *tit.* 6. Attaliat. *tit.* 26. *Eclog.* Leon. & Conſtant. *tit.* 12. Monach. *tit. de grad. ſept. conſang.* unde & Theoph. negationem addidit, οὐ δύνανται συνάπτεσθαι. Et Cajus junior. *lib.* 1. *inſt. tit.* 4. Ex Gotthorum jure. Cujac.

5. LICET ADOPTIVAM] Hoc conſulto hic additum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

uxorem non licet; item nec materteram: quia parentum loco habentur. Qua ratione verum eſt, magnam quoque amitam, & materteram magnam prohiberi uxorem ducere.

De affinibus & primum de privigna vel nuru.

6. Affinitas quoque veneratione à quarundam nuptiis abſtincre neceſſe eſt: ut ecce privignam, aut nurum uxorem ducere non licet: quia utraque filiæ loco ſunt. Quod ita ſcilicet accipi debet, ſi fuit nurus, aut privigna tua. Nam ſi adhuc nurus tua eſt, id eſt, ſi adhuc nupta eſt filio tuo, alia ratione uxorem eam ducere non poteris: quia eadem duobus nupta eſſe non poteſt. Item ſi adhuc privigna tua eſt, id eſt, ſi mater ejus tibi nupta eſt, ideo eam uxorem ducere non poteris: quia

---

ditum, in matertera omiſſum: quoniam matertera non magis per adoptionem fieri poteſt, quam avunculus. *l.* 12. §. *ult. D. hoc tit.* eadem verba repetenda quoque ſunt in amita magna. *l.* 17. *in fin. eod.*

6. AFFINITATIS] Affines ſunt viri & mulieris cognati. *l.* 4. §. 3. *D. de grad. & affin.* οἱ κατ' ἐπιγαμίαν συγγενεῖς. Gloſſ. lat. gr.

PRIVIGNAM] Quæ ſic dicta, quod genita, antequam mater ſecundo nuberet. Feſt.

UTRÆQUE FILIÆ LOCO] Regula Juris civilis eſt, eos, qui in numero parentum aut liberorum ſunt, conjungi non poſſe. *l.* 53. *D. hoc tit.* cui locus etiam in affinitate. *l.* 14. §. *ult. eod. Levit. cap.* 18. *verſ.* 15. & 17. 1 *ad Corinth.* 5.

EADEM DUOBUS NUPTA] Nullam apud gentem licitum unquam fuiſſe legimus, ut una mulier duobus aut pluribus viris nuberet.

QUIA

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

quia duas uxores eodem tempore habere non licet.

De ſocru vel noverca.

7. Socrum quoque, & novercam prohibitum eſt uxorem ducere: quia matris loco ſunt. Quod & ipſum diſſoluta demum affinitate procedit. Alioquin ſi adhuc noverca eſt, id eſt, ſi adhuc patri tuo nupta eſt, communi jure impeditur tibi nubere: quia eadem duobus nupta eſſe non poteſt. Item ſi adhuc ſocrus eſt, id eſt, ſi adhuc filia ejus tibi nupta eſt, ideo impediuntur tibi nuptiæ: quia duas uxores habere non potes.

De comprivignis.

8. Mariti tamen filius ex alia uxore, & uxoris

QUIA DUAS UXORES] *l.2. C. de inc. nupt. l.18. C. ad Leg. Jul. de adult.* Multæ quoque aliæ gentes virum unicæ mulieri copularunt. Dion. Hal. *lib.* 2. Raræ binæ in Occidente nuptiæ. De Germanis teſtatur Tac. Valentinianus permittere voluit. Niceph. Caliſt. *lib.* 11. *c.* 33. Jul. Poll. in *chron.* In rep. Chriſtiana tolerari non oportere, evincunt, quæ apud *Matth. c.* 5. *&* 19. *Marc.* 10. *Luc.* 16. *Paul.* 1 *Cor.* 7.

7. DUAS UXORES] Bigami pœna capitalis eſt, Theophil. ὑποκείσεται τῷ τῆς μοιχείας ἐγκλήματι. 60. *Baſil. l.* 37. *c. pen.* & recte. nam ut ait Tertull. *adv. Marc. Manente matrimonio nubere, adulterium eſt. fac. l.18. C. ad Leg. Jul. de adult.*

8. MARITI FILIUS EX ALIA UXORE] Titus cum haberet filium ex conjuge defuncta, Semproniam uxorem duxit, quæ ex priore matrimonio filiam habebat. Q. an inter filium Titii & filiam Semproniæ nuptiæ conſiſtant? R. conſiſtere. Ratio eſt, quia nulla eſt inter comprivignos affinitas; utpote quæ ultra perſonas matrimonio junctas non extenditur. Weſ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ris filia ex alio marito, vel contra, matrimonium recte contrahunt: licet habeant fratrem, ſororemve ex matrimonio poſtea contracto natos.

De quaſi privigna, quaſi nuru, & quaſi noverca.

9. Si uxor tua poſt divortium ex alio filiam procreaverit, hæc non eſt quidem privigna tua: ſed Julianus ab hujuſmodi nuptiis abſtineri debere ait. Nam conſtat nec ſponſam filii nurum eſſe, nec patris ſponſam novercam eſſe, rectius tamen, & jure facturos eos, qui ab hujuſmodi nuptiis abſtinuerint.

De

RECTE CONTRAHUNT] *l.* 34. §. *pen. D. hoc tit. l.*134. *pr. de verb. oblig.* neque *Levit.*18.*verſ.*11. prohibentur nuptiæ ἀλληλοπρογόνων, ſed fratris & ſororis ὁμοπατρίου ſive conſanguineæ.

9. UXOR TUA POST DIVORTIUM] Ex *l.* 12. §. 1. 2. & 3. *D. hoc tit.* Vix eſt, ut hujuſmodi caſus nunc exiſtat. Sed & pridem apud Romanos deſierunt bona gratia matrimonia diſſolvi. De jure, quod antea obtinebat, Auguſtin. 1. *ad Valer. de Nupt. & concub.* 10. & *de bon. conjug.* 8.

NON EST PRIVIGNA] Ratio ex notatione verbi. Privignus enim dictus, quod prius quam mater ſecundo nuberet, genitus eſt. Feſt. Græcis πρόγονος.

ABSTINERI DEBERE] Propter honeſtatem; quæ in conjunctionibus ſpectatur. *l.* 42. *D. hoc tit.* ἐν τοῖς γάμοις οὐ μόνον τὸ ἐπιτετραμμένον ζητοῦμεν, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐπρεπές, ut aiunt interpretes canonum. Quod non vetat Lex, hoc vetat fieri pudor. Fabrot.

NAM CONSTAT] Argumentum à comparatione minorum. Multo enim mihi minor cum ſponſa filii neceſſitudo, quam cum quaſi illa privigna, cujus mater mihi nupta fuit. Hotom.

NEC SPONSAM FILII NURUM] Proprie ſponſa non eſt uxor. *l.* 12. §. 1. & 2. *hoc tit.* Improprie tamen

De Servili cognatione.

10. Illud certum eſt, ſerviles quoque cognationes impedimento nuptiis eſſe: ſi forte pater & filia, aut frater & ſoror, manumiſſi fuerint.

De reliquis prohibitionibus.

11. Sunt & aliæ perſonæ, quæ propter diverſas rationes nuptias contrahere prohibentur, quas in libris Digeſtorum ſeu Pandectarum ex Jure veteri collectarum enumerari permiſimus.

De pœnis injuſtarum nuptiarum.

12. Si adverſus ea, quæ diximus, aliqui coïerint; nec vir, nec uxor, nec nuptiæ, nec ma-

---

men appellatione nurus ſponſam quoque accipimus. *l. 6. l. 8. D. de grad. & affin.* Eſt enim ſponſa quaſi uxor; & ſponſus quaſi maritus. Tertull. *de vel. virg. Deſponſata enim quodammodo nupta.*

10. SERVILES COGNATIONES] Ex *l. 14.* §. 1. *D. hoc tit.* idemque obſervatur & in ſervilibus affinitatibus. *d. l.* 14. §. 3. Nam in nuptiis naturale jus & pudor inſpicitur. *d. l.* 14. §. 2. alias non facile ulla ſervilis videtur eſſe cognatio. *l.* 1. §. 2. *D. unde cogn.*

MANUMISSI] Nam ſervorum inter ſe nullum matrimonium eſt. Utique tamen nec ſervile contubernium inter has perſonas permiſſum. Weſ.

11. ALIÆ PERSONÆ] Veluti tutor & pupilla, curator & adulta, Præſes & provincialis, Senator & libertina. *l. 36. & 2 ſeqq. l. 44. l. 57. l. 59. & ſeqq. D. hoc tit.*

12. NEC VIR NEC UXOR] Sunt enim hæc ἔννομα ὀνόματα, juſti conjugii nomina. Pœna igitur communis omnium injuſtarum conjunctionum eſt, quod ipſo jure tales nuptiæ nullæ ſunt: ſicut nec cetera conſiſtunt, quæ contra leges fiunt. *l. 5. C. de leg. b.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

matrimonium, nec dos intelligitur. Itaque ii, qui ex eo coïtu naſcuntur, in poteſtate patris non ſunt: ſed tales ſunt (quantum ad patriam poteſtatem pertinet) quales ſunt ii, quos mater vulgo concepit. nam nec hi patrem habere intelliguntur, cum & iis pater incertus ſit. unde ſolent *Spurii* appellari παρὰ τὴν σποράν, & ἀπάτορες, quaſi ſine patre filii. Sequitur ergo, ut diſſoluto tali coïtu, nec dotis, nec donationis exactioni locus ſit. Qui autem prohibitas

---

NEC DOS] Matrimonium quidem ſine dote eſſe poteſt, at dos eſſe non poteſt ſine matrimonio. *l. 3. D. de jur. dot.*

QUANTUM AD PATRIAM POTESTATEM] Comparatio natorum ex illegitimo matrimonio cum vulgo conceptis, quantum attinet ad patriam poteſtatem. In hoc ſpuriorum & injuſtorum liberorum par eſt conditio, quod ſicut ſpuriis pater incertus eſt, ita qui naſcuntur ex injuſto coïtu, patrem non habere credantur: quoniam licet patrem demonſtrare poſſint, eum tamen habent, quem habere non licet. *l. 23. D. de ſtat. hom.*

CUM ET IIS] Cujac. legit, *cum & iis pater incertus eſt.*

ΠΑΡᾺ ΤῊΝ ΣΠΟΡᾺΝ] Theoph. *quaſi* σποράδην, id eſt, *ſparſim, vulgo, promiſcue.* quod ſecuti Cujac. & Hotom.

QUASI SINE PATRE] Non quod ſine patre ſint; ἀνὴρ γὰρ πατέρες τέκνον οὐκ εἴη ποτ' ἄν, ait Euripid. ſed quoniam vulgivaga Venere natis pater incertus eſt. *Spurius* apud Romanos eſt primum nomen, ſicut *Sextus, Decius*, &c. iiſdemque notis & prænomen *Spurius*, & vulgo quæſitos deſignabant, niſi quod illud ita notabant SP. hos S.P. interpoſito puncto. Hinc ex joco natum, ut vulgo concepti *ſpurii* dicerentur. Plutarch. *quæſt. Rom. c. 11.*

NEC DOTIS, NEC DONATIONIS PROPTER NUPTIAS] Sed dos & donatio hæc fit caduca, id eſt, fiſco vindicatur. *l. 32. §. ult. D. de don. int. vir. & ux. l. 4. & auth. Inceſtas, C. de inceſt. nupt.* Donationis própter nuptias in aliis mentio non fit, nec apud Theophil.

ET

hibitas nuptias contrahunt, & alias pœnas patiuntur, quæ ſacris Conſtitutionibus continentur.

De legitimatione.

13. Aliquando autem evenit, ut liberi, qui ſtatim, ut nati ſunt, in poteſtate parentum non ſunt, poſtea redigantur in poteſtatem patris: qualis eſt is, qui dum naturalis fuerat, poſtea curiæ datus poteſtati patris ſubjicitur. nec non is, qui à muliere libera procreatus, cujus matrimonium minime Legibus interdictum fuerat, ſed ad quam pater conſuetudinem habuerat. Poſtea ex noſtra Conſtitutione dotalibus inſtrumentis compoſitis, in poteſtate patris

---

ET ALIAS POENAS] Pro qualitate delicti. *tot. tit. C. de inc. nupt. Nov.* 12. *l. ult. D. hoc tit. l.* 38. *D. ad Leg. Jul. de adult.* & ſimil.

13 QUI DUM NATURALIS] Natus ex concubina, non ex ſtupro, ſcorto, aut conjunctione Legibus vetita. *l.*44. *C. de epiſc. & cler. Nov.*74. *c.*6. Balſam. *ad ſynod. Laudic.* in quo errat Theoph. Nam concubina Legibus cognita, non meretrix.

POSTEA CURIÆ DATUS] In curiam cooptatus, curialis factus. *l.* 9. *C. de nat. lib.* Modus hic legitimandi manat ex Conſtitutione Theodoſii, *l.* 3. *C. eod.* & Leonis. *l.* 4. *eod.* deque eo latius agit Juſtinian. *Nov.* 89. *c.* 2. *& ſeq.* Cauſam præbuere onera curialium. Theophylact. *in Marc. c.* 15. Sozom. 1. *c.* 8.

A MULIERE LIBERA] Id eſt, ingenua. *l.* 10. *C. d. tit.* idem tamen eſt, ſi eſt libertina vel ancilla. *Nov.* 18. *c. ult. Nov.* 89. *c.* 8. Cujac.

CUJUS MATRIMONIUM MINIME INTERDICTUM] Hoc ex eo neceſſario efficitur, quod concubina uxor ducenda eſt.

DOTALIBUS INSTRUMENTIS] Id eſt, *nuptialibus*, ut in *d. l.* 10. & alibi ſæpe. Tabulas autem neceſſa-

tris efficitur. Quod & aliis liberis, qui ex eodem matrimonio poſtea fuerint procreati, ſimiliter noſtra Conſtitutio præbuit.

DE ADOPTIONIBUS.

TITULUS XI.

Continuatio.

NON ſolum autem naturales liberi, ſecundum ea, quæ diximus, in poteſtate noſtra ſunt; verum etiam ii, quos adoptamus.

Di-

---

ceſſarias eſſe, arguunt quotquot ſunt loci, in quibus de hac ſpecie legitimationis agitur. In Conſtitutionibus Græcis appellatur *διὰ πϱοῖκώων ποιέσεως*.

QUOD ET ALIIS LIBERIS, QUI POSTEA] Cujac. legit, *Quod ſi alii liberi ex eodem matrimonio fuerint procreati, &c.* ut ſit ſenſus, liberos antea ſuſceptos, à Juſtiniano æquari poſtea natis, ut poſteriores, in hereditate patris, potiores non ſint, ſed una eademque lance trutinentur, ut eſt in *d. l.* 10. Malim tamen legere cum Hotom. *Quod etſi alii liberi nulli ex eodem matrimonio fuerint procreati, &c. §. 2. inf. de her. quæ ab inteſt.* de quo dubitatum fuit propter. *d. l.* 10. ut conſtat ex *l. 11. C. eod.* ubi hæc quæſtio deciditur. Ut ut eſt, beneficio Principali non indigent, qui ex juſtis nuptiis procreati ſunt. Introduxit poſtea Juſtinianus & tertium legitimationis genus per Reſcriptum Principis. *Nov. 74. c. 2. Nov.* 89. *c.* 9. & 10.

TITULUS XI.

NATURALES LIBERI] Id eſt, qui ex juſtis nuptiis procreati ſunt: ea enim perpetua eſt naturalium liberorum ſignificatio, cum opponuntur adoptivis: *§. 7. inf. eod. §. 4. inf. de exher. lib. §. 2. inf. de inoff. teſt. l. 31. D. hoc tit. l. 2. §. 6. D. ad SC. Tertyll.* at cum opponuntur legitimis in genere, tum ſignificantur liberi illegitimi, ut *tot. tit. C. de nat. lib. & § ult. ſup. tit.*

QUOS ADOPTAMUS] *l. 1. D. hoc tit. Ulp. tit.* 8.

Eſt

Diviſio Adoptionis.

1. Adoptio autem duobus modis fit: aut Principali Reſcripto; aut imperio magiſtratus. Imperatoris auctoritate adoptare quis poteſt eos, eaſve, qui, quæve ſui juris ſunt. Quæ ſpecies adoptionis dicitur Adrogatio. Imperio magiſtratus adoptamus eos, eaſve, qui, quæve in poteſtate parentum ſunt: ſive primum gradum liberorum obtineant, qualis eſt filius, filia; ſive inferiorem, qualis eſt nepos, neptis, pronepos, proneptis.

Qui poſſunt adoptare filiumfamilias, vel non.

2. Sed hodie ex noſtra Conſtitutione, cum filiusfamilias à patre naturali extraneæ perſonæ

Eſt autem adoptio actus legitimus, *l. 77. de reg. jur.* quo in locum filii adſciſcimus eum, qui nobis extraneus eſt, ad eorum, qui liberos non habent, ſolatium inventus. Theoph. Græcis verbo ſignificantiore dicitur υἱοθεσία. Origo ejus antiquiſſima. Vid. Gregor. Tholoſ. 10. *ſyntagm. c. 6.*

1. DUOBIS MODIS] Ex Cajo *l. 2. D. hoc tit.*

PRINCIPALI RESCRIPTO] Hæc ſtante republ. auctore populo fiebat comitiis curiatis. Gell. *lib. 5. c.* 19. Gruch. 3. *de Comit. Rom.* 3.

DICITUR ADROGATIO] Inde nimirum, quia & is, qui adoptat, rogatur, an velit eum, quem adoptaturus ſit, juſtum ſibi filium eſſe, & is, qui adoptatur, rogatur, an id fieri patiatur. *d. l. 2. hoc tit.*

IMPERIO MAGISTRATUS] Apud quem eſt Legis actio. *l. 4. eod. l. 1. C. eod. l. 3. D. de off. Proconſ.* Hæc ſpecies generis nomen retinet, ut ſæpe alias, cum proprium nomen deeſt Boët. ad *Top.* Cic. *lib. 2. Fit vero id ſæpe, ut ſpecie iiſdem nominibus nuncupentur, quibus & genera.*

2. NOSTRA CONSTITUTIONE] Extat in *l. pen. C. hoc tit.*

EXTRANEÆ PERSONÆ] Ἐξωτικῷ τινι. Theophil.

ſonæ in adoptionem datur, jura patris naturalis minime diſſolvuntur, nec quicquam ad patrem adoptivum tranſit, nec in poteſtate ejus eſt: licet ab inteſtato jura ſucceſſionis ei à nobis tributa ſint. Si vero pater naturalis non extraneo, ſed avo filii ſui materno; vel, ſi ipſe pater naturalis fuerit emancipatus, etiam avo vel proavo ſimili modo paterno vel materno, filium ſuum dederit in adoptionem: in hoc caſu, quia concurrunt in unum perſonam & naturalia, & adoptionis jura, manet ſtabile jus patris adoptivi, & naturali vinculo copulatum, & legitimo adoptionis modo conſtitutum; ut & in familia & in poteſtate hujuſmodi patris adoptivi ſit.

De adrogatione impuberis.

3. Cum autem impubes per Principale reſcriptum adrogatur, cauſa cognita adrogatio fieri

---

phil. Extraneam perſonam hic vocat omnem eum, qui extra lineam parentum ſit. Pac.

NEC QUICQUAM TRANSIT] Juris ſcil. aut poteſtatis patriæ. filium enim tantum ex Lege Juſtiniani hæc adoptio facit, non filiumfam.

LICET AB INTESTATO] Hoc ſpecialiter ei tribuitur. Poteſt autem impune præteriri. *d. l. pen.* §. 1. §. 14. *inf de her. quæ ab inteſt.*

ETIAM AVO VEL PROAVO SIMILI MODO PATERNO VEL MATERNO] In aliis ſic, *etiam avo paterno, vel proavo ſimili modo paterno vel materno.* quam lectionem flagitat manifeſta ratio Juris. & ita in *d. l. pen.*

LEGITIMO ADOPTIONIS MODO CONSTITUTUM] In d.l. pen. *legitimo adoptionis modo conſtrictum.*

3. IMPUBES] Impuberes olim adrogari non potuerunt. Gell. *ubi ſup.* nunc autem poſſunt ex Conſtitutione D. Antonini. Ulp. *tit.* 8. §. 4.

CAUSA COGNITA] Cauſæ cognitio olim à collegio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

fieri permittitur: & exquiritur cauſa adrogationis, an honeſta ſit expediatque pupillo. & cum quibuſdam conditionibus adrogatio fit: id eſt, ut caveat adrogator perſonæ publicæ, ſi intra pubertatem pupillus deceſſerit, reſtituturum ſe bona illis, qui, ſi adoptio facta non eſſet, ad ſucceſſionem ejus venturi eſſent.

Item non aliter emancipare eum poteſt adrogator, niſi, cauſa cognita, dignus emancipatione fuerit: & tunc ſua bona ei reddit. Sed & ſi decedens pater eum exheredaverit, vel vivus ſine juſta cauſa emancipaverit, jubetur quartam partem ei bonorum ſuorum relin-

---

gio pontificum. Cic. *pro Dom.* hodie à magiſtratu exercetur, adhibito conſilio propinquorum & tutoris auctoritate. *l. 2. C. eod. l. ult. C. de auct. præſt.* in arrogatione puberum, etiam curatoris. *l. 8. D. hoc tit.* quibus in reb. verſetur, docet Ulp. *l. 15. §. pen. & ult. l. 17. per tot. eod.*

UT CAVEAT ADROGATOR] Satiſdato ſcil. id eſt, datis fidejuſſoribus. cautio enim hæc non nuda eſt, ſed fidejuſſoria. *l. 18. cum 2. ſeqq. eod. l. 2. C. eod.*

PERSONÆ PUBLICÆ] Manuſcripti, teſtib. Cujac. Hot. Pac. *Perſonæ publicæ, id eſt, tabulario.* Theophil. ἐν δημοσίῳ προσώπῳ, τουτέστι τῷ ταβουλλαρίῳ. Tabulario autem, non agnatis: quoniam incertum eſt, quis tempore mortis pupilli proximior futurus ſit, eique ab inteſtato ſucceſſurus, Schol. Theophili.

AD SUCCESSIONEM EJUS VENTURI] Pars hæc cautionis in *d. l. 18.* ita concepta eſt, *ad quos ea res perventura eſt*, & in *l. 19. ſeq. ad quos ea res pertinet.* quod & ibid. explicatur.

DIGNUS EMANCIPATIONE] Et hoc caſu quartam, de qua mox, perdit. *l. ult. D. ſi quid in fraud. patron.*

ET TUNC SUA BONA] Abuſive, ut ſæpe alibi, pro *bona ejus*, impuberis ſcil. adrogati. Pac.

QUARTAM PARTEM] Ex Conſtitutione D. Pii. *l. 8. §. 15. D. de inoff. teſt. l. 1. §. 21. D. de collat. d. l. ult. ſi quid in fraud. patron.* Eſt autem hæc ſecundum Gloſſ. & DD.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

linquere, videlicet, præter bona, quæ ad patrem adoptivum tranſtulit, & quorum commodum ei poſtea adquiſivit.

De ætate adoptantis & adoptati.

4. Minorem natu majorem non poſſe adoptare placet. Adoptio enim naturam imitatur: & pro monſtro eſt, ut major ſit filius, quam pater, Debet itaque is, qui ſibi filium per adoptionem, vel adrogationem facit, plena pubertate, id eſt, decem & octo annis præcedere.

De adoptione in locum nepotis, vel neptis, vel deinceps.

5. Licet autem & in locum nepotis, vel neptis,

DD. non omnium bonorum adrogatoris quarta, ſed debitæ ab inteſtato portionis. arg. *l.* 8. §. 8. *de inoff. teſt.* quod & Græcos ſenſiſſe argumento eſt, quod quadrantem in trientem mutaverunt ex novo Jure. Fabrot.

RELINQUERE] Recte *relinquere*, ut intelligamus non prius eam deberi, quam adrogator deceſſerit. *d. l.* 1. §. 21. *de collat.*

4. MINOREM NATU] Ex *l.* 15. §. *ult. cum l. ſeq. l.* 40. §. 1. *D. eod.*

NATURAM IMITATUR] Adoptio eſt æmula naturæ, ſive naturæ imago. *l.* 23. *D. de lib. & poſt.* Auſon. *in Cæſ. Imitatur adoptio prolem.*

UT MAJOR SIT FILIUS] Cic. *pro dom. ſua, Factus es*, inquit, *cjus filius contra fas, cujus per ætatem pater eſſe potuiſti.* ſimilia mox ſequuntur. add. Sueton. *in Tib. c.* 2.

PLENA PUBERTATE, ID EST, DECEM ET OCTO ANNIS] Pubertatis quidem initium eſt an. XIV. maturitas an. XVIII. *l.* 40. §. 1. *hoc tit.* Paul. 3. *ſent.* 4. atque hac ætate pubeſcunt etiam οἱ βραδέως ἡβῶντες. Theoph. in ſpecie *l.* 14. *pr. D. de alim. leg.* favor eſt alimentorum.

5. IN LOCUM NEPOTIS] Ex Paulo *l.* 37. *hoc tit.* Ulp. *tit.* 8. §. 6.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

neptis, pronepotis, vel proneptis, vel deinceps, adoptare, quamvis filium quis non habeat.

De adoptione filii alieni in locum nepotis, vel nepotis in locum filii.

6. Et tam filium alienum quis in locum nepotis adoptare poteſt, quam nepotem in locum filii.

De adoptione in locum nepotis, & de nepote in adoptionem dando.

7. Sed ſi quis nepotis loco adoptet, vel quaſi ex filio, quem habet jam adoptatum, vel quaſi ex illo, quem naturalem in ſua poteſtate habet: eo caſu & filius conſentire debet, ne ei invito ſuus heres adgnaſcatur. Sed ex contrario, ſi avus ex filio nepotem det in adoptionem, non eſt neceſſe filium conſentire.

Qui

QUAMVIS FILIUM NON HABEAT] Sufficit enim habere filium poſſe, & per ætatem ex eo nepotem: non enim actus, ſed naturalis poteſtas inſpicitur.

6. FILIUM ALIENUM IN LOCUM NEPOTIS] Neque enim neceſſe eſt, ut qui adoptatur, eundem ordinem gradumque, quem apud patrem naturalem habet, ſervet apud patrem adoptivum. Theophil. exempli cauſa, qui filius eſt patri naturali, nepos fieri poteſt patri adoptivo, & contra.

7. SI QUIS NEPOTIS LOCO] Ex Paulo *l.* 6. & *l.* 11. *eod.*

QUASI EX FILIO] Quaſi ex filio, puta L. Titio: nam ſi ſimpliciter adoptio fiat, ſive tanquam ex incerto filio, filii conſenſus non deſideratur. *l.* 43. & *l. ſeq. eod.*

NE EI INVITO SUUS HERES] Eadem ratione & nepoti uxorem ducenti etiam filius conſentire debet. *l.* 16. §. 1. *D. de rit. nupt.*

NON EST NECESSE FILIUM CONSENTIRE] Quia nepos ex filiofam. non in patris ſui, ſed avi poteſtate eſt.

8. NON

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Qui dari poſſunt in adoptionem.

8. In plurimis autem cauſis adſimilatur is, qui adoptatus, vel adrogatus eſt, ei, qui ex legitimo matrimonio natus eſt. & ideo ſi quis per Imperatorem, vel apud Prætorem, vel Præſidem provinciæ non extraneum adoptaverit: poteſt eundem in adoptionem alii dare.

Si is qui generare non poteſt, adoptet.

9. Sed & illud utriuſque adoptionis commune eſt, quod & ii, qui generare non poſſunt, quales ſunt ſpadones, adoptare poſſunt: caſtrati autem non poſſunt.

Si femina adoptet.

10. Feminæ quoque adoptare non poſſunt: quia

---

8. NON EXTRANEUM] Hoc conſulto additum propter *l. pen. C. hoc tit. §. 2. ſup. eod.*

IN ADOPTIONEM ALII DARE] Eodem jure, quo id permiſſum patri naturali.

9. QUI GENERARE NON POSSUNT] Propter vitium temporale & ſanabile. ex Cajo. *l. 1. §. 1. eod.*

QUALES SUNT SPADONES] Quia hi ſublato vitio corporis liberis procreandis operam dare poſſunt. *d. l. 2. §. 1. l 40. §. 1. eod.* & ideo uxorem quoque poſſunt ducere. *l. 39. §. 1. D. de jur. dot.* natura enim magis in homine generandi & conſuetudo ſpectanda eſt, quam temporale vitium *l. 9. D. de lib. & poſt.* Spadones οἱ ψῦξιν τῶν γονίμων μορίων ὑποςάντες. *Gloſſ. jur.* Interdum ſpadonum appellatione etiam caſtrati comprehenduntur. *d. l. 39. §. 1. de jur. dot. l. 128. de verb. ſign.* & ibi Alciat.

CASTRATI NON POSSUNT] Neque enim in teſtes vim genitalem affundere queunt; neque remedio in his locus. Leo tamen permiſit. *Nov. 26.*

10. FEMINÆ] Feminæ adoptari ſemper potuerunt,

quia nec naturales liberos in ſua poteſtate habent: ſed ex indulgentia Principis ad ſolatium liberorum amiſſorum adoptare poſſunt.

De liberis arrogati.

11. Illud proprium eſt adoptionis illius, quæ per ſacrum oraculum fit, quod is, qui liberos in poteſtate habet, ſi ſe adrogandum dederit, non ſolum ipſe poteſtati adrogatoris ſubjicitur, ſed etiam liberi ejus in ejuſdem fiunt poteſtate, tanquam nepotes. Sic etenim divus Auguſtus non ante Tiberium adoptavit, quam is Germanicum adoptaſſet: ut protinus adoptione facta inciperet Germanicus Auguſti nepos eſſe.

De

---

unt, adrogari non ſemper. *l.* 21. *eod.* adrogare aut adoptare nunquam.

Ex indulgentia Principis] *l.* 29. §. 3. *D. de inoff. teſt. l.* 5. *C. hoc tit.* non tamen ut filium habeant in poteſtate, ſed ut ſolatium orbitatis & heredem.

Ad solatium liberorum amissorum] Leo ſimpliciter id feminis permiſit, etiam virginibus. *Nov.* 26. & 27. quæ in Oriente recepta, ut conſtat ex Harmenop. *lib.* 2. *tit.* 8. §. 4.

11. Per sacrum oraculum] Per Principem. *l.* 2. *eod.* per Principis reſcriptum. *l.* 6. *C. eod.* Periphraſis eſt adrogationis.

Sed etiam liberi ejus] *l.* 15. *l.* 40. *eod.* nimirum tanquam ſequela. & una cum patre adrogato capite minuuntur. *l.* 3. *D. de cap. minut.* quod in adoptione non ſimiliter contingit. *l.* 28. *hoc tit.*

Non ante Tiberium] Sueton. in *Auguſt.* c. 19. *in Tib. c.* 15. *in Calig. c.* 4. Tac. *ann.* 1. & 5. Simile exemplum habemus apud Capitol. *in Anton.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De ſervo adoptato, vel filio nominato à domino.

12. Apud Catonem bene ſcriptum refert antiquitas, ſervos, ſi à domino adoptati ſint, ex hoc ipſo poſſe liberari. Unde & nos eruditi, in noſtra Conſtitutione etiam eum ſervum, quem dominus actis intervenientibus filium ſuum nominaverit, liberum eſſe conſtituimus: licet hoc ad jus filii accipiendum ei non ſufficiat.

QUIBUS MODIS JUS PATRIÆ Poteſtatis ſolvitur.

TITULUS XII.

Scopus & nexus. De morte.

VIDEAMUS nunc, quibus modis, qui alieno juri ſunt ſubjecti, eo jure liberentur. Et quidem quemadmodum liberentur ſervi à poteſtate dominorum, ex iis intelligere poſſumus, quæ de ſervis manumittendis ſuperius ex-

---

12. CATONEM] Credo intelligi M. Catonis principis Porciorum familiæ filium. *vid. l.2. §. 38. D. de Orig. jur.* Gell. *lib.* 13. *c.* 18.

POSSE LIBERARI] Inutilis itaque adoptio hic vim manumiſſionis habet.

CONSTITUTIONE NOSTRA] *l. unic. § ſimilique modo. C. de Lat. lib. toll.*

ACTIS INTERVENIENTIBUS] Id eſt, apud acta, teſtato coram magiſtratu: non ſi extra judicium filii nomine ſervum ſuum benigne compellans. Fabrot.

TITULUS XII.

JUS PATRIÆ POTESTATIS] Abeſt *patriæ* à vet. Cod. teſte Fabrot. & Theoph. ſimpliciter τὸ ὑπεξούσιον.

MOR-

expoſuimus. Hi vero, qui in poteſtate parentis ſunt, mortuo eo, ſui juris fiunt. Sed hoc diſtinctionem recipit. Nam mortuo patre, ſane omnimodo filii filiæve ſui juris efficiuntur: mortuo vero avo, non omnimodo nepotes nepteſve ſui juris fiunt; ſed ita ſi poſt mortem avi in poteſtatem patris ſui recaſuri non ſunt. Itaque ſi moriente avo pater eorum vivit, & in poteſtate patris ſui eſt, tunc poſt obitum avi in poteſtate patris ſui fiunt. Si vero is, quo tempore avus moritur, aut jam mortuus eſt, aut per emancipationem exiit de poteſtate patris; tunc ii, qui in poteſtatem ejus cadere non poſſunt, ſui juris fiunt.

De deportatione.

1. Cum autem is, qui ob aliquod maleficium in inſulam deportatur, civitatem amittit:

Mortuo eo sui juris] Cum paterfam. moritur, quotquot capita ei ſubjecta fuerunt, ſingulas familias incipiunt habere: ſinguli enim patrumfam. nomen ſubeunt, etiamſi pupilli ſint & infantes. *l.* 195. §. 2. *D. de verb. ſign.* quod notandum.

Mortuo patre] Intellige, in cujus poteſtate filii erant. nam ſi ipſe pater ſit in poteſtate patris ſui, eo moriente liberi ejus non fiunt ſui juris, ſed remanent in poteſtate avi ſui, cui & quaſi agnaſcendo fiunt ſui heredes. §. 2. *inf. de exher. lib.*

Recasuri non sunt] Nepotes ex filio, mortuo avo, ſolent in poteſtatem patris ſui recidere. *l.* 5. *D. de his qui ſui vel al. jur.* ſed hoc ita, niſi ipſe pater aut mortuus ſit jam ante, aut emancipatus à patre ſuo. *l.* 41. *D. de adopt.* Ulp. *tit.* 10 §. 1. Cajus 1. *Inſt. tit.* 6.

Per emancipationem exiit] Hoc Gloſſema eſſe ex libr. vet. notant Cujac. Hot. Fabrot. nam & aliis modis exire de poteſtate poteſt. nec Theoph. agnoſcit.

1. In insulam deportatur] Deportatio in

tit : ſequitur, ut qui eo modo ex numero civium Romanorum tollitur, perinde quaſi eo mortuo, deſinant liberi in poteſtate ejus eſſe. Pari ratione & ſi is, qui in poteſtate parentis ſit, in inſulam deportatus fuerit, deſinit eſſe in poteſtate parentis. Sed ſi ex indulgentia Principis reſtituti fuerint per omnia, priſtinum ſtatum recipiunt.

De relegatione.

2. Relegati autem patres in inſulam, in poteſtate liberos retinent. Et ex contrario, liberi relegati in poteſtate parentum remanent.

De

---

in inſulam in locum aquæ & ignis interdictionis ſucceſſit. *l.* 2. §. 1. *D. de pæn. l.* 3. *D. ad Leg. Jul. pecul. l. pen. in fin. de extraord. cogn.* Briſſon. *lib.* 3. *ſel. antiq. c.* 5.

CIVITATEM AMITTIT] Unde deportati dicuntur peregrini. *l.* 6. §. 1. *D. de her. inſt. l.* 1. *C. eod.* & ἀπόλιδες. *l.* 1. §. 3. *de legat.* 3. *l.* 17. *D. de pæn.*

UT QUI EO MODO EX NUMERO, &c.] Conſtructio conſtabit, ſi cum Hotom. legas, *ut eo, qui eo modo ex numero civium tollitur, perinde quaſi mortuo*, &c.

QUASI MORTUO] Nam intereunt homines non ſolum morte, ſed etiam maxima & media capitis deminutione. *l.* 63. §. *pen. D. pro ſoc.* quæ ob id vulgo mors civilis.

PARI RATIONE] Nam non magis civis Rom. peregrinum in poteſtate habere poteſt, quam peregrinus civem. Ulp. *tit.* 10. §. 1.

EX INDULGENTIA RESTITUTI] Nempe pleniſſime & in integrum. *l.* 1. *C. de ſent. paſſ.* nam ſimplex & generalis reſtitutio pœnæ tantum gratiam facit, & reditum in patriam concedit. *l.* 2. 6. 9. *C. eod.* Cujac.

2. RELEGATI] *l.* 4. *l.* 7. §. 3. *D. de interd. & rel.* Relegatio igitur eſt exilium ſalvo jure civitatis. aliquando tamen exilio opponitur. Ovid. 5. *de Triſtib. Ipſe relegati, non exulis, utitur in me Nomine.*

3. POE-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De ſervitute pœnæ.

3. Pœnæ ſervus effectus, filios in poteſtate habere deſinit. Servi autem pœnæ efficiuntur, qui in metallum damnantur, & qui beſtiis ſubjiciuntur.

De dignitate.

4. Filiusfamilias ſi militaverit, vel ſi Senator, vel Conſul factus fuerit, remanet in poteſtate patris. Militia enim, vel conſularis dignitas, de patris poteſtate filium non liberat. Sed ex Conſtitutione noſtra ſumma Patriciatus dignitas illico, Imperialibus codicillis

---

3. Poenæ servus effectus] Vel alio modo libertate amiſſa. §. 1. *inf. de cap. demin.* nam qui una cum civitate libertatem amittunt, vel magis pro mortuis habendi, quam qui civitatem tantum. *l. ſervitutem.* 209. *de reg. jur.*

Qui in metallum, &c.] Vid. *l.* 8. §. 4. 6. 11. *l.* 17. *D. de pœn.* Cujac. 13. *obſ.* 13. Pet. Fab. 2. *ſemeſt.* 11. Tertull. *Apolog. c.* 12. *In metallum Chriſtiani damnabantur, aut beſtiis ſubjiciebantur.* Jure noviſſ. ſervitus pœnæ ſublata. *Nov.* 22. *c.* 8. *auth. ſed hodie. C. de don. int. vir.*

Qui bestiis subjiciuntur] Paſſim ad beſtias damnati, & dati dicuntur, οἱ τοῖς θηρίοις ἐκ καταδίκης διδομένοι, Dio *lib.* 58.

4. Si militaverit] *l.* 35. *de rit. nupt. l.* 5. & 6. *de caſtr. pec. l.* 7 *C. de patr. pot.*

Senator] *l.* 18 *in fin. D. de judic. l. ult. de her. pet.* Quint. *declam.* 286.

Consularis dignitas] *l.* 1. §. *ult. de Sen. Mac.* Dion. Halic. *l.* 2. ſed hodie liberat *Nov.* 81. ubi & aliæ dignitates excipiuntur, *in pr. c.* 1. & 3.

Summa patriciatus dignitas] Summa non quidem gradu, nam conſulatus major eſt, ſed quia ad magnitudinem accedit dignitatis perpetuitas. Baro & Cont. extat Conſtitutio in *l. ult. C. de conſul. lib.* 12. add. *l.* 3. *C. eod.*

Co-

dicillis præſtitis, filium à patria poteſtate liberat. Quis enim patiatur, patrem quidem poſſe per emancipationis modum poteſtatis ſuæ nexibus filium liberare; Imperatoriam autem Celſitudinem non valere eum, quem ſibi patrem elegit, ab aliena eximere poteſtate?

De captivitate & poſtliminio.

5. Si ab hoſtibus captus fuerit parens, quamvis ſervus hoſtium fiat, tamen pendet jus liberorum, propter jus poſtliminii: quia hi, qui ab hoſtibus capti ſunt, ſi reverſi fuerint, omnia priſtina jura recipiunt: idcirco reverſus etiam liberos habebit in poteſtate: quia poſtliminium fingit eum, qui captus eſt, in

---

CODICILLIS PRÆSTITIS] Principes per codicillos, id eſt, diplomata ſive literas, honores deferebant. *l.* 41. *D. de exc. tut. l.* 12. *C. de dign.* Suet. *Claud. c.* 29. Syneſ. *epiſt.* 127.

QUEM SIBI PATREM ELEGIT] Caſſiod. in formula *patriciatus.* Imperatores Conſtantinopolitani ſoliti erant ex Senatoribus, qui curulibus magiſtratibus functi erant, ſibi Conſiliarios & quaſi patres legere, quos patricios dici placuit, quaſi patres communis Reip. Suid.

5. PENDET JUS LIBERORUM] In pendenti, in incerto eſt. *l. ult. de Sen. Mac. l.* 12. §. 1. *de capt. & poſtl.* non igitur tam captivitate patria poteſtas amiſſa reſtituitur, quam liberi finguntur in poteſtate etiam tempore captivitatis manſiſſe, Ulp. *tit.* 10. §. *pen.* Boët. *in Top. Cic.*

PRISTINA JURA] Puta civitatem, familiam, bona ſive eorum dominium. *l.* 5. §. 1. *l.* 22. §. 1. *de capt. & poſtl. rev.* Quæ autem facti ſunt, qualis eſt poſſeſſio, poſtliminio non continentur. *l* 19. *ex quib. cauſ. maj.* Sicut autem poſtliminio reverſus jura recipit, ita & in ipſum jura reſtituuntur. *l.* 6. *d. l.* 12. §. 3. *de capt. & poſtl.*

IN

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

in civitate ſemper fuiſſe. Si vero ibi deceſſerit, exinde ex quo captus eſt pater, filius ſui juris fuiſſe videtur. Ipſe quoque filius nepoſve, ſi ab hoſtibus captus fuerit, ſimiliter dicimus, propter jus poſtliminii, jus quoque poteſtatis parentis in ſuſpenſo eſſe. Dictum eſt autem poſtliminium à limine & poſt. Unde eum, qui ab hoſtibus captus eſt, & in fines noſtros poſtea pervenit, poſtliminio reverſum recte dicimus. Nam limina, ſicut in domo finem quendam faciunt; ſic & imperii finem eſſe limen, veteres voluerunt. Hinc & limen dictum eſt, quaſi finis quidam & terminus. Ab eo poſtliminium dictum eſt, quia ad idem limen revertebatur, quod amiſerat. Sed & qui captus victis hoſtibus recuperatur, poſtliminio rediiſſe exiſtimatur.

De

IN CIVITATE SEMPER FUISSE] Non eſt levis momenti hæc fictio. Pone filium medio tempore quædam acquiſiviſſe. hæc pater reverſus, ob hanc fictionem, tanquam ſibi quæſita occupare poterit jure peculii, etiam defuncto pridem filio. *l. pen. de ſuis & legit.* Alia effecta vid. *in l. 1. §. ult. de Sen. Mac. l. 6. §. ult. D. de tutel. l. 22. §. 1. de capt. & poſtl. l. 13. eod.*

EXINDE EX QUO CAPTUS] Hæc fictio eſt Legis Corneliæ. *l. 12. D. qui teſt. fac. §. ult. infr. quib. non eſt perm. fac. teſt.* eaque in omnibus partibus juris ſervatur. *l. 18. de capt. & poſtl.*

IPSE QUOQUE FILIUS] *l. 9. l. 10. l. 12. C. de poſtl. rev.* & igitur, ex. gr. ſi in poteſtate fuit filius, cum capiebatur, medio tempore patre mortuo, reverſus ſuus heres patri erit. *d. l. 9.*

A LIMINE ET POST] De notatione nominis poſtliminii vid. Cic. in *Top.* Scal. *in Annot. in Feſt.* Grot. *de Jur. bell. lib. 3. c. 9.*

SED ET QUI CAPTUS] *l. 26. de capt. & poſtl.* ubi etiam Florentinus ait, nihil intereſſe, utrum captivus dimiſſus, an vi, vel fallacia hoſtium poteſtatem evaſerit,

rit,

De emancipatione: & primum de modis emancipandi, & effectibus emancipationis.

6 Præterea emancipatione quoque deſinunt liberi in poteſtate parentum eſſe. Sed emancipatio antea quidem vel per antiquam Legis obſervationem procedebat, quæ per imaginarias venditiones, & intercedentes manumiſſiones celebrabatur; vel ex Imperiali Reſcripto. Noſtra autem providentia etiam hoc in melius per Conſtitutionem reformavit: ut fictione priſtina exploſa, recta via ad compe-

tentes

rit, ſive ut Homerus *Odyſſ.* 14. ἢ δόλῳ, ἠὲ βίῃ, ἢ ἀμφαδὸν, ἠὲ κρυφηδόν. Ita tamen, ſi ea mente fuerit ut illo non reverteretur. Et ideo reſponſum eſt Attilium Regulum non eſſe poſtliminio reverſum, quia juraverat Carthaginem reverſurum. *l.* 5. §. 3. *d. tit.* add. Grot. *d. c.* 9.

6. EMANCIPATIONE] Emancipatio hodie definiri poteſt actus legitimus, quo liberi à manu patris apud competentem judicem dimittuntur.

PER IMAGINARIAS VENDITIONES] Lege 12. tabb. cautum fuit, ut ſi pater filium ter, ceteros liberos ſemel emancipaſſet, manumiſſi poſtea ab emptore ſui juris efficerentur, illi trina manumiſſione, hi unica. Ulp. *tit.* 10. *& l.* 8. §. 1. *de injuſt. rupt. l. pen. & ult. C. de emanc. lib.* Caius *tit.* 6. §. 3. Dion. Halic. *lib.* 2. Boët. *in Topic. Cic.* Ad cujus emancipationis imaginem poſtea inſtitutum, ut ſimulato & dicis cauſa hæc intervenirent.

INTERCEDENTES MANUMISSIONES] Solebat autem pater naturalis ſibi cavere de liberis ſibi remancipandis, ut ipſe potius eos manumitteret, & jura patroni conſequeretur: quæ ſpecies dicitur fieri contracta fiducia. *l. ult. inf. de leg. agn. ſucc. l.* 2. §. 15. *ad ſen. Tertyll.*

EX IMPERIALI RESCRIPTO] Anaſtaſii, qui etiam neglecta antiquæ emancipationis fabula, ex reſcripto Imperatoris liberos emancipari permiſit. *l. pen. C. de emanc. lib.*

Ju-

tentes judices, vel magiſtratus, parentes intrent: & filios ſuos, vel filias, vel nepotes, vel neptes, ac deinceps, à ſua manu dimittant. Et tunc ex Edicto Prætoris in bonis ejuſmodi filii, vel filiæ, vel nepotis, vel neptis, qui, quæve à parente manumiſſus, vel manumiſſa fuerit, eadem jura præſtantur parenti, quæ tribuuntur patrono in bonis liberti. Et præterea ſi impubes ſit filius, vel filia, vel ceteri; ipſe parens ex manumiſſione tutelam ejus nanciſcitur.

Si alii emancipentur, alii retineantur in poteſtate.

7. Admonendi autem ſumus, liberum arbitrium eſſe ei, qui filium, & ex eo nepotem vel neptem in poteſtate habet, filium quidem de poteſtate dimittere, nepotem vero vel neptem retinere: & è converſo filium quidem in poteſtate

---

JUDICES VEL MAGISTRATUS] ἐξηγητικῶς. ne quis putet judices hic intelligi pedaneos, apud quos Lege agi non potuiſſe conſtat. Extat Conſtitutio Juſtiniani in *l. ult. C. de emanc. lib.*

A PARENTE MANUMISSUS] Id eſt, emancipatus. *tit. ſi à par. quis man.* redigebantur enim liberi prius in ſervilem cauſam, licet poſtea in imaginariam dumtaxat. *l.* 3. §. 1. *de cap. min.*

QUÆ TRIBUUNTUR PATRONO] Emancipatus à parente liberti exitum patitur. *l.* 1. *ſi à par. quis man.* puta in contra tabulas bonorum poſſeſſione. *d. l.* 1. & ſucceſſione legitima. § *ult. inf. de leg. agn. ſucc.* ſed hoc mutatum *Nov.* 118. *c.* 2.

TUTELAM EJUS NANCISCITUR] De qua *infr. tit. de leg. par. tut.*

7. ADMONENDI SUMUS] Ex Caio *l.* 28. *D. de adopt.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſtate retinere, nepotem vero vel neptem manumittere: vel omnes ſui juris efficere. Eadem & de pronepote & pronepte dicta eſſe intelligantur.

De Adoptione.

8. Sed & ſi pater filium, quem in poteſtate habet, avo, vel proavo naturali ſecundum noſtras Conſtitutiones ſuper his habitas, in adoptionem dederit, id eſt, ſi hoc ipſum actis intervenientibus apud competentem judicem manifeſtaverit, præſente eo, qui adoptatur, & non contradicente, nec non eo præſente, qui adoptat: ſolvitur quidem jus poteſtatis patris naturalis: tranſit autem in hujuſmodi parentem adoptivum, in cujus perſona & adoptionem eſſe pleniſſimam antea diximus.

De nepote nato poſt filium emancipatum, vel in adoptionem datum.

9. Illud autem ſcire oportet, quod ſi nurus tua

NEPOTEM MANUMITTERE] Notandum eſt, in filiofam. idem eſſe, manumittere, ex poteſtate dimittere, ſui juris efficere, emancipare.

8. PROAVO NATURALI] Nam ſi extraneo in adoptionem dederit, jura patris naturalis integra manent. §. 2. *ſup. de adopt.*

NOSTRAS CONSTITUTIONES] *l. pen. & ult. C. de adopt.*

ET NON CONTRADICENTE] *d. l. ult. l. 5. D. eod.*

NEC NON PRÆSENTE, QUI ADOPTAT] *l. 25. §. 1. eod.* & huc pertinet *l. nemo. 123. de R J. nemo alieno nomine Lege agere poteſt.* nam adoptio eſt Legis actio, ut dictum ſup.

TRANSIT IN HUJUSMODI PARENTEM ADOPTIVUM] Per adoptionem igitur non efficitur filiusfam. ſui juris, ſed vel in alienam familiam tranſit, vel remanet in poteſtate patris naturalis.

9. PRÆ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

tua ex filio tuo conceperit, & filium poſtea emancipaveris, vel in adoptionem dederis prægnante nuru tua; nihilominus quod ex ea naſcitur, in poteſtate tua naſcitur. Quod ſi poſt emancipationem, vel adoptionem conceptus fuerit; patris ſui emancipati, vel avi adoptivi poteſtati ſubjicitur.

Utrum parentes cogantur liberos ſuos de poteſtate dimittere.

10. Et quidem neque naturales liberi, neque adoptivi ullo pene modo poſſunt cogere parentes, de poteſtate ſua eos dimittere.

DE TUTELIS.

TITULUS XIII.

De perſonis ſui juris.

TRANSEAMUS nunc ad aliam diviſionem perſonarum. Nam ex his perſonis, quæ in po-

---

9. PRÆGNANTE NURU TUA] Nepos non ex nativitatis, ſed ex conceptionis tempore familiam ſortitur, quia ex eo tempore jam in rerum natura eſſe creditur. *l. 7. l. pen. de ſtat. hom.* Ulp. *tit.* 5. §. 9. Et ſic alias etiam ſpectatur tempus conceptionis. *l.* 7. §. 1. *de ſenat. l.* 17. §. 5. *ad ſen. Trebell.*

10. ULLO PENE MODO] Ex Mart. *l.* 31. *de adopt.* Ait *pene*, quia excipiuntur quidam caſus. *l. ult. ſi à par. quis man. l.* 92. *de cond. & dem. l.* 32. *de adopt. l.* 12. *C. de epiſc. aud.* Patre inceſtas nuptias contrahente, liberi ex priore matrimonio, ſupplicio patris, ſui juris fiunt. *Nov.* 12. *cap.* 2.

TITULUS XIII.

IN POTESTATE NON SUNT] Patria ſcil. vel dominica. nam *poteſtatis* verbum plura ſignificat. *l.* 215.

poteſtate non ſunt, quædam vel in tutela ſunt, vel in curatione, quædam neutro jure tenentur. Videamus ergo de his, quæ in tutela, vel curatione ſunt. Ita enim intelligemus ceteras perſonas, quæ neutro jure tenentur. Ac prius diſpiciamus de his, quæ in tutela ſunt.

Definitio tutelæ.

1. Eſt autem tutela (ut Servius definivit) vis ac poteſtas in capite libero, ad tuendum eum, qui per ætatem ſe ipſe defendere nequit, Jure civili data ac permiſſa.

De-

---

de verb. ſign. & tutela quoque ſpecies quædam eſt poteſtatis. §. 1. *inf. eod.* ſed quæ ad caput ejus, qui in tutela eſt, non pertinet. Pupillus eſt ſui juris, non eſt in manu aut familia tutoris, ſed non eſt ſuæ auctoritatis, ut loquitur Spartian. *in Aurelian.*

1. VIS AC POTESTAS] Ita & §. *ſeq. & Servius l. 1. hoc tit.* hæc duo quoque junguntur, §. 3. *inf. de interd. l. 17. de legib. l. 7. C. de Codic.* Cic. 1. *de nat. Deor.* Gloſſ. baſil. δύναμις καὶ ἐξουσία. Theophil. δίκαιον καὶ ἐξουσία, *jus & poteſtas.* ſignificatur autem verbis iſtis facultas & jus pro auctoritate quid faciendi.

IN CAPITE LIBERO] ἀρχαϊκῶς, pro *in caput liberum.* ut in 12 tabb. *in eo pecuniaque ejus poteſtas eſto*, item in formula adrogationis. Gell. 5. 19. & Cic. *pro dom.* Caput autem liberum pro pupillo & perſona, quæ ſui juris eſt. *d. c.* 19.

PER ÆTATEM] In Florent. eſt, *propter ætatem. l. 1. eod. propter ætatis infirmitatem*, Ulp. *tit.* 11. διὰ τὸ τῆς ἡλικίας ἀτελές. Theoph.

DATA AC PERMISSA] Datur, id eſt, defertur immediate Lege 12 tabb. tutela legitima. *l. 5. pr. l. 6. de leg. tut.* permittitur, quæ prius data eſt aut teſtamento, aut à magiſtratu, illa Lege 12 tabb. *l. 1. de teſt. tut.* hæc aliis Legib. *inf. de Attil. tut.*

2. ÆDI-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Definitio & etymologia tutoris.

2. Tutores autem ſunt, qui eam vim ac poteſtatem habent, exque ipſa re nomen acceperunt. Itaque appellantur tutores, quaſi tuitores atque defenſores: ſicut æditui dicuntur, qui ædes tuentur.

Quibus teſtamento tutor datur, & primum de liberis in poteſtate.

3. Permiſſum eſt itaque parentibus, liberis impuberibus quos in poteſtate habent, teſtamento tutores dare. Et hoc in filios filiaſque procedit omnimodo: nepotibus vero neptibuſque ita demum parentes poſſunt teſtamento tutores dare, ſi poſt mortem eorum in poteſtatem patris ſui non ſunt recaſuri. Itaque ſi filius tuus mortis tuæ tempore in poteſtate tua

---

2. ÆDITUI] Æditũus eſt ædis ſacræ tuitor, id eſt, curam agens. Feſt. *ἱεροφύλακα* Scævola vocat. *l.* 20. §. 1. *de ann. leg.* veteribus *æditumus*. Gell. 12. 10.

3. LIBERIS IMPUBERIBUS] Etiam exheredatis. *l.* 4. *de teſt. tut.* nec obſtat. *l.* 73. §. 1. *de reg. jur.* quoniam exheredatio non extinguit jus ſui heredis: aut impuberem facit ſuæ poteſtatis. §. 4. *inſ. de pup. ſubſt.*

QUOS IN POTESTATE HABENT] Tutela jure patriæ poteſtatis mandatur. *l.* 40. *de adm. tut. l.* 1. *de teſt. tut. d. l.* 73. §. 1. Itaque nec pater filio emancipato, nec mater liberis tutorem jure dare poteſt; ſed opus eſt confirmatione, *tit. de conf. tut.*

TESTAMENTO] Codicillorum uſu recepto, etiam codicillis teſtamento confirmatis dari tutores cœperunt. *l.* 3. *de teſt. tut.*

IN POTESTATEM PATRIS] *l.* 1. §. *ult. eod.* quippe tutorem habere non poteſt, qui eſt in poteſtate patris: nec dari niſi ſuo heredi. *l.* 73. §. 1. *de reg. jur.* junct. §. 2. *inſ. de her. qual.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

tua ſit, nepotes ex eo non poterunt ex teſtamento tuo tutores habere, quamvis in poteſtate tua fuerint: ſcilicet, quia mortuo te, in poteſtatem patris ſui recaſuri ſunt.

De poſthumis.

4. Cum autem in compluribus aliis cauſis poſthumi pro jam natis habeantur: & in hac cauſa placuit non minus poſthumis, quam jam natis teſtamento tutores dari poſſe: ſi modo in ea cauſa ſint, ut ſi vivis parentibus naſcerentur, ſui heredes, & in poteſtate eorum fierent.

De emancipatis.

5. Sed & ſi emancipato filio tutor à patre datus fuerit teſtamento, confirmandus eſt ex ſententia Præſidis omnimodo, id eſt, ſine inquiſitione.

QUI

NON POTERUNT EX TESTAMENTO, &c.] Eſt tamen caſus, ubi tutor utiliter datur nepoti, cujus pater ſuperſtes & in poteſtate. *l.* 10. §. 2. *de teſt. tut.*

4. PRO JAM NATIS] Quoties de eorum commodo quæritur, ut hic. *l.* 7. *l. pen. de ſtat. hom.* aliis autem non proſunt, niſi nati. *l.* 231. *de verb. ſign.* exemplum in *l.* 2. §. 6. *de exc. tut.*

SUI HEREDES, ET IN POTESTATE] *l.* 73. §. 1. *de reg. jur.* nec minus tamen utilis eſt tutoris datio, ſi nati ſint vivo patre. *l.* 16. § *ult. de teſt. tut.*

5. EMANCIPATO FILIO] Idem eſt, ſi etiam non emancipato datus ſit codicillis non confirmatis. *l.* 1. §. 1. *de confirm. tut.*

OMNIMODO] Ita ἐπὶ τὸ πλεῖστον, *ut plurimum. d. l.* 1. §. 2. interdum enim à voluntate patris recedet Prætor. *l.* 9. & 2 *ſeqq. eod. l.* 4. *de teſt. tut.*

SINE INQUISITIONE] Et ſine ſatisdatione. *d. l.* 4. *d. l.* 1. §. 2. *l.* 3. *l.* 6. *eod.* A matre autem datus filio inſtituto

QUI TESTAMENTO Tutores dari poſſunt.

TITULUS XIV.

Qui tutores dari poſſunt. De patre vel filiofamilias.

DARI autem tutor poreſt teſtamento non ſolum paterfamilias, ſed etiam filiusfamilias.

De ſervo.

1. Sed & ſervus proprius teſtamento cum libertate recte tutor dari poteſt. Sed ſciendum eſt, eum & ſine libertate tutorem datum, tacite libertatem directam accepiſſe videri: & per

---

ſtituto (nam exheredato à matre dari non poteſt. *d. l.* 4.) non ſatiſdat quidem, ſed ex inquiſitione confirmatur. *l.* 2. *de conf. tut. d. l.* 4. Ex *l.* 4. *C. de teſt. tut.* tollenda eſt negatio in illo loco, *quando autem eos heredes (non) inſtituerit.* Cujac. Fabrot.

TITULUS XIV.

ETIAM FILIUSFAM.] Filiusfam. in publicis cauſis pro patrefam. habetur, veluti ut magiſtratum gerat, ut tutor ſit. *l.* 9. *de his qui ſui vel al. jur. l.* 14 *ad Treb.*

1. SERVUS PROPRIUS CUM LIBERTATE] Veluti, *Servus meus Davus liber & tutor eſto.*

SINE LIBERTATE] Hoc modo, *Davus ſervus meus tutor eſto.*

LIBERTATEM DIRECTAM] *l.* 32. §. 2. *de teſt. tut. l. pen. C. de nec. ſerv. man.* Imo fideicommiſſariam. Cujac. Vult. Bach. per *l.* 9. *C. de fideic. her.* Reſp. *d. l.* 9. accipienda de eo caſu, quo ſervus tutor datus eſt codicillis, vel verbis precariis, veluti, *Peto à te heres, ut Davus ſit tutor liberis meis.* ut in *l.* 1. §. 1. *de conf. tut.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

per hoc recte tutorem eſſe. Plane ſi per errorem, quaſi liber, tutor datus ſit, aliud dicendum eſt. Servus autem alienus pure inutiliter teſtamento datur tutor: ſed ita, *Cum liber erit*, utiliter datur. Proprius autem ſervus inutiliter eo modo tutor datur.

De furioſo & minore 25 annis.

2. Furioſus vel minor viginti quinque annis tutor teſtamento datus, tutor tunc erit, cum compos mentis, aut major viginti quinque annis fuerit factus.

Quibus modis tutores dantur.

3. Ad certum tempus, vel ex certo tempore,

PER ERROREM] Eo quod teſtator liberum eſſe putabat, cum eſſet ſervus. *l. 22. de teſt. tut. l. 24. §. 9. de fideic. lib.* ἐπειδὴ ἐπεπλάνητο περὶ τὴν τύχην αὐτοῦ ὁ διαθέμενος, ut ibi Græci.

SERVUS ALIENUS PURE INUTILITER] Intellige quoad verba & ſententiam: nam illa datio, *Davus tutor eſto*, non eſt pura quoad ſententiam: cum ſubaudiatur conditio, *cum liber erit*. Ita Cont. ne obſtet *l. 10. §. ult. eod.*

PROPRIUS INUTILITER EO MODO] Nec heres eo modo recte inſtituitur. *l. 21. de cond. inſt.* quoniam quod in noſtra poteſtate eſt, in caſum conferri non oportet. *l. 22. d. tit.*

2. CUM COMPOS MENTIS] *l. 10. § 3. l. 32. in fin. de teſt tut.* medio autem tempore curator à magiſtratu dabitur. *l. 10. §. 7. de excuſ. tut.*

3. EX CERTO TEMPORE VEL SUB CONDITIONE] *l. 8. §. 1. de teſt. tut. l. 14. §. 3. & ult. de tutel.* Et medio tempore locus erit Attiliano. *l. 11. de teſt. tut.* Hæc autem propria ſunt tutelæ teſtamentariæ ex interpretatione verborum Legis 12 tabb. *Uti quiſque legaſſit, &c.* Magiſtratibus non eadem libertas data. *l. 6. §. 1. de tutel.*

pore, vel ſub conditione, vel ante heredis inſtitutionem poſſe dari tutorem, non dubitatur.

Cui dantur.

4. Certæ autem rei vel cauſæ tutor dari non poteſt: quia perſonæ, non cauſæ, vel rei tutor datur.

De tutore dato filiabus, vel filiis, vel liberis, vel nepotibus.

5. Si quis filiabus ſuis, vel filiis tutores dederit, etiam poſthumæ, vel poſthumo dediſſe videtur: quia filii vel filiæ appellatione & poſthumus & poſthuma continentur. Quod ſi nepotes ſint, an appellatione filiorum & ipſis tutores dati ſint? Dicendum eſt, ut & ipſis quo-

---

Ante heredis institutionem] Apparet hoc favore pupilli jam olim receptum fuiſſe. vid. §. 34. *inf. de legat.*

4. Certæ rei] Ex Ulp. *l.* 2. & Marcian. *l.* 14. *de teſt. tut. Certæ rei*, nec deductis rebus. *d. l.* 12. οὔτε ἐξῃρημένον πραγμάτων, ut vertunt Græci. Et ſi datus fuerit, tota datio non valebit. *l.* 13. *eod.* Aliud juris eſt, ſi quis heres certæ rei ſcribatur. *l.* 1. §. 4. *de her. inſt.*

Non potest] Univerſo tamen patrimonio alicujus loci utiliter datur. *l.* 15. *eod.*

Personæ] Principaliter ſcil. nam per conſequentiam etiam rebus pupilli dari intelligitur. *l.* 12. §. *pen. de adm. tut.*

5. Si quis filiabus] Ex Ulp. *l.* 5. & *l.* 6. *de teſt. tut.*

Etiam posthumæ] In legatis contra. *l.* 17. *de legat.* 1. quia legata liberis, non ut liberis, relinquuntur, ſed ex affectione ſingulari erga hos vel illos: at tutor liberis, ut liberis, datur, jure poteſtatis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

quoque dati videantur; ſi modo liberos dixerit. Ceterum, ſi filios, non continebuntur. Aliter enim filii, aliter nepotes appellantur. Plane ſi poſteris dederit, tam filii poſthumi, quam ceteri liberi continebuntur.

DE LEGITIMA Agnatorum tutela.

TITULUS XV.

Summa.

QUIBUS autem teſtamento tutor datus non eſt, his ex Lege duodecim tabularum agnati ſunt tutores, qui vocantur legitimi.

Qui

MODO LIBEROS DIXERIT] *l. 6. de teſt. tut.* Liberorum enim appellatione omnes, qui ex nobis deſcendunt, continentur. *l.* 220. *de verb. ſign.*

ALITER FILII, ALITER NEPOTES] Natura filium à nepote diſtinguit: & hic naturalem propriamque appellationem ſequimur; quia ut ab ea recedamus, nulla juſta eſt ratio: alias filii appellatione & nepos continetur, juſta ſcil. interpretatione. *l.* 84. *l.* 201. *l.* 220. *de verb. ſign.* Exemplum in *l.* 59. *de rit. nupt. l.* 2. §. 28. *ad SC. Tertyll. l.* 14. *de ſenat. Mac.* Filias tamen appellatione filiorum hic quoque venire placet. *l.* 16. *de teſt. tut.*

POSTERIS] Leg. *poſthumis. d. l.* 6. & ita Theophil. & alii.

QUAM CETERI LIBERI] Id eſt, non tantum poſthumi primi gradus, verum etiam ſecundi, & ulteriores: quia vox *poſthumus* non diſtinguit gradus. Bald. in *d. l.* 6.

TITULUS XV.

EX LEGE 12. TABB.] *l.* 1. *de leg. tut.* ubi id ſumma providentia conſtitutum dicitur, ut qui ſperarent ſucceſſionem, iidem tuerentur bona, ne dilapidarentur. Lege autem Solonis tutela non deferebatur agnatis, niſi remotioribus, Laërt. in *Solon.* contraria vid. ratione, quod

fere

Qui ſunt agnati.

1. Sunt autem agnati, cognati per virilis ſexus cognationem conjuncti, quaſi à patre cognati: veluti frater ex eodem patre natus, fratris filius, nepoſve ex eo: item patruus, & patrui filius, nepoſve ex eo. At qui per feminini ſexus perſonas cognatione junguntur, agnati non ſunt, ſed alias naturali jure cognati. itaque amitæ tuæ filius non eſt tibi agnatus, ſed cognatus: & invicem tu illi eodem jure conjungeris: quia qui ex ea naſcuntur, patris, non matris familiam ſequuntur.

Quis dicatur inteſtatus.

2. Quod autem Lex duodecim tabularum ab inteſtato vocat ad tutelam agnatos, non hanc habet ſignificationem, ſi omnino non fecerit teſtamentum is, qui poterat tutores dare: ſed ſi, quantum ad tutelam pertinet, inteſtatus deceſſerit: quod tunc quoque accidere in

---

fere quiſque conetur eum, quem proximus heres inſequitur, expungere, ut ait Perſ.

1. SUNT AUTEM AGNATI] Ex *l. 7. de leg. tut. l. 10. §. 2. de grad. & aff. l. 2. §. 1. de ſuis & legit.*

VIRILIS SEXUS COGNATIONEM CONJUNCTI] Modo non ſint capite minuti. *§. ult. inf. h. t.* nihil autem refert natura quæſita ſit agnatio, an adoptione. *d. l. 2. §. 3.*

NATURALI JURE COGNATI] Cognationis nomen per ſe generale eſt: ſed oppoſitum agnationi ad eam ſpeciem cognationis contrahitur, quæ per feminas copulatur. *l. 4. §. 2. de grad. & aff.*

2. QUANTUM AD TUTELAM] Diſerte, *quantum ad tutelam*, ut & Paulus *l. 6. h. t.* unde hæc ſumpta. ad hereditatem enim quod attinet, nemo inteſtatus deceſſiſſe intelligitur, qui facto teſtamento, unde heres poſtea extitit, deceſſit. Inf. *de her. quæ ab int. in pr.*

intelligitur, cum is, qui datus eſt tutor, vive teſtatore deceſſerit.

Quibus modis agnatio vel cognatio finitur.

3. Sed agnationis quidem jus omnibus modis capitis deminutione plerumque perimitur; nam agnatio Juris civilis nomen eſt: cognationis vero jus non omnibus modis commutatur; quia civilis ratio civilia quidem jura corrumpere poteſt, naturalia vero non utique.

DE CAPITIS DEMINUTIONE.

TITULUS XVI.

Definitio & diviſio.

EST autem capitis deminutio prioris ſtatus mutatio. eaque tribus modis accidit. Nam aut

---

3. OMNIBUS MODIS CAPITIS DEMINUTIONE] Id eſt, quavis capitis deminutione, etiam minima. *l.* 4. §. *ult. de leg. tut. l.* 7. *de cap. min.*

PLERUMQUE] Additum διὰ τὴν τοῦ Ἀναστασίου διάταξιν, ut ait Schol. Th. qua Conſtitutione frater emancipatus neglecta capitis deminutione ad fratris vel ſororis legitimam hereditatem & tutelam vocatur *l.* 4. *C. h. t.* Juſtinianus etiam fratrum emancipatorum filios vocat. *l. ult. C. de legit. her.* & noviſſime ſuſtulit juris agnatici & cognatici in utraque cauſa differentiam *Nov.* 118. *c.* 4. *&* 5.

NON UTIQUE] Th. οὐ πάντως, *non omnino.* non capitis deminutione minima. Pompon. *l.* 8. *de reg. jur. nullo Jure civili*, id eſt, nulla Juris civilis vel fictione vel ſolennitate, veluti emancipatione. vid. §. *pen. ſeq. tit.*

TITULUS XVI.

PRIORIS STATUS MUTATIO] Græci, προτέρας καταστάσεως ἐναλλαγή. Apud Paulum in *l.* 1. *eod.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ut maxima eſt capitis deminutio, aut minor (quam quidam mediam vocant), aut minima.

De maxima.

1. Maxima capitis deminutio eſt, cum aliquis ſimul & civitatem & libertatem amittit: quod accidit his, qui ſervi pœnæ efficiuntur atrocitate ſententiæ: vel libertis, ut ingratis erga patronos condemnatis: vel his, qui ſe ad pretium participandum venundari paſſi ſunt.

De media.

2. Minor, ſive media capitis deminutio eſt, cum

---

non eſt *prioris*. *Status*, hic eſt, quod à genere, à civitate à rer. natura tribuitur. *l.* 3. *de int. & releg.* nempe familia, civitas, libertas. *l. ult. h. t.* quæ tria complectitur Terent. *Eunuch. act.* 4. *ſc.* 7. *eam eſſe dico liberam, civem Atticam, meam ſororem.*

TRIBUS MODIS] Auſon. *Idyll.* 11. *Triplex libertas, capitiſque minutio triplex.* nimirum uno ex tribus illis, quæ dixi, amiſſo, contingit capitis deminutio. *d. l. ult.* Aliis duplex, magna & minor. Sed illi ſub magna comprehendunt maximam & mediam, quæ hic etiam minor. *l.* 1. §. 4. *de ſuis & leg. l.* 1. §. 8. *ad Sen. Tert. l.* 5. §. *ult. de extr. cogn.*

1. SIMUL ET CIVITATEM ET LIBERTATEM] Hoc ſemper accidit iis, qui ſervi efficiuntur: nam ſublata libertate tollitur quoque jus civitatis. Sic Regulus capitis minor Horatio, id eſt, ſervus factus per captivitatem. *lib.* 3. *carm.*

VEL LIBERTIS] Libertus ingratus jure libertatis exuitur & patrono in ſervitutem redigitur. *l.* 2. *C. de libert. & cor. lib.* quod & Attico jure obtinuit. Plat. 11. *de legib.* Plut. in *Solon.* uſurpavit Claudius. Suet. *in ejus vit.* c. 25.

UT INGRATIS] Hotoman. *ingrati*, ut ſubaudiatur *crimine* vel *judicio*.

2. L l-

cum civitas quidem amittitur, libertas vero retinetur: quod accidit ei, cui aqua & igni interdictum fuerit, vel ei, qui in inſulam deportus eſt.

De minima.

3. Minima capitis deminutio eſt, cum civitas retinetur & libertas, ſed ſtatus hominis commutatur. quod accidit his, qui cum ſui juris fuerint, cœperunt alieno juri ſubjecti eſſe; vel contra: veluti ſi filiusfamilias à patre emancipatus fuerit, eſt capite deminutus.

De

---

2. LIBERTAS RETINETUR] *l.* 2. §. 1. *l.* 17. §. 1. *de pœn. l.* 6. *l.* 15. *de int. & rel. Ulp. tit.* 11. §. 11. Calliſtratus tamen, *l. pen.* §. *ult. de extr. cogn.* diſerte ait, aquæ & ignis interdictione libertatem adimi: ſed nulla erit pugna, ſi pro *veluti*, ibi legas *vel*, quomodo & quibuſdam in codicib. legi teſtatur Accurſ.

AQUA ET IGNI INTERDICTUM] De hac pœna vid. Cic. *pro Cæcinn. pro Dom. pro Corn. Balb.* Lact. *lit.* 2. *c.* 10. *Hæ duæ res*, aqua & ignis, *humanam vitam maxime continent*, ait Feſt. in verb. *aqua*.

IN INSULAM DEPORTATUS] Deportatione caput eximitur de civitate, & ad peregrinitatem redigitur, ſalva libertate. *l.* 17. §. 1. *D. de pœn. l.* 6. *l.* 15. *de int. & rel.* ſucceſſit in locum aquæ & ignis interdictionis. vid. *ſup. quib. mod. jus pat. pot.* §. 1.

3. STATUS HOMINIS] Ulp. *tit.* 11. § 12. At idem *l.* 1. §. 8. *D. ad ſen. Tert.* ait hanc capitis deminutionem contingere ſalvo ſtatu. Solv. contingit ſalvo ſtatu publico, quem quis ut civis habet, de quo illic, non ſalvo ſtatu privato familiæ, de quo hic. *l. ult. D. eod.* Cujac.

ALIENO JURI SUBJECTI ESSE] Puta adrogati, eorumque liberi. *l.* 3 *pr. eod.* §. *pen ſup. de adopt.* item dati in adoptionem perſonæ non extraneæ. §. 2. *ſup. d. t.*

EMANCIPATUS] Emancipatus capite minuitur. *l.* 8. *in fin. cum l ſeq. h. t.* quia, ut ait Paul. *l.* 3. §. 1. *eod.* emancipari nemo poteſt, niſi in ſervilem imaginariam

cau-

De ſervo manumiſſo.

4. Servus autem manumiſſus capite non minuitur: quia nullum caput habuit.

De mutatione dignitatis.

5. Quibus autem dignitas magis quam ſtatus permutatur, capite non minuuntur: & ideo à Senatu motos, capite non minui, conſtat.

Interpretatio §. ult. ſupra tit. prox.

6. Quod autem dictum eſt, manere cognationis jus etiam poſt capitis deminutionem: hoc ita eſt, ſi minima capitis deminutio interveniat: manet enim cognatio. nam ſi maxima capitis deminutio interveniat, jus quo-

que

---

cauſam deductus: alibi tamen rationem petit à familiæ mutatione. *l. ult. eod.* quod contingit etiam hodie, ſublata licet imagine ſervitutis.

4. SERVUS CAPITE NON MINUITUR] Servile caput nullum jus habet. *d. l. 3. in fin.* nullum jus, id eſt, nec familiam, nec civitatem, nec libertatem: ſed demum poſt manumiſſionem hæc conſequitur.

5. SENATU MOTOS] Senatu moti exiſtimatio quidem minuitur. *l. pen. de ext. cogn.* integri tamen capitis civis manet. *l. 3. D. de Senat.*

6. SI MINIMA CAPITIS DEMINUTIO] Ex.gr. ſi L. Titius patruelis meus à patre ſuo emancipatus ſit, agnationis jura amittimus, cognationis retinemus, & ideo ad mutuam ſucceſſionem ex edicto Unde cognati vocamur. *§. 1. inf. de ſucc. cogn.*

NAM SI MAXIMA] Maxima & media capitis deminutio etiam jus cognationis perimit, quia morti ſimilis eſt. *l. 63. §. ult. D. pro ſoc.*

NE QUIDEM SI MANUMISSUS] Ac proinde ad bonorum poſſeſſionem Unde cognati à Prætore non vocatur. *l. 7. D. Unde cogn.*

COGNATIO SOLVITUR] Id eſt, jus, quod

cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

que cognationis perit, ut puta ſervitute alicujus cognati: & ne quidem ſi manumiſſus fuerit, recipit cognationem. Sed & ſi in inſulam quis deportatus ſit, cognatio ſolvitur.

Ad quos agnatos tutela pertinet.

7. Cum autem ad agnatos tutela pertineat, non ſimul ad omnes pertinet, ſed ad eos tantum, qui proximiore gradu ſunt: vel ſi plures ejuſdem gradus ſunt, ad omnes pertinet; veluti ſi plures fratres ſunt, qui unum gradum obtinent, pariter ad tutelam vocantur.

DE LEGITIMA Patronorum tutela.

TITULUS XVII.

Ex ratione Legis 12 Tabb. quæ tutelas agnatis idcirco defert, quia heredes ab inteſtato ſunt, inductum eſt, ut patroni libertorum ſuorum tutelam ſuſciperent: quæ ideo legitima dicitur. l. 3. D. de legit. tutor.

EX eadem Lege duodecim tabularum, libertorum & libertarum tutela ad patronos liberoſ-

---

cum adhuc in civitate eſſet, ut cognatus habebat. Ipſa autem cognatio aut ſanguinis conjunctio ſervitute aut deportatione non tollitur: quæ ob id etiam nuptiis poſt manumiſſionem impedimento eſt. §. 10. *ſup. de nupt.*

7. CUM AUTEM AD AGNATOS] Ex Caio *l.* 9. *D. leg. tut.*

QUI PROXIMIORE GRADU] Et hoc æquum eſt; quia & hi ſoli vocantur ad legitimam impuberis ſucceſſionem. *inf. de leg. agn. ſucc.*

AD OMNES] Ita tamen, ut uni decerni poſſit adminiſtratio. *l.* 5. §. 2. *D. de leg. tut.*

beroſque eorum pertinet. quæ & ipſa legitima tutela vocatur : non quia nominatim in ea Lege de hac tutela caveatur ; ſed quia perinde accepta eſt per interpretationem, ac ſi verbis Legis introducta eſſet. Eo enim ipſo, quod hereditates libertorum libertarumque, ſi inteſtati deceſſiſſent, juſſerat Lex ad patronos, liberoſve eorum pertinere, crediderunt veteres voluiſſe Legem etiam tutelas ad eos pertinere : cum & agnatos, quos ad hereditatem Lex vocat, eoſdem & tutores eſſe juſſerit: quia plerumque ubi ſucceſſionis eſt emolumentum, ibi & tutelæ onus eſſe debet. Ideo autem diximus *plerumque* quia ſi à femina impubes manumittatur, ipſa ad hæreditatem vocatur, cum alius ſit tutor.

DE

TITULUS XVI.

NON QUIA NOMINATIM] Specialiter, ſive diſertis verbis, ut Lex vocat agnatos. *l.* 3. *de leg. tut.*

PER INTERPRETATIONEM] Per conſequentias hereditatum, quæ ex ipſa Lege patronis datæ ſunt. Ulp. *d. l.* 3. *&* *in fragm. tit.* 11. §. 3.

AC SI VERBIS LEGIS] Legitimum eſt, tam quod ex Legis interpretatione proficiſcitur, quam quod ex verbis. fac. *l.* 6. §. 1. *D. de verb. ſign.*

CREDIDERUNT VETERES] Recta & juri naturæ conveniens prudentium hæc collectio. *l.* 10. *de reg. jur. l. un.* §. 4. *C. de cad. toll.*

QUIA SI A FEMINA] *l.* 1. §. 1. *l.* 3. §. 4. *D. de leg. tut.* ratio eſt, quia tutela officium virile eſt, & munus publicum, *inf. de excuſ. tut. in pr.* à quibus feminæ remotæ. *l.* 2. *de reg. jur. l.* 16. *l. ult. D. de tutel.* excipiuntur mater & avia, quibus liberorum ſuorum tutelam gerere tamdiu permittitur, donec ad ſecundas nuptias tranſeant; modo inter geſta Senatuſconſulti Velleiani auxilio renuntient. *auth. matri. cum ſeq. C. quand. mul. off. tut.*

TI-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

DE LEGITIMA parentum tutelâ.

TITULUS XVIII.

EXemplo patronorum recepta eſt alia tutela quæ & ipſa legitima vocatur. Nam ſi quis filium aut filiam, nepotem aut neptem ex filio, & deinceps, impuberes emancipaverit legitimus eorum tutor erit.

DE FIDUCIARIA TUTELA.

TITULUS XIX.

Filiifam. à patre manumiſſi pater tutor eſt legitimus: eo vero defuncto, frater tutor fiduciarius exiſtit.

EST & alia tutela, quæ fiduciaria appellatur nam ſi pater filium, vel filiam, nepotem vel neptem, vel deinceps impuberes manumiſerit, legitimam nanciſcitur eorum tutelam. Quo defuncto, ſi liberi ejus virilis ſexus exi-

---

TITULUS XVIII.

QUÆ ET IPSA LEGITIMA] Ulpianus fiduciariam appellat, *tit.* 1. §. 4. & revera fiduciaria eſt. Obtinuit tamen ut legitima potius diceretur. *l.* 5. *C. de dol. mal.* quia exemplo legitimæ patronorum tutelæ introducta eſt. *l.* 3. §. *ult. D. de leg. tut.* eo quod parens manumiſſor patroni perſonam induit, filius manumiſſus liberti exitum patitur. *l.* 1. *D. ſi à par. man.* §. *ult. inf. de leg. agn. ſucc.* Hotom.

TITULUS XIX.

QUÆ FIDUCIARIA APPELLATUR] *l.* 4. *D. de leg. tut.* per abuſionem inopia alterius nominis, ut recte conjicit Hotom.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

exiſtant, fiduciarii tutores filiorum ſuorum, vel fratris, vel ſororis, vel ceterorum efficiuntur. Atqui patrono legitimo tutore mortuo, liberi quoque ejus legitimi ſunt tutores. Quoniam filius quidem defuncti, ſi non eſſet à vivo patre emancipatus, poſt obitum ejus ſui juris efficeretur: nec in fratrum poteſtatem recideret, ideòque nec in tutelam. libertus autem, ſi ſervus manſiſſet, utique eodem jure apud liberos domini poſt mortem ejus futurus eſſet. Ita tamen hi ad tutelam vocantur, ſi perfectæ ſint ætatis. quod noſtra Conſtitutio in omnibus tutelis & curationibus obſervari generaliter præcepit.

DE

FILIORUM SUORUM] Igitur & pater filii ſui ab avo emancipati, contra quam exiſtimant Cujac. Hotom. & Fabrot. Nam cum ad patrem, quantumvis heredem, jus patronatus, quod avus in nepote habuit, non tranſeat, *l. 1. §. 1. ſi à par. man.* nec tutela, cui jus illud cauſam dedit, tranſire poteſt. conſule Bach. & noſtra hic in *Comm.*

QUONIAM FILIUS QUIDEM DEFUNCTI] Ratio hæc particularis eſt; vera & generalis hæc, quod Lex 12 tabb. non modo patronos, verum etiam liberos eorum ad legitimam ſucceſſionem libertorum vocat, & conſequenter etiam ad tutelam. *ſup. de leg. patr. tut.* pater vero aut frater filii ſui aut fratris ab avo vel patre emancipati legitimi heredes non ſunt: nec igitur legitimi tutores. *l. 1. unde legit. l. 5. unde cogn.* qua de re ſupervacuum plura monere, cum pridem fiduciaria tutela ſublata ſit. *l. 4. C. de leg. tut. Nov. 118. c. 5.*

SI PERFECTÆ SINT ÆTATIS] *l. ult. §. 4. C. de leg. her.* id eſt, 25 annorum. *l. 1. §. 2. D de min. l. ult. C. de leg. tut. l. ult. C. de his qui ven. æt. l. 4. l. 8. D. de leg. tut. l. 16. §. 1. D. de tutel.* Quæ hic notat Cujac. & exſcripſit Pac. olim ita jus fuiſſe, ut minores 25 annis legitimi & dati tutores fierent, &c. ex errore nata ſunt. Bach. ad *§. 13. inf. de exc. tut.*

TI-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

DE ATTILIANO TUTORE, & eo, qui ex Lege Julia & Titia dabatur.

TITULUS XX.

Jus antiquum. Si nullus ſit tutor.

SI cui nullus omnino tutor fuerat, ei dabatur, in urbe quidem à Prætore urbano, & majore parte Tribunorum plebis, tutor ex Lege Attilia: in provinciis vero à Præſidibus provinciarum, ex Lege Julia & Titia.

Si ſpes ſit futuri tutoris teſtamentarii.

1. Sed & ſi in teſtamento tutor ſub conditione, aut ex die certo datus fuerat; quamdiu conditio, aut dies pendebat, ex iiſdem Legibus tutor alius interim dari poterat. Item ſi pure datus fuerat; quamdiu ex teſtamento nemo

---

TITULUS XX.

NULLUS OMNINO TUTOR] Neque teſtamentarius, neque legitimus, aut qui ſub illis continentur, confirmandus & fiduciarius.

MAJORE PARTE TRIBUNORUM PLEB.] Ulp. *tit.* 11. §. 17. majore parte, id eſt, ſex: erant enim decem. *l.* 2. §. 34. *de orig. jur.* Liv. *lib.* 3. Halic. *lib.* 6.

EX LEGE ATTILIA] Duo hic notanda: 1. Jus dandi tutores non competere magiſtratui vi ſuæ juriſdictionis, ſed ex ſpeciali Legis conceſſione. *l.* 6. §. 2. *D. de tutel.* 2. Lege Attilia ſublatum in hac cauſa fuiſſe jus intercedendi collegarum. Hotom.

LEGE JULIA ET TITIA] Unica hæc Lex fuit, ut Lex Julia & Papia. quando, aut à quibus lata ſit, parum conſtat.

1. ALIUS INTERIM DARI POTERAT] Quia quamdiu teſtamentaria tutela ſperatur, legitima ceſſat. *l.* 11. *de teſt. tut.*

QUAMDIU NEMO HERES] Ex *l.* 10. *eod.* Ratio, quia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

mo heres exiſtebat, tamdiu ex eiſdem Legibus tutor petendus erat; qui deſinebat eſſe tutor, ſi conditio extiterat, aut dies venerat, aut heres extiterat.

Si tutor ab hoſtibus captus ſit.

2. Ab hoſtibus quoque tutore capto, ex his Legibus tutor petebatur: qui deſinebat eſſe tutor, ſi is, qui captus erat, in civitatem reverſus fuerat. nam reverſus recipiebat tutelam jure poſtliminii.

Quando & cur deſierint ex dictis Legibus tutores dari.

3. Sed ex his Legibus tutores pupillis deſierunt dari, poſteaquam primo Conſules pupillis utriuſque ſexus tutores ex inquiſitione dare cœperunt, deinde Prætores ex Conſtitutioni-

---

quia tamdiu cetera quoque omnia in ſuſpenſo ſunt, quæ ſcripta ſunt in teſtamento, ita ut hereditate non adita ſimul cum teſtamento corruant. *l. 9. eod.*

Qui desinebat esse tutor] Hoc ad modos, quibus finitur tutela Attiliana, pertinet. §. 2. & *ven. inf. quib. mod. tut. fin.*

2. Ab hostibus capto tutore] Ex Ulp. *l.* 1. §. 2. *D. de leg. tut.* propter incertum eventum tutoris redituri.

Jure postliminii] Quid ſi apud hoſtes deceſſerit? ſuccedit legitimus. *l.* 11. §. *ult. de teſt. tut. l.* 9. §. 2. *de tut. & rat. diſtr.*

3. Primo Consules] Quod à Claudio Cæſare inſtitutum tradit Suet. *c.* 23. Plin. 9. *ep.* 13. datum ſe à Conſulibus tutorem Helvidii filiæ.

Ex inquisitione] Apud Theoph. vulgo legitur κατὰ *juriſdictionem*, ad quem modum etiam Hotom. locum emendat; ſed perperam. & in MSS. Th. eſt κατὰ ἰνκυιζιτίονα, teſte Fabrot.

Prætores] Scil. ſoli abſque Tribunis. Prætorem tu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

tionibus. Nam ſupradictis Legibus, neque d
cautione à tutoribus exigenda, rem ſalvan
pupillis fore: neque de compellendis tutori
bus ad tutelæ adminiſtrationem quicquam ca
vebatur.

Jus novum.

4. Sed hoc jure utimur, ut Romæ quiden
Præfectus urbi, vel Prætor ſecundum ſuan
juriſdictionem, in provinciis autem Præſide
ex inquiſitione tutores crearent, vel Magi
ſtratus juſſu Præſidum, ſi non ſint magnæ pu-
pilli facultates.

Jus noviſſimum.

5. Nos autem per Conſtitutionem noſtram
hujuſmodi difficultates hominum reſecantes
nec exſpectata juſſione Præſidum, diſpoſui-
mus

---

tutelarem primus fecit M. Antoninus Philoſ. Capitolinus in *ejus Vita.*

NEQUE DE CAUTIONE] Vid. *inf. de ſatiſd. tut.* *pr.* & §. 3.

4. PRÆFECTUS URBI] *l.* 45. §. 3. *D. de excuſ.* de officio hujus magiſtratus conſule *tit. D. de off. Præf urb.* Gruch. 2. *de Comit.* 2.

SECUNDUM SUAM JURISDICTIONEM.] Prætoris imperium muris urbis definiebatur, Præfecti urbis uſque ad centeſimum lapidem. *l.* 1. §. 1. *de off. Præf. urb.*

PRÆSIDES] Hoc nomine hic videntur intelligi omnes, qui provincias regunt, non ſoli legati Cæſaris. *l.* 1. *D. de off. Præſ. junct. l.* 1. *D. de tut. dat.*

EX INQUISITIONE] Quæ quibus in rebus conſiſtat, docet Modeſt. *l.* 21. §. *pen.* & *ult. de tut. dat.*

MAGISTRATUS] Intellige municipales *l.* 3. *d. tit.* *l.* 2. §. 23. *D. ad ſen. Tertyll.* Græci στρατηγοὺς appellant. Theoph. & Baſil.

5. CONSTITUTIONEM] Intelligit *l.* 30. *C. de epiſc. aud.*

QUIN-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

mus, ſi facultates pupilli vel adulti uſque ad quingentos ſolidos valeant, Defenſores civitatum una cum ejuſdem civitatis religioſiſſimo Antiſtite, vel alias publicas perſonas, id eſt, Magiſtratus, vel Juridicum Alexandrinæ civitatis, tutores vel curatores creare: legitima cautela ſecundum ejuſdem Conſtitutionis normam præſtanda, videlicet eorum periculo, qui eam accipiunt.

Ratio tutelæ.

6. Impuberes autem in tutela eſſe, naturali

QUINGENTOS SOLIDOS] Id eſt, aureos. Aureus autem centum continet valetque ſeſtertios. ergo quingenti ſolidi efficiunt quinquaginta H S millia, Briſſ. & Hot. *in com. de verb. ſign.* Quod ſi pupilli majores ſint quingentenariis, à Præſidibus dabitur tutor.

DEFENSORES CIVITATUM] De defenſoribus civitatum vid. *lib.* 1. *C. tit.* 55. *Nov.* 15. περὶ τῶν ἐκδίκων. Alc. 3. *diſp.* 5.

RELIGIOSISSIMO ANTISTITE] εὐλαβεστάτῳ ἐπισκόπῳ. Th. in Conſtitutione, θεοφιλεστάτῳ, *Deo cariſſimo.*

VEL ALIAS PERSONAS PUBLICAS] Conſtitutio exigit, ut legamus, *vel aliis perſonis publicis, vel magiſtratus, vel Juridicum,* &c. Cujac.

JURIDICUM] Cui etiam olim data eſt Legis actio, & jus tutores dandi. *l.* 1. §. 2. *D. de off. jurid.* δικαιοδότης exponitur in Baſil.

QUI EAM ACCIPIUNT] Cautelam ſive cautionem rem pupillis ſalvam fore. Intelligit autem magiſtratus municipales, qui pupillis in ſubſidium tenentur. §. 2. *Inſ. de ſatiſd. tut.*

6. JURI NATURÆ] Tutela ortum à Jure naturali ſumpſit: quippe cui Juri omnino conſentaneum, ut alterius prudentia regatur, qui ipſe ſe defendere non poteſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

rali juri conveniens eſt: ut is, qui perfectæ ætatis non ſit, alterius tutela regatur.

De tutelæ ratione reddenda.

7. Cum ergo pupillorum pupillarumque tutores negotia gerant, poſt pubertatem tutelæ judicio rationem reddunt.

DE AUCTORITATE TUTORUM.

TITULUS XXI.

In quibus cauſis ſit neceſſaria.

AUCTORITAS autem tutoris in quibuſdam cauſis neceſſaria pupillis eſt, in quibuſdam non eſt neceſſaria: ut ecce, ſi quid dari ſibi ſtipulentur, non eſt neceſſaria tutoris auctoritas;

---

poteſt. Cic. 1. *de off.* incrementum autem & formam à Jure civili.

PERFECTÆ ÆTATIS NON SIT] Pinguius perfectam ætatem hic appellat, qua tutela finitur. Plerumque enim perfectæ ætatis eſſe dicuntur majores 25 annis. ut *l.* 1. *D. de min. l. ult. C. de leg. tut.*

7. POST PUBERTATEM] Vel alio modo tutela finita. *tit. D. de tut. & rat. diſtr.* niſi autem finita ſit tutela, tutelæ agi nõn poteſt. *l.* 4. *pr. l.* 9. §. 4. *d. t.*

TITULUS XXI.

AUCTORITAS TUTORIS] Tutores vel negotia gerunt ipſi, vel pupillis negotium gerentibus auctoritatem interponunt. Ulp. *tit.* 11. §. 24. id eſt, negotium confirmant, hoc enim eſt auctorem fieri. *l.* 3. *h. t.*

SI QUID DARI SIBI] Pupillus, qui jam aliquem intellectum habet, recte ſibi dari ſine tutore ſtipulatur, *l.* 9. *pr. eod.* §. 9. *inf. de inut. ſtip. l.* 1. *C. de auct. præſt.* aut aliquid ſibi remitti. *l.* 2. *D. de accept.* & in univerſum quantum ad acquirendum non indiget tutoris auctoritate. *l.* 11. *D. de acq. rer. dom.*

SI

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

tas; quod ſi aliis promittant pupilli, neceſſaria eſt tutoris auctoritas. Namque placuit, meliorem quidem conditionem licere eis facere etiam ſine tutoris auctoritate: deteriorem vero non aliter, quam cum tutoris auctoritate. Unde in his cauſis, ex quibus obligationes mutuæ naſcuntur, ut in emptionibus, venditionibus, locationibus, conductionibus, mandatis, depoſitis, ſi tutoris auctoritas non interveniat, ipſi quidem, qui cum his contrahunt, obligantur, at invicem pupilli non obligantur.

Exceptio.

1. Neque tamen hereditatem adire, neque bo-

Si aliis promittant] Aut quid remittant, alienentve, *l. 5. l. 9. h. t. §. ult. inf. quib. al. lic.* aut hereditatem adeant. §. 1. *inf. eod.*

Meliorem conditionem facere] Neque enim eis invidendum, ut rem ſuam augeant ſine tutore, qui magis cuſtos datus videtur pupillo, ne rem ſuam perdat. Fabrot.

Obligationes mutuæ] Qui contractus cum aliis initi ultro citroque obligationem pariunt, initi cum pupillo ſine tutoris auctoritate eos ſolum obligant, qui cum pupillo contraxerunt, *l. 13. §. propen D. de act. empt. l. 33. D. pro ſoc. l. 1. § ult. D. commod.* à parte autem pupilli claudicant *συναλλάγματα*.

Non obligantur] Niſi in quantum locupletiores facti. *l. 1. l. 5. §. 1. hoc tit.* natura enim æquum eſt, neminem locupletari cum alterius jactura. *l. 14. D. de cond. ind.*

1. Neque hereditatem adire] Ex Caio, *l. 9. §. 3. h. t.* cujus rei non alia ratio quærenda, quam quod facto ſuo ſine tutore ſe obligare non poſſunt. *d. l. 9. pr. l. 8. D. de acq. her.* Non pertinet quidem hoc ad ſuos heredes; beneficio tamen Prætoris abſtinentium eadem cauſa. §. 2. *inf. de her. qual. & diff.* § 3. *inf. de her. quæ ab int.*

Neque bonorum possessionem, &c.]

bonorum poſſeſſionem petere, neque hereditatem ex fideicommiſſo ſuſcipere aliter poſſunt, niſi tutoris auctoritate (quamvis illis lucroſa ſit) ne ullum damnum habeant.

Quomodo interponi debet.

2. Tutor autem ſtatim in ipſo negotio præſens debet auctor fieri, ſi hoc pupillo prodeſſe exiſtimaverit. Poſt tempus vero, vel per epiſtolam, aut per nuntium interpoſita auctoritas nihil agit.

Quo caſu interponi non poteſt.

3. Si inter tutorem pupillumque judicio agendum ſit: quia ipſe tutor in rem ſuam auctor eſſe non poteſt: non prætorius tutor (ut olim)

Bonorum poſſeſſionis & fideicommiſſi hereditatis eadem, quæ hereditatis Jure civili aut directo delata, ratio. *inf. lib. 3. tit. 10. & lib. 2. tit. 23.*

NE ULLUM DAMNUM HABEANT] Leg. *nec ullum damnum habeat*, & ſine parentheſi, ut apud Caium *d. loc.* idem enim eſt, etſi nullum damnum, ſed lucrum tantum hereditas contineat, ex ratione jam dicta. Bachov.

2. STATIM IN IPSO NEGOTIO PRÆSENS] Ex Caio *l. 9. §. pen. eod.* Nota, formam interponendæ auctoritatis duo deſiderare; ut tutor in negotio ſit præſens, ut ſtatim auctor fiat, id eſt, illico probet, quod agitur. vid. *l. 1. in fin. l. 2. l. 3. l. 14. eod. l. 25. §. 4 D. de acq. her.*

3. JUDICIO AGENDUM] Nec plures ſint tutores, alioqui altero auctore cum altero agi poteſt. *l. 24. D. de teſt. tut. l. 1. C. de in lit. dand. tut.*

IN REM SUAM] Regula eſt Juris civilis, '*In rem ſuam tutorem auctorem fieri non poſſe. l. 1. l. 7. h. t.* ubi etiam declaratur.

NON PRÆTORIUS TUTOR UT OLIM] Moribus receptum fuerat, ut hoc caſu tutorem habenti tutor daretur. Ulp. *tit. 11. §. 23.* propter ſolennitatem judiciorum. *l. 19. h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

olim) conſtituitur, ſed curator in locum ejus datur: quo curatore interveniente, judicium peragitur, & eo peracto, curator eſſe deſinit.

QUIBUS MODIS TUTELA finitur.

Titulus XXII.

De pubertate.

PUpilli pupillæque, cum puberes eſſe cœperint, à tutela liberantur. Pubertatem autem veteres quidem non ſolum ex annis, ſed etiam ex habitu corporis in maſculis æſtimari volebant. Noſtra autem Majeſtas dignum eſſe caſtitate noſtrorum temporum exiſtimans, bene putavit: quod in feminis etiam antiquis impudicum eſſe viſum eſt, id eſt, inſpectionem habitudinis corporis, hoc etiam in maſculos extendere. Et ideo noſtra ſancta Conſtitutione promulgata, pubertatem in maſculis poſt de-

---

Curator datur] *l. 3. §. 2. D. de tutel. l. 1. C. de in lit. dand. tut.* Poſtea prohibitum debitorem aut creditorem pupilli tutorem fieri. *Nov. 72. c. 1. & 2.*

Titulus XXII.

Sed etiam ex habitu corporis] Priſcus eum puberem eſſe dicebat, in quem utrumque concurrit, & habitus corporis & numerus annorum. Ulp. *tit. 11. in fin.*

Inspectionem habitudinis corporis] Sunt, qui negent tale quid apud Romanos factitatum, & impudicam illam inſpectionem corporum Romanis moribus indignam eſſe exiſtimant.

Nostra constitutione] Extat in *l. ult. C. quand. tut. vel cur. eſſe deſign.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

decimum quartum annum completum illico initium accipere diſpoſuimus: antiquitatis normam in feminis bene poſitam, in ſuo ordine relinquentes, ut poſt duodecim annos completos viripotentes eſſe credantur.

De capitis deminutione pupilli.

1. Item finitur tutela, ſi adrogati ſint adhuc impuberes, vel deportati. item ſi in ſervitutem pupillus redigatur, vel ſi ab hoſtibus captus fuerit.

De conditionis eventu.

2. Sed & ſi uſque ad certam conditionem da-

POST DECIMUM QUARTUM ANNUM] Hæc Proculi ſententia fuit, Ulp. *d. loc.* & jam olim recepta fuiſſe videtur. *l. 2. D. de vulg. & pup. l. 5. D. qui teſt. fac.* Macrob. *l. 7. Sat. 7. Secundum jura publica duodecimus annus in femina, & quartuſdecimus in puero definivit pubertatis ætatem.* & *1. in Somn. Tutela pueris poſt bis ſeptem annos abſolvitur.*

POST DUODECIM ANNOS] Macrob. *d. lib. 1. c. 6. De tutela*, inquit, *feminæ propter votorum feſtinationem maturius biennio, quam pueri, legibus liberantur.*

1. ITEM FINITUR TUTELA] Ex Ulp. *l. 14. pr. §. 1. & 2. D. de tut.*

SI ADROGATI SINT] Quia adrogatus tranſit in poteſtatem adrogatoris: nemo autem poteſt ſimul eſſe in tutela & patria poteſtate. *ſup. de tut. in pr.*

DEPORTATI] Quia cives eſſe deſinunt. §. 1. *ſup. quib. mod. jus pat. pot.* Nota, etiam impuberes deportari poſſe; nempe qui ſunt pubertati proximi & doli capaces. *l. 111. de reg. jur. l. 14. D. ad Sen. Silan.*

IN SERVITUTEM REDIGATUR] Veluti ſi pupillus libertus ob ingratitudinem patrono iterum in ſervitutem tradatur. Theoph.

2. TE-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

datus ſit tutor teſtamento, æque evenit, ut deſinat eſſe tutor, exiſtente conditione.

De morte.

3. Simili modo finitur tutela morte vel pupillorum, vel tutorum.

De capitis deminutione.

4. Sed & capitis deminutione tutoris, per quam libertas vel civitas amittitur, omnis tutela perit. Minima autem capitis deminutione tutoris, veluti ſi ſe in adoptionem dederit, legitima tantum tutela perit: ceteræ non pereunt. Sed pupilli & pupillæ capitis deminutio, licet minima ſit, omnes tutelas tollit.

De

---

2. TESTAMENTO] Additum, quia à magiſtratu ita non datur. *l. 6. §. 1. D. de tut. l. 77. de reg. jur.*

EXISTENTE CONDITIONE] Veluti ſi Titius tutor teſtamento datus ſit uſque dum uxorem ducet, & duxerit.

3. Nec heredes tutorum in tutelam ſuccedunt, nec pupillo mortuo tutela perſeverat ratione bonorum, cum ſit perſonalis. *l. 4. §. 1. D. de tut. & rat. diſtr. l. 16. §. 1. D. de tutel. l. ult. §. 1. de mun. & hon.*

4. LIBERTAS VEL CIVITAS] Hoc eamdem in tutore, quam in pupillo rationem habet. §. 1. *ſup. eod.*

LEGITIMA TANTUM PERIT] Agnatorum ſcil. quia & perit agnatio. §. *ult. ſup. de leg. agn. tut.* patronorum non item. Ulp. *tit.* 11. §. 8. *ubi* Cujac. hodie id non obtinet: quia jure noviſſimo in totum ſublata eſt agnationis & cognationis hac in parte differentia, pariterque cognati cum agnatis ad legitimam tum hereditatem tum tutelam vocati. *Nov.* 118. *c.* 5.

LICET MINIMA] Licet pupillus adrogatus ſit. Ratio eſt, quia nemo in tutela eſſe poteſt, niſi qui ſit ſui juris.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De tempore.

5. Præterea qui ad certum tempus teſtamento dantur tutores, finito eo deponunt tutelam.

De remotione & excuſatione.

6. Deſinunt etiam tutores eſſe, qui vel removentur à tutela ob id, quod ſuſpecti viſi ſunt: vel qui ex juſta cauſa ſe excuſant, & onus adminiſtrandæ tutelæ deponunt, ſecundum ea, quæ inferius proponemus.

DE CURATORIBUS.

TITULUS XXIII.

De adultis.

MASCULI quidem puberes, & feminæ viripotentes, uſque ad viceſimum quintum annum completum curatores accipiunt: quia licet

---

5. AD CERTUM TEMPUS] Verbi cauſa ad biennium. *l.* 14. §. 3. *D. de tutel.*

6. EXCUSANT] In perpetuum, non ad tempus. §. 5. *tit. ſeq. l.* 16. *D. de tut. dat.*

TITULUS XXIII.

AD VICESIMUM QUINTUM ANNUM] *l.* 1. *in fin. D. de min.* poſt quod tempus completur virilis vigor quæ Græcis ἀκμή. belle Cujac. *in d. l.* 1.

COMPLETUM] Hoc adeo verum, ut & extremum momentum elapſum eſſe oporteat. Itaque ſi minor læſus ſit nondum exacto anni 25 die extremo, poterit adhuc reſtitui. *l.* 3. §. 3. *D. de min.*

CURATORES ACCIPIUNT] Niſi ætatis veniam à Principe impetraverint. *C. de his qui veniam ætat.*

AD-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

licet puberes ſint, adhuc tamen ejus ætatis ſunt, ut ſua negotia tueri non poſſint.

1. Dantur autem curatores ab iiſdem magiſtratibus, à quibus & tutores. Sed curator teſtamento non datur: datus tamen confirmatur decreto Prætoris vel Præſidis.

2. Item inviti adoleſcentes curatores non accipiunt, præterquam in litem. curator enim & ad certam cauſam dari poteſt.

De

ADHUC TAMEN EJUS ÆTATIS] Fragile eſt & infirmum hujus ætatis conſilium, multis captionibus expoſitum. *l. 2. D. de min.*

NEGOTIA SUA TUERI] Et ideo quamvis qui in tutelam ſuam venit, ſui potens eſt, κύριος ἑαυτοῦ, nondum tamen eſt κύριος τῶν αὐτοῦ. Fabrot. *l. 20. D. de rit. nupt. l. 8. C. eod.*

1. AB IISDEM MAGISTRATIBUS] Igitur Romæ à Præfecto urbi aut Prætore, in provinciis à Præſidibus, in municipiis à magiſtratu. *§. 4. & 5. ſup. de Attil. tut. l. 3. D. de tut. dat.*

TESTAMENTO NON DATUR] *l. 7. C. de teſt. tut.* junct. *l. 6. D. de conf. tut. l. 2. C. eod.* Lege 12. tabb. permiſſum parenti, non curatorem, ſed tutorem teſtamento dare.

DATUS CONFIRMATUR] Εἴωθε βεβαιοῦσθαι ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου. *l. 1. in fin. de confir. tut. l. 2. C. eod.*

2. INVITI ADOLESCENTES] Et ideo ipſi ſoli ſibi curatorem petere poterant. *l. 1. §. ult. D. qui pet. tut.* ſibi autem petentibus ſemel curator datus eſt, hujus curatoris auxilio uſque ad annum 25 regi debent. ita cape *l. 1. inf. D. de min.*

PRÆTERQUAM IN LITEM] Sive litem intendant ſive excipiant: quia legitimam perſonam per ſe ſtandi in judicio non habent. *l. 2. C. qui leg. perſ. ſtandi in jud.* & alias minoribus agentibus aut conventis adverſarius eluſorio judicio læderetur, cum ſententia adverſus minores indefenſos lata nullius momenti ſit. *l. 54. de re jud.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De furioſis & prodigis.

3. Furioſi quoque & prodigi, licet majores viginti quinque annis ſint, tamen in curatione ſunt agnatorum ex Lege duodecim tabularum. Sed ſolent Romæ Præfectus urbi vel Prætores, & in provinciis Præſides, ex inquiſitione eis curatores dare.

De mente captis, ſurdis, mutis, perpetuo morbo laborantibus.

4. Sed & mente captis, & ſurdis, & mutis, & qui perpetuo morbo laborant, (quia rebus ſuis ſupereſſe non poſſunt) curatores dandi ſunt.

De pupillis.

5. Interdum autem & pupilli curatores acci-

---

3. FURIOSI QUOQUE] *l.* 1. *D. de cur. fur.* Ulp. *tit.* 12. §. 1. Cic. 2. *de Inv.* & 3. *Tuſc.*

PRODIGI] Quibus diſſolute viventibus bonis interdictum. *l.* 6. *de verb. obl.* §. 2. *inf. quib. non eſt perm. fac. teſt.* Ulp. *d. loc.*

LICET MAJORES] Ita tamen Lex accepta, ut ad pupillos furioſos non pertineat: & paulatim adoleſcenti quoque furioſo, non ut furioſo, ſed ut adoleſcenti curator dari cœpit. *l.* 3. *pr.* & §. 1. *D. de tutel.*

SED SOLENT ROMÆ] *l.* 1. *D. de cur. fur. l.* 8. §. *ult. de tut. dat.* Non ſolet tamen Prætor adminiſtrationem dare, niſi agnati aut nulli ſint, aut inhabiles *l.* 13. *de cur. fur.* ut non abſolute hæc cura ex legitima facta ſit honoraria.

4. MENTE CAPTIS] Mente captus ſeu demens plerumque à furioſo ſeparatur. *l.* 8. *de tut. dat. l.* 6. *de cur. fur. l.* 2. *de inoff. teſt.* Mente captus eſt ἄνους, ἀνόητος, furioſus, μανιώδης. De reliquis eſt in *d. l.* 8. *pr.* & §. 3. *l.* 12. *de tut. dat.*

5. HA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

accipiunt, ut puta ſi legitimus tutor non ſit idoneus: quoniam habenti tutorem tutor dari non poteſt. Item ſi teſtamento datus tutor, vel à Prætore aut Præſide, idoneus non ſit ad adminiſtrationem, nec tamen fraudulenter negotia adminiſtret; ſolet ei curator adjungi. item loco tutorum, qui non in perpetuum, ſed ad tempus à tutela excuſantur, ſolent curatores dari.

De conſtituendo actore.

6. Quod ſi tutor vel adverſa valetudine, vel alia neceſſitate impediatur, quo minus negotia pupilli adminiſtrare poſſit, & pupillus vel abſit, vel infans ſit, quem velit actorem, periculo ipſius tutoris, Prætor, vel qui provinciæ præerit, decreto conſtituet.

DE

---

5. HABENTI TUTOREM TUTOR DARI NON POT.] Hujus regulæ paſſim traditæ, *l. 27. de teſt. tut. l. 9. C. qui dar. tut. l. 9. C. qui pet. tut.* ratio eſſe videtur, quod tutor & perſonæ & univerſo pupilli patrimonio datus intelligitur, de quo proinde jure nihil niſi volente eo minui poſſit. Patitur autem non unam exceptionem. *l. 21. §. ult. de excuſ. l. 39. §. 8. de adm. tut. l. 17. de tutel. l. 12. l. 15. de tut. dat. & paſſ. C. in quib. cauſ. tut. hab.*

CURATOR ADJUNGI] *l. 10. §. ult. de excuſ. l. 13. de tutel. l. 2. C. in quib. cauſ. tut.* legitimo tutori etiam ſuſpecto. *l. 9. de ſuſp. tut.* alibi tamen tutor appellatur. *l. 12. de tutel. l. 14. & ſeqq de tut. dat.*

6. VEL ABSIT, VEL INFANS SIT] Nam præſens & fandi potens pupillus, ut dominus, auctore tutore procuratorem conſtituere poteſt. *l. 24. de adm. tut. l. 11. C. de proc.*

ACTOREM] Pomponius adjutorem tutelæ vocat, *l. 13. §. 1. de Tutel.*

CONSTITUET] Id eſt, decernet editum & nominatum à tutore, & ob hanc cauſam etiam periculo tutoris. *d. l. 24. de adm. tut. d. l. 13. §. 1. de tutel.*

DE SATISDATIONE Tutorum vel Curatorum.

Titulus XXIV.

Qui ſatiſdare coguntur.

NE tamen pupillorum pupillarumve, & eorum, qui quæve in curatione ſunt, negotia à curatoribus tutoribuſve conſumantur vel diminuantur, curet Prætor, ut & tutores & curatores eo nomine ſatiſdent. Sed hoc non eſt perpetuum. nam tutores teſtamento dati ſatiſdare non coguntur: quia fides eorum & diligentia ab ipſo teſtatore adprobata eſt. Item ex inquiſitione tutores vel curatores dati ſatiſdatione non onerantur: quia idonei electi ſunt.

Qua-

Titulus XXIV.

EO nomine satisdent] Id eſt, pupillum vel adultum datis fidejuſſoribus ſecurum faciant. *l.* 1. *& paſſ. D. rem pup. ſalv. for.* hoc enim eſt ſatiſdare. Græc. ἐγγύας παρέχειν. Prætoriæ ſtipulationes, qualis hæc eſt cautionem pignoratitiam regulariter non admittunt. *l.* 7. *de ſtip. præt.*

Testamento dati] Ut & ex teſtamento confirmati. *l.* 3. *de conſ. tut.* Paternum teſtimonium pro ſatiſdatione ſufficit, *l.* 7. §. 5. *C. de cur. fur.* Neque enim tutor à patre niſi ſpectatæ fidei & diligentiæ eligi ſolet. *l.* 36. *de excuſ.* excipe caſus *l.* 8. *cum.* 2. *ſeqq. de conf. tut.*

Ex inquisitione] *l.* 4. *C. de tut. qui ſat. non ded.* & regula eſt, ubi locus eſt inquiſitioni, ceſſat ſatiſdatio. *l.* 8. *de cur. fur. l. ult.* §. 7. *de adm. rer. ad civ. pert.* Fides enim inquiſitionis pro vinculo cedit cautionis, ut ait Pap. *l.* 13. *in fin. de tut. dat.*

1. Po-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Quatenus ſatiſdatio in iis, qui ſatiſdare non compelluntur, locum habere poſſit.

1. Sed ſi ex teſtamento vel inquiſitione duo pluresve dati fuerint, poteſt unus offerre ſatiſdationem de indemnitate pupilli vel adoleſcentis: & contutori ſuo, vel concuratori præferri, ut ſolus adminiſtret: vel ut contutor aut concurator ſatis offerens præponatur ei, ut & ipſe ſolus adminiſtret. Itaque per ſe non poteſt petere ſatiſdationem à contutore ſuo, vel concuratore, ſed offerre debet, ut electionem det concuratori vel contutori ſuo, utrum velit ſatis accipere, an ſatiſdare. Quod ſi nemo eorum ſatis offerat, ſiquidem adſcriptum fuerit à teſtatore, quis gerat, ille gerere debet. quod ſi non fuerit adſcriptum, quem major pars elegerit, ipſe gerere debet, ut Edicto Prætores cavetur. Sin autem ipſi tutores diſſenſerint circa eligendum eum vel eos, qui gerere debent, Prætor partes ſuas interponere debet.

---

1. POTEST UNUS OFFERRE] Unius ex pluribus tutoribus ſatiſdationi non obnoxiis provocatione fieri poteſt, ut ceteri ſatiſdationi ſubjiciantur, aut huic parato ſatiſdare adminiſtratio committatur. *l.* 17. *&* 2 *ſeqq. de teſt. tut.* Cujus inſtituti rationem pete ex *l.* 3. §. 6. *de adm. tut.*

PER SE NON POTEST] *l.* 7. *D. rem pup. ſalv.* ſed ita, *aut ſatiſda, aut ſatis accipe.*

SI QUIDEM ADSCRIPTUM] *d. l.* 3. §. 1. *de adm. tut.* Male huic primum locum defert Hotom. quod præter textum evincit ipſa ratio. Bachov.

SI NON FUERIT ADSCRIPTUM] Aut adſcriptus gerere nolit. *d. l.* 3. § 7.

PRÆTOR PARTES SUAS INTERPONERE] Id eſt, cauſa cognita ſtatuere, quis tutelam geret. *d. l.* 3. §. 7. *l.* 14. §. 1. *D. de ſolut.* Sorte rem hic dirimi non placet, quia vertitur præjudicium alterius, Accurſ.

debet. Idem & in pluribus ex inquiſitione datis comprobandum eſt: id eſt, ut major pars eligere poſſit, per quem adminiſtratio fiat.

Qui ex adminiſtratione tutelæ vel curationis tenentur.

2. Sciendum autem eſt, non ſolum tutores vel curatores pupillis, vel adultis, ceteriſque perſonis ex adminiſtratione rerum teneri: ſed etiam in eos, qui ſatiſdationem accipiunt, ſubſidiariam actionem eſſe, quæ ultimum eis præſidium poſſit adferre. Subſidiaria autem actio in eos datur, qui aut omnino à tutoribus vel curatoribus ſatiſdari non curaverunt, aut non idonee paſſi ſunt caveri. Quæ quidem tam ex Prudentum reſponſis, quam ex Conſtitutionibus imperialibus etiam in heredes eorum extenditur.

Si tutor vel curator cavere nolit.

3. Quibus Conſtitutionibus & illud exprimi-

PLURIBUS EX INQUISITIONE] Ex interpretatione Edicti, & Oratione DD. fratrum. *l.* 19. §. 1. *D. de teſt. tut.*

2. QUI SATISDATIONEM ACCIPIUNT] Magiſtratus intellige, qui ſatiſdationem exigere debuerant. *tit. D. & C. de magiſtr. conv.*

SUBSIDIARIAM ACTIONEM] Quæ ex re ipſa nomen accepit, quia in ſubſidium pupillis & adultis datur, excuſſis prius adminiſtratoribus eorumque fidejuſſoribus. *l.* 4. *&* 5. *C. d. t. l.* 45. § *pen. D. de adm. tut.*

NON IDONEE PASSI CAVERI] Utrùm ſatiſdatio exacta non ſit, an minus idonea exacta, nihil intereſt. *l.* 6. *D. qui ſat. cog.*

IN HEREDES EXTENDITUR] Ita tamen, ut heres magiſtratus non niſi ex dolo & lata culpa defuncti teneatur. *l.* 4. *D. de mag. conv. l.* 2. *C. eod. lib.* 38. Baſ. *tit* 8.

mitur, ut niſi caveant tutores & curatores, pignoribus captis coërceantur.

Qui dicta actione non tenentur.

4. Neque autem Præfectus urbi, neque Prætor, neque Præſes provinciæ, neque quiſquam alius, cui tutores dandi jus eſt, hac actione tenebitur: ſed hi tantummodo, qui ſatiſdationem exigere ſolent.

DE EXCUSATIONIBUS Tutorum vel Curatorum.

TITULUS XXV.

De numero liberorum.

EXCUSANTUR autem tutores & curatores variis ex cauſis: plerumque tamen propter liberos, ſive in poteſtate ſint, ſive emancipati. Si

3. PIGNORIBUS CAPTIS] Quod ſi in contumacia perſeverent, removentur à tutela ut ſuſpecti. *l. 3. C. de ſuſp. tut.*.

4. CUI TUTORES DANDI JUS] καΤ' ἐξοχὴν, jus plenum & liberum, quale, præter memoratos, illi omnes habent, quibus provinciæ regendæ commiſſæ. *l. 1. de tut. dat. l. 1. §. 1. D. de mag. conv.*

QUI SATISDATIONEM EXIGERE] In urbe ſcriba, in provinciis duumviri. *l. ult. C. d. t. l. 3. §. ult. D. de pecul.* οἱ στρατηγοὶ, οἱ ἔκδικοι τῶν πόλεων. Th.

TITULUS XXV.

PROPTER LIBEROS] Ex Mod. *l. 2. §. 2. & ſeqq. D. h. t. l. 1. C. qui num. lib.*

SIVE EMANCIPATI] *d. l. 2. §. 3. l. 2. §. 5. de vac. mun.* Credo quia hæc immunitas non magis levamentum oneris domeſtici, quam præmium πολυπαιδίας. De jure trium liberor. vid. Duar. 1. *diſp.* 40.

Si enim tres liberos ſuperſtites Romæ quis habeat, vel in Italia quatuor, vel in provinciis quinque, à tutela vel cura poteſt excuſari, exemplo ceterorum munerum. Nam & tutelam & curam placuit publicum munus eſſe. Sed adoptivi liberi non proſunt: in adoptionem autem dati, naturali patri proſunt. Item nepotes ex filio proſunt, ut in locum patris ſui ſuccedant: ex filia, non proſunt. Filii autem ſuperſtites tantum ad tutelæ vel curæ muneris excuſationem proſunt: defuncti autem non proſunt. Sed ſi in bello amiſſi ſunt, quæſitum eſt, an proſint. Et conſtat, eos ſolos prodeſſe, qui in acie amittuntur. hi enim, qui pro

---

TRES ROMÆ, IN ITALIA QUATUOR] *l.* 1. *C. qui num. lib.* Quod de Roma & terra Italica hic dicitur, Schol. Th. transfert & ad novam Romam, *τὴν Κονςαντινυπόλιν*, & Thraciam, *τὴν Θρᾴκην*.

EXEMPLO CETERORUM MUN.] Perſonalium ſcil. nam à patrimonialibus numerus liberorum non excuſat. *l.* 2. §. 1. *&* 4. *l.* 10. *& ſeq. D. de vac. mun.*

PUBLICUM MUNUS ESSE] *l.* 1. §. 4. *l. ult.* §. 1. *D. de mun. & hon. l.* 9. *de his qui ſui vel al. jur.* nempe ratione neceſſitatis proprie enim reip. munus non eſt. *l.* 6. §. 15. *D. h. t.*

ADOPTIVI LIBERI NON PROSUNT] *l.* 2. §. 2. *de vac mun.* Ne ſimulata adoptio in ulla parte muneris publici juvaret. Tac. *lib.* 15. Olim proderant, quem morem reprehendit P. Scipio apud Gell. 5. 19.

NEPOTES EX FILIO] vid. demortuo. *l.* 2. §. 7. *h. t.* non ex emancipato: quia ille patri prodeſt.

EX FILIA NON PROSUNT] Quoniam duobus prodeſſe non debent: proſunt autem patri ſuo.

QUI IN ACIE AMITTUNTUR] *l.* 18. *hoc tit.* & ita cape Mod. in *l. ult. de vac. mun. in bello amiſſus*. Gell. 2. *c.* 15. *aut bello amiſit.* non per cauſam belli, in obſidione forte: ſed in acie, in prœlio, *ἐν τῇ συμπλοκῇ*. *d. l.* 18. Saluſt. *In eo bello trecenti milites deſiderati.*

PER

pro Republica ceciderunt, in perpetuum per gloriam vivere intelliguntur.

De adminiſtratione rei fiſcalis.

1. Item Divus Marcus in Semeſtribus reſcripſit, eum, qui res fiſci adminiſtrat, à tutela, vel cura, quamdiu adminiſtrat, excuſari poſſe.

De abſentia Reipublicæ cauſa.

2. Item qui Reipublicæ cauſa abſunt, à tutela, vel cura excuſantur. Sed & ſi fuerint tutores vel curatores dati, deinde Reipublicæ cauſa abeſſe cœperint, à tutela, vel cura excuſantur, quatenus Reipublicæ cauſa abſunt: & interea curator loco eorum datur: qui ſi reverſi fuerint, recipiunt onus tutelæ. nam nec anni habent vacationem, ut Papinianus libro 5 Reſponſorum ſcripſit: nam hoc ſpatium habent ad novas tutelas vocati.

De

PER GLORIAM VIVERE] Cic. 9. *Phil.* pro *Planc.* Liv. *lib.* 25. Diod. Sic. *lib.* 15. ἀντὶ θνητȣ͂ σώματος ἀθάνατον μνῆμα καταλείπȣσιν. in Lesbonact. hortat.

1. SEMESTRIBUS] Semeſtrium D. Marci crebra in libris noſtris mentio: ſic forte appellata, quæ in semeſtribus conſiliis ab eo conſtituta, exemplo, ut credibile, Auguſti. Vid. Suet. *in Aug. c.* 35. Dion. *lib.* 53. add. Pet. Fab. in *præf. ſem.*

QUI RES FISCI] Vel etiam rem privatam Principis. *l.* 41. *D. h.* 1. Referunt huc & alios ex *l.* 10. *C. eod.* *l. ult. C. qui dar. tut. l.* 22. §. 1. *l.* 30. *D. eod.*

3. REIP. CAUSA ABSUNT] *l.* 1. *C. ſi tut. reip. cau. l.* 41. *D. h. t.* Quinam reip. cauſa abeſſe dicantur, disce ex *l.* 32. *l.* 38. *D. de ex. quib. cau. maj.*

QUATENUS ABSUNT] Id eſt, quamdiu, ἕως ἂν ἀπέχεις ȣ͂. æquum enim eſt tamdiu eos excuſari.

AD NOVAS TUTELAS VOCATI] Qui cum

Reip.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De poteſtate.

3. Et qui poteſtatem aliquam habent, ſe excuſare poſſunt, ut Divus Marcus reſcripſit: ſed ſuſceptam tutelam deſerere non poſſunt.

De lite cum pupillo, vel adulto.

4. Item propter litem, quam cum pupillo, vel adulto tutor, vel curator habet, excuſari non poteſt: niſi forte de omnibus bonis, vel hereditate controverſia ſit.

De tribus oneribus tutelæ vel curæ.

5. Item tria onera tutelæ non affectatæ, vel curæ, præſtant vacationem, quamdiu admini-

---

Reip. cauſa abeſſent, ad novas tutelas vocati ſunt, reverſi anni vacationem habent: ſed munus ante ſuſceptum, ſtatim reſumi debet. *l.* 10. *pr. & §. 2. l. 45. D. h. t. l. 2. C. ſi tut. reip. cauſ.*

3. QUI POTESTATEM ALIQUAM] Videtur hoc verbum hic accipi in ſignificatu excellentiori, & referri ad magiſtratus majores: nam ædilitas à tutela non excuſat. *l.* 17. §. 4. *h. t.* Modeſt. tamen aperte teſtatur & τὰς ϛρατηγὰς τῶν πόλεων habere remiſſionem *l. 6. §. ἀφίενται.* 19. *eod.* Qui autem ante ſe miſcuerunt, excuſare ſe propter poteſtatem poſtea adeptam non poſſunt. *l.* 17. §. 5.

4. NISI FORTE DE OMNIBUS BONIS] Aut maxima eorum parte. *l.* 20. *l.* 21. *eod.* quo caſu etiam utile pupillo nolentem ſe excuſare à tutela removeri. *d. l.* 20.

5. TRIA ONERA TUTELÆ] *l.* 2. §. *ult. l.* 3. *l.* 4. *h. t. l. un. C. qui num. tut.*

NON AFFECTATÆ] Nam affectatæ in numerum tutelarum non cedunt. *l.* 15. §. 15. *eod. & d. l. un.* v. c. tenuiſſimæ, quæ ambiri ſolent, ut νόμῳ χάριν numerus trium expleatur. *d. l.* 15. §. 15.

PRO

miniſtrantur: ut tamen plurium pupillorum tutela, vel cura eorumdem bonorum, veluti fratrum, pro una computetur.

De paupertate.

6. Sed & propter paupertatem excuſationem tribui, tam Divi fratres, quam per ſe Divus Marcus reſcripſit, ſi quis imparem ſe oneri injuncto poſſit docere.

De adverſa valetudine.

7. Item propter adverſam valetudinem, propter quam ne ſuis quidem negotiis intereſſe poteſt, excuſatio locum habet.

De imperitia literarum.

8. Similiter eos, qui literas neſciunt, eſſe excuſandos, Divus Pius reſcripſit: quamvis &

PRO UNA COMPUTETUR.] Ex. gr. ſi tres ſint conſortes, una tutela habetur: ſi tres diſſortes, tutelæ tres. *l.* 3. *l.* 31. §. *ult. eod.* ubi Paul. ſcribit, etiam unam tutelam ſufficere debere ad excuſationem, ſi tam diffuſa ſit, ut pro pluribus cedat.

6. PROPTER PAUPERTATEM] Deſumptus hic locus ex *l.* 7. *&* *l.* 40. §. 1. *D. hoc. tit.*

7. PROPTER ADVERSAM VALETUDINEM] *l.* 10. *in fin. l.* 40. *l. pen.* §. *ult. D. h. t. l. un. C. qui morb.*

8. QUI LITERAS NESCIUNT] Id eſt, ἀγράμματοι, ἀναλφάβητοι, qui nec legere, nec ſcribere didicerunt, ut in *l.* 3. § . 2. *D. de accuſ. l.* 21. *l.* 30. *C. de teſtam.* Colum. 1. *de Re R.* 8. Suet. *in Claud. c.* 10. Excuſatio hic admiſſa propter rationum conficiendarum & reddendarum difficultatem. Quod ſi tutela ſit εὐτελὴς, modica & expedita, hæc excuſatio recipi non debet. ita ſume *l.* 6. §. *ult. h. t.*

QUAMVIS IMPERITI LITERARUM] A-
xiom a

& imperiti literarum poſſint ad adminiſtrationem negotiorum ſufficere.

De datione propter inimicitias, & de tutore, qui teſtatori conſenſit.

9. Item, ſi propter inimicitias aliquem teſtamento tutorem pater dederit, hoc ipſum præſtat ei excuſationem: ſicut per contrarium non excuſantur, qui ſe tutelam adminiſtraturos patri pupillorum promiſerant.

De ignorantia teſtatoris.

10. Non eſſe autem admittendam excuſationem ejus, qui hoc ſolo utitur, quod ignotus patri pupillorum ſit, Divi fratres reſcripſerunt.

De inimicitiis cum patre pupilli vel adulti.

11. Inimicitiæ, quas quis cum patre pupillorum, vel adultorum exercuit, ſi capitales fuerunt, nec reconciliatio intervenit, à tutela vel cura ſolent excuſare.

De

---

xioma diſcretum eſt, Quamvis imperiti literarum non ſint negotiorum expertes, tamen à tutela ſunt excuſandi. Cui per connexum contradicere videtur Paul. *d. l.* 6. §. *ult.* Solve ex iis, quæ præcedunt.

9. PROPTER INIMICITIAS] Ἵνα ὑποβληθῇ ἐνοχῇ καὶ πράγμασι, *ut ſubjiciatur litibus & negotiis. d. l.* 6. §. διδωσιν. 17.

NON EXCUSANTUR] Quamvis alias ſe excuſare poſſent. *l.* 15. §. 1. *eod. fac. l.* 29. *in fin. D. de teſt. tut.*

10. QUOD IGNOTUS PATRI] *d. l.* 15. §. 14. *Divi fratres*, M. Antoninus Philoſophus, & Ælius Verus.

11. CUM PATRE PUPILLORUM] *d. l.* 6. §. 17. Paul. 2. *ſent.* 27. idem eſt, ſi cum pupillis vel adultis. *l.* 3. §. 12.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De ſtatus controverſia à patre pupilli illata.

12. Item is, qui ſtatus controverſiam à pupillorum patre paſſus eſt, excuſatur à tutela.

De ætate.

13. Item major ſeptuaginta annis à tutela & cura ſe poteſt excuſare. Minores autem viginti quinque annis, olim quidem excuſabantur: noſtra autem Conſtitutione prohibentur ad tutelam, vel curam adſpirare; adeo ut nec excuſatione opus ſit. Qua Conſtitutione cavetur, ut nec pupillus ad legitimam tutelam vocetur, nec adultus: cum ſit incivile, eos, qui alieno auxilio in rebus ſuis adminiſtrandis egere noſcuntur, & ab aliis reguntur, aliorum tutelam, vel curam ſubire.

De

. 12. *D. de ſuſp. tut.* ubi Ulp. ait etiam ob hanc cauſam removeri.

12. QUI STATUS CONTROVERSIAM] Τυτέ[illegible] περὶ τύχης ὑπῶν, ὅτι δοῦλός μου ἐ. Schol. Th. quem pater pupilli in ſervitutem petiit; quod par interdum, ac ſi capitis accuſaſſet. *l.* 14. *D. de bon. lib.*

13. MAJOR SEPTUAGINTA ANNIS] Non ingreſſus annum ſeptuageſimum, ſed egreſſus. *l.* 2. *D. hoc t. l.* 3. *de jur. imm.* obſerva in immunitatibus cœptum annum pro completo non haberi.

NOSTRA CONSTITUTIONE] *l. ult. C. de leg. tut.*

PROHIBENTUR AD TUTELAM ADSPIRARE] Videtur Tribonian. erraſſe in explicatione Juris veteris, 1. quod putavit minorem 25 tutorem à magiſtratu dari potuiſſe, datumque neceſſe habuiſſe ſe excuſare. 2. quod credidit periculo minoris, cui legitima tutela delata erat, curatorem interim datum tutelam adminiſtraſſe. v. noſtra in *comm.*

4. IN

De militia.

14. Idem & in milite obſervandum eſt, ut nec volens ad tutelæ onus admittatur.

De Grammaticis, Rhetoribus, & Medicis.

15. Item Romæ Grammatici, Rhetores, & Medici, & qui in patria ſua has artes exercent, & intra numerum ſunt, à tutela & cura habent vacationem.

De tempore & modo proponendi excuſationes.

16. Qui autem vult ſe excuſare, ſi plures habeat excuſationes, & de quibuſdam non probaverit, aliis uti intra tempora conſtituta non prohibetur. Qui autem excuſare ſe volunt, non appellant, ſed intra quinquaginta dies continuos, ex quo cognoverint ſe eſſe tu-

---

14. IN MILITE] *l.* 4. *C. qui dar. tut. l.* 8. *C. de legat.*

15. GRAMMATICI, RHETORES] *l.* 6. §. 1. *& ſeqq. h. t. & tit. C. de profeſſ. & med. lib.* 10.

INTRA NUMERUM] Qui in unaquaque civitate certo definitus erat. *d. l.* 6. §. 2. *& deinceps.*

16. ALIIS UTI NON PROHIBETUR] Ex Marc. *l.* 21. § 1. *D. h. t.* Excuſatio ſpecies quædam eſt exceptionis: nemo autem prohibetur pluribus exceptionibus uti. *l.* 5. *D. de except.*

NON APPELLANT] Hoc enim D. Marcus effecit, cum antea non minus à delatione tutelæ, quam alterius muneris appellaretur. *l.* 1. §. 1. *&* 2. *quand. app.* Si tamen tutoris excuſatio recepta non ſit, appellare debebit. *d. l.* 1. §. 1. Græc. *ad l.* 4. *D. h. t.*

INTRA 50 DIES CONTINUOS] Proponendæ excuſationi 50 dies continui conſtituti. *l.* 15. §. 1. *& ſeqq. D. eod.* peragendo negotio quatuor menſes. *l.* 38. *eod.* Continui dies dicuntur ad differentiam utilium, è quibus ſubducuntur omnes, quibus experiundi poteſtas non eſt. *l.* 1. *de div. & temp. præſcr.*

QUA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

utores vel curatores datos, ſe excuſare de-
pent, cujuſcumque generis ſint, id eſt, qua-
itercumque dati fuerint tutores, ſi intra cen-
eſimum lapidem ſunt ab eo loco, ubi tutores
lati ſunt. Si vero ultra centeſimum lapidem
habitant, dinumeratione facta viginti mil-
ium diurnorum, & amplius triginta dierum:
qui tamen (ut Scævola dicebat) ſic debent
computari, ne minus ſint, quam quinquagin-
a dies.

De excuſatione pro parte patrimonii.

17. Datus autem tutor ad univerſum patri-
monium datus eſſe creditur.

De excuſationibus propriis curatorum.

De tutelæ geſtione.

18. Qui tutelam alicujus geſſit, invitus
curator ejuſdem fieri non compellitur: in tan-
um, ut licet paterfamilias, qui teſtamento
tuto-

Qualitercumque dati] Sive à magiſtra-
u, ſive teſtamento, ſive Lege. Nam & legitimos tutores
e excuſare poſſe conſtat. *l.* 3. §. 8. *D. de leg. tut. l.* 1. *C.*
od. l. 9. *C. qui dar. tut.* & prius dixerat, *cujuſcumque generis.*
Centesimum lapidem] Tralatitium eſt,
apidem pro milliario ſive mille paſſibus accipi.
Quam 50 dies] *v. l.* 13. §. 1. *& deinc. h. t. l.* 3.
de verb. ſign.
17. Datus autem tutor] Locus mutilus,
& decerptus ex Marc. *l.* 21. §. 2. *h. t.*
Ad universum Patrimonium] Et ideo
pro parte bonorum excuſare ſe non poteſt. cujus regulæ
exceptio traditur *in d. l.* 21. §. 2.
18. Fieri non compellitur] *l.* 20. *C.*
. t. excipitur libertus quem patronus liberis ſuis tutorem
& curatorem dedit. *l.* 5. *C. eod.* quod tamen tempera ex
l. 14. §. 3. *l.* 24. *D. eod.*

19. Ma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

tutorem dedit, adjecerit ſe eundem curatorem dare; tamen invitum eum curam ſuſcipere non cogendum, Divi Severus & Antoninus reſcripſerunt.

De marito.

19. Iidem reſcripſerunt, maritum uxori ſuæ curatorem datum, excuſare ſe poſſe, licet ſe immiſceat.

De falſis allegationibus.

20. Si quis autem falſis allegationibus excuſationem tutelæ meruerit, non eſt liberatus onere tutelæ.

DE SUSPECTIS TUTORIBUS vel Curatoribus.

TITULUS XXVI.

Unde ſuſpecti crimen deſcendat.

SCIENDUM eſt, ſuſpecti crimen ex Lege duodecim tabularum deſcendere.

Qui

---

19. MARITUM UXORI SUÆ] Maritus uxori ſuæ curator dari non poteſt, ne furioſæ quidem, ne cohibeatur ratio adminiſtrationis. *l. 2. C. qui dar. tut. l. 4. C. h. t. l. 14. D. de cur. fur.*

SE IMMISCEAT] Quamquam regulariter, qui ſe miſcuit adminiſtrationi, non excuſatur. *l. 17. §. 5. D. h. t. l. 2. C. ſi tut. falſ. all.*

20. FALSIS ALLEGATIONIBUS] *l. 1. l. ult. C. d. t.* ubi etiam additur, ex eo tempore, quo datus eſt, tutelæ obligatum eſſe.

TITULUS XXVI.

SUSPECTI CRIMEN] Ex Ulp. *l. 1. §. 2. h. t. crimen*, id eſt, criminationem, accuſationem, ut in *l. 7. D.*

de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Qui de hoc crimine cognoſcunt.

1. Datum eſt autem jus removendi tutores ſuſpectos, Romæ Prætori, & in provinciis Præſidibus earum, & Legato Proconſulis.

Qui ſuſpecti fieri poſſunt.

2. Oſtendimus, qui poſſint de ſuſpecto cognoſcere. Nunc videamus, qui ſuſpecti fieri poſſint. Et poſſunt quidem omnes tutores fieri ſuſpecti, ſive ſint teſtamentarii, ſive non ſint, ſed alterius generis tutores. Quare & ſi legitimus fuerit tutor, accuſari poterit. Quid ſi patronus? Adhuc idem erit dicendum: dummodo meminerimus, famæ patroni parcendum eſſe, licet ut ſuſpectus remotus fuerit.

Qui poſſunt ſuſpectos poſtulare.

3. Conſequens eſt, ut videamus, qui poſſint

---

le *accuſ. l. 5. D. de calumn. l. 21. de Sen. Sil.* Theophil. κατηγωρίων.

1. Legato Proconsulis] Jus removendi ſuſpectos tutores magiſtratibus competit vi ſuæ juriſdictionis, & ideo ea mandata ſive in ſpecie ſive in genere, tranſit in eum, cui mandata eſt. *l.* 1. §. 3. & 4. *hoc tit.* ergo & ſi Præſes mandaverit; quod male negat Cujac. per *l.* 1. §. 11. *D. ad Sen. Turp.* nam ibi non excluditur, qui mandatam juriſdictionem habet, ſed magiſtratus municipiorum.

2. Et possunt quidem omnes] Ex *d. l.* 1. §. 5. *h. t. add. l.* 3. §. 2. & 3. *eod.*

Et si legitimus] Cui tamen potius curator adjungitur, quam ut notata fide removeatur. *l.* 9. *D. eod.*

Famæ patroni parcendum] Hoc idem vel magis ad parentem pertinet. *l.* 2. *l.* 5. §. 1. *l.* 9. *D. de obſ. par. & patron. præſt. d. l.* 9. *h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſint ſuſpectos poſtulare. Et ſciendum eſt, quaſi publicam eſſe hanc accuſationem, hoc eſt, omnibus patere. Quinimo mulieres admittuntur ex Reſcripto Divorum Severi & Antonini: ſed hæ ſolæ, quæ pietatis neceſſitudine ductæ ad hoc procedunt: ut puta mater, nutrix quoque & avia; poteſt & ſoror. Sed & ſi qua alia mulier fuerit, quam Prætor propenſa pietate intellexerit, ſexus verecundiam non egredientem, ſed pietate productam, non ſuſtinere injuriam pupillorum, admittet eam ad accuſationem.

An impubes vel pubes.

4. Impuberes non poſſunt tutores ſuos ſuſpectos poſtulare: puberes autem curatores ſuos ex conſilio neceſſariorum ſuſpectos poſſunt arguere: & ita Divi Severus & Antoninus reſcripſerunt.

Quis dicatur ſuſpectus.

5. Suſpectus autem eſt, qui non ex fide tutelam gerit, licet ſolvendo ſit, ut Julianus quoque

---

3. QUASI PUBLICAM] Quia omnibus patet, quod publicarum proprium. §. 1. *inf. de publ. jud.* revera autem publica non eſt, ſive finem ſive formam & exercitionem ſpectes.

QUINIMO MULIERES] In tantum pupillorum gratia à conſuctudine judiciorum receſſum eſt.

PIETATIS NECESSITUDINE] Apud Ulp. *l.* 1. §. 7. unde hæc ſumpta, legitur, *pietate neceſſitudinis.*

4. IMPUBERES NON POSSUNT] Ex Ulp. *l.* 7. *pr. D. h. t.* idem traditur in *l.* 6. *C. eod.*

5. QUI NON EX FIDE] Non tantum, qui fraudulenter, ſed etiam, qui negligenter, neque ea ſolicitudine, qua oportet. *l.* 3. §. 5. junct. §. *ult. D. eod. l.* 5. *C. eod.*

AN-

que ſcripſit. Sed & antequam incipiat tutelam gerere tutor, poſſe eum quaſi ſuſpectum removeri, idem Julianus ſcripſit, & ſecundum eum conſtitutum eſt.

De effectu remotionis.

6. Suſpectus autem remotus, ſiquidem ob dolum, famoſus eſt: ſi ob culpam, non æque.

De effectu accuſationis.

7. Si quis autem ſuſpectus poſtulatur, quoad cognitio finiatur, interdicitur ei adminiſtratio, ut Papiniano viſum eſt.

Quibus modis cognitio finitur.

8. Sed ſi ſuſpecti cognitio ſuſcepta fuerit, poſteaque tutor vel curator deceſſerit, extinguitur ſuſpecti cognitio.

Si

Antequam incipiat gerere] Puta ſi ſatiſdare nolit. *l.* 1. *l.* 3. *C. de tut. qui ſat. non ded.* aut contumax ſit. *l.* 3. *C. h. t.* vel ſi ob ignaviam aut dolum non geſſerit. *l.* 4. §. *ult. D. eod.*

6. Ob dolum famosus] *l.* 1. *D. de his qui not. infam.* Debet autem decreto cauſa ſignificari: alias integra exiſtimatione tutela abibit. *l.* 4. §. 1. & 2. *D. h. t.*

Ob culpam non æque] Hoc eſt, ſegnitiem, inertiam, negligentiam, ineptiam, ruſticitatem. *l.* 3. §. *ult. eod.* Th. διὰ ῥαθυμίαν. Quid ſi tutoris lata negligentia arguatur; non videtur ſalva exiſtimatione abire: quia iſta prope fraudem accedit; *l.* 7. §. 1. *eod.* in doli crimen cadit. *l.* 1. §. 5. *D. de obl. & act. l.* 32. *D. depoſ.*

7. Interdicitur administratio] *l. eum quem. C. h. t.* Non expedit eum, qui in ſuſpicionem vocatus, in adminiſtratione perſeverare.

8. Extinguitur susp. cogn.] Sed & ſi alio modo tutela finita ſit, cognitio ſuſpecti ſolvitur *l. pen. D. eod. l.* 1. *C. eod.* & ſi quid damni pupillus ſenſerit, id ſarciri poteſt actione tutelæ. *l.* 4. *D. de tut. & rat. diſt.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Si tutor copiam ſui non faciat.

9. Si quis tutor copiam ſui non faciat, ut alimenta pupillo decernantur; cavetur Epiſtola Divorum Severi & Antonini, ut in poſſeſſionem bonorum ejus pupillus mittatur: & quæ mora deteriora futura ſunt, dato curatore diſtrahi jubentur. Ergo ut ſuſpectus removeri poterit, qui non præſtat alimenta.

Si neget alimenta decerni poſſe, vel tutelam redemerit.

10. Sed ſi quis præſens negat propter inopiam alimenta poſſe decerni, ſi hoc per mendacium dicat, remittendum eum eſſe ad Præfectum Urbi puniendum, placuit: ſicut ille remittitur, qui data pecunia miniſterium tutelæ acquiſierit, vel redemerit.

De

---

9. COPIAM SUI NON FACIAT] Latitans, dolo abſens, non juſta de cauſa. ex *l.3.l.7.§ 2.l.2. D.h.t.*

QUÆ MORA DETERIORA] Aliis creditoribus in poſſeſſionem miſſis nuda tantum rerum debitoris cuſtodia conceditur. *l. 12. D. quib. ex cauſ. in poſſ.*

ERGO UT SUSPECTUS] Bene *ergo*. Nam ſi non poteſt removeri, non eſt cur pupillus mittatur in poſſeſſionem, aut bonis tutoris curator detur. *Cujac.*

10. ALIMENTA POSSE DECERNI] A Prætore ſcil. cui jus alimentorum decernendorum pro modo facultatum pupilli competit *l. 3. D. ubi pup. educ.*

AD PRÆFECTUM URBI] *l. 3. §. 15. D. h. t.* puniendum ſcil. extra ordinem & pœna corporali, εἰς τὸ σῶμα. quod eſt meri imperii, qualem poteſtatem Prætor non habet, ſed Præfectus Urbi: unde & ad hunc remiſſio fit, ut & alias. *l. 1. §. 7. D. de off. Præf. urb. l. 2. D. de tutel.*

DATA PECUNIA MINISTERIUM TUTELÆ] Cujac. reſtituit, *Data pecunia miniſteriis, tutelam*

rede-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De liberto fraudulenter adminiſtrante.

11. Libertus quoque, ſi fraudulenter tutelam filiorum, vel nepotum patroni, geſſiſſe probetur, ad Præfectum Urbi remittitur puniendus.

Si ſuſpectus ſatis offerat: & quis dicatur ſuſpectus.

12. Noviſſime autem ſciendum eſt, eos, qui fraudulenter tutelam adminiſtrant, etiamſi ſatis offerant, removendos eſſe à tutela: quia ſatiſdatio tutoris propoſitum malevolum non mutat, ſed diutius graſſandi in re familiari facultatem præſtat. Suſpectum etiam eum putamus, qui moribus talis eſt, ut ſuſpectus ſit. Enimvero tutor vel curator, quamvis pauper ſit, fidelis tamen & diligens, removendus non eſt quaſi ſuſpectus.

IN-

---

redemerit. ex *d. l.* 3. §. 15. *miniſteriis*, id eſt, *officialibus & miniſtris Prætoris.*

11. LIBERTUS QUOQUE] Ex Ulp. *l.* 2. *D. h. t. l.* 10. *C. de adm. tut.*

12. ETIAMSI SATIS OFFERANT] Expedit enim pupillo rem ſuam ſalvam tenere, quam habere cautionem. *l.* 5. *D. h. t.* fac. *l. ult. C. in quib. cauſ. in int. reſt.*

DIUTIUS GRASSANDI] Ex Calliſtrato. *l.* 5. *D. h. t.*

ETIAM EUM] *l.* 8. *D. eod.* Vet. *ſuſpectum enim eum.* Th. γὰρ. Suſpectum mores faciunt, non tenues facultates.

QUAMVIS PAUPER] Nunquam paupertatis occaſione ſuſpectus poſtulari, aut ut ſuſpectus removeri debet vir alioqui fidelis & diligens. *l.* 5. *C. eod.* Sed poteſt curator ei adjungi, ſi ſubſtantia pupilli periclitetur. *l.* 6. *C. eod.* aut removeri ex eo capite, quod non ſatiſdet. *l.* 2. *C. de tut. qui ſat. non ded.*

INSTITUTIONUM JURIS DIVI JUSTINIANI

LIBER II.

DE RERUM DIVISIONE, & acquirendo ipſarum dominio.

TITULUS I.

Continuatio: & duplex Rerum diviſio.

SUPERIORE libro de Jure perſonarum expoſuimus, modo videamus de rebus: quæ vel in noſtro patrimonio, vel extra pa-

---

LIB. II.

TITULUS I.

IN PATRIMONIO] Id eſt, *in bonis*. In bonis autem noſtris non tantum ſunt res corporales, verum etiam incorporales & jura. *l. 49. de verb. ſign. l. 52. de acq. rer. dom.* Igitur & ſervitutes. *l. 5. §. 9. D. de op. nov. nunt. Tit. Si uſ. pet. & Si ſerv. vind. & de itin. act. priv. l. 3. & 4. quæ in fraud. cred.* Nec obſt. *l. 1. D. de uſuf. leg.* quia ibi Paul. non diſputat de jure aliquo conſtituto, ſed demum conſtituendo, quod ait in bonis non eſſe, quia dominus hujuſmodi jus fomale non habet: nec tamen extra bona; quia habet ſaltem cauſative, ut loquuntur.

QUÆ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

patrimonium noſtrum habentur. Quædam enim naturali jure communia ſunt omnium, quædam publica, quædam univerſitatis, quædam nullius, pleraque ſingulorum: quæ ex variis cauſis cuique acquiruntur, ſicut ex ſubjectis apparebit.

De aëre, aqua profluente, mari, littore & ædificiis in littore poſitis.

1. Et quidem naturali jure communia ſunt omnium hæc; aër, aqua profluens, & mare, & per hoc littora maris. Nemo igitur ad littus maris accedere prohibetur: dum tamen à villis,

---

QUÆDAM NATURALI] Ex Marc. *l.* 2. *D.h.t. de rer. div.* Non eſt nova hæc diviſio, ſed prioris explicatio. Sunt, quibus magis placet diviſio Caii, *l.* 1. *eod.*

QUÆDAM NULLIUS] Intelligit res divini juris, quibus per excellentiam hoc tribuitur, ut dicantur nullius eſſe.

PLERAQUE SINGULORUM] Nimirum res omnes, quæ in dominio noſtro ſunt, aut quaſi dominio, aliaque in rem vel ad rem jura.

1. NATURALI JURE COMMUNIA] Vocabulo generali hæc etiam publica dicuntur, definiunturque à Nerat. *l.* 14. *de acq. rer. dom.* quæ à natura ad omnium uſum prodita in nullius adhuc dominium pervenerunt. Sumpta hæc *ex l.* 2. §. 1. *& l.* 4. *D. eod.*

AER, AQUA PROFLUENS, &c.] Aër & mare jure gentium diviſa non ſunt, ſed relicta in ſuo jure & eſſe primævo. Jo. Fab. Imo nec dividi potuerunt. Grot. *de Mar. Lib. c.* 5.

AQUA PROFLUENS] Aqua jugis, aqua fluminea, quæ ad lavandum & potandum unicuique jure naturali conceſſa. Ovid. 6. Met. *Quid prohibetis aquas? uſus communis aquarum eſt.*

LITTORA MARIS] Sicut maris uſus omnibus patet, *l.* 13. *D. comm. præd.* ita propter mare & littorum maris. *l.* 4. & 5. §. 1. *h. t.*

DUM TAMEN A VILLIS] Quia ſunt ſingulorum, qui

lis, & monumentis & ædificiis abſtineat: quia non ſunt juris gentium, ſicut eſt mare.

De fluminibus & portubus.

2. Flumina autem omnia, & portus, publica ſunt. ideoque jus piſcandi omnibus commune eſt in portu fluminibuſque.

Definitio littoris.

3. Eſt autem littus maris, quatenus hybernus fluctus maximus excurrit.

De uſu, & proprietate riparum.

4. Riparum quoque uſus publicus eſt jure gentium, ſicut ipſius fluminis. Itaque naves ad eas appellere, funes arboribus ibi natis religare, onus aliquod in his reponere, cuilibet liberum eſt, ſicut per ipſum flumen navigare. ſed proprietas earum illorum eſt, quorum prædiis hærent:

---

qui ædificando occuparunt. *d. l. 4. & l. 6. h. t. l. 14. de acq. rer. dom. l. 4. ne quid in loc. pub.*

2. FLUMINA OMNIA] Marc. *l. 4. §. 1. eod. pene omnia.* διὰ τὰς χειμάῤῥους. *l. 1. §. 2. 3. de flumin.*

PORTUS] Locus in mari aut flumine, quo importantur, aut exportantur merces. *l. 59. de verb. ſign.*

OMNIBUS COMMUNE] Nempe qui ſunt ejuſdem ditionis, ut in hoc diſtent à communibus, ſicut ex præcedentibus colligi poteſt.

3. EST AUTEM LITTUS MARIS] *l. 96. l. 112. de verb. ſign.* Cic. *in Top. Littus eſt, qua fluctus eludit.* Definitio κατὰ μεταφοράν.

4. RIPARUM USUS] Ex Caio. *l. 5. h. t.* Eſt autem ripa id, quod flumen continet, naturalem curſus ſui rigorem tenens. *l. 1. §. 5. l. 3. §. 1. D. de flum.*

QUORUM PRÆDIIS HÆRENT] *d. l. 5. l. 15. l. 30. §. 1. de acq. rer. dom.* Quapropter quod Paul. ait, *l. 3. de flum.*

hærent: qua de cauſa arbores quoque in eiſdem natæ, eorundem ſunt.

De uſu & proprietate littorum.

5. Littorum quoque uſus publicus eſt, & juris gentium, ſicut & ipſius maris. & ob id cuilibet liberum eſt, caſam ibi ponere, in quam ſe recipiat, ſicut retia ſiccare, & ex mari deducere. Proprietas autem eorum poteſt intelligi nullius eſſe, ſed ejuſdem juris eſſe, cujus & mare, &, quæ ſubjacet mari, terra vel arena.

De rebus univerſitatis.

6. Univerſitatis ſunt, non ſingulorum, quæ in civitatibus ſunt, theatra, ſtadia, & his ſimilia, & ſi qua alia ſunt communia civitatum.

De

---

flum. ripas fluminum publicas eſſe, non de proprietate, ſed uſu accipiendum eſt.

5. LITTORUM QUOQUE USUS] *l.* 4. *l.* 5. §. 1. *l.* 6. *h. t.* atque omnibus patet, ſicut & maris. Virg. 7. Æneid. *Littuſque rogamus Innocuum.* & 1. *Hoſpitio prohibemur arenæ.* ubi Serv.

PROPRIETAS EORUM NULLIUS] A populo tamen aliquo occupata, illius populi eſſe videntur. *l.* 3. *ne quid in loc. pub.*

EJUSDEM JURIS, CUJUS MARE] Littora mari ſubjiciuntur, & ab eo cotidianis acceſſibus occupantur; & ideo naturam ejus ſequuntur. *l. pen. h. t.* Ripa autem ut flumini non ſubjicitur, nec ejus pars eſt; ita nec per omnia conditionem ejus ſequitur.

6. UNIVERSITATIS] *l.* 6. §. 1. *eod.* alibi publica generali nomine dicuntur. *l.* 6. *D. de cont. empt.* §. 2. *inf. de inut. ſtip.* nimirum quia in publico civium uſu habentur.

ALIA COMMUNIA CIVITATUM] Ut baſilicæ, porticus, balnea, fora, pergulæ, prata, & paſcua publica. Uſus horum publicus eorum tantum, qui ſunt ejuſdem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De rebus nullius.

7. Nullius autem ſunt res ſacræ, & religioſæ, & ſanctæ. quod enim divini juris eſt, id nullius in bonis eſt.

De rebus ſacris.

8. Sacræ res ſunt, quæ rite per Pontifices Deo conſecratæ ſunt: veluti ædes ſacræ, & donaria, quæ rite ad miniſterium Dei dedicata ſunt: quæ etiam per noſtram Conſtitutionem alienari & obligari prohibuimus, excepta cauſa redemptionis captivorum. *Si* quis autem auctoritate ſua quaſi ſacrum ſibi conſtituerit, ſacrum non eſt, ſed profanum. Locus autem, in quo ædes ſacræ ſunt ædificatæ, etiam diruto ædificio, ſacer adhuc manet, ut & Papinianus ſcripſit.

De

---

civitatis aut corporis. Civibus inter ſe communia ſunt. Tull. 1. *Offic.* Viæ autem, per quas omnibus iter debetur, publicæ ſunt, non univerſitatis. Cujac.

7. NULLIUS IN BONIS] *l.* 6. §. 2. *eod.* & ideo hæc quaſi noſtra vindicare non poſſumus. *l.* 23. §. 1. *D. de rei vind. nullius*, nec proprietate, nec uſu profano.

8. RITE] Id eſt, ſolenniter, more & inſtituto majorum, publice, non privatim. *l.* 6. §. 3. *l.* 9. *h. tit.* Æl. Gall. *apud Feſt.* in voc. *Sacer.* Ovid. 1. Faſt. *Templa ſacerdotum rite dicata manu.* v. Alex. ab Alex. 6. *Gen.* 14.

DONARIA] ἱερὰ ἀναθήματα, κοσμήματα, ornamenta, Heſych. Macrob. 3. *Sat.* 11. ἱερὰ σκεύη, vaſa ſacra. *Nov.* 120. *c.* 10.

EXCEPTA CAUSA CAPTIV.] Item pauperum alendorum. *l.* 21. *C. de ſacroſ. Ecc.* & debitorum eccleſiæ in caſu neceſſitatis. *Nov.* 120. *c.* 10.

AUCTORITATE SUA] *Privatim. d. l.* 6. §. 3. Feſt. *d. loc.* Tull. *lib.* 12. *ep. ad. Attic.* 19. 34. & 35.

SACER ADHUC MANET] *d. l.* 6. § 3. ideoque venire

De religioſis.

9. Religioſum locum unuſquiſque ſua voluntate facit, dum mortuum infert in locum ſuum. In communem autem locum purum invito ſocio inferre non licet. in commune vero ſepulcrum etiam invitis ceteris licet inferre. Item ſi alienus uſusfructus eſt, proprietarium placet, niſi conſentiente uſufructuario, locum religioſum non facere. In alienum locum conſentiente domino licet inferre. & licet poſtea ratum non habuerit, quam illatus eſt mortuus, tamen locus religioſus fit.

De

---

venire non poteſt. *l.* 73. *D. de cont. empt.* Trajanus *ad Plin. lib.* 10. *ep.* Cic. *Phil.* 9.

9. DUM MORTUUM INFERT] Religioſus locus non fit conſecratione aut verbis ſolennibus, ſed illatione mortui. *l.* 2. §. 5. *D. de religioſ.* Itaque κενοτάφιον, tumulum honorarium, Mauſoleum inane, placet religioſum non eſſe. *l.* 7. *h. t. l.* 6. *in fin. l.* 42. *de relig.* licet contra ſenſerit Marc. *d. l.* 6. §. *ult.* motus auctoritate Virgilii, ut ipſe ait. Locum Poëtæ ex lib. 3. Æneid. citat Gothofr. ibid.

LOCUM PURUM] Id eſt, humani juris, βέβηλον, profanum. *l.* 2. §. 4. *de relig.*

INVITO SOCIO] *l.* 6. §. 4. *D. comm. div. d. l.* 2. *in fin. pr. de relig.* quod tamen tempera cum Calliſtr. *l.* 41. *eod.*

SI ALIENUS USUSFRUCTUS] Hujus loci interpretem habes Ulp. *l.* 2. §. 1: & §. *ſi uſumfructum.* 7. *eod.* ubi diſcimus, quod proprietario non licet, id neque fructuario licere.

RATUM NON HABUERIT] In π̂. Flor. *ratum habuerit.* quam ſcripturam & Th. & Baſil. confirmant. ut ſenſus ſit, ratihabitionem æquipollere mandato. poteſt tamen & vulgata defendi: quia ſufficit ab initio conſenſiſſe.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De rebus ſanctis.

10. Sanctæ quoque res, veluti muri & portæ civitatis, quodammodo divini juris ſunt, & ideo nullius in bonis ſunt. Ideo autem muros ſanctos dicimus: quia pœna capitis conſtituta eſt in eos, qui aliquid in muros deliquerint. Ideo & Legum eas partes, quibus pœnas conſtituimus adverſus eos, qui contra Leges fecerint, Sanctiones vocamus.

De rebus ſingulorum.

11. Singulorum autem hominum multis modis res fiunt. quarundam enim rerum dominium

---

10. SANCTÆ RES] Ex Caio, *l.* 1. Marc. *l.* 8. Ulp. *l.* 9. §. 2. *h. tit.* vid. Macrob. 3. *Saturn.* 3.

PORTÆ CIVITATIS] Portas ſanctas eſſe negat Plut. *in Romul.* ſed nimirum jure Pontificio. At noſtri portas inter ſancta numerant, quia, non minus quam muri, inviolabiles.

QUODAMMODO] Τρόπον τινὰ, neque enim proprie divini juris ſunt; ſed ita appellantur, propter ſimilitudinem, quia nec ipſæ cujuſquam ſunt aut proprietate, aut uſu promiſcuo.

QUIA POENA CAPITIS] Violare muros capitale eſt. *l. ult. eod.* De notatione verbi *Sanctus*, vid. *l.* 8. §. 1. *eod.* Feſt. in voc. *ſagmina*. Agg. Urb. *in comm. ad Front.* Hotom. hic.

SANCTIONES VOCAMUS] *l.* 41. *D. de pœn.* Feſt. in voc. *Sanctum*. Cic. Verr. 6. *Niſi legis ſanctionem pœnamque recitaſſem.*

11. MULTIS MODIS] Duplici quidem jure, ſed variis modis: qui tamen modi ſunt ex Jure gentium, memoriæ cauſa ad duos commode revocari poſſunt; ad factum noſtrum ſeu occupationem, & ad rei noſtræ vim ac poteſtatem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

minium nanciſcimur jure naturali, quod (ſicut diximus) appellatur jus gentium: quarundam vero jure civili. Commodius eſt itaque a vetuſtiore Jure incipere. palam eſt autem, vetuſtius eſſe Jus naturale, quod cum ipſo genere humano rerum natura prodidit. Civilia autem Jura tunc eſſe cœperunt, cum & civitates condi, & magiſtratus creari, & Leges ſcribi cœperunt.

De occupatione ferarum.

12. Feræ igitur beſtiæ, & volucres, & piſces, & omnia animalia, quæ mari, cælo & terra naſcuntur, ſimul atque ab aliquo capta fuerint, jure gentium ſtatim illius eſſe incipiunt. quod enim ante nullius eſt, id naturali ratione occupanti conceditur. nec intereſt, feras beſtias & volucres utrum in ſuo fundo quis capiat, an in alieno. Plane qui alienum fundum ingreditur venandi, aut aucupandi gratia, poteſt

---

Quod appellatur jus gentium] Admonitum, ne quis putet hic intelligi jus naturale, quod omnium animantium inter ſe commune eſt: ſolius enim hominis proprium eſt habere in dominio. Caius, *l.* 1. *h. t.* unde hæc ſumpta, id explicat, quod ratione naturali inter omnes homines ſervatur.

12. Feræ bestiæ] Ex Caio, *l.* 1. §. 1. *l.* 3. *l.* 5. *h. t.*

Quod ante nullius, occupanti] Modo ita affectum ſit, ut alicujus eſſe poſſit. Nam res divini Juris huc non pertinent. Plaut. *Rud. act.* 4. *ſc.* 3. *Meum, quod rete atque hami nacti ſunt.* Simile eſt illud Quint. *Decl.* 13. *Quod omnibus naſcitur, induſtriæ præmium eſt.*

In suo fundo, an alieno] Quocumque enim loco feræ ſunt, dummodo ſint in libertate naturali, nullius ſunt. Hæc mirifice conveniunt cum traditionibus Hebræorum, de quibus Selden. *de jur. nat. juxt. diſc. Hebr. c* 4.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

teſt à domino, ſi is præviderit, prohiberi, ne ingrediatur. Quicquid autem eorum ceperis, eouſque tuum eſſe intelligitur, donec tua cuſtodia coërcetur. Cum vero tuam evaſerit cuſtodiam, & in libertatem naturalem ſeſe receperit, tuum eſſe deſinit, & rurſus occupantis fit. Naturalem autem libertatem recipere intelligitur, cum vel oculos tuos effugerit, vel ita ſit in conſpectu tuo, ut difficilis ſit ejus perſecutio.

De vulneratione.

13. Illud quæſitum eſt, an, ſi fera beſtia ita vulnerata ſit, ut capi poſſit, ſtatim tua eſſe intelligatur. Et quibuſdam placuit, ſtatim eſſe tuam: & eouſque tuam videri, donec eam perſequaris. quod ſi deſieris perſequi, deſinere eſſe tuam, & rurſus fieri occupantis. Alii vero putaverunt non aliter tuam eſſe, quam ſi eam ceperis. Sed poſteriorem ſententiam nos confir-

---

PROHIBERI, NE INGREDIATUR] Nam in prædio alieno invito domino venari non licet. *l.* 16. *D. de ſerv. pr. ruſt.* & ſi quis id fecerit, tenetur actione injuriarum. *l.* 13. §. *ult. de injur.* Ceterum, captum nihilominus capientis fit; quia prohibitio conditionem animalis non mutat.

IN LIBERTATEM NATURAL.] Quod venando acquiſitum eſt, ubi id cuſtodia noſtra elapſum in laxitatem naturalem ſe recepit, noſtrum eſſe deſinit, & rurſum occupantis fit. *l.* 3. §. 2. *eod.*

DIFFICILIS] Non tantum ergo, ſi impoſſibilis, ut male Accurſ. *l.* 5. *pr. l.* 44. *eod.*

13. QUIBUSDAM PLACUIT] Inter quos & Trebatius. *l.* 5. §. 1. *eod.*

NON ALITER, QUAM SI CEPERIS] *d. l.* 5. §. 1. Non enim ſpe & animo feræ noſtræ fiunt; ſed manu & occupatione. *l.* 55. *eod.*

MUL-

irmamus, quod multa accidere ſoleant, ut eam
non capias.

De apibus.

14. Apium quoque fera natura eſt. Itaque
apes, quæ in arbore tua conſederint, antequam
a te alveo includantur, non magis tuæ intelli-
guntur eſſe, quam volucres, quæ in arbore tua
nidum fecerint. ideoque ſi alius eas incluſerit,
s earum dominus erit. Favos quoque ſi quos
effecerint, eximere quilibet poteſt. Plane in-
tegra re, ſi prævideris ingredientem fundum
uum, poteris eum jure prohibere, ne ingredia-
tur. Examen quoque, quod ex alveo tuo evo-
laverit, euſque intelligitur eſſe tuum, donec
n conſpectu tuo eſt, nec difficilis perſecutio
jus eſt, alioquin occupantis fit.

De pavonibus, & columbis, & ceteris animalibus manſuefactis.

15. Pavonum quoque, & columbarum fera
na-

Multa accidere solent] Sicut eſt in
dagio Græco, πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου. *in-
er os & offam multa intervenire poſſunt*. Gell. 13. *c*. 16.

14. Apium fera natura] Caius, *d. l.* 5. §. 2.
uamvis aliæ aliis magis feræ. unde illa diverſa genera
pud Varr. *l.* 3. *de re ruſt. c.* 16. Colum. lib. 9. Plin. *lib.* 11.
. 18. qui & *eod. lib. c.* 5. tradit, apes nec eſſe feri gene-
is, nec manſueti.

Alveo includantur] Incluſio hæc occu-
atio eſt. Alveus eſt, χειροποίητος, puta ex vimine, aut
nani cortice: favum ipſæ ſibi apes conficiunt. Varr. *d.*
ap. 16.

Examen] Non ſolum vetus, ſed & novum apum re-
ens natarum, ad quærendas novas ſedes extruſarum.

15. Pavonum et columbarum] *d. l.* 5. §. 5.
Sed

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

natura eſt: nec ad rem pertinet, quod ex conſuetudine evolare & revolare ſolent. nam & apes idem faciunt, quarum conſtat feram eſſe naturam. Cervos quoque quidam ita manſuetos habent, ut in ſilvam ire & redire ſoleant: quorum & ipſorum feram eſſe naturam, nemo negat. In iis autem animalibus, quæ ex conſuetudine abire & redire ſolent, talis regula comprobata eſt, ut eouſque tua eſſe intelligantur, donec animum revertendi habeant. nam ſi revertendi animum habere deſierint, etiam tua eſſe deſinunt, & fiunt occupantium. Revertendi autem animum videntur deſinere habere tunc, cum revertendi conſuetudinem deſeruerint.

De gallinis & anſeribus.

16. Gallinarum autem & anſerum non eſt fera natura: idque ex eo poſſumus intelligere, quod

---

Sed hæ volucres facile cicurantur & domibus adſueſcunt, utique quæ natura minus feræ ſunt, minuſque abhorrent à conſuetudine hominum. vid. Varr. 3. *de re ruſt.* 7. Colum. *l.* 8. *c.* 15.

IN IIS ANIMALIBUS] Natura feris. nam in placidis, quæ hominum conſuetudine natura gaudent, obtinet quod mox traditur §. *ſeq.*

REVERTENDI CONSUETUDINEM DESERUERINT] Ultro, non ſi ab alio detenta. *l.* 8. §. 1. *D. fam. erc.* Hoc autem totum ex circumſtantiis judex æſtimabit. Weſ.

16. GALLINARUM ET ANSERUM] Harum avium naturam feram eſſe negat; ut & Caius, *d. l.* 5. §. 6. uterque tamen mox earum duo genera facit, unum natura agreſte & ferum, alterum manſuetum & placidum. quam naturarum differentiam in omni fere genere animalium animadverti poſſe, teſtatur Plin. *lib* 8. *c* 53. v. eumd. Plin. *lib.* 10. *c.* 21. Varr. 3. *de re ruſt.* 10. Colum. 8. *c.* 14. Pallad. 1. 30.

FUR-

quod aliæ ſunt gallinæ, quas feras vocamus: item alii ſunt anſeres, quos feros appellamus. Ideoque ſi anſeres tui, aut gallinæ tuæ aliquo modo turbati turbatæve evolaverint, licet conſpectum tuum effugerint, quocumque tamen loco ſint, tui tuæve eſſe intelliguntur: & qui lucrandi animo ea animalia detinet, furtum committere intelligitur.

De occupatione in bello.

17. Item ea, quæ ex hoſtibus capimus, jure gentium ſtatim noſtra fiunt: adeo quidem, ut & liberi homines in ſervitutem noſtram deducantur. qui tamen ſi evaſerint noſtram poteſtatem, & ad ſuas reverſi fuerint, priſtinum ſtatum recipiunt.

De occupatione eorum, quæ in littore inveniuntur.

18. Item lapilli, & gemmæ, & cetera quæ in

FURTUM COMMITTERE INTELLIGITUR] *d.l.5.§.6.l.44.eod.* Exigit hoc juſtitiæ ratio, quæ non ex quantitate, ſed ex ſuis regulis debet æſtimari.

17. EX HOSTIBUS CAPIMUS] *l.5.§.ult.l.7.pr.eod.* Ariſt. 1. *pol.* 4. & 5.

NOSTRA FIUNT] Jure gentium res hoſtium eodem loco ſunt, quo res nullius, ac proinde eorum fiunt, qui primi earum poſſeſſionem nacti ſunt. *l.1.§.1.D.de acq. poſſ.* & tam res immobiles, quam mobiles. Capientes intelligendi non tantum qui per ſe capiunt: ſed etiam qui per alios. In actu belli publico & imperato ſinguli ut miniſtri operam navant, & Principi aut populo, qui miniſterio eorum utitur, acquirunt: hinc præda & ager ex hoſtibus captus publicantur. *l.pen.D.ad Leg Jul.pecul.l.20.§.1.D.de capt.* Extra actum publicum ſinguli ſibi capiunt; quia non capiunt ut miniſtri. Grot. 3. *de jur. bell. c.6.*

18. In

in littore maris inveniuntur, Jure naturali ſta[...] tim inventoris fiunt.

De fœtu animalium.

19. Item ea, quæ ex animalibus domini[...] tuo ſubjectis nata ſunt, eodem Jure tibi acqui[...] runtur.

De alluvione.

20. Præterea quod per alluvionem agro tu[...] flumen adjecit, Jure gentium tibi acquiritu[...] Eſt autem alluvio incrementum latens. Pe[...] alluvionem autem id videtur adjici, quod it[...] paulatim adjicitur, ut intelligi non poſſit, quan[...] tum quoquo temporis momento adjiciatur.

De vi fluminis.

21. Quod ſi vis fluminis de tuo prædio par[...] ten[...]

---

18. INVENTORIS FIUNT] *l. 3. h. t. de rer. div.* Inventio ſpecies eſt occupationis. nec enim ſufficit vider[...] & notare oculis, ſed manu occupare neceſſe eſt. *l.* 1. §. 1[...] *D. de acq. poſſ.* Non pertinent huc, quæ ab alio ante occu[...] pata inveniuntur, ſed ſola, quæ ſunt nullius.

19. EX ANIMALIBUS] *l. 2. l. 6. h. t.* item partu[...] ancillarum noſtrarum. §. *pen. ſup. de jur. perſ.* benefici[...] nimirum rei noſtræ, quæ inſtar ſoli, quod concepit, nobi[...] parit: nec vis maris inſpicitur, quæ eſt ſimilis ſato. *l.* 5[...] §. 2. *D. de rei vind. l. 7. C. eod.*

20. QUOD PER ALLUVIONEM] *l. 7. §. 1. ho[c] tit. l. 1. C. de alluv.*

AGRO TUO] Agri tamen limitati jus alluvionis no[n] habent. v. *l. 16. h. t. l. 1. §. 6. de flum.*

FLUMEN] Ad diſcrimen lacuum & ſtagnorum, i[n] quibus jus alluvionis non agnoſcitur. *l. 12. h. t.*

INCREMENTUM LATENS] Lucrum minuta[...] tim, obſcure, ϗ ἀνεπαισθήτως increſcens, ex quo huju[s] acquiſitionis defenditur æquitas.

21. TUAM[...]

tem aliquam detraxerit, & vicini prædio attulerit, palam eſt, eam tuam permanere. Plane ſi longiore tempore fundo vicini tui hæſerit; arboreſque, quas ſecum traxerit, in eum fundum radices egerint: ex eo tempore videntur vicini fundo acquiſitæ eſſe.

De inſula.

22. Inſula, quæ in mari nata eſt (quod raro accidit) occupantis fit: nullius enim eſſe creditur. At inſula in flumine nata, (quod frequenter accidit) ſi quidem mediam partem fluminis tenet, communis eſt eorum, qui ab utraque

---

21. TUAM PERMANERE] *l. 7. §. 2. D. h. t.* Ratio eſt, quia manet eadem ſpecies, nec tua culpa aut negligentia, ſed violentia fluminis avulſa eſt.

RADICES EGERINT] Quod eſt argumentum coalitionis. Ceterum etſi nulla arbor in parte detracta fuerit, tamen poſtquam ea coaluit, & unitatem cum terra noſtra fecit, noſtra eſſe incipit. *l. 9. §. 2. D. de damn. inf.*

VIDENTUR ACQUISITÆ ESSE] In π̂. Flor. numero ſingulari, *videtur meo fundo acquiſita eſſe.* quam lectionem flagitat ipſe contextus: cum, ſi numero plurativo legas, mutetur ſubjectum quæſtionis. Verum tamen eſt & arbores jus partis adjectæ ſequi.

22. QUOD RARO ACCIDIT] Propter nimiam maris altitudinem, tum etiam propter perpetuam æſtuum reciprocationem. Interdum tamen in medio mari emergunt. v. Plin. 2. c. 85. *& ſeqq.* & alios all. à Fabrot. & Grot. *in ſparſ. flor.*

OCCUPANTIS FIT] *d. l. 7. §. 3. h. t.* juxta regulam, *Quod ante nullius eſt*, &c.

FREQUENTER ACCIDIT] Quia flumina fere limoſa, & multis plerumque locis vadoſa ſunt.

SIQUIDEM MEDIAM PARTEM, &c.] Inſula in medio flumine nata communis eſt eorum qui utrimque

fini-

que parte fluminis prope ripam prædia poſſident: pro modo, ſcilicet, latitudinis cujuſque fundi, quæ prope ripam ſit. Quod ſi alteri proximior ſit parti; eorum eſt tantum, qui ab ea parte prope ripam prædia poſſident. Quod ſi aliqua parte diviſum ſit flumen, deinde infra unitum, agrum alicujus in formam inſulæ redegerit; ejuſdem permanet is ager, cujus & fuerat.

De alveo.

23. Quod ſi naturali alveo in univerſum derelicto, ad aliam partem fluere cœperit; prior quidem alveus eorum eſt, qui prope ripam ejus prædia poſſident, pro modo, ſcilicet, latitudinis cujuſque agri, quæ prope ripam ſit. novus autem alveus ejus juris eſſe incipit, cujus

---

finitima prædia poſſident pro cujuſque prædii fronte ac modo *d. l. 7. §. 3.* dum ne agri ſint limitati. *l. 1. §. 6. de flum.*

ALTERI PARTI PROXIMIOR] Si inſula cis aut ultra medium amnem enata ſit, ſiquidem contra frontem unius prædii, cui propior eſt, tota acquiritur hujus fundi domino. ſi ita, ut fronti plurium agrorum ſit oppoſita, communis ſit omnium, qui ſecundum eam ripam, in quantum inſula porrigitur, habent. *d. l. 7. §. 3. l. 29. l. 30. l. 56. eod.*

IN FORMAM INSULÆ] Ποταμοῦ κύκλῳ περιῤῥέοντος. Igitur ager non mutat cauſam proprietatis circumluvione. *d. l. 7. §. 4. l. 30. §. 3. eod.* Sed & inſula, quæ alveo non cohæret, huc non pertinet. *l. 65. §. 2. eod.* ubi in *§. ult.* pro *ſi id*, leg. *non ſi id*, ut præcedentia evincunt. v. Accurſ. ibid.

23. QUOD SI NATURALI ALVEO] Ex *d. l. 7. §. 5. eod.* In agris limitatis nec hoc obtinet. *l. 1. §. 7. de flum.*

NOVUS ALVEUS EJUS JURIS, &c.] Sicut alveus à flumine deſtitutus privatus ſit; ita novus, quem ſibi flu-

jus & ipſum flumen eſt, id eſt, publicus. Quod ſi poſt aliquod tempus ad priorem alveum reverſum fuerit flumen; rurſus novus alveus eorum eſſe incipit, qui prope ripam ejus prædia poſſident.

De inundatione.

24. Alia ſane cauſa eſt, ſi cujus totus ager inundatus fuerit. neque enim inundatio fundi ſpeciem commutat. & ob id, ſi receſſerit aqua, palam eſt, eum fundum ejus manere, cujus & fuit.

De ſpecificatione.

25. Cum ex aliena materia ſpecies aliqua facta ſit ab aliquo, quæri ſolet, quis eorum na-

---

flumen fecit, fit publicus. *d. l. 7. §. 5. & d. l. 1. §. 7. l. 30. §. 3. h. t.*

RURSUS NOVUS ALVEUS] Poſtulat hoc ſtricta ratio: ſed æquitas ſæpe aliud ſuggerit. Schol. Theophil. κατ' ἀκρίβειαν ἀπόλλει τὸν τόπον, κατὰ δὲ φιλάνθρωπον λογισμὸν ὁ δεσπότης ἀναλαμβάνει, &c. & hoc ſignificat Cai. *d. l. 7. §. 5.* cum ait vix eſſe, ut hoc obtineat. Obtinet tamen aliquando, quod ex circumſtantiis judicandum. v. *d. l. 30. §. 3. l. 38. h. t. l. 23. quib. mod. uſ. am.*

24. ALIA SANE CAUSA] *d. l. 7. §. 6. h. t. l. 1. §. 5. & 9. D. de flum.*

NEQUE ENIM INUNDATIO FUNDI SPEC.] Quia ſubita intumeſcentis fluminis irruptione prædia non comminuuntur, diſſolvuntur, aut excavantur, ſed aqua dumtaxat operiuntur. *d. l. 1. § 9. de flum.* Aufert tamen inundatio poſſeſſionem, *l. 3 §. 17. D. de acq. poſſ.* & uſumfructum. ita tamen ut recedente flumine reſtituatur. *l. 24. quib. mod. uſ. am.*

25. CUM EX ALIENA MATERIA] Ex Caio, *d. l. 7. §. 7. h. t.* modus acquiſitionis per occupationem. *d. l. 7. §. 7. l. 3. §. 1 D. de acq. poſſ.*

FACTA SIT AB ALIQUO] Suo ſcil. nomine.

d. l.

naturali ratione dominus fit: utrum is, qui fecerit; an potius ille, qui materiæ dominus fuerit, ut ecce, ſi quis ex alienis uvis, aut olivis, aut ſpicis, vinum aut oleum, aut frumentum fecerit: aut ex alieno auro, vel argento, vel ære, vas aliquod fecerit: vel ex alieno vino & melle mulſum miſcuerit: vel ex medicamentis alienis emplaſtrum, aut collyrium compoſuerit: vel ex aliena lana veſtimentum fecerit, vel ex alienis tabulis navem, vel armarium, vel ſubſellia fabricaverit. Et poſt multam Sabinianorum & Proculianorum ambiguitatem, placuit media ſententia exiſtimantium, ſi ea ſpecies ad priorem & rudem materiam reduci poſſit, eum videri dominum eſſe, qui materiæ dominus fuerit: ſi non poſſit reduci, eum potius intelligi dominum, qui fecerit. ut ecce, vas conflatum poteſt ad rudem ma-

---

d.l.7.§.7. alioqui ejus erit, cujus nomine facta. *l.25. l.27.§.1.eod.* addendum & bona fide. alias perinde habebitur, ac ſi facta eſſet nomine domini materiæ. *l.12.§.3. D. ad exhib.*

SABINIANORUM ET PROCULIAN.] Illi putabant naturali rationi convenientius eſſe, ut qui materiæ dominus fuiſſet, idem quoque dominus eſſet ſpeciei ex ea confectæ; cum ſine materia nulla ſpecies effici poſſet: hi contra, eum dominum eſſe, qui feciſſet; quia quod factum eſt, antea nullius fuerat.

MEDIA SENTENTIA] Caii, *d. l. 7.§.7.h.t.* Calliſtrati, *l. 12.* §. 1. Pauli, *l. 24. & 26. eod.* Ulpian. *l. 5.* §. 1. *D. de rei vind.* ſic & alias auctores noſtri medium ſequuntur. *l. 3. ſi pars her. l. 25. D. de pign. act. §. ult. inſ. de vulg. ſubſt.* imitatione Stoicorum, qui ob id Servio erciſcundi μέσην ὁδὸν τέμνοντες.

AD PRIOREM MATERIAM REDUCI] Quia tum materia non interit, ſed potenter manet. *l. 24. h. t. l. 78. §. 4. de legat. 3.*

SI NON POSSIT REDUCI] Quia hic materia con-

materiam æris, vel argenti, vel auri reduci: vinum autem, vel oleum, aut frumentum, ad uvas vel olivas, vel ſpicas reverti non poteſt. ic ne mulſum quidem ad vinum & mel reſolvi poteſt. Quod ſi partim ex ſua materia, partim ex aliena ſpeciem aliquam fecerit quis; veluti ex ſuo vino & alieno melle mulſum miſcuerit, aut ex ſuis & alienis medicamentis emplaſtrum, aut collyrium, aut ex ſua lana & aliena veſtimentum fecerit: dubitandum non eſt, hoc caſu eum eſſe dominum, qui fecerit: rum non ſolum operam ſuam dederit, ſed & partem ejuſdem materiæ præſtiterit.

De

---

onſumitur atque extinguitur. & locum habet illud, *Dum ncipit, quod non erat; deſinit eſſe, quod fuerat. l. 9. §. 3. D. d exhib. l. 26. l. 27. §. 1. h. t.* Interim & domino materiæ conſultum actione in factum, qua conſequatur æſtimaionem. *l. 23. §. 5. de rei vind.*

VINUM VEL OLEUM] Vinum & oleum ſunt novæ pecies, quæ proprio nomine cenſentur, nec ad id quod eſe deſierunt reduci poſſunt. Theodoret. 1. Dial. 4. καὶ τῆς ἀμπέλου τὸν καρπὸν σταφυλὴν ὀνομάζοντες, ὅταν ἀποθλίψωμεν, οὐ σταφυλὴν, ἀλλὰ οἶνον προσαρεύομεν.

AUT FRUMENTUM] Frumentum quidem ad ſpicas non poteſt reverti: attamen ſpicæ non ſunt materia, ex qua fit frumentum: ſed frumentum excuſſum idem manet, quod ante fuit. unde ſicut eamdem ſpeciem & idem nomen retinet, ita ejuſdem manet, cujus ſpicæ fuerunt. quod gitur hic deeſt, ſuppleri debet ex Caio, *d. l. 7. §. 7.*

DUBITANDUM NON EST] A comparatione majorum. Adhibenda tamen & hic eſt cautio ſuperior, ſi priſtina ſpecies non manet. *l. 24. eod. l. 5. §. 1. D. de rei vind.* & generalis definitio eſt, ea, quæ in ſua initia redigi poſſunt, vires materiæ nunquam effugere. *l. 24. h. t. l. 78. §. 4. de leg. 3.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De acceſſione.

26. Si tamen alienam purpuram veſtimento ſuo quis intexuerit, licet pretioſior ſit purpura, tamen acceſſionis vice cedit veſtimento: & qui dominus fuit purpuræ, adverſus eum, qui ſubripuit, habet furti actionem & condictionem, ſive ipſe ſit, qui veſtimentum fecit, ſive alius: nam extinctæ res, licet vindicari non poſſint, condici tamen à furibus & quibuſque aliis poſſeſſoribus poſſunt.

De confuſione.

27. Si duorum materiæ voluntate domino-

---

26. SI ALIENAM PURPURAM] Similis locus eſt apud Paul. *l.* 26. §. 1. *h. t.* Ulp. *l.* 7. §. 2. *D. ad exhib.*

PRETIOSIOR SIT PURPURA] Cum enim quærimus quid cui cedat, non pretíum ſpectamus, ſed quid cujus rei ornandæ cauſa adhibeatur. *l.* 19. §. 13. *D. de aur. & arg. leg.*

QUI SURRIPUIT] Igitur jure acceſſionis pars juncta acquiritur etiam ei, qui mala fide junxit: neque enim hic perſonæ jungentis ratio habetur, ſed rerum junctarum dumtaxat.

EXTINCTÆ RES] Δοκεῖ γὰρ, inquit Th. ἡ πορφύρα τρόπον τινὰ ἀποσβέσθαι, τῷ μὴ εἶναι αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν, &c. *quodammodo extincta videtur, quia per ſe jam non eſt.*

VINDICARI NON POSSUNT] Directo ſcil. ad exhibendum autem agi poteſt, ut ſeparentur, & ita vindicentur. *l.* 6. *l.* 7 §. 2. *ad exhib. l.* 23. §. 5. *de rei vind.*

QUIBUSQUE ALIIS POSSESSORIBUS] A furibus condictione furtiva, ab aliis condictione ſine cauſa. Th. ſcribit, condictionem furti etiam in eos dari, qui fures non ſunt: quod eſt ἄδοξον. & miror à Fabrot. non animadverſum.

27. DUORUM MATERIÆ CONFUSÆ] Ex Caio, *l.* 7.

norum confuſæ ſint; totum id corpus, quod ex confuſione fit, utriuſque commune eſt: veluti ſi qui vina ſua confuderint, aut maſſas argenti vel auri conflaverint. Sed & ſi diverſæ materiæ ſint, & ob id propria ſpecies facta ſit; forte ex vino & melle mulſum, aut ex auro & argento electrum: idem juris eſt. nam & hoc caſu communem eſſe ſpeciem, non dubitatur. Quod ſi fortuito, & non voluntate dominorum confuſæ fuerint, vel ejuſdem generis materiæ vel diverſæ: idem juris eſſe, placuit.

De commixtione.

28. Quod ſi frumentum Titii frumento tuo miſtum fuerit, ſi quidem voluntate veſtra, commune eſt: quia ſingula corpora, id eſt, ſingula grana, quæ cujuſque propria fuerunt, conſenſu veſtro communicata ſunt. Quod ſi caſu id miſtum fuerit, vel Titius id miſcuerit ſine tua voluntate, non videtur commune eſſe:

---

l.7.§.8.h.t. Confuſio proprie eſt, cum corpora liquida, aut liquefacta, invicem miſcentur, *μίξις ὑγρῶν*.

PROPRIA SPECIES FACTA] Nec intereſt, utrum materiæ ſeparari, aut ſpecies facta in ſua initia redigi poſſit, nec ne, propter mutuam dominorum voluntatem.

ELECTRUM] Aurum, cujus quinta portio eſt argentum, Plin. 33. *c.* 4.

IDEM JURIS ERIT] Ita Caius, *d. l. 7. §. 9.* Harmenop. *τὸ αὐτὸ γενήσεται*. & eodem quoque modo apud Th. in Regiis codicibus, teſte Fabrot. quamvis in vulgatis, *οὐ τὸ αὐτὸ*, &c. Nec tamen per omnia idem: nam ſi materiæ caſu confuſæ ſeparari poſſunt, nulla earum communio eſt. *l. 5. §. 1. D. de rei vind.*

28. FRUMENTUM TITII TUO MISTUM] Cum corpora, quæ miſcentur, diſcreta manent, & ſuam ſingula ſpeciem retinent, id proprie dicitur commixtio.

eſſe: quia ſingula corpora in ſua ſubſtantia durant. Sed nec magis iſtis caſibus commune fit frumentum, quam grex intelligitur eſſe communis, ſi pecora Titii tuis pecoribus miſta fuerint. Sed ſi ab alterutro veſtrum totum id frumentum retineatur; in rem quidem actio pro modo frumenti cujuſque competit: arbitrio autem judicis continetur, ut ipſe æſtimet, quale cujuſque frumentum fuerit.

De his quæ ſolo cedunt. De ædificatione in ſuo ſolo ex aliena materia.

29. Cum in ſuo ſolo aliquis ex aliena materia ædificaverit, ipſe intelligitur dominus ædificii: quia omne, quod ſolo inædificatur, ſolo cedit. Nec tamen ideo is, qui materiæ dominus fuerit, deſinit dominus ejus eſſe: ſed tantiſper neque vindicare eam poteſt, neque ad exhibendum de ea re agere, propter

Le-

NON MAGIS ISTIS CASIBUS] A ſimili. ubi tamen illud diſſimile, quod pecora miſta facilius diſcern poſſunt, quam grana, & ob id etiam ſingula vindicari *l. 23. §. 5. verſ. at in his. de rei vind.*

IN REM ACTIO PRO MODO FRUM.] *l. 5. pr. D. d. t.* Nam ubi res communis non eſt, ceſſat commun divid. judicium. *l. 1. D. comm. div.*

QUALE CUJUSQUE FRUMENTUM] Vi igitur ipſa non alia hic ſententia & reſtitutio, quam ſi frumentum vere commune eſſet. *l. 3. §. ult. l. 4. de rei vind.*

29. QUOD SOLO INÆDIFICATUR, SOLO CEDIT] *d. l. 7. §. 10. h. t. l. 23. §. pen. & ult. D. de rei vind. l. 2. C. eod. l. 2. de ſuperfic.* non tamen quod ita in ſolo ponitur, ut loco moveri queat. *l. 60. h. t.*

NEC TAMEN, &c. DESINIT DOMINUS ESSE] Ergo hoc caſu, qui ædificavit, dominus eſt ædificii alius dominus materiæ, ex qua conſtat. *l. 7. §. 2. D. de r ... ud. fac. l. 23. §. ult. D. de rei vind. l. 13. de uſuc.*

NEQUE AD EXHIBENDUM] *d. l. 23. §. pen. l. ... D. a...*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Legem XII Tabularum, qua cavetur, ne quis tignum alienum, ædibus ſuis junctum, eximere cogatur, ſed duplum pro eo præſtet, per actionem, quæ vocatur De tigno juncto. Appellatione autem tigni omnis materia ſignificatur, ex qua ædificia fiunt. Quod ideo proviſum eſt, ne ædificia reſcindi neceſſe ſit. Quod ſi aliqua ex cauſa dirutum ſit ædificium, poterit materiæ dominus, ſi non fuerit duplum jam conſecutus, tunc eam vindicare, & ad exhibendum de ea re agere.

De

D. ad exhib. l. 1. de tign. junct. niſi adverſus malæ fidei ædificatorem. *d. l. 23. §. pen.* tanquam qui dolo malo fecerit, quo minus poſſideat. *d. l. 1. & l. 2. de tign. junct.*

Eximere cogatur] Ne ſcil. ædificia reſcindi neceſſe ſit, ut mox ſequitur. Poteſt igitur dupli præſtatio evitari, ſi quis tignum eximere malit, & domino reſtituere, neque enim id facere prohibetur, dum ne ruina ædium deformetur publicus urbis aſpectus. *l. 2. C. de ædif. priv.* Eadem Lege prohibetur ſolutio tigni alieni vineis juncti, ne ſc. turbetur cultura vinearum. *d. l. 1. de tign. junct.*

De tigno juncto] Quam actionem etiam in duplum adverſum eum dari, qui bona fide junxit, argumento eſt, quod adverſus eum dari dicitur & hic, & *d. l. 7. §. 10.* adverſus quem nec in rem, nec ad exhibendum agi poteſt: quod utrumque contra eſt in eo, qui ſciens junxit. *d. l. 23. §. pen. D. de rei vind.*

Appellatione tigni] *l. 7. D. ad exhib. d. l. 1. de tign. junct. l. 62. D. de verb. ſign.*

Si non fuerit duplum consecutus] In caſu malæ fidei etſi conſecutus fuerit. Nam qui ſciens junxit, non liberatur præſtatione dupli, ſed eſt adverſus eum extrinſecus adhuc rei vindicatio. *l. 2. de tign. junct.* Pœnalis enim eo caſu hæc actio eſt.

Tunc eam vindicare] Etiamſi poſt tempus uſucapionis diſſolutum ſit ædificium. nam qui ædes poſſidet, non intelligitur ſingula tigna poſſidere. *l. 23. §. ult. de rei vind. l. 33. de acq. poſſ. l. 23. de uſuc.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De ædificatione ex ſua materia in ſolo alieno.

30. Ex diverſo, ſi quis in alieno ſolo ex ſua materia domum ædificaverit, illius fit domus, cujus & ſolum eſt. Sed hoc caſu materiæ dominus proprietatem ejus amittit, quia voluntate ejus intelligitur eſſe alienata, utique ſi non ignorabat ſe in alieno ſolo ædificare: & ideo licet diruta ſit domus, materiam tamen vindicare non poteſt. Certe illud conſtat, ſi in poſſeſſione conſtituto ædificatore, ſoli dominus petat domum ſuam eſſe, nec ſolvat pretium materiæ, & mercedes fabrorum, poſſe eum per exceptionem doli mali repelli, utique ſi bonæ fidei poſſeſſor fuerit, qui ædificavit. Nam ſcienti alienum ſolum eſſe, poteſt objici culpa, quod ædificaverit temere in eo ſolo, quod intelligebat alienum eſſe. *De*

---

30. EX DIVERSO] Ex Caio, *l. 7. §. 12. D. h. t.*

SI NON IGNORABAT] Nam ſi ignoravit, quamvis ædificium ſequatur ſoli dominum, materiæ proprietatem non amittit, & eam diruto ædificio vindicare poterit. *l. 2. D. de rei vind.*

MATERIAM VINDICARE NON POTEST] Quia proprietatem ejus amiſit. *l. 7. §. 12. D. h. t.* Ceterum aliud placet, ſi cauſam probabilem afferat, ob quam videatur, licet ſciens, non tamen animo donandi ædificaſſe. veluti ſi ædificavit in ſolo litigioſo, vel ut in ſpecie *l. 37. de rei vind.* ita cape *d. l. 2. C. de rei vind.* Weſ.

IN POSSESSIONE CONSTITUTO] Nam ſi non poſſidet, nulla ei actio jure prodita, qua pretium materiæ aut ſumptus conſequatur. *l. 33. D. de cond. ind. l. 14. D. de exc. dol. l. 48. de rei vind.* Cujacius tamen incerti condictionem dat, id eſt, poſſeſſionis.

PER EXCEPTIONEM DOLI MALI] Quia contra æquitatem naturalem poſtulat cum aliena jactura locupletari *l. 1. §. 1. de exc. dol. l. 14. D. de cond. ind.*

POTEST OBJICI CULPA] *l. 37. D. de rei vind.*

Hoc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De plantatione.

31. Si Titius alienam plantam in ſolo ſuo poſuerit, ipſius erit. Et ex diverſo, ſi Titius ſuam plantam in Mævii ſolo poſuerit, Mævii planta erit: ſi modo utroque caſu radices egerit: ante enim quam radices egerit, ejus permanet, cujus fuerat. Adeo autem ex eo tempore, quo radices egerit planta, proprietas ejus commutatur, ut, ſi vicini arbor ita terram Titii preſſerit, ut in ejus fundum radices egerit, Titii effici arborem dicamus. ratio enim non permittit, ut alterius arbor eſſe intelligatur, quam cujus in fundum radices egerit. Et ideo prope confinium arbor poſita, ſi etiam in vicini fundum radices egerit, communis fit.

De

Hoc tamen ei concedendum, ut ſine læſione prioris ſtatus rei tollat quod poſuit. *d. l. 37. l. 5. C. eod.*

31. SI TITIUS ALIENAM PLANTAM] *d. l. 7. §. ult. h. t. l. 26. §. 2. eod l. 5. §. 3. de rei vind.*

SI MODO UTROQUE CASU RADICES] Quia ex eo tempore, non ſolum ut ſuperficies ſolo adhæreſcit, & cum ſolo unum corpus conſtituit. *l. 40. D. de act. empt.* ſed etiam ex ſolo alimentum trahit: unde nec eadem arbor, quæ in alieno terræ coaluit, manere intelligitur, nec denuo eruta ad priorem dominum revertitur. *d. l. 26. §. 2. h. t.* Ceterum Nerva & Varus priori domino utilem in rem actionem dabant. *l. 5. §. 3. de rei vind.*

IN EJUS FUNDUM RADICES] Sic nimirum, ut jam tota ex terra Titii alatur.

SI ETIAM IN VICINI FUNDUM] Non ſi extimas quaſdam radicum partes in vicini fundum porrexerit. ſed ſi aliquot radices integras & prope truncum. ita concilia hunc locum cum *l. 6. §. 2. arb. furt. cæſ.*

COMMUNIS FIT] Non pro indiviſo, ſed pro regione cujuſque prædii. *l. 8. h. t.* eruta autem, pro indiviſo communis eſſe incipit. *l. 19. comm. div. l. pen. pro ſoc.* Itaque in *d. l. 8. §. 1.* pro, *& ſunt pro indiviſo communia prædia*, legendum eſt, *pro diviſo.* Cujac.

De ſatione.

32. Qua ratione autem plantæ, quæ terræ coaleſcunt, ſolo cedunt; eadem ratione frumenta quoque, quæ ſata ſunt, ſolo cedere intelliguntur. Ceterum ſicut is, qui in alieno ſolo ædificavit, ſi ab eo dominus petat ædificium, defendi poteſt per exceptionem doli mali, ſecundum ea, quæ diximus; ita ejuſdem exceptionis auxilio tutus eſſe poteſt is, qui alienum fundum ſua impenſa, bona fide conſevit.

De ſcriptura.

33. Literæ quoque, licet aureæ ſint, perinde chartis, membraniſve cedunt, ac ſolo cedere ſolent ea, quæ inædificantur, aut inſeruntur. Ideoque ſi in chartis, membraniſve tuis, carmen, vel hiſtoriam, vel orationem Titius ſcripſerit; hujus corporis non Titius, ſed tu dominus eſſe videris. Sed ſi à Titio petas tuos libros, tuaſve membranas, nec impenſas ſcripturæ ſolvere paratus ſis; poterit ſe Titius defendere per exceptionem doli mali: utique ſi earum chartarum, membranarumve poſſeſſionem bona fide nactus eſt.

De

---

32. QUÆ SATA SUNT, SOLO CEDERE] *l.* 9. *pr. D. h. t.* non enim amplius ſemen, quod ſolo injectum eſt, inſpicitur; ſed ſolum, in quod injectum eſt. *l.* 25. *pr.* & §. 1. *D. de uſur. l.* 11. *C. de rei vind.*

BONA FIDE CONSEVIT] Addendum hoc Caio *d. l.* 9. *pr.* nam bonæ fid. poſſeſſori tantum hæc exceptio competit. *d. l.* 11.

33. MEMBRANIS CEDUNT] Eadem ratione qua ſuperiora: quia chartæ & membranæ inſtar ſoli ſunt, & fundamenti, quo literæ ſuſtinentur. *d. l.* 9. §. 1. *h. t. l.* 23. §. 3. *D. de rei vind.*

PER EXCEPTIONEM DOLI MALI] Qua oppoſita,

De pictura.

34. Si quis in aliena tabula pinxerit, quidam putant tabulam picturæ cedere; aliis videtur, picturam (qualiſcunque ſit) tabulæ cedere: ſed nobis videtur melius eſſe, tabulam picturæ cedere. Ridiculum eſt enim, picturam Apellis, vel Parrhaſii, in acceſſionem viliſſimæ tabulæ cedere. Unde ſi à Domino tabulæ imaginem poſſidente, is, qui pinxit, eam petat, nec ſolvat pretium tabulæ; poterit per exceptionem doli mali ſubmoveri. At ſi is, qui pinxit, eam poſſideat; conſequens eſt, ut utilis actio domino tabulæ adverſus eum detur: quo caſu, ſi non ſolvat impenſam picturæ, poterit per exceptionem doli mali repelli: utique ſi bonæ fidei poſſeſſor fuerit ille, qui picturam impoſuit. Illud enim palam eſt, quod ſive is, qui pinxit, ſubripuit tabulas, ſive alius, competit domino tabularum furti actio.

De

---

poſita, per retentionem rei impenſam ſcriptura conſequetur. *d. l.* 9. §. 1.

34. ALIIS VIDETUR PICTURAM] Inter quos & Paulus, *l.* 23. §. 3. *D. de rei vind.*

NOBIS VIDETUR MELIUS] Amplectitur ſententiam Caii, *in l.* 9. §. 2. *h. tit.* propter pretium picturæ, id eſt, propter dignitatem & præſtantiam artis. Igitur ζωγραφία efficacior eſt pictura literarum.

PICTURAM APELLIS VEL PARRHASII.] Placuit tamen in univerſum, tabulam picturæ cedere etiam ignobilioris alicujus pictoris, nec tam artificis, quam artis excellentiam ſpectari. *d. l.* 9. §. 2. De Apelle, Parrhaſio, aliiſque primæ notæ pictorib. Plin. 35. *c.* 9. 210.

QUI PINXIT, EAM PETAT] Recta ſive directa vindicatione, quæ pictori, ut domino, competit. *d.* § 2. *l.* 9.

UTILIS ACTIO] Quæ etiam non domino quibuſdam caſibus datur. *l.* 5. §. 3. *D. de rei vind.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De fructibus bona fide perceptis.

35. Si quis à non domino, quem dominum eſſe crediderit, bona fide fundum emerit, vel ex donatione aliave qualibet juſta cauſâ æque bona fide acceperit: naturali ratione placuit, fructus, quos percepit, ejus eſſe pro cultura & cura. & ideo ſi poſtea dominus ſupervenerit, & fundum vindicet, de fructibus ab eo conſumptis agere non poteſt. Ei vero, qui alienum fundum ſciens poſſederit, non idem conceſſum

---

35. QUEM DOMINUM ESSE CRED.] Aut in alienandi à domino ut Lege habere, puta procuratorem aut tutorem eſſe. *l.* 109. *de verb. ſign.*

VEL EX DONATIONE] Igitur male diſtinguit Pac. inter poſſeſſorem ex cauſa oneroſa & lucrativa.

ALIA JUSTA CAUSA] Idonea ad transferendum dominium, ut venditio, permutatio, donatio, &c.

PLACUIT FRUCTUS] Non induſtriales tantum, ſed etiam naturales, ἀσπάρτους ϗ ἀνηρότους. *l.* 48. *D. h. t. l.* 78. *D. de rei vind. l.* 13. *quib. mod. uſ. am.* Nam b. f. poſſeſſor fructus jure ſoli percipit, atque eo jure, quod dominis prædiorum tributum, eive, qui agrum vectigalem habet. *l.* 25. §. 1. *D. de uſur.* Obſt. *l.* 45. *D. d. t.* Reſp. Intelligentia eſt de poſſeſſoribus, qui juſtum titulum non habent.

QUOS PERCEPIT] Percepti intelliguntur, ſimul atque à re, qua tenebantur, quocumque modo ſeparati ſunt. *d. l.* 48. *h. t. l.* 78. *de rei vind. l.* 13. *quib. mod. uſ. am. l.* 25. §. 1. *de uſur.*

PRO CULTURA ET CURA] Hæc non eſt ſola hujus acquiſitionis ratio: præcipua quærenda eſt in perſona bonæ fid. poſſeſſoris. *d. l.* 25. §. 1. *d. l.* 48. *l.* 136. *de reg. jur.*

FRUCTIBUS CONSUMPTIS] §. 2. *inf. de off. jud. l.* 4. §. 2. *D. fin. reg.* Ex contrario igitur extantes omnes reſtituere tenetur. quod & traditum *l.* 22. *de rei vind.*

QUI ALIENUM FUNDUM SCIENS] Malæ fidei poſſeſſor cum ipſa re etiam fructus, licet conſumpti ſint, reſtituere cogitur. *d. l.* 22. teneturque de extantibus rei

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſum eſt: itaque cum fundo etiam fructus, licet conſumpti ſint, cogitur reſtituere.

A fructuario vel colono perceptis.

36. Is vero, ad quem uſusfructus fundi pertinet, non aliter fructuum dominus efficitur, quam ſi ipſe eos perceperit. Et ideo licet maturis fructibus, nondum tamen perceptis, deceſſerit, ad heredes ejus non pertinent, ſed domino proprietatis acquiruntur. Eadem fere & de colono dicuntur.

Quæ ſunt in fructu.

37. In pecudum fructu etiam fœtus eſt: ſicuti

---

rei vindicatione, de conſumptis condictione. *l.* 3. *C. de cond. ex leg.*

36. SI IPSE PERCEPERIT] Vel alius ejus nomine. *l.* 13. *quib. mod. uſ. am. l.* 25. §. 1. *de uſur.* Quod ſi ſponte deciderint, aut alius eos ſuo nomine ſeparaverit, non ante ejus fiunt, quam poſſeſſionem eorum nactus ſit. *l.* 12. §. *ult. de uſufr.*

AD HEREDEM EJUS NON PERTINENT] Hoc conſequens eſt ſuperiori: & aperte traditum in *l.* 13. *quib. mod. uſ. am. l.* 8. *de ann. legat.* erratque Cujac. heredi fructus tribuens pro rata temporis, quo uſusfructus ſtetit.

EADEM FERE DE COLONO] *Fere* non παρέλκει, ut putat Th. nam heres coloni in condictionem ſuccedit. §. *ult. inf. de locat. l.* 10. *C. eod.* At in eo conveniunt, quod colonus quoque non aliter fructus ſuos faciat, quam ſi ipſe eos perceperit. *l.* 60. §. 5. *D. locat. l.* 61. §. 8. *D. de furt.* Non obſtat, quod furti actionem habet. *l.* 26. §. 1. *d. t.* nam & fructuarius habet. *l.* 12. §. *ult. de uſufr.* & omnes, quorum intereſt furtum factum non eſſe, licet domini non ſint. §. 13. *inf. de obl. quæ ex del.* Igitur male Accurſ. Mynſ. Pac. plus hic colono tribuunt, quam fructuario.

37. IN PECUDUM FRUCTU] Ex Caio, *l.* 28. *D. de uſur.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſicuti lac, pilus, & lana. itaque & agni, hœdi, vituli, & equuli, & ſuculi ſtatim naturali jure dominii fructuarii ſunt. Partus vero ancillæ in fructu non eſt: itaque ad dominum proprietatis pertinet. Abſurdum enim videbatur, hominem in fructu eſſe: cum omnes fructus rerum natura gratia hominis comparaverit.

De officio fructuarii.

38. Sed ſi gregis uſumfructum quis habeat, in locum demortuorum capitum ex fœtu fructuarius ſubmittere debet, (ut & Juliano viſum eſt) & in vinearum demortuarum, vel arborum locum alias debet ſubſtituere. Recte enim colere, & quaſi bonus paterfamilias uti debet.

De

STATIM NATURALI JURE] Caius, *ſtatim pleno jure fiunt bonæ fidei poſſeſſoris & fructuarii. pleno jure,* id eſt, plena & ſolida proprietate.

PARTUS IN FRUCTU NON EST] *d. l.* 28. §. 1. *d. l.* 68. *de uſufr.* ſed in fructu hominis operæ ſunt. *l.* 3. & 4. *de op. ſerv.*

ABSURDUM VIDEBATUR] *d. l.* 28. §. 1. *d. l* 68. eadem quoque Stoïcorum ſententia fuit, à quibus auctores noſtri fere imbuti. Lucret. Aliam rationem affert. Ulp. *l.* 27. *D. de her. pet.* quia ancillæ non ad hoc comparantur, ut pariant, ſed ut ſerviant. Meminit hujus quæſtionis Cic 2. *de fin.*

38. EX FOETU SUBMITTERE] Ex fœtura gregem ſupplere, & ſufficere prolem. *d. l.* 68. §. *ult.* cum 2 *ll. ſeqq. de uſufr.* fiuntque capita ſubſtituta domini; ea, quibus ſubſtituuntur, fructuarii. *d l.* 69. Baſil. 16. *tit.* 1 *in fin.*

IN VINEARUM DEMORTUARUM] *l.* 18. *d. tit.* Colum. 4. 17. Debet & adſerere arbores. *l.* 7. § *ult. eod.* quod Græcis *κεντρίζειν*, id eſt, forare medullam arboris ſterilis, & in eam fœcundæ calamum immittere. Species inſtionis pro genere. Cujac. 11. *obſ.* 36.

39. THE-

De inventione theſauri.

39. Theſauros, quos quis in loco ſuo in-
venerit, Divus Adrianus naturalem æquitatem
ſecutus, ei conceſſit, qui eos invenerit. Idem-
que ſtatuit, ſi quis in ſacro aut religioſo loco
fortuito caſu invenerit. At ſi quis in alieno lo-
co, non data ad hoc opera, ſed fortuito invene-
rit, dimidium domino ſoli conceſſit, & dimi-
dium inventori. Et convenienter, ſi quis in
Cæſaris loco invenerit, dimidium inventoris,
& dimidium eſſe Cæſaris ſtatuit. Cui conve-
niens eſt, ut ſi quis in fiſcali loco, vel publico,
vel civitatis invenerit, dimidium ipſius eſſe de-
beat, & dimidium fiſci, vel civitatis.

De

---

39. THESAUROS] Theſaurum in hoc argumento noſtri appellant pecuniam, quæ olim condita, nunc cum reperitur, à quo condita, aut cujus ſit, ignoratur. *l.* 31. *§.* 1. *h.t. l.un. C. de theſ. lib.* 10. Caſſiod. 6. Varr. 8. & ideo inter ἀδέσποτα quadamtenus habetur.

IN LOCO SUO] Proprium locum hic intelligere debemus etiam eum, in quo alius uſumfructum habet. *arg. §. infr. de her. inſt.*

IN SACRO AUT RELIGIOSO] Utroque ſcil. privato, nam & ſacra quædam privata. *l.* 9. *§.*1. *D. ad Leg. Jul. pecul.* Aliud, ſi in hujuſmodi locis publicis. ita cape *l.* 3. *§. pen. D. de jur. fiſc.*

SED FORTUITO] Ut puta ſi quis colendi agri cauſa fodiens humum, aurum defoſſum inveniat, nullo adhibito perſcrutandi ſtudio, quod ſine permiſſu domini merito vetitum. *d. l. un. C. de theſaur.* add. *l.* 63. *§. pen. & ult. h. t.*

DIMIDIUM FISCI] Quod ſi inventor partem ad fiſcum pertinentem ſuppreſſerit, totum eum altero tanto cogitur ſolvere. *l.* 3. *§. ult. de jur. fiſc.* De variis moribus legibuſque circa theſauros, v. eruditiſſimum Grot. 2. *de jur. bell.* 8. Peregr. 4. *de jur. fiſc. c.* 2.

De traditione.

40. Per traditionem quoque jure naturali res nobis acquiruntur. nihil enim tam conveniens eſt naturali æquitati, quam voluntatem domini, volentis rem ſuam in alium transferre, ratam haberi: & ideo, cujuſcunque generis ſit corporalis res, tradi poteſt, & à domino tradita alienatur. Itaque ſtipendiaria quoque & tributaria prædia eodem modo alienantur. Vocantur autem ſtipendiaria & tributaria prædia, quæ in provinciis ſunt: inter quæ, nec non & Italica prædia, ex noſtra Conſtitutione, nulla eſt differentia: ſed ſi quidem

---

40. PER TRADITIONEM] Ex Caio, *l.* 9. §. 3. *h. t.* Sola autem conventione dominium non transfertur, veluti ſi inter nos convenerit, ut mea res eſſet tua, licet ex juſta cauſa, puta, quia eam tibi vendidi. *l.* 20. *C. de pact.*

TAM CONVENIENS NATURALI ÆQUITATI] Eſt enim ſuæ quiſque rei moderator & arbiter. *l.* 21. *C. mand.*

CUJUSCUMQUE GENERIS] Sive mancipi, ſive nec mancipi, quam differentiam delevit Juſt. *l. un. C. de uſuc. transfor.* v. Ulp. *tit.* 19.

CORPORALIS RES] Nam incorporales traditionem non recipiunt. *l.* 43. §. 1. *h. t. l.* 4. §. *propen. D. de uſuc.* ſed in his unius patientia & uſus alterius, pro traditione & apprehenſione eſt, *l. ult. D. de ſervit. l.* 3. *pr. D. de uſuſr.*

STIPENDIARIA ET TRIBUTARIA] Quædam erant provinciæ ſtipendiariæ, quædam tributariæ, prout quædam erant proconſulares, quædam præſidiales, de quibus Strabo *lib.* 3. *& ult.* Dio 53. add. Sig. *de jur. civ. Ro. lib.* 1. *c.* 16.

NOSTRA CONSTITUT.] *d. l. un. C. de uſuc. transf.* ubi tollitur vetus rerum & dominiorum diſtinctio. Etſi autem provinciales pleno jure domini non erant; habebant

dem ex cauſa donationis, aut dotis, aut qualibet alia ex cauſa tradantur, ſine dubio transferuntur.

41. Venditæ vero res & traditæ, non aliter emptori acquiruntur, quam ſi is venditori pretium ſolverit, vel alio modo ei ſatisfecerit: velut expromiſſore, aut pignore dato. quod quanquam cavetur ex Lege duodecim tabularum; tamen recte dicitur & jure gentium, id eſt, jure naturali, id effici. Sed ſi is, qui vendidit, fidem emptoris ſecutus fuerit; dicendum eſt, ſtatim rem emptoris fieri.

42. Nihil autem intereſt, utrum ipſe dominus tradat alicui rem ſuam, an voluntate ejus alius, [cui ejus rei poſſeſſio permiſſa ſit.] Qua ra-

---

bant tamen jus aliquod dominio proximum, prædiaque ſua alienare poterant, & heredibus relinquere, & ſervitutem his imponere. *l. 3. C. de ſervit.*

EX CAUSA] Nunquam enim nuda traditio dominium transfert, ſed ita, ſi venditio aut alia juſta cauſa, id eſt, titulus ad dominium transferendum habilis, præceſſerit. *l.* 31. *h. t.* ſaltem opinione tradentis.

41. EXPROMISSORE AUT PIGNORE] *l.* 19. *l.* 53. *D. de cont. empt. l. 5. §. pen. D. de trib. act.* nomine expromiſſoris etiam fidejuſſor hic intelligi videtur. *d. l.* 53. *ut & in l.* 4. §. 3. *D. de re jud.*

QUAMQUAM CAVETUR LEGE 12.] Non recte ergo ſic collegeris, id cautum eſt Jure civili, ergo non efficitur Jure gentium.

FIDEM EMPTORIS SECUTUS] Fidem emptori de pretio habuerit ſine ulla ſatisfactione. *d. l.* 19. ἐπειδὴ ἕκαστος ἐπίστευσε καὶ τῇ ψιλῇ ὁμολογίᾳ αὐτοῦ.

42. UTRUM IPSE DOMINUS] Nam quod quis per alium facit, dum ei mandat, ut faciat, id ipſe facere videtur. *l. 5. §. 3. de adm. tut.*

CUI EJUS REI POSSESSIO] Hæc deſunt apud Th. & Caium, *l. 9. §. 4. h. t.* unde hic §. deſcriptus. & omiſſa ſunt à Cujac.

ratione, ſi cui libera univerſorum negotiorum adminiſtratio permiſſa fuerit à domino, iſque ex his negotiis rem vendiderit, & tradiderit; faciet eam accipientis.

De quaſi traditione. Si traditio ex alia cauſa præceſſerit.

43. Interdum etiam ſine traditione, nuda voluntas domini ſufficit ad rem transferendam: veluti ſi rem, quam tibi aliquis commodaverit, aut locaverit, aut apud te depoſuerit, poſtea aut vendiderit tibi, aut donaverit, aut dotis nomine dederit. Quamvis enim ex ea cauſa tibi eam non tradiderit, eo tamen ipſo, quod patitur tuam eſſe, ſtatim tibi acquiritur proprietas, perinde ac ſi eo nomine tibi tradita fuiſſet.

De traditione clavium.

44. Item ſi quis merces in horreo depoſitas

LIBERA ADMINISTRATIO] Idem eſt, ſi cui ſimpliciter rerum omnium adminiſtratio commiſſa: nam & hæc adminiſtratio utique libera. Vaud. 1. *quæſt.* 47. Don. 4. *com.* 15.

43. INTERDUM ETIAM] Ex Caio, *l.* 9. §. 5. *h. t.*

NUDA VOLUNTAS] Non quæ præter conſenſum nihil habet, ſed nuda à vera & naturali traditione, quæ cauſam transferendi ſequatur. Nam quæ nuda eſt ab omni non tantum reali, ſed etiam ficta & ſymbolica traditione, dominium transferre non poteſt.

COMMODAVERIT, LOCAVERIT] Nec videberis cauſam poſſeſſionis tibi mutare; quia ne poſſidebas quidem. *l.* 3. §. 20. *D. de acq. poſſ.*

PERINDE AC SI EO NOMINE] Fictione ſcil. brevis manus, ut una actio hic occultetur. *l.* 3. §. *pen. D. de don. int. vir. & ux.* Fingitur res ex priore cauſa reſtituta, & ex poſteriore denuo tradita.

44. CLA-

as vendiderit, ſimul atque claves horrei tra-iderit emptori, transfert proprietatem mer-ium ad emptorem.

De miſſilibus.

45. Hoc amplius, interdum & in incertam erſonam collata voluntas domini transfert ei proprietatem: ut ecce, Prætores & Con-ules, cum miſſilia jactant in vulgus, ignorant, uod eorum quiſque ſit excepturus: & tamen uia volunt, quod quiſque acceperit, ejus eſſe, atim eum dominum efficiunt.

De habitis pro derelicto.

46. Qua ratione verius eſſe videtur, ſi em pro derelicto à domino habitam occupa-erit quis, ſtatim eum dominum effici. Pro erelicto autem habetur, quod dominus ea nente abjecerit, ut in numero rerum ſua-rum

---

44. CLAVES HORREI] Species fictæ traditio-is, quæ ſymbolo veram repræſentat, ex *l.* 9. §. 6. *h. t.* 74. *D. de contr. empt.* Aliæ occurrunt in *l.* 1. *C. de don.* 14. §. 1. *D. de per. & com. rei vend. l. pen. D. de acq. poſſ.* TRADIDERIT EMPTORI] Apud horreum. *d.* 74. in re præſenti. *l.* 1. §. *pen. D. de acq. poſſ.* Th. παρεστὼς ῷ ὡρείῳ, aut, ut vulg. τῷ ὡρείῳ. nam & per ſymbolicam raditionem res poteſtati noſtræ ſubjici debet.

45. MISSILIA] Munera, quæ in vulgus jactan-ur. *ſparſiones* Senecæ, 2. *nat. quæſt.* ex Caio, *l.* 9. §. *pen.* . *t.* V. Suet. *in Aug. c.* 98. *Calig.* 18. *Ner.* 11. *l.* 2. *C. de onſul. lib.* 12. *Nov.* 105. *c.* 2. §. 1. *Nov. Leon.* 94. *l.* 5. §. 1. *ro derel.*

46. EA MENTE ABJECERIT] Aut deſeruerit. uda autem voluntate ſine facto dominium non amitti-ur; in quo differt dominium à poſſeſſione. *l.* 17. §. 1. *De acq. poſſ.*

STA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

rum eſſe nolit: ideoque ſtatim dominus ejus eſſe deſinit.

De jactis in mare levandæ navis cauſa. De his, quæ de rheda currente cadunt.

47. Alia ſane cauſa eſt earum rerum, quæ in tempeſtate levandæ navis cauſa ejiciuntur: hæ enim dominorum permanent: quia palam eſt, eas non eo animo ejici, quod quis eas habere nolit, ſed quo magis cum ipſa navi maris periculum effugiat. Qua de cauſa, ſi quis eas fluctibus expulſas, vel etiam in ipſo mari nactus, lucrandi animo abſtulerit, furtum committit. Nec longe videntur diſcedere ab his, quæ de rheda currente, non intelligentibus dominis, cadunt.

DE

STATIM DOMINUS ESSE DESINIT] Etiam antequam res ab alio occupata ſit. *l.* 1. *l.* 2. §. 1. *pro derel.* & alioqui occupantis non fieret, & qui ſciens eam contrectaret, furtum committeret: quod eſt abſurdum. *l.* 43. §. 5. *D. de furt.*

47. QUOD QUIS EAS HABERE NOLIT] Quod levandæ navis gratia in tempeſtate ejicitur, pro derelicto non habetur, ſed ſalutis cauſa interim dimittitur. *l.* 9. §. *ult. h. t. l.* 2. §. *ult. l.* 8. *de leg. Rhod.* non eſt in derelicto, ſed in deperdito, ut ait Javol. *l.* 21. §. 1. *D. de acq. poſſ.* Cum his committitur Ulp. *l.* 43. §. *pen. D. de furt.* R. loquitur Ulp. de jactu ſpontaneo, de eo, qui nulla urgente neceſſitate res aliquas in mare projicit: alii de eo, qui ἑκὼν ἀεκόντιγε θυμῷ, è duobus malis minus eligens.

FURTUM COMMITTIT] Hujus loci interpretem habes Ulp. *d. l.* 43. § *pen.* & §. 4. *cum aliquot ſeqq. D. de furt.* & bene hoc intellexit Dæmones in Rudente Plautina, qui vidulum, à ſervo ſuo in mari inventum, alienum eſſe indicat, non ſuum. *act.* 4. *ſcen.* 2.

DE RHEDA CURRENTE CADUNT] Aut iter facientibus excidunt in via: quæ certum eſt dominorum permanere.

TI-

DE REBUS CORPORALIBUS & Incorporalibus.

Titulus II.

Secunda rerum diviſio.

QUÆDAM præterea res corporales ſunt, quædam incorporales. Corporales hæ ſunt, quæ ſui natura tangi poſſunt: veluti fundus, homo, veſtis, aurum, argentum, & denique aliæ res innumerabiles. Incorporales autem ſunt, quæ tangi non poſſunt: qualia ſunt ea, quæ in jure conſiſtunt: ſicut hereditas, uſusfructus, uſus, & obligationes quoquo modo contractæ. Nec ad rem pertinet, quod in hereditate res corporales continentur. nam & fructus, qui ex fundo percipiuntur, corporales ſunt: & id, quod ex aliqua obligatione nobis debetur, plerumque corporale eſt: veluti fundus, homo, pecunia. nam ipſum jus he-

---

Titulus II.

QUÆDAM PRÆTEREA] Totus hic titulus deſcriptus eſt ex Caio, *l.* 1. §. 1. *D. de rer. div.*

SUA NATURA TANGI] Quæ ſi præſentes ſint, corpore & manu apprehendi, ceteriſque ſenſibus percipi poſſunt.

QUÆ IN JURE CONSISTUNT] Ita dicuntur, non quia revera & natura non ſint, aut extra conſiderationem juris non ſubſiſtant, ut male quidam; ſed quoniam à Jure certam ac definitam formam acceperunt. Uque hereditas, uſusfructus, &c. non ſunt ideæ Platonicæ, etſi ἀψηλάφητα καὶ ἀμεταχείριστα.

PECUNIA] Hic aperte pecunia inter res corporales numeratur, ut & apud Cajum, *d.l.* 1. & nihil notius eſt, quam nummos æque ac cetera corpora vindicari poſſe. *l.* 14. *de reb. cred.* §. *ult. inf. quib. al. lic.* opponuntur interdum

hereditatis, & ipſum jus utendi fruendi, & ipſum jus obligationis incorporale eſt. Eodem numero ſunt jura prædiorum urbanorum & ruſticorum, quæ etiam ſervitutes vocantur.

DE SERVITUTIBUS Ruſticorum & Urbanorum prædiorum.

TITULUS III.

De ſervitutibus ruſticis.

RUSTICORUM prædiorum jura ſunt hæc: Iter, actus, via, aquæductus. Iter eſt jus eun-

---

terdum corpori. *l.* 46. *D. de cond. ind. l.* 5. *pr. de imp. in rem dot. l. ult. de adim. leg.* at tunc non omne corpus ſimpliciter, ſed certum intelligi debet. *l.* 68. *D. ad Sen. Treb. l.* 10. *C. de accept.* & in quo præter corpus nihil conſideratur.

IPSUM JUS HEREDITATIS] Caius, *ipſum jus ſucceſſionis.* à quo & hereditas definitur ſucceſſio in univerſum jus, quod defunctus habuit, *l.* 24. *de verb. ſign.* ſed hæc impropriè. nam ſuccedere non hereditatis eſt, ſed heredis. Hereditas autem eſt res acquiſitioni ſubjecta, & quæ hæredi per ſucceſſionem acquiritur. Jus vero dicitur, quia univerſitatem denotat; patrimonium defuncti cum oneribus; non res ſingulas ſeorſum. *l.* 119. *l.* 208. *d. t.* Hæc plana præ iis, quæ alii.

JURA PRÆDIORUM] Servitutes prædiorum etiamſi corporibus accedant, incorporales tamen ſunt; quippe jus prædii non pars prædii eſt, ſed qualitas. *l.* 14. *D. de ſerv. l.* 4. *ſi ſerv. vind. l.* 86. *de verb. ſign.*

TITULUS III.

RUSTICORUM PRÆDIORUM] Hic locus ſumptus eſt ex Ulp. *l.* 1. *D. de S. P. R.*

JUS FUNDI] Quo jure continetur & qui lectica aut ſella vehitur, & qui equo. *l.* 7. *l.* 12. *eod.*

Am-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

eundi, ambulandi hominis, non etiam jumentum agendi, vel vehiculum. Actus eſt jus agendi jumentum, vel vehiculum. Itaque qui habet iter, actum non habet; ſed qui actum habet, & iter habet, eoque uti poteſt etiam ſine jumento. Via eſt jus eundi & agendi & ambulandi hominis: nam & iter & actum via in ſe continet. Aquæductus eſt jus aquæ ducendæ per fundum alienum.

De ſervitutibus urbanis.

1. Prædiorum urbanorum ſervitutes ſunt hæ, quæ ædificiis inhærent, ideo urbanorum prædiorum dictæ: quoniam ædificia omnia, urbana prædia appellamus, etſi in villa ædificata

---

AMBULANDI] Ire eſt tranſire, ſive per alienum prædium in ſuum recta pergere: ambulare, animi gratia ſpatiari in ſeceſſibus, eamdemque viam ire & redire, quod tamen hic non ut jus aliquod principale conſideratur, ſed ut illius juris acceſſio, & ita non obit. *l.* 8. *D. de ſerv.*

NON ETIAM JUMENTUM] Jumento vehi poteſt; jumentum, ἀχθοφόρον κτῆνος, agere non poteſt.

JUMENTUM VEL VEHICULUM] Disjunctim. nam actus etiam intelligitur, licet vehiculum duci non poſſit. *l.* 13. *d. t.* Itaque Græci minus plene actum vertunt ἁμαξικὴν ὁδόν.

ETIAM SINE JUMENTO] Ex tacita voluntate & ſententia conſtituentis, arg. *l.* 21. *de reg. jur.* ſecus eſt, ſi contra expreſſe convenerit. *l.* 4. § 1. *ſi ſerv. vind.*

VIA IN SE CONTINET] ὁσιωδῶς, ut totum partes, arg. *l.* 13. §. 1. *D. de accept.* Itaque via per ſe intelligi non poteſt ſine jure eundi, &c. *l.* 13. *D. de ſervit.* nihilque mutandum in definitione viæ, qua una præcedens utraque recte comprehenſa eſt. De differentiis actus & viæ v. Cujac. 22. *obſ.* 35. *l.* 7. *l.* 8. *l.* 12. §. 1. *de S. P. R.*

AQUÆ DUCENDÆ] Quod fit canalibus ſive tubis, aut ducto rivo per longitudinem depreſſo, quo aqua decurrat. *l.* 1. §. 2. *de riv.*

1. IN VILLA ÆDIFICATA] *l.* 1. *comm. præd.* *l.* 198.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ficata ſunt. Item urbanorum prædiorum ſervitutes ſunt hæ: ut vicinus onera vicini ſuſtineat: ut in parietem ejus liceat vicino tignum immittere: ut ſtillicidium, vel flumen recipiat quis in ædes ſuas, vel in aream, vel in cloacam, vel non recipiat: & ne altius quis tollat ædes ſuas, ne luminibus vicini officiat.

De reliquis ſervitutibus ruſticis.

2. Inter ruſticorum prædiorum ſervitutes quidam computari recte putant aquæ hauſtum,

---

l. 198. *l.* 166. *de verb. ſign.* Neratius, *l.* 2. *P. R.* ſuo arbitratu loquitur, dum ſervitutem, prætorio impoſitam, ruſticam appellat, non conſiderato effectu juris, arg. *l.* 4. §. 1. *D. in quib. ca. pig. tac.*

ITEM URBANORUM] Ex Caio, *l.* 3. *P. V.* ubi & aliæ. add. *l.* 1. *l.* 3. 4. 15. 16. *eod.*

ONERA VICINI] Veluti ſi columna ædium tuarum onus ædium mearum ferat: & hic tu, cujus ædes ſerviunt, columnam reficere debes, *l.* 33. *d. t. l.* 6. §. 2. *ſi ſerv. vind.* qua parte ſervitus hæc ſpuria. *l.* 15. §. 1. *de ſerv.*

TIGNUM IMMITTERE] Ξύλον ἢ δοκὸν, trabem; ut tantum in pariete vicini requieſcat. *l.* 242. §. 1. *de verb. ſign.*

VEL NON RECIPIAT] Aut meo jure ſtillicidium non recipio, aut jure ſervitutis. meo jure, ſi non lege civitatis cuique permiſſum obverſa in alienum ſtillicidia habere. jure ſervitutis, ſi jure publico cuique permiſſum ſtillicidia ſua in alienum avertere. Ita melius, quam Cujac. & Pac. Quid differant ſtillicidium & flumen, diſce ex *l.* 20. §. 3. *& ſeqq. de ſerv. urb.* Varr. 4. *de lingua. Lat.*

NE LUMINIBUS OFFICIAT] His verbis non nova demonſtratur ſervitus, ſed finis propoſitæ: quemadmodum & alibi hic finis, ut præcipuus, ſimul exprimi ſolet. *l.* 2. *de ſerv. urb. l.* 2. *de ſerv. ruſt.* & hoc etiam indicat Th.

2. COMPUTARI RECTE] *l.* 1. §. 1. *l.* 2. §. 1. & 2.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſtum, pecoris ad aquam adpulſum, jus paſcendi, calcis coquendæ, arenæ fodiendæ.

Qui ſervitutem debere, vel acquirere poſſunt.

3. Ideo autem hæ ſervitutes prædiorum appellantur, quoniam ſine prædiis conſtitui non poſſunt, nemo enim poteſt ſervitutem acquirere urbani, vel ruſtici prædii, niſi qui habet prædium: nec quiſquam debere, niſi qui prædium habet.

Quibus modis ſervitus conſtituitur.

4. Si quis velit vicino aliquod jus conſtituere, pactionibus atque ſtipulationibus id effice-

---

& 2. *l.* 3. §. *ult. l.* 4. *l.* 5. *l.* 6. *in fin. l.* 9. *P. R.* Itaque corruptus procul dubio eſt locus Ul. *l.* 14. §. *ult.* verſ. *nam & hauſtus.* & ita reſtituendus, *Nam & hauſtus aquæ, & pecoris ad aquam appulſus, eſt ſervitus: perſonæ tamen ejus, qui vicinus non eſt, utiliter relinquitur.* Res ipſa loquitur.

AQUÆ HAUSTUM] Cui hauſtus conceſſus eſt, ei quoque iter conceſſum videtur ad hauriendum. *l.* 3. §. *ult. P. R.*

PECORIS AD AQUAM APPULSUM] Jus adaquandi & appellendi pecora, quæ fundi cauſa habentur, ad aquam alienam.

ARENÆ FODIENDÆ] Sunt & aliæ id genus. *l.* 3. §. 1. *&* 2. *l.* 5. *l.* 6. *eod. l.* 14. §. *ult. in fin. de alim. leg.*

3. IDEO HÆ SERVITUTES] Ex Ulp. *l.* 1. §. 1. *l.* 6. *comm. præd.*

NISI QUI PRÆDIUM HABET] Nam & à prædiis debentur hæ ſervitutes, & debentur prædiis. Sed & vicina eſſe prædia oportet. *l.* 5. §. 1. *P. R. l.* 25. *& ſeq. P. V.* ut tamen intermedium prædium non officiat, ſi non impediat uſum ſervitutis. *l.* 7. §. *ult. l. ult. P. R. l.* 1. *P. V. l.* 7. §. 1. *comm. præd.*

4. PACTIONIBUS] Idoneis ad dominium transferen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

efficere debet. Poteſt etiam teſtamento qui heredem ſuum damnare, ne altius tollat æde ſuas, ne luminibus ædium vicini officiat: ve ut patiatur eum tignum in parietem ſuum im mittere, ſtillicidiumve adverſus eum habere vel ut patiatur eum per fundum ire, agere aquamve ex eo ducere.

DE USUFRUCTU.

TITULUS IV.

Definitio.

USUSFRUCTUS eſt jus alienis rebus utend fruendi, ſalva rerum ſubſtantia. Eſt auten ju

---

ferendum. Non ſolis autem pactionibus ſervitutes noſtr fiunt. *l.* 3. *D. de obl. & act.* ſed tunc cum ſecuta eſt traditi naturæ harum rerum conveniens. *l. ult. D. de ſerv. l.* 1. *i fin. P. R. l.* 11. §. 1. *de Publ. in rem. act.* Pactiones titul ſunt & cauſæ acquirendi remotiores; modus acquirend & cauſa proxima, traditio. §. 40. *ſup. de rer. div. l.* 20. *C de pact.*

NE TOLLAT, UT PATIATUR] His verbi exprimitur natura ſervitutum. *l.* 15. §. 1. *D. de ſerv.* ſum pta hæc ex *l.* 16. *com. præd.*

TITULUS IV.

USUSFRUCTUS] Uſusfructus & uſus, perſonarun ſunt ſervitutes, non rerum. *l.* 1. *D. de ſerv.* Jura quo que ſua natura realia, interdum perſonalia fiunt, veluti perſona demonſtrata ſit, cui ſoli præſtentur. *l.* 4. *P, R.* ve ſi conſtituta ſint ei, qui prædium vicinum non habet.

ALIENIS REBUS] Hoc commune eſt omniun ſervitutum: nemini enim res ſua ſervit. *l.* 5. *pr. ſi uſ. pe l.* 26. *de S. P. V.* Habet quidem & dominus jus utendi r ſua, ſed non ſeparatum à jure dominico.

SALVA SUBSTANTIA] Proprium ſeu modus; u ſcil

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

jus in corpore: quo ſublato, & ipſum tolli neceſſe eſt.

Quibus modis conſtituitur.

1. Uſusfructus à proprietate ſeparationem recipit: idque pluribus modis accidit. ut ecce, ſi quis uſumfructum alicui legaverit. nam heres nudam habet proprietatem, legatarius vero uſumfructum. Et contra, ſi fundum legaverit deducto uſufructu, legatarius nudam habet proprietatem, heres vero uſumfructum. Item alii uſumfructum, alii deducto eo fundum legare poteſt. Sine teſtamento vero ſi quis velit uſumfructum alii conſtituere, pactionibus & ſtipulationibus id efficere debet. Ne tamen in univerſum inutiles eſſent proprietates, ſemper abſcedente uſufructu; placuit certis modis extingui uſumfructúm, & ad proprietatem reverti.

Quibus in rebus conſtituitur.

2. Conſtituitur autem uſusfructus non tantum in fundo & ædibus, verumetiam in ſervis & jumentis, & ceteris rebus: exceptis iis, quæ

ſcil. res ſalva ſervetur domino, non conſumatur, corrumpatur, inve aliam formam tranſmutetur. *l.* 13. §. *pen. h. t.*

QUO SUBLATO] Vel ita mutato, ut in alienam ſpeciem & nomen tranſierit. *l.* 5. §. 2. 3. *& ll. ſeqq. quib. mod. uſ. am.* Sumpta hæc ex *l.* 1. *&* 2. *eod.*

1. DEDUCTO EO] ſc. uſufructu. Hæc verba non ſunt otioſa, ſed conſulto expreſſa, ut & in *l.* 6. *h. t. l.* 4. *ſi uſ. pet.* Nam ſi uni uſusfructus, alteri fundus ſimpliciter legetur, ambo in uſumfructum concurrent. *l.* 19. *de uſ. leg. l.* 6. *de uſ. ear. rer.*

PACTIONIBUS] Ex Caio, *l.* 3. *h. t.* vid. ſup. §. *ult. tit. præc.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

quæ ipſo uſu conſumuntur. Nam hæ res neque naturali ratione, neque civili recipiunt uſumfructum. quo in numero ſunt vinum, oleum, veſtimenta. quibus proxima eſt pecunia numerata. namque ipſo uſu aſſidua permutatione quodammodo extinguitur. Sed utilitatis cauſa Senatus cenſuit, poſſe etiam earum rerum uſumfructum conſtitui, ut tamen eo nomine heredi utiliter caveatur. Itaque ſi pecuniæ uſusfructus legatus ſit, ita datur legatario, ut ejus fiat, & legatarius ſatiſdet heredi de tanta pecunia reſtituenda, ſi morietur, aut capite minuetur. Ceteræ quoque res ita traduntur legatario, ut ejus fiant: ſed æſtimatis his ſatiſdatur,

---

2. VINUM, OLEUM] Harum rerum non uſus, ſed abuſus eſt. Boët. *in Top. lib.* 2. *Utimur his, quæ nobis utentibus permanent: his vere abutimur, quæ nobis utentibus pereunt.*

VESTIMENTA] Lapſus hic eſt Tribonianus, ut conſtat ex *l.* 15. §. 4. *h. t. l.* 9. §. *pen. uſufr. quem cav.* & ipſa rei natura oſtendit: non enim conſumuntur uſu veſtimenta, ſed deteruntur, ut recte Cujac.

QUODAMMODO] Expendendo & alienando. ita pecunia perire dicitur apud Corn. Nep. *in Themiſt.*

SENATUS CENSUIT] *l.* 1. *&* 2. *de uſ. ear. rer.* quo latior eſſet morientium voluntas.

UTILITER CAVEATUR] Satiſdato ſeu datis fidejuſſoribus: nam & hæc cautio ſatiſdatio eſt, ut in vero uſufructu. *l.* 8. *d. tit. l.* 7. §. 1. *uſ. quem. cav.* & neutra teſtamento remitti poteſt. *l.* 1. *C. h. t. l. pen. ut in poſſ. leg.*

DE TANTA PECUNIA RESTITUENDA] Clauſula cautionis fructuariæ de utendo boni viri arbitratu. *l.* 1. *uſ. quem. cav.* ad quaſi uſumfr. non pertinet. & abſurdum eſſet, rei dominum talem cautionem præſtare.

SI MORIETUR AUT CAPITE MIN.] Non aliis modis quaſi uſusfr. extingui poteſt. *l.* 7. *l.* 10. *d. t.*

SED ÆSTIMATIS] Aut cavebitur de rebus ejuſdem qualitatis reſtituendis: quamquam illud certius & tutius. *l.* 7. *de uſ. ear. rer.*

NEC

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

datur, ut ſi moriatur, aut capite minuatur, tanta pecunia reſtituatur, quanti hæ fuerint æſtimatæ. Ergo ſenatus non fecit quidem earum rerum uſumfructum [nec enim poterat], ſed per cautionem quaſi uſumfructum conſtituit.

Quibus modis finitur.

3. Finitur autem uſusfructus morte uſufructuarii, & duabus capitis deminutionibus, maxima & media, & non utendo per modum & tempus: quæ omnia noſtra ſtatuit Conſtitutio. Item finitur uſusfructus, ſi domino proprietatis ab uſufructuario cedatur: (nam cedendo extraneo nihil agitur) vel ex contrario, ſi uſufructuarius proprietatem rei acquiſierit: quæ res conſolidatio appellatur. Eo amplius conſtat, ſi ædes incendio conſumptæ fuerint, vel etiam terræ motu, vel vitio ſuo cor-

Nec enim poterat] Naturalis enim ratio auctoritate Senatus mutari non potuit. *l.* 2. §. 1. *eod.*

3. Maxima et media] Ante Juſt. etiam minima. Paul. 3. *Sent.* 6. *l. pen.* §. *ult. C. h. t.*

Per modum] Utenti in conſtituendo præſcriptum, τῷ τρόπῳ ὡρισμένῳ. Th. arg. *l.* 2. *de aq. quot.* *l.* 10. §. 1. *l.* 11. *l.* 18. *quem. ſerv. am.* unde & exempla peti poſſunt.

Et tempus] Quod Juſt. revocavit ad ea ſpatia, quæ ipſe præfinivit uſucapionibus. *l. pen.* §. 1. *C. h. t.*

Cedendo extraneo nihil agitur] Scil. in perſona extranei, & reſpectu intentionis cedentis. Ceterum nihilominus uſusfructus ad proprietatem recurrit. *l.* 66. *D. de jur. dot.* quod plenius probamus in *comment.*

Consolidatio] *l.* 3. §. *ult.* *l.* 6. *de uſufr. accr.* à ſolido jure, ſolida proprietate. *l.* 9. §. *ult. de aq. pl. arc.* *l.* 26. *ſub fin. de uſ. leg.* dicitur etiam confuſio. *l.* 4. *uſ. quem. cav.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

corruerint, extingui uſumfructum, & ne areæ quidem uſumfructum deberi.

Si finitus ſit.

4. Cum autem finitus fuerit totus uſusfructus, revertitur ſcilicet ad proprietatem, & ex eo tempore nudæ proprietatis dominus incipit plenam in re habere poteſtatem.

DE USU ET HABITATIONE.

TITULUS V.

Communia de uſufructu & uſu.

IISDEM illis modis, quibus uſusfructus conſtituitur, etiam nudus uſus conſtitui ſolet: iiſdemque illis modis finitur, quibus & uſusfructus deſinit.

Quid

NE AREÆ QUIDEM] *l.* 5. §. 2. *quib. mod. uſ. am.* quia ædes amplius non ſunt, aut nominantur. & ex contrario ſi areæ fructuariæ domus impoſita ſit, uſusfructus interit. *d. l.* 5. §. 3. Similia habes, *l.* 10. §. *ult. l. ult. eod.* Aliud juris eſt in legato ipſius rei, quippe legata proprietate, nihil eſt in re legata, aut ex ea, quod legato non contineatur. *l.* 22. *de leg.* 1. §. 18. *inf. de leg.* eademque ratio rei nexæ pignori. *l.* 21. *D. de pign. act.*

4. FINITUS FUERIT TOTUS] Diſerte *totus*. nam pro parte finitus ita demum ad proprietatem redit, ſi non plures in eumdem uſumfruct. conjuncti ſint: quippe qui inter ſe jus habent accreſcendi. *l.* 1. & *tot. tit. de uſufr. accreſc.*

TITULUS V.

IISDEM ILLIS MODIS] Ex Caio, *l.* 2. §. *ult. D. de uſufr.* & *l.* 1. *h. t.* Ergo conſtituitur nudus uſus & pactionibus inter vivos & ultima voluntate: amittitur morte, &c. ut §. 3. *ſup. tit.* Hoc intereſt, quod uſusfructus

&

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Quid interſit inter uſumfructum & uſum fundi.

1. Minus autem juris eſt in uſu, quam in uſufructu: nam is, qui fundi nudum habet uſum, nihil ulterius habere intelligitur, quam ut oleribus, pomis, floribus, fœno, ſtramentis & lignis, ad uſum quotidianum utatur: in eoque fundo hactenus ei morari licet, ut neque domino fundi moleſtus ſit, neque iis, per quos opera ruſtica fiunt, impedimento: nec ulli alii jus, quod habet, aut locare, aut vendere, aut gratis concedere poteſt: quum is, qui uſumfructum habet, poſſit hæc omnia facere.

Ædium.

2. Item is, qui ædium uſum habet, hactenus

& pro parte conſtitui & amitti poteſt, uſus non item. *l.* 5. *D. de uſuf. l.* 19. *h. t.* ubi Paul. ait, frui quidem pro parte nos poſſe, uti non poſſe.

1. MINUS JURIS] Id eſt, minus emolumenti, ἧττον κέρδος. Th. Nam uſus quotidiana utentis ſufficientia & conſumptione terminatur. *l.* 12. §. 1. *h. t.* uſusfructus omnem rei utilitatem continet. *l.* 7. *l.* 9. *D. de uſuf.* Denique fructuarius defruitur. Defrui eſt omnem rei fructum percipere. Feſt.

OLERIBUS, POMIS] Adde & frumento, oleo, & *oleis*: ſic enim leg. *in d. l.* 12. §. 1.

AD USUM QUOTIDIANUM] Modus utendi hujus juris proprius, dum ex iſtis omnibus ſumat uſuarius quod ad victum ſibi ſuiſque ſufficiat, non amplius *d. l.* 12. §. 1.

HACTENUS MORARI] *l.* 11. *eod.* ſed explica hæc ex *l.* 10. §. *ult. l.* 12. *pr. eod.*

HÆC OMNIA FACERE] *l.* 12. §. 2. *l.* 38. *l.* 67. *D. de uſufr. l.* 8. §. *ult. D. de per. & com. rei vend.* retento ſcil. jure, quod perſonæ ejus inhæret. *l.* 66. *D. de jur. dot.*

2. ITEM IS] Hic locus ex variis prudentum reſponſis conſutus eſt. *l.* 2. *l.* 3. *& aliquot ſeqq. h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

nus jus habere intelligitur, ut ipſe tantum inhabitet: nec hoc jus ad alium transferre poteſt: & vix receptum eſſe videtur, ut hoſpitem ei recipere liceat, & cum uxore, liberiſque ſuis, item libertis, nec non perſonis aliis liberis, quibus non minus, quam ſervis utitur, habitandi jus habeat. Et convenienter, ſi ad mulierem uſus ædium pertineat, cum marito ei habitare liceat.

Servi, vel jumenti.

3. Item is, ad quem ſervi uſus pertinet, ipſe tantum opera atque miniſterio ejus uti poteſt: ad alium vero nullo modo jus ſuum transferre ei conceſſum eſt. Idem ſcilicet juris eſt & in jumento.

Pecorum.

4. Sed & ſi pecorum vel ovium uſus legatus

UT HOSPITEM RECIPERE] Ex veteri more hoſpitii, quod inter privatos contrahebatur. V. Bud. ad π̃. in *l.* 6. §. 3. *de off. proconſ.* Salmaſ. ad *jus Attic. c.* 26.

NEC NON PERSONIS ALIIS] Tandem eo decurſum, ut & inquilinum recipere poſſit, dum ipſe quoque inhabitet. *d. l.* 2. §. *ult.* & penſionem percipere. *l.* 4. *eod.*

SI AD MULIEREM] Hoc amplius, & ſi virgini aut viduæ uſus ædium legatus ſit, placet & poſtea nubentem cum marito habitare poſſe. *d. l.* 4. §. 1.

3. IPSE TANTUM OPERA] Non modo tamen ad miniſterium ſuum, ſed etiam liberorum ſuorum & conjugis. *l.* 12. §. *pen. eod.* operas tamen non locabit, neque alii utendo concedet. *d. l.* 12. §. *ult. v.* & *l.* 13. *l.* 14. & 20. *eod.*

IN JUMENTO] ὑποζυγίῳ, equo, bove, aſino. *v. d. l.* 12. §. 3. & 4.

4. PECORUM VEL OVIUM] Pro *vel* legendum videtur *veluti*: οἷον προβάτων, ut Th. Paulus *d. l.* 12. §. 2.

puta

tus ſit, neque lacte, neque agnis, neque lana utetur uſuarius: quia ea in fructu ſunt. Plane ad ſtercorandum agrum ſuum pecoribus uti poteſt.

De habitatione.

5. Sed ſi cui habitatio legata, ſive aliquo modo conſtituta ſit, neque uſus videtur, neque uſusfructus, ſed quaſi proprium aliquod jus: quanquam habitationem habentibus, propter rerum utilitatem, ſecundum Marcelli ſententiam noſtra deciſione promulgata, permiſimus non ſolum in ea degere, ſed etiam aliis locare.

Tranſitio.

6. Hæc de ſervitutibus, & uſufructu, & uſu, & habitatione, dixiſſe ſufficiat. De hereditas-

---

puta gregis ovilis. Nemini enim dubium eſt, quin pecorum appellatione etiam oves contineantur. Quod vero quidam ex eo effici negant, legatum ovium eſſe ſpeciem legati pecorum, ridiculum eſt.

Neque lacte] Niſi modico; neque enim tam ſtrictæ voluntates interpretandæ. *d. l.* 12. §. 2.

5. Quasi proprium jus] Id eſt, ſpecies quædam ſervitutis perſonalis, quæ neque uſus eſt, neque uſusfructus: quamquam effectu idem pene olim, quod uſus *l.* 10. *eod.* niſi quod non utendo non amittitur, neque capitis deminutione. *d. l.* 10. propterea quod in facto magis, quam in jure conſiſtit. *l. pen. de cap. min.* Unde quoque eſt quod dies legati habitationis non ſemel, ſed per dies ſingulos cedit, quaſi plura hic ſint legata. *l.* 1. *pr. quand. dies uſ. leg. ced.*

Nostra decisione] Ex Conſtitutione Juſtiniani habitatio uſumfructum ædium imitatur, ut & locari poſſit; & conſequenter etiam vendi & gratis alteri concedi, jure ipſo apud eum, cui conſtituta eſt, manente. nihil enim intereſt. Conſtitutio extat in *l.* 13. *C. de uſufr.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ditatibus autem & obligationibus, ſuis loc proponemus. Expoſuimus ſummatim, qu bus modis jure gentium res acquiruntur: mc do videamus, quibus modis legitimo & civi jure acquiruntur.

DE USUCAPIONIBUS, ET longi temporis præſcriptionibus.

TITULUS VI.

Summa.

JURE civili conſtitutum fuerat, ut qui bon fide ab eo, qui dominus non erat, cum cre deret dominum eum eſſe, rem emerit, vel e donatione, aliave quavis juſta cauſa accepe rit, is eam rem, ſi mobilis erat, anno ubiqu uno: ſi immobilis, biennio tantum in Italicc ſolo

---

6. Legitimo et civili Jure] Antiquitatis ſtudioſi conſulant Ulp. *tit.* 19. Boët. *in Top.* Budæ. in π͂. ad *l.* 2. §. *& cum placuiſſet.* 24. *de orig. jur.* Cont. 1. *diſp.* 12. Salmaſ. *c.* 8. *de uſur.*

Titulus VI.

Præscriptionibus] Cujac. Hotom. & alii reponunt, *poſſeſſionibus*. quod & Pacius probat. Sed vulgata lectio magis placet, quam etiam defendit Bac. ut duo diverſa acquirendi genera ſignificentur, ex quibus unum à Juſtiniano conflatum ſit.

Bona fide] In quo tempus traditionis inſpicitur: at in emptione, etiam quo contrahitur. *l.* 2. *pr. D. pro empt.*

Crederet dominum esse] Aut jus vendendi habere, puta procuratorem aut tutorem eſſe. *l.* 109. *de verb. ſign.*

Anno ubique] Id eſt, tam in provinciis quam in Italia.

Biennio] Lex 12 tabb. uſucapionem fundi jubebat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſolo uſucaperet ne rerum dominia in incerto eſſent. Et cum hoc placitum erat, putantibus antiquioribus, dominis ſufficere ad inquirendas res ſuas præfata tempora: nobis melior ſententia reſedit, ne domini maturius ſuis rebus defraudentur, neque certo loco beneficium hoc concludatur; & ideo conſtitutionem ſuper hoc promulgavimus, qua cautum eſt, ut res quidem mobiles, per triennium; immobiles vero, per longi temporis poſſeſſionem, id eſt, inter præſentes decennio, inter abſentes viginti annis uſucapiantur; & his modis non ſolum in Italia, ſed etiam in omni terra, quæ noſtro Imperio gubernatur, dominia rerum juſta cauſa poſſeſſionis præcedente acquirantur.

Quæ uſucapi poſſunt, vel non: de his, quæ ſunt extra commercium, & de ſervo fugitivo.

1. Sed aliquando, etiam ſi maxime quis bona

bat eſſe biennium; ceterarum rerum annum. Cic. *pro Cæc.* & *in Top.* de quo vid. Bud. *ad l.* 63. *D. de evict.* Cont. 1. *diſp.* 10. Salmaſ. *c.* 8. *de uſur.*

In incerto essent] Uſucapio bono publico introducta eſt. *l.* 1. *h. t.* Itaque ſi quid ex iniquo habere videtur, id penſatur egregio publico, in quo vera & ſolida utilitas continetur. Cic. *pro Cæc.* Plat. 12. *de legib.*

Constitutionem] Extat in *l. unic. C. de uſuc. transform.*

Præsentes] Præſentes hic intelligit, qui in eadem provincia domicilium habent. *l. ult. C. de long. temp. præſcr.*

Justa causa] Id eſt, juſto titulo: nam titulus eſt poſſeſſionis cauſa. *l.* 7. *C. de acq. poſſ. l.* 24. *C. de rei vind.*

Dominia acquirantur] Recte igitur adhuc definietur uſucapio cum Modeſt. *l.* 3. *D. h. t.* adjectio dominii per continuationem poſſeſſionis temporis Lege definiti.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

bona fide rem poſſederit, non tamen illi uſucapio ullo tempore procedit: veluti ſi quis liberum hominem, vel rem ſacram, vel religioſam, vel ſervum fugitivum poſſideat.

De rebus furtivis & vi poſſeſſis.

2. Furtivæ quoque res, & quæ vi poſſeſſæ ſunt, nec ſi prædicto longo tempore bona fide poſſeſſæ fuerint, uſucapi poſſunt: nam furtivarum rerum Lex duodecim tabularum & Lex Attilia inhibent uſucapionem; vi poſſeſſarum, Lex Julia & Plautia. Quod autem dictum eſt, furtivarum & vi poſſeſſarum rerum uſucapionem per Leges prohibitam eſſe, non eo pertinet, ut ne ipſe fur, quive per vim poſſidet, uſucapere poſſit; (nam his alia ratione uſucapio non competit; quia ſcilicet mala fide poſſident) ſed ne ullus alius, quamvis ab eis

---

1. LIBERUM HOMINEM, &c.] Quia hæ res omnem reſpuunt acquiſitionem, nec in bonis eſſe poſſunt. *l.* 9. *D. h. t.* §. 2. *inſ. de inut. ſtip.* Res quoque incorporales, veluti ſervitutes, natura ſua uſucapionem non recipiunt. *l.* 14. *D. de ſerv. l.* 43. *de acq. rer. dom.* Ceterum effectu juris diuturno uſu & ipſæ quaſi uſucapiuntur. *l.* 10. *ſi ſerv. vind. l. ult. C. de præſcr. long. temp.*

SERVUM FUGITIVUM] Quia ſui ipſius furtum facit. *l.* 60. *D. de furt. l.* 1. *C. de ſerv. fug.* Defenditur tamen poſſeſſor fugitivi 30 annorum præſcriptione: per *l.* 3. *&* 4. *C. de præſcr.* 30. *ann.*

2. LEGE ATTILIA] In π. Flor. *Atinia. l.* 4. §. 6. *l.* 33. *pr. h. t. l.* 215. *de verb. ſign.* & apud Gell. 17. c. 7. ubi & verba Legis extant; *Quod ſurreptum erit, ejus rei æterna auctoritas eſto.* id eſt, rei furtivæ jus penes dominum æternum eſto, ut uſucapione alii non poſſit acquiri. Fabrot. Auctoritas, ait Grot. in *ſparſ. flor.* eſt jus vindicandi.

JULIA ET PLAUTIA] Leges hæ non uno tempore

eis bona fide emerit, vel ex alia cauſa acceperit, uſucapiendi jus habeat. Unde in rebus mobilibus non facile procedit, ut bonæ fidei poſſeſſoribus uſucapio competat. Nam qui ſciens alienam rem vendiderit, vel ex alia cauſa tradiderit, furtum ejus committit. Sed tamen id aliquando aliter ſe habet: nam ſi heres rem defuncto commodatam, aut locatam, vel apud eum depoſitam, exiſtimans hereditariam eſſe, bona fide accipienti vendiderit, aut donaverit, aut dotis nomine dederit, quin is, qui acceperit, uſucapere poſſit, dubium non eſt: quippe cum ea res in furti vitium non ceciderit: cum utique heres, qui bona fide tanquam ſuam alienaverit, furtum non committat. Item ſi is, ad quem ancillæ uſusfructus pertinet, partum ſuum eſſe credens vendiderit, aut donaverit, furtum non committit: furtum enim ſine affectu furandi non committitur. Aliis quoque modis accidere poteſt, ut

---

pore latæ: ſed Plautia de vi, & Julia de vi hoc caput habuerunt.

ABEIS BON. FID. EMERIT] Aut ab aliis, qui jam ante à fure aut violento poſſeſſore rem acceperunt. nam ubi Lex inhibet uſucapionem, bona fides poſſidenti non prodeſt. *l. 24. h. t.* & res ſemper tranſit cum ſuo vitio, quo ab initio affecta eſt. *l. 7. C. pr. empt. l. 11. C. de acq. poſſ.* Plane 30 annorum præſcriptio dominum repellet. *l. 3. & 4. C. de præſcr. 30 annor.*

ALIQUANDO ALITER] Locus hic deſcriptus ex Caio, *l. 36. & 2 ſeqq.*

PARTUM SUUM CREDENS] Docuit ſup. §. 37: *de rer. div.* partum in fructu non eſſe, ſed ad dominum proprietatis pertinere.

ALIIS MODIS] *v. d. l. 36. §. 1. l. 57. D. mand. l. 5. pro derel.*

ut quis ſine vitio furti rem alienam ad aliquem transferat, & efficiat, ut à poſſeſſore uſucapiatur. Quod autem ad eas res, quæ ſolo continentur, expedit, jus ita procedit, ut, ſi quis loci vacantis poſſeſſionem propter abſentiam, aut negligentiam domini, aut quia ſine ſucceſſore deceſſerit, ſine vi nanciſcatur, quamvis ipſe mala fide poſſideat, (quia intelligit, ſe alienum fundum occupaſſe) tamen, ſi alii bona fide accipienti tradiderit, poterit ei longa poſſeſſione res acquiri: quia neque furtivum, neque vi poſſeſſum acceperit. Abolita eſt enim quorundam veterum ſententia, exiſtimantium, etiam fundi locive furtum fieri. Et eorum utilitati, qui res ſoli poſſident, Principalibus Conſtitutionibus proſpicitur, ne cui longa, & indubitata poſſeſſio debeat auferri.

QUOD AD EAS RES EXPEDIT] Videtur Tribonianus *expedit* dixiſſe pro *attinet*.

LOCI VACANTIS] Male quidam locum vacantem interpretantur, à domino derelictum: nam res pro derelicto habita, ſtatim fit occupantis. § *pen. ſup. de rer. div.*

PROPTER ABSENTIAM] Non quamlibet, ſed diuturnam. *l.* 37. §. 1. *h. t.*

BON. FID. ACCIPIENTI] Species: Cum Titius longo tempore abeſſet, fundumque ſuum incultum relinqueret, eum Seius occupavit; ac mox vendidit & tradidit Sempronio ignoranti fundum alienum eſſe. Hic etſi ipſi quidem Seio non proceſſiſſet uſucapio propter malam fidem; procedet tamen Sempronio bonæ fidei poſſeſſori: quia neque furtivum neque vi poſſeſſum accepit.

QUORUMDAM SENTENTIA] *l.* 38. *h. t.* Inter hos & Sabinum fuiſſe teſtatur Gellius *lib.* 11. *c. ult.*

PRINCIPALIB. CONSTIT.] Sub *tit. C. de præſcr. long. temp. & tit C. de præſcr.* 30. *vel* 40. *ann.*

De vitio purgato.

3. Aliquando etiam furtiva, vel vi poſſeſſa res uſucapi poteſt: veluti ſi in domini poteſtatem reverſa fuerit. tunc enim vitio rei purgato procedit ejus uſucapio.

De re fiſcali & de bonis vacantibus.

4. Res fiſci noſtri uſucapi non poteſt. ſed Papinianus ſcripſit, bonis vacantibus fiſco nondum nuntiatis, bonæ fidei emptorem traditam ſibi rem ex his bonis uſucapere poſſe: & ita Divus Pius, & Divi Severus & Antoninus reſcripſerunt.

Re-

---

3. IN POTESTATEM DOMINI] Non utique ejus, cui ſurrepta eſt: *l.* 4. §. 6. *h. t. l. ult. de vi bon. rapt.* Igitur ſi creditori res ſurrepta ſit, in domini poteſtatem redire debet. *d. l.* 4. § 6. niſi dominus ipſe ſurripuerit. ita accipe Paul. *l. ult. eod.* in poteſtatem domini rediſſe videtur, cum poſſeſſionem ejus nactus eſt juſte, ut avelli non poſſit, & tamquam ſuæ rei. *d. l.* 4. §. 2.

4. RES FISCI] *l.* 18. *l.* 24. §. 1. *h. t.* Sunt & aliæ, ut res dominicæ. *C. ne rei dom. vel Templ.* civitatum, eccleſiarum, gerontocomiorum, &c. de quibus *l. ult. C. de fund. patrim. l. ult. C. de fund. rei priv. lib.* 11. *l.* 23. *C. de SS. eccl. Nov.* 9. *Nov.* 111. *Nov.* 131. *c.* 6. Res pupillorum, *l.* 3. *C. quib. non obſt. long. temp. præſcr.* minorum, *l. ult. C. in quib. ca. in int. reſt.* præſidi contra Leg. Juliam datæ. *l. pen. de leg. Jul. rep. l.* 48. *de acq. rer. dom.* bona adventitia filiifam. *l.* 1. §. 1. *C. de ann. exc.* denique res prohibitæ alienari aut lege aut teſtamento. *l.* 2. *C. pro empt. l.* 16. *de fund. dot.*

BONIS VACANTIBUS] Quæ dicuntur eorum, qui ſine herede deceſſerunt. ἀδέσποτα Straboni, *lib.* 17. ἀκληρονόμητα Harmen. *lib.* 3. *tit.* 1. §. 18. Ex Leg. Julia ad fiſcum pertinent. *l.* 1. *de jur. fiſc. l.* 1. *C. de bon. vac.*

NONDUM NUNTIATIS] A delatoribus, qui nuntiabant aliquid cecidiſſe in fiſcum, *paſſ. tit. de jur. fiſc.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Regula generalis.

5. Noviſſime ſciendum eſt, rem talem eſſe debere, ut in ſe non habeat vitium, ut à bonæ fidei emptore uſucapi poſſit, vel qui ex alia juſta cauſa poſſidet.

De errore falſæ cauſæ.

6. Error autem falſæ cauſæ uſucapionem non parit: veluti ſi quis, cum non emerit, emiſſe ſe exiſtimans poſſideat; vel cum ei donatum non fuerit, quaſi ex donatione poſſideat.

De acceſſione poſſeſſionis.

7. Diutina poſſeſſio, quæ prodeſſe cœperat defuncto, & heredi & bonorum poſſeſſori continuatur, licet ipſe ſciat, prædium alienum

---

5. NON HABEAT VITIUM] Id eſt, ut talis ſit, quæ neque natura, neque Lege uſucapioni exempta. fac. *l. 24. h. t. & 5. C. pro empt.*

6. ERROR FALSÆ CAUSÆ] Opinio juſti tituli. Non qui putat ſe emiſſe ſibive donatum eſſe, pro emptore, aut pro donato uſucapit, ſed qui revera emit, &c. *l. 27. h. t. l. 1. pro don.* quippe falſa noſtra exiſtimatio rei veritatem non mutat, *l. 6. ad munic.* Juſtus tamen & probabilis error excuſatur. *l. 13. §. 1. pro empt. l. ult. §. ult. pro ſuo.*

7. DIUTINA POSSESSIO] Sine poſſeſſione uſucapio non procedit. *l. 25. h. t.* Non autem præciſe exigitur poſſeſſionis continuatio in una eademque perſona: ſed receptum, ut etiam alienæ poſſeſſionis acceſſione uti liceat. *l. 14. h. t. l. 2. §. 19. & ſeq. pro empt. l. 13. §. 1. & deinceps de acq. poſſ. l. 14 de div. & temp. præſcr.*

HEREDI CONTINUATUR] *l. 43. h. t. d. l. 2. §. 19.*

nuum eſſe. Quod ſi ille initium juſtum non habuit, heredi & bonorum poſſeſſori, licet ignoranti, poſſeſſio non prodeſt. Quod noſtra Conſtitutio ſimiliter & in uſucapionibus obſervari conſtituit, ut tempora continuentur.

8. Inter venditorem quoque & emptorem conjungi tempora, Divi Severus & Antoninus reſcripſerunt.

De his, qui à fiſco, aut Imperatoris, Auguſtæve domo, aliquid acceperunt.

9. Edicto D. Marci cavetur, eum, qui à fiſco rem alienam emit, ſi poſt venditionem quin-

---

§. 19. eadem ratione, qua perſeverat uſucapere, qui poſtea cognovit rem alienam eſſe. *l.* 48. §. 1. *de A. R. D.* nam heres defuncti vice fungitur. *l.* 22. *h. t.*

HEREDI NON PROCEDIT] Quia etiam ἁμαρτίας ἐςὶ κληρονομία. heres non tantum in virtutes, ſed etiam in vitia defuncti ſuccedit. *l.* 11. *de div. & temp. præſc. l.* 11. *C. de acq. poſſ.*

ET IN USUCAPIONIBUS] Senſus eſt, ſe Conſtitutione ſua caviſſe, ut eadem temporis inter heredem & defunctum continuatio obſervaretur & in uſucapione à ſe reformata, & rerum quoque mobilium. Cujaciana tranſpoſitio non placet.

8. VENDITOREM ET EMPTOREM] Ceteroſque ſingularis rei ſucceſſores. *l.* 15. §. 10. *& ſeq. de acq. poſſ. l.* 5. *l.* 14. *de div. præſcr.*

CONJUNGI TEMPORA] Modo uterque bona fide acceperit. Nam neque vitioſa venditoris poſſeſſio prodeſt juſtæ poſſeſſioni emptoris, & ſi emptor juſtum initium non habuit, non utetur adminiculo ex perſona auctoris. *l.* 13. §. 1. *& ult. de acq. poſſ.* Ceterum ſi acceſſione auctoris uti nolit, quo minus ex ſua perſona tempora computet, vitium auctoris non obſtat. *l.* 5. *de div. præſcr.* diſſimilis eſt cauſa heredis, ut modo diximus.

9. EDICTO D. MARCI] Mentio fit hujus Edicti *l. ult. C. ſi. adv. fiſc.* In hac autem præſcriptione quinquennii

quinquennium præterierit, poſſe dominum rei exceptione repellere. Conſtitutio autem divæ memoriæ Zenonis bene proſpexit iis, qui à fiſco per venditionem, aut donationem, vel alium titulum accipiunt aliquid, ut ipſi quidem ſecuri ſtatim fiant, & victores exiſtant, ſive experiantur, ſive conveniantur: adverſus autem ſacratiſſimum ærarium uſque ad quadriennium liceat iis intendere, qui pro dominio vel hypotheca earum rerum, quæ alienatæ ſunt, putaverint ſibi quaſdam competere actiones. Noſtra autem divina Conſtitutio quam nuper promulgavimus, etiam de iis, qui à noſtra, vel venerabilis Auguſtæ domo aliquid acceperint, hæc ſtatuit, quæ in fiſcalibus alienationibus præfatæ Zenonianæ Conſtitutionis continentur.

---

nii nullam factam fuiſſe diſtinctionem inter bona aut mala fide quid à fiſco accipientem, apparet ex eo, quod alioqui melior conditio fuiſſet ejus, qui à privato emiſſet, quam qui à fiſco: ſiquidem qui à privato bona fide rem emerat, ſummum biennio eam uſucapiebat.

CONSTITUTIO ZENONIS] *l. 2. C. de quadr. præſcr.* Fiſco hoc tributum, quo paratiores reperiat in ſubhaſtationibus emptores. Weſ.

NOSTRA CONSTITUTIO] Intelligit *l. ult. C. d. t.* qua Conſtitutione, quod de fiſco Zeno conſtituerat, producitur ad ſubſtantiam Principis privatam; ut ſcilicet etiam rerum patrimonialium emptor ſtatim ſecurus ſit, & dominus quadriennii præſcriptione excludatur. idemque privilegium ſereniſſimæ Auguſtæ conceditur. Hoc jus atque hæc præſcriptio fiſcalis veteribus incognita fuit, ut liquet ex *l. 13. §. 9. D. de hered. petit.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

DE DONATIONIBUS.

TITULUS VII.

De donatione.

EST & aliud genus acquiſitionis, Donatio. Donationum autem duo ſunt genera: mortis cauſa, & non mortis cauſa.

De mortis cauſa.

1. Mortis cauſâ donatio eſt, quæ propter mortis fit ſuſpicionem: cum quis ita donat, ut ſi

---

TITULUS VII.

DONATIONIBUS] Donatio eſt, cum quid nullo jure cogente conceditur. *l.* 29. *h.t.* τὸ χωρὶς ἀνάγκης διδόμενον, Harm. *lib.* 3. *tit.* 1.

ACQUISITIONIS] Civilis ſcil. ut ordo arguit. At eo tantum referendæ donationes impropriæ, mortis cauſa & propter nuptias, de quibus hic principaliter tractatur: non illa abſoluta inter vivos. Nam res ſuas quibuſque donare, apud omnes gentes jus poteſtaſque eſt. §. 40. *ſup. de rer. div.* Demoſth. *adv. Leptin.*

DONATIO] Donatio proprie eſt doni datio. *l.* 1. *D, h.t. l.* 35. §. 1. *D. de mort. cauſ. don.* Eſtque modus acquirendi, quoniam & cauſam tradendi includit & ipſam traditionem. cum autem accipitur pro conventione de dando, tituli ſeu cauſæ tantum rationem habet. §. 40. *ſup. de rer. div.*

DUO GENERA] Utriuſque autem generis plures ſunt ſpecies. *l.* 8. *D. h. t. l.* 2. *D. de mort. cauſ. don.*

1. MORTIS SUSPICIONEM] Vel ſola etiam cogitatione mortalitatis ex ſorte humana, *l.* 2. *& aliquot ſeqq. l.* 35. §. 4. *D. de mort. cauſ. don.*

CUM QUIS ITA DONAT] Hoc expreſſo ſcil. etiamſi in extremis vitæ quis conſtitutus ſit; alioqui non tam mortis cauſa, quam moriens dediſſe videtur. *l.* 42. *in fin. eod.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſi quid humanitus ei contigiſſet, haberet is, qui accepit: ſin autem ſupervixiſſet, is, qui donavit, reciperet: vel ſi eum donationis pœnituiſſet, aut prior deceſſerit is, cui donatum ſit. Hæ mortis cauſa donationes ad exemplum legatorum redactæ ſunt per omnia. nam cum prudentibus ambiguum fuerat, utrum donationis, an legati inſtar eam obtinere oporteret; & utriuſque cauſæ quædam habebat inſignia, & alii ad aliud genus eam retrahebant: à nobis conſtitutum eſt, ut per omnia fere legatis connumeretur, & ſic procedat, quemadmodum noſtra Conſtitutio eam formavit. Et in ſumma, mortis cauſa donatio eſt, cum magis ſe quis velit habere, quam eum, cui donat; ma-

---

SI QUID HUMANITUS] Quo verbo mors ſignificatur. *l. 26. pr. depoſ.* Græci dicunt, ἐάν τι πάθω, ἐάν τι συμβῆ, *ſi quid mihi acciderit. l. 162. §. 1. de verb. ſign.*

PRIOR DECESSERIT] Nota tribus modis hanc donationem irritam fieri: ſi donator ſalvus evaſerit, quod hic dicitur *ſupervixerit*; ſi donationis eum pœnituerit; ſi donatarius prior deceſſerit. *l. 16. l. 29. & ſeq. eod. l. 19. l. 22. & ſeq. l. 12. de reb. cred.*

PER OMNIA FERE] Unde eſt, quod pœnitentia donatoris & morte donatarii extinguitur: quod minuitur Falcidia. *l. 2. C. eod.* quod non indiget inſinuatione *l. ult. C. eod.* & ſi quæ alia. v. *l. 1. C. eod. l. 2. §. ult. l. 10. & ſeq. de don. int. vir. l. ult. §. 14. C. de cad. toll.* Differt à legato, quod non pendet ab aditione hereditatis. *l. 5. §. 27. de his quæ ut indign.* quod à præſente in præſentem confertur. *l. 38. D. h. t.* in quo negotii inter vivos naturam imitatur, ut & in aliis quibuſdam. v. *l. 22. l. 25. §. 1. l. 35. §. ult. eod.*

EAM FORMAVIT] Ut quinque adhibeantur teſtes: qui numerus legitimus in omni ultima voluntate, excepto teſtamento. *l. ult. §. ult. C. de codicill.*

QUAM HEREDEM SUUM] *l. 1. d. l. 35. §. 1. D. h. t.*

APUD

magiſque eum, cui donat, quam heredem ſuum. ſic & apud Homerum Telemachus donat Piræo:

Πείραι', ὐ γάρ τ' ἴδμεν ὅπως ἔσται τάδε ἔργα,
Εἴ κεν ἐμὲ μνηστῆρες ἀγήνορες ἐν μεγάροισι
Λάθρη κτείναντες πατρώϊα πάντα δάσονται·
Αὐτὸν ἔχοντά σε βούλομ' ἐπαυρέμεν ἤ τινα τῶνδε.
Εἰ δέ κ' ἐγὼ τούτοισι φόνον καὶ κῆρα φυτεύσω,
Δὴ τότε μοι χαίροντι φέρειν πρὸς δώματα χαίρων.

Hos verſus ſic vertere licebit.

Cum, Piræe, homines lateant ſecreta futuri,
Si me forte proci ſceleratis ad Styga mittant
Inſidiis, patriaſque velint erciſcere prædas:
Hæc ego præ reliquis multo tibi cedere malim.
Sin ego eos juſtis proſternam cladibus ultor.
Hæc mihi tu gaudens media inter gaudia reddas.

De ſimplice inter vivos donatione.

2. Aliæ autem donationes ſunt, quæ ſine ulla mortis cogitatione fiunt, quas inter vivos appellamus, quæ non omnino comparantur legatis: quæ ſi fuerint perfectæ, temere revocari

APUD HOMERUM] *Odyſſ.* 17. Hic locus arguit etiam mortis cauſa donationem ratione facti juris gentium eſſe. Eſt & apud Euripidem in Alceſtide mortis cauſa donatio, *verſ.* 1020. γυναῖκα τήν δέ μοι σῶσαι λαβὼν, &c.

2. INTER VIVOS] Hæ ſunt, quæ alias dicuntur veræ, ſimplices, abſolutæ, meræ, directæ. *l.* 25. *l.* 27. *h.t.* *l.* 25. §. 2. *de mort. cauſ. don. l.* 20. §. 3. *D. fam. erc. l.* 20. *C. de don. ant. nupt.*

TEMERE NON POSSUNT] Id eſt, non facile, non ſine cauſa. Nam vera donatio natura ſua irrevocabilis eſt, ἡ δωρεὰ δόσις ἀναπόδοτος. Ariſtot. 4. *Top.* 4.

PER-

cari non poſſunt. Perficiuntur autem, cum donator ſuam voluntatem ſcriptis aut ſine ſcriptis manifeſtaverit. Et ad exemplum venditionis, noſtra Conſtitutio eas etiam in ſe habere neceſſitatem traditionis voluit: ut etiamſi non tradantur, habeant pleniſſimum & perfectum robur, & traditionis neceſſitas incumbat donatori. Et cum retro Principum Diſpoſitiones inſinuari eas actis intervenientibus volebant, ſi majores fuerant ducentorum ſolidorum; Conſtitutio noſtra eam quantitatem uſque ad quingentos ſolidos ampliavit; quam ſtare etiam ſine inſinuatione ſtatuit. Sed & quaſdam donationes invenit, quæ penitus inſinua-

---

PERCIPIUNTUR AUTEM] De primo gradu perfectionis intellige, unde obligatio & actio, non rei dominium, quod demum acquiritur præſtatione promiſſi.

VOLUNTATEM MANIFESTAVERIT] Eamque gratam atque acceptam habuerit donatarius. *l.* 10. *l.* 19. §. 2. *h. t.*

NOSTRA CONSTITUTIO] *l.* 35. §. *ult. C. eod.* ubi pacto donationis cauſa facto verbis in præſens conceptis, veluti, *dono tibi centum aureos*, eamdem vim tribuit, quam habet ſtipulatio, ut ex eo obligatio & actio naſcatur, contra regulam juris antiqui. *l.* 7. § 4. *D. de pact.* unde tale pactum hodie legitimum, pariens condictionem ex lege. *per l.* 6. *d. t.*

INSINUARI ACTIS] In acta referri, literis publicis conſignari.

AD 500 SOLIDOS] Ad 300 primum *l.* 34. *C. eod.* noviſſime ad 500. *l. pen.* §. *ult. C. eod.* Si definitum modum excedens inſinuata non eſt, non in totum irrita, ſed quatenus excedit. *d. l.* 34. *Nov.* 162. *c.* 1. §. *ult.* τὸ ὑπέρπλεον μὴ ἰσχυέτω. Baſ. 47. *tit.* 1.

QUASDAM DONATIONES] Quarum numero, quas Princeps facit, vel quæ Principi fiunt, quæ fiunt pro redemptione captivorum, pro reſtitutione ædium incendio vel ruina conſumptarum, &c. vid. *d. l.* 34. *l. pen. pr.* §. 1. & 2. *C. eod.*

No-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſinuationem fieri minime deſiderant, ſed in ſe pleniſſimam habent firmitatem. Alia inſuper multa ad uberiorem exitum donationum invenimus: quæ omnia ex noſtris Conſtitutionibus, quas ſuper his expoſuimus, colligenda ſunt. Sciendum eſt tamen, quod, etſi pleniſſimæ ſint donationes, ſi tamen ingrati exiſtant homines, in quos beneficium collatum eſt, donatoribus per noſtram Conſtitutionem licentiam præſtitimus, certis ex cauſis eas revocare: ne illi, qui ſuas res in alios contulerint, ab his quamdam patiantur injuriam, vel jacturam, ſecundum enumeratos in Conſtitutione noſtra modos.

De donatione ante nuptias ſeu propter nuptias.

3. Eſt & aliud genus inter vivos donationis, quod veteribus quidem prudentibus penitus erat incognitum, poſtea autem à junioribus

---

NOSTRIS CONSTITUTIONIB.] *l.* 33. *d.l.*34. *pr.* §. 1. *pen.* & *ult. l. ult. C. eod.*

DONATORIBUS LICENTIAM] Donatoribus ſolis, non etiam heredibus eorum, *l.* 7. *l. ult. C. de rev. don.*

EX CERTIS CAUSIS] Inſignis ingratitudinis: cujus generis cauſæ enumerantur quinque. *l. ult. C. d. t.* Plerique addunt & aliam, ſupervenientiam ſcil liberorum, ex *l.* 8. *C. eod.* quæ tamen Conſtitutio tantum de donatore patrono & liberto donatario loquitur, nec à Græcis extenditur. Baſil. 47. *tit.* 2. Harm. 3. *tit.* 2.

3. ALIUD GENUS] Sed donationis impropriæ. Donatio propter nuptias eſt veluti contraria dos mariti. hoſtimentum, ἀντισήκωμα dotis uxoriæ: unde & ἀντιφέρνη. *l. ult. C. de don. ant. nupt.*

PRUDENTIBUS INCOGNITUM] Veteribus non fuere incognitæ donationes inter ſponſum & ſponſam. *l.* 1.

bus divis Principibus introductum eſt, quod ante nuptias vocabatur, & tacitam in ſe conditionem habebat, ut tunc ratum eſſet cum matrimonium eſſet inſecutum. Ideoque ante nuptias appellabatur, quod ante matrimonium efficiebatur, & nunquam poſt nuptias celebratas talis donatio procedebat. Sed primus quidem Divus Juſtinus pater noſter, cum augeri dotes, & poſt nuptias fuerat permiſſum; ſi quid tale eveniret, & ante nuptias augeri donationem, & conſtante matrimonio, ſua Conſtitutione permiſit. ſed tamen nomen inconveniens remanebat, cum ante nuptias quidem vocabatur, poſt nuptias autem tale accipiebat incrementum. Sed nos pleniſſimo fini tradere ſanctiones cupientes, & conſequentia nomina rebus eſſe ſtudentes, conſtituimus, ut tales do-

---

l. 1. §. 1. D. h. t. l. 8. & ſeqq. C. de don. ant. nupt. ſed talis ſpecies, qua de hic agitur.

JUNIORIBUS DD. PRINCIPIBUS] A Conſtantino hoc ſolum introductum, ut donatio ante nuptias, quæ antea pura habebatur donatio, *dd. ll.* tacitam haberet conditionem, ſi nuptiæ ſequerentur: ſecutis autem nuptiis quod donatum erat, manebat apud uxorem. *l. 15. & ſeq. C. eod.* Poſtea placuit, ut ad donatorem ſoluto matrimonio revertatur. *l. ult. C. eod. c. ult.* ☩ *de don. int. vir. & ux.*

ET CONSTANTE MATRIM.] Dum ne propter nuptias donatio excedat quantitatem dotis, ne fraus fiat juri publico, quo donatio inter conjuges prohibetur *l. 1. & tot. tit. D. de don. int. vir. & ux. & C. eod.* Extat Juſtini Conſtitutio in *l. pen. C. de don. ant. nupt.*

NOMEN INCONVENIENS] Quia poterat conſtante matrimonio augeri: nunc ex ſententia Juſtiniani & augeri & conſtitui poteſt.

CONSTITUIMUS] *l. ult. C. eod.* alia extat *Nov. 97.* ubi etiam præcipit, ut donatio propter nuptias doti omnino reſpondeat, tum in quantitate, tum in pactis.

4. VIN-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

donationes non augeantur tantum, ſed etiam conſtante matrimonio initium accipiant: & non ante nuptias, ſed propter nuptias vocentur: & dotibus in hoc exæquentur, ut quemadmodum dotes conſtante matrimonio non ſolum augentur, ſed etiam fiunt; ita & iſtæ donationes, quæ propter nuptias introductæ ſunt, non ſolum antecedant matrimonium, ſed eo etiam contracto augeantur & conſtituantur.

De jure accreſcendi.

4. Erat olim & alius modus civilis acquiſitionis per jus accreſcendi. quod eſt tale: Si communem ſervum habens aliquis cum Titio, ſolus libertatem ei impoſuerit vel vindicta, vel teſtamento; eo caſu pars ejus amittebatur, & ſocio accreſcebat. Sed cum peſſimum fuerat exemplo, & libertate ſervum defraudari, & ex ea humanioribus quidem dominis damnum inferri, ſævioribus autem dominis lucrum accedere: hoc quaſi invidia plenum, pio remedio, per noſtram Conſtitutionem mederi, neceſſarium duximus. Et invenimus viam, per quam & manumiſſor, & ſocius ejus, & qui libertatem accepit, noſtro beneficio fruantur: libertate cum effectu procedente (cujus favore antiquos legumlatores multa etiam contra com-

4. Vindicta vel testamento] Aliis modis manumittens nihil agebat. Ulp. *tit.* 1. §.13. Paul. 4. *sent.* 12.

Socio accrescebat] Caſus, quo jus accreſcendi locum habebat extra cauſam ultimæ voluntatis.

Nostram constitutionem] *l.* 1. *C. de comm. ſerv. man.* neque inter modos manumittendi amplius diſtinguendum. §. 3. *ſup. de libertin.*

Con-

communes regulas ſtatuiſſe manifeſtum eſt) & eo, qui eam libertatem impoſuit, ſuæ liberalitatis ſtabilitate gaudente: & ſocio indemni conſervato, pretiumque ſervi ſecundum partem dominii, quod nos definivimus, accipiente.

QUIBUS ALIENARE licet, vel non licet.

TITULUS VIII.

Summa tituli. De marito.

ACCIDIT aliquando, ut qui dominus rei ſit, alienare non poſſit: & contra, qui dominus non ſit, alienandæ rei poteſtatem habeat. Nam dotale prædium maritus invita muliere per Legem Juliam prohibetur alienare: quamvis ipſius ſit, dotis cauſa ei datum. quod nos, Legem

---

CONTRA COMMUNES REGULAS] *l. generaliter. 24. §. ſi quis. 10. D. de fideic. lib.*

DEFINIVIMUS] Ne de pretio partis domini non manumiſſoris contentio eſſet. *d. l. 1. §. 5. C. de comm ſerv. man. l. ult. C. de cond. inſert.*

TITULUS VIII.

DOTALE PRÆDIUM] Inæſtimatum ſcil. nam æſtimato in dotem dati alienatio marito permiſſa. *l. 10. §. 4. D. de jur. dot. l. 5. l. 10. C. eod.* ſicut & rei mobilis, *l. 3. §. 2. D. de ſuis & legit. l. 3. C. de jur. dot.* auth. *Sive à me. C. ad Sen. Vell.*

PER LEGEM JULIAM.] Lata eſt ab Auguſto. eſtque ea ipſa, quæ *de adulteriis* dicitur. Paul. 2. *Sent.* 24. atque inter alia hoc caput habuit: *Fundum Italicum dotalem maritus invita uxore ne alienato. neve conſentiente ea obligato.*

IPSIUS SIT] Maritus conſtante matrimonio eſt dominus rei dotalis. *l. 1. §. 1. l. 13. §. 2. de fund. dot. l. 7. §. 3.*

Legem Juliam corrigentes, in meliorem ſtatum deduximus. Cum enim Lex in ſolis tantummodo rebus locum habebat, quæ Italicæ fuerant; & alienationes inhibebat, quæ invita muliere fiebant; hypothecas autem earum rerum, etiam volente ea: utrique remedium impoſuimus, ut etiam in eas res, quæ in provinciali ſolo poſitæ ſunt, interdicta ſit alienatio, vel obligatio, ut neutrum eorum neque conſentientibus mulieribus procedat: ne ſexus muliebris fragilitas in perniciem ſubſtantiæ earum convertatur.

De creditore.

1. Contra autem creditor pignus ex pactione, quamvis ejus ea res non ſit, alienare poteſt.

---

§. 3. *D. de jur. dot. l.* 23. *C. eod. l.* 9. *C. de rei vind.* §. 40. *in fin. ſup. de rer. div.* τῆς προικὸς ἐν τῷ γάμῳ ὁ ἀνὴρ κύριος, 47. Baſil. tit. 1. ſed quia hoc dominium ſoluto matrimonio ad uxorem redit, ideo & ipſa interim domina ſæpe dicitur. v. Briſſon. *lib. ſing. ad leg. Jul. de adult.*

ETIAM VOLENTE EA] Hoc ideo, quia facilius mulier adduci poteſt, ut conſentiat obligationi, ubi nullum præſens periculum eſt, quam alienationi. ſimile quid eſt in *l.* 4. *in fin. D. ad Sen. Vell.*

REMEDIUM IMPOSUIMUS] *l. un.* §. *& cum lex.* 15. *C. de rei ux. act.*

SEXUS MULIEBRIS FRAGILITAS] Ne fragilitate ſuæ naturæ in repentinam deducatur inopiam. *d. l. un.* §. 15. τί γὰρ εἰς ἀπάτην ἁπλούστερον γυναικός; Liban. *declam.* 35.

1. EX PACTIONE] Idem eſt, licet pactio nulla interpoſita, *l.* 4. *D. de pign. act.* neutrum autem procedit ſine prævia denuntiatione. *l.* 4. *C. de diſtr. pign. l.* 10. *C. de pign.* Sed & ſi convenerit, ne liceat vendere, adhuc tamen diſtrahi poteſt, modo trina præceſſerit denuntiatio. *d. l.* 4. *de pign. act.*

poteſt. Sed hoc forſitan ideo videtur fieri, quod voluntate debitoris intelligitur pignus alienari, qui ab initio contractus pactus eſt ut liceret creditori pignus vendere, ſi pecunia non ſolvatur. Sed ne creditores jus ſuum perſequi impedirentur, neque debitores temere ſuarum rerum dominium amittere viderentur; noſtra Conſtitutione conſultum eſt, & certus modus impoſitus eſt, per quem pignorum diſtractio poſſit procedere: cujus tenore utrique parti, creditorum & debitorum, ſatis abundeque proviſum eſt.

De pupillo.

2. Nunc admonendi ſumus, neque pupillum, neque pupillam, ullam rem ſine tutoris auctoritate alienare poſſe. Ideoque ſi mutuam pecuniam ſine tutoris auctoritate alicui dederit, non contrahit obligationem: quia pecuniam

---

EJUS EA RES NON SIT] Pignus enim in bonis debitoris manet. *l. 9. C. de pign. act.*

QUI AB INITIO PACTUS] Aut etiam ex intervallo. *d. l. 4. D. de pign. act.* Itaque hic caſus non magis huc pertinet, quam cum procurator voluntate domini rem alienat. §. 42. *ſup. de rer. div.* Rectius huc referas tutores & curatores.

NOSTRA CONSTITUTIONE] *l. ult. C. de jur. dom. imp.* ubi nova forma diſtrahendi pignoris prolixe præſcribitur, cui locus ſit cum de vendendo eo nihil nominatim convenit.

2. SINE TUTORIS AUCTORITATE] *l. 9. & paſſim. D. de auct. tut. l. 11. de acq. rer. dom.*

IDEOQUE SI MUTUAM PECUN.] A remotione generis ad remotionem ſpeciei. Nam & mutui datio alienatio eſt. *l. 2. §. 2. l. 16. l. pen. D. de reb. cred. d. l. 9. pr. de auct. tut.* & in nativo ſuo ſignificatu. *l. 1. C. de fund. dot.* ita interpp. omnes, & noviſſime Fabrot. & Grot. *in ſparſ. flor.*

VIN-

cuniam non facit accipientis: ideoque vindicari nummi poſſunt, ſicubi extant. Sed ſi nummi, quos mutuo minor dederit, ab eo, qui accepit, bona fide conſumpti ſunt; condici poſſunt: ſi mala fide, ad exhibendum de his agi poteſt. At ex contrario omnes res pupillo & pupillæ ſine tutoris auctoritate recte dari poſſunt. Ideoque ſi debitor pupillo ſolvat, neceſſaria eſt debitori tutoris auctoritas: alioqui non liberabitur. Sed hoc etiam evidentiſſima ratione ſtatutum eſt in conſtitutione, quam ad Cæſarienſes Advocatos ex ſuggeſtione Triboniani viri eminentiſſimi, Quæſtoris ſacri palatii noſtri, promulgavimus: qua diſpoſitum eſt, ita licere tutori vel curatori debitorum pupil-

---

VINDICARI NUMMI] Similis locus eſt in *l.* 11. §. *ult. D. de reb. cred.*

BONA FIDE CONSUMPTI] Conſumptio bona fide facta conciliat mutuum & condictionem parit. *l.* 19. §. 1. *D. de reb. cred.* Valetque hoc etiam in nummis alienis mutuo datis. *l.* 11. §. *ult. cum* 2 *ll. ſeqq. eod.*

SI MALA FIDE, AD EXHIBEND.] Nam qui dolo malo conſumpſit, pro eo eſt, ac ſi non conſumpſiſſet. Dolus enim pro poſſeſſione eſt. *l.* 131. 150. *de reg. jur.*

IDEOQUE SI DEBITOR] Illatio non ex proxima, ſed ex ſuperiore ſententia, propoſita in pr. ſc. pupillum nihil ſine tutore alienare poſſe; quod hic fieret, ſi liberaretur debitor. alienaret enim & perimeret obligationem & actionem. *l.* 15. *l.* 22. *D. de ſolut.*

NON LIBERABITUR] *d. l.* 15. licet dominium rei ſolutæ tranſeat. Liberatur autem ipſo jure, ſi pupillo auctoritate tutoris aut ipſi tutori ſolverit. *l.* 46. §. 5. *D. de adm. tut.*

AD CÆSARIENSES ADVOCATOS] Intelligit *l.* 25. *C. de adm. tut.* quæ miſſa eſt ad Joannem Præfectum prætorio, cujus in auditorio militabant Advocati, qui erant in urbe Cæſarea, non illa Cappadociæ, ut Cujac. & Fabrot. ſed Palæſtinæ. *l.* 27. *C. de fidejuſſ.*

ITA LICERE TUTORI, &c.] Locutio impli-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

pillarem ſolvere, ut prius judicialis ſententi ſine omni damno celebrata, hoc permittat quo ſubſecuto, ſi & judex pronunciaverit, & debitor ſolverit, ſequatur hujuſmodi ſolutionem pleniſſima ſecuritas. Sin autem aliter quam diſpoſuimus, ſolutio facta fuerit, pe cuniam autem ſalvam habeat pupillus, aut e ea locupletior ſit, & adhuc eandem pecunia ſummam petat, per exceptionem doli mal poterit ſubmoveri. Quod ſi male conſumpſe rit, aut furto, aut vi amiſerit, nihil proderi debitori doli mali exceptio, ſed nihilominu condemnabitur: quia temere ſine tutoris au ctoritate, & non ſecundum noſtram diſpoſi tionen

---

cata, quæ ſic ordinanda; *ita licere*, id eſt, permitti, *de bitorem pupillarem ſolvere tutori, &c. ſolvere*, id eſt, nu merare quod debetur. Th. καταβαλεῖν, ποιήσασθαι τὴν κα ταβολήν.

JUDICIALIS SENTENTIA] Excipiuntur re ditus annui & ceterarum rerum penſiones. *d. l.* 25.

SINE OMNI DAMNO] Th. δίχα πάσης δαπάνης, ſ ne ulla impenſa debitoris.

PLENISSIMA SECURITAS] Ita ut nec in in tegrum reſtitutioni ſit locus; quod beneficium ſola tut ris aut curatoris interveniens auctoritas non excludit. *ti C. ſi tut. vel cur. int.*

SALVAM HABEAT; AUT LOCUPLETIOR *l.* 15. *l.* 47. *l.* 66. *D. de ſolut. l.* 4. § 4. *de dol. exc. l.* 1 *D. de cond. ind. l.* 57. *de reg jur.* Non debet pupillus occ ſionem juris ad iniquum trahere cum detrimento alien compendium. *l pen. in fin. de reb. eor. qui ſub tut.* Quand locupletior factus intelligatur, & quo tempore id inſp ciatur, diſce ex *l.* 4. *D. de except. d. l.* 47. *pr. &* § 5. *ſolut.*

MALE CONSUMPSERIT] Th. ἀσώτως ἐδαπάνησ per luxum prodegerit.

AUT VI] Deeſt in vet. lib. Cujac. Hotom. nec Th habet.

No

tionem ſolverit. Sed ex diverſo, pupilli vel pupillæ ſolvere ſine tutoris auctoritate non poſſunt: quia id, quod ſolvunt, non fit accipientis: cum ſcilicet nullius rei alienatio eis ſine tutoris auctoritate conceſſa ſit.

PER QUAS PERSONAS cuique acquiritur.

TITULUS IX.

Summa

ACquiritur vobis non ſolum per voſmetipſos; ſed etiam per eos, quos in poteſtate habetis: item per ſervos, in quibus uſumfructum habetis: item per homines liberos, & per ſervos alienos, quos bona fide poſſidetis: de quibus ſingulis diligentius diſpiciamus.

De

NON FIT ACCIPIENTIS] Nec ipſe pupillus liberatur. Ceterum ſicut nummis, quos mutuo dedit, conſumptis, condictio ei naſcitur; ita & conſumptis, quos in ſolutum dedit, contingit ei liberatio. *l.* 19. §. 1. *D. de reb. cred. l.* 9. §. 2. *D. de auct. tut. l.* 14. §. *ult. de ſolut.*

NULLIUS REI ALIENATIO] Argumentatio á genere ad ſpeciem, quæ valida εἰς ἀνασκευήν. Nota & ſolutionem eſſe ſpeciem alienationis. *d. l.* 9. §. 2. *D. de auct. tut. l. pen. D. de reb. cred.*

TITULUS IX.

ACQUIRITUR VOBIS] In aliis libris hæc, & quæ porro ſequuntur, leguntur in prima perſona, *acquiritur nobis*, &c. uti & apud Caium *l.* 10. *de acq. rer. dom.* & Theoph.

QUOS IN POTESTATE] Non ait *in dominio*, ſed generaliter *in poteſtate*, ut uno verbo & filiosfam. & ſerves complectatur.

QUOS BON, FID, POSSIDETIS] Ergo non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De liberis in poteſtate.

1. Igitur liberi veſtri, utriuſque ſexus, quos in poteſtate habetis, olim quidem quicquid ad eos pervenerat (exceptis videlicet caſtrenſibus peculiis) hoc parentibus ſuis acquirebant ſine ulla diſtinctione. & hoc ita parentum fiebat, ut etiam eſſet eis licentia, quod per unum, vel unam eorum acquiſitum eſſet, alii filio vel extraneo donare, vel vendere, vel quocumque modo voluerant, appellare. Quod nobis inhumanum viſum eſt: & generali conſtitutione emiſſa, & liberis pepercimus, & paren-

---

tantum per eos, qui revera nobis ſubjecti ſunt, acquirimus; ſed etiam qui juſta opinione noſtra.

1. OLIM QUIDEM] Hoc ad tempora Julii aut Auguſti, & ſequentia referendum, quia excipit peculia caſtrenſia. Florente enim repub. liberi parentibus omnia ſine exceptione jure poteſtatis acquirebant, quaſi ſervi; ut ὑποχείριοι καὶ δοῦλοι τῶν πατέρων. Dion. Halic. *lib.* 8.

CASTRENSIBUS PECULIIS] Quæ primum filiisfam. militibus conceſſa; poſtea etiam veteranis ſeu militia miſſis. *pr. inf. quib. non eſt perm. fac. teſt.* Juven. *Sat.* 16. Poſtremo ad exemplum caſtrenſis etiam quaſi caſtrenſe peculium exceptum, quaſi militum, contemplatione literatæ militiæ. *§. ult. inf. de mil. teſt.*

SINE ULLA DISTINCTIONE] Id eſt, peculium omne paganum pleno jure patri acquirebatur. Non diſtinguebant inter profectitium & adventitium, neque inter uſumfructum & proprietatem.

ALII FILIO VEL EXTRANEO] Hoc enim omnino conſequens erat rationi juris antiqui.

GENERALI CONSTITUTIONE] *l. 6. C. de bon. quæ lib.* qua, quod circa bona materna & materni generis, item lucra nuptialia jam ante à diverſis Principibus ſtatutum erat. *l. 1. & 2. C. de bon. mat. l. 1. 2. 6. & 7. C. Th. eod. l. 1. l. 4. C. de bon. quæ lib.* ne ἀσύμβολος abiret, produxit ad bona omnia adventitia.

H o-

rentibus honorem debitum reſervavimus. Sancitum etenim à nobis eſt, ut, ſi quid ex re patris ei obveniat, hoc ſecundum antiquam obſervationem totum parenti acquiratur. Quæ enim invidia eſt, quod ex patris occaſione profectum eſt, hoc ad eum reverti? Quod autem ex alia cauſa ſibi filius familias acquiſivit, hujus uſumfructum patri quidem acquirat, dominium autem apud eum remaneat: ne, quod ei ſuis laboribus vel proſpera fortuna acceſſerit, hoc in alium perveniens, luctuoſum ei procedat.

De emancipatione liberorum.

2. Hoc quoque à nobis diſpoſitum eſt, & in ea ſpecie, ubi parens emancipando liberos ſuos,

---

HONOREM DEBITUM] Th. τὸ ἐποφειλόμενον ἐφύλαξεν, *debitum reſervavit.* & vox *honorem* abundare videtur. Cujac. quoniam hic non agitur de honoris debito, ſed acquiſiti. Deeſt quoque in emendatiſſimis editionibus, teſte Fabrot.

EX RE PATRIS] Ex ſubſtantia patris. *d. l. 6.* eodem tamen jure habendum & quod filio obvenit occaſione & contemplatione patris. arg. *l. 21. & ſeq. D. de uſufr. l. 10. §. 6. in fin. de vulg. & pup. ſubſt.*

USUMFRUCTUM PATRI] Quidam etiam caſus ſunt, quibus peculii adventitii plena proprietas filio acquiritur. *l. ult. §. 1. C. de bon. quæ lib. Auth. Excipitur. cum 2. ſeqq. C. eod. Peculium adventitium*, ξένον, ἐπήλυτον, Gloſſ. lat. gr. quod aliunde, quam à patre obvenit, & quaſi τυχηρῶς.

1. LIBEROS SUOS] Th. τὰ παῖδα. Cujac. Hotom. Fabrot. *liberum ſuum*, numero ſingulari, ut *inf. de ſerv. cogn. in pr. & l. 33. C. de inoff. teſtam.* Aurel. Victor: *Nerva Trajanum in liberi locum adoptavit.* Veteres tamen ſemper *liberi* in numero multitudinis dixerunt. Gell. *lib. 2. c. 13.* Caius *l. 148. de verb. ſign.* Gloſſ. gr. lat. τέκνα, *liberi, pluraliter tantum declinatur.*

ſuos, ex rebus, quæ acquiſitionem effugiebant, ſibi tertiam partem retinere (ſi voluerat) licentiam ex anterioribus Conſtitutionibus habebat, quaſi pro pretio quodammodo emancipationis: & inhumanum quiddam accidebat, ut filius rerum ſuarum ex hac emancipatione dominio pro parte tertia defraudaretur: & quod honoris ei ex emancipatione additum erat, quod ſui juris effectus eſſet, hoc per rerum deminutionem decreſcere. Ideoque ſtatuimus, ut parens pro tertia parte dominii, quam retinere poterat, dimidiam non dominii rerum, ſed uſusfructus retineat. Ita etenim res intactæ apud filium remanebunt, & pater ampliore ſumma fruetur, pro tertia, dimidia potiturus.

De ſervis noſtris.

3. Item vobis acquiritur, quod ſervi veſtri ex

ACQUISITIONEM EFFUGIEBANT] Id eſt, ex iis bonis adventitiis, quæ proprietate tenus filio acquirebantur ex Græcorum Principum Conſtitutionibus: quo in numero bona materna & lucra nuptialia, ut ſup. notatum. Cave peculia caſtrenſia intelligas. *l. 6. §. 3. C. de bon. quæ lib.*

ANTERIORIB. CONSTITUTIONIB.] Intelligit *l. 1. & 2. C. Th. de matern. bon.* quæ Conſtantini ſunt. *l. 6. §. 3. C. de bon. quæ lib.*

PRO PRETIO EMANCIPATIONIS] Quaſi remunerationis gratia. *d. l. 1. & 2. d. l. 6. §. 3.* pro præmio delatæ emancipationis. *l. 3. C. de bon. matern.* nam emancipatio beneficium eſt quærendorum bonorum. *l. 1. ſi à par. quis man.*

QUOD HONORIS] Honorificum eſt filio, ſuæ poteſtatis & caput familiæ evadere.

3. QUOD SERVI VESTRI] Tranſlatum huc ex Caio, *l. 10. §. 1. de acq. rer. dom.*

SIVE.

ex traditione nanciſcuntur: ſive quid ſtipulentur, ſive ex donatione, vel ex legato, vel ex qualibet alia cauſa acquirant. Hoc enim vobis & ignorantibus & invitis obvenit. Ipſe enim ſervus, qui in poteſtate alterius eſt, nihil ſuum habere poteſt. Sed ſi heres inſtitutus ſit, non alias, niſi veſtro juſſu, hereditatem adire poteſt. Et ſi vobis jubentibus adierit, vobis hereditas acquiritur, perinde ac ſi vos ipſi heredes inſtituti eſſetis. Et convenienter ſcilicet vobis legatum per eos acquiritur. Non ſolum autem proprietas per eos, quos in poteſtate habetis, vobis acquiritur; ſed etiam poſ-

---

SIVE QUID STIPULENTUR] Id eſt, ab ſe ſtipulatum per traditionem nanciſcantur. nam etſi etiam obligatio per ſervos ſtipulantes nobis acquiritur, *l. 53. de acq. rer. dom.* de quo *inſ. tit. pen. lib. 3.* hoc tamen titulo non quæritur, per quas perſonas obligatio nobis acquiratur, ſed dominium aut poſſeſſio.

IGNORANTIBUS ET INVITIS] *l. 32. de acq. rer. dom. l. 46. D. de jur. dot.* fit enim hæc acquiſitio ἐν ἀτόμῳ, ut ne momento quidem aliquo ſubſiſtat in perſona ejus, qui eſt in poteſtate. *l. 79. D. de acq. her.*

EX DONATIONE, VEL LEGATO] Hæc deſunt apud Caium & Theoph. videnturque ex Gloſſa in contextum irrepſiſſe. alias jejuna eſt, quæ ſequitur, de legato repetitio.

NISI VESTRO JUSSU] *d. l. 10. §. 1.* nè ſcil. in poteſtate ſervi ſit, dominum ignorantem æri alieno hereditario obligare. *l. 6. de acq. her.* nec ſatis eſt dominum ratam habere aditionem; ſed requiritur, ut juſſus præcedat. *l. 25. §. 4. eod.*

ET CONVENIENTER] Nempe regulæ, initio poſitæ, quod per ſervos nobis ex qualibet cauſa acquiritur, etiam ignorantibus & invitis. Nam & hoc in legato obtinet: quippe quod lucrum tantum continet, non etiam damnum, ut hereditas. *l. 32. D. mandat.*

ETIAM POSSESSIO] Obſtare videri poterat, quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

poſſeſſio: cujuſcumque enim rei poſſeſſionem adepti fuerint, id vos poſſidere videmini. Unde etiam per eos uſucapio, vel longi temporis poſſeſſio vobis accidit.

De fructuariis & bona fide poſſeſſis.

4. De iis autem ſervis, in quibus tantummodo uſumfructum habetis, ita placuit, ut, quicquid ex re veſtra, vel ex operis ſuis acquirunt, id vobis adjiciatur: quod vero extra eas cauſas conſecuti ſunt, id ad dominum proprie-

---

quod quæ facti ſunt, quale eſt poſſeſſio, *l.* 19. *ex quib.cauſ. maj.* non tranſeunt ad dominum. § 2. *inf. de ſtip.ſerv.l.*44. *de cond. & dem.* verum poſſeſſio non tantum corporis & facti eſt, ſed etiam juris, ex quo plurimum mutuatur. *l.* 49. *pr.* & §. 1. *de acq. poſſ.* inter quæ & hoc, ut per eoſdem, per quos res ceteræ, etiam illa nobis acquiratur. Ceterum non acquiritur niſi volentibus; ex cauſa peculiari quidem etiam ignorantibus, at extra eam non niſi ſcientibus. *l.* 1. §. 5. *l.* 3. §. 12. *l.* 24. *l.* 44. §. 1. *eod.* quibus locis & ratio indicatur diverſitatis.

PER EOS USUCAPIO] Caius, *unde etiam per eorum longam poſſeſſionem dominium nobis acquiritur.* In rebus peculiaribus etiam ignorantes uſucapimus: alias poſſeſſio ignoranti quæſita, veluti per procuratorem, ad uſucapionem non prodeſt, niſi poſtquam ſcientia intervenerit. *l.*37. *de uſuc. l.* 1. *C. de acq. poſſ.*

4. DE IIS SERVIS] Ex *l.* 10. §. 3. *de acq.rer.dom. l.* 21. *de uſufr.*

EX RE VESTRA] Veluti ſi ſervus, quem fructuarius diſpenſatorem fecerat, rem aliquam ex nummis fructuarii comparavit, rem fructuarii locavit, pecuniam fœneravit. *l.* 31. *de uſufr. l.* 43. §. *ult. de acq. rer. dom. l.* 1. *C. de rei vind.*

EX OPERIS SUIS] Puta ſi ſutor ſit, aut pictor, aut faber, & pro opera hujuſmodi mercedem acceperit. *l.* 26. *de uſufr.* Quid ſi ex ſuperioribus cauſis nominatim domino proprietatis ſtipuletur, aut nomine ejus rem accipiat?

prietatis pertineat. Itaque ſi is ſervus heres inſtitutus ſit, legatumve quid ei, aut donatum fuerit; non uſufructuario, ſed domino proprietatis acquiritur.

Idem placet & de eo, qui à vobis bona fide poſſidetur, ſive is liber ſit, ſive alienus ſervus. Quod enim placuit de uſufructuario, idem placet & de bonæ fidei poſſeſſore. Itaque quod extra iſtas duas cauſas acquiritur, id vel ad ipſum pertinet, ſi liber eſt; vel ad dominum, ſi ſervus eſt. Sed bonæ fidei poſſeſſor, cum uſuceperit ſervum (quia eo modo dominus fit), ex omnibus cauſis per eum ſibi acquirere poteſt. fructuarius vero uſucapere non poteſt: primum, quia non poſſidet, ſed habet jus utendi

---

piat? Acquirit domino proprietatis. *l.* 25. §. 3. *d. t. l.* 37. §. *pen. de acq. rer. dom.* Ceterum placet fructuarium condicere id poſſe. *l. pen. de ſtip. ſerv.*

HERES INSTITUTUS, &c.] *d. l.* 10. §. 3. *l.* 47. *l.* 49. *de acq rer. dom. l.* 25. *pr. de acq. her.* excipe, niſi quid horum factum contemplatione fructuarii. *l.* 21. *& ſeq. de uſufr.* quo caſu ſervus ex re fructuarii, non opera ſua, fructuario acquirere intelligitur. *l.* 45. *d. t.* ne objici poſſit, quod aditio hereditatis non ſit in opera ſervili. *d. l.* 45. *in pr.*

IDEM PLACET] *d. l.* 10. §. 4. *l.* 19. *de acq. rer. dom.*

EXTRA ISTAS DUAS CAUSAS] Extra rem bon. fid. poſſeſſoris, & operas bona fide poſſeſſi. qualia hereditas, legatum, donatio. *d. l.* 19. *l.* 54. *eod.*

VEL AD DOMINUM] Niſi bon. fid. poſſeſſoris contemplatione, &c. ut ſup. *l.* 45. §. *ult. de acq. her.*

QUIA NON POSSIDET] *d. l.* 10. §. *ult. l.* 6. §. 2. *de precar.* non poſſidet ſcil. civiliter, ψυχῇ δεσπόζοντος, animo dominantis, ſine cujuſmodi poſſeſſione uſucapio non procedit. *ſup. de uſuc. in pr.* naturaliter tamen poſſidet fructuarius. *l.* 12. *de acq. poſſ.* id eſt, naturaliter rem tenet. *l.* 49. *eod.* qualiter qualiter eſt in poſſeſſione. *l.* 3. §. *pen. de vi & vi arm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

utendi fruendi: deinde quia ſcit, ſervum alienum eſſe. Non ſolum autem proprietas per eos ſervos, in quibus uſumfructum habetis, vel quos bona fide poſſidetis, aut per liberam perſonam, quæ bona fide vobis ſervit, vobis acquiritur; ſed etiam poſſeſſio. Loquimur autem in utriuſque perſona ſecundum diſtinctionem, quam proxime expoſuimus: id eſt, ſi quam poſſeſſionem ex re veſtra, vel ex ſuis operis adepti fuerint.

De reliquis perſonis.

5. Ex his itaque apparet, per liberos homines, quos neque veſtro juri ſubjectos habetis, neque bona fide poſſidetis, item per alienos ſervos, in quibus neque uſumfructum habetis, neque poſſeſſionem juſtam, nulla ex cauſa vobis acquiri poſſe. Et hoc eſt quod dicitur, per extraneam perſonam nihil acquiri poſſe: excepto eo, quod per liberam perſonam (veluti per procuratorem) placet, non ſolum ſcientibus, ſed & ignorantibus vobis, acquiri poſſeſſionem,

---

NON SOLUM PROPRIETAS] *l.* 1. §. 6. & 8. *d. l.* 49. *pr. de acq. poſſ.*

5. PER EXTRANEAM PERSONAM] Id eſt, hominem liberum, qui neque juri noſtro ſubjectus eſt, neque bona fide nobis ſervit: item ſervum alienum, cujus neque uſusfructus apud nos ſit, neque poſſeſſio.

NIHIL ACQUIRI] Neque dominium, neque obligationem aut actionem. *l.* 1. *C. h. t. l.* 73. §. *ult. de reg. jur.* cujus rei ratio eſt in §. 18. *inf. de inut. ſtip. l.* 11. *D. de obl. & act.*

ACQUIRI POSSESSIONEM] *d. l.* 1. *C. h. t. l.* 1. *C. de acq. poſſ. l.* 20. §. *ult. l.* 53. *de acq. rer. dom.* nimirum quia poſſeſſio acquiritur actu naturali & corporali apprehenſione, in quo placet, poſſe nos uti etiam miniſterio alieno. *d. l.* 53. *l.* 18. *de acq. poſſ.*

SED ET IGNORANTIBUS] *l.* 13. *de acq. rer. dom.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſionem, ſecundum Divi Severi Conſtitutionem: & per hanc poſſeſſionem etiam dominium, ſi dominus fuerit, qui tradidit: vel uſucapionem, aut longi temporis præſcriptionem, ſi dominus non ſit.

Tranſitio.

6. Hactenus tantiſper admonuiſſe ſufficiat, quemadmodum ſingulæ res vobis acquirantur. nam legatorum jus, quo & ipſo ſingulæ res vobis acquiruntur, item fideicommiſſorum, ubi ſingulæ res vobis relinquuntur, opportunius inferiore loco referemus. Videamus itaque nunc, quibus modis per univerſitatem res vobis acquirantur. Si cui ergo heredes facti ſitis, ſive cujus bonorum poſſeſſionem

dom. l. 34. §. 1. *l.* 49. §. *ult. de acq. poſſ. l.* 1. *C. eod.* Utique amen volentibus; utut ignoremus, quo tempore ex vountate noſtra poſſeſſio apprehendatur.

PER POSSESSIONEM ETIAM DOMINIUM] i tradita ab eo, qui dominus fuit, & dominium in nos ransferre voluit. *d. l.* 13. *l.* 20. §. *ult. de acq. rer. dom.* 8. *C. de acq. poſſ.*

VEL USUCAPIONEM] Id eſt, uſucapiendi occaionem, conditionem. hoc intereſt, quod dominium etiam gnoranti mihi per procuratorem, cui nomine meo res traita eſt, acquiratur: re autem à non domino tradita, uſuapiendi facultas demum acquiratur, ex quo ſcire cœpi em traditam eſſe. *l.* 47. *de uſuc. l.* 1. *C. de acq. poſſ.* Nam ſucapio bonam fidem poſſidentis requirit, quam nemo ixerit eum habere, qui ſe poſſidere ignorat.

6. NAM LEGATORUM JUS] Occupat & tacite emovet, quod objici poterat de perturbatione ordinis.

QUIBUS PER UNIVERSITATEM] Καθομαδὸν, oc eſt, quibus una acquiſitione acquirimus bona alicujus mnia, res omnes & jus univerſum alterius, non ſeparatim es ſingulas. Caius *lib.* 2. *tit.* 2.

SI CUI HEREDES, &c.] Ex modis acquirendi per niverſitatem, qui plures olim fuerunt. v. Cont. 1. *diſp.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

nem petieritis, vel ſi quem adrogaveritis, vel ſi cujus bona libertatum conſervandarum cauſa vobis addicta fuerint; ejus res omnes ad vos tranſeunt. Ac prius de hereditatibus diſpiciamus. quarum duplex conditio eſt: nam vel ex teſtamento, vel ab inteſtato ad vos pertinent. Et prius eſt, ut de his diſpiciamus, quæ ex teſtamento vobis obveniunt. qua in re neceſſarium eſt, initium de ordinandis teſtamentis exponere.

DE TESTAMENTIS ordinandis.

TITULUS X.

Etymologia.

TEſtamentum ex eo appellatur, quod teſtatio mentis ſit.

De

---

12. ſoli manſerunt hi quatuor, ſuſceptio hereditatis, bonorum poſſeſſionis agnitio, *inf. tit.* 10. *lib.* 3. adrogatio, &, libertatum conſervandarum cauſa, bonorum addictio. *tit.* 11. *&.* 12. *d. lib.* 3.

EX TESTAMENTO VEL AB INTESTATO] Acquiſitio hereditatis conſtat delatione, & delatæ ſuſceptione. Ex delatione eſt jus & titulus acquirendi; in ſuſceptione modus. *l.* 21. §. 2. *de acq. her. l.* 151. *de verb. ſign.* §. 5. *& ult. inf. de her. qual.* Defertur aut teſtamento, aut Lege ab inteſtato: *l.* 1. *l.* 3. *de her. pet.* unde alia teſtamentaria, alia legitima; quarum illius cauſa potior. *l.* 39. *de acq. her.*

TITULUS X.

TESTATIO MENTIS] Alluſio potius, quam ἐτυμολογία, cujuſmodi noſtris ſæpe obrepunt. *l.* 1. *de acq. poſſ. l.* 1. *de novat. l.* 2. §. 2. *de reb. cred. l.* 35. §. 1. *de mort. cauſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De antiquis modis teſtandi civilibus.

1. Sed ut nihil antiquitatis penitus ignoretur, ſciendum eſt, olim quidem duo genera teſtamentorum in uſu fuiſſe: quorum altero in pace & otio utebantur, quod *calatis comitiis* appellabant: altero, cum in prælium exituri eſſent, quod *procinctum* dicebatur. Acceſſit deinde tertium genus teſtamentorum, quod dicebatur *per æs & libram*: ſcilicet, quod per emancipationem, id eſt, imagina-

---

cauſ. don. Similis eſt illa apud Priſcianum: *Argumentatio dicta eſt, quaſi argutæ mentis oratio.* v. Gell. *l.* 6. *c.* 12. Definitionem habes apud Modeſt. *l.* 1. *D. h. t.* Ulpian. *tit.* 20.

1. NIHIL ANTIQUITATIS] Senec. 6. *de Ben.* 1. *Etiam quod diſcere ſupervacuum eſt, prodeſt cognoſcere.*

CALATIS COMITIIS] Calato ſeu convocato per lictorem curiarum populo, teſtamentorum confirmandorum cauſa: curiata enim hæc erant comitia, non centuriata aut tributa. Gell. *lib.* 15. *c.* 27. Gruch. *in præf. lib. de Comit.* In Gloſſis: *calata comitia*, ἀρχαιρέσια δὶς τοῦ ἔτους γινόμενα.

PROCINCTUM] Malim, *in procinctu*, ut apud Cic. 2. *de nat. deor.* 1. *de Orat.* Ulp. *tit.* 20. §. 1. Feſt. Gell. *ubi ſup.* Nam procinctum teſtamentum non dicimus, ſed procinctum militem, exercitum. Ammian. 18. *Procinctus adventans*, id eſt, *exercitus.* Gloſſ. lat. gr. *in procinctu*, διαθέσθαι ἐν παρατάξει πολέμου ἀγράφως. & *endo procinctu*, ἐζωσμένοι ἐν πολέμῳ. Plutarch. *in Coriol.* Vell. Paterc. *lib. poſteriore.*

PER ÆS ET LIBRAM] Gell. *ubi ſup.* unde heres per æs & libram, apud Cic. 2. *de legib.*

PER EMANCIPATIONEM] Emancipare & mancipare proprie, eſt ære & libra vendere, & in dominium alicui tradere. Horat. *Si proprium eſt, quod quis libra mercatur & ære.* per tranſlationem prædicatur de qualibet alienatione & ſubjectione. Plaut. *Bacch.* & *Curcul.* Cic. *Phil.* 2. & *Cat. Maj.* Horat. *Ephod.* 9.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ginariam quandam venditionem agebatur, quinque teſtibus, & libripende, civibus Romanis puberibus præſentibus, & eo, qui familiæ emptor dicebatur. Sed illa quidem priora duo genera teſtamentorum ex veteribus temporibus in deſuetudinem abierunt. quod vero per æs & libram fiebat, licet diutius permanſerit, attamen partim & hoc in uſu eſſe deſiit.

De antiqua teſtandi ratione prætoria.

2. Sed prædicta quidem nomina teſtamentorum ad Jus civile referebantur: poſtea vero ex Edicto Prætoris forma alia faciendorum teſtamentorum introducta eſt. Jure etenim honorario nulla mancipatio deſiderabatur, ſed ſeptem

---

IMAGINARIAM VENDITIONEM] Imaginaria dicitur, quia pretium non interveniebat: ſed νόμου χάριν ſeſtertius nummus. v. Cujac. 10. *obſ.* 37.

QUINQUE TESTIBUS] Aderant præter libripendem teſtes quinque, cives Rom. puberes, certiſque verbis hic actus perficiebatur. v. Ulp. *tit.* 19 §. 2. *& tit.* 20. §. 1. & 8. Boët. *in Top.* ubi ex Caio etiam formulam mancipationis refert. add. Salmaſ. *de uſur.* c. 8.

FAMILIÆ EMPTOR] Suet. *Neron.* c. 4. *Familiæ emptor.* id eſt, hereditatis; qui initio erat ipſe heres futurus. §. 10. *inf. eod.* poſtea autem alius ab herede, manceps fiduciarius, qui heredi familiam remanciparet. Theoph. quod Plutarcho, *lib. de ſera num. vind.* abſurdum videtur.

IN DESUETUDINEM] Cauſam te docebit Th.

2. NULLA MANCIPATIO] Et ideo tale teſtamentum Jure civili non ſubſiſtebat: Prætor tamen ex eo dabat bonorum poſſeſſionem ſecundum tabulas. Ulp. *tit. pen.* §. 5.

SED SEPTEM TESTIUM] Prætor duos teſtes in locum libripendis & familiæ emptoris ſurrogavit. cui ſimile apud Caium, *lib. Inſt.* 6.

SIGNA

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſeptem teſtium ſigna ſufficiebant, cum Jure civili ſigna teſtium non eſſent neceſſaria.

De conjunctione juris civilis & prætorii.

3. Sed cum paulatim tam ex uſu hominum, quam ex Conſtitutionum emendationibus cœpit in unam conſonantiam Jus civile & prætorium jungi, conſtitutum eſt, ut uno eodemque tempore, quod Jus civile quodammodo exigebat, ſeptem teſtibus adhibitis, & ſubſcriptione teſtium, quod ex Conſtitutionibus inventum eſt, & ex Edicto Prætoris ſignacula teſtamentis imponerentur: ita ut hoc jus tripertitum eſſe videatur, & teſtes quidem, & eorum præſentia, uno contextu, teſtamenti celebrandi gratia, à Jure civili deſcendant: ſub-

---

SIGNA TESTIUM NON NECESSARIA] Nam in teſtamento, quod fiebat per æs & libram, duæ tantum res agebantur, familiæ mancipatio, & nuncupatio teſtamenti, ſive voluntatis conteſtatio. Ulp. *tit.* 20. §. 8.

3. UNO EODEMQUE TEMPORE] *Uno eodemque die. l.* 12. *C. eod.* ἀδιαλείπτως, ſine intermiſſione. Hoc autem ex Jure civili eſt, quod actus ſolennes continui eſſe debent, unoque contextu abſolvi. *l.* 20. §. 8. *l.* 21. §. *ult. eod. l.* 28. *C. eod. l.* 137. *de verb. obl.*

SEPTEM TESTIBUS ADHIBITIS] Specialiter rogatis, aut certioratis ſe ad teſtamentum adhiberi *d. l.* 21. §. *pen.* Ex Nov. *Leon.* 41. quinque ſufficiunt. quod jus in Oriente receptum fuit. Græci *ad l.* 5. *D. ſi tab. teſt.* Harm. *lib.* 5. *tit.* 1. §. 47. Baſil. 35. *tit.* 1. *&* 3. *& lib.* 45. ἡ δὲ συνήθεια ἐπὶ πάσης διαθήκης πέντε μάρτυρας ἐδείξατο.

QUODAMMODO] Nam Jus civile quinque tantum teſtes exigebat, reliqui duo in vicem ponderatoris & familiæ emptoris à Prætore ſubſtituti.

UNO CONTEXTU] Μιᾷ ὑφῇ, nullo actu alieno interveniente. *d. l.* 21. §. *ult.* niſi forte talis ſit, quem ratio morbi teſtatoris, vel neceſſitas naturæ efflagitet. *l.* 28. *C. eod.* Hoc amplius & in conſpectu teſtatoris teſtimonii officio fungi neceſſe eſt. *l.* 9. *C. eod.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſubſcriptiones autem teſtatoris, & teſtium, ex ſacrarum Conſtitutionum obſervatione adhibeantur: ſignacula autem & teſtium numerus, ex Edicto Prætoris.

Solennitas addita à Juſtiniano.

4. Sed his omnibus à noſtra Conſtitutione propter teſtamentorum ſinceritatem, ut nulla fraus adhibeatur, hoc additum eſt; ut per manus teſtatoris, vel teſtium, nomen heredis exprimatur, & omnia ſecundum illius Conſtitutionis tenorem procedant.

De annulis, quibus teſtamenta ſignantur.

5. Poſſunt autem omnes teſtes & uno annulo ſignare teſtamentum: quid enim, ſi ſeptem annuli una ſculptura fuerint, ſecundum quod Papiniano viſum eſt? Sed & alieno quoque annulo licet ſignare teſtamentum.

Qui

SUBSCRIPTIONES TESTATORIS, &c.] Ita conſtitutum à Theodoſ. *l.* 21. *C. eod.* additumque, ſi teſtator literas ignoret, vel ſubſcribere nequeat, octavum ut ſubſcriptorem adhibeat. Adeo autem & ſubſcriptio & ſimul obſignatio neceſſaria, ut alterutro omiſſo teſtamentum vitietur. *l.* 22. §. 4. *D. eod.*

4. NOMEN HEREDIS EXPRIMATUR] *l* 29. *C. eod.* quod tamen abrogatum *Nov.* 119. *c.* 9. ut jam ſumma ſolennitatis iterum ad ea redeat, quæ comprehenſa §. *præced.* In quibuſdam paganorum teſtamentis etiam de illa ipſa ſolemnitate aliquid remiſſum. *l.* 8. *l.* 21. §. *pen. l. ult. C. eod.* & tota fere in teſtamentis parentum inter liberos, *d. l.* 21. §. 1. & *auth. quod ſine. C. eod. Nov.* 107.

5. ET UNO ANNULO] Lex enim non ſeptem varia ſigna, ſed ſeptem teſtium obſignationem requirit. Hotom.

UNA SCULPTURA FUERINT] ἕνα καὶ αὐτὸν ἔχον χαρακτῆρα, eandem figuram ſeu imaginem habeant.

ALIENO QUOQUE ANNULO] Qui nullius è teſti-

Qui teſtes eſſe poſſunt.

6. Teſtes autem adhiberi poſſunt ii, cum quibus teſtamenti factio eſt. Sed neque mulier, neque impubes, neque ſervus, neque furioſus, neque mutus, neque ſurdus, neque is, cui bonis interdictum eſt, neque ii, quos Leges jubent improbos inteſtabileſque eſſe, poſſunt in numerum teſtium adhiberi.

De ſervo, qui liber exiſtimabatur.

7. Sed cum aliquis ex teſtibus teſtamenti qui-

---

eſtibus ſit, ſed vel teſtatoris vel alterius cujuſcumque. *l.* 22. §. 2. *D. l.* 12. *C. eod.* An & alio inſtrumento ſignatorio? Negat Ulp. *d. l.* 22. §. 5. niſi locus ille legendus ſit interpoſita negatione, *& magis eſt, ut non tantum annulo,* &c. quod poſtulare & antecedens videtur, & mox ſequens temperamentum. Baro. Hotom. & noviſſime Salmaſ. *de mod. uſur. c.* 10. Michaël Attal. *ſynopſ. tit.* 31. δακτυλίῳ, τοῖ βελλωτηρίῳ.

6. CUM QUIBUS TESTAMENTI FACTIO] Id eſt, qui ex teſtamento ſibi vel aliis acquirere poſſunt, quod non percepit Theophil.

NEQUE MULIER] Hoc ex eo, quod in omni mancipatione teſtes tantum maſculi admiſſi. nam his verbis, *cives Rom. puberes*, mares ſignificantur. add. Schol. Harm. *lib.* 1. *tit.* 6 §. 52.

NEQUE SURDUS] Neque cæcus; quia teſtatorem agnoſcere non poteſt. *l.* 9. *C. h. t.*

NEQUE PRODIGUS] Is cui bonis interdictum eſt. *l.* 18. *pr. D. eod.* Bene Græci; ὁ κωλυόμενος διατίθεσθαι, οὔτε μαρτυρεῖ ἐν διαθήκῃ, 35. Baſil. *tit.* 1.

IMPROBOS INTESTABILESQUE] Quales, qui ob carmen famoſum damnati. *d. l.* 18. §. 1. Cum inteſtabili ne teſtamenti quidem factio eſt. *l.* 26. *eod.*

NEQUE IMPUBES] Livius apud Priſcian. *lib.* 8. *Impubes libripens eſſe non poteſt, neque amteſtari*, id eſt, *neque teſtis fieri*, paſſive. Active autem *amteſtari*, eſt teſtem facere, μαρτύρεσθαι. *v.* Salmaſ. *ad jus Attic. pag.* 811.

7. TESTAMENTI FACIENDI TEMPORE] Hoc

quidem faciendi tempore liber exiſtimabatur, poſtea autem ſervus apparuit, tam Divus Adrianus Catoni, quam poſtea Divi Severus & Antoninus reſcripſerunt, ſubvenire ſe ex ſua liberalitate teſtamento, ut ſic habeatur firmum, ac ſi, ut oportebat, factum eſſet, cum eo tempore, quo teſtamentum ſignaretur, omnium conſenſu hic teſtis liberi loco fuerit, neque quiſquam eſſet, qui ſtatus ei quæſtionem moveret.

De pluribus teſtibus ex eadem domo.

8. Pater, nec non is, qui in poteſtate ejus eſt, item duo fratres, qui in ejuſdem patris poteſtate ſunt, utique teſtes in uno teſtamento fieri poſſunt: quia nihil nocet, ex una domo plures teſtes alieno negotio adhiberi.

De his, qui ſunt in familia teſtatoris.

9. In teſtibus autem non debet eſſe is, qui in poteſtate teſtatoris eſt. Sed ſi filiusfamilias de caſtrenſi peculio poſt miſſionem faciat teſta-

---

Hoc tempore inſpicitur teſtium conditio, non tempore mortis teſtatoris. *l.* 22. §. 1. *eod.* idque ex Principum liberalitate obtinet etiam in habilitate putativa, ut loquuntur.

OMNIUM CONSENSU] Totius civitatis, aut majoris partis civium. quia ita ſe gerebat, ita agebat, ſic muneribus fungebatur, ut publice liber à pleriſque haberetur. arg. *l.* 3. *pr. de Sen. Mac.* facit *l.* 1. *C. h. t.*

8. PATER, NEC NON IS, &c.] *Ex l. pater.* 17. *D. de teſtib.* ratio eſt in textu. add. *l.* 20. *pr. h. t.* Ulp. *tit.* 20. §. 5.

2. QUI IN POTESTATE] Igitur à contrario, qui in poteſtate teſtatoris non eſt, puta filius emancipatus, recte teſtis adhibetur; & viciſſim pater in teſtamento illius. Aliud juris eſt in teſtimoniis judicialibus. *l.* 9. *D. de teſtib. l.* 6. *C. eod.*

POST MISSIONEM, &c, NEC PATER EJUS, &c.] Aliud

ſtamentum ; nec pater ejus recte adhibetur teſtis, nec is qui in poteſtate ejuſdem patris eſt : reprobatum eſt enim in ea re domeſticum teſtimonium.

De herede, & his, qui ſunt in ejus familia.

10. Sed neque heres ſcriptus, neque is qui in poteſtate ejus eſt, neque pater ejus, qui eum habet in poteſtate : neque fratres, qui in ejuſdem patris poteſtate ſunt, teſtes adhiberi poſſunt : quia hoc totum negotium, quod agitur teſtamenti ordinandi gratia, creditur hodie inter teſtatorem & heredem agi. Licet autem totum jus tale conturbatum fuerat, & veteres quidem familiæ emptorem, & eos, qui per poteſtatem ei conjuncti fuerant, à teſtamentariis teſtimoniis repellebant : heredi autem, & iis,

---

Aliud tamen placuiſſe videtur Ulpiano & Marcello. *l.* 20. §. 2. *h. t.* ut bene animadverit Hotom.

In potestate ejusdem patris] Frater ſcil. teſtatoris συνυπεξούσιος non emancipatus.

Domesticum testimonium] Id eſt, eorum, qui ita conjuncti ſunt, ut alter ſit in familia & poteſtate alterius ; & una cum eo, fictione juris, perſona. Nam ut recte Græci, οἰκιακὴ μαρτυρία, οὐκ ἐκ τῆς συγγενείας, ἀλλ' ἐκ τῆς ἑνώσεως τῆς ὑπεξουσιότητος λαμβάνεται. *non ex cognatione, ſed ex coadunatione, quæ per patriam poteſtatem contingit.* eadem ſcil. ratione, qua ſui heredes domeſtici. §. 2. *inſ. de her. qual.* In judiciis autem teſtes omnes domeſtici intelliguntur, qui de domo accuſati producuntur, *l.* 3. *C. de teſtib. l.* 24. *D. eod.*

10. Creditur hodie] Sublata videlicet familiæ mancipatione. Expende, quod ait *totum*, ut hac ratione teſtimonium recipiatur legatarii & fideicommiſſarii. Cujac.

Heredi autem] Non tantum clam ſcripto, ſed palam etiam nuncupato. Cic. *pro Milon. Teſtamentum ſimul obſigna-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

& iis, qui per poteſtatem ei conjuncti fuerant concedebant, teſtimonia in teſtamentis præſtare: licet ii, qui id permittebant, hoc jure minime abuti eos debere ſuadebant: tamen nos eandem obſervationem corrigentes, & quod ab illis ſuaſum eſt, in Legis neceſſitatem transferentes, ad imitationem priſtini familiæ emptoris, merito nec heredi, qui imaginem vetuſtiſſimi familiæ emptoris obtinet, neque aliis perſonis, quæ ei (ut dictum eſt) conjunctæ ſunt, licentiam concedimus, ſibi quodammodo teſtimonia præſtare: ideoque nec ejuſmodi veteres Conſtitutiones noſtro Codici inſeri permiſimus.

De legatariis & fideicommiſſariis, & his, qui ſunt in eorum familia.

11. Legatariis autem & fideicommiſſariis quia

---

obſignavi cum Clodio. Teſtamentum autem palam fecerat, & illum heredem & me ſcripſerat. Poſtea tamen ab eo jure receſſum videtur. *l.* 20. *pr. h. t.* niſi locus à Triboniano interpolatus ſit; aut intelligendus de alio genere teſtamenti, quam quod fiebat per æs & libram.

PRISTINI FAMILIÆ EMPTORIS] Cujus teſtimonium ideo receptum non fuiſſe certum eſt, quia negotium teſtamenti palam & aperte cum eo ipſo, ut vero herede, agebatur.

CONJUNCTÆ SUNT] Per poteſtatem ſcil. hæc enim ſola conjunctio efficit, ut omnes ita conjuncti pro una perſona habeantur; atque ut ſibi quodammodo, quod ait, teſtimonium præſtent. Hinc autem ex contrario recte colligitur, liberos heredis emancipatos, & patrem ejus, cujus in poteſtate non eſt, ad teſtimonium admitti poſſe.

11. LEGATARIIS] *l.* 20 *pr. hoc tit. l.* 22. *C. eod. l.* 14. *de reb. dub.*

FIDEICOMMISSARIIS] Particularibus: nam fidei-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

quia non juris ſucceſſores ſunt, & aliis perſonis eis conjunctis teſtimonium non denegamus. imo in quadam noſtra Conſtitutione & hoc ſpecialiter eis conceſſimus. Et multo magis iis, qui in eorum poteſtate ſunt, vel qui eos habent in poteſtate, hujuſmodi licentiam damus.

De materia, in qua ſcribitur teſtamentum.

12. Nihil autem intereſt, teſtamentum in tabulis, an in chartis, membraniſve, vel in alia materia fiat.

De pluribus codicibus.

13. Sed & unum teſtamentum pluribus codicibus conficere quis poteſt, ſecundum obtinen-

---

fideicommiſſarius univerſalis, heredis loco eſt, & ex SCto. ſucceſſor juris. §. 3. & 4. *inf. de fideic. her.*

QUIA NON JURIS SUCCESSORES] Non juris univerſi, ſed rerum ſingularum. *l.* 9. §. 1. *D. de edend.* quorum gratia teſtamentum non ordinatur, ſed univerſi ſucceſſoris, id eſt, heredis habendi cauſa. Itaque negotium teſtamenti cum ſolo herede geritur, non cum legatariis: niſi forte per conſequentiam; quod placet hic non attendi confirmato teſtibus adhibitis ipſo teſtamento. *d. l.* 14. Symmach. *lib.* 13. *epiſt.* 55.

NOSTRA CONSTITUT.] Non extat: ſed Zenonis hac de re habemus in *l.* 22. *C h. t.*

12. IN TABULIS] Ligneis dolatis & cera illitis. Hinc tabulæ teſtamenti, vel etiam tabulæ pro teſtamento, & lignum pro tabulis. *l.* 19. *de bon. poſſ. cont. tab.* Juven. *Sat.* 13. & 16. denique & cera pro tabulis. Suet. in *Jul.* *c.* 83. Horat. 2. *Sat.* 5. Juven. *Sat.* 15.

AN IN CHARTIS] *l.* 1. *l.* 4. *de bon poſſ. ſec. tab.* de varia materia, qua veteres in ſcribendo uſi, v. Plin. *lib.* 13. *c.* 11. & 12. Alex. Neap. 2. *Gen. dier.* Hot. 4. *obſ.* 1. Salmaſ. *de mod. uſur. c.* 10.

13. UNUM TESTAMENTUM] Nemo enim paganus cum duobus teſtamentis decedere poteſt. *l.* 12. *de teſtam. mil.*

PLURIBUS CODICIBUS] Pluribus exemplaribus.

l. 24.

tinentem tamen obſervationem omnibus factis, quod interdum etiam neceſſarium eſt: veluti ſi quis navigaturus, & ſecum ferre, & domi relinquere judiciorum ſuorum conteſtationem velit: vel propter alias innumerabiles cauſas, quæ humanis neceſſitatibus imminent.

De teſtamento nuncupativo.

14. Sed hæc quidem de teſtamentis, quæ ſcriptis conficiuntur, ſufficiunt: ſi quis autem ſine ſcriptis voluerit ordinare Jure civili teſtamentum, ſeptem teſtibus adhibitis, & ſua voluntate coram eis nuncupata, ſciat hoc perfectiſſimum teſtamentum Jure civili, firmumque conſtitutum.

---

l. 24. *h. t. l.* 1. §. 5. *ſec. tab. l.* 47. *de legat.* 2. pluribus tabulis. *d. l.* 1. §. 6. *l. ult quæ in teſt. del.* ut tamen omnia ſint inter ſe ἰσότυπα, unius tenoris & formæ, ac ſolennitatis, *d. l. ult.* & facta quaſi teſtamentum; non unum quaſi teſtamentum, aliud quaſi exemplum ſeu ἀπόγραφον. *d. l.* 1. §. 7. *ſec. tab.* add. Salmaſ. *ubi ſup.*

14. JURE CIVILI] Prætorii teſtamenti præcipua ſolennitas conſiſtit in obſignatione teſtium, cui ſine tabulis locus eſſe non poteſt. quanquam Prætor, ut cuſtos juris civilis etiam ſecundum nuncupationem bonorum poſſeſſionem dat. *l.* 8. §. *ult. ſec. tab.*

SEPTEM TESTIBUS] Numerus & conditio teſtium eadem, quæ in ſcripto: ut & teſtium rogatio, & teſtationis unus contextus. *l.* 21. §. *pen.* & *ult. h. t. l.* 21. §. *pen. C. eod.*

VOLUNTATE NUNCUPATA] Palam & clare pronunciata: ut à teſtibus exaudiri & intelligi poſſit. *dd. ll. l.* 25. *eod.* Suet. *in vit. Horat. Deceſſit herede Auguſto palam nuncupato.* Scriptum teſtamentum etiam clauſum offerri teſtibus obſignandum poteſt, celato nomine heredis: unde μυστικὸν Græcis dicitur.

DE MILITARI TESTAMENTO.

TITULUS XI.

In militum teſtamentis ſolennitates remiſſæ.

SUPRA dicta diligens obſervatio in ordinandis teſtamentis, militibus propter nimiam imperitiam eorum, Conſtitutionibus Principalibus remiſſa eſt. Nam quamvis ii neque legitimum numerum teſtium adhibuerint, neque aliam teſtamentorum ſolennitatem obſervaverint, recte nihilominus teſtantur, videlicet, cum in expeditionibus occupati ſunt. quod merito noſtra Conſtitutio introduxit. Quoquo enim modo voluntas ejus ſu-

---

TITULUS XI.

PROPTER IMPERITIAM] *l. 1. D. h. t. l. 3. C. eod.* arma enim magis, quam jura noſſe creduntur. *l. 22. C. de jur. del.* Tacit. *in vit Agric.* Ceterum hæc non eſt principalis hujus privilegii cauſa, ſed potius laborum & periculorum functio. cum in caſtris & expeditionibus ſunt. *l. un. de bon. poſſ. ex teſt. mil. & hoc text.*

CONSTITUTIONIBUS] *v. l. 1. D. h. tit. & inf. tit. ſeq. in pr.*

NEQUE ALIAM SOLENNITATEM] Quæcunque ſubtilitatem magis, quam naturalem rationem habent, ea omnia militibus remiſſa ſunt. *d. l. 1.* & paſſim. *D. & C. h. t.* Duar. *c. 4. ad h. t.*

IN EXPEDITIONIBUS] Expeditio, belli eſt. Caſſiod. *5. var. 17. Hanc merito expeditionem nominavere majores, quia mens devota prælii, non debet aliis cogitationibus occupari.*

NOSTRA CONSTITUTIO] *l. pen. C. h. t.* id tamen & antea obtinuiſſe videtur. *l. 1. 15. C. eod.*

QUOQUO MODO] Sive in clypeo, ſive vagina, ſive in pulvere, εἰς τὴν γῆν τῷ ξίφει, *l. 15. C. eod.* Synopſ. Attal. *tit. 34.*

ſuprema inveniatur, ſive ſcripta, ſive ſine ſcriptura, valet teſtamentum ex voluntate ejus. Illis autem temporibus, per quæ citra expeditionum neceſſitatem in aliis locis, vel ſuis ædibus degunt, minime ad vindicandum tale privilegium adjuvantur: ſed teſtari quidem, etſi filii familiarum ſint, propter militiam conceduntur; Jure tamen communi, eadem obſervatione & in eorum teſtamentis adhibenda, quam in teſtamentis paganorum proxime expoſuimus.

Reſcriptum Divi Trajani.

1. Plane de teſtamentis militum Divus Trajanus

SUIS ÆDIBUS] In nonnullis eſt *ſedibus*, teſtib. Vigl. & Giphan. & ita Cont. Weſ. Fabrot. Sedes militum ex adverſo opponuntur expeditioni. Veget. *l.* 3. *c.* 4. *& ult.* Th. σεδάτοις. id eſt, ut Schol. §. 3. *inf.* προσεδρίαις, in ſtativis aut hybernis. Sedeta ſunt ſtationes. *l.* 18. *C. de epiſc. aud.* loca, ubi milites otioſe commorantur. Lapſus hic eſt Cujac. *& conſult.* 49.

PROPTER MILITIAM] *tit.* proxime *ſeq.* Significat filiosfam. militantes idem jus habere, quod patresfamilias, ſtipendia item merentes: ut in expeditionibus jure militari, alias jure communi de peculio caſtrenſi teſtari poſſint.

PAGANORUM] Pagani proprie dicti ruſtici, villani, κωμῆται ſeu vicani. hic autem & paſſim in libris juris civilis opponuntur militibus, eoque nomine omnes ἀστράτευτοι ſignificantur. peculium paganum & caſtrenſe, in paganico & in caſtris, ἀντικείμενα. A ſcriptoribus eccleſiaſticis, & in Conſtitutionibus Impp. Chriſtianorum gentiles etiam pagani appellantur: quæ appellatio, ut credibile eſt, inde nata, quod cum urbes fere omnes ſub Conſtantino fidem Chriſtianam amplexæ eſſent, tamen adhuc diu poſt in agris & pagis hæſit religio gentilis & reliquiæ ethniciſmi.

…ianus Catilio Severo ita reſcripſit: *Id privilegium, quod militantibus datum eſt, ut quoquo modo facta ab his teſtamenta rata ſint, ſic intelligi debet, ut utique prius conſtare debeat, teſtamentum factum eſſe: quod & ſine ſcriptura, & à non militantibus quoque fieri poteſt. Si ergo miles, de cujus bonis apud te quæritur, convocatis ad hoc hominibus, ut voluntatem ſuam teſtaretur, ita locutus eſt, ut declararet, quem vellet ſibi heredem eſſe, & cui libertatem tribueret: poteſt videri ſine ſcripto hoc modo eſſe teſtatus, & voluntas ejus rata habenda eſt. Ceterum, ſi (ut plerumque ſermonibus fieri ſolet) dixit alicui*, Ego te heredem facio, *aut*, Bona mea tibi relinquo; *non oportet hoc pro teſtamento obſervari. Nec ullorum magis intereſt, quam ipſorum, quibus id privilegium datum eſt, ejuſmodi exemplum non admitti: alioqui non difficulter poſt mortem alicujus militis teſtes exiſterent,*

1. Ita rescripsit] Recitatur hoc idem reſcriptum à Florentino, *l.* 24. *h. t.*

… Et a non militantibus] Ita quoque in … *l.* 24. Fabrot. mavult, *ut à non militantibus quoque*. … uomodo legiſſe videtur vetus inſtit. interpres Gallicus, … ui eſt in Biblioth. Reg. verba citat Fabrot. quod valde … lacet. Ut autem à non militantibus jure communi, ita à … nilitantibus jure etiam privilegiario.

… Convocatis hominibus] Saltem duobus, … er *l.* 12. *D. de teſtib.* etiam ſine ſolenni illa rogatione aut … ræmonitione, quæ jure communi neceſſaria. *l.* 21. §. *pen.* … *t.* nam utique etiam ſine ea conſtare poteſt de voluntate … ilitis, quod ſolum requiritur. & ideo ſcripta militis vo… ntas, etiam nullis teſtibus adhibitis, rata eſt, per *l.* 1. *in* … *n. pr. l.* 25. §. 1. *eod.*

… Sermonibus fieri solet] Puta in conviviis, circu… s ac congreſſionibus familiarum, ubi ſæpe leviter quæ… am effundimus, & jactamus magis; quam ſerio loquimur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

rent, qui adfirmarent ſe audiſſe dicentem aliquem, relinquere ſe bona, cui viſum ſit: & per hoc vera judicia ſubverterentur.

De ſurdo & muto.

2. Quinimo & mutus, & ſurdus miles teſtamentum facere poteſt.

De militibus & veteranis.

3. Sed hactenus hoc illis à principalibus Conſtitutionibus conceditur, quatenus militant, & in caſtris degunt. Poſt miſſionem vero veterani, vel extra caſtra alii, ſi faciant adhuc militantes teſtamentum, communi omnium civium Romanorum jure id facere debent. Et quod in caſtris fecerint teſtamentum, non communi jure, ſed quomodo voluerint, poſt miſſionem intra annum tantum valebit. Quid ergo ſi intra annum quis deceſſerit, conditio autem

---

VERA JUDICIA SUBVERTERENTUR] Quare merito notatur Domitianus, quod alieniſſimas hereditates confiſcabat, vel uno exiſtente, qui diceret audiſſe ſe ex defuncto, cum viveret, heredem ſibi eſſe Cæſarem. Suet in *Domit. c.* 12. Boni Principes hoc nunquam admiſerunt. *l. ult. qui teſt. fac. § ult. inf. quib. mod. teſt. inf.*

2. MUTUS ET SURDUS] Ante cauſariam miſſionem in numeris manentes. *l.* 4. *h. t.*

3. VETERANI] οἱ ἀπολυθέντες τῆς στρατείας. Suid qui juſtam miſſionem legitimis impletis ſtipendiis conſecuti ſunt. *l.* 2. *D. de veteran. l.* 1. *C. de exc. vet.* ἀφέσεως ἐντίμου τυχόντες. Julian. *orat.* 1. vide Lipſ. ad 1. *annal.* & 2. *Hiſt.* Tac.

POST MISSIONEM INTRA ANNUM] Honeſtam vel cauſariam: nam eorum teſtamenta, qui ignominiæ cauſa miſſi ſunt, ſtatim deſinunt jure naturali valere. *l.* 26. *pr.* & §. 1. *h. t.* add. *l.* 2. §. 2. *de his qui not. infam. l.* 13. §. *de re mil.* Lipſ. in 1. *Annal.* Tac.

VA-

autem heredi adſcripta poſt annum extiterit? an quaſi militis teſtamentum valeat? Et placet valere quaſi militis.

Si teſtamentum factum ante militiam.

4. Sed & ſi quis ante militiam non jure fecit teſtamentum, & miles factus, & in expeditione degens reſignavit illud, & quædam adjecit, ſive detraxit, vel alias manifeſta eſt militis voluntas hoc valere volentis; dicendum eſt valere hoc teſtamentum, quaſi ex nova militis voluntate.

Si adrogatus vel emancipatus.

5. Denique & ſi in adrogationem datus fuerit miles, vel filiusfamilias emancipatus eſt, teſtamentum ejus, quaſi ex nova militis volun-

---

VALERE QUASI MILITIS] Quia conditio quandoque exiſtens retrotrahitur. *l.* 26. *de cond. inſt. l.* 11. §. 1. *qui pot. in pign.*

4. ANTE MILITIAM] Id eſt, qui cum adhuc paganus eſſet, non jure communi teſtamentum fecit.

RESIGNAVIT] Reſignare eſt ſignatum aperire, ἀποσφραγίζειν. *l.* 1. §. 36. *depoſ. l.* 6. *teſt. quem. ap.*

MANIFESTA MILITIS VOLUNTAS] Utique igitur ſemper neceſſe eſt, ut miles poſtea factus tempore expeditionis nova aliqua teſtatione voluntatem declaret: alias id teſtamentum ad privilegia militaria non pertinebit. *l.* 9. §. 1. *l.* 20. §. 1. *l.* 25. *h. t.* Nec obſtat *l.* 15. §. 2. *eod.* ibi, *ſi militis voluntas contraria non ſit.* Hoc enim ſic accipiendum, quaſi JC. dixiſſet, ſi militis voluntas, quæ poſtea ſecuta eſt, priori non ſit contraria, ſed eam confirmet.

5. IN ADROGATIONEM DATUS] Qui de caſtrenſibus bonis teſtatus erat. *l.* 23. *h. t.*

QUASI EX NOVA MILITIS VOLUNTATE] *l.* 22. *eod.* ut capitis minutione ſecuta voluntas repetita cen-

 ſeatur:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

luntate valet: nec videtur capitis diminutione irritum fieri.

De peculio quaſi caſtrenſi filiisfam. teſtari permiſſum, ſed jure communi.

6. Sciendum tamen eſt, quod cum ad exemplum caſtrenſis peculii, tam anteriores Leges, quam principales Conſtitutiones quibuſdam quaſi caſtrenſia dederant peculia, & horum quibuſdam permiſſum fuerat, etiam in poteſtate degentibus, teſtari, noſtra id Conſtitutio latius extendens, permiſerit omnibus in hujuſcemodi peculiis teſtari quidem, ſed jure communi. Cujus Conſtitutionis tenore perſpecto, licentia eſt, nihil eorum, quæ ad præfatum jus pertinent, ignorare.

QUI-

ſeatur: nam jure communi requiritur nova voluntatis declaratio. *l.* 11. §. 2. *ſec. tab.*

6. ANTERIORES LEGES] Pandectas videtur intelligure. *l.* 2. §. 6. *ad Trebell. l.* 3. §. 5. *de bon. poſſ. l.* 1. §. 15. *de collat. l.* 7. §. *ult. de donat.* Cujac.

CONSTITUTIONES] Recentiorum Impp. *l.* 7. *C. de Adſeſſ. l.* 4. *C. de Adv. div. jud.* 1. *l. un. C. de caſtr. omn. pal. l. ult. C. de caſtr. pec. lib.* 12.

QUIBUSDAM PERMISSUM] Conſulibus, proconſulibus, præſidibus provinciarum, ceteriſque in eminentiore aliquo gradu dignitatis poſitis: non autem patronis cauſarum, magiſtris liberalium artium, &c. *l. ult. C. de inoff. teſt.* Nota, firmum à plena proprietate peculii ad jus de eo teſtandi argumentum duci non poſſe.

NOSTRA CONSTITUTIO] *d. l. ult. C. de inoff. teſt. l. ult. C. qui teſt. fac.*

SED JURE COMMUNI] Jure autem militari teſtari non poſſunt. hoc enim privilegium illis ſolum tributum, qui ſub armata militia ſtipendia merent, & tunc cum in caſtris degunt: ut inepti ſint, qui hoc extendunt ad militiam togatam, aut alias imaginariam; cujus crebra mentio in 3. *poſt. lib. Cod.*

TI-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

QUIBUS NON EST PERMISSUM facere teſtamentum.

TITULUS XII.

De filiofamilias.

NON tamen omnibus licet facere teſtamentum. Statim enim ii, qui alieno juri ſubjecti ſunt, teſtamenti faciendi jus non habent; adeo quidem, ut quamvis parentes eis permiſerint, nihilo magis jure teſtari poſſint: exceptis iis, quos antea enumeravimus, & præcipue militibus, qui in poteſtate parentum ſunt: quibus de eo, quod in caſtris acquiſierunt, permiſſum eſt ex Conſtitutionibus Principum teſtamentum facere. Quod quidem jus ab initio tantum militantibus datum eſt, tam ex

---

TITULUS XII.

QUI ALIENO JURI SUBJECTI] Filiifam. teſtamentum facere non poſſunt. *l. 6. h. t. l. pen. C. eod.* & olim quidem vel ideo non poterant, quia nihil ſuum habebant. Ulp. *tit.* 20. §. 9. Hodie non poſſunt, quia ne nunc quidem quicquam pleno jure tanquam patresfam. habent, excepto peculio caſtrenſi & quaſi: de quo ob id etiam teſtari iis permiſſum. Teſtandi autem facultas ſolis patribusfam. Lege conceſſa: *Paterfam. uti legaſſit*, &c. Cic. *ad Heren. lib.* 1.

QUAMVIS PARENTES PERMISERINT] Quia teſtamenti factio juris publici eſt. *l. 3. h. t.* id eſt, ei ſoli competit, cui jure publico permiſſa. Ex quo efficitur, ut nec conſentiente patre codicillos facere, legatumve aut fideicommiſſum relinquere filiusfam. poſſit. *l. 6. §. 3. de jur. eod. l. 25. §. 1. de mort. cauſ. don.*

ANTEA ENUMERAVIMUS] Qui ſcil. caſtrenſe & quaſi caſtrenſe peculium habent. §. *ult. tit. ſup.*

QUOD JUS AB INITIO] Notentur gradus, quibus pedetentim ad ſummum ejus juris, quod filiifam. in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ex auctoritate Divi Auguſti, quam Nervæ, nec non optimi Imperatoris Trajani: poſtea vero ſubſcriptione Divi Adriani, etiam dimiſſis à militia, id eſt, veteranis, conceſſum eſt. Itaque ſi quidem fecerint de caſtrenſi peculio teſtamentum, pertinebit hoc ad eum, quem heredem reliquerunt. Si vero inteſtati deceſſerint, nullis liberis vel fratribus ſuperſtitibus: ad parentes eorum jure communi pertinebit. Ex hoc intelligere poſſumus, quod in caſtris acquiſierit miles, qui in poteſtate patris eſt, neque ipſum patrem adimere poſſe, neque patris creditores id vendere, vel aliter inquietare, neque patre mortuo cum fratribus commune eſſe: ſed ſcil. proprium ejus eſſe, qui id in caſtris acquiſierit: quanquam jure civili omnium, qui in poteſtate parentum ſunt, peculia perinde in bonis parentum computentur, ac ſervorum peculia in bonis dominorum numerantur; exceptis videlicet iis, quæ ex ſacris Conſtitutionibus, & præcipue noſtris, propter diverſas cauſas non acquiruntur. Præter hos igi-

---

caſtrenſibus habent, perventum eſt. add. *l. 1. D. de teſt. mil.*

JURE COMMUNI] Id eſt, jure hereditario, poſt liberos & fratres inteſtato mortui, ut eſt in textu *l. 3. l. 4. C. de bon. quæ lib.* jure noviſſimo à liberis ſolum, non etiam à fratribus parens excluditur. Nov. 118. *c. 2.* Explodendum igitur, quod Cujac. Pac. Fabrot. in margine notant, *jure communi*, id eſt, *jure patrio, jure peculii*; ex veteri & abrogato jure, in *l. 2. de caſtr. pec.*

PROPRIUM EJUS ESSE] Ita ut in eo vice patrisfam. fungatur. *l. 2. de SC. Mac.* quod jus & quaſi in caſtrenſibus ei poſtea tributum. §. *ult. tit. ſup.*

QUANQUAM JURE CIVILI] Oratio perplexa: ſententia tamen Juſtiniani ex iis, quæ antecedunt, & mox ſubjiciuntur, ſatis manifeſta.

PRÆTER HOS, QUI CASTRENSE VEL

QUA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

igitur qui caſtrenſe peculium, vel quaſi caſtrenſe habent, ſi quis alius filiusfamilias teſtamentum fecerit, inutile eſt: licet ſuæ poteſtatis factus deceſſerit.

De impubere & furioſo.

1. Præterea teſtamentum facere non poſſunt impuberes: quia nullum eorum animi judicium eſt. Item furioſi: quia mente carent. nec ad rem pertinet, ſi impubes, poſtea pubes; aut furioſus, poſtea compos mentis factus fuerit, & deceſſerit. Furioſi autem, ſi per id tempus fecerint teſtamentum, quo furor eorum intermiſſus eſt, jure teſtati eſſe videntur: certe eo, quod ante furorem fecerint, te-

---

QUASI] Igitur nec de peculio adventitio filiusfam. teſtari poteſt, ne de illo quidem, cujus uſumfructum pater non habet. *l. ult.* §. 5. *C. de bon. quæ lib.* junct. *l. pen. C. h. t.* quamvis de eo inter vivos diſponendi libera filiofam. majori 25 annis conceſſa facultas. *Nov.* 117. *c.* 1. §. 1.

LICET SUÆ POTESTATIS DECESSERIT] Jus generale, *l.* 19. *h. t. l.* 29. *l. pen. de reg. jur.* ex definitione regulæ Catonianæ. *l.* 1. *de reg. Cat.*

1. PRÆTEREA] *l.* 5. *h. t. l.* 19. §. 1. *de capt. & poſtl.* adde & alios ex *l.* 8. 9. 10. *&* 11. *D. h. t.*

NULLUM ANIMI JUDICIUM] Nullum plenum, nullum tale, quale requiras in eo, qui de omnibus facultatibus ſuis una perpetua diſpoſitione ſtatuere cogitat. Ulp. *tit.* 20. §. 11. *l. ult. C. de teſt. mil.*

FURIOSI] *l.* 9. *C. h. t. l.* 5. *C. de codic.* Pertinent autem huc & cæteri, qui mente carent. *l.* 2. *l.* 13. *in fin. de inoff. teſt.*

POSTEA PUBES, &c.] Propter regulam, ut jam diximus, Catonianam.

QUO FUROR INTERMISSUS]In induciis ſuis, ſi quas habent. *d. l.* 9. quo tempore & teſtes recte adhibentur. *l.* 20. §. 4. *D. h. t.*

QUOD ANTE FECERINT, VALENTE] *d. l.* 9. *d. l.* 2. §. 4. Sic nec interdictio bonorum ſuccedens, nec.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

teſtamento valente. Nam neque teſtamentum recte factum, neque ullum aliud negotium recte geſtum, poſtea furor interveniens perimit.

De prodigo.

2. Item prodigus, cui bonorum ſuorum adminiſtratio interdicta eſt, teſtamentum facere non poteſt: ſed id, quod ante fecerit, quam interdictio bonorum ſuorum ei fiat, ratum eſt.

De ſurdo & muto.

3. Item ſurdus & mutus non ſemper teſtamentum facere poſſunt. Utique autem de eo ſurdo loquimur, qui omnino non exaudit, non qui tarde exaudit. nam & mutus is intelligitur,

---

nec auditus ſermoniſve amiſſio teſtamentum antea factum vitiant. §. 2. & 3. *inf. eod. l.* 6. §. 1. *l.* 18. *D. eod.* Aliud juris eſt, ſi teſtator capite minuatur. §. 4. *inf. quib. mod. teſt. inf. l.* 6. §. 5. & *ſeqq. D. de injuſt. rupt.* nam tunc conditio perſonæ teſtatoris ita mutatur, ut omnino teſtamentum habere nequeat, ac ne heredem quidem.

ALIUD NEGOTIUM] Adeo ut ne matrimonium quidem furore ſuperveniente ſolvatur. *l.* 8. *de his qui ſui vel al. jur.*

2. BONORUM ADMINISTRATIO INTERDICTA] *l.* 18. *h. t.* Puberum minorum 25 annis non eadem ratio, quamvis curatores ſibi acceperint, neque enim his interdicta bonorum adminiſtratio, ut male Don. ad *l.* 6. *de verb. obl. n.* 9.

3. NON SEMPER] Olim non poterant, niſi à Principe impetraſſent, ut ſibi teſtari liceret. *l.* 7. *h. t.* junct. *l.* 9. §. 1. *unde cogn.* Paul. 3. *ſent.* 4. Hodie & ſine eo, dummodo voluntatem ſuam declarare queant aut ſcripto, aut ſi ſurdi tantum, etiam lingua, quorum neutrum cadit in eum, qui natura ſimul & mutus & ſurdus eſt *l.* 10. *C. h. t.*

QUI TARDE EXAUDIT] Hic non ſurdus dicitur, ſed ſurdaſter, ὑπόκωφος, ſubſurdus.

NON

ligitur, qui eloqui nihil poteſt; non qui tarde loquitur. Sæpe enim etiam literati & eruditi homines variis caſibus & audiendi & loquendi facultatem amittunt. Unde noſtra Conſtitutio etiam his ſubvenit, ut certis caſibus & modis ſecundum normam ejus poſſint teſtari, aliaque facere, quæ eis permiſſa ſunt. Sed ſi quis poſt teſtamentum factum adverſa valetudine, aut quolibet alio caſu mutus aut ſurdus eſſe cœperit, ratum nihilominus manet ejus teſtamentum.

De cæco.

4. Cæcus autem non poteſt facere teſtamentum, niſi per obſervationem, quam Lex Divi Juſtini patris noſtri introduxit.

De eo, qui eſt apud hoſtes.

5. Ejus qui apud hoſtes eſt, teſtamentum, quod ibi fecit, non valet, quamvis redierit. ſed

---

NON QUI TARDE LOQUITUR] Non μογιλάλος ſed ἄλαλος, non atypus aut balbus, qui graviter loquitur; ſed elinguis, fandi impos. quorum numero & illi habendi, qui ἀσήμως loquuntur ſeu ἀνάρθρῳ φωνῇ, ut ICti in *l. 9. de ædil. ed. l. 7. in fin. de ſup. leg.*

NOSTRA CONSTITUTIO] *l. diſcretis.* 10. *C. h. t.* in qua illud notatur, quod Juſtinianus credidit, eum, qui ſurdus natus ſit, loqui poſſe. Fieri enim non poteſt, quin ſurdus natus, idem ſit & mutus. Plin. *lib.* 10. *c.* 69. Alex. Aphrodiſ. *problem.* 1. 1. 38.

4. LEX D. JUSTINI] *l.* 8. *C. h. t.* qua cautum, ut cæcus heredem nuncupaturus præter ſeptem teſtes adhibeat & tabularium, qui voluntatem nuncupantis ſcriptura excipiat; aut, ſi tabularii copia non ſit, octavum teſtem: omneſque ſubſcribant & ſignent.

5. QUAMVIS REDIERIT] *l.* 8. *h. t.* nam poſtli-

ſed quod, dum in civitate fuerat, fecit: ſive redierit, valet jure poſtliminii; ſive illic deceſſerit, valet ex Lege Cornelia.

DE EXHEREDATIONE liberorum.

TITULUS XIII.

Jus vetus. De liberis in poteſtate.

NON tamen, ut omnino valeat teſtamentum, ſufficit hæc obſervatio, quam ſupra expoſuimus; ſed qui filium in poteſtate habet, curare debet, ut eum heredem inſtituat, vel exheredem eum nominatim faciat. alioqui ſi eum

---

minio non vitiatur Catonis regula. Codicilli autem ſcripti in captivitate ab eo, qui in civitate teſtamentum fecerat, eo reverſo convaleſcunt, quia principium eorum jam in civitate conſtitutum erat, nempe teſtamentum, quo confirmati ſunt. *l.* 12. §. 5. *de capt. & poſtl.* ſimile eſt in *l.* 25. *eod.*

EX LEGE CORNELIA] Poſtliminii & Legis Corneliæ fictio in omnibus partibus juris ſervatur. paſſim *D. & C. eod.* v. §. 5. *ſup. quib. mod. jus patr. pot.*

TITULUS XIII.

DE EXHEREDATIONE] Exheredatio eſt hereditatis Lege datæ ademptio: unde ſolis de ſuis heredibus proprie dicitur, de aliis per abuſionem. Aliis hereditas defertur tantum, ſuis etiam datur. §. 2. *inf. de her. qual.*

NON SUFFICIT HÆC OBSERVATIO] In modo ſc. teſtandi & ſolennitatibus comparatis ad firmandam teſtationis fidem, de quo *ſup. tit.* 10.

VEL EXHEREDEM FACIAT] De quo idcirco etiam inter cetera, quæ ad ordinanda teſtamenta pertinent, præcipiendum fuit. *l.* 30. *h. t. de lib. & poſt.*

IN-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

cum ſilentio præterierit, inutiliter teſtabitur: adeo quidem, ut ſi vivo patre filius mortuus ſit, nemo heres ex eo teſtamento exiſtere poſſit: quia ſcilicet ab initio non conſtiterit teſtamentum. Sed non ita de filiabus, & aliis per virilem ſexum deſcendentibus liberis utriuſque ſexus, antiquitati fuerat obſervatum: ſed ſi non fuerant ſcripti heredes, ſcriptæve, vel exheredati, exheredatæve, teſtamentum quidem non infirmabatur, jus tamen adcreſcendi eis ad certam portionem præſtabatur. Sed nec nominatim eas perſonas exheredare parentibus neceſſe erat, ſed licebat inter ceteros hoc facere.

INUTILITER TESTABITUR] *d. l.* 30. Plane ſi filius patri ſuperſtes bonis paternis ſe abſtineat, voluntas ex bono & æquo ſuſtinebitur. *l.* 17. *de injuſt. rupt.*

PRÆTERIERIT] Id eſt, nec heredem inſtituerit, nec exheredaverit. §. 12. *inf. de her. quæ ab int.* Cic. 1. *de Orat. Quem pater neque heredem, neque exheredem ſcripſit nominatim.* Porro & non rite facta exheredatio pro præteritione habetur. *l.* 8. §. 2. *cont. tab.*

VIVO PATRE MORTUUS] *l.* 7. *h. t.* propter regulam Catonianam. *l.* 1. *de reg. Cat. l.* 29. *l. pen. de reg. jur.*

NON ITA DE FILIABUS, &c.] Diverſi juris rationem indicat Ulp. *l.* 8. §. 1. *de injuſt. rupt.*

JUS ACCRESCENDI] Ut quaſi & ipſi ſcripti ſcriptæve eſſent, numerum heredum augerent.

AD CERTAM PORTIONEM] Suis heredibus inſtitutis ad virilem; extraneis, ad partem dimidiam. Ulp. *tit.* 20. §. 14. Caius, 2. *tit.* 3. §. 1. Paul. 3. *ſent.* 4.

INTER CETEROS] Græci ἀορίστως. hoc ſcil. modo, *Titius filius meus heres eſto: ceteri exheredes ſunto.* Greg. Naz. *in ſuo teſtam.* οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ἔστωσαν ἀποκληρονόμοι. In reliquo ritu exheredationis diſcrimen non faciebat ſexus aut gradus, nempe quod pure fieri debet, & ſimpliciter, non ex re certa, & ab omnibus gradibus. *l.* 3. §. 1. & 2. *l.* 19. *h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

cere. Nominatim autem quis exheredari videtur, ſive ita exheredetur, *Titius filius meus exheres eſto*: ſive ita, *Filius meus exheres eſto*, non adjecto proprio nomine, ſcilicet, ſi alius filius non extet.

De poſthumis.

1. Poſthumi quoque liberi, vel heredes inſtitui debent, vel exheredari. Et in eo par omnium conditio eſt, quod & filio poſthumo, & quolibet ex ceteris liberis, ſive feminini ſexus, ſive maſculini, præterito, valet quidem teſtamentum, ſed poſtea agnatione poſthumi, ſive poſthumæ rumpitur, & ea ratione totum infirmatur. Ideoque ſi mulier, ex qua poſthumus aut poſthuma ſperabatur, abortum fecerit, nihil impedimento eſt ſcriptis heredibus

---

NOMINATIM AUTEM] *v. l. 1. l. 2. & 3. D. h t.*

SI ALIUS FILIUS NON EXTET] Nam ſi plures ſint, nullus cenſebitur exheredatus, ex benigna interpretatione. *d. l. 2.*

1. POSTHUMI] Poſthumi, vel potius poſtumi, ut ſcribendum docet Grot. *ſparſ. flor. ſup. ad tit. qui teſt. tut. dar.* dicuntur, qui poſt mortem patris naſcuntur. *l. 6. de inoff. teſt. l. 3. §. 1. de injuſt. rupt.* Plutarch. in *Coriol. & Syll.* Amm. Marcell. *lib.* 21. *Uxorem prægnantem reliquit, unde edita poſtuma.*

TOTUM INFIRMATUR] Neque hoc mutatum Nov. 115. c. 3. ut falſo exiſtimat Pac. igitur poſthumi cujuſcumque ſexus aut gradus præteriti, agnaſcendo rumpunt: filiæ & nepotes præteriti, non rumpunt, ſed accreſcunt ſcriptis: filius præteritus teſtamentum valere non patitur. *l. 1. l. 3. l. 8. §. 1. de injuſt. rupt. l. 30. h. t.* Quod ſi poſthumus præteritus vivo patre natus deceſſerit, datur ſcripto heredi bonorum poſſeſſio ſecundum tabulas. *l. 12. de injuſt. rupt.*

ABORTUM FECERIT] *l. 2. C. de poſt. her.* atque hinc petenda ratio, cur poſthumo præterito placeat teſtamentum

bus ad hereditatem adeundam. Sed feminini quidem ſexus perſonæ, vel nominatim, vel inter ceteros exheredari ſolebant: dum tamen, ſi inter ceteros exheredarentur, aliquid eis legaretur, ne viderentur præteritæ eſſe per oblivionem. Maſculos vero poſtumos, id eſt, filios, & deinceps, placuit non aliter recte exheredari, niſi nominatim exheredarentur, hoc ſcilicet modo, *Quicumque mihi filius genitus fuerit, exheres eſto.*

De quaſi poſthumis.

2. Poſthumorum autem loco ſunt & hi, qui in ſui heredis locum ſuccedendo, quaſi agnaſcendo fiunt parentibus ſui heredes. Ut ecce, ſi quis filium, & ex eo nepotem, neptemve in poteſtate habeat, quia filius gradu præcedit, is ſolus

---

mentum ab initio valere. Idem eſt, ſi mulier monſtroſum aliquid enixa ſit. *l.* 3. *C. eod.* quia non ſunt liberi, qui contra formam humani generis procreantur. *l.* 14. *de ſtat. hom.*

Ne per oblivionem] Ulp. *tit.* 22. §. 17. in filia jam nata ceſſat oblivionis præſumptio.

Et deinceps] Id eſt, poſthumos nepotes: cum tamen nepotes jam nati etiam inter ceteros exheredari potuerint §. *præc.*

2. Posthumorum loco] Ex Caio *l.* 13. *de injuſt. rupt.* Hos quaſi poſthumos, & poſthumos Velleianos appellare poſſumus.

Quasi agnascendo] Nepotes præteriti, qui poſt factum teſtamentum naſcuntur, patre mortuo, avo ſuperſtite, agnaſcendo, rumpunt. at illi, de quibus hic ſermo, quaſi agnaſcendo, id eſt, ſuccedendo in locum patris ſui prædefuncti aut emancipati. Illi ad primum Legis Velleiæ caput pertinent. *l.* 29. §. 12. *h. t.* hi ad ſecundum. *d. l.* 29. §. 13. *l.* 13. *de injuſt. rupt.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſolus jura ſui heredis habet, quamvis nepos quoque, & neptis ex eo in eadem poteſtate ſint. Sed ſi filius ejus vivo eo moriatur, aut qualibet alia ratione exeat de poteſtate ejus, incipit nepos, neptiſve in ejus locum ſuccedere, & eo modo jura ſuorum heredum quaſi agnatione nanciſcitur. Ne ergo eo modo rumpatur ejus teſtamentum, ſicut ipſum filium vel heredem inſtituere, vel nominatim exheredare debet teſtator, ne non jure faciat teſtamentum; ita & nepotem, neptemve ex filio neceſſe eſt ei, vel heredem inſtituere, vel exheredare: ne forte eo vivo, filio mortuo, ſuccedendo in locum ejus nepos, neptiſve, quaſi agnatione rumpat teſtamentum. Idque Lege Julia Velleia proviſum eſt, in qua ſimilis exheredationis modus ad ſimilitudinem poſthumorum demonſtratur.

De emancipatis.

3. Emancipatos liberos Jure civili neque he-

QUAMVIS NEPOS QUOQUE] §. 2. *inf. de her. quæ ab int.* §. 2. *inf. de her. qual.* & ideo firmum manet avi teſtamentum, in quo hic nepos præteritus, ſi vivo filio, nec capite minuto, avus deceſſerit. *l. 6. pr. de injuſt. rupt. l. 7. ſi tab. teſt.*

IN EJUS LOCUM SUCCEDERE] Succeſſio hæc velut quædam agnatio eſt, propterea quod ſucceſſione in locum ſui heredes fiunt.

LEGE JULIA VELLEIA] Cujus legis caput ſecundum, relatum in *d. l. 29. §. 30.* interpretati Caius *d. l. 13.* & Juſtinianus hic. In caſu *d. l. 29. §. pen.* qui ad neutrum caput legis ſeorſum pertinet, Julianus quoque induxit, ne rumpatur teſtamentum, quaſi duobus capitibus legis commiſtis. belle Fabrot. *ad Th.*

3. EMANCIPATOS] Liberi emancipati, quia exeunt è familia & poteſtate patris, pro extraneis Jure civili haben-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

heredes inſtituere, neque exheredare neceſſe eſt: quia non ſunt ſui heredes. Sed Prætor omnes, tam feminini ſexus, quam maſculini, ſi heredes non inſtituantur, exheredari jubet: virilis ſexus, nominatim; feminini vero inter ceteros: quia ſi neque heredes inſtituti fuerunt, neque ita (ut diximus) exheredati, permittit eis Prætor contra tabulas teſtamenti bonorum poſſeſſionem.

De adoptivis.

4. Adoptivi liberi, quamdiu ſunt in poteſtate patris adoptivi, ejuſdem juris habentur, cujus ſunt juſtis nuptiis quæſiti. itaque heredes inſtituendi vel exheredandi ſunt ſecundum ea, quæ de naturalibus expoſuimus. Emancipati vero à patre adoptivo, neque Jure civili, neque eo Jure, quod ad Edictum Prætoris

---

habentur. §. 3. *inf. de her. qual.* §. 9. *inf. de her. quæ ab int.* & ideo nulla eo jure neceſſitas patri impoſita eos vel inſtituendi vel exheredandi.

PRÆTOR, &c. EXHEREDARI JUBET] Quaſi reſcindens eorum capitis deminutionem. *l.* 6. §. 1. *D. de bon. poſſ.*

FEMININI INTER CETEROS] Leg. ut in edit. Cujac. *& inter ceteros*; id eſt, vel nominatim vel inter ceteros. Ulp. *tit.* 22. §. 19. Theoph.

PERMITTIT EIS PRÆTOR] Leg. *promittit. l.* 4. *& paſſ. cont. tab.* in Baſil. ἐπήγγελται, *pollicetur. l.* 6. *de bon. poſſ.* Ulp. *d. loc.* & ita lege etiam §. *ult. inf.*

4. EJUSDEM JURIS] Nam adoptio non minus adoptivis tribuit jus & nomen filiorumfam. ſuorumque heredum, quam natura naturalibus, id eſt, ex juſto matrimonio procreatis. §. 2. *inf. de her. quæ ab int. l.* 5. *C. de ſuis & leg.* extra nuptias quæſiti huc non pertinent. legitimati tamen pertinent. §. 9. *inf. de her. quæ ab int.* Nov. 89.

NEQUE JURE CIVILI, &c.] Non Jure civili, quia

toris attinet, inter liberos connumerantur. Qua ratione accidit, ut ex diverſo, quod ad naturalem parentem attinet, quamdiu quidem ſunt in adoptiva familia, extraneorum numero habeantur, ut eos neque heredes inſtituere, neque exheredare neceſſe ſit: cum vero emancipati fuerint ab adoptivo patre, tunc incipiant in ea cauſa eſſe, in qua futuri eſſent, ſi à naturali patre emancipati fuiſſent.

Jus novum.

5. Sed hæc quidem vetuſtas introducebat: noſtra vero Conſtitutio inter maſculos & feminas in hoc jure nihil intereſſe exiſtimans; quia utraque perſona in hominum procreatione ſimili naturæ officio fungitur, & Lege antiqua duodecim tabularum omnes ſimiliter ad ſucceſſionem ab inteſtato vocabantur, quod & prætores poſtea ſecuti eſſe videntur: ideo ſimplex ac ſimile jus, & in filiis, & in filiabus, &

---

quia deſinunt eſſe ſui heredes: nec jure prætorio, quia ſimul nomen quoque liberorum amittunt. *l. 4. ſi tab. teſt. l. 1. §. 6. l. 3. §. 2. cont. tab.*

EXTRANEORUM NUMERO] Tantum tertio loco ab inteſtato à Prætore admittuntur in ordine cognatorum. §. 13. *inf. de her. ab int. l. 1. §. 4. unde cogn.*

CUM VERO EMANCIPATI, &c.] Scil. vivo patre naturali. §. 20. *inf. d. t* Hoc enim caſu, ne utriuſque parentis exciderent ſucceſſione, voluit Prætor eos jus naturale liberorum recuperare. *l. 4. ſi tab. teſt.*

5. NOSTRA CONSTITUTIO] *l. 4. C. h. t.* ex qua petenda interpretatio hujus §.

LEGE 12 TABULARUM] *l. 14. C. de legit. her.* ubi hæc eadem iiſdem fere verbis exponuntur.

ET PRÆTORES SECUTI] In danda bonorum poſſeſſione ab inteſtato, *unde liberi*; nam Prætor contra tabulas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

& in ceteris deſcendentibus per virilem ſexum perſonis, non ſolum jam natis, ſed etiam poſthumis, introduxit, ut omnes ſive ſui, ſive emancipati ſint, vel heredes inſtituantur, vel nominatim exheredentur: & eundem habeant effectum circa teſtamenta parentum ſuorum infirmanda, & hereditatem auferendam, quem filii ſui vel emancipati habent, ſive jam nati ſint, ſive adhuc in utero conſtituti, poſtea nati ſint. Circa adoptivos autem filios certam induximus diviſionem, quæ in noſtra Conſtitutione, quam ſuper adoptivis tulimus, continetur.

De

---

bulas filiabus non dedit, quæ vel inter ceteros exheredatæ. *ſup. pr. & §. 3. eod.*

Per virilem sexum] Quippe matri & avo materno in cauſa inſtitutionis & exheredationis liberi extranei ſunt, tam jure prætorio, quam civili. *inf. §. ult.*

Ut omnes] Tam filiæ & nepotes nepteſque, quam filii: & tam naſcituri, quam jam nati. Tollitur igitur hic differentia, quæ oriebatur ex ſexu & gradu tam in ſuis, *ſup. in pr.* quam emancipatis. *ſup. §. 3.* tam in jam natis, quam in poſthumis. §. 1. *ſup.* Differentia autem inter ſuos & emancipatos non tollitur, hoc eſt, emancipati liberi non exæquantur ſuis, ut & ipſis præteritis teſtamentum jure non ſubſiſtat.

Filii sui vel emancipati habent] Ut quemadmodum filiis ſuis præteritis aut non nominatim exheredatis teſtamentum ipſo jure nullum eſt, ita & filiabus & nepotibus ſuis. ut filiis emancipatis non nominatim exheredatis datur contra tabulas, ita & filiabus & nepotibus emancipatis. Thalelæus *ad l. 1. §. 1. ibi; in aliis pene omnibus nulla eſt inter liberos diſcretio. C. comm. de man.* καλῶς εἶπε, τὸ χεδὸν, ἐπειδὴ οἱ μὲν ὑπεξούσιοι, præteriti γενόμενοι, ἀφανίζουσι παντελῶς τὴν διαθήκην, οἱ δὲ emancipati, τὴν contra tabulas ἔχουσιν.

In utero constituti] Ut & filiæ poſthumæ, non nominatim exheredatæ, agnaſcendo rumpant, licet legatum acceperint: quod ſecus erat jure antiquo. §. 1. *ſup.*

Nostra Constitutione] *l. pen. C. de adopt.*

cujus

De teſtamento militis.

6. Sed ſi in expeditione occupatus miles teſtamentum faciat, & liberos ſuos jam natos, vel poſthumos, nominatim non exheredaverit, ſed ſilentio præterierit, non ignorans, an habeat liberos, ſilentium ejus pro exheredatione nominatim facta valere, Conſtitutionibus Principum cautum eſt.

De teſtamento matris, aut avi materni.

7. Mater, vel avus maternus neceſſe non habent liberos ſuos aut hæredes inſtituere, aut exheredare: ſed poſſunt eos ſilentio omittere. Nam ſilentium matris aut avi materni, & ceterorum per matrem adſcendentium, tantum facit, quantum exheredatio patris. Neque enim

---

cujus ſententia refertur §. 2. *ſup. de adopt.* & plenius *inf.* §. 14. *de her. quæ ab int.*

6. NON IGNORANS] Secus eſt, ſi neſciverit, forte quod falſo rumore perlatum eſſet, eos in rebus humanis eſſe deſiiſſe. *l.* 9. *& ſeq. C. de teſt. mil. l.* 7. *D. eod.*

SILENTIUM PRO EXHEREDATIONE] Ad quem effectum reſpiciens Ulpianus, dixit, militem ſilentio exheredare. *l.* 12. *de bon. libert.*

CONSTITUTIONIB. PRINCIPUM] Gordiani, in *d. l.* 9. & Philippi, in *l.* 10. *C. de teſt. mil.*

7. MATER VEL AVUS MATERNUS] Conditio liberorum facit, ut matris & avi materni præteritio vim exheredationis habeat; quia matri & avo materno nec ſui heredes ſunt, nec deſierunt eſſe ſui heredes, *l.* 4. §. 2. *cont. tab. l.* 13. *de ſuis & leg.*

SILENTIUM MATRIS, &c. TANTUM FACIT] Et hoc etiamſi mater ignoraverit ſe liberos habere. ſed hoc caſu legata & libertates non intercidunt, quia color dementiæ hic obtendi nequit. *l.* 27. §. *ult. & l. ſeq. de inoff. teſt.*

SI-

enim matri filium filiamve, neque avo materno nepotem neptemve ex filia, ſi eum eamve heredem non inſtituat, exheredare neceſſe eſt, ſive de Jure civili quæramus, ſive de Edicto Prætoris, quo Prætor præteritis liberis contra tabulas bonorum poſſeſſionem permittit: ſed aliud eis adminiculum ſervatur, quod paulo poſt vobis manifeſtum fiet.

DE HEREDIBUS inſtituendis.

Titulus XIV.

Qui poſſunt heredes inſtitui.

Heredes inſtituere permiſſum eſt tam liberos homines, quam ſervos: & tam proprios,

---

Sive de jure civili] Quo jure ſoli ſui heredes præteriti, ſive, quod nunc idem valet, non nominatim exheredati, teſtamentum tollunt aut rumpunt. §. 5. *ſup.*

Edicto prætoris] Quo liberi emancipati, ſive qui ſui eſſe deſierunt, præteriti, vocantur ad contra tabulas bonorum poſſeſſionem; non qui nec ſui ſunt, nec eſſe deſierunt. *d. l.* 5. *l.* 1. *l.* 4. §. 2. *cont. tab.*

Aliud adminiculum] Intelligit querelam inofficioſi teſtamenti; quod remedium ſolum ſupereſt omnibus exheredatis, quo numero etiam præteriti à matre. *l.* 8. *d. t. vid. inf. tit.* 18.

Titulus XIV.

Heredes instituere] Scribere vel nuncupare. *l.* 1. §. 1. *D. eod.* Eſt autem heredis inſtitutio caput & fundamentum teſtamenti. §. 34. *inf. de legat.* neque enim ſine ea teſtamentum poteſt conſiſtere. §. 2. *inf. de fid. her.* Quibus verbis nunc fiat, parum refert, modo per ea liqueat voluntatis intentio. *l.* 15. *C. de teſtam.*

Quam servos] Non minus ſervos, quam liberos. Caius *l.* 31. *eod.*

Quam

prios, quam alienos. Proprios autem olim quidem ſecundum plurium ſententias non aliter, quam cum libertate, recte inſtituere licebat: hodie vero etiam ſine libertate ex noſtra Conſtitutione heredes eos inſtituere permiſſum eſt. Quod non per innovationem induximus, ſed quoniam æquius erat, & Atilicino placuiſſe, Paulus ſuis libris, quos tam ad Maſurium Sabinum, quam ad Plautium ſcripſit, refert. Proprius autem ſervus etiam is intelligitur, in quo nudam proprietatem teſtator habet, alio uſumfructum habente. Eſt tamen caſus, in quo nec cum libertate utiliter ſervus à domina heres inſtituitur, ut Conſtitutione Divorum Severi & Antonini cavetur, cujus verba hæc ſunt, *Servum adulterio maculatum, non jure teſtamento manumiſſum ante ſententiam*

QUAM ALIENOS] Si modo eorum ſervi ſint, quos ipſos heredes inſtituere poſſumus: nam ex perſona domini cum ſervis teſtamenti factio eſt. *d. l.* 31. Ulp. *tit.* 22. §. 8. *l.* 12. §. 2. *de legat.* 1.

SINE LIBERTATE] Ita & *ſup.* §. 2. *qui & ex quib. cauſ. man.* id eſt, omiſſa libertatis datione. Conſtitutio extat in *l. pen. C. de ſerv. nec. her.*

NON PER INNOVATIONEM] Quia jam olim idem quibuſdam placuerat, ut mox ſubjicit. quod autem obtinet, ex nova eſt Juſtiniani humanitate. ita concilia hunc locum cum *d.* §. 2.

PROPRIUS, &c. IN QUO NUDAM PROPRIETATEM] Et alienus, in quo nudum uſumfructum habemus, ut paulo inferius. idque rationi juris convenienter. *l.* 25. *de verb. ſign.* §. 4. *ſup. per quas perſ. l.* 45. *de acq. her.*

ADULTERIO MACULATUM] Apud Marcian. *l.* 48. *h. t.* unde hic locus deſcriptus, legitur *accuſatum*. ſed legendum arbitror *maculatum*, ut hic; ne obſtet *l.* 8. *C. ad Leg. Jul. de adult.* Græci quoque ἔνοχον ὄντα τῇ μοιχείᾳ, non κατηγορούμενον. & ad *l.* 1. *C. qui non poſſ. ad. lib.* ὑπονοηθέντα ἐπὶ τῇ μοιχείᾳ, *ſuſpectum, &c.*

1. IN

etiam ab ea muliere videri, quæ rea fuerat ejuſdem criminis poſtulata, rationis eſt. Quare ſequitur, ut in eumdem à domina collata heredis inſtitutio, nullius momenti habeatur. Alienus ſervus etiam is intelligitur, in quo uſumfructum teſtator habet.

Si ſervus heres inſtitutus in eadem cauſa manſerit, vel non.

1. Servus autem à domino ſuo heres inſtitutus, ſi quidem in eadem cauſa manſerit, fit ex teſtamento liber, hereſque ei neceſſarius. Si vero à vivo teſtatore manumiſſus fuerit, ſuo arbitrio adire hereditatem poteſt: quia non fit heres neceſſarius, cum utrumque ex domini teſtamento non conſequatur. Quod ſi alienatus fuerit, juſſu novi domini adire hereditatem debet, & ea ratione per eum dominus fit heres. nam ipſe alienatus, neque liber, neque heres eſſe poteſt, etiamſi cum libertate heres inſtitutus fuerit. deſtitiſſe enim à libertatis datione videtur dominus, qui eum alienavit. Alienus quoque ſervus heres inſtitutus, ſi in eadem cauſa duraverit, juſſu ejus domini adire hereditatem debet. Si vero alienatus fuerit ab eo, aut vivo teſtatore, aut poſt mor-

1. IN EADEM CAUSA] Id eſt, in eadem conditione ſervitutis, ut neque manumiſſus poſt factum teſtamentum, neque alienatus fuerit.

NECESSARIUS] Vid. §. 1. *inf. de her. qual.*

NON CONSEQUATUR] *l. propen. h. t. l. 6. §. 3. eod.*

DESTITISSE A LIBERTATIS DATIONE] Quod ſi teſtator eum poſtea redemerit, reviviſcit libertas & inſtitutio. *l. 9. §. 16. l. 50. eod.* Hinc autem intelligimus regulam juris civilis traditam *l. 13. §. 1. de lib. & poſt.* ſolum procedere, cum ſervus in eadem cauſa manet.

JUSSU

mortem ejus, antequam adeat, debet juſſu novi domini adire. At ſi manumiſſus eſt vivo teſtatore, vel mortuo, antequam adeat; ſuo arbitrio adire poteſt hereditatem.

De ſervo hereditario.

2. Servus etiam alienus poſt domini mortem recte heres inſtituitur. quin & cum hereditariis ſervis eſt teſtamenti factio. Nondum enim adita hereditas, perſonæ vicem ſuſtinet, non heredis futuri, ſed defuncti: cum etiam ejus, qui in utero eſt, ſervus recte heres inſtituatur.

De

JUSSU NOVI DOMINI] *l.* 62. §. 1. *de acq. her. l.* 2. §. *ult. de bon. poſſ. ſec. tab.* ubi hereditatem ſive bonorum poſſeſſionem cum domino ambulare Ulp. ait.

SUO ARBITRIO] Ulp. *tit.* 22. §. 11. Licet igitur inſtitutio ſervi alièni ex perſona domini ſuſtineatur; videtur tamen ſimul & perſonæ ſervi ratio haberi. *l.* 82. *de leg.* 2. *l.* 5. *de ſerv. leg. l.* 40. *h. t.*

3. POST DOMINI MORTEM] Non ita, *Stichus poſt mortem Titii domini ſui heres mihi eſto*, ut male Th. ſed ita, *Stichus ſervus Titii defuncti heres mihi eſto.*

NONDUM ADITA HEREDITAS PERSONÆ VICEM] Ratio dubitandi, quia tempore facti teſtamenti ſervus nullius eſt. *l.* 64. *h. t.* Ratio decidendi, quia jacens hereditas perſonæ defuncti locum interim obtinet, & pro domino habetur. *l.* 31. §. 1. *eod. l.* 34. *l.* 61. *de acq. rer. dom. inf. de ſtip. ſerv. in pr.*

NON HEREDIS FUTURI, SED DEFUNCTI] *dd. loc. cum ſimil.* Imo non defuncti, ſed heredis futuri. *l.* 24. *de nov.* Solve: hereditas qua jacens conſiderata defunctum repræſentat, ut actus ex perſona ejus vires capiat. *l.* 52. *h. t. l.* 33. §. *ult. de acq. rer. dom.* adita vero videtur retro repræſentaſſe perſonam heredis, cui ſoli eventu inſpecto acquiritur. *d. pr. inf. de ſtip. ſerv.* fac. *l.* 73. §. 1. *de verb. obl. l.* 28. §. *ult. l.* 35. *de ſtip. ſerv.*

EJUS, QUI IN UTERO EST, SERVUS] Hoc eamdem plane rationem habet. *l.* 64. *h. t.*

3. CUM

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De ſervo plurium.

3. Servus autem plurium, cum quibus teſtamenti factio eſt, ab extraneo inſtitutus heres, unicuique dominorum, cujus juſſu adierit, pro portione dominii acquirit hereditatem.

De numero heredum.

4. Et unum hominem, & plures, uſque in infinitum, quot quis heredes velit facere, licet.

De diviſione hereditatis.

5. Hereditas plerumque dividitur in duodecim uncias, quæ aſſis appellatione continentur. Habent autem & hæ partes propria nomina

---

3. Cum quibus testamenti factio] Additum ideo, quia quos ipſos heredes inſtituere non poſſumus, eorum nec ſervos poſſumus, *l.* 31. *h. t.*

Ab extraneo] Ab uno ex dominis inſtitutus acquirit ceteris, per *l.* 63. §. 8. *pro ſoc. l.* 49. *ad leg. Falc.*

Pro portione dominii] Si tamen unius tantum juſſu adierit, ceteris non jubentibus adire, tacito jure partes ei accreſcent. *l.* 67. *de acq. her.*

4. Usque in infinitum] εἰς ἀπέραντον. Th. Sententia eſt, certum numerum heredum inſtituendorum nemini præſcriptum eſſe, ſed totum hoc arbitrio teſtantis permittit.

5. In duodecim uncias] Hæc ſolennis eſt hereditatis diſtributio. *l.* 13. §. 1. *h. t.* quia perfectus eſt numerus duodenarius. Diod. Sic. *eclog.* 40. Galen. *de cui. an. pec. not. & med.* τελειότητος σύμβολον, Hermias in *Phæd. Plat.* τῶν ἀριθμῶν μυστικώτατος. Ariſtid. περὶ μουσ. add. Cujac. ad *d. l.* 13. Duar. 2. *diſp.* 36. Fabrot. *ad Th.*

Habent hæ partes propria nomina] Ex Ulp. *l.* 50. §. 1. *h. t.* ad Varr. 4. *de ling.* Voluſ. Mæcian. *de ponderib.* Salmaſ. *de mod. uſur. pag.* 251.

Non

mina ab uncia uſque ad aſſem, ut puta hæc, ſextans, quadrans, triens, quincunx, ſemis, ſeptunx, bes, dodrans, dextans, deunx. Non autem utique ſemper duodecim uncias eſſe oportet. nam tot unciæ aſſem efficiunt, quot teſtator voluerit: & ſi unum tantum quis ex ſemiſſe (verbi gratia) heredem ſcripſerit, totus as in ſemiſſe erit. Neque enim idem ex parte teſtatus, & ex parte inteſtatus, decedere poteſt: niſi ſit miles, cujus ſola voluntas in teſtando ſpectatur. Et è contrario poteſt quis in quantaſcumque voluerit plurimas uncias ſuam hereditatem dividere.

De

NON SEMPER DUODECIM UNCIAS] Non eſt neceſſe, ut ſemper diſtributio fiat in 12 uncias: ſed poteſt teſtator vel in plures vel in pauciores uncias hereditatem dividere. *d. l.* 13. §. 1. 2. 3. *& ult. l.* 18. *eod. l.* 13. *C. de lib. & poſt.* Paul. 3. *ſent.* 4. Poteſt & in partes naturales dividi, puta in duas dimidias, tres tertias, &c. *l.* 2. §. 7. *de collat. l.* 76. *de acq. her.*

UNUM EX SEMISSE]Vel ex una aliqua alia parte hereditatis. Idemque eſt, ſi quis inſtitutus ex re certa, veluti ex fundo. perinde enim habetur, ac ſi rei mentio facta non eſſet. *l.* 1. §. 4. *l.* 9. §. 13. *h. t. l.* 41. *in fin. de vulg. & pup.* niſi coheredem habeat indefinite aut ex parte hereditatis ſcriptum; tunc enim legatarii loco eſt. *l.* 13. *C. h. t.*

EX PARTE TESTATUS] *l.* 7. *de reg. jur.* Ex poſtfacto tamen vi ipſa pro parte quis inteſtatus fieri poteſt, reſciſſo vid. pro parte teſtamento. *l.* 15. *in fin. l.* 24. *de inoff. teſt.*

NISI SIT MILES] Miles etiam ab initio pro parte tantum teſtatus decedere poteſt. *l. pen.* §. 2. *de caſtr. pec. l.* 6. *l.* 19. *de teſt. mil. l.* 2. *C. eod.* quippe qui hic duorum velut hominum perſonam ſuſtineat. *l.* 17. §. 1. *eod.* Igitur ſi miles unum tantum v. c. ex ſemiſſe heredem ſcripſerit, quantum ad alterum ſemiſſem inteſtatus deceſſiſſe intelligetur, & locus fiet legitimis heredibus. *l.* 19. *l.* 37. *de teſtam. mil.* & ita etiam in ſpecie *l.* 6. *eod.*

6. NUL-

De portionibus ſingulorum heredum. Si teſtator aſſem non diviſerit, aut partes in quorumdam perſona non ultra aſſem expreſſerit.

6. Si plures inſtituantur heredes, ita de-num in hoc caſu partium diſtributio neceſſa-ia eſt, ſi nolit teſtator eos ex æquis partibus eredes eſſe. Satis enim conſtat, nullis parti-us nominatis, ex æquis partibus heredes eſſe. artibus autem in quorumdam perſonis ex-reſſis, ſi quis alius ſine parte nominatus erit, i quidem aliqua pars aſſi deerit, ex ea parte he-es fit. Et ſi plures ſine parte ſcripti ſunt, omnes n eamdem partem concurrunt. Si vero totus s completus ſit, ii, qui nominatim expreſſas artes habent, in dimidiam partem vocantur, x ille, vel illi omnes, in alteram dimidiam. Nec intereſt primus, an medius, an noviſſimus, ine parte heres ſcriptus ſit: ea enim pars data ntelligitur, quæ vacat.

Si

---

6. Nullis partibus nominatis, ex equis] *l.* 9. §. 12. *h. t.* fac. *l.* 19. §. *ult. de leg.* 1. Il-ud tamen tenendum, conjunctos, unius tantum perſonæ oteſtate fungi. v. c. ſi teſtator ita dixerit, *Titius heres eſto: eius & Mævius heredes ſunto.* aut ſic, *Titius, & fratris mei ilii, heredes ſunto.* Hic conjuncti unum ſemiſſem, Titius lterum habebit, *l.* 15. *pr. l.* 59. §. 2. *h. t. l.* 34. *de leg.* 1. . *un.* §. 10. *C. de cad. toll.* niſi celeritatis gratia conjun-tio facta doceatur. *l.* 66. *h. t.*

Si vero totus as completus] *l.* 17. *pr.* §. 3. & 4. *eod.* Breviter, qui ſine parte ſcriptus eſt, vacan-em portionem, vel alium aſſem, occupat. *l. ult. ſec. tab.*

In dimidiam partem] Id eſt, in ſemiſſem, reducta ratione ad ſolennem aſſis diſtributionem: alias in alterum aſſem; eadem enim proportio eſt.

L

7. Ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Si pars vacet, aut exuperet.

7. Videamus, ſi pars aliqua vacet, nec tamen quiſquam ſine parte ſit heres inſtitutus, quid juris ſit. veluti ſi tres ex quartis partibus heredes ſcripti ſint. Et conſtat, vacantem partem ſingulis tacite pro hereditaria parte accedere, & perinde haberi, ac ſi ex tertiis partibus heredes ſcripti eſſent: & ex diverſo, ſi plures heredes ſcripti in portionibus ſint, tacite ſingulis decreſcere: ut, ſi (verbi gratia) quatuor ex tertiis partibus heredes ſcripti ſint, perinde habeantur, ac ſi unuſquiſque ex quarta parte heres ſcriptus fuiſſet.

Si plures unciæ quam 12 *diſtributæ ſunt.*

8. Et ſi plures unciæ quam duodecim diſtributæ ſint, is, qui ſine parte inſtitutus eſt, quod dupondio deeſt, habebit. Idemque erit ſi dupondius expletus ſit. quæ omnes partes ad aſ-
ſem

---

7. EX QUARTIS PARTIBUS] Id eſt, ſinguli ex quadrante, ſeu tribus unciis. & ita quoque, quod mox ſequitur, *ex tertiis partibus*, id eſt, ex trientibus, ſive unciis quatuor.

PRO HEREDITARIA PARTE] Clarius hoc apparet, cum partes adſcriptæ ſunt inæquales. v.c. *Titius ex quadrante, Mævius ex ſemiſſe, heredes ſunto.* Hic ex tribus unciis vacantibus una Titio, duæ Mævio, accreſcunt. *d.l.* 13. §. 3. *h.t.*

TACITE SINGULIS DECRESCERE] *d.l.* 13. § 4. Poteſt hic & alia ratio iniri, ut ſingulis accreſcat, quod dupondio deeſt. Sed & tot partes poſſunt in diviſione ſervari, quot teſtator fecit. *l.* 15. §. *ult. l.* 47. §. 1. *l.* 87. *eod.*

8. QUOD DUPONDIO DEEST] Eadem enim ratio eſt in ſecundo aſſe, quæ in primo. *l.* 18. *h.t.* exemplum in *l.* 87. *eod.*

DUPONDIUS EXPLETUS] *Expletus* dixiſſe videtur pro *ſuperatus*. de ſuperato enim hic quæritur, non de expleto. quamquam utriuſque eadem ratio. *l.* 17. §. *ult. eod.*

9. SUB

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſem poſtea revocantur, quamvis ſint plurium unciarum.

De modis inſtituendi.

9. Heres & pure, & ſub conditione inſtitui poteſt: ex certo tempore, aut ad certum tempus non poteſt. veluti, *Poſt quinquennium quam moriar*, vel, *Ex Calendis illis*, vel, *Uſque ad Calendas illas, heres eſto.* Denique diem adjectum haberi pro ſupervacuo, placet, & perinde eſſe, ac ſi pure heres inſtitutus eſſet.

De conditione impoſſibili.

10. Impoſſibilis conditio in inſtitutionibus &

---

9. SUB CONDITIONE] V. C. *Titius heres eſto, ſi Mæviam uxorem duxerit.* Hic inſtitutio in pendenti eſt, & ſi quidem extiterit conditio, vires capit, ac conditionis eventus retrotrahitur ad tempus mortis, ut perinde habeatur, acſi pure facta eſſet inſtitutio: ſi conditio defecerit, inſtitutio evaneſcit, deferturque hereditas ab inteſtato. *l.26. de cond. inſt.* fac. *l.8. de per. & com. rei vend. l.11. §.1. qui pot. in pign.*

EX CERTO TEMPORE, &c.] Ratio eſt, quia regula, quæ vetat eumdem in paganis teſtato & inteſtato decedere, etiam in ſpatio temporis locum habet. *l.41. de teſt. mil. l.8. C. eod.* ubi quod traditur, eſt ex prærogativa privilegii militaris. ceſſat autem in conditione, cujus eventus retrotrahitur. Conditionem facit etiam dies incertus. *l.75. de cond. & dem.*

USQUE AD CALENDAS] Occurrit hic etiam ſpecialis ratio, quia juri noſtro non convenit temporalem heredem habere. *l.7. §. 10. de minor. l.88. h. t.*

PRO SUPERVACUO] Hoc benevolentiæ eſt, ne pereat ultima defuncti voluntas. *l.34. h. t.*

14. IMPOSSIBILIS CONDITIO] Cui ſimilis, quæ quid continet, quod pugnat cum bonis legibus aut moribus. *l.14. & ſeq. de cond. inſt.* perplexa autem, ἄπορος, vitiat inſtitutionem. *l.16. eod.*

INSTITUTIONIBUS ET LEGATIS] Secus

eſt

& legatis, nec non in fideicommiſſis, & libertatibus, pro non ſcripta habetur.

De pluribus conditionibus.

11. Si plures conditiones in inſtitutionibus adſcriptæ ſunt, ſiquidem conjunctim, ut puta, *Si illud & illud factum fuerit*; omnibus parendum eſt. ſi ſeparatim, veluti, *Si illud aut illud factum fuerit*; cuilibet conditioni obtemperare ſatis eſt.

De his, quos nunquam teſtator vidit.

12. Ii, quos nunquam teſtator vidit, heredes inſtitui poſſunt: veluti ſi fratris filios peregrinantes, ignorans qui eſſent, heredes inſtituerit. ignorantia enim teſtantis inutilem inſtitutionem non facit.

---

eſt in contractibus. §. 10. *inf. de inut. ſtip.* ratio diverſitatis petenda ex *l. 31. de obl. & act.*

PRO NON SCRIPTA] *l. 1. l. 6. l. 20. de cond. inſt. l. 3. de cond. & dem.* teſtamentum tamen patris infirmat adſcripta filiofam. quippe qui ſub alia conditione inſtitui non poteſt, quam quæ ſit in ejus poteſtate. *l. 4. h. t. l. 15. de cond. inſt.* quod nunc ad omnes ſuos heredes pertinet, arg. §. 15. *tit. præc. l. 4. C. de lib. præt.*

11. OMNIBUS PARENDUM] Ut verificetur tota copulata enuntiatio. *l. 5. de cond. inſt.* fac. *l. 129. de verb. obl.*

CUILIBET] Quia disjunctiva oratio unius partis veritate contenta eſt. *d. l. 5. d. l. 129. c. in alternativis. de reg. jur. in 6.* Cujacius legit, *cui libet.* voce divulſa, id eſt, cui placet. Th. οἷ ἂν βούλεται.

12. NUNQUAM TESTATOR VIDIT] Etiam extraneos penitus ignotos. *l. 11. C. h. t.* modo ne ex alio capite ſint incapaces, puta quia peregrini aut ἀπόλιδες. *l. 1. C. eod.*

PEREGRINANTES] Cujac. & Hot. dictione diviſa, *peregre natos*, nec aliter Theoph.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

DE VULGARI Subſtitutione.

TITULUS XV.

De pluribus gradibus heredum.

POTEST autem quis in teſtamento ſuo plures gradus heredum facere: ut puta, *Si ille heres non erit, ille heres eſto.* & deinceps, in quantum velit teſtator, ſubſtituere poteſt: ut noviſſimo loco in ſubſidium vel ſervum neceſſarium heredem inſtituere poſſit.

De numero heredum in ſingulis gradibus.

1. Et plures in unius locum poſſunt ſubſtitui,

TITULUS XV.

SUBSTITUTIONE] Subſtitutio eſt ſecundi vel ulterioris heredis inſtitutio. *l.* 1. *h. t.* Eſt autem duplex, una vulgaris, quæ cuivis à quovis teſtatore fieri poteſt in hunc caſum, ſi priore gradu inſtitutus heres non erat: altera pupillaris, quæ à parentibus fit liberis impuberibus, quos in poteſtate habent, in caſum contrarium, ſi filius inſtitutus heres erit, & intra pubertatem deceſſerit. ad quam ſpeciem ἀναλόγως referri poteſt & illa mente capti, de qua §. 1. *tit. ſeq.* fideicommiſſariæ ſubſtitutiones huc non pertinent. de quib. *inf. tit.* 23.

PLURES GRADUS HEREDUM] Ex Marcian. *l.* 36. *eod. plures gradus*, id eſt, plures heredum ordines, ut alii ſcribantur primo, alii ſecundo, alii tertio loco, &c. *l.* 2. §. 4. *ſec. tab.*

SI HERES NON ERIT] Hic caſus primus dicitur, & eſt conditio vulgaris ſubſtitutionis, continens in ſe & caſum noluntatis, ut loquuntur, *ſi heres eſſe nolit*; & impotentiæ, ſi non potuerit heres eſſe. fac. *l.* 56. *ſol. matr.*

NOVISSIMO LOCO IN SUBSIDIUM] Defunctorum intereſt, ut habeant ſucceſſores. *l.* 6. *de interr. injur. fac.*

tui, vel unus in plurium, vel ſinguli in ſingulorum, vel invicem ipſi, qui heredes inſtituti ſunt.

Quam partem ſinguli ſubſtituti accipiant, ſi partes in ſubſtitutione expreſſæ non ſint.

2. Etſi ex diſparibus partibus heredes ſcriptos invicem ſubſtituerit, & nullam mentionem partium in ſubſtitutione habuerit; eas videtur in ſubſtitutione partes dediſſe, quas in inſtitutione expreſſit: & ita Divus Pius reſcripſit.

Si coheredi ſubſtituto alius ſubſtituatur.

3. Sed ſi inſtituto heredi, coherede ſubſtituto

---

1. VEL INVICEM IPSI] *l.* 36. §. 1. *h. t. l.* 37. §. 1. *de her. inſt.* Hæc eſt ſubſtitutio, quam Modeſtin. *l.* 4. *h. t.* reciprocam vocat, Papinianus mutuam. *l* 64. *de leg.* 2. exemplum extat apud Sueton. *in Tiber. c. ult.*

2. EX DISPARIBUS PARTIBUS] Species: *Octavius ex uncia heres eſto, Nonius ex beſſe, Decius ex quadrante; eoſque invicem ſubſtituo.* Hic, repudiante Decio, dividetur quadrans in novem partes, ex quibus octo feret Nonius, unam Octavius. *l.* 24. *eod.* Male exemplum poſuit Th. in duobus heredibus invicem ſubſtitutis: verum tamen eſt quod dicit, & male carpitur à Pac.

IN INSTITUTIONE EXPRESSIT] Quia non eſt veriſimile, teſtatorem plúris eos feciſſe, cum ſubſtitueret, quam cúm inſtitueret. fac. *l.* 74. *de leg.* 1. Addit Ulp. *d. l.* 24. *niſi alia mens teſtatoris fuerit*; quibus verbis etiam excipi creditur caſus, quo ſubſtitutio facta eſt repetitis ſingulorum propriis nominibus. arg. *l.* 124. *de leg.* 1. *l.* 24. *ad SC. Treb.*

D. PIUS RESCRIPSIT] *l.* 1. *C. eod.* congruunt *l.* 5. & *d. l.* 24. *D. eod.*

3. SED SI INSTITUTO HEREDI] Species: *Primus & ſecundus heredes ſunto. ſi P. heres non erit, S. heres eſto: ſi S. heres non erit, Tertius heres eſto:* verius eſt, in utramque partem hic Tertium ſubſtitutum eſſe. *l.* 27. *l.* 41.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

tuto dato, alius ei ſubſtitutus fuerit, Divi Severus & Antoninus ſine diſtinctione reſcripſerunt, ad utramque partem ſubſtitutum admitti.

Si quis ſervo, qui liber exiſtimabatur, inſtituto ſubſtitutus fuerit.

4. Si ſervum alienum quis patremfamilias arbitratus, heredem ſcripſerit, &, ſi heres non eſſet, Mævium ei ſubſtituerit, iſque ſervus juſſu domini adierit hereditatem, Mævius ſubſtitutus, in partem admittitur. illa enim verba, *Si heres non erit*, in eo quidem, quem alieno juri ſubjectum eſſe teſtator ſcit, ſic accipiuntur, Si neque ipſe heres erit, neque alium heredem effecerit: in eo vero, quem patremfamilias eſſe arbitratur, illud ſignificant, Si

l.41. eod. ex quo jure hæc regula fiat; *Subſtitutus ſubſtituto intelligitur etiam ſubſtitutus inſtituto.*

Sine distinctione] Id eſt, ſine diſtinctione mortis & ſcripturæ; ut nihil interſit, prior ſubſtitutus poſt inſtitutum, an ante deceſſerit; nihil quoque utrum ante primam ſubſtitutionem ſecunda facta ſit, an poſtea, hoc modo: *Primus & Sec. heredes ſunto. ſi S. heres non erit, Tertius heres eſto. Si P. heres non erit, S. heres eſto. l. 41. pr. eod.*

4. Si servum alienum] Ex *l. 40. cum ſeq. de her. inſtit.*

In partem admittitur] Th. τὸ ἥμισυ λαμβάνει. recte: pars enim ἁπλῶς poſita, dimidiam ſignificat. *l.43. de uſufr. l.164. §.1. de verb. ſign.* In ſpecie *d. l.40.* Sempronius coheres ſervo ſubſtitutus fuit: & ideo unum ſemiſſem Sempronius habet ex inſtitutione, alter ſemis inter eum & dominum ſervi inſtituti dividitur. add. quæ ibi not. Gothofr.

Subjectum esse testator scit] Et hoc caſu in totum excluderetur ſubſtitutus. *l.7. de acq. her.* ſed in propoſito propter falſam opinionem & incertitudinem voluntatis teſtatoris, media via electa eſt, ut alias ſæpe.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſi hereditatem ſibi, vel ei, cujus juri poſtea ſubjectus eſſe cœperit, non acquiſierit. Idque Tiberius Cæſar in perſona Parthenii ſervi ſui conſtituit.

DE PUPILLARI Subſtitutione.

TITULUS XVI.

Forma, effectus, origo, & ratio pupillaris ſubſtitutionis.

LIBERIS ſuis impuberibus, quos in poteſtate quis habet, non ſolum ita, ut ſupra diximus, ſubſtituere poteſt, id eſt, ut ſi heredes ei non extiterint, alius ſit ei heres: ſed eo amplius, ut ſi heredes ei extiterint, & adhuc impuberes mortui fuerint, ſit eis aliquis heres: veluti, ſi quis dicat hoc modo, *Titius filius meus heres mihi eſto. Et ſi filius meus heres mihi*

TIBERIUS CÆSAR] Pompon. *l.* 41. *de her. inſt.*

TITULUS XVI.

QUOS IN POTESTATE] Et ideo nec mater liberis ſuis, nec pater filio emancipato pupillariter ſubſtituere poteſt. *l.* 2. *h. t.* Sed nec avus nepoti ex filio, quem in poteſtate habet, niſi ex formula legis Velleiæ, *Si filius me vivo ſuus heres eſſe deſierit*, &c. *d. l.* 2. Oportet autem & teſtamenti & mortis tempore impuberem in familia eſſe. *l.* 41. §. 2. *eod.*

VELUTI SI QUIS] Formula gemellæ ſubſtitutionis. Verum ex D. Marci Conſtitutione ſubſtitutio ſimplex aut vulgaris aut pupillaris, id eſt, quæ alterutro caſu expreſſo fit, in utrumque caſum facta intelligitur. *l.* 4. *h. t.* fac. *l.* 2. *& l.* 4. *C. eod.* Olim de expreſſa pupillari, an vulgarem tacite contineret, quæſitum in Curiano judicio, de quo Cic. multis locis, & Quint. 7. *c.* 7.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

mihi non erit : ſive heres erit , & prius moriatur , quam in ſuam tutelam venerit, id eſt, antequam pubes factus ſit , *tunc Seius heres eſto.* Quo caſu, ſi quidem non extiterit heres filius, tunc ſubſtitutus patri fit heres : ſi vero extiterit heres filius , & ante pubertatem deceſſerit, ipſi filio fit heres ſubſtitutus. nam moribus inſtitutum eſt, ut,cum ejus ætatis filii ſint,in qua ipſi ſibi teſtamentum facere non poſſunt , parentes eis faciant.

De ſubſtitutione mente capti.

1. Qua ratione excitati, etiam Conſtitutionem

SIVE HERES ERIT, &c.] Hæc eſt conditio ſubſtitutionis pupillaris , & caſus ſecundus dicitur.

QUAM IN SUAM TUTELAM] Antiqua locutio , qua ſignificatur ætas , quæ tutorum poteſtati ſubjecta eſt. Cic. 1. *de Orat. & 2. de Invent. l. 39. h. t. l. 54. de her. inſt. cum ſimilib.*

SI NON EXTITERIT] Quod etiam tunc accidere intelligendum eſt, cum impubes , patri ſuperſtes, hereditate paterna abſtinet : ne nudum nomen heredis noceat ſubſtituto. arg. *l. 67. pr. de rit. nupt. l. 68. de leg.* 1. Non recte igitur Theoph. hic.

SI EXTITERIT HERES] Hic caſus propter utilitatem pupilli extitiſſe intelligitur , etiamſi bonis paternis ſe abſtineat. *l. 12. h. t. l. 42. de acq. her. l. 28. de reb. auct. jud.* & hoc eſt , quod vulgo interpp. dicunt , nudæ ſui heredis exiſtentiæ vi confirmari tabulas pupillares, fac. *l. 44. de re jud. l. 41. de acq. her.*

IPSI FILIO FIT HERES] Non tantum in bonis , quæ à patre obvenerunt ; ſed etiam quæ aliunde. *l. 10. §. 5. h. t.* excluſis filii legitimis heredibus , & ipſa etiam matre. *l. 8. §. 5. de inoff. teſt. c. 1. ※. de teſtam. in 6.*

MORIBUS INSTITUTUM] Ita & Ulp. *l. 2. h. t.*

1. CONSTITUTIONEM] *l. 9. C. de impub. & al. ſubſt.* olim opus erat ſpeciali privilegio. *l. 4. h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

nem poſuimus in noſtro Codice, qua proſpectum eſt, ut ſi qui mente captos habeant filios, nepotes, vel pronepotes, cujuſcumque ſexus, vel gradus, liceat eis, etſi puberes ſint, ad exemplum pupillaris ſubſtitutionis, certas perſonas ſubſtituere: ſin autem reſipuerint, eamdem ſubſtitutionem infirmari ſancimus: & hoc ad exemplum pupillaris ſubſtitutionis; quæ poſtquam pupillus adoleverit, infirmatur.

Proprium pupillaris ſubſtitutionis.

2. Igitur in pupillari ſubſtitutione ſecundum præfatum modum ordinata, duo quodammodo ſunt teſtamenta: alterum patris, alterum filii, tanquam ſi ipſe filius ſibi heredem inſtituiſſet: aut certe unum teſtamentum eſt duarum cauſarum, id eſt, duarum hereditatum.

Alia

UT SI QUI HABEANT FILIOS] Licet non habeant in poteſtate. *d. l.* 9. ibi, *qui vel quæ, teſtatori vel teſtatrici.*

MENTE CAPTOS] Μεμηνότας, ἤγουν, παραφρονοῦντας. ut recte Theoph. fac. *l.* 43. *h. t. l.* 2. *C. de cur. fur.*

ETSI PUBERES SINT] Particula *etſi* implicat etiam reſpectu patris, cujus in poteſtate ſit impubes. & diſſimile eſt, quod profert Pac. ex *l.* 3. *de tutel.*

CERTAS PERSONAS] Primum liberos, ſi quos mente captus habet; ſin minus, fratres & ſorores: ſi nec fratres erunt, permiſſum ſubſtituere quemlibet. *d. l.* 9.

SI RESIPUERINT] Ut pupillaris ſubſtitutio finitur pubertate, ita mente capti reſipiſcentia. *d. l.* 9.

2. ALTERUM PATRIS, ALTERUM FILII] Et ideo mors utriuſque expectanda, duæ aditiones neceſſariæ. *l.* 2. §. 1. *h. t. l.* 11. §. 1. *ad Treb.* duplex apertura tabularum, ſi pupillares ſeorſum obſignatæ. *l.* 8. *teſt. qu. ap.* pater una hora ſibi, altera filio, heredem facere poteſt. *l.* 16. §. 1. *h. t.*

UNUM TESTAMENTUM, &c.] Quia unum auctorem

Alia forma ſubſtituendi pupillariter.

3. Sin autem quis ita formidoloſus ſit, ut timeat, ne filius ſuus pupillus adhuc, ex eo, quod palam ſubſtitutum acceperit, poſt obitum ejus periculo inſidiarum ſubjaceat; vulgarem quidem ſubſtitutionem palam facere, & in primis teſtamenti partibus ordinare debet: illam autem ſubſtitutionem, per quam, ſi heres extiterit pupillus, & intra pubertatem deceſſerit, ſubſtitutus vocatur; ſeparatim in inferioribus partibus ſcribere debet, eamque partem proprio lino, propriaque cera conſignare, & in priore parte teſtamenti cavere, ne inferiores tabulæ, vivo filio & adhuc impubere, aperiantur. Illud palam eſt, non ideo minus valere, ſubſtitutionem impuberis filii, quod in eiſdem tabulis ſcripta ſit, quibus ſibi quiſque heredem inſtituiſſet: quamvis pupillo hoc periculoſum ſit.

Qui

---

ctorem habet, unicaque ſolennitate contentum eſt. *l.* 2. §. 4. *l.* 20. *pr. eod.* quia pupillare pars eſt & acceſſio paterni. §. 5. *inf.* & ſi quæ ſimilia. v. Hotom.

3. PERICULO INSIDIARUM] Cajus *lib.* 2. *tit* 4. nimirum propter ſubſtitutos inſidiis infames. v. Suet. *in Galba*, *c.* 9. & quod ex Orat. *pro Cluent.* refertur in *l.* 39. *de pœn.*

PROPRIO LINO] Ut ſolebant tabulæ teſtamenti lino per foramina trajecto obſignari, *l.* 1. §. *pen.* & *ult. ſec. tab.* Sueton. *in Ner. c.* 17. Lucian. *in Timon.* exempla ſubſtitutionis pupillaris factæ in ima cera, ſive ultima parte tab. habes in *l. ult. de fideic. libert. l.* 8. §. *ult. ſec. tab.*

IN PRIORE PARTE CAVERE] Etſi non cavit, voluiſſe tamen intelligitur, qui ſeparatim obſignavit tabulas pupilli. *l.* 8. *teſt. qu. ap.*

NON IDEO MINUS VALERE] Igitur Juſt. hic

non

Quibus ſubſtituitur.

4. Non ſolum tamen heredibus inſtitutis impuberibus liberis ita ſubſtituere parentes poſſunt, ut ſi heredes eis extiterint, & ante pubertatem mortui fuerint, ſit eis heres is, quem ipſi voluerint: ſed etiam exheredatis. Itaque eo caſu, ſi quid exheredato pupillo ex hereditatibus, legatiſve aut donationibus propinquorum atque amicorum, acquiſitum fuerit, id omne ad ſubſtitutum pertinebit. Quæcumque diximus de ſubſtitutione impuberum liberorum, vel heredum inſtitutorum, vel exheredatorum, eadem etiam de poſthumis intelligimus.

Pupillare teſtamentum ſequela paterni.

5. Liberis autem ſuis teſtamentum nemo facere poteſt, niſi & ſibi faciat. nam pupillare te-

---

non imperat, ſed ſuadet. Conſilium eſt, non præceptum, οὐ νόμος, ἀλλὰ παραίνεσις.

4. SED ETIAM EXHEREDATIS] *l.* 2. §. 2. *l.* 10. §. 5. *h. t.* Ulp. *tit.* 23. §. 7. quia pater non ſuis bonis ſubſtituit, ſed impuberis, videlicet jure poteſtatis. *d. l.* 10. §. 5. quo & tutorem dat. *l.* 4. *de teſt. tut.* Formula: *Titius heres eſto: filius exheres. Si filius impubes moriatur, Sempronius ei heres eſto.*

EX HEREDITATIBUS LEGATISVE, &c.] *d. l.* 10. §. 5. non tamen poteſt pater ab exheredato legatum relinquere, *l.* 41. §. 3. *h. t.* neque à ſubſtituto exheredati. *l.* 41. §. 3. *de teſt. mil.* Legatum onus eſt: heredem habere, non eſt.

ETIAM DE POSTHUMIS] *l.* 2. *eod.* exemp. *in l.* 46. *h. t. l. ult. C. de inſtit. & ſub.*

5. NISI ET SIBI FACIAT] *d. l.* 2. §. 1. imo niſi ſibi prius faciat, deinde filio, nec converſo modo à filio incipiat. *d. l.* 2. §. 4. *& ult.* utique ſi ex intervallo di-vere-

teſtamentum, pars & ſequela eſt paterni teſtamenti: adeo ut, ſi patris teſtamentum non valeat, nec filii quidem valebit.

Quot liberis ſubſtituitur.

6. Vel ſingulis autem liberis, vel ei, qui eorum noviſſimus impubes morietur, ſubſtitui poteſt. ſingulis quidem, ſi neminem eorum inteſtatum decedere voluerit: noviſſimo, ſi jus legitimarum hereditatum integrum inter eos cuſtodiri velit.

De ſubſtitutione nominatim aut generaliter facta.

7. Subſtituitur autem impuberi aut nominatim; veluti, *Titius heres eſto*: aut generaliter; ut, *Quiſquis mihi heres erit.* Quibus verbis vocantur ex ſubſtitutione, impubere mortuo filio,

---

verſiſque tabulis ſibi pater heredem ſcribat, & filio ſubſtituat, quod facere poteſt. *l.* 16. §. 1. *l.* 20. §. 1. *eod.* Ceterum ſi conjunctim, eodem tempore ac contextu utrumque fiat, licet ordinem convertere; veluti ſi ita ſcribat. *Si filius meus intra pubertatem deceſſerit, Seius heres eſto: Filius heres eſto. d. l.* 3. §. 5.

NEC FILII VALEBIT] Fac. ratio in *l.* 129. §. 2. *l.* 178. *de reg. jur. c. acceſſorium. eod. in* 6. puto tamen hodie tabulas pupillares non infirmari, quamvis exheredatus querela inoff. teſtamenti obtinuerit. per *Nov.* 115. *c.* 3. *in fin.*

6. VEL SINGULIS] Ex Florent. *l.* 37. *eod. add. l.* 25. *eod.*

NEMINEM INTESTATUM] Etiam impubes inteſtatus decedere dicitur, nempe cui pater teſtamentum non fecit; & contra teſtatus, cui fecit. quod notandum.

7. SUBSTITUITUR AUTEM] *l.* 3. *l.* 5. *l.* 8. §. 1. *l.* 10. *pr. h. t. l. ult. C. eod.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

filio, illi, qui & ſcripti ſunt heredes, & extiterunt, & pro qua parte heredes facti ſunt.

Quomodo ſubſtitutio pupillaris finitur.

8. Maſculo igitur uſque ad quatuordecim annos ſubſtitui poteſt: feminæ uſque ad duodecim annos. & ſi hoc tempus exceſſerint, ſubſtitutio evaneſcit.

Quibus pupillariter non ſubſtituitur.

9. Extraneo vero, vel filio puberi heredi inſtituto, ita ſubſtituere nemo poteſt, ut ſi heres extiterit & intra aliquod tempus deceſſerit, alius ei ſit heres: ſed hoc ſolum permiſſum eſt, ut eum per fideicommiſſum teſtator obliget alii hereditatem ejus vel totam, vel pro parte, reſtituere. quod jus quale ſit, ſuo loco trademus.

QUI ET SCRIPTI ET EXTITERUNT] Itaque nec dominus, qui per ſervum: nec pater, qui per filium, heres extitit; neque heredis heres, vocantur: quia non veniunt ex judicio defuncti. *d. l.* 3. *l.* 8. §. 1. *eod.*

ET PRO QUA PARTE] *d. l.* 8. §. 1. ut hic quoque locus ſit regulæ traditæ *ſup.* §. 2. *tit. præc.*

8. EVANESCIT SUBSTITUTIO] Quamvis longius tempus comprehenſum fuerit. *l.* 14. *eod.* quod autem evaneſcit, nec ad cauſam fideicommiſſi proficit.

9. VEL FILIO PUBERI] *l.* 7. *eod.* ubi Papinian. ſcribit, verbis civilibus ſubſtitutionem poſt quartum decimum annum fruſtra fieri. ac proinde talis ſubſtitutio, ne jure quidem fideicommiſſi valebit: nam quod fruſtra fit, nullo genere valere intelligitur,

NEMO POTEST] Nemo, ſcil. paganus: nam militi hæc conceſſa ſunt. *l.* 5. *l.* 41. §. 4. *de teſt. mil. l.* 15. *h. t. l.* 8. *C. eod.* ut & alia, quæ in paganis non obtinent. *l.* 2. §. 1. *h. t. l.* 15. §. *pen. de teſt. mil.*

SUO LOCO TRADEMUS] *inf. hujus libri tit.* 23.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

QUIBUS MODIS TESTAMENTA infirmantur.

TITULUS XVII.

Quibus modis Teſtamentum infirmatur.

TESTAMENTUM jure factum, uſque eo valet, donec rumpatur, irritumve fiat.

Quando Teſtamentum dicatur rumpi. primum de Adoptione.

1. Rumpitur autem Teſtamentum, cum in eodem ſtatu manente teſtatore, ipſius Teſtamenti jus vitiatur. Si quis enim poſt factum Teſtamentum adoptaverit ſibi filium per Imperatorem, eum, qui eſt ſui juris; aut per Prætorem, ſecundum noſtram Conſtitutionem, eum,

---

TITULUS XVII.

DONEC RUMPATUR IRRITUMVE] *Rumpi* & *irritum fieri* privationem ſignificant, & ideo proprie non niſi de iis, quæ jure ſubſiſtunt, prædicantur. *l. 5. hoc tit. de injuſt. rupto*, &c. privatio enim, ut in ſcholis dicitur, præſupponit habitum. Quæ vero teſtamenta non jure facta ſunt, injuſta & nulla dicuntur; veluti ubi ſolemnia deſunt, aut filius in poteſtate præteritus eſt. *l. 1. l. 3. §. 4. l. 6. §. 1. eod.*

1. IN EODEM STATU MANENTE] Ita etiam Theoph. *μείναντος ἐπὶ τῆς αὐτῆς καταστάσεως*. in priore editione perperam legebatur, *μὴ μείναντος*. Fabrot. In eodem ſtatu manere dicitur, cui nulla contingit capitis deminutio.

SECUNDUM NOSTRAM CONSTIT.] *l. pen. C. de adopt.* vid. *ſup. §. 2. eod.*

QUASI

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

eum, qui in poteſtate parentis fuerit: teſtamentum ejus rumpitur quaſi agnatione ſui heredis.

De poſteriore teſtamento.

2. Poſteriore quoque teſtamento, quod jure perfectum eſt, ſuperius rumpitur: nec intereſt, extiterit aliquis heres ex eo, an non: hoc enim ſolum ſpectatur, an aliquo caſu exiſtere potuerit. Ideoque ſi quis aut noluerit heres eſſe; aut vivo teſtatore, aut poſt mortem ejus, antequam hereditatem adiret, deceſſerit; aut conditione, ſub qua heres inſtitutus eſt, defectus ſit; in his caſibus paterfamilias inteſtatus moritur. Nam & prius teſtamentum non valet, ruptum à poſteriore; & poſterius æque nullas habet vires, cum ex eo nemo heres extiterit.

De

QUASI AGNATIONE SUI HEREDIS] *l.* 8. *h. t.* multoque certius agnatione vera & naturali. *l.* 3. §. 1. *eod.* §. 1. *ſup. de exh. lib.* item ſucceſſione in locum ſui & quaſi agnatione nepotis, ut *ſup.* §. 2. *eod.* Ulp. *tit.* 23. denique & legitimatione. §. 2. *inf. de her. quæ ab int. Nov.* 89.

2. SUPERIUS RUMPITUR] Etiamſi nominatim non revocetur. *l.* 1. *l.* 2. *eod. l.* 27. *C. de teſtam.* ea quippe voluntas rata eſſe debet, quæ noviſſima. *l.* 4. *de adim. leg.* ſic etiam leges poſteriores & pacta noviſſima derogant prioribus. Rumpitur quoque teſtamentum corruptis tabulis, puta deletis, inciſis, cancellatis, &c. *l. ult. h. t. l.* 1. §. *pen. l. pen.* §. 2. *ſec. tab.*

EXTITERIT ALIQUIS HERES, AN NON] *l.* 1. *l.* 16. *h. t.* fac. *l.* 9. *de lib. & poſt.* Ratio eſt, quia aditio hereditatis non pertinet ad ſubſtantiam aut perfectionem teſtamenti, quæ ſola hic requiritur.

AUT CONDITIONE DEFECTUS] Etenim tam ſolenne riteque per omnia factum teſtamentum habetur, quo heres inſtitutus eſt ſub conditione, quam quo pure. §. 9 *ſup. de her. inſt.*

INTESTATUS MORITUR] Id eſt, exitum inteſtati

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De poſteriore, in quo heres certæ rei inſtitutus.

3. Sed ſi quis, priore teſtamento jure perfecto, poſterius æque jure fecerit, etiamſi ex certis rebus in eo heredem inſtituerit, ſuperius tamen teſtamentum ſublatum eſſe, Divi Severus & Antoninus Auguſti reſcripſerunt. cujus Conſtitutionis verba & hic inſeri juſſimus, cum aliud quoque præterea in ea Conſtitutione expreſſum ſit: *Imperatores Severus & Antoninus Auguſti, Cocceio Campano. Teſtamentum ſecundo loco factum, licet in eo certarum rerum heres ſcriptus ſit, perinde jure valere, ac ſi rerum mentio facta non eſſet: ſed & teneri heredem ſcriptum, ut contentus rebus ſibi datis, aut ſuppleta quarta ex Lege Falcidia, hereditatem reſtituat his, qui in priore teſtamento ſcripti fuerant, propter incerta fideicommiſſi verba, quibus, ut valeret prius teſtamentum, expreſſum eſt, dubitari non oportet.* Et ruptum quidem teſtamentum hoc modo efficitur.

De

---

teſtati facit, res ad cauſam inteſtati redit, vis omnis teſtamenti ſolvitur. *l.* 181. *de reg. jur.*

3. Sed si quis] Ex Marciano, *l.* 29. *D. ad SC. Trebell.*

Ex certis rebus] Nam non minus recte inſtituitur heres ex re certa, puta ex fundo, quam ex parte hereditatis. *l.* 1. §. 4. *l.* 9. §. 13. *l.* 10. *de her inſt.*

Ac si rerum mentio facta non esset] Rei enim mentio poteſtate juris detrahitur. *dd. ll.* quia contradictionem implicat, heredem eſſe rei ſingularis. itaque univerſa bona obtinebit, niſi coheredem ſimpliciter aut ex parte ſcriptum acceperit, tunc enim legatarii loco eſt. *l.* 41. *in fin. de vulg. & pup. l.* 13. *C. de her. inſt.*

Ex lege Falcidia] Id eſt, ex SC. Pegaſiano, aut ſecundum placita Juſtiniani ex SC. Trebelliano. §. 7. *inf. de fideic. her.* Somniavit hic Pac.

Ut valeret prius testamentum]

Hæc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De teſtamento irrito. Quibus modis fit irritum.

4. Alio autem modo teſtamenta jure facta infirmantur: veluti cum is, qui fecit teſtamentum, capite deminutus ſit. quod quibus modis accidit, primo libro retulimus.

Cur dicatur irritum.

5. Hoc autem caſu irrita fieri teſtamenta dicuntur: cum alioqui & quæ rumpuntur, irrita fiant: & ea, quæ ſtatim ab initio non jure fiunt, irrita ſint. ſed & ea, quæ jure facta ſunt, & poſtea per capitis deminutionem irrita fiunt, poſſumus nihilominus rupta dicere. Sed quia ſane commodius erat ſingulas cauſas ſingulis

---

Hæc clauſula cum hoc efficere nequeat, ut prius teſtamentum in ſuo robore duret, & ita duo ſint unius teſtatoris teſtamenta, ſic accepta eſt, quaſi vim prioris teſtamenti in cauſam fideicommiſſi & codicillorum convertere teſtator voluerit. *l.* 19. *de teſtam. mil.*

4. CAPITE DEMINUTUS] *l.* 6. §. 5. *& ſeqq. h.t.* Ulp. *tit.* 23. §. 3. *l.* 8. §. 3. *de jur. cod.* nec intereſt, qualis capitis deminutio intervenerit: nam teſtamentum non eſt, niſi hominis liberi, civis Romani, & patrisfam. §. 6. *inf.* Si quid autem inciderit, quod ſtatum teſtatoris non mutet, veluti ſi furioſus factus ſit, &c. teſtamentum ratum manet. §. 1. *&* 2. *ſup. quib. non eſt perm. fac. teſt.*

5. HOC CASU IRRITA] Etiam irritum fieri teſtamentum dicitur, ſi ex eo nemo heres extiterit. *l.* 1. *h.t.* *l.* 20. *cont. Tab.* Ulp. *d. loc.*

QUÆ RUMPUNTUR, IRRITA FIANT] Sic in *l.* 3. *in fin. l.* 4. *de his quæ in teſt. del.* teſtamentum dicitur irritum fieri, cujus tabulæ inciſæ aut inductæ. ſed rariſſime hæc noſtri confundunt.

QUÆ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

gulis appellationibus diſtingui; ideo quædam non jure facta dicuntur, quædam jure facta rumpi vel irrita fieri.

Quibus modis convaleſcit.

6. Non tamen per omnia inutilia ſunt ea teſtamenta, quæ ab initio jure facta, per capitis deminutionem irrita facta ſunt: nam ſi ſeptem teſtium ſignis ſignata ſunt, poteſt ſcriptus heres ſecundum tabulas teſtamenti bonorum poſſeſſionem agnoſcere: ſi modo defunctus, & civis Romanus, & ſuæ poteſtatis mortis tempore fuerit. Nam ſi ideo irritum factum ſit

---

QUÆ NON JURE FIUNT, IRRITA SINT] Rumpi & irritum fieri, de eodem dici poteſt: irritum fieri & irritum eſſe, nequaquam. Teſtamentum, quod ab initio non jure factum eſt, poteſt dici irritum eſſe, non item rumpi aut irritum fieri. *l. 5. h. t.*

SINGULAS CAUSAS] Ἕκαστον πάθος, *ſingula vitia*, ut hæc appellant juris auctores. *l. 1. §. 3. de tab. exh. l. 2. C. de Ed. D. Hadr. toll. l. 11. C. de probat.*

6. IRRITA FACTA SUNT] Sed neque in cauſa teſtamenti rupti ſemper obſtat vitium, quo minus ex eo bonorum poſſeſſio peti poſſit; veluti ſi poſthumus præteritus vivo teſtatore deceſſerit. *l. 12. de lib. & poſt.* item ſi teſtator ſupremas tabulas incidit, ut priores ſupremas relinqueret. *l. pen. §. 2. ſec. tab.* Sed & ſi filius præteritus abſtineat, voluntas ex æquo & bono ſuſtinetur. *l. 17. hoc tit.* Non idem eſt, ſi teſtamentum non conſiſtat propter inhabilitatem perſonæ teſtatoris aut defectum ſolennium. *l. 1. §. 8. ſec. tab. l. 12. C. de teſtam.*

SEPTEM TESTIUM SIGNIS] Hoc enim ſemper in danda bonorum poſſeſſione ſecundum tabulas ſpectat Prætor. *l. 12. de lib. & poſt.* Ulp. *tit. 23. & 28.*

ET SUÆ POTESTATIS] In eo qui teſtamento facto ſe adrogandum dedit, non ſatis eſt ad obtinendam ex eo bonorum poſſeſſionem, quod poſtea ſui juris effectus deceſſerit, ſed requiritur etiam nova aliqua voluntatis, à qua in alienam familiam tranſeundo receſſiſſe videtur, confirmatio. *d. l. pen. §. 2. ſec. tab.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſit teſtamentum, quia civitatem, vel etiam libertatem, teſtator amiſit, aut quia in adoptionem ſe dedit, & mortis tempore in adoptivi patris poteſtate ſit, non poteſt ſcriptus heres ſecundum tabulas bonorum poſſeſſionem petere.

De nuda voluntate.

7. Ex eo autem ſolo non poteſt infirmari teſtamentum, quod poſtea teſtator id noluerit valere: uſque adeo, ut, ſi quis poſt factum prius teſtamentum, poſterius facere cœperit, & aut mortalitate præventus, aut quia eum ejus rei pœnituit, id non perfecerit, Divi Pertinacis oratione cautum ſit, ne alias tabulæ priores, jure factæ, irritæ fiant, niſi ſequentes jure ordinatæ & perfectæ fuerint: nam imperfectum teſtamentum, ſine dubio nullum eſt.

Si Princeps litis cauſa, vel in teſtamento imperfecto inſtitutus fuerit.

8. Eadem oratione expreſſit, non admiſſurum ſe hereditatem ejus, qui litis cauſa Principem

---

7. ID NOLUERIT VALERE] Niſi poſt lapſum decennii à condito teſtamento voluntatem revocaverit minimum coram tribus teſtibus. *l. 27. C. de teſtam.*

USQUE ADEO] *l. 2. h. t. l. 18. de leg. 3. l. 21. §. 2. C. de teſtam.* excipe imperfecta teſtamenta militum & parentum inter liberos; item niſi in poſteriore teſtamento imperfecto ſcripti, qui ab inteſtato veniunt. *d. l. 2. h. t. d. l. 21. §. 1. cum auth. ſeq. & §. 2. C. de teſtam.*

D. PERTINACIS ORAT.] Jul. Capitol. *in Pertinace: Legem tulit, ut teſtamenta priora non prius eſſent irrita, quam alia perfecta eſſent.*

NISI SEQUENTES JURE ORDINATÆ] Quæ legitimo modo fiunt, legitime quoque ſolvi debent, qua ratione utitur Harm. 5. §. 17. *l. 35. de reg. jur.*

8. LITIS CAUSA PRINCIPEM, &c.] Capitol. *ubi*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

cipem reliquerit heredem: neque tabulas non legitime factas, in quibus ipſe ob eam cauſam heres inſtitutus erat, probaturum: neque ex nuda voce heredis nomen admiſſurum, neque ex ulla ſcriptura, cui juris auctoritas deſit, aliquid adepturum. Secundum hoc Divi Severus & Antoninus ſæpiſſime reſcripſerunt. *Licet enim* (inquiunt) *legibus ſoluti ſimus, attamen legibus vivimus*.

DE INOFFICIOSO teſtamento.

Titulus XVIII.

Ratio hujus querelæ.

QUIA plerumque parentes ſine cauſa liberos ſuos exheredant vel omittunt, inductum

---

ubi ſup. hoc enim invidioſum eſt. *l. pen. de her. inſt.* Plin. *Paneg. Non tu falſis, non tu iniquis tabulis advocaris.*

Ob eam causam] Quod tabulæ non eſſent legitime factæ, ut recte Cujac. & Fabrot. quod non percepit Th. nec Accurſ. nam Princeps nec legitime factas probat, in quibus ipſe litis cauſa heres ſcriptus eſt.

Neque ex nuda voce] Non quaſi Princeps heres nuncupari non poſſit, aut heres eſſe ἐκ τῆς ἀγράφου διαθήκης, ut ſomniat Theoph. ſed *ex nuda voce*, id eſt, ex nuda voluntate ſine juris ſolennibus.

Legibus soluti] Princeps legibus civilibus ſolutus eſt. *l. 31. de legibus. l. 3. C. de teſtam.* Dio *lib. 53.*

Attamen legibus vivimus] Impp. *l. 2. C. Th. de cond. & proc. dom. Aug. Scribimus quidem leges, ſed ſequimur.* Plin. *Paneg. Ipſe te legibus ſubjeciſti.* vid. *& l. 23. de leg. 3. l. 4. C. de legib. d. l. 3. C. de teſtam.*

Titulus XVIII.

Plerumque] Id eſt, cum parentes liberos ſuos exheredant, &c. id plerumque faciunt ſine cauſa, falſo inſtimulati, &c. *l. 3. & 4. h. t.*

Sine causa] Ex juſtis cauſis permiſſa exheredatio,

ctum eſt, ut de inofficioſo teſtamento agere poſſint liberi, qui queruntur, aut inique ſe exheredatos, aut inique præteritos, hoc colore, quaſi non ſanæ mentis fuerint, cum teſtamentum ordinarent. Sed hoc dicitur non quaſi vere furioſus ſit, ſed recte quidem fecerit teſtamentum, non autem ex officio pietatis. Nam ſi vere furioſus ſit, nullum teſtamentum eſt.

Qui de inofficioſo agunt.

1. Non autem liberis tantum permiſſum eſt, teſtamentum parentum inofficioſum accuſare,

---

tio. *l. 7. de bon. damn.* quas cauſas ex arbitrariis certas fecit, & nominatim ad 14 complexus eſt Juſt. *Nov.* 115. *c.* 3. voluit autem unam ſaltem ex his inſeri teſtamento, eamque ab herede probari; ſecus ac jure veteri. *l.* 5. §. 1. *h. t. l.* 28. *C. eod.*

EXHEREDANT VEL OMITTUNT] Illud ad parentes omnes & proprie ad patrem pertinet: hoc ad matrem, cujus ſilentium pro exheredatione eſt. §. *ult. ſup. de exh. lib.* & ita intellige *l.* 3. *h. t. d. Nov.* 115. *c.* 3. Exheredatis igitur omnibus, à matre etiam præteritis, hoc remedium neceſſarium. Ex privilegio autem eſt, quod de inoff. militis teſtamento nemo queri poteſt. *l.* 8. §. 4. *l.* 27. §. 2. *h. t. l.* 9. *l.* 24. *C. eod.*

QUASI NON SANÆ MENTIS] *l.* 2. *l.* 5. §. 1. *eod.* ac proinde quaſi teſtamentum facere non potuerint. *l.* 17. §. 1. *eod.* Hoc colore ſeu titulo quæſito tegitur iniquitas exheredationis. & quidem ob hanc cauſam olim, reſciſſo per querelam teſtamento, nihil ex eo valebat. *l.* 8. §. *pen. l.* 28. *eod.* hodie autem quantum ad inſtitutiones ſolummodo evertitur; legata & cetera capita ſalva manent. *Nov.* 115. *c.* 3. *in fin. Auth. Ex cauſa. C. de lib. præt.*

NON EX OFFICIO PIETATIS] καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως σχεδὸν ἐξελθὼν, ἀπώλεσε τὸ πατέρα, τὸ φιλόστοργον, τὸ ἥμερον, *ipſamque deſerens naturam, exuit nomen patris*, &c. quod prope à furore abeſt.

1. INOFFICIOSUM ACCUSARE] Pro eodem dicunt noſtri, agere, queri de inofficioſo, arguere, accuſare, dice-

cuſare, verum etiam liberorum parentibus. Soror autem & frater, turpibus perſonis ſcriptis heredibus, ex ſacris Conſtitutionibus prælati ſunt. Non ergo contra omnes heredes agere poſſunt. Ultra fratres igitur & ſorores cognati nullo modo aut agere poſſunt, aut agentes vincere.

Qui alio jure veniunt, de inofficioſo non agunt.

2. Tam autem naturales liberi, quam ſecundum noſtræ Conſtitutionis diviſionem adoptati,

---

dicere inofficioſum. Una autem eademque actione & reſcindi teſtamentum petitur, & vindicatur hereditas tanquam ab inteſtato. *l.* 8. §. 8. *l.* 20. *l.* 21. §. *ult. l.* 27. §. 3. *eod.* Cujac. *par. C. eod.*

ETIAM PARENTIBUS] *l.* 1. *eod.* quippe quibus, turbato ordine mortalitatis, non minus quam liberis pie relinqui debet. *l.* 15. *eod. l.* 7. §. 1. *ſi tab. teſt.* Datur autem querela non patri ſolum, ſed etiam matri. *d. l.* 1. *l.* 14. *& ſeq. eod.* nec intereſt, exheredati ſint, an præteriti, dummodo injuſte. Nam ex juſta cauſa, una illarum octo, quæ enumerantur *Nov.* 115. *c.* 4. cum effectu exheredari poſſunt, modo exheredationi addatur elogium.

SOROR ET FRATER] *d. l.* 1. *l.* 21. *C. eod.* ſed germani aut conſanguinei tantum: non etiam uterini. *l.* 27. *C. eod.* Hebræorum jure uterini pro fratribus non habebantur. *Moſ. Maimonid.*

TURPIBUS PERSONIS] Id eſt, notatis vel levi infamia. *d. l.* 27. *l.* 3. *C. Th. eod.* Itaque fratribus querela datur, non ſimpliciter ut præteritis, ſed ut poſtpoſitis turpi perſonæ.

AUT AGENTES VINCERE] Si tamen egerint, & nemine eos repellente obtinuerint, prodeſt eorum victoria proximis ab inteſtato. *l.* 6. §. 1. *eod.*

2. NATURALES LIBERI] Id eſt, juſtis nuptiis quæſiti: *v. ſup. de adopt. in pr.* quibus exæquati & qui poſtea facti legitimi. *Nov.* 89. Matris autem teſtamentum etiam ſpurii inofficioſum dicunt. *l.* 29. §. 1. *eod.*

NOSTRÆ CONSTITUT. DIVISIONEM] Adoptati

optati, ita demum de inofficioſo teſtamento agere poſſunt, ſi nullo alio jure ad defuncti bona venire poſſint. Nam qui ad hereditatem totam, vel partem ejus, alio jure veniunt, de inofficioſo agere non poſſunt. Poſthumi quoque, qui nullo alio jure venire poſſunt, de inofficioſo agere poſſunt.

De eo cui teſtator aliquid reliquit.

3. Sed hæc ita accipienda ſunt, ſi nihil eis penitus à teſtatoribus teſtamento relictum eſt. quod noſtra Conſtitutio ad verecundiam naturæ introduxit. Sin vero quantacumque pars hereditatis, vel res eis fuerit relicta, de inofficioſo querela quieſcente, id quod eis deeſt, uſque ad quartam legitimæ partis, repleatur: licet

---

Adoptati ab aſcendente, queri poſſunt; ab extranea perſona, non poſſunt. conſtitutio eſt *l. pen. C. de adopt.*

Alio jure veniunt] Igitur impuberes adrogati queri non poſſunt, quia quartam habent ex Conſtitutione D. Pii. *l.* 8. §. 15. *h. t.* nec ſui, nec emancipati, præteriti à patre, quia illorum præteritio patrem inteſtatum facit, hi habent contra tabb. *ſup. de exh. lib.* quam ob cauſam querela dicitur ultimum adjutorium. *l. ult. C. de lib. præt.* ἐσχάτη βοήθεια. Th.

Posthumi qui nullo alio jure] Ac proinde non aliter, quam ſi ſint exheredati: nam & poſthumi ſui, & quaſi poſthumi præteriti, agnaſcendo, aut quaſi agnaſcendo, teſtamentum rumpunt: ex filio concepti, poſt emancipationem, bonorum poſſeſſores efficiuntur. *l.* 1. §. 1. *l.* 3. *pr. cont. tab.* §. 1. 2. & 5. *ſup. de exh. lib.* Ceteri poſthumi alieni aliud remedium non habent. *l.* 6. *h. t.*

3. Nostra Constitutio ad verecundiam naturæ] Ipſorum parentum gratia: nam cujus teſtamentum inofficioſum dicitur, ejus opinio læditur, & pudor ſuggillatur, dum inſimulatur dementiæ. Plin. 5. *Epiſt.* 1. conſtitutio eſt *l.* 30. *C. h. t.*

Quod deest, repleatur] Condictione, ex *d. l.* 40.

licet non fuerit adjectum, boni viri arbitratu debere eam compleri.

Si tutor, cui nihil à patre relictum, pupilli nomine legatum acceperit.

4. Si tutor nomine pupilli, cujus tutelam gerebat, ex teſtamento patris ſui legatum acceperit, cum nihil erat ipſi tutori relictum à patre ſuo; nihilominus poterit nomine ſuo de inofficioſo patris teſtamento agere.

Si de inofficioſo nomine pupilli agens ſuccubuerit.

5. Sed ſi è contrario pupilli nomine, cui nihil

---

d. l. 30. quæ actio diverſa eſt ab illa de inofficioſo. Condictio illa perpetua eſt, atque ad heredes tranſmittitur; querela finitur quinquennio. *l.* 8. §. *ult.* & *l. ſeq. eod. l.* 34. *C. eod.* nec tranſmittitur, niſi præparata. *l.* 6. §. *ult.* cum 2 *ll. ſeqq. eod.* illam excludit agnitio relicti, hanc non item.

AD QUARTAM LEGITIMÆ PARTIS] Legitimam partem hic vocat totum illud, quod jure legitimæ ſucceſſionis debetur. Quæ vero pars paſſim appellatur legitima, τὸ νόμιμον μέρος, ea portionis illius pars quarta eſt. *l.* 6. §. 8. *eod.* hodie tamen aucta. *v. inf.* §. *ult.*

LICET NON FUERIT ADJECTUM] Quod adjici olim ad excludendam querelam neceſſarium. *l.* 25. *eod. l.* 4. *C. Th. eod.* Alioqui etiam heres in minore parte inſtitutus queri poterat. *l.* 3. *C. eod.* excepto quod fratribus coheredibus adjectis quartæ petebat ſuppletionem. Paul. 4. *tit.* 5.

4. SI TUTOR, &c. LEGATUM ACCEPERIT] Repellitur ab inofficioſi querela, qui exheredatus legatum ex teſtamento percepit aut petenti advocationem præbuit. agnoviſſe enim judicium defuncti videtur. *l.* 8. §. 10. *l.* 10. §. 1. *l.* 12. *l. ult. eod. l.* 8. §. 1. *C. eod.* Tutorem autem neceſſitas officii excuſare debet, qui id totum alii adminiſtravit. *d. l.* 10. §. 1. *l.* 22. *de his quæ ut indign.*

5. SED SI È CONTRARIO] Qui voluntatem

de-

nihil relictum fuerat, de inofficioſo egerit, & ſuperatus eſt, ipſe tutor, quod ſibi in teſtamento eodem legatum relictum eſt, non amittit.

De quarta legitimæ partis.

6. Igitur quartam quis debet habere, ut de inofficioſo agere non poſſit. ſive jure hereditario, ſive jure legati, vel fideicommiſſi. vel ſi mortis cauſa ei quarta donata fuerit: vel inter vivos; in iis tantummodo caſibus, quorum men-

---

defuncti ſive ſuo ſive alieno nomine dicit inofficioſam, legatum ſibi relictum perdit: impugnavit enim judicium defuncti. *l* 8. §. 14. *h. t.* ſed neceſſitas officii & fides tutoris hic etiam excuſata. *l.* 30. §. 1. *eod.* Qui negat, teſtamentum patris jure factum eſſe, non intelligitur judicium impugnare, & ideo retinet defuncti voluntatem. *l.* 24. *de his quæ ut ind.*

6. QUARTAM QUIS DEBET HABERE] Id eſt, portionem legitimam, quæ olim erat quarta debitæ ab inteſtato portionis. *l.* 8. §. 8. *eod.* Juſtinianus quantitatem auxit, ſubſtituto pro quarta triente; in liberis pluribus, quam quatuor, ſemiſſe. *Nov.* 18. qua Conſtitutione & parentum quoque legitimam ad trientem auctam cenſet Magiſter apud Harmen. *lib.* 5. *tit.* 9. §. 14. Theodorus Diaconus auctam ϗ ἐπὶ ἀδελφῶν. arg. *c.* 2. *d. Nov.* 18.

SIVE JURE LEGATI, &c.] Noviſſimo autem jure ut teſtamentum ab omni impugnatione tutum ſit, neceſſe eſt, ut boni liberi & parentes honorentur titulo heredis. *Nov.* 115. *c.* 3. 4. 5. Unde vulgo aiunt, legitimam titulo inſtitutionis eſſe relinquendam; in qua ſententia & Græci ad *l.* 8. *h. t.* Sufficit autem vel in particula aliqua aſſis vel etiam in re certa inſtitutos eſſe, & ſi quid ad portionem legitimam deerit, id querela ceſſante condicetur actione ſuppletoria. *d.* §. 5.

IIS TANTUMMODO CASIBUS] Cujac. huc trahit duos caſus *l. pen.* §. 1. *C. de collat.* ſed ex vitioſa, ut Bachovio videtur, collectione. Conſtitutio eſt *l.* 30. *C.* 4. 8.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

mentionem facit noſtra Conſtitutio, vel aliis modis, qui in noſtris Conſtitutionibus continentur. Quod autem de quarta diximus, ita intelligendum eſt, ut ſive unus fuerit, ſive plures, quibus agere de inofficioſo teſtamento permittitur, una quarta eis dari poſſit, ut ea pro rata eis diſtribuatur, id eſt, pro virili portione quarta.

DE HEREDUM QUALITATE, & differentia.

TITULUS XIX.

Diviſio heredum.

HEREDES autem aut neceſſarii dicuntur, aut ſui & neceſſarii, aut extranei.

De heredibus neceſſariis.

1. Neceſſarius heres eſt ſervus heres inſtitutus. ideoque ſic appellatur, quia ſive velit, ſive nolit, omnino poſt mortem teſtatoris protinus

---

IN NOSTRIS CONSTITUTIONIBUS] Non extant. & forte *noſtris* irreptitium eſt. fac. *l.* 17. *C. de collat.* junct. *l.* 29. *C. h. t.* quarum altera Leonis, altera Zenonis eſt.

PRO VIRILI PORTIONE QUARTA] Hodie tertia, aut dimidia, pro numero liberorum. *Nov.* 18. Igitur ſi v. c. duo ſint liberi, ſingulorum portio legitima erunt duæ unciæ: ſi ſex, uncia.

TITULUS XIX.

AUT EXTRANEI] rectius neceſſariis opponimus voluntarios. *l.* 15. *& ſeq. de acq. her. l.* 12. *de cond. inſt.* nam extranei ad diſtinctionem ſuorum magis dicuntur, non conſiderata in iis neceſſitate. *l.* 49. §. 1. *de her. inſt. l.* 6. *pr. de injuſt. rupt.* §. 7. *inf. de her. ab int.*

1. SIVE VELIT, SIVE NOLIT] Itaque non ideo, quia neceſſitas adeundi nolenti imponitur; ſed quia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

tinus liber & neceſſarius heres fit. Unde qui facultates ſuas ſuſpectas habent, ſolent ſervum ſuum primo, aut ſecundo, aut etiam ulteriore gradu heredem inſtituere: ut, ſi creditoribus ſatis non fiat, potius ejus heredis bona, quam ipſius teſtatoris, à creditoribus poſſideantur, vel diſtrahantur, vel inter eos dividantur. Pro hoc tamen incommodo illud ei commodum præſtatur, ut ea, quæ poſt mortem patroni ſui ſibi acquiſierit, ipſi reſerventur. Et quamvis bona defuncti non ſufficiant creditoribus: iterum tamen ex ea cauſa res ejus, quas ſibi acquiſierit, non veneunt.

De ſuis heredibus.

2. Sui autem & neceſſarii heredes ſunt, veluti filius, filia, nepos, neptiſve ex filio, & deinceps ceteri liberi, qui in poteſtate morientis

---

protinus heres fit ſola poteſtate juris: quam ob cauſam, etſi furioſus ſit, neceſſarius heres exiſtit. *l. 57. in fin. de acq. her.*

FACULTATES SUSPECTAS HABENT] Metuentes infamiam auctionis. *v. ſup. §. 1. qui & ex quib. cauſ. man.*

PRO HOC TAMEN INCOMMODO] Pro aſperſione hujus notæ, quod bona ipſius nomine à creditoribus poſſideantur, vel diſtrahantur.

ILLUD EI COMMODUM PRÆSTATUR] Μισθὸς τῆς τοιαύτης ὕβρεως, merces hujus injuriæ. Th.

IPSI RESERVENTUR] Nempe ſi prius bonorum ſeparationem impetraverit, quam ſe miſceat dominicis, *l. 1. §. ult. de ſepar. bon.*

EX EA CAUSA RES EJUS] Cujac. Fabrot. *ex alia cauſa quas ſibi res acquiſivit.* & ita quoque Theoph.

2. QUI IN POTESTATE MORIENTIS] ἐν τῷ καιρῷ τῆς τελευτῆς. Th. atque hoc in liberis primi gradus perpetuum eſt, nam filius, qui in poteſtate eſt, non poteſt non eſſe ſuus heres: in ceteris non item, ut mox ſequitur.

NON

rientis modo fuerint. Sed ut nepos neptiſve ſui heredes ſint, non ſufficit, eum eamve in poteſtate avi, mortis tempore, fuiſſe: ſed opus eſt, ut pater ejus, vivo patre ſuo, deſierit ſuus heres eſſe, aut morte interceptus, aut qualibet alia ratione liberatus à patris poteſtate: tunc enim nepos neptiſve in locum patris ſui ſuccedit. Sed ſui quidem heredes ideo appellantur; quia domeſtici heredes ſunt, & vivo quoque patre quodammodo domini exiſtiman-

---

NON SUFFICIT IN POTESTATE, &c.] Ex his, qui in familia defuncti ſunt, ſuus heres proprie eſt, quem nemo in ſuo ordine antecedit. *l. 33. §. 1. de teſt. mil. l. 6. de injuſt. rupt. §. 2. ſup. de exh. lib.*

AUT QUALIBET ALIA RATIONE] Puta emancipatione aut deportatione. Nam ſi quis ex ſuis heredibus qualibet ratione ſuus heres eſſe deſierit, ſtatim liberi ejus ſuccedendo, & quaſi agnaſcendo, fiunt avo aut proavo ſui heredes. *§. 2. ſup. de exh. lib.* Eſt tamen caſus, quo nepos, qui tempore mortis avi ſuus heres non erat, propter præcedentem perſonam patris, deſtituto avi teſtamento ſuus heres avo ab inteſtato exiſtit. v. *§. 7. & ſeq. inf. de her. quæ ab int.*

SED SUI QUIDEM HEREDES] Nomen ſuorum heredum ex Jure civili ſive Lege 12 tabb. deſcendit. *l. 7. de bon. damn. l. 220. de verb. ſign.* eſtque verbum non commune aut oratorium, ſed proprium Juriſconſultorum. de quo docte Hotom. 9. *obſ.* 10. Dicti autem ſui heredes, quaſi ſibi ipſi heredes, αὐτοκληρονόμοι. quod ad Phœnicem ſuum eleganter accommodat Lactant.

Ipſa ſibi proles, ſuus eſt pater, & ſuus heres.

DOMESTICI] Th. οἰκειακοὶ, eadem fere ſignificatione, qua *domeſticum teſtimonium, ſup. §. 9. de teſt. ord.* aut quaſi οἴκοθεν καὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἔχοντες τὸ κληρονομεῖν. οἰκογενεῖς. vernæ heredes.

VIVO PATRE QUODAMMODO DOMINI] Ut in his non tam hereditas ſit, quam dominii continuatio. *l. 11. de lib. & poſt. §. 3. inf. de her. quæ ab int.* unde paſſim in comœdiis, ſervi, filios dominorum, heros minores vocant, νεωτέρους δεσπότας. & Odyſſ. ρ. Telemachi ſubulcus di-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

mantur. Unde etiamſi quis inteſtatus moriatur, prima cauſa eſt in ſucceſſione liberorum. Neceſſarii vero ideo dicuntur, quia omnino, ſive velint, ſive nolint, tam ab inteſtato, quam ex teſtamento, ex Lege duodecim tabularum heredes fiunt. Sed his Prætor permittit volentibus abſtinere hereditate: ut potius parentis quam ipſorum bona ſimiliter à creditoribus poſſideantur.

De extraneis.

3. Ceteri qui teſtatoris juri ſubjecti non ſunt, extranei heredes appellantur. Itaque liberi quoque noſtri, qui in poteſtate noſtra non ſunt, heredes à nobis inſtituti, extranei heredes nobis videntur. Qua de cauſa & qui heredes

---

dicitur, qui erat Ulyſſis. ſervus Abrahami Iſaacum dominum ſuum appellat, *c.* 24. *Geneſ. verſ.* 65.

PRIMA CAUSA LIBERORUM] Suorum ſc. heredum. §. 2. *inf. de her. quæ ab int.* Hodie autem liberorum omnium. *Nov.* 118. *c.* 1.

SIVE VELINT, SIVE NOLINT] Neceſſitas hæc à jure patriæ poteſtatis. *l.* 4. *de cond. & dem.* quæ & ipſa eſt ex Lege decemvirali. Dion. Halic. *lib.* 2.

PRÆTOR PERMITTIT VOLENTIBUS ABSTINERE] Quo beneficio utentes hoc conſequuntur, ut quamvis creditoribus hereditariis Jure civili teneantur, tamen in eos actio non detur. *l.* 57. *de acq. her.* Itaque vi ipſa Prætor ex neceſſariis voluntarios fecit; non tamen extraneos, quia, quod ipſis commodum, ſui adhuc manent. §. 3. *inf. de her. quæ ab int.*

POTIUS PARENTIS] E duobus, qui pari conditione ſunt, potius defuncti nomine, quam viventis & ſentientis ſe hac affici ignominia.

3. IN POTESTATE NOSTRA NON SUNT] Liberos emancipatos intelligit, quos conſtat è familia exire, & extraneos nobis fieri. *l.* 55. *de rit. nupt.*

HEREDES A MATRE] Sicut femina liberos in pote-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

redes à matre inſtituuntur, eodem numero ſunt: quia feminæ in poteſtate liberos non habent. Servus quoque heres à domino inſtitutus, & poſt teſtamentum factum ab eo manumiſſus, eodem numero habetur.

De Teſtamenti factione.

4. In extraneis heredibus illud obſervatur, ut ſit cum eis Teſtamenti factio, ſive heredes ipſi inſtituantur, ſive ii, qui in poteſtate eorum ſunt. & id duobus temporibus inſpicitur: teſtamenti quidem facti tempore, ut conſtiterit inſtitutio: mortis vero teſtatoris, ut effectum habeat. hoc amplius, & cum adit heredi-

---

poteſtate non habet, ita nec ſuos heredes habere poteſt. *l.* 4. §. 2. *contr. tab.* Multo magis huc pertinent parentes, fratres. &c. Et ſic quidem ad diſcretionem ſuorum heredum. Nam alias omnes legitimi & honorarii ſucceſſores ab extraneis recte ſecernuntur.

EODEM NUMERO] Extraneorum videlicet; quoniam utrumque ex defuncti teſtamento conſecutus non eſt, libertatem ſcil. & hereditatem. §. 1. *ſup. de her. inſt.*

4. IN EXTRANEIS] Ex Florent. *l.* 49. §. 1. *de her. inſt.* Ait *in extraneis*, quia in ſuis heredibus vix eſt, ut locus ſit quæſtioni de capacitate.

QUI IN POTESTATE EORUM] Ratio eſt, quoniam inſtitutio ſervorum, qui per ſe incapaces, ſuſtinetur ex perſona domini, quicum taſtamenti factio eſt. *l.* 31. *d. t.*

TESTAMENTI FACTI TEMPORE] Hoc tempus neceſſario inſpiciendum, ut ab initio conſiſtat inſtitutio, propter regulam Catonianam. *tot. tit. de reg. Cat.*

UT EFFECTUM HABEAT] Id eſt, ut dies ejus utiliter cedat: quod fit, ſi quis ſit mortis tempore, cui hereditas utiliter deferatur, & qui eam adeundo poſſit conſequi. *l.* 52. *de leg.* 2.

ET CUM ADIT HEREDITATEM] Ita & Florent. *d. l.* 49. §. 1. Ceterum non ſufficit hoc tempore capacem eſſe, ſi qua mutatio juris heredi contigerit poſt mortem teſtatoris aut conditionis eventum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

reditatem, eſſe debet cum eo teſtamenti factio, ſive pure, ſive ſub conditione heres inſtitutus ſit: nam jus heredis eo maxime tempore inſpiciendum eſt, quo acquirit hereditatem. Medio autem tempore, inter factum teſtamentum, & mortem teſtatoris, vel conditionem inſtitutionis exiſtentem, mutatio juris non nocet heredi: quia (ut diximus) tria tempora inſpici debent. Teſtamenti autem factionem non ſolum is habere videtur, qui teſtamentum facere poteſt: ſed etiam qui ex alieno teſtamento vel ipſe capere poteſt, vel alii acquirere, licet non poſſit facere teſtamentum. Et ideo furioſus, & mutus, & poſthumus, & infans, & filiusfamilias, & ſervus alienus, teſtamenti factionem habere dicuntur. Licet enim teſtamentum facere non poſſint, attamen ex teſtamento vel ſibi, vel alii, acquirere poſſunt.

De

INTER FACTUM TESTAMENTUM, &c.] In pura inſtitutione duo ſunt extrema, tempus facti teſtamenti & mortis teſtatoris; intermedium, quo mutatio juris non nocet, unum, nempe quod inter duo iſta interjectum eſt. In conditionali tria extrema (nam tertium facit exiſtentia conditionis) media tempora, quæ non nocent, duo: quippe ſecundum medium in hac eſt, quod intercedit inter mortem teſtatoris, & conditionis eventum. Unde apparet tempus adeundæ hereditatis eodem modo, ut extremum, non conſiderari. fuſius hæc in *comment.*

NON SOLUM, QUI TESTAMENTUM FACERE, &c.] *l.* 16. *qui teſt. fac.* unde interpp. teſtamenti factionem dividunt in activam & paſſivam. Proprie tamen illi ſoli teſtamenti factionem habere dicuntur, quibus teſtamenti faciendi jus eſt. *l.* 3. *l.* 4. *l.* 19. *qui teſt. fac. cum ſimil.* cum aliis rectius & uſitatius dicitur eſſe teſtamenti factio. §. 6. *ſup. de teſt. ord.* §. 24. *inf. tit. ſeq. l.* 31. *de her. inſtit.*

5. Ex-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De jure deliberandi, & beneficio Inventarii.

5. Extraneis autem heredibus deliberandi poteſtas eſt de adeunda hereditate, vel non adeunda. Sed ſive is, cui abſtinendi poteſtas eſt, immiſcuerit ſe bonis hereditatis; ſive extraneus, cui de adeunda hereditate deliberare licet, adierit: poſtea relinquendæ hereditatis facultatem non habet, niſi minor ſit XXV annis. Nam hujus ætatis hominibus, ſicut in ceteris omnibus cauſis, deceptis, ita & ſi temere damnoſam hereditatem ſuſceperint, Prætor, ſuc-

---

5. EXTRANEIS HEREDIBUS] Ex Florent. *l.* 49. §. 1. *de her. inſt.* Ait *extraneis*, quia deliberatio extraneorum heredum propria eſt. Ceterum poſtquam ſuis heredibus à Prætore conceſſa facultas abſtinendi, etiam deliberandi eis data. *l.* 8. *& ſeq. de jur. del. l.* 19. *C. eod.*

DELIBERANDI POTESTAS] Si creditores, legatarii, &c. non urgeant, poteſt heres, vel intra 30 annos adire: ſi inſtent, aut ſtatim adire debet, aut tempus ad deliberandum petere. *l.* 9. *C. eod.* ut interim inſtrumenta hereditaria & rationes defuncti inſpiciat. *l.* 5. *D. eod. l.* 28. *de acq. her.* à Principe annus conceditur, à judicibus novem menſes. *l. ult.* §. 13. *C. d. t.* olim id fuit arbitrarium. *l.* 1. §. 2. *D. eod.*

IMMISCUERIT SE] Sui non dicuntur adire prove herede gerere, aut repudiare, quæ iis ſolis conveniunt, quibus hereditas tantum oblata eſt; ſed immiſcere, aut abſtinere, quæ proprie dicuntur de rebus partis & jam noſtris. *l.* 14. §. 1. *de relig. l.* 11. *l.* 57. *l.* 71. §. 1. *l.* 87. *de acq. her.* quanquam interdum hæc accuratio negligitur. *l.* 7. §. 10. *de minor. l.* 6. *C. de leg. her.*

POSTEA, &c. FACULTATEM NON HABET] Regula enim juris eſt, neminem poſſe hereditatem ſemel ſibi quæſitam relinquere aut repudiare. *l.* 4. *C. de rep. her. l.* 10. *C. de jur. del.*

NISI MINOR 25 ANNIS] *l.* 7. §. 5. *de minor.* ex generali nimirum illo Edicto, propter inconſultam hujus ætatis facilitatem.

DAMNOSAM HEREDITATEM] Et ex contra-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſuccurrit. Sciendum eſt tamen, Divum Adrianum etiam majori viginti quinque annis veniam dediſſe, cum poſt aditam hereditatem grande æs alienum, quod aditæ hereditatis tempore latebat, emerſiſſet. Sed hoc quidem Divus Adrianus cuidam ſpeciali beneficio præſtitit. Divus autem Gordianus poſtea militibus tantummodo hoc conceſſit. Sed noſtra benevolentia commune omnibus ſubjectis imperio noſtro hoc beneficium præſtitit, & Conſtitutionem, tam æquiſſimam, quam nobiliſſimam ſcripſit, cujus tenorem ſi obſervaverint homines, licet eis adire hereditatem, & in tantum teneri, quantum valere bona hereditatis contingit; ut ex hac cauſâ neque deliberationis auxilium ſit eis neceſſarium, niſi omiſſa obſervatione noſtræ Conſtitutionis, & deliberandum exiſtimaverint, & ſeſe veteri gravamini aditionis ſupponere maluerint.

De acquirenda vel omittenda hereditate.

6. Item extraneus heres teſtamento inſtitutus,

---

rio, ſi lucroſam temere repudiaverint. *l. 2. C. ſi ut om. her.*

GORDIANUS] Meminit Juſt. *l. ult. pr. C. de jur. del.*

COMMUNE BENEFICIUM] Quod vulgo appellatur Beneficium Inventarii, propterea quod confecto, ſecundum formam à Juſtiniano præſcriptam rerum hereditariarum inventario, heres hoc beneficium conſequitur.

CONSTITUTIONEM] Extat in *d. l. ult. C. de jur. del.* add. *Nov. 1. c. 2.*

QUANTUM VALERE BONA] Simul hoc etiam conſequuntur, ut ne actiones, quas ipſi contra defunctum habuerunt, confundantur. *d. l. ult.* §. 9.

NISI OMISSA OBSERVATIONE, &c.] Quo caſu & creditoribus in ſolidum tenentur, & ſi non fecerint inventarium, privantur beneficio Falcidiæ. *d. l. ult.* §. *pen.* noviſſimo jure etiam ſolida legata hi præſtare coguntur, quamvis vires patrimonii excedant. *d. Nov. 1. c. 2.*

6. PRO

tutus, aut ab inteſtato ad legitimam hereditatem vocatus, poteſt aut pro herede gerendo, aut etiam nuda voluntate ſuſcipiendæ hereditatis, heres fieri. Pro herede autem gerere quis videtur, ſi rebus hereditariis tanquam heres utatur, vel vendendo res hereditarias, vel prædia colendo, locandove, & quoquo modo voluntatem ſuam declaret, vel re, vel verbo, de adeunda hereditate: dummodo ſciat, eum, in cujus bonis pro herede gerit, teſtatum, inteſtatumve obiiſſe, & ſe ei heredem eſſe. Pro

---

6. PRO HEREDE GERENDO, AUT NUDA VOLUNTATE] Omnis hereditas, ſive teſtamento ſive ab inteſtato delata, heredi extraneo acquiritur declaratione voluntatis de ea ſuſcipienda. Declaratur vel verbis, vel re aliqua & facto: quorum illud qui facit, adire dicitur; qui hoc, pro herede gerere: nec plura ſunt genera, quam hæc duo, aditio & pro herede geritio ſive geſtio. *l.* 25. §. 7. *l.* 69. *de acq. her. l.* 14. §. 8. *de relig. l.* 19. *C. de jur. del.* Cretio, quæ olim in uſu, nunc ſublata *l.* 17. *C. eod.* nihil aliud fuit, quam ſolennis quædam aditio. *v.* Ulp. *tit.* 23. Varr. 4 & 5. *de ling.* Briſſ. 7. *de formul.*

TAMQUAM HERES UTATUR] Poteſt enim quis attingere res hereditarias, ut tamen id non faciat quaſi heres; puta ſi quid pietatis aut cuſtodiæ cauſa fecerit; aut ſi ſuum putavit. *l.* 20. *pr. &* §. 1. *de acq. her.*

VENDENDO RES HEREDITARIAS, &c.] Niſi contra doceat, ſe nihil horum quaſi heredem feciſſe. *d. l.* 20. §. 1. *l.* 1. *de rep. her. l.* 1. *C. de jur. del.* Quædam etiam ſunt, quæ citra nomen & jus heredis nemo facere poteſt. exempl. in *d. l.* 20. §. 4. *l.* 42. §. 2. *eod.*

DUMMODO SCIAT] Vid. *l.* 19. *l.* 22. *l.* 32. §. *ult. eod.*

IN CUJUS BONIS PRO HEREDE GERIT] Hic verbum, *pro herede gerere*, latius videtur accipi, quam in *pr.* §. Nam horum verborum, *pro herede gerere*, & *adire*, etiam generalis ſignificatio eſt, alterumque pro altero & unum pro utroque interdum uſurpatur, *l.* 12. *de interr. in jur. l.* 88. *de acq. her.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Pro herede enim gerere, eſt pro domino gerere. veteres enim, heredes pro dominis appellabant. Sicut autem nuda voluntate extraneus heres fit; ita contraria deſtinatione ſtatim ab hereditate repellitur. Eum, qui ſurdus vel mutus natus, vel poſtea factus eſt, nihil prohibet pro herede gerere, & acquirere ſibi hereditatem: ſi tamen intelligit, quod agit.

DE LEGATIS.

TITULUS XX.

Continuatio.

POST hæc videamus de legatis: quæ pars juris extra propoſitam quidem materiam videtur. nam loquimur de iis juris figuris, quibus per univerſitatem res nobis acquiruntur. ſed cum omnino de teſtamentis, & de heredibus, qui in teſtamentis inſtituuntur, locuti ſimus, non ſine cauſa ſequenti loco poteſt hæc juris materia tractari.

De-

CONTRARIA DESTINATIONE] Sic tamen ut declaret, ſe heredem eſſe nolle, vel verbis, vel ſcripto, nutuve. *l. 95. eod.* aut re aliqua, & facto, unde ea voluntas colligatur. exempl. *in l. 17. §. 1. l. 77. eod. l. 23. §. 1. de inoff. teſt.*

QUI SURDUS VEL MUTUS] Vid. *l. 5. l. 93. in fin. de acq. her.*

TITULUS XX.

LOQUIMUR DE IIS JURIS FIGURIS] Id eſt, modis, rationibus. docemus quibus modis res univerſæ acquiruntur: legatis autem acquiruntur res ſingulæ. Legatarius non fit juris univerſi ſucceſſor, quamvis ei legata ſit pars bonorum aut hereditatis, *l. 26. §. 2. de leg. 1.*

1. De-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Definitio.

1. Legatum itaque eſt donatio quædam à defuncto relicta, ab herede præſtanda.

De antiquis generibus legatorum ſublatis.

2. Sed olim quidem erant legatorum genera quatuor; per vindicationem, per damnationem, ſinendi modo, per præceptionem: & certa quædam verba cuique generi legatorum adſignata erant, per quæ ſingula genera legatorum ſignificabantur. Sed ex Conſtitutionibus divorum Principum ſolennitas hujuſmodi ver-

---

1. DONATIO QUÆDAM] *Quædam* συγκαλη γόρεμω generi additum, quia legatum proprie donatio non eſt: In omni enim donatione res inter duos agitur, nec ulla eſt donatio ſine acceptione. *v. ſup. de donat.* Florent. *delibatio hereditatis. l.* 116. *de leg.* 1. μείωσις κληρονομίας. Baſil. 44. *tit.* 1. *c.* 1.

A DEFUNCTO RELICTA] Modeſt. *l.* 36. *de leg.* 2. *teſtamento relicta.* Sed Tribonianus videtur verbo generaliore uſus, ut ſerviret Conſtitutioni Juſtiniani de exæquatione legatorum & fideic. *l.* 1. *C. comm. legat.*

AB HEREDE PRÆSTANDA] Deſunt hæc apud Modeſtin. nec Theoph. Cujac. Hot. agnoſcunt, neque ad definitionem ſunt neceſſaria. Sæpe tamen noſtri definitionibus aliquid adjiciunt plenioris explicationis gratia.

2. CERTA QUÆDAM VERBA] Vid. Ulp. *tit.* 24. Caium *lib.* 2. *tit.* 1. Notæ juris, D.D.E. *dare damnas eſto.* Per præceptionem ſolummodo legatur uni ex heredibus. Caius *d. lib. & tit.* §. *ult.* Th. hic. Formula: *Luc. Titius mihi ex parte heres rem illam præcipito.* Hæc capiendi figura præceptio dicitur, prælegatum, & præcipuum. Græc. ἐξαιρέτου δόσις.

DD. PRINCIPUM] Conſtantini, Conſtantii, & Conſtantis. *l.* 21. *C. h. t.* qui iidem & in inſtitutionibus he-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

verborum penitus ſublata eſt. Noſtra autem Conſtitutio, quam cum magna fecimus lucubratione, defunctorum voluntates validiores eſſe cupientes, & non verbis, ſed voluntatibus eorum faventes, diſpoſuit, ut omnibus legatis una ſit natura: & quibuſcunque verbis aliquid relictum ſit, liceat legatariis id perſequi, non ſolum per actiones perſonales, ſed etiam per in rem,& per hypothecariam. Cujus Conſtitutionis perpenſum modum ex ipſius tenore perfectiſſime accipere poſſibile eſt.

Collatio legatorum & fideicommiſſorum.

3. Sed non uſque ad eam Conſtitutionem ſtandum eſſe exiſtimavimus. Cum enim antiquitatem invenimus, legata quidem ſtricte concludentem, fideicommiſſis autem, quæ ex voluntate magis deſcendebant defunctorum, pin-

---

heredum, & in amplectenda bonorum poſſeſſione verborum ſolennitatem ſuſtulerunt. *l.* 15. *C. de teſtam. l. ult. C. qui adm. ad bon. poſſ.*

NOSTRA CONSTITUTIO] *l.* 1. *C. comm. de leg.* ubi etiam veterem generum differentiam tollit, omniumque legatorum unam vult eſſe naturam.

PER ACTIONES PERSONALES] In *d. l.* 1. utitur numero ſingulari. Intelligit autem actionem ex teſtamento; quæ in perſonam eſt ex obligatione nata quaſi ex contractu. §. 5. *inf. de obl. quæ q. ex contr.*

PER IN REM] Ponendi tamen termini habiles: neque enim legato nomine, aut re aliena, locus eſſe poteſt vindicationi, per *l.* 54. *de reg. jur.*

PER HYPOTHECARIAM] Qua actione agi poteſt in quaſcunque res à defuncto relictas, adverſus quoſvis earum poſſeſſores; non autem in res heredis. *d. l.* 1.

3. LEGATA STRICTE CONCLUDENTEM] Id eſt, ſtrictam legatis naturam attribuentem, eaque juris ſubtilitati & verborum anguſtiis ſubjicientem.

EX VOLUNTATE MAGIS, &c.] Quam ex Lege aut

pinguiorem naturam indulgentem, neceſſarium eſſe duximus, omnia legata fideicommiſſis exæquare, ut nulla ſit inter ea differentia: ſed quod deeſt legatis hoc repleatur ex natura fideicommiſſorum: & ſi quid amplius eſt in legatis, per hoc creſcat fideicommiſſorum natura. Sed ne in primis Legum cunabulis permiſtim de his exponendo, ſtudioſis adoleſcentibus quamdam introducamus difficultatem, operæ pretium eſſe duximus, interim ſeparatim prius de legatis, & poſtea de fideicommiſſis, tractare: ut, natura utriuſque juris cognita, facile poſſint permiſtionem eorum eruditi ſubtilioribus auribus accipere.

De re legata. Et primum de re teſtatoris, heredis, aliena, cujus non eſt commercium.

4. Non ſolum autem teſtatoris vel heredis res,

---

aut certo Jure: non ex rigore Juris civilis, ſed ex voluntate relinquentis. Ulp. *tit.* 25.

PINGUIOREM NATURAM INDULGENTEM] Vid. Ulp. *d. tit.* 25. Caj. *lib.* 2. *tit.* 7. Th. hic.

NECESSARIUM ESSE DUXIMUS] *l.* 2. *comm. de legat.*

LEGATA FIDEICOMMISSIS EXÆQUARE] Hoc eſt, alterius vim ac naturam alteri communicare. *d. l.* 2. A Triboniano interpolata videtur. *l.* 1. *D. de legat.* 1.

NULLA SIT INTER EA DIFFERENTIA] Scil. in ipſa re. ait enim ſe non verbis, ſed rebus leges imponere. *d. l.* 2. Itaque eſſentialis differentia legati & fideicommiſſi ſublata non eſt: ſed quod verbis directis & imperativis, legis modo, eſt relictum, adhuc legatum; & quod precariis, fideicommiſſum eſt. Sed neque ea differentia ſublata, quam facit manifeſta voluntas teſtatoris; cujus rei exemplum habemus. §. *pen. inf. de ſing. reb. per fid. rel.*

4. Sed

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

res, ſed etiam aliena legari poteſt; ita, ut heres cogatur redimere eam, & præſtare; vel ſi eam non poteſt redimere, æſtimationem ejus dare. Sed ſi talis ſit res, cujus commercium non eſt, vel adipiſci non poteſt; nec æſtimatio ejus debetur. veluti, ſi quis campum Martium, vel baſilicas, vel templa, vel quæ publico uſui deſtinata ſunt, legaverit. nam nullius momenti tale legatum eſt. Quod autem diximus, alienam rem poſſe legari, ita intelligendum eſt, ſi defunctus ſciebat alienam rem eſſe, non ſi ignorabat. Forſitan enim ſi ſciviſſet alienam rem

---

4. SED ETIAM ALIENA] Etiamſi difficilis ejus paratio ſit. *l.* 39. §. 7. *de legat.* 1. nec obſtat, quod lex 12. tabb. tantum de ſuo legandi poteſtatem facit, *l.* 120. *de verb. ſign.* nam & qui legat rem alienam, de ſuo legare intelligitur: quoniam heredem onerat redemptione.

SI NON POTEST REDIMERE] Quod dominus eam vendere nolit, aut immodicum pretium exigat. *l.* 14. §. *ult.* *l.* 30. §. *ult. de leg.* 3. *l.* 71. §. 3. *eod.* 1.

CUJUS COMMERCIUM NON EST] Ejus rei, quæ abſolute commercio exempta, legatum prorſus inutile eſt: cujuſmodi ſunt, quæ hic, & in *l.* 39. §. 8. *& ſeqq. eod.* 1. memorantur. Sed nec earum rerum legatum regulariter conſiſtit, quæ ædibus juncta ſunt. *l.* 41. cum 2 *ſeqq. eod.* Quid ſi vel teſtator vel heres commercium rei non habeant? Reſp. ſi legatarius habeat, utile eſſe legatum. *l.* 49. §. 3. *eod.* 2. fac. *l.* 34. *de verb. obl.* ſin minus, non valere. *d. l.* 49. §. 2. *d. l.* 34. non obſt. *l.* 114. §. 5. *eod.* 1. neque *l.* 11. §. 16. *eod.* 3. illa tibi, quod reſpondeas, ipſa ſubminiſtrat: in hac agitur de legato militiæ, cujus natura æſtimatio continetur. *d. l.* 49. §. 1. in *l.* 40. *eod.* delenda videtur ſecunda negatio: alioqui illa abundant, *cujus commercium legatarius non habeat.* Cujac.

NON SI IGNORABAT] Niſi perſonæ proximæ reliquerit, id eſt, tali, cui veriſimile ſit, quovis modo legaturum fuiſſe. *l.* 10. *C. eod.*

FORSITAN, &c. NON LEGASSET] Quoniam nemo facile heredem ſuum onerare ſolet redemptione

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

rem eſſe, non legaſſet: & ita divus Pius reſcripſit. Et verius eſt, ipſum qui agit, id eſt, legatarium, probare oportere, ſciviſſe alienam rem legare defunctum: non heredem probare oportere, ignoraſſe alienam. quia ſemper neceſſitas probandi incumbit illi, qui agit.

De re pignorata.

5. Sed & ſi rem obligatam creditori aliquis legaverit, neceſſe habet heres eam luere. Et in hoc quoque caſu idem placet, quod in re aliena, ut ita demum luere neceſſe habeat heres, ſi ſciebat defunctus rem obligatam eſſe: & ita divi Severus & Antoninus reſcripſerunt. Si tamen defunctus voluerit legatarium luere, & hoc expreſſerit, non debet heres eam luere.

De re aliena poſt teſtamentum à legatario acquiſita.

6. Si res aliena legata fuerit, & ejus rei vivo teſta-

---

ne alienæ rei. *l.* 67. §. 8. *eod.* 2. quæ ratio cum ceſſet in re heredis legata, ceſſat etiam hæc diſtinctio. *d. l.* 67. §. 8.

LEGATARIUM PROBARE] Hoc idem iiſdem verbis Marcian. tradit, *l.* 21. *de prob.* fac. *l.* 23. *C. eod.*

5. SI REM OBLIGATAM] Fac. *l.* 57. *de legat.* 1. *l.* 15. *de dot. præl. l.* 6. *C. de fideic.*

HERES EAM LUERE] In *d. l.* 15. *liberare.* Luere, eſt pignus ſolutione vel ſatisfactione liberare.

UT ITA DEMUM LUERE, &c. SI SCIEBAT] Si ignorabat, valet quidem adhuc legatum: ceterum tunc luitio ad legatarii ſolicitudinem pertinet. *dd. loc.* niſi teſtator eam rem, vel aliam non minoris pretii, æque legaturus fuiſſet, ſi ſciſſet obligatam. *d. l.* 49. *eod.* 1. *l.* 6. *C. de fideic.* ut ſup. in re aliena. *l.* 10. *C. h. t.*

ET HOC EXPRESSERIT] In teſtatoris certa & expreſſa voluntate conjecturis non eſt locus. *l.* 33. *eod.* 1.

6. SI RES ALIENA LEGATA] Ab eo ſcil. qui ſcie-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

teſtatore legatarius dominus factus fuerit: ſiquidem ex cauſa emptionis, ex teſtamento actione pretium conſequi poteſt; ſi vero ex cauſa lucrativa, veluti ex donatione, vel ex alia ſimili cauſa, agere non poteſt. Nam traditum eſt, duas lucrativas cauſas in eumdem hominem, & eamdem rem, concurrere non poſſe. Hac ratione, ſi ex duobus teſtamentis eadem res eidem debeatur, intereſt, utrum rem, an æſtimationem ex teſtamento conſecutus ſit. nam ſi rem habet, agere non poteſt, quia habet eam ex cauſa lucrativa: ſi æſtimationem, agere poteſt.

De his, quæ non ſunt in rerum natura.

7. Ea quoque res, quæ in rerum natura non eſt,

ſciebat, &c. aut alias conjunctæ perſonæ, ut *ſup.* §.4. *eod.*

VIVO TESTATORE] Exempli cauſa hoc dictum videtur: idem enim eſt, etſi teſtatore mortuo. per *l.* 17. *de obl. & act.* Accurſ.

EX CAUSA EMPTIONIS] Aliave cauſa onerosa, veluti permutationis vel dotis. *l.* 19. *de obl. & act.*

PRETIUM CONSEQUI POTEST] *l.* 34. §.7. *l.* 82. §. 3. *l.* 84. §. 5. *de leg.* 1.

TRADITUM EST DUAS LUCRATIVAS, &c.] Omnes debitores, qui ſpeciem ex cauſa lucrativa debent, liberantur, cum ea ſpecies ex cauſa lucrativa ad creditores pervenit. *l.* 17. *de obl. & act. fac.* *l.* 108. §. 4. *de leg.* 1. *l.* 66. §. 1. *eod.* 2. *l.* 83. §. 6. *de verb. obl.* *l.* 61. *de ſolut.* Ratio eſt, quia cum creditoris jam res eſſe cœpit, in eum caſum devenit obligatio, à quo incipere non potuit. §. 10. *inf. eod.* §. 2. *inf. de inut. ſtip.* §. 14. *inf. de act.* diverſa ratio eſt cauſæ onerosæ; quia cui pretium abeſt, ei adhuc res ipſa abeſſe videtur. *l.* 14. *de verb. ſign.*

UTRUM REM, AN ÆSTIMATIONEM] Ratio eſt, quia non ut æſtimatio re continetur, ita res æſtimatione. *l.* 88. *de verb. ſign.* Cum hac diſtinctione accipienda *l.* 34. §. 2. *de leg.* 1.

7. EA QUOQUE RES, &c.] Ex Pomp. *l.* 24. *eod.* 1. Mæcian.

eſt, ſi modo futura eſt, recte legatur: veluti fructus, qui in illo fundo nati erunt; aut quod ex illa ancilla natum erit.

De eadem re duobus legata.

8. Si eadem res duobus legata ſit, ſive conjunctim, ſive disjunctim, ſi ambo perveniant ad legatum, ſcinditur inter eos legatum: ſi alter deficiat, quia aut ſpreverit legatum, aut vivo teſtatore deceſſerit, vel alio quoquo modo, defecerit, totum ad collegatarium pertinet. Conjunctim autem legatur, veluti ſi quis dicat, *Titio & Seio hominem Stichum do, lego*; Disjunctim ita, *Titio hominem Stichum do, lego: Seio hominem Stichum do lego.* Sed & ſi expreſſerit *eum-*

Mæcian. *l.* 17. *eod.* 3. & pro puro hoc legatum habetur, quoad tranſmiſſionem. *l.* 25. §. 1. *quand. dies leg. l.* 99. *de cond. & dem.* pro conditionali, quoad obligationem. *l.* 5. *de trit. leg. l.* 1. §. *ult. de cond. & dem.*

8. SCINDITUR INTER EOS LEGATUM] Id eſt, partes faciunt concurſu. *l.* 3. *de uſufr. accr. l.* 80. *de leg.* 3. *l.* 7. *C. eod.*

SI ALTER DEFICIAT, TOTUM AD COLLEGATAR.] Si plures ſint vel conjuncti vel disjuncti, pars deficiens omnibus accreſcit ex æquo. Si permixti conjuncti & disjuncti, conjuncti in parte conjunctorum ceteris anteferuntur; disjunctorum partes accreſcunt omnibus, ſic tamen, ut conjuncti unius perſonæ poteſtate fungantur. *l.* 34. *eod.* 1. *l.* 89. *eod.* 3. *l. un.* §. 10. *C. de cad. toll.* Conjunctis autem accreſcit cum onere, disjunctis ſine onere: illis non niſi volentibus, his etiam invitis. *d. l. un.* §. 11.

TITIO ET SEIO HOMINEM STICHUM DO, LEGO] Hi re & verbis conjuncti dicuntur. *l.* 142. *de verb. ſign.* quod ſi teſtator adjecerit, *æquis partibus*, tum verbis conjuncti erunt duntaxat. *d. l.* 142. *d. l.* 89. inter quos tamen & ipſos juri accreſcendi locus, ut evincit *d. l.* 89. nam jus prælationis, quod illic eis tribuitur, neceſſario præſupponit jus accreſcendi.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

eundem hominem Stichum, æque disjunctim legatum intelligitur.

Si legatarius proprietatem fundi alieni ſibi legati emerit, & uſusfructus ad eum pervenerit.

9. Si cui fundus alienus legatus ſit, & emerit proprietatem deducto uſufructu, & uſusfructus ad eum pervenerit, & poſtea ex teſtamento agat, recte eum agere, & fundum petere, Julianus ait: quia uſusfructus, in petitione, ſervitutis locum obtinet: ſed officio judicis continetur, ut deducto uſufructu, jubeat æſtimationem præſtari.

De

DISJUNCTIM] Separatim, pluribus orationibus. Sunt tamen & hi conjuncti reſpectu rei, ad quam vocantur: unde & re conjuncti dicuntur. triplex enim conjunctio eſt. *d. l.* 142. *d. l.* 89.

9. SI CUI FUNDUS] Ex Juliano. *l.* 82. §. 2. *de legat.* I.

USUSFRUCTUS AD EUM PERVENERIT] Ex cauſa ſc. lucrativa, puta uſufr. morte aut capitis minutione fructuarii, cum proprietate confuſo. *d. l.* 82. §. 5.

FUNDUM PETERE] Impune, ſine metu cadendi cauſa, quaſi plus videatur petiiſſe. v. §. 33. *inf. de act.* ipſum, inquam, fundum, non διατίμησιν, æſtimationem, ut male Th. & Pac. quod arguunt ſequentia.

QUIA USUSFR. SERVITUTIS LOCUM] Poterat objici, appellatione fundi plenam proprietatem contineri. *l.* 10. *l.* 19. *de uſufr. leg. l.* 58. *de verb. obl.* R. in caſu propoſito eo verbo nudam duntaxat proprietatem ſignificari, ut uſusfr. intellectu à fundo ſeparetur, & tanquam ſervitus conſideretur; quoniam proprietas, quæ adeſt ex cauſa oneroſa, adhuc abeſſe intelligitur. *l.* 14. *de verb. ſign.* fac. *l.* 25. *eod.* junct. *l.* 66. *de judic.*

JUBEAT ÆSTIMATIONEM PRÆSTARI] Judex tanti rem æſtimabit, quantum actori aberit. *d. l.* 82. §. 2. Itaque habemus hic caſum, quo condemnatio fit in rei

petitæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De re legatarii.

10. Sed ſi rem legatarii quis ei legaverit, inutile eſt legatum: quia quod proprium eſt ipſius, amplius ejus fieri non poteſt. Et licet alienaverit eam, non debetur, nec ipſa res, nec æſtimatio ejus.

Si quis rem ſuam quaſi non ſuam legaverit.

11. Si quis rem ſuam quaſi alienam legaverit, valet legatum: nam plus valet quod in veritate eſt, quam quod in opinione. Sed & ſi legatarii eſſe putavit, valere conſtat: quia exitum voluntas defuncti habere poteſt.

De alienatione, vel oppignoratione rei legatæ.

12. Si rem ſuam legaverit teſtator, poſteaque

petitæ æſtimationem: quod interdum neceſſarium aut humanum.

10. INUTILE EST] *l.* 41. §. 2. *eod.* 1. *l.* 13. *C. eod.* ſicut nec ſtipulatio nec emptio rei ſuæ valet. *l.* 82. *de verb. obl. l.* 16. *de contr. empt.* Ratio eſt in textu. Proinde nec res, nec æſtimatio rei peti poterit, ut ſequitur.

LICET ALIENAVERIT EAM] Propter definitionem regulæ Catonianæ. *d. l.* 41. §. 2. cui obſtat *l.* 1. § 2. *de reg. Cat.* niſi dicamus verbis illis, *ſi eum vivo teſtatore alienaveris*, conditionem ſignificari, ad cujuſmodi legatum regula non pertineat. *l.* 3. & 4. *eod. l.* 98. *de cond. & dem.*

11. PLUS VALET QUOD IN VERITATE] Ratio hæc potius ad caſum ſequentem pertinet: nam hoc priore caſu etſi verum eſſet, alienam rem legatam eſſe, tamen legatum valeret; quoniam ſi ſuam eſſe teſtator ſciviſſet, multo facilius eam legaſſet: per ea, quæ *ſup.* §. 4. *eod.*

SED ET LEGATARII] Ad hunc caſum recte accommodatur ſuperior regula: quoniam ſi hic opinionem ſpectari placeret, inutile eſſet legatum. §. *præc.*

12. SI

que eam alienaverit, Celſus putat, ſi non adimendi animo vendidit, nihilominus deberi: idemque Divi Severus & Antoninus reſcripſerunt. Iidem reſcripſerunt, eum, qui poſt teſtamentum factum prædia, quæ legata erant, pignori dedit, ademiſſe legatum non videri: & ideo legatarium cum herede ejus agere poſſe, ut prædia à creditore luantur. Si vero quis partem rei legatæ alienaverit, pars, quæ non eſt alienata, omnino debetur: pars autem alienata ita debetur, ſi non adimendi animo alienata ſit.

De liberatione legata.

13. Si quis debitori ſuo liberationem legaverit, legatum utile eſt: & neque ab ipſo debi-

---

12. SI NON ADIMENDI ANIMO] Quod colligitur ex cauſa alienandi: nam ſi ea neceſſaria fuit, puta ex cauſa æris alieni, non creditur animo adimendi facta alienatio. *l.* 11. §. 12. *eod.* 3. ſi libera fuit, contra. quomodo accipiendi textus in *l.* 8. *eod.* 1. *l.* 15. *de adim. leg. l.* 1. *&* 3. *de pecul. leg.* &c. aut ſi donaverit, nam in donationem non cadit iſtiuſmodi diſtinctio. *l.* 18. *de adim. leg. l.* 34. *in fin. de aur. arg. leg.*

IIDEM RESCRIPSERUNT] Extat hoc reſcriptum *l.* 3. *C. eod.*

PIGNORI DEDIT] Ipſum nomen pignoris ſatis indicat alienationis neceſſitatem. Deinde nec pignoris datio proprie alienatio: quia pignus in bonis debitoris manet. *l.* 9. *C. de pign. act.*

A CREDITORE LUANTUR] *d. l.* 3. *C. h. t.* adhibenda tamen diſtinctio tradita §. 4. *ſup. eod.*

SI VERO PARTEM] *l.* 6. *l.* 8. *eod.* 1. Quod enim juris eſt in toto, quoad totum, idem valere debet & in parte, quoad partem. *l.* 82. §. 3. *eod.* 1. *l.* 76. *de rei vind.*

15. LEGATUM UTILE EST] Controverſum id aliquando fuiſſe arguit *l.* 3. *pr. de lib. leg.* eo quod debitor dominus eſt ejus, quod debet. *l.* 1. *d. t.* neque enim noſtrum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

debitore, neque ab herede ejus, poteſt heres petere, neque ab alio, qui heredis loco ſit. ſed & poteſt à debitore conveniri, ut liberet eum. Poteſt etiam quis vel ad tempus jubere, ne heres petat.

De debito legato creditori.

14. Ex contrario, ſi debitor creditori ſuo quod debet, legaverit, inutile eſt legatum, ſi nihil plus eſt in legato, quam in debito: quia nihil amplius per legatum habet. Quod ſi in diem, vel ſub conditione debitum ei pure legaverit, utile eſt legatum propter repræſentationem. Quod ſi vivo teſtatore dies venerit, vel

---

ſtrum proprie eſt, quod eſt in credito. *l.* 27. §. 2. *l.* 34. *de aur. arg. leg.* Boët. in *Top. Pecunia, quæ eſt in nominibus, non eſt noſtra.* Placuit tamen utile eſſe, eoque contineri remiſſionem obligationis: quæ utique in bonis eſt creditoris. *l.* 49. *l.* 143. *de verb. ſign.*

NEQUE AB HEREDE] Niſi legatum perſonæ debitoris cohæreat. *l.* 8. §. 3. *de lib. leg.*

PETERE] Cum effectu ſcil. quia petens, exceptione loli repelli poteſt: ipſo enim jure, legato liberationis non liſſolvitur obligatio. *d. l.* 3. §. 3.

UT LIBERET EUM] Nempe per acceptilationem. *d. l.* 3. §. 3. *l.* 22. *eod.*

AD TEMPUS] Cujus legati quæ ſit vis, diſce ex Pomp. *l.* 8. §. 1. *eod.*

14. SI NIHIL PLUS IN LEGATO] Nam ut egatum conſiſtat, neceſſe eſt in eo aliquid utilitatis ab inio verſari. *l.* 29. *de leg.* 1. *l.* 1. §. 10. *ad leg. Falc.* Alias non ex teſtamento agitur, ſed ex priſtina obligatione, ὡς [illegible]. Schol. Th.

IN DIEM, &c.] Vel ſi alio quocumque modo acciat, ut plus ſit in legato, quam in debito. v. *l.* 28. *& ſeqq.* *e leg.* 1. aut creditoris interſit, ex teſtamento potius agee, quam ex priſtina obligatione. *l.* 11. *de lib. leg.*

PROPTER REPRÆSENTATIONEM] Id eſt, ropter commodum, quod eſt aut eſſe poteſt in repræſentatione,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

vel conditio extiterit, Papinianus ſcripſit, utile eſſe nihilominus legatum; quia ſemel conſtitit. quod & verum eſt. Non enim placuit ſententia exiſtimantium, extinctum eſſe legatum, quia in eam cauſam pervenerit, à qua incipere non poteſt.

De dote uxori legata.

15. Sed ſi uxori maritus dotem legaverit, valet legatum: quia plenius eſt legatum, quam de dote actio. Sed ſi, quam non accepit, dotem legaverit, Divi Severus & Antoninus reſcripſerunt, ſi quidem ſimpliciter legaverit, inutile eſſe legatum: ſi vero certa pecunia, vel certum corpus; aut inſtrumenta do-

---

tatione, quia ex teſtamento præſenti die debetur. Repræſentare eſt celeriter vel ante tempus præſtare. Suet. *Auguſt. c. ult.* Senec. *epiſt.* 95. *l.* 36 §. 1. *de cond. & dem.* Gloſſ. vet. ἐν παρουσίᾳ ποιεῖν. Repræſentatio, ἐμπαρουσιασμός. Th.

PAPINIANUS SCRIPSIT] *l.* 5. *ad leg. Falc.* non tamen ut in hoc legato, aut Falcidiæ ſit locus, aut creditoris fidei committi poſſit. *l.* 7. §. *ult. de leg.* 3.

QUIA IN EAM CAUSAM PERVENERIT] In hac ſententia videtur & Paulus fuiſſe. *l.* 82. *eod.* 2. qui tamen alibi fatetur, novum non eſſe, ut quod ſemel utiliter geſtum eſt, duret, licet ille caſus extiterit, à quo initium capere non potuiſſet. *l.* 85. §. 1. *de reg. jur.*

15. PLENIUS EST LEGATUM] Propter repræſentationem in dote pecuniaria, quæ annua, bima, trima die, ἐνιαυτῷ, διετίᾳ, τριετίᾳ, id eſt, tribus annuis penſionibus, reddebatur. Ulp. *tit.* 6. §. 5. Hodie autem dos rerum mobilium annua die præſtatur. *l. un.* §. 7. *C. de rei ux. act.* In legato immobilium etſi non eſt repræſentatio. Ulp. *d. loc. & d. l. un.* valet tamen legatum propter commoditatem novæ actionis. v. *in comment.*

dotis in prælegando demonſtrata ſunt, valere legatum.

De interitu, & mutatione rei legatæ.

16. Si res legata ſine facto heredis perierit, legatario decedit. Et ſi ſervus alienus legatus ſine facto heredis manumiſſus fuerit, non tenetur heres. Si vero heredis ſervus legatus ſit, & ipſe eum manumiſerit, teneri ipſum Julianus ſcripſit. nec intereſt, ſciverit, an ignoraverit, à ſe legatum eſſe. Sed & ſi alii donaverit ſervum, & is, cui donatus eſt, eum manumiſerit, tenetur heres, quamvis ignoraverit, à ſe eum legatum eſſe.

De

IN PRÆLEGANDO DEMONSTRATA] Quia falſa demonſtratio non vitiat legatum. § 30. *inf. eod.*

16. SI RES LEGATA] Id eſt, certa ſpecies, certum corpus. *l.* 26. §. 1. *eod. l.* 23. *de verb. obl.* aut quod inſtar certi corporis ſit. *l.* 30. §. 4. *ad Leg. Falc.* Nam ſi legata ſit res incerta, puta centum aurei, aut homo in genere, nunquam dici poteſt res debita aut legata periſſe. *d. l.* 30. §. 5.

SINE FACTO HEREDIS] Sive naturali interitu, v. c. ſi ſervus legatus ἰδίῳ θανάτῳ, *ſua morte*, ut Suet. *in Jul. c. ult.* defunctus ſit; ſive facto alieno. niſi mora heredis intervenerit. *l.* 36. §. *ult. l.* 47. §. *ult. de leg.* 1. *l.* 23. *de verb. obl.*

LEGATARIO DECEDIT] Et heres liberatur, ut & ceteri debitores, qui certam ſpeciem debent. *d. l.* 23.

SINE FACTO HEREDIS MANUMISSUS] *l.* 35. *de leg.* 1. hæc enim manumiſſio morti proxima eſt *l.* 92. *de ſolut.*

NEC INTEREST SCIVERIT, &c.] *l.* 112. §. 1. *eod.* 1. *l.* 28. *qui & à quib. man. l.* 91. §. 2. *de verb. obl.* Ratio eſt in *l.* 25. §. 2. *in fin. ad Treb.*

SED ET SI ALII DONAVERIT] *d. l.* 112. §. 1. Ratio eadem, niſi quod hic heres cauſa remotior.

17. PAR-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De interitu quarumdam ex pluribus rebus legatis.

17. Si quis ancillas cum ſuis natis legaverit, etiamſi ancillæ mortuæ fuerint, partus legato cedunt. Idem eſt, & ſi ordinarii ſervi cum vicariis legati fuerint: quia licet mortui ſint ordinarii, tamen vicarii legato cedunt. Sed ſi ſervus fuerit cum peculio legatus, mortuo ſervo, vel manumiſſo, vel alienato, peculii legatum extinguitur. Idem eſt, ſi fundus inſtructus, vel cum inſtrumento legatus fuerit. Nam fundo alienato, & inſtrumenti legatum extinguitur.

De grege legato.

18. Si grex legatus fuerit, & poſtea ad unam

17. PARTUS LEGATO CEDUNT] *l. 62. & ſeq. de leg.* 1. quia duo hic legata ſunt ſeparata, hoc eſt, æque principalia. *l. 3. de pecul. leg.*

IDEM EST, SI ORDINARII CUM VICARIIS] Nam vicarii hic non conſiderantur, ut pars peculii ordinariorum, ſed ut eorum conſervi, ut & revera ſunt. *l. 9. d. t.* itaque etiam in hac ſpecie duo ſunt legata ſeparata. *l. 4. d. t.*

SED SI SERVUS CUM PECULIO, &c.] *l. 1. d. t.* Ratio eſt, quia peculium acceſſionis locum obtinet cujuſmodi, perempta re principali; & ipſa extingui ſolent *l. 2. d. t. l. 178. de reg. jur.*

IDEM EST, SI FUNDUS INSTRUCTUS. Quia nec hic duo ſunt ſeparata & principalia legata, ſed unum rei principalis, alterum acceſſionis. ſpectanda tamen mens teſtatoris. *l. 1. §. 1. l. 5. de inſtr. vel inſtrum. leg.*

18. SI GREX LEGATUS, &c. QUOD SUPERFUERIT VINDICARI] Quamvis grex eſſe deſierit quæ ratio eſt dubitandi. *l. 22. de leg.* 1. Sed nimirum qui gregem legat, etiam ſingula capita, quæ in eo grege ſunt ut partes totius, legare intelligitur. per *l. 113. de reg. jur.*

Aliud

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

nam ovem pervenerit; quod ſuperfuerit, vindicari poteſt. Grege autem legato, etiam eas oves, quæ poſt teſtamentum factum gregi adjiciuntur, legato cedere, Julianus ait. Eſt autem gregis unum corpus ex diſtantibus capitibus: ſicut ædium unum corpus eſt ex cohærentibus lapidibus.

De ædibus legatis.

19. Ædibus denique legatis, columnas & marmora, quæ poſt teſtamentum factum adjecta ſunt, legato dicimus cedere.

De peculio.

20. Si peculium legatum fuerit ſine dubio quicquid peculio accedit, vel decedit, vivo teſtatore, legatarii lucro vel damno eſt. Quod ſi poſt mortem teſtatoris, ante aditam hereditatem,

---

Aliud juris eſt in legato uſufr. gregis. *l. ult. quib. mod. uſ. am.* quia uſusfructus rei mutatione extinguitur. v. *ſup. §. pen. de uſufr.*

QUÆ POST TESTAM. ADJICIUNTUR] Grex legatario creſcit & decreſcit; legatus enim cenſetur, quantuſcunque erit die legati cedente. *l. 21. de leg. 1.*

UNUM CORPUS] De generibus corporum vid. *l. 30. de uſurp. & uſuc.*

19. POST TESTAM. ADJECTA] *l. 41. §. 9. & ſeqq. de leg. 1.* Sed & ſi areæ legatæ domus impoſita ſit, placet & ſuperficiem legato cedere; niſi teſtator voluntatem mutaverit. *l. 39. eod. 2. l. 44. §. 4. eod. 1.*

20. PECULIO ACCEDIT VEL DECEDIT] Peculium ſimile eſt univerſo alicujus patrimonio: unde facile & augmentum & deminutionem recipit. *l. 65. eod. 2.* naſcitur, creſcit, decreſcit, moritur inſtar hominis. *l. 40. de pecul.*

VIVO TESTATORE] Quia quamdiu teſtator vivit, dies legati peculii nullo caſu cedit, id eſt, nihildum deberi intelligitur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

tatem, aliquid ſervus acquiſierit, Julianus ait, ſiquidem ipſi manumiſſo peculium legatum fuerit, omne quod ante aditam hereditatem acquiſitum eſt, legatario cedere: quia hujuſmodi legati dies ab adita hereditate cedit: ſed ſi extraneo peculium legatum fuerit, non cedere ea legato, niſi ex rebus peculiaribus auctum fuerit peculium. Peculium autem, niſi legatum fuerit, manumiſſo non debetur: quamvis, ſi vivus manumiſerit, ſufficit, ſi non adimatur: & ita Divi Severus & Antoninus reſcripſerunt. Iidem reſcripſerunt, peculio legato, non videri id relictum, ut petitionem habeat pecuniæ, quam in rationes dominicas impenderit.
Iidem

HUJUSMODI LEGATI DIES AB ADITA HEREDITATE] Tam peculii ſervo legati, quam libertatis dies ab adita demum hereditate cedit. *l. 7. in fin. & l. ſeq. quand. dies leg.* Et hæc ratio eſt, cur placeat, ubi ipſi ſervo manumiſſo peculium legatum eſt, quicquid jacente hereditate peculio accedit, ipſius lucro eſſe. nimirum quia, cum quæritur, quantum ſit in legato, id tempus inſpicitur, quo dies legati cedit, *l. 8. §. ult. de pec. leg.* id eſt, res legata deberi incipit. *l. 213. de verb. ſign.*

SI EXTRANEO, &c. NON CEDERE EA LEGATO] Quoniam dies legati extraneo cedit ſtatim à morte teſtatoris, exceptis conditionalibus & quæ ad heredem non tranſeunt. *l. 2. cum 3. ſeqq. quand. dies leg. l. un. §. 6. & 7. C. de cad. toll.*

NISI EX REB. PECULIARIB.] Puta ex partu ancillarum peculiarium, fœtuve pecorum. *l. 8. §. ult. de pecul. leg.*

PECULIUM NISI LEGATUM, &c.] Ex Ulpiano, *l. 24. d. t.*

SUFFICIT, SI NON ADIMATUR] Hoc enim ipſo, quod dominus peculium apud jam liberum factum manere patitur, non obſcure id ei donat. *l. 53. de pecul. l. un. C. de pec. ejus, qui lib. mer.*

QUAM IN RATIONES DOMINICAS] Hoc ideo, quia quod dominus ſervo debet, verum debitum non
eſt;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Iidem reſcripſerunt, peculium videri legatum, cum rationibus redditis liber eſſe juſſus eſt, & ex eo reliqua inferre.

De rebus corporalibus, & incorporalibus.

21. Tam autem corporales res legari poſſunt, quam incorporales. & ideo quod defuncto debetur, poteſt alicui legari, ut actiones ſuas heres legatario præſtet, niſi exegerit vivus teſtator pecuniam: nam hoc caſu legatum extinguitur. Sed & tale legatum valet, *Damnas eſto heres meus domum illius reficere*: vel, *Illum ære alieno liberare*.

De legato generali.

22. Si generaliter ſervus, vel res alia legetur,

---

eſt; quamvis peculium augeat. *l.* 6. §. 4. *de pec. leg. l.* 7. §. *pen. de pecul.*

EX EO RELIQUA] Id eſt, quæ putatis rationibus domino deberi compertum fuerit, de peculio ſolvere, aut certam ſummam heredibus inferre. *l.* 8. §. 7. *de pecul. leg.*

21. QUAM INCORPORALES] Ut uſus, uſusfructus, ſervitutes prædiorum, actio ſeu nomen debitoris. *l.* 41. *pr. de leg.* 1. *titt. De uſu & uſufr. leg. De ſerv. leg.*

QUOD DEFUNCTO DEBETUR] *l.* 75. §. 1. & 2. *l.* 82. §. 5. *de leg.* 1. Eſtque id legatum, quod paſſim nominis appellatur. *l.* 44. §. 6. *eod.* 1. *l.* 34. *l.* 59. *eod.* 3. *l.* 18. *C. eod.*

ACTIONES LEGATARIO PRÆSTET] *d. l.* 43. §. 6. *d. l.* 75. §. 2. *eod.* 1. Sed &, non expectata ceſſione actionum directarum, utilibus ſuo nomine experiri poteſt. *l.* 18. *C. eod.*

22. SI GENERALITER] Valet legatum generis cum corpora ei ſubjecta ſunt uniuſmodi, eadem forma interna & natura conſtant, veluti, ſi homo, equus aut bos legetur: alias inutile eſt, v. c. ſi animal legatum ſit. Sed & ſi domus legata ſit aut fundus, nec fundum ullum aut do-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

tur, electio legatarii eſt, niſi aliud teſtator dixerit.

De optione legata.

23. Optionis legatum, id eſt, ubi teſtator ex ſervis ſuis vel aliis rebus optare legatarium juſſerat, habebat olim in ſe conditionem: & ideo, niſi ipſe legatarius vivus optaſſet, ad heredem legatum non tranſmittebat. Sed ex Conſtitutione noſtra & hoc in meliorem ſtatum reformatum eſt, & data eſt licentia heredi legatarii, optare ſervum, licet vivus legatarius hoc non fecerit. Et diligentiore tractatu habito, & hoc in noſtra Conſtitutione additum eſt: ſive plures legatarii extiterint, quibus optio relicta eſt, & diſſentiant in corpore eligendo; ſive unius legatarii plures heredes ſint, &

---

domum teſtator habeat, magis deriſorium, quam utile legatum eſt. *l.* 69. §. 4. *de jur. dot.* fac. *l.* 71. *de leg.* 1. nimirum quia iſta certam determinationem à natura non habent, & nimium quam utilitate diſtant. *l.* 24. §. 2. *eod.* 1.

ELECTIO LEGATARII EST] *l.* 108. §. 2. *eod.* 1. *l.* 2. §. 1. *de Opt. leg.* ut & in rebus disjunctim legatis. *l.* 34. §. *pen. eod.* 1. *l.* 23. *eod.* 2. Aliud eſt in contractibus. §. 33. *verſ. Huic autem. inf. de act.* *l.* 10. *in fin. de jur. dot.* Neque enim tam largam contractus, quam ultimæ voluntates, interpretationem recipiunt. *l.* 12. *de reg. jur.* Non eſt autem electio hæc plane libera. v. *l.* 37. *de leg.* 1.

ALIUD TESTATOR DIXERIT] Aut ſermonem ad heredem direxerit, ut in formula legati damnationis: nam per exæquationem legatorum nihil derogatum voluntati teſtatoris. §. 2. *ſup. eod.* Weſ.

23. HABEAT IN SE CONDITIONEM] σιωπηρῶς: quod tamen à Theophilo additum non eſt, ut quidam falſo tradunt.

CONSTITUTIONE NOSTRA] Extat in *l. ult.* C. *comm. de legat.*

SOR-

& inter ſe circa optandum diſſentiant, alio aliud corpus eligere cupiente: ne pereat legatum (quod plerique prudentium contra benevolentiam introducebant) fortunam eſſe hujus optionis judicem, & ſorte hoc eſſe dirimendum, ut ad quem ſors pervenerit, illius ſententia in optione præcellat.

Quibus legari poteſt.

24. Legari autem illis ſolum poteſt, cum quibus teſtamenti factio eſt.

Jus antiquum de perſonis incertis.

25. Incertis vero perſonis neque legata neque fideicommiſſa olim relinqui conceſſum erat. Nam ne miles quidem incertæ perſonæ poterat relinquere, ut Divus Adrianus reſcripſit. Incerta autem perſona videbatur, quam incerta opinione animo ſuo teſtator ſubjiciebat: veluti, ſi quis ita dicat, *Quicumque filio meo filiam ſuam in matrimonium dederit, ei heres*

SORTE ESSE DIRIMENDUM] Frequens admodum etiam apud veteres ſortis judicium. *l.* 14. *de judic. l.* 5. *fam. erc. l.* 24. §. 14. *de fideic. lib.* ubi ſcil. animi judicio negotium explicari non poteſt: alias ſorti res non committitur. *l.* 8. *de pact.* §. 1. *ſup. de ſatiſd. tut. l.* 47. *in fin. pr. C. de epiſc. & cler.*

24. CUM QUIBUS TESTAMENTI FACTIO] Quibus verbis continentur etiam qui ipſi teſtamentum facere non poſſunt, modo jus capiendi ex alieno teſtamento habeant. §. 4. *ſup. tit. præc.*

25. INCERTIS PERSONIS] Ulp. *tit.* 22. §. 3. & *tit.* 24. §. 17. & affert *d.* §. 3. hanc rationem, quoniam certum eſſe debet teſtatoris conſilium. Receptum tamen fuit, ut pauperibus, *l.* 24. *C. de epiſc. & cler.* civitatibus, *l.* 26. *ad SC. Treb. l.* 22. *de leg.* 1. corporibus & collegiis licitis, *l.* 12. *C. de her. inſt. l.* 1. §. 15. *ad Treb.* relicta, rata eſſent.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

res meus illum fundum dato. Illud quoque, quod iis relinquebatur, qui poſt teſtamentum ſcriptum primi Conſules deſignati eſſent, æque incertæ perſonæ legari videbatur: & denique multæ aliæ hujuſmodi ſpecies ſunt. Libertas quoque incertæ perſonæ non videbatur poſſe dari, quia placebat, nominatim ſervos liberari. Sub certa vero demonſtratione, id eſt, ex certis perſonis incertæ perſonæ recte legabatur; veluti, *Ex cognatis meis, qui nunc ſunt, ſi quis filiam meam uxorem duxerit, ei heres meus illam rem dato.* Incertis autem perſonis legata vel fideicommiſſa relicta, & per errorem ſoluta, repeti non poſſe, ſacris Conſtitutionibus cautum erat.

Jus antiquum de poſthumo alieno.

26. Poſthumo quoque alieno inutiliter antea legabatur. Eſt autem alienus poſthumus, qui natus inter ſuos heredes teſtatori futurus non eſt. Ideoque ex emancipato filio conceptus nepos, extraneus erat poſthumus avo.

Jus

EX COGNATIS MEIS, QUI NUNC SUNT] Ulp. *d. tit.* 24. §. 17. Verba hæc, *qui nunc ſunt.* demonſtrationi expreſſe addita: alioqui incerta adhuc foret demonſtratio.

PER ERROREM SOLUTA REPETI NON POSSE] Quia utique naturaliter debentur: cujus obligationis etiam Jure civili hic effectus, ut impediat ſoluti repetitionem. *l.* 13. *l.* 19 *de cond. ind. l.* 10. *de obl. & act.* Perperam Pac. hunc locum reſtringit ad legata in pias cauſas.

26. POSTHUMO QUOQUE ALIENO] Poſthumi quoque ſimiles ſunt incertis perſonis: quoniam neſcitur, an naſcituri, & quales naſcituri, aut quot naſcituri. Receptum tamen jam olim fuit, ut poſthumi ſui ex teſtamento caperent.

EX EMANCIPATO FILIO CONCEPTUS]

Alieno-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Jus novum de perſonis incertis, & poſthumo alieno.

27. Sed nec hujuſmodi ſpecies penitus eſt ſine juſta emendatione relicta, cum in noſtro Codice Conſtitutio poſita ſit, per quam & huic parti medemur, non ſolum in hereditatibus, ſed etiam in legatis & fideicommiſſis: quod evidenter ex ipſius Conſtitutionis lectione clareſcit. Tutor autem nec per noſtram Conſtitutionem incertus dari debet; quia certo judicio debet quis pro tutela ſuæ poſteritati cavere.

De poſthumo alieno herede inſtituto.

28. Poſthumus autem alienus heres inſtitui & ante poterat, & nunc poteſt. niſi in utero ejus ſit, quæ Jure noſtro uxor eſſe non poteſt.

De

Alienorum poſthumorum diverſa ſunt genera, & varii gradus. v. Cujac.

27. IN NOSTRO CODICE CONSTITUTIO] Deſideratur hæc Juſtiniani Conſtitutio. Ex verbis autem hujus textus hoc conſtat, Juſtinianum caviſſe, ut incertitudo perſonæ, cui aliquid legatum eſt, non vitiet legatum, ſi vel in præſens, vel ex futuro eventu, certitudo aliqua apparere poſſit.

TUTOR AUTEM] Quia hoc pertinet ad cautionem pupilli. *l. 20. de teſt. tut.*

28. ET ANTE POTERAT, ET NUNC] Hoc utrumque cum de eadem juris ſpecie intelligi non poſſit, ad eumdem juris effectum referendum eſt. Ante poterat Jure prætorio, quia Prætor ei ſecundum tabulas dabat bonorum poſſeſſionem, *inſ. de bon. poſſ. in pr.* Nunc poteſt etiam Jure civili, ut prætorio remedio non indigeat.

QUÆ UXOR ESSE NON POTEST] Id eſt, cum qua nemo connubium habet: quales ſunt ſanctimoniales & aſcetriæ; aut quacum patri teſtatori connubium non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De errore in nomine legatarii.

29. Si quidem in nomine, cognomine, prænomine, agnomine legatarii teſtator erraverit, cum de perſona conſtat, nihilominus valet legatum. Idemque in heredibus ſervatur. & recte. Nomina enim ſignificandorum hominum gratia reperta ſunt: qui ſi alio quolibet modo intelligantur, nihil intereſt.

De falſa demonſtratione.

30. Huic proxima eſt illa juris regula, Falſa demonſtratione legatum non perimi. veluti, ſi quis ita legaverit, *Stichum ſervum meum vernam*

---

eſt propter cognationem aut affinitatem, aut quia alii nupta. fac. *l.* 9. §. 1. *de lib. & poſt.*

29. IN NOMINE, COGNOMINE, &c.] Hæc quatuor nomina, etiam Imp. Gordian. diſtinctè expreſſit. *l.* 4. *C. de teſtam.* vid. Chariſ. Grammaticum.

CUM DE PERSONA CONSTAT] Id eſt, dummodo certum ſit demonſtratione teſtatoris, de quo ille ſenſerit. & pari ratione quamvis teſtator erraverit in nomine proprio rei legatæ, veluti, ſi fundum Cornelianum pro Semproniano nominaverit, utile eſt legatum & debebitur Sempronianus. *l.* 4. *de leg.* 1. Secus eſt, ſi erraverit in nomine rei appellativo: puta, ſi, cum veſtem legare vellet, ſupellectilem ſcripſerit: quia rerum vocabula naturæ conſona, publica, & immutabilia ſunt. *d. l.* 4. *l.* 7. §. 2. *de ſupell. leg.*

SIGNIFICANDORUM HOMINUM GRATIA] Unde Pedius dicebat nihil referre proprio nomine, res appelletur, an digito oſtendatur, an vocabulis quibuſdam demonſtretur. *l.* 6. *de reb. cred.*

30. FALSA DEMONSTRATIONE NON PERIMI] Ratio eſt, quia nomen & demonſtratio vice mutua funguntur, aut demonſtratio vice nominis. *l.* 6. *de reb. cred. l.* 34. *de cond. & dem.*

SERVUM MEUM VERNAM] Verna ſervus eſt domini

nam do, lego. licet enim non verna, ſed emptus ſit; ſi tamen de ſervo conſtat, utile eſt legatum. Et convenienter, ſi ita demonſtraverit, *Stichum ſervum, quem à Seio emi,* ſitque ab alio emptus, utile eſt legatum, ſi de ſervo conſtat.

De falſa cauſa adjecta.

31. Longe magis legato falſa cauſa adjecta, non nocet: velut, cum quis ita dixerit, *Titio, quia me abſente negotia mea curavit, Stichum do, lego:* vel ita, *Titio, quia patrocinio ejus capitali crimine liberatus ſum, Stichum do, lego.* Licet enim neque negotia teſtatoris unquam geſſerit Titius, neque patrocinio ejus liberatus ſit, legatum tamen valet. Sed ſi conditionali

---

mi noſtræ natus ex ancillâ. quod nomen Feſtus à vere deductúm putat, *quod id tempus, duce natura, fœturæ eſt.* Græcis οἰκογενὴς οἰκοτραφής.

QUEM A SEIO EMI] Alia ejuſdem generis exempla occurrunt in *l.* 17. *pr. &* §. 1. *de cond. & dem.* & erroris in perſona legatarii deſignanda. *l.* 33. *& ſeq. eod.*

31. LONGE MAGIS FALSA CAUSA] Cajus, *l.* 17. §. 2. *d. t.* Cauſa noſtris dicitur cauſa præterita, occaſio legandi, ratio propter quam aliquid datur aut fit. *l.* 52. *de cond. ind.*

LEGATO NON NOCET] Quia, ait Papinianus, ratio legandi legato non cohæret. *l.* 72. §. 6. *de cond. & dem.* Id eſt, quia legatum conſtat etiam citra rationem adjectam legato; ideo falſa cauſa non nocet, quia vera quoque neceſſaria non eſt. At citra nomen aut demonſtrationem legari non poteſt.

LEGATUM TAMEN VALET] Quoniam donare volui, aut ſaltem voluiſſe præſumor, quia nulla neceſſitate remunerandi tenebar. *l.* 82. *de reg. jur. l.* 65. §. 2. *de cond. ind.* Sed tamen plerumque doli exceptio locum habet, ſi heres probet, me alias legaturum non fuiſſe. *d. l.* 72. §. 6. *de cond. & dem.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

naliter enunciata fuerit cauſa, aliud juris eſt: veluti hoc modo, *Titio, ſi negotia mea curaverit, fundum meum do, lego.*

De ſervo heredis.

32. An ſervo heredis recte legemus, quæritur, & conſtat, pure inutiliter legari, nec quicquam proficere, ſi vivo teſtatore de poteſtate heredis exierit: quia quod inutile foret legatum, ſi ſtatim poſt factum teſtamentum deceſſiſſet teſtator, hoc non debet ideo valere, quia diutius teſtator vixerit. Sub conditione vero recte legatur ſervo, ut requiramus, an quo tempore dies legati cedit, in poteſtate heredis non ſit.

De

SED SI CONDITIONALITER] Quia cauſa conditionaliter enunciata ipſa conceptione cum legato cohæret, *Titio, ſi negotia mea curavit*, &c. unde ſi falſa eſt, fit, ut voluntas legato deſit. fac. §. *pen. inf. de verb. obl.*

32. PURE INUTILITER LEGARI] Quod ſervo legatur, ipſi domino legari intelligitur. *l.* 31. *de her. inſt.* Proinde, ſi ſervo heredis legetur, vi ipſa heredi à ſemetipſo legatur, cujuſmodi legatum inutile eſt. *l.* 18. *l.* 116. §. 1. *de leg.* 1. Ulp. *tit.* 24 §. 20. neque enim natura patitur, ut idem ſibi & creditor ſit, & debitor. Hic autem heres & creditor exiſteret, ut dominus legatarii; & debitor, ut heres teſtatoris.

QUIA DIUTIUS TESTATOR VIXERIT] Propter regulam Catonianam, quæ quod legatum inutile foret moriente ſtatim teſtatore, ex poſtfacto convaleſcere non patitur. *l.* 1. *de reg. Cat.*

SUB CONDITIONE] Quia quod legatum in incertum eventum ſuſpenditur, id dici non poteſt tempore teſtamenti valere, aut non valere. & ideo ad conditionalia legata regula Catonis non pertinet. *l.* 4. *d. t.*

IN POTESTATE HEREDIS NON SIT] Nam, ſi tempore conditionis exiſtentis adhuc in heredis ſit poteſtate, procul dubio evaneſcit legatum. §. *ſeq. in fin.*

33. Do-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De domino heredis.

33. Ex diverſo, herede inſtituto ſervo, quin domino recte etiam ſine conditione legetur, non dubitatur. Nam etſi ſtatim poſt factum teſtamentum deceſſerit teſtator, non tamen apud eum, qui heres ſit, dies legati cedere intelligitur: cum hereditas à legato ſeparata ſit, & poſſit per eum ſervum alius heres effici, ſi prius, quam juſſu domini adeat, in alterius poteſtatem tranſlatus ſit; vel manumiſſus ipſe heres efficitur: quibus caſibus utile eſt legatum. Quod ſi in eadem cauſa permanſerit, & juſſu legatarii adierit, evaneſcit legatum.

De modo & ratione legandi. De ordine ſcripturæ.

34. Ante heredis inſtitutionem inutiliter antea legabatur: ſcilicet, quia teſtamenta vim ex inſtitutione heredis accipiunt, & ob id veluti caput atque fundamentum intelligitur totius

33. DOMINO ETIAM SINE CONDITIONE] Eadem ratione reſponſum eſt, à filio herede patri etiam pure legari poſſe. *l.* 25. *l.* 91. *pr. de leg.* 1.

NON TAMEN, &c. DIES LEGATI] Hoc ideo, quia dominus non recta per ſervum heres fit, ſed ita, ſi juſſu ejus hereditatem adierit. §. 3. *ſup. per quas perſ.* ut in hac ſpecie legatum & hereditas decedente teſtatore non ſtatim in eandem perſonam concurrant, ſicut in ſuperiore.

34. INUTILITER ANTEA LEGABATUR] Paul. 3. *ſent.* 6. Ulp. *tit.* 24. §. 14. qui & rationem affert. *quia*, inquit, *poteſtas teſtamenti ab heredis inſtitutione incipit.* ut proinde quod ante relictum eſt, tanquam extra teſtamentum, ἐκτὸς τῆν διαθήκης, relictum videatur. Th.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

tius teſtamenti, heredis inſtitutio. Pari ratione nec libertas ante heredis inſtitutionem dari poterat. Sed quia incivile eſſe putavimus, ſcripturæ ordinem quidem ſequi (quod & ipſi antiquitati vituperandum fuerat viſum) ſperni autem teſtatoris voluntatem, per noſtram Conſtitutionem & hoc vitium emendavimus, ut liceat & ante heredis inſtitutionem, & inter medias heredis inſtitutiones, legatum relinquere, & multo magis libertatem, cujus uſus favorabilior eſt.

De legato poſt mortem heredis, vel legatarii.

35. Poſt mortem quoque heredis aut legatarii ſimili modo inutiliter legabatur: veluti, ſi quis ita dicat, *Cum heres meus mortuus fuerit, do,*

NEC LIBERTAS] Quamvis alias libertatis magnus favor. Excipit Ulp. teſtamentum militis. *tit.* 1. §. 15.

ET IPSI ANTIQUITATI] In pleriſque cauſis ſcil. exempla in *l.* 77. §. 12. *de leg.* 2. *l.* 14. *de pecul. leg. l.* 2. §. 5. *de vulg. & pup. l.* 6. *de ſolut.*

SPERNI TESTATORIS VOLUNTATEM] Quæ etiam juxta veterum ſententiam totum in teſtamento facit. *l.* 35. §. 3. *de her. inſt. l.* 12. *in fin de leg.* 1.

NOSTRAM CONSTITUTIONEM] Non extat alia, quæ hujus rei meminit, quam in *l.* 24. *C. de teſtam.*

ET ANTE HERED. INSTITUTIONEM] Nam in actu continuo & unius temporis nihil ὕϛερον πρότερον videri debet: manetque heredis inſtitutio ſemper caput & fundamentum teſtamenti, ſive ſequatur ſive antecedat. Weſ.

35. POST MORTEM HEREDIS, &c.] Quia ab heredis herede legari non poterat. Ulp. *tit.* 24. §. 15: Paul. 3. *ſent.* 6. tum etiam ob veterem regulam, quæ non patiebatur obligationem, quæ non cœperat à defuncto vel contra defunctum, in perſona heredis vel contra heredem incipere. Th.

CUM HERES MEUS MORTUUS] Aut, *Titio cum mor-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

do, lego. Item, *Pridie quam heres aut legatarius morietur.* Sed ſimili modo hoc correximus, firmitatem hujuſmodi legatis ad fideicommiſſorum ſimilitudinem præſtantes: ne in hoc caſu deterior cauſa legatorum, quam fideicommiſſorum inveniatur.

Si pœnæ nomine relinquatur, adimatur, vel transferatur.

36. Pœnæ quoque nomine inutiliter antea legabatur, & adimebatur, vel transferebatur. Pœnæ autem nomine legari videtur, quod coërcendi heredis cauſa relinquitur, quo magis

---

mortuus fuerit, do, lego. Recte autem ſic, *Heres meus cum moritur*, &c. Ulp. & Paul. *ubi ſup.* quoniam momentum moriendi vitæ attribuitur. §. 14. *inf. de inut. ſtip.*

PRIDIE QUAM HERES, &c.] Hoc enim vi ipſa idem cum ſuperiore. §. 12. *inf. d. t.*

HOC CORREXIMUS] *l.* 11. *C. de contr. ſtipul.* Regulam, cujus ſupra mentio, ſuſtulit. *l. un. C. ut act. ab her.*

QUAM FIDEICOMMISS.] Jam olim enim benigne receptum erat, ut fideicommiſſa poſt mortem heredis relinquere liceret. *l.* 5. §. 1. *de leg* 3. Ulp. *tit.* 25. § 6.

36. POENÆ NOMINE] Ulp. *tit.* 24. §. 16. Jul. Capitol. *in Anton. Primus conſtituit, ne pœnæ cauſa legatum relictum maneret.* eademque hic & fideicommiſſorum cauſa. Ulp. *tit.* 25. §. 11.

INUTILITER LEGABATUR] Vel quia in heredis voluntate legatum poni non poteſt. *l.* 43. §. *pen. de leg.* 1. vel potius, quia finis legandi hujuſmodi legato obſtat; cum legata ex benevolentia erga legatarium proficiſci, non odio heredis relinqui, debeant. v. Th.

QUOD COERCENDI HEREDIS CAUSA] Addit Ulp. *d. loc. non ut quid ad alium pertineat*, id eſt, non ut legatum facilius à legatario obtineatur. Itàque tale legatum, *Heres uxori meæ penum dato: ſi non dederit, centum dato. l.* 1. *de pen. leg.* & ſi quæ ſimilia, non eſt exemplum legati pœnæ. etſi enim & hic conſtringitur heres, id tamen non fit heredis puniendi, ſed legati juvandi, cauſa.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

gis aliquid faciat, aut non faciat: veluti, ſi quis ita ſcripſerit, *Heres meus ſi filiam ſuam in matrimonium Titio collocaverit*: vel ex diverſo, *Si non collocaverit, dato decem aureos Seio*: aut ſi ita ſcripſerit, *Heres meus ſi ſervum Stichum alienaverit*: vel ex diverſo, *Si non alienaverit, Titio decem aureos dato*. Et in tantum hæc regula obſervabatur, ut quam plurimis Principalibus Conſtitutionibus ſignificaretur, nec Principem agnoſcere, quod ei pœnæ nomine legatum ſit. nec ex militis quidem teſtamento talia legata valebant: quamvis aliæ militum voluntates in ordinandis teſtamentis valde obſervabantur. quinetiam nec libertates pœnæ nomine dari poſſe placebat: eo amplius nec heredem pœnæ nomine adjici poſſe, Sabinus exiſtimabat, veluti, ſi quis ita dicat, *Titius heres eſto: ſi Titius filiam ſuam in matrimonium Seio collocaverit, Seius quoque heres eſto*. Nihil enim intererat, qua ratione Titius coërceretur, utrum legati datione, an coheredis adjectione. Sed hujuſmodi ſcrupuloſitas nobis non placuit: & generaliter ea, quæ relinquuntur, licet pœnæ nomine fuerint relicta, vel adempta, vel in alium tranſlata, nihil diſtare à ceteris legatis conſtituimus, vel in dando, vel in adimendo, vel in transferendo: exceptis videlicet iis, quæ impoſſibilia ſunt, vel legibus in-

---

Locus Africani in *l. 1. de his quæ pœn. cauſ.* interpolatus videtur à Tribon.

HUJUSMODI SCRUPULOSITAS NON PLACUIT] Et merito. Nihil enim iniquitatis habet, ſi is, qui heres inſtituitur, aut legato honoratur, pro modo relicti à teſtatore conſtringatur, ut aliquid faciat, quod honeſte facere poſſit. *l. un. C. de his quæ pœn. nom.*

SECTA

interdicta, aut alias probroſa. Hujuſmodi enim teſtamentorum diſpoſitiones valere, ſecta meorum temporum non patitur.

DE ADEMPTIONE LEGATORUM & tranſlatione.

TITULUS XXI.

De ademptione.

ADEMTIO legatorum, ſive eodem teſtamento adimantur, ſive codicillis, firma eſt. Sed & ſive contrariis verbis fiat ademptio; veluti, ſi quis ita quid legaverit, *Do, lego*, ita adimatur, *Non do, non lego*: ſive non contrariis, ſed aliis quibuſcumque verbis.

De

SECTA MEORUM TEMPORUM] Ratio, diſciplina, juſtitia. *l. ult. C. de pact.* Alex. *l. 2. C. ad leg. Jul. Maj.* Trajan. *ad Plin.* 10. 56. Igitur tale legatum, *Heres meus niſi mare ebiberit*; aut *niſi uxorem proſtituerit, centum Titio dato*, nullius momenti eſt; quia pœnæ cauſa heredi quod impoſſibile aut turpe eſt, injungitur. At cum impoſſibilitas imponitur legatario, puta hoc modo, *Titio, ſi mare ebiberit*, &c. *centum lego*, valet legatum, & conditio hujuſmodi pro non ſcripta habetur. ut §. *propen. ſup. de er. inſt.* quod notandum.

TITULUS XXI.

SIVE EODEM TESTAMENTO] Poteſt enim quod priore ſcriptura teſtamento datum eſt, poſteriore adimi. *l.* 13. *l.* 17. *eod. l.* 16. *de vulg. & pup.*

SIVE CODICILLIS] Teſtamento confirmatis ipſo ure. Ulp. *tit.* 24. §. 27. fac. *l.* 43. *de man. teſt. d. l.* 16. *de vulg. & pup.* non confirmatis tuitione Prætoris, oppoſita petenti doli mali exceptione. *l.* 4. §. 10. *de dol. mal. exc.*

FIRMA EST] *l.* 17. *C. de legat.* Quippe voluntas defuncti ambulatoria eſt uſque ad vitæ ſupremum exitum. .4. *h. t.*

ALIIS QUIBUSCUMQUE VERBIS] Ut in *l.* 3. §. 8.

De Tranſlatione.

I. Transferri quoque legatum ab alio ad alium poteſt: veluti, ſi quis ita dixerit, *Hominem Stichum, quem Titio legavi, Seio do, lego*: ſive in eodem teſtamento, ſive in codicillis hoc fecerit. quo caſu ſimul & Titio adimi videtur, & Seio dari.

DE LEGE FALCIDIA.

TITULUS XXII.

Continuatio, Ratio, & Summa hujus legis.

SUPEREST, ut de Lege Falcidia diſpiciamus, qua modus noviſſime legatis impoſitus eſt. Cum enim olim Lege duodecim tabularum libera erat legandi poteſtas, ut liceret vel totum patrimonium legatis erogare: quippe cum ea lege

---

§. 8. *l.* 13. *eod.* vel ſi facto aliquo contrariam voluntatem declaraverit, cujuſmodi exempla habes *l.* 16. *eod. l.* 65. §. 2. *de leg.* 1. *l.* 88. *eod.* 3. §. 12. *ſup. tit. præc.* Ope etiam exceptionis ademptio introducitur ex nuda contrariæ voluntatis præſumptione: veluti, ſi graves inimicitiæ inter teſtatorem & legatarium exortæ fuerint, nec reconciliatio ſecuta. *l.* 3. §. *ult. cum l. ſeq. h. t.*

I. TRANSFERRI QUOQUE] Quatuor transferendi figuras commemorat Paul. *l.* 1. *eod.* quibus & quinta addi poteſt ex *l.* 89. *de cond. & dem.* cum, quod prius ſub conditione datum eſt, deinde pure legatur.

QUEM TITIO LEGAVI, SEIO DO, LEGO] Hic ex ipſa conceptione perſpicue apparet, Titio adimi, quod ei legatum erat, & Seio dari. *l.* 5. *eod.* Diverſa formula eſt: *Titio hominem Stichum do, lego: Seio eundem do, lego*: hoc enim modo eadem res duobus disjunctim legatur. §. 8. *tit. præc.*

lege ita cautum eſſet, *Uti quiſque legaſſit ſuæ rei, ita jus eſto*; viſum eſt hanc legandi licentiam coarctare: idque ipſorum teſtatorum gratia proviſum eſt, ob id, quod plerumque inteſtati moriebantur, recuſantibus ſcriptis heredibus pro nullo aut minimo lucro hereditates adire. Et cum ſuper hoc tam Lex Furia, quam Lex Voconia latæ ſunt, quarum neutra ſufficiens ad rei conſummationem videbatur; noviſſime lata eſt Lex Falcidia, qua cavetur, ne plùs legare liceat, quam dodrantem totorum bonorum: id eſt, ut ſive unus heres inſtitu-

---

Titulus XXII.

Legassit suæ rei] Dativus acquiſitive poſitus, ut & in *l.* 120. *de verb. ſign.* id eſt, pro commodo & utilitate rei ſuæ, ſuper pecunia & re ſua, ut verba Legis referunt auctor ad Heren. & Ulp. *tit.* 11. §. 23.

Ipsorum testatorum gratia] Non ſingulorum; ſed in genere, & quaſi in abſtracto conſideratorum. Nam ſingulorum potius heredum gratia Leges quæ latæ. *l.* 71. *h. t.*

Tam lex Furia, quam Voconia] Quarum illa cavebat, ne ſupra mille aſſes legare liceret. Ulp. *in frag. pr.* Hæc, ne quis cenſus plus cuiquam legaret, quam ad heredem perveniret. Cic. 3. *in Verr.* Th. hic, adde Cujac.

Neutra sufficiens] Quia neutra finem legandi faciebat, & utraque de ſingulis tantum cavebat legatariis.

Lata lex Falcidia] A Pub. Falcidio tribuno pleb. temporibus Auguſti. Cn. Domitio Calvino, & C. Aſinio Pollione Coss. teſte Dion. *lib.* 48.

Quam dodrantem] Itaque hac demum Lege certis terminis circumſcripta eſt legandi licentia, dum non de ſingulis legatariis, ſed de cunctis cavet, ne ultra dodrantem in legata conſumatur. *l.* 1. *h. t.*

Sive unus, sive plures] Hoc tamen ſic temperandum eſt, ut procedat, ſi legata ſimpliciter ab omni-

ſtitutus ſit, ſive plures, apud eum eoſve pars quarta remaneat.

De pluribus heredibus.

1. Et cum quæſitum eſſet, duobus heredibus inſtitutis (veluti Titio & Seio) ſi Titii pars aut tota exhauſta ſit legatis, quæ nominatim ab eo data ſunt, aut ſupra modum onerata; à Seio vero aut nulla relicta ſint legata, aut quæ partem ejus dumtaxat in partem dimidiam minuant: an, quia in quartam partem totius hereditatis, aut amplius habet, Titio nihil ex legatis, quæ ab eo relicta ſunt, retinere liceat, ut quartam partem ſuæ partis ſalvam habeat: placuit poſſe retinere. etenim in ſingulis heredibus ratio Legis Falcidiæ ponenda eſt.

Quo tempore ſpectatur quantitas patrimonii, ad quam ratio Legis Falcidiæ redigitur.

2. Quantitas autem patrimonii, ad quam ra-

---

omnibus relicta ſint: aliud, ſi unus gravetur nominatim. §. *ſeq.*

1. EXHAUSTA, AUT SUPRA MODUM ONERATA] Per Legem Falcidiam delibari hereditas poteſt, onerari aut exhauriri non poteſt. Cujac.

PLACUIT POSSE RETINERE] Ratio dubitandi, quod videri poteſt Legi ſatisfactum, cum quarta pars apud alterum maneat illibata.

IN SINGULIS HEREDIBUS] Ratio decidendi ex *l. 77. eod.* Nam cum Lex omnibus & ſingulis heredibus conſultum velit, apparet Legi non ſatisfieri, niſi ſingulis quoque heredibus ſuæ cujuſque partis quarta pars intacta ſervetur.

2. QUANTITAS PATRIMONII, &c.] Ex Caio, *l. 73. eod.* Ratio eſt, quoniam heres quartam ex bonis hereditariis habere debet, id eſt, iis, quæ tempore mortis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ratio Legis Falcidiæ redigitur, mortis tempore ſpectatur. Itaque (verbi gratia) ſi is, qui centum aureorum patrimonium in bonis habeat, centum aureos legaverit, nihil legatariis prodeſt, ſi ante aditam hereditatem per ſervos hereditarios, aut ex partu ancillarum hereditariarum, aut ex fœtu pecorum tantum acceſſerit hereditati, ut centum aureis legatorum nomine erogatis, heres quartam partem hereditatis habiturus ſit: ſed neceſſe eſt, ut nihilominus quarta pars legatis detrahatur. Ex diverſo, ſi ſeptuaginta quinque legaverit, & ante aditam hereditatem in tantum decreverint bona (incendiis forte, aut naufragiis, ut morte ſervorum) ut non amplius, quam ſeptuaginta quinque aureorum ſubſtantia, vel etiam minus relinquatur; ſolida legata debentur. Nec ea res damnoſa eſt heredi, cui liberum eſt

---

mortis cujuſque inveniuntur; ex quo nimirum tempore dies legatorum cedit. *l. un. §. 3. C. de cad. toll.* Atque hinc eſt, quod neque acceſſione legata augeri, neque deceſſione minui prudentibus placuit, ſed incrementum omne & damnum, quod jacente hereditate contingit, heredem ſequi. *d. l. 73. l. 30. pr. l. 15. §. 3. in fin. l. 56. pr. eod.* cujus regulæ vitia traduntur *d. l. 30. §. 2. & 3.*

Solida legata debentur] Nempe ſi damnum circa rem aliam, quam quæ legata eſt, inciderit. Nam damnum circa rem ipſam ſeu ſpeciem legatam contingens, legatarium ſequitur, hereſque interitu rei legatæ liberatur. §. 16. *ſup. de legat.* ex jure ſcil. communi omnium debitorum certæ rei. *l. 23. de verb. obl.* add. *l. 30. hoc tit.*

Cui liberum est non adire hereditatem] Neque enim legatarii aut fideicommiſſarii particulares heredem cogere poſſunt, ut hereditatem adeat. quod ſolis permiſſum fideicommiſſariis univerſalibus, propterea quod in hos etiam onera ex SC. transferuntur. *l. 14. §. 5. & ſeqq. ad SC. Treb.*

Ne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

eſt non adire hereditatem: quæ res efficit, ut ſit neceſſe legatariis, ne deſtituto teſtamento nihil conſequantur, cum herede in portione paciſci.

Quæ detrahuntur ante Falcidiam.

3. Cum autem ratio Legis Falcidiæ ponitur, ante deducitur æs alienum, item funeris impenſa, & pretia ſervorum manumiſſorum: tunc demum in reliquo ita ratio habetur, ut ex eo quarta pars apud heredem remaneat; tres vero partes inter legatarios diſtribuantur: pro rata ſcilicet portione ejus, quod cuique eorum legatum fuerit. Itaque ſi fingamus quadringentos aureos legatos eſſe, & patrimonii quan-

---

NE NIHIL CONSEQUANTUR] *d. l. 73. in fin. pr. h. t.* Nam deſtituto teſtamento, id eſt, hereditate ex teſtamento non adita, legata extinguuntur. *l. 14. C. de fideic.*

3. DEDUCITUR ÆS ALIENUM] *l. 6. C. eod.* Id eſt, omne, cujus præſtandi neceſſitate defunctus obſtrictus fuit. *l. 54. D. eod.* Nam Falcidia detrahitur ex bonis: bona autem non intelliguntur, niſi quæ deducto ære alieno ſuperſunt. *l. 39. §. 1. de verb. ſign.*

FUNERIS IMPENSA] Ea eſt quæ fit funeris cauſa: ſine qua neque funus duci, neque mortuus ſepeliri honeſte potuiſſet. *l. 14. §. 3. de relig.* Et ſemper ex hereditate deducitur. *l. 3. C. d. t.* adeoque omne creditum ſolet præcedere, cum bona ſolvendo non ſunt. *l. pen. D. eod.*

SERVORUM MANUMISSORUM] Etiam alienorum, quos heres rogatus eſt redimere & manumittere. *l. 37. §. 1. h. t.* Alienarum quoque impenſarum, quæ modo hereditatis ſuſcipiendæ cauſa factæ ſunt, deductionem permiſit Juſtinian. *l. ult. §. 9. C. de jur. delib.*

SI FINGAMUS QUADRINGENTOS] *l. 73. §. ult. h. t.* Legata ad contributionem dodrantis pro rata ſuæ cujuſque quantitatis revocantur. *l. 2. l. 6. §. 2. C. eod.* Nota, Falcidiæ locum non eſſe in teſtamento militis. *l. 7. C. eod.* ex novo jure nec in legato in pios uſus relicto.

Nov.

quantitatem, ex qua legata erogari oportet, quadringentorum eſſe, quarta pars legatariis ſingulis debet detrahi. Quod ſi trecentos quinquaginta legatos fingamus, octava debet detrahi. Quod ſi quingentos legaverit, initio quinta, deinde quarta detrahi debet. Ante enim detrahendum eſt, quod extra bonorum quantitatem eſt, deinde quod ex bonis apud heredem remanere oportet.

DE FIDEICOMMISSARIIS hereditatibus, & ad Senatuſconſultum Trebellianum.

TITULUS XXIII.

Continuatio.

NUNC tranſeamus ad fideicommiſſa, ſed prius eſt, ut de hereditatibus fideicommiſſariis videamus.

Origo

Nov. 13. *c.* 12. *auth. ſimiliter. C. eod.* nec in ea re, quæ ita relicta, ne alienetur. *auth. ſed & ea. C. eod.* nec cum heres Inventarium facere neglexit. *l. ult. §. pen. C. de jur. del.* Nec cum teſtator expreſſe prohibuit heredem beneficio Legis uti. *Nov.* 1. *c.* 2. *auth. ſed cum teſtator. C. h. t.*

TITULUS XXIII.

FIDEICOMMISSA] Fideicommiſſum eſt, quod non civilibus verbis, ſed precative relinquitur. Ulp. *tit.* 25. Legatum autem relinquitur legis modo, id eſt, imperative, *dato, capito, ſumito, damnas eſto dare.* Idem *tit.* 24.

HEREDITATIB. FIDEICOMMISSARIIS] Fideicommiſſum aut univerſale eſt, quo hereditas aut pars hereditatis relinquitur; aut particulare, ſeu potius ſingulare, quo relinquuntur res ſingulæ. *tit. ſeq.*

1. QUI-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Origo fideicommiſſorum.

1. Sciendum itaque eſt, omnia fideicommiſſa primis temporibus infirma fuiſſe: quia nemo invitus cogebatur præſtare id, de quo rogatus erat. Quibus enim non poterant hereditatem vel legata relinquere, ſi relinquebant, fidei committebant eorum, qui capere ex teſtamento poterant (hereditatem). Et ideo fideicommiſſa appellata ſunt, quia nullo vinculo juris, ſed tantum pudore eorum, qui rogabantur, continebantur. Poſtea divus Auguſtus primus, ſemel iterumque gratia perſonarum motus, vel quia per ipſius ſalutem rogatus quis diceretur, aut ob inſignem quorumdam perfidiam, juſſit Conſulibus auctoritatem ſuam interponere. Quod quia juſtum vide-

---

1. QUIBUS NON POTERANT HEREDITATEM] Quales proſcripti, deportati, &c. exemplum habes apud Cic. *l.* 1. *in Verr.* & ex parte, orbi, cælibes. Ulp. *tit.* 22. §. 2. *& tit.* 15. *cum ſeqq.* item feminæ ex Lege Voconia. Hujus generis exempl. apud eumdem. 2. *de finib.*

QUI CAPERE POTERANT] Cum heres clam fidem accommodat, ut incapaci reſtituat, id fideicommiſſum tacitum dicitur, *l.* 103. *de leg.* 1. Gloſſ. Baſ. *tacitum*, σιγηρὸν, ὅ ἐστιν ἔξω τῆς διαθήκης, domeſtica cautione vel chirographo promiſſum. *l.* 103. *de leg.* 1. *l.* 10. *de his quæ ut indign.* Hodie vim Legis eludere prohibitum, nec aliis tacite relinqui poteſt, quam qui palam relictum capere poſſunt. *l.* 1. *C. de delat. lib.* 10. Ulp. *tit.* 25. §. 6. *&* 15. *d. l.* 103. *& d. l.* 10.

SED TANTUM PUDORE] Fide, religione, probitate. Id enim, qui tum pudor erat hominum, videbatur vinculum ſatis validum implendæ voluntatis defuncti.

PER IPSIUS SALUTEM] Antiquiſſimum genus jurisjurandi, aut potius aſſeverationis vehementioris, etiam ſanctis viris uſurpatum. Gen. c. 42. 15. μὰ τὴν ὑγίειαν Φαραώ, *per ſalutem Pharaonis.*

videbatur, & populare erat, paulatim converſum eſt in aſſiduam juriſdictionem; tantuſque eorum favor factus eſt, ut paulatim etiam Prætor proprius crearetur, qui de fideicommiſſis jus diceret, quem fideicommiſſarium appellant.

De fideicommiſſo heredis ſcripti.

2. In primis igitur ſciendum eſt, opus eſſe ut aliquis recto jure teſtamento heres inſtituatur, ejuſque fidei committatur, ut eam hereditatem alii reſtituat: alioqui inutile eſt teſtamentum, in quo nemo heres inſtituitur. Cum igitur aliquis ſcripſerit, *Lucius Titius heres eſto*, poteſt adjicere, *Rogo te, Luci Titi, ut cum primum poteris hereditatem meam adire, eam Cajo Seio reddas, reſtituas.* Poteſt autem quiſque & de parte reſtituenda heredem rogare: & liberum

---

ET POPULARE] Th. χαρίεν τῷ δήμῳ. Plin. *Paneg. Non quia populare gratumque audientibus.*

IN ASSIDUAM JURISDICT.] Ita tamen, ut extra ordinem ipſi magiſtratus de fideicommiſſis cognoſcerent, non more uſitato formulam & judicem darent. Ulp. *tit.* 25. §. 10. *l.* 178. §. 2. *de verb. ſign.*

PRÆTOR PROPRIUS] Claudius duos creavit. Suet. in *Claud. c.* 23. ex quibus unum Titus detraxit. *l.* 2. §. 31. *de orig. jur.* Ceterum Prætor ad certam ſummam cognoſcebat, de majore Conſules jus dicebant. Quint. *lib.* 3. *c.* 6. unde lucem accipit Ulp. *d. loc.*

2. RECTO JURE TESTAMENTO] Scil. cum quis teſtamento fideicommiſſum vult relinquere: nam ſine inſtitutione heredis teſtamentum conſiſtere non poteſt. §. 34. *ſup. de legat.* Ceterum poteſt & ab inteſtato fideicommiſſum codicillis relinqui. §. 10. *inf. eod. Recto jure*, id eſt, directo jure. Schol. Th. ὀρθῶς, ἐξ εὐθείας· ſic *rectum judicium* pro directo, *l.* 18. §. *ult. commod. recta vindicatio* pro directa, *l.* 9. §. 2. *de acq. rer. dom.*

rum eſt, vel pure, vel ſub conditione relinquere fideicommiſſum, vel ex certo die.

Effectus reſtitutionis hereditatis.

3. Reſtituta autem hereditate, is quidem, qui reſtituit, nihilominus heres permanet: is vero, qui recipit hereditatem, aliquando heredis, aliquando legatarii loco habetur.

De Senatuſconſulto Trebelliano.

4. Et Neronis quidem temporibus, Trebellio Maximo & Annæo Seneca Conſulibus, Senatuſconſultum factum eſt, quo cautum eſt, ut ſi hereditas ex fideicommiſſi cauſa reſtituta ſit, omnes actiones, quæ Jure civili heredi & in heredem competerent, ei, & in eum darentur, cui ex fideicommiſſo reſtituta eſſet hereditas. Poſt quod Senatuſconſultum Prætor utiles actiones ei, & in eum, qui recipit hereditatem, quaſi heredi, & in heredem, dare cœpit.

De

VEL EX CERTO DIE] Nam is, qui reſtituit, nihilominus heres manet; ut hic non offendatur regula, neminem poſſe pro parte teſtatum, pro parte inteſtatum decedere. §. *ſeq*.

3. NIHILOMINUS HERES PERMANET] Jure noſtro, qui ſemel heres extitit, non poteſt deſinere heres eſſe. *l*. 88. *de her. inſtit. l* 7. §. 10. *de minor*. quanquam reſtituta tota hereditate nudum tantum nomen heredis retinet.

ALIQUANDO HEREDIS, &c.] Heredis loco habebatur, cum hereditas reſtituebatur ex SC. Trebelliano: legatarii, cum ex Pegaſiano. Ulp. *tit*. 25. §. 12.

4. QUÆ JURE CIVILI] Ex ſenatus ſententia & honorariæ actiones tranſeunt. *l*. 40. *h. t. ad SC. Treb*.

EI, ET IN EUM DARENTUR, &c.] Quo magis in reliquum confirmarentur defunctorum voluntates. *l*. 1. §. 2. 3. & 4. *eod*.

5. PER-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De SC. Pegaſiano.

5. Sed quia heredes ſcripti, quum aut totam hereditatem, aut pene totam plerumque reſtituere rogabantur, adire hereditatem ob nullum vel minimum lucrum recuſabant, atque ob id extinguebantur fideicommiſſa: poſtea Veſpaſiani Auguſti temporibus, Pegaſo & Puſione Conſulibus, Senatus cenſuit, ut ei, qui rogatus eſſet hereditatem reſtituere, perinde liceret quartam partem retinere, atque ex Lege Falcidia ex legatis retinere conceditur. Ex ſingulis quoque rebus, quæ per fideicommiſſum relinquuntur, eadem retentio permiſſa eſt. Poſt quod Senatuſconſultum ipſe heres onera hereditaria ſuſtinebat: ille autem, qui ex fideicommiſſo recipiebat partem hereditatis, legatarii partiarii loco erat, id eſt, ejus legatarii, cui pars bonorum legabatur: quæ ſpecies legati partitio vocabatur, quia cum herede legatarius partiebatur hereditatem. Unde quæ ſole-

---

5. PERINDE, &c. ATQUE EX LEGE FALCID.] Pegaſianum factum eſt πρὸς τὴν τῦ Falcidii μίμησιν. Juſtinian. *Orat. ad Senat.* Atque hinc eſt, quod veteres etiam quartam hujus SCti, quartam Falcidiæ vocant. *l.* 41. §. 3. *de vulg. & pup. l.* 10. *l.* 30. §. 7. *l.* 47. §. 1. *l.* 86. *ad Leg. Falc. & paſſim hoc tit. & alibi.*

IPSE HERES ONERA SUSTINEBAT] Trebellianum transferebat onera; retentionem autem nullam permittebat: Pegaſianum concedebat retentionem quartæ; onera vero non transferebat.

QUÆ SPECIES PARTITIO VOCABATUR] Is, cui pars bonorum legata erat, legatarius partiarius dicebatur, atque hæc ſpecies legati partitio. Ulp. *tit.* 24. §. 23. & *tit.* 25. §. 13. meminit & Cic. 2. *de Leg.*

PARTIEBATUR HEREDITATEM] Id eſt, æs hereditarias; neque enim legatarius partiarius efficiebatur

ſolebant ſtipulationes inter heredem & partiarium legatarium interponi, eædem interponebantur inter eum, qui ex fideicommiſſo recepit hereditatem, & heredem: id eſt, ut lucrum & damnum hereditarium pro rata parte inter eos commune eſſet.

Quibus caſibus locus eſt SC. Trebelliano, vel Pegaſiano.

6. Ergo ſi quidem non plus quam dodrantem hereditatis ſcriptus heres rogatus ſit reſtituere, tunc ex Trebelliano Senatuſconſulto reſtituebatur hereditas, & in utrumque actiones hereditariæ pro parte rata dabantur: in heredem quidem Jure civili: in eum vero, qui recipiebat hereditatem ex Senatuſconſulto Trebelliano, tanquam in heredem. At, ſi plus, quam dodrantem, vel etiam totam hereditatem reſtituere rogatus eſſet, locus erat Pegaſiano Senatuſconſulto; & heres, qui ſemel adierat hereditatem (ſi modo ſua voluntate adierat)

---

batur ſucceſſor juris, ullæve actiones hereditariæ ei, inve cum dabantur.

QUÆ SOLEBANT STIPULATIONES, &c.] Heres antequam hereditatem adiret, ſtipulabatur à legatario partiario, *Si quid à me ſolutum ſit, ejus te partem redditurum ſpondes?* & viciſſim alter ab herede, *Si quid exegeris, ejus partem mihi daturum ſpondes?* v. Paul. 6. *ſent.* 3. Ulp. *tit.* 25. §. 13. Th. hic.

6. TUNC EX TREBELLIANO] Nam Pegaſiano nihil cautum de herede, qui ex voluntate defuncti quartam aut amplius habens ultro hereditatem adit.

LOCUS ERAT PEGASIANO] Quippe quo quartæ deductio inducta, omiſſa SC. Trebelliano. Weſ.

SI MODO SUA VOLUNTATE] Nam cum à Prætore coactus adibat, transferebantur actiones omnes in fideicommiſſarium.

QUA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

rat) ſive retinuerat quartam partem, ſive retinere noluerat, ipſe univerſa onera hereditaria ſuſtinebat. Sed quarta quidem retenta, quaſi partis & pro parte ſtipulationes interponebantur, tanquam inter partiarium legatarium, & heredem: ſi vero totam hereditatem reſtitueret, emptæ & venditæ hereditatis ſtipulationes interponebantur. Sed ſi recuſabat ſcriptus heres adire hereditatem; ob id quod diceret eam ſibi ſuſpectam eſſe, quaſi damnoſam: cavebatur Pegaſiano Senatuſconſulto, ut deſiderante eo, cui reſtituere rogatus eſſet, juſſu Prætoris adiret, & reſtitueret hereditatem, perindeque ei & in eum, qui reciperet hereditatem, actiones darentur, ac juris eſt ex Trebelliano Senatuſconſulto. quo caſu nullis ſtipulationibus eſt opus: quia ſimul & huic, qui reſtituit, ſecuritas datur, & actiones hereditariæ ei, & in eum transferuntur, qui recipit hereditatem; utroque Senatuſconſulto in hac ſpecie concurrente.

Pe-

QUASI PARTIS ET PRO PARTE] Ut inter heredem pro quadrante, & fideicommiſſarium pro dodrante, commoda & incommoda communicarentur. Ulp. & Paul. *ubi ſup*. Th. hic.

EMPTÆ ET VENDITÆ HEREDITATES] Fideicommiſſarius ſtipulabatur hoc modo: *Quanta pecunia ad te pervenerit, tantam dari ſpondes? l. 37. de pecul. l. 50. §. 1. de verb. obl.* Heres contra ſic: *Quantam pecuniam hereditatis cauſa præſtitero, ſolvero, tantam dari ſpondes?* Hoc enim inter emptorem & venditorem hereditatis agitur, ut nec plus nec minus juris emptor habeat, quam apud heredem futurum eſſet. *l. 2. de her. vel act. vend.*

SI RECUSABAT HERES ADIRE] Vid. Ulp. *l. 4. hoc tit. & in fragm. tit. 25. §. 14.* Caium *l. 17. ſi quis om. cauſ. teſt.*

UTROQUE SC. CONCURRENTE] Nam quod

 heres

Pegaſiani in Trebellianum transfuſio.

7. Sed quia ſtipulationes ex Senatuſconſulta Pegaſiano deſcendentes, & ipſi antiquitati diſplicuerunt, & quibuſdam caſibis captioſas eas homo excelſi ingenii Papinianus appellat, & nobis in legibus magis ſimplicitas, quam difficultas placet: ideo omnibus nobus ſuggeſtis tam ſimilitudinibus, quam differentiis utriuſque Senatuſconſulti, placuit, exploſo Senatuſconſulto Pegaſiano, quod poſtea ſupervenit, omnem auctoritatem Trebelliano Senatuſconſulto præſtare, ut ex eo fideicommiſſariæ hereditates reſtituantur: ſive habeat heres ex voluntate teſtatoris quartam, ſive plus, ſive minus, ſive nihil penitus: ut tunc, quando vel nihil, vel minus quarta apud eum remanet, liceat ei vel quartam, vel quod deeſt, ex noſtra

---

heres invitus cogebatur adire periculo fideicommiſſarii, ex SC. Pegaſiano erat: quod actiones transferrentur, ex Trebelliano.

7. CAPTIOSAS] Non quia callidæ aut argutæ; ſed quia captioni & damno obnoxiæ, propter litium ambages. Juſt. in *Conſtit. de confirm. Dig.* Captioſum enim etiam id dicitur, quod alicui fraudi & damno eſt. *l.* 14. §. 5. *quod met. cauſ. l.* 6. §. 10. *quæ in fraud. cred. l.* 41. *de uſuc.* Recte igitur Theophil. reddidit, ἐπιζημίους.

OMNEM AUCTORITATEM TREBELLIANO, &c.] Quod planius erat, & citra captioſos circuitus ipſo jure, quoad vim & effectum, transferebat id, quod non niſi per ſtipulationes interpoſitas longoſque ambitus Pegaſianum exequebatur.

VEL QUARTAM, VEL QUOD DEEST] Hinc interpp. quartam hanc dixerunt Trebellianicam. Veteribus autem nunquam alio nomine, quam Falcidiæ appellatur, ut *ſup.* §. 5. oſtendi. ac proinde dubitandum non eſt, quin quod Juſtin. *Nov.* 1. *c.* 2. conſtituit, teſtatorem poſſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

noſtra auctoritate retinere, vel repetere ſolutum, quaſi ex Trebelliano SC. pro rata portione actionibus tam in heredem, quam in fideicommiſſarium competentibus. Si vero totam hereditatem ſponte reſtituerit, omnes hereditariæ actiones fideicommiſſario, & adverſus eum competant. Sed etiam id, quod præcipuum Pegaſiani Senatuſconſulti fuerat, ut quando recuſaret heres ſcriptus ſibi datam hereditatem adire, neceſſitas ei imponeretur totam hereditatem volenti fideicommiſſario reſtituere, & omnes ad eum & contra eum transferre actiones, & hoc tranſpoſuimus ad Senatuſconſultum Trebellianum, ut ex hoc ſolo

---

poſſe Falcidiæ deductionem prohibere, heredemque, qui Inventarium non fecit, beneficium Legis amittere, ex æquo ad utramque quartam pertineat.

VEL REPETERE SOLUTUM] Solutum ſcil. errore facti, non juris. *l. 9. C. ad Leg. Falc.* v. gr. Qui 100 in bonis habebat, 100 legavit. Heres integra legata ſolvit. ſi errore facti, credens eam eſſe quantitatem patrimonii defuncti, ut exolutis legatis adhuc abunde ſibi ad quartam Falcidiæ ſuperſit, repetitionem habet: ſi errans in jure, non habet; id eſt, ſi non ignorabat quantitatem ſubſtantiæ, putabat autem ſe quartæ retentionem non habere. Idemque juris eſt in reſtitutione fideicommiſſi, ut hic.

PRO RATA PORTIONE] *l. 1. C. h. t.* Onera tamen legatorum ad ſolum fideicommiſſarium ſpectant. *l. 1. 3. ult. D. eod.* & ibi Accurſ. DD. in *l. 2. & ult. C. eod.* niſi minus dodrante reſtituere heres rogatus ſit; tunc enim pro eo, quod ultra quartam habet, etiam legatorum onera ad eum pertinent. *l. 1. §. pen. eod.* Gloſſ. & DD. *ubi ſup.*

TOTAM HEREDITATEM SPONTE] Dum fidum obſequium defuncti precibus præbere deſiderat. *l. 45. ad SC. Treb.* & pleniore officio fidei præſtandæ fungi. *l. 5. §. 15. de don. int. vir.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſolo neceſſitas heredi imponatur, ſi, ipſo nolente adire, fideicommiſſarius deſideret reſtitui ſibi hereditatem, nullo nec damno nec commodo apud heredem remanente.

De quibus heredibus, & in quibus fideicommiſſariis ſupra dicta locum habeant.

8. Nihil autem intereſt, utrum aliquis ex aſſe heres inſtitutus, aut totam hereditatem, aut pro parte reſtituere rogatur: an ex parte heres inſtitutus, aut totam eam partem, aut partem partis reſtituere rogatur. Nam & hoc caſu eadem obſervari præcipimus, quæ in totius hereditatis reſtitutione diximus.

De eo, quod heres voluntate teſtatoris deducit, præcipitve.

9. Si quis una aliqua re deducta, ſive præcepta, quæ quartam continet (veluti fundo vel alia re) rogatus ſit reſtituere hereditatem, ſimili-

---

NULLO NEC DAMNO NEC COMMODO] Non damno, quoniam contemplatione alterius adit: non commodo, quoniam adit periculo alieno. *l.* 4. *h. t.*

8. QUÆ IN TOTIUS HEREDITATIS] Quippe hic etiam locum habet vulgata regula; *Quod juris eſt in toto, quantum ad totum, idem juris eſt in parte, quantum ad partem. l.* 76. *de rei vind. l.* 82. §. 3. *de leg.* 1. Exempli cauſa, ſi quis ex ſemiſſe heres inſtitutus ſit, rogatuſque partem illam reſtituere, poteſt quartam partem hujus partis retinere, &c.

9. UNA ALIQUA RE DEDUCTA] Qui certa aliqua re aut ſumma deducta rogatus eſt hereditatem reſtituere, ſimilis eſt heredi cui ex re certa inſtituto coheres ſimpliciter datus; nam & illum & hunc pro legatario haberi placet. *l.* 1. §. *ult. h. t. l. pen. C. de her. inſt.*

IL-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſimili modo ex Trebelliano Senatuſconſulto reſtitutio fiet, perinde ac ſi quarta parte retenta, rogatus eſſet reliquam hereditatem reſtituere. Sed illud intereſt, quod altero caſu, id eſt, cum deducta ſive præcepta aliqua re, reſtituitur hereditas, in ſolidum ex eo Senatuſconſulto actiones transferuntur, & res, quæ remanet apud heredem, ſine ullo onere hereditario apud eum remanet, quaſi ex legato ei acquiſita: altero vero caſu, id eſt, cum quarta parte retenta, rogâtus eſt heres reſtituere hereditatem, & reſtituit, ſcinduntur actiones, & pro dodrante quidem transferuntur ad fideicommiſſarium, pro quadrante remanent apud heredem. Quinetiam licet una re aliqua deducta, aut præcepta, reſtituere aliquis hereditatem rogatus ſit, in qua maxima pars hereditatis contineatur, æque in ſolidum tranſferuntur actiones. Et ſecum deliberare debet is, cui reſtituitur hereditas, an expediat ſibi reſtitui. Eadem ſcilicet interveniunt, & ſi duabus pluribuſve deductis præceptiſve rebus, reſti-

---

Illud interest] Mæcian. *l.* 30. §. 3. *h. t.* *Multum intereſt, utrum qua pars jure hereditario retineatur, an vero in re, vel pecunia: nam ſuperiore caſu actiones dividuntur inter heredem & fideicommiſſarium; poſteriore vero apud fideicommiſſarium ſunt actiones.*

In qua maxima pars hereditatis] Nam pretium rei non mutat rationem juris; onera autem non patitur, niſi qui partem jure hereditario retinet. *d. l.* 30. §. 3. Quod ſi res deduci juſſa quartam partem non exæquet, poterit heres quod deeſt, jure hereditario retinere, per *l.* 1. §. 16. *eod.*

Secum deliberare debet] Cautius faciet, ſi utatur novo beneficio Inventarii, quod datum omnibus, quibus deliberandi poteſtas eſt de ſuſcipienda hereditate. §. 5. *ſup. de her. qual.*

Duabus pluribusve] Ratio, quia ſemper inſpici-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

reſtituere hereditatem rogatus ſit. Sed & ſi certa ſumma deducta præceptave, quæ quartam vel etiam maximam partem hereditatis continet, rogatus ſit aliquis hereditatem reſtituere, idem juris eſt. Quæ autem diximus de eo, qui ex aſſe inſtitutus eſt, eadem transferimus & ad eum, qui ex parte heres ſcriptus eſt.

De fideicommiſſo heredis ab inteſtato.

10. Præterea inteſtatus quoque moriturus, poteſt rogare eum, ad quem bona ſua vel legitimo jure, vel honorario pertinere intelligit, ut hereditatem ſuam totam, partemve ejus, aut rem aliquam, veluti fundum, hominem, pecuniam, alicui reſtituat: cum alioqui legata, niſi ex teſtamento, non valeant.

De

ſpicitur, utrum qua pars jure hereditario heredi attribuatur, an in rebus ſingulis.

QUI EX PARTE HERES] Ut, ſi præcepta re aliqua rogatus ſit reſtituere, res illa apud eum ſine onere remaneat.

10. INTESTATUS MORITURUS] Poterat dubitari, quia legitimi & honorarii heredes nihil à defuncto accipiunt, ſed illos Lex, hos Prætor vocat: ejus autem, qui à defuncto nihil accipit, fidei committi non poteſt. *l.* 9. *C. de fideic.* Sed huic dubitationi occurrit Paul. *l.* 8. §. 1. *de jur. cod.* Ulp. *l.* 1. §. 6. *de leg.* 3. Nimirum etiam his hereditatem tacite à defuncto relinqui, dum eos non excludit alios inſtituendo; quod pro jure ſuo facere poterat.

LEGATA NISI EX TESTAMENTO] *l.* 38. *de cond. & dem.* Hoc autem dicit reſpiciens ad jus vetus: nam poſtquam confuſa eſt legatorum & fideicommiſſorum natura, etiam hanc differentiam ſublatam eſſe tenebimus. *l.* 2. *C. comm. de fideic.*

11. Ut

De fideicommiſſo relicto à fideicommiſſario.

11. Eum quoque, cui aliquid reſtituitur, poteſt rogare, ut id rurſum alii aut totum, aut partem, vel etiam aliquid aliud reſtituat.

De probatione fideicommiſſi.

12. Et quia prima fideicommiſſorum cunabula à fide heredum pendent, & tam nomen, quam ſubſtantiam acceperunt, ideo Divus Auguſtus ad neceſſitatem juris ea retraxit. Nuper & nos eumdem Principem ſuperare contendentes, ex facto, quod Tribonianus, vir excellentiſſimus, Exquæſtor ſacri palatii, ſuggeſſit, Conſtitutionem fecimus, per quam diſpoſuimus, Si teſtator fidei heredis ſui commiſit, ut vel hereditatem, vel ſpeciale fideicommiſſum reſtituat, & neque ex ſcriptura, neque ex quinque teſtium numero (qui in fideicommiſſis legitimus eſſe noſcitur) poſſit res manifeſtari: ſed vel pauciores quam quinque, vel nemo penitus teſtis intervenerit: tunc ſive pater heredis, ſive alius quicumque ſit, qui fidem heredis elegerit, & ab eo reſtitui aliquid voluerit, ſi heres perfidia tentus adimplere fidem recuſat, negando rem ita eſſe ſubſecutam, ſi fidei-

---

11. UT ID RURSUM ALII] Atque in hac etiam reſtitutione placet, actiones ex SC. transferri in fideicommiſſarium ſecundum. *l.* 1. §. 8. *h. t.* Jus autem quartæ retinendæ ſolus heres habet, non fideicommiſſarius. *l.* 47. §. 1. *ad Leg. Falc. l.* 22. §. *ult. h. t.*

12. CONSTITUTIONEM FECIMUS] Extat in *l. ult. C. de fideic.*

QUI IN FIDEICOMMISSIS LEGITIMUS] Hoc à Theodoſio primum conſtitutum eſt. *l. ult.* §. *ult. C. de codicill.*

fideicommiſſarius jusjurandum ei detulerit, cum prius ipſe de calumnia juraverit, neceſſe eum habere, vel jusjurandum ſubire, quod nihil tale à teſtatore audiverit, vel recuſantem, ad fideicommiſſi vel univerſalis, vel ſpecialis, ſolutionem coarctari, ne depereat ultima voluntas teſtatoris fidei heredis commiſſa. Eadem obſervari cenſuimus, & ſi à legatario, vel fideicommiſſario, aliquid ſimiliter relictum ſit. Quod ſi is, à quo relictum dicitur, [poſtquam negaverit,] confiteatur quidem aliquid à ſe relictum eſſe, ſed ad Legis ſubtilitatem recurrat, omnino ſolvere cogendus eſt.

DE

---

codicill. Manet autem etiam nunc, ut ex hoc loco intelligitur. Quod vero hic ſancit, tunc ſolum obtinet, cum defunctus rem, quam præſtari voluit, fidei heredis præſentis commiſit extra teſtamentum aut codicillos.

PRIUS DE CALUMNIA JURAVERIT] Id eſt, ſe non calumniandi vexandive aut heredem religione urendi animo jusjurandum deferre, ſed quod ita ſe rem habere, ut ait, plane perſuaſum habeat. Ratio juris poſtulat, ut is, qui jusjurandum defert, prior de calumnia jurare debeat, ſi hoc exigatur. *l. 34. §. 4. de jurejur.*

VEL JUSJURANDUM SUBIRE] Neque enim jusjurandum in propoſito referri poteſt; cum hic non agatur de eo, quod uterque, ſed quod ſolus heres ſcire poteſt, & cujus actor ignarus eſt, quo caſu relationi non eſt locus. *d. l. 34. pr. l. 11. & ſeq. rer. amot.*

POSTQUAM NEGAVERIT] Hæc verba non ſunt in Conſtitutione Juſtiniani, nec Th. nec libri veteres ea agnoſcunt, teſtib. Cujac. Hotom. Ruſſard. Fabrot. Si vero retineantur, non ita accipienda, quaſi non alia conditione heres obligetur, quam ſi prius negaverit, & ad jusjurandum actus jurare recuſet: ſed ideo poſita, quia hic caſus ſolum verbis expreſſus fuit. Ceterum ſimpliciter, quiſquis confitebitur de fideicommiſſo, obligabitur: neque enim pœnæ cauſa hic quicquam conſtitutum, ut coërceatur heredis inficiatio.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

DE SINGULIS REBUS PER fideicommiſſum relictis.

TITULUS XXIV.

Summa.

POTEST tamen quis etiam ſingulas res per fideicommiſſum relinquere: veluti fundum, argentum, hominem, veſtem, & pecuniam numeratam: & vel ipſum heredem rogare, ut alicui reſtituat, vel legatarium, quamvis à legatario legari non poſſit.

Quæ relinqui poſſunt.

1. Poteſt autem non ſolum proprias res teſtator per fideicommiſſum relinquere: ſed &

TITULUS XXIV.

VELUTI FUNDUM, ARGENTUM, HOMINEM] Hæc nomina ſpecifice hic ſumuntur, intelligitur enim certa ſpecies ex eo genere, quanquam & ſi quis omnes fundos ſuos, &c. per fideicommiſſum reliquerit, tale fideicommiſſum ſpeciale ſit, & ſimile legato.

VEL LEGATARIUM] Vel fideicommiſſarium etiam rei ſingularis. § *ſeq. l. 9. C. de fideic.* vel etiam donatarium mortis cauſa. *l. 77. §. 1. de leg. 2.* interdum & in contractibus fideicommiſſum conſtituitur. exempl. in *l. 26. pr. depoſ. l. 77. de leg. 1.*

A LEGATARIO LEGARI NON POSSIT] Hoc etiam ad jus vetus referendum. Ulp. *tit. 24. §. 19.* Cajus *lib. 2. tit. 7.* Nam hodie hæc quoque differentia ſublata, utique quod à legatario legatum eſt, valebit nunc jure fideicommiſſi, arg. *l. 2. C. comm. de leg.*

1. NON SOLUM RES PROPRIAS] Quemadmodum etiam non ſolum res ſuas teſtator legare poteſt, ſed etiam heredis, & alienas. §. 4. *ſup. de legat.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

& heredis aut legatarii, aut fideicommiſſarii, aut cujuſlibet alterius. Itaque & legatarius, & fideicommiſſarius non ſolum de ea re rogari poteſt, ut eam alicui reſtituat, quæ ei relicta ſit: ſed etiam de alia, ſive ipſius, ſive aliena ſit. Hoc ſolum obſervandum eſt, ne plus quiſquam rogetur alicui reſtituere, quam ipſe ex teſtamento ceperit. nam quod amplius eſt, inutiliter relinquitur. Cum autem aliena res per fideicommiſſum relinquitur, neceſſe eſt ei, qui rogatus eſt, aut ipſam redimere & præſtare, aut æſtimationem ejus ſolvere.

De libertate.

2. Libertas quoque ſervo per fideicommiſſum dari poteſt, ut heres eum rogetur manumittere, vel legatarius, vel fideicommiſſarius. nec intereſt, utrum de ſuo proprio ſervo teſtator roget, an de eo, qui ipſius heredis, aut legatarii, vel etiam extranei ſit. Itaque & alienus ſervus redimi & manumitti debet. Quod ſi dominus eum non vendat, ſi modo nihil ex ju-

---

AUT FIDEICOMMISSARII] Primi ſcil. ipſi enim fideicommiſſario rem ſuam inutiliter relinqui exiſtimo, per §. 10. *ſup. d. t.*

SIVE ALIENA] Valetque fideicommiſſum, ſi defunctus ſciverit rem alienam eſſe: non ſi ignoraverit, niſi conjectura voluntatis aliud ſuadeat. *l.* 10. *C. de legat.* Vid. *not. ſup.* §. 4. *d. t.*

NE PLUS ROGETUR RESTITUERE] Nemo enim alium onerare debet ſupra id, quod ei reliquit, & diſponere de alieno. *l.* 1. §. 17 *ad SC. Treb. l.* 1. §. 1. *de leg.* 3. *l.* 9. *C. de fideic.*

AUT IPSAM REM REDIMERE] Vid. *d.* §. 4. *ſup. de legat. l.* 14. §. *ult. de legat.* 3.

2. VEL LEGATAR. VEL FIDEICOMMISSAR.] Qui, ſi teſtatoris ſervus eſt, ab herede eum rediment, & manumittent.

AUT LEGATARII, &c.] Vid. *l.* 24. §. 12. *l.* 39. *de fideic. lib. l.* 6. *C. eod.*

EJUS

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

judicio ejus, qui reliquit libertatem, percepe-rit, non ſtatim extinguitur fideicommiſſaria libertas, ſed differtur, quoad poſſit, tempore procedente, ubicumque occaſio ſervi redimendi fuerit, præſtari libertas. Qui autem ex fideicommiſſi cauſa manumittitur, non teſtatoris fit libertus, etiamſi teſtatoris ſervus ſit, ſed ejus, qui manumittit. At is, qui directo ex teſtamento liber eſſe jubetur, ipſius teſtatoris libertus fit: qui etiam Orcinus appellatur. Nec alius ullus directo ex teſtamento libertatem habere poteſt, quam qui utroque tempore teſtatoris fuerit, & quo faceret teſtamentum, & quo moreretur. Directo autem libertas tunc dari videtur, cum non ab alio ſervum manumitti rogat, ſed velut ex ſuo teſtamento libertatem ei competere vult.

De verbis fideicommiſſorum.

3. Verba autem fideicommiſſorum hæc maxime

EJUS QUI MANUMITTIT] *l.* 7. *C. d. t.* & tam contra tabulas quam ab inteſtato ad bona manumiſſi venire poteſt quaſi patronus: ſed operas ei imponere non poteſt, nec impoſitas ab eo petere. *l.* 29. *de bon. libert.*

IPSIUS TESTATORIS] Directa enim libertas ipſo jure ſtatim ab adita hereditate competit. *l.* 10. *C. de teſt. man. l.* 23. *&* 25. *D. eod.*

ORCINUS] Orcinorum crebra in libris noſtris mentio. *l.* 3. §. 3. *de legit. tut. l.* 8. *de her. inſt. l.* 22 *de pecul. l.* 2. *de ſtatulib.* &c. χαρωνικοὶ à Th. vocantur, eadem forma, qua Orcini ſenatores, quorum meminit Suet. in *Aug. c.* 34. a Plutarcho in *M. Anton.* χαρωνῖται dicuntur.

VELUT EX SUO TESTAMENTO] Ἀμέσως, protinus ex teſtamento, cum teſtator ſervum ſuum ſe mortuo ſimpliciter liberum eſſe jubet, nec ab alio libertatem dari mandat.

xime in uſu habentur: *Peto, rogo, volo, mando, fidei tuæ committo.* quæ perinde ſingula firma ſunt, atque ſi omnia in unum congeſta eſſent.

DE CODICILLIS.

Titulus XXV.

Origo.

ANte Auguſti tempora conſtat codicillorum jus in uſu non fuiſſe: ſed primus Lucius Lentulus, ex cujus perſona etiam fideicommiſſa [eſſe] cœperunt, codicillos introduxit. Nam cum decederet in Africa ſcripſit codicillos teſtamento confirmatos, quibus ab Auguſto petiit per fideicommiſſum, ut faceret ali-

---

3. Peto, rogo, &c.] Hæc verba dicuntur precaria, & precativa, opponunturque civilibus, directis & imperativis. vid. Ulp. *tit.* 25. Paul. 4. *ſent.* Hodie autem de verbis laborandum non eſt, poſtquam Juſtinian. verbum omne, ſignificans legitimum ſenſum teſtatoris, legare aut fideicommittere volentis, utile atque validum eſſe juſſit. *l. 2. C. comm. de leg.*

Titulus XXV.

Codicillorum Jus] Codicilli ſunt ſupremæ voluntatis teſtatio minus ſolennis, non in hoc comparata, ut teſtamentum fit. *l.* 1. *l.* 13. §. 1. *h. t.* Et poſſunt quoque confici ab inteſtato. §. *ſeq.* Imperfecta igitur eſt definitio Græcorum. Th. hic. Harm. *l* 5. *tit.* 7. §. 3. in *Baſil. lib.* 36. *tit.* 1. ἐλλιπὲς διαθήκη· γνώμης ἀναπληρῶσις· aut διόρθωσις τῆς διαθήκης· *teſtamenti ſuppletio aut correctio.*

Testamento confirmatos] Quod ſc. teſtamentum antea Romæ vel in Italia fecerat. Exemplum teſtamenti, quo futuri codicilli confirmantur, habemus in *l. ult. de fideic. lib.*

Ab Augusto petiit] Indicio hoc eſt, Auguſtum teſtamento Lentuli ſaltem ex parte heredem ſcriptum fuiſſe.

La-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

aliquid. & cum divus Auguſtus voluntatem ejus impleſſet, deinceps reliqui ejus auctoritatem ſecuti, fideicommiſſa præſtabant: & filia Lentuli legata, quæ jure non debebat, ſolvit. Dicitur autem Auguſtus convocaſſe ſapientes viros, interque eos Trebatium quoque, cujus tunc auctoritas maxima erat, & quæſiſſe, an poſſet recipi hoc, nec abſonans à juris ratione codicillorum uſus eſſet, & Trebatium ſuaſiſſe Auguſto, quod diceret utiliſſimum & neceſſarium hoc civibus eſſe, propter magnas & longas peregrinationes, quæ apud veteres fuiſſent: ubi ſi quis teſtamentum facere non poſſet, tamen codicillos poſſet. Poſt quæ tempora, cum & Labeo codicillos feciſſet, jam nemini dubium erat, quin codicilli jure optimo admitterentur.

Effi-

LEGATA QUÆ JURE NON DEBEBAT] Non quia relicta incapacibus, τοῖς μὴ δυναμένοις λαμβάνειν, ut male Th. & Schol. ſed quia codicillorum uſus nondum erat receptus. Cujac.

CONVOCASSE SAPIENTES VIROS] Docuit ſuo exemplo prudentiſſimus Princeps, nihil novi juris ſine conſilio prudentum ac manifeſta civium utilitate conſtituendum eſſe. add. *l.* 2. *de conſtit. Princ. l.* 8. *C. de legib.* Lamprid. in *Alex Sever.*

UBI SI QUIS TESTAMENTUM NON POSSET] Propter civium Romanorum, qui ad teſtimonium neceſſarii erant, penuriam. De facto enim loquitur, non de jure; uti Paul. *l.* 8. §. 2. *h. t.* Nam qui jure teſtamentum facere non poteſt, nec codicillos poteſt. *l.* 6. §. 3. *d. l.* 8. §. 2. *eod.*

CUM ET LABEO] Qui eodem tempore magnæ auctoritatis fuit, & à Trebatio inſtitutus eſt. Pomp. *l.* 2. §. 47. *de orig. jur.*

JURE OPTIMO ADMITTERENTUR] Eorumque recepta duo genera: ſcripti, in quibus voluntas

ſcri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Efficiens.

1. Non tantum autem teſtamento facto poteſt quis codicillos facere, ſed & inteſtatus quis decedens fideicommittere codicillis poteſt. Sed cum ante teſtamentum factum codicilli facti erant, Papinianus ait non aliter vires habere, quam ſi ſpeciali poſtea voluntate confirmentur. Sed divi Severus & Antoninus reſcripſerunt, ex iis codicillis, qui teſtamentum præcedunt, poſſe fideicommiſſum peti, ſi appareat, eum, qui teſtamentum fecit, à voluntate, quam in codicillis expreſſerat, non receſſiſſe.

Ma-

ſcribitur; & non ſcripti, in quibus nuncupatur. *l.* 13. *C. de SS. Eccleſ. l. ult.* §. *ult. C. h. t.* quanquam obſtat nominis ratio. v. Hotom. & noſtra in *comm.*

1. SED ET INTESTATUS] Codicilli ab inteſtato facti, vicem teſtamenti exhibent, ſuiſque ipſi viribus nituntur. Proinde quicumque inteſtati ſucceſſor erit, etiam poſtea natus, codicillis relicta præſtabit. *l.* 3. *l.* 8. *pr.* & §. 1. *l.* 16. *eod.* niſi voluntas in hoc parata ſit, ut teſtamentum eſſet. *l.* 1. *l.* 13. §. 1. *eod. l.* 14 *C. de teſtam.* non adjecta ſcil. clauſula codicillari. *l. propen. qui teſt. fac. l.* 41. §. 3. *de vulg. & pup. l. ult.* §. 1. *C. h. t.* Teſtamento autem facto codicilli vires ex teſtamento capiunt, & jus ejus ſequuntur. *l.* 3. §. *ult. d. l.* 16. *eod. l.* 1. *C. eod.*

PAPINIANUS AIT] *l.* 5. *eod.* & hæc Papiniani ſententia receptiſſima erat Plinii temporibus, ut conſtat ex *lib.* 2. *epiſt.* 16.

SI APPAREAT, EUM, &c. NON RECESSISSE] Hoc perinde accipiendum, ac ſi ſcriptum eſſet, *niſi appareat, eum,* &c. *à voluntate, quam in codicillis expreſſerat, receſſiſſe.* Satis enim apparet non receſſiſſe, ex eo ipſo, quod non apparet receſſiſſe.

2. HE-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Materia.

2. Codicillis autem hereditas neque dari, neque adimi poteſt: ne confundatur jus teſtamentorum & codicillorum: & ideo nec exheredatio ſcribi. Directo autem hereditas codicillis neque dari, neque adimi poteſt: nam per fideicommiſſum hereditas codicillis jure relinquitur. Nec conditionem heredi inſtituto codicillis adjicere, neque ſubſtituere directo quis poteſt.

Nu-

---

2. HEREDITAS NEQUE DARI] *l.* 10. *eod. l.* 2. *C. eod. l.* 67. *ad SC. Treb.* neque confirmari, *l.* 2. §. *ult. h. t. l. pen.* §. 1. *C. de nec. ſerv. her.* quamvis cetera codicillis, teſtamento confirmatis, etiam directo dari poſſint. *l.* 3. *de teſt. tut. l.* 43. *de man. teſt. l.* 2. §. 2. *h.t.* Non obſtant *l.* 77. *de her. inſt. l.* 10. *de cond. inſtit.* Nam illic non proponuntur ſpecies hereditatis codicillis datæ aut confirmatæ, ſed datæ teſtamento, quod codicillis declaratur.

NEQUE ADIMI] Quæ teſtamento data aut Lege debita. *l.* 4. *C. de his quæ ut indign.* Hoc a. ſuperiori conſequens eſt ex doctrina contrariorum. *l. pen.* §. 1. *de cond. inſt. l.* 2. *C. h. t.* & ideo liberi codicillis fruſtra exheredantur. *hoc text.* fac. *l.* 14. *C. de teſtam.*

NE CONFUNDATUR JUS TESTAM.] *l.* 7. *C. eod.* aliam rationem affert Papinianus *l.* 10. *eod.*

PER FIDEICOMMISSUM] Seu verbis precariis. *l.* 2. *C.h.t.* quo caſu heres ſcriptus aut legitimus quartam partem ſibi retinere poteſt ex SC. *ſup. de fideic. hered.*

NEC CONDITIONEM ADJICERE] Neque detrahere: qui adjicit, in defectum conditionis de ademptione hereditatis cogitat; qui detrahit, de pure danda, quæ prius in defectum conditionis data non erat. *l.* 6. *h. t. l. pen.* §. *ult. de cond. inſt.*

NEQUE SUBSTITUERE] Subſtitutio enim ſpecies eſt inſtitutionis. *l.* 1. *de vulg. & pup.*

3. ETIAM

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Numerus, & ſolennitas.

3. Codicillos etiam plures quis facere poteſt: & nullam ſolennitatem ordinationis deſiderant.

IN-

3. ETIAM PLURES] Et diverſos diverſarumque rerum. *l.* 6. §. 1. *h.t.* nec de prioribus quicquam detrahitur per poſteriores, niſi ſint contrarii. *l.* 3. *C. eod.* Plura autem teſtamenta unius hominis eſſe non poſſunt: ſed prius ſemper rumpitur à poſteriore. §. 2. *& ſeq. ſup. quib. mod. teſt. inf.*

NULLAM SOLENNITATEM] Fortaſſis ex Marciano hoc ſumptum. *l.* 6. §. 1. *h.t.* Nam Theodoſ. *l. ult.* §. *ult. C. eod.* quinque teſtes in codicillis requirit, unumque actionis contextum, &, ſi in ſcriptis fiant, etiam teſtium ſubſcriptionem: quæ ſolennitatem aliquam ordinationis præ ſe ferunt. Ceterum non videntur iſta pertinere ad codicillos teſtamento confirmatos: quippe quibus ſuſtinendis ſufficit ipſius teſtamenti ſolennitas. arg. *l.* 77. *de her. inſt. l.* 10. *de cond. inſt. & d. l. ult. h. t.*

LIB.

INSTITUTIONUM JURIS DIVI JUSTINIANI
LIBER III.
DE HEREDITATIBUS, quæ ab inteſtato deferuntur.
TITULUS I.
Definitio inteſtati.

INTESTATUS decedit, qui aut omnino teſtamentum non fecit, aut non jure fecit, aut id, quod fecerat, ruptum irritumve factum eſt, aut ſi ex eo nemo heres extiterit.

Pri-

LIB. III.

TITULUS I.

INTESTATUS DECEDIT] Ex Ulp. *l.* 1. *de ſuis & legit.* Inteſtatorum hereditates nomen legitimarum ſibi proprium fecerunt, propterea quod immediate à Lege deferuntur. *l.* 130. *de verb. ſign.* Impuberes quoque, furioſi, & prodigi, ſuos ſucceſſores ex Lege habent, & ad hos etiam vox *inteſtatus*, licet minus proprie, refertur. *d. l.* 1.

RUPTUM IRRITUMVE] Vid. *ſup. quib. mod. teſt. inf.* §. 1. *& ſeqq.*

NEMO HERES EXTITERIT] Quod cum ſit, teſta-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Primus ordo ſuccedentium ab inteſtato.

1. Inteſtatorum autem hereditates ex Lege duodecim Tabularum primum ad ſuos heredes pertinent.

Qui ſunt ſui heredes.

2. Sui autem heredes exiſtimantur (ut ſupra diximus) qui in poteſtate morientis fuerint: veluti filius filiave, nepos neptiſve ex filio, pronepos proneptiſve ex nepote, ex filio nato, prognatus prognatave. Nec intereſt, utrum naturales ſint liberi, an adoptivi. Quibus connumerari neceſſe eſt etiam eos, qui ex legitimis quidem nuptiis vel matrimoniis non ſunt progeniti, curiis tamen civitatum dati, ſecundum divalium Conſtitutionum, quæ ſuper his poſitæ ſunt, tenorem, heredum ſuorum jura nanciſcuntur. Nec non eos, quos noſtræ amplexæ ſunt Conſtitutiones, per quas juſſimus, ut ſi quis mulierem in ſuo contubernio copu-

---

teſtamentum dicitur deſtitui aut deſeri. §. 7. *inf. eod.* §. 2. *ſup. de Leg. Falc. l. ult. in fin. de cond. inſt.* interdum etiam irritum fieri. *l.* 1. *de injuſt. rupt. l.* 20. *contr. tab.*

1. EX LEGE 12 TABB.] Non reperitur inter reliquias Legis hoc caput.

2. UT SUPRA DIXIMUS] §. 2. *ſup. de her. qual. & diff.*

PRONEPOS PRONEPTISVE] Ordo eſt, *pronepos proneptiſve prognatus prognatave ex nepote nato ex filio.*

UTRUM NATURALES] Id eſt, ex juſto matrimonio nati; quæ perpetua eſt liberorum naturalium ſignificatio, cum opponuntur adoptivis, ut not. *ſup. de adopt. in pr.*

DIVALIUM CONSTITUTIONUM] *l.* 3. *l.* 4. *C. de nat. lib.* add. *Nov.* 89. *c.* 2.

NOSTRÆ AMPLEXÆ CONSTITUTIONES] *l.* 10. *l.* 11. *C. de nat. lib.* §. *ult. ſup. de nupt.* add. *Nov.* 74.

Nov.

copulaverit, non ab initio affectione maritali, eam tamen, cum qua poterat habere conjugium, & ex ea liberos ſuſtulerit: poſtea vero affectione procedente, etiam nuptialia inſtrumenta cum ea fecerit, & filios vel filias habuerit: non ſolum eos liberos, qui poſt dotem editi ſunt, juſtos & in poteſtate patris eſſe; ſed etiam anteriores, qui & iis, qui poſtea nati ſunt, occaſionem legitimi nominis præſtiterunt. Quod obtinere cenſuimus, & ſi non progeniti fuerint poſt dotale inſtrumentum confectum liberi, vel etiam nati ab hac luce fuerint ſubtracti. Ita demum tamen nepos neptiſve, pronepos proneptiſve, ſuorum heredum numero ſunt, ſi præcedens perſona deſierit in poteſtate parentis eſſe; ſive morte id acciderit, ſive alia ratione, veluti emancipatione. Nam ſi per id tempus, quo quis moritur, filius in poteſtate ejus ſit, nepos ex eo ſuus heres eſſe

non

Nov. 86. *c.* 8. Huc etiam pertinent legitimati per Reſcriptum Principis. *d. Nov.* 89. *c.* 9.

ETSI NON PROGENITI] *d. l.* 11. *C. de nat. lib.* Ex hoc autem loco apparet, mendoſe legi textum, qui claudit *d.* §. *ult. ſup. de nupt.* & ſic omnino lectionem eſſe reſtituendam, ut illic eam ex Hotom. reſtituimus.

ITA DEMUM NEPOS NEPTISVE, &c.] §. 2. *ſup. de exher. lib.* §. 2. *ſup. de her. qual.*

SIVE ALIA RATIONE] Hodie autem quoad effectum ſuccedendi nepos in poteſtate retentus, ut ſuus heres, patrem emancipatum non excludit, ſed ab illo excluditur. *d. Nov.* 118. *c.* 1. ut proinde nec amplius locus ſit Edicto de conjung. cum emanc. lib.

FILIUS IN POTESTATE SIT] Diſerte loquitur de nepotibus & neptibus ex filio, omiſſis conſulto natis ex filia; eo quod hi extra familiam avi materni naſcuntur. Poſtea tamen vocati ſunt ex Conſtitutionibus, admiſſique ante agnatos. §. *ult. inf. eod.* & noviſſimo jure una cum filiis & nepotibus ex filio ſuis heredibus, *Nov.* 118. *c.* 1.

POSTHU-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

non poteſt. Idque & in ceteris deinceps liberorum perſonis dictum eſſe intelligimus. Poſthumi quoque, qui, ſi vivo parente nati eſſent, in poteſtate ejus futuri forent, ſui heredes ſunt.

Quomodo ſui heredes fiunt.

3. Sui autem heredes fiunt etiam ignorantes, & licet furioſi ſint, heredes poſſunt exiſtere: quia quibus ex cauſis, ignorantibus nobis acquiritur, ex his cauſis & furioſis acquiri poteſt. Et ſtatim à morte parentis quaſi continuatur dominium, & ideo nec tutoris auctoritate opus eſt pupillis, cum etiam ignorantibus acquiratur ſuis heredibus hereditas: nec curatoris aſſenſu acquiritur furioſo, ſed ipſo jure.

De filio poſt mortem patris ab hoſtibus reverſo.

4. Interdum autem, licet in poteſtate parentis mortis tempore ſuus heres non fuerit, tamen ſuus heres parenti efficitur: veluti ſi ab ho-

---

POSTHUMI, &C. IN POTESTATE EJUS] Addendum, ſi nemo eos gradu præcedat. §. *pen. ſup. de tutel.*

3. ETIAM IGNORANTES] Nimirum quia ipſo jure. *l.* 14. *de ſuis & leg.* fac. *l.* 1. §. 7. *ſi quis om. ca. teſt.* cujus rei effectum cernere eſt in *l.* 3. *C. de jur. del.* Jure civili etiam inviti: ceterum Prætoris beneficio jus abſtinendi habent. §. 1. *ſup. de her. qual.*

LICET FURIOSI] *l.* 63. *de acq. her. l. ult.* §. 2. *C. de cur. fur.* eademque ratio eſt pupilli & infantis. Paul. *apud Rufinum, tit. de legit. ſucceſſ.*

QUIBUS EX CAUSIS IGNORANTIBUS] Regula tradita à Pomponio in *l.* 12. *de reb. cred. l.* 24. *de obl. & act.*

CONTINUATUR DOMINIUM] *l.* 11. *de lib. & poſt.* vid. *ſup. d.* §. 2. *de her. qual.* non tamen poſſeſſio. *l.* 23. *de acq. poſſ.* facit *l.* 19. *ex quib. cauſ. maj.*

4. Jus

hoſtibus quis reverſus fuerit poſt mortem patris ſui. jus enim poſtliminii hoc facit.

De memoria patris damnata ob crimen perduellionis.

5. Per contrarium autem hoc evenit, ut licet quis in familia defuncti ſit mortis tempore, tamen ſuus heres non fiat: veluti ſi poſt mortem ſuam pater judicatus fuerit perduellionis reus, ac per hoc memoria ejus damnata fuerit. ſuum enim heredem habere non poteſt, cum fiſcus ei ſuccedat: ſed poteſt dici, ipſo quidem jure ſuum heredem eſſe, ſed deſinere.

De diviſione hereditatis inter ſuos heredes.

6. Cum filius filiave, & ex altero filio nepos neptiſve exiſtunt, pariter ad hereditatem avi vocantur: nec qui gradu proximior eſt, ulterio-

---

4. JUS ENIM POSTLIMINII] Legis Corneliæ fictioni id tribuunt Impp. in *l. 9. C. de poſtl. rev.* ſed abuſio eſt nominum; niſi ſit ἁμάρτημα μνημονικόν.

5. JUDICATUS PERDUELLIONIS REUS] Eodem modo hoc extulit Ulpian. *l. 1. §. 3. de ſuis & leg.* Baſil. 45. *tit.* 1. ἐπὶ τυραννίδι κατακριθῇ. & Th. hic.

MEMORIA EJUS DAMNATA] Quod in crimine perduellionis ſpeciale. *l. ult. ad Leg. Jul. Maj.* In criminibus publicis peculatus, repetundarum, de reſiduis, durat quidem etiam poſt mortem perſecutio, *l. 20. de accuſ. l. ult. ad Leg. Jul. pec.* at memoria rei non damnatur.

SED DESINERE] Quia ſententia, quæ poſt ſecuta eſt, retrotrahitur ac conjungitur cum tempore admiſſi criminis. Hotom.

6. CUM FILIUS FILIAVE] Hic locus deſcriptus eſt ex Caio, *lib. 3. Inſt. apud Rufin. tit. de legit. ſucceſſ.*

GRADU PROXIMIOR] Caius illo loco, *propior.* quod magis placet; quia proximitatis verbum prætorium eſt, & ad cognatos pertinet. §. 3. *J. tit. prox.*

riorem excludit. Æquum enim eſſe videtur, nepotes nepteſve in patris ſui locum ſuccedere. Pari ratione, & ſi nepos neptiſve ſit ex filio, & ex nepote pronepos proneptiſve, ſimul vocantur. Et quia placuit nepotes nepteſve, item pronepotes proneptesſve in parentis ſui locum ſuccedere, conveniens eſſe viſum eſt, non in capita, ſed in ſtirpes hereditatem dividi, ut filius partem dimidiam hereditatis habeat, & ex altero filio duo pluresſve nepotes alteram dimidiam. Item ſi ex duobus filiis nepotes nepteſve exiſtant, ex altero unus forte aut duo, ex altero tres aut quatuor; ad unum aut duos dimidia pars pertineat, ad tres vel ad quatuor altera dimidia.

Quo

IN PATRIS SUI LOCUM SUCCEDERE] *l.* 1. §. 4. *de ſuis & legit. l.* 3. *C. eod.* Ulp. *tit.* 26. §. 1. Quæ ſucceſſio vulgo dicitur repræſentatio. Alio ſenſu dicimus, in ſuis non eſſe ſucceſſionem. *l.* 1. §. 8. *d. t.* nempe cum agitur de gradibus ejuſdem lineæ, hereditatem, quæ filio ſemel delata ſit, nepoti ut ſuo heredi non deferri. *l. ult. C. und. lib.*

ET EX NEPOTE PRONEPOS] Et pari ratione, ſi ſit ex nepote pronepos, & ex altero pronepote abnepos. Nam jus repræſentationis intra certum deſcendentium gradum concluſum non eſt. fac. *l.* 1. §. 7. *de conjung. cum emanc. lib. Nov.* 118. *c.* 1.

NON IN CAPITA] Non προσωπικῶς, ut *Nov.* 118. *c.* 3. *In fin.* non ut in tot partes dividatur hereditas, quot ſunt capita ſive perſonæ ſuccedentium.

SED IN STIRPES] Schol. Th. *κατὰ στιρπὰ*. ut qui ſunt ex una ſtirpe, partem unam ferant; qui ex altera, licet pauciores, alteram. *l.* 8. §. 1. *de inoff. teſt. l.* 2. *C. de ſuis & leg. d. Nov.* 118. *c.* 1. Quæ ratio ſuccedendi tota eſt ex jure illo repræſentationis, proprio ſuorum heredum: producta tamen poſtea longius. §. *ult. inf. eod.* & tandem ad liberos omnes primi & inferiorum graduum. *d. Nov.* 118. Quinimo & ad filios fratrum ſuccedentes cum defuncti fratribus. *d. Nov.* 118. *c.* 3.

7. Eo

Quo tempore ſuitas ſpectatur.

7. Cum autem quæritur, an quis ſuus heres exiſtere poſſit, eo tempore quærendum eſt, quo certum eſt aliquem ſine teſtamento deceſſiſſe. quod accidit & deſtituto teſtamento. Hac ratione, ſi filius exheredatus fuerit, & extraneus heres inſtitutus, & filio mortuo, poſtea certum fuerit, heredem inſtitutum ex teſtamento non fieri heredem, aut quia noluit eſſe heres, aut quia non potuit, nepos avo ſuus heres exiſtet: quia quo tempore certum eſt inteſtatum deceſſiſſe patremfamilias, ſolus invenitur nepos: & hoc certum eſt.

De nato poſt mortem avi, vel adoptato à filio emancipati.

8. Et licet poſt mortem avi natus ſit, tamen avo

---

7. EO TEMPORE QUÆRENDUM] *l.1.§.8.de ſuis & leg. l.6.pr.de Injuſt. rupt.l.7 ſi tab. teſt.*

DESTITUTO TESTAMENTO] Eo quod nemo heres ex eo extiterit: quæ deſtitutio patremfam. ex eo tempore inteſtatum facit. *l.1. de ſuis & leg.* Extra hunc caſum idem ſemper eſt tempus mortis & delatæ hereditatis.

FILIUS EXHEREDATUS] Nam ut valeat teſtamentum, quo filius ipſe non inſtituitur, exheredari eum nominatim oportet. *ſup. de exher. lib. in pr.*

FILIO MORTUO] Dum forte heres ſcriptus deliberat. *d.l. 1.§. 8. & d.l.7.* Hinc colligitur per exheredationem non tolli jus familiæ, alioqui nepos ſtatim, occupato loco patris, teſtamentum everteret.

QUIA NON POTUIT] Puta quod antequam adiret hereditatem, mortuus ſit, aut conditio inſtitutioni adſcripta defecit. Th.

NEPOS AVO SUUS HERES] Nec obſtat, quod filius patri ſuperſtes fuit: quia filio non eſt delata hereditas, utpote jam mortuo, quo tempore defertur ab inteſtato. *d. l. 1. §. 8. de ſuis & leg.* junct. *l. 39. de acq. her.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

avo vivo conceptus, mortuo patre ejus poſteaque deſerto avi teſtamento, ſuus heres efficitur. Plane ſi & conceptus & natus fuerit poſt mortem avi, mortuo patre ſuo, deſertoque poſtea avi teſtamento, ſuus heres avo non exiſtet: quia nullo jure cognationis patrem ſui patris attigit. Sed nec ille eſt inter liberos avi, quem filius emancipatus adoptavit. Hi autem, cum non ſint ſui (quantum ad hereditatem) liberi, neque bonorum poſſeſſionem petere poſſunt quaſi proximi cognati. Hæc de ſuis heredibus.

De liberis emancipatis.

9. Emancipati autem liberi, Jure civili nihil juris habent: neque enim ſui heredes ſunt, qui

---

8. AVO VIVO CONCEPTUS] Ratio eſt, quia qui in utero ſunt, quoties de commodo eorum agitur, pro jam natis habentur. *l. 7. l. pen. de ſtat. hom. l. 7. de ſuis & leg.*

SUUS HERES EFFICITUR] Non autem rumpit agnaſcendo: quoniam agnaſcendo is ſolus rumpit, quem tempore mortis nemo præcedebat. *l. 6. pr. verſ. plane. de injuſt. rupt.*

ET CONCEPTUS ET NATUS] *d. l. 1. §. 8. in fin. de ſuis & leg.*

NULLO JURE COGNATIONIS] Dicitur tamen cognatus, ſed per abuſionem, vel potius ἀναφορικῶς. *l. 8. d. tit.*

QUEM FILIUS EMANCIPATUS ADOPTAVIT] *l. 26. de adopt.* ratio eſt in *l. 23. eod.*

QUANTUM AD HEREDITATEM] In aliis autem rebus, puta privilegiis, cauſa prohibendarum nuptiarum, jure patronatus, pro liberis habentur. *l. 47. §. 3. de bon. lib.* Ant. Cont.

QUASI PROXIMI COGNATI] v. *l. 7.* cum 2 *ſeqq. de ſuis & leg. d. l. 6. pr. verſ. plane. de injuſt. rup. l. 1. §. 8. unde cogn.*

9. JURE CIVILI NIHIL JURIS] Emanci-
patio

qui in poteſtate parentis eſſe deſierunt. neque ullo alio jure per Legem duodecim tabularum vocantur. ſed Prætor naturali æquitate motus, dat eis bonorum poſſeſſionem *Unde liberi*, perinde ac ſi in poteſtate parentis, tempore mortis fuiſſent: ſive ſoli ſint, ſive cum ſuis heredibus concurrant. Itaque duobus liberis exiſtentibus, emancipato uno, & eo qui tempore mortis in poteſtate fuerit, ſane quidem is, qui in poteſtate fuit, ſolus Jure civili heres eſt, & ſolus ſuus heres: ſed cum emancipatus beneficio Prætoris in partem admittitur, evenit, ut ſuus heres pro parte heres fiat.

Si emancipatus ſe dederit in adoptionem.

10. At hi qui emancipati à parente in adoptio-

---

patio & ſui heredis & agnationis jus adimit. *l.* 11. *de ſuis & leg. l.* 1. §. 8. *ad SC. Tert. l.* 7. *de cap. min.*

NEQUE ULLO ALIO JURE] Nec jure agnationis. *dd. loc.* nec jure patronatus. *inf. de ſucceſſ. libert.*

PRÆTOR NATURALI ÆQUITATE MOTUS] Quia nihilominus liberi manent, naturæ vinculum & jus ſanguinis. *l.* 4. *unde lib.* & maxime, quia verum nihilominus eſt, ex maſculis eos eſſe procreatos.

BON. POSSESSIONEM UNDE LIBERI] *d. l.* 4. *& paſſ. unde liberi.* Eadem ratione adductus dat teſtamento præteritis bonorum poſſeſſionem contra tabb. §. 3. *ſup. de exh. lib.*

IN PARTEM ADMITTITUR] Ε'ις τὸ ἥμισυ, Theoph. Sunt enim emancipati apud Prætorem loco ſuorum heredum. *tit. prox. in pr.* Ceterum, ſi quæ propria habent, his, qui in poteſtate manſerunt, conferre debent. *l.* 20. §. 1. *cont. tab.* Ulp. *lib.* 2. *inſt. apud Rufin. tit. de leg. ſucc. l.* 9. *l.* 18. *C. de collat.* Ex *Nov.* 118. *c.* 1. etiam Jure civili emancipati ſuccedunt.

10. IN ADOPTIONEM] Verbo generali hic ſignificatur ſpecies adoptionis, quæ adrogatio dicitur. quippe quæ ſola eorum eſt, quæ ſunt ſui juris. §. 1. *ſup. de odopt.*

optionem ſe dederunt, non admittuntur ad bona naturalis patris, quaſi liberi: ſi modo, cum is moreretur, in adoptiva familia fuerint. Nam vivo eo emancipati ab adoptivo patre, perinde admittuntur ad bona naturalis patris, ac ſi emancipati ab ipſo eſſent, nec unquam in adoptiva familia fuiſſent. Et convenienter, quod ad adoptivum patrem pertinet, extraneorum loco eſſe incipiunt. Poſt mortem vero naturalis patris, emancipati ab adoptivo patre, & quantum ad hunc adoptivum patrem pertinet, æque extraneorum loco fiunt: & quantum ad naturalis patris bona pertinet, nihilo magis liberorum gradum nanciſcuntur. Quod ideo ſic placuit; quia iniquum erat eſſe in poteſtate patris adoptivi, ad quos bona naturalis patris pertineant, utrum ad liberos ejus, an ad agnatos.

Col-

NON ADMITTUNTUR] Quia alium hi patrem habent, cui ſui heredes ſunt Jure civili. *l. pen. C. de adopt.*

QUASI LIBERI] Quod ideo exprimit, quia etſi non admittuntur ex capite Edicti *Unde liberi*, *l. 4. l. ult. ſi tab. teſt.* admittuntur tamen alia parte, qua ſcil. vocantur cognati. §. 13. *inf.*

PERINDE ADMITTUNTUR] Prætore ex humanitate his reſtituente jus naturale liberorum, quod ademerat adrogatio. *d. l. 4.*

EXTRANEORUM LOCO] Quia jure adoptionis in totum diſſolvuntur emancipatione, ita ut & nomen liberorum emancipati amittant, & pater adoptivus pater eſſe deſinat. *l. 1. §. 6. d. l. 4. unde lib. l. 2. §. 15. ad SC. Tert. & §. prox.*

NIHILO MAGIS LIBERORUM GRADUM] Sed tantum invitantur tertio loco ad bonorum poſſeſſionem *Unde cognati.* § 13. *inf. eod.*

QUIA INIQUUM ERAT] Et forte, ne delata aut quæſita aliis liberis agnatiſve hereditas, ex poſtfacto & accidentia auferretur.

11. Ma-

Collatio filiorum naturalium & adoptivorum.

11. Minus ergo juris habent adoptivi filii, quam naturales. Namque naturales emancipati, beneficio Prætoris gradum liberorum retinent, licet Jure civili perdant, adoptivi vero emancipati, & Jure civili perdunt gradum liberorum, & à Prætore non admittuntur. & recte. Naturalia enim jura civilis ratio perimere non poteſt: nec, quia deſinunt ſui heredes eſſe, poſſunt deſinere filii filiæve, aut nepotes neptesve eſſe. adoptivi vero emancipati, extraneorum loco incipiunt eſſe: quia jus nomenque filii filiæve, quod per adoptionem conſecuti ſunt, alia civili ratione, id eſt, emancipatione, perdunt.

De bonorum poſſeſſione contra tabulas.

12. Eadem hæc obſervantur, & in ea bonorum poſſeſſione, quam contra tabulas teſtamenti parentis liberis præteritis, id eſt, neque heredibus inſtitutis, neque ut oportet exheredatis, Prætor pollicetur. Nam eos quidem, qui

---

11. MINUS ERGO JURIS] Continet hic locus antitheſin liberorum emancipatorum naturalium & adoptivorum, cujus explicatio petenda ex §§. *præc.* 9. & 10.

CIVILIS RATIO PERIMERE NON POTEST] Hæc eadem regula traditur §. *ult. ſup. de leg. agn. tut. l.* 8. *de reg. jur.* & explicatur § *pen. ſup. de cap. dem.*

12. ET IN EA BON. POSSESSIONE] Non ſolum ſc. in cauſa ſucceſſionis ab inteſtato. Th.

NEQUE UT OPORTET EXHEREDATIS] Quippe non quævis exheredatio ſummovet liberos à bon. poſſeſſione cont. tab. ſed quæ rite facta eſt: alias pro præteritione habetur. *l.* 8. §. 2. *cont. tab.* §. 3. *ſup. de exher. lib.*

qui in poteſtate mortis tempore fuerint, & emancipatos vocat Prætor ad eamdem bonorum poſſeſſionem: eos vero, qui in adoptiva familia fuerint per hoc tempus quo naturalis parens moreretur, repellit. Item adoptivos liberos emancipatos ab adoptivo patre, ſicut nec ab inteſtato, ita longe minus contra tabulas teſtamenti, ad bona ejus admittit: quia deſinunt in numero liberorum ejus eſſe.

Unde cognati.

13. Admonendi tamen ſumus, eos, qui in adoptiva familia ſunt, quive poſt mortem naturalis parentis ab adoptivo patre emancipati fuerint, inteſtato parente naturali mortuo, licet ea parte Edicti, qua liberi ad bonorum poſſeſſionem vocantur, non admittantur, alia tamen parte vocari, ſcilicet qua cognati defuncti vocantur. Ex qua parte ita admittuntur, ſi neque

---

EOS, QUI IN POTESTATE, ET EMANCIPATOS] Suis heredibus præteritis ex abundanti hoc beneficium datum. *l. 1. pr. cont. tab.* quemadmodum & bonorum poſſeſſio Unde liberi & ſuis & emancipatis pariter propoſita. *l. 1. §. 6. und. lib.*

QUI IN ADOPTIVA FAMILIA] Sicut nec illa ab inteſtato his datur, ob cauſam, quam *ſup.* §. 10. adſcripſi.

LONGE MINUS CONTRA TABULAS] Ἀνασκευάζει à minori ad majus & difficilius: Qui non admittitur ad bonorum poſſeſſionem ab inteſtato, non debet admitti ad bonorum poſſeſſionem cont. tab. Illud enim minus, hoc majus eſt ob teſtamenti reſciſſionem. Minus eſt ſuccedere ſecundum tacitam voluntatem defuncti, quam contra expreſſam.

13. EA PARTE EDICTI, QUA LIBERI] Neque ex capite altero *unde legitimi*. Illud, quia alium patrem Jure civili habent: hoc, quia deſierunt eſſe agnati.

QUA COGNATI] Etenim naturale jus cognationis

neque ſui heredes liberi, neque emancipati obſtent, neque agnatus quidem ullus interveniat. Ante enim Prætor liberos vocat tam ſuos heredes, quam emancipatos, deinde legitimos heredes, tertio proximos cognatos.

Emendatio juris antiqui. De adoptivis.

14. Sed ea omnia antiquitati quidem placuerunt: aliquam autem emendationem à noſtra Conſtitutione acceperunt, quam ſuper iis perſonis expoſuimus, quæ à patribus ſuis naturalibus in adoptionem aliis dantur. Invenimus etenim nonnullos caſus, in quibus filii & naturalium parentum ſucceſſionem propter adoptionem amittebant, & adoptione facile per emancipationem ſoluta, ad neutrius patris ſucceſſionem vocabantur. Hoc ſolito more corrigentes, Conſtitutionem ſcripſimus, per quam definimus, Quando parens naturalis filium ſuum adoptandum alii dederit, integra omnia

---

nis fortius eſt, quam ut per actum civilem adoptionis perimi poſſit. *l.* 1. §. 4. *unde cogn.* §. *ult. ſup. de leg. agn. tut.*

NEQUE AGNATUS ULLUS] Nam Prætor totum agnatorum ordinem cognatis antepoſuit. *l.* 1. *quis ord. in bon. poſſ.* ℑ. *de ſucceſſ. cogn. in pr.* Hodie autem liberi, de quibus hic agitur, non cognatis tantum, ſed agnatis etiam omnibus præferuntur, ſublato ſc. agnationis & cognationis diſcrimine. *Nov.* 118. *c.* 3. *&* 4.

14. NOSTRA CONSTITUTIONE] *l. pen. C. de adopt.* cujus frequens in his libris mentio. §. 2. *ſup. de adopt.* §. 8. *quib. mod. jus pat. pot.* §. 5. *ſup. de exh. lib.* §. 1. *ſup. quib. mod. teſt. inf.*

INVENIMUS NON NULLOS CASUS] Plurativo uſus videtur pro ſingulari. Nam unus duntaxat caſus reperitur, cujus & ſolius mentio in *d. l. pen.* videlicet ſi in adoptionem extraneo dati poſt mortem patris naturalis eſſent emancipati.

omnia jura ita ſervari, atque ſi in patris naturalis poteſtate permanſiſſet, nec penitus adoptio fuiſſet ſubſecuta: niſi in hoc tantummodo caſu, ut poſſit ab inteſtato ad patris adoptivi venire ſucceſſionem. Teſtamento autem ab eo facto, neque Jure civili, neque prætorio, ex hereditate ejus aliquid perſequi poteſt: neque contra tabulas bonorum poſſeſſione agnita, neque inofficioſi querela inſtituta. cum nec neceſſitas patri adoptivo imponatur, vel heredem eum inſtituere, vel exheredem facere: utpote nullo vinculo naturali copulatum: neque ſi ex Sabiniano Senatuſconſulto ex tribus maribus fuerit adoptatus. Nam & in ejuſmodi caſu, neque quarta ei ſervatur, neque ulla actio ad ejus perſecutionem ei competit. Noſtra autem Conſtitu-

---

AB INTESTATO AD PATRIS ADOPTIVI, &c.] Et tamquam ſuus heres. At liberis hujus patris adoptivi frater non fit, nec eis ſuccedit: quia jura legitima in familia ejus non conſequitur. *d. l. pen.* §. 1. Nec obloquitur ſibi Juſt. cum ait, emancipatione talis filii jura adoptiva diſſolvi. *d. l. pen.* §. 2. Nam hoc non de jure familiæ aut patriæ poteſtatis intelligi debet; ſed de jure ſuccedendi ab inteſtato, quod ſolum apud patrem adoptivum habebat.

TESTAMENTO AUTEM FACTO] Hinc apparet minus eſſe, habere jus ſuccedendi ab inteſtato, quam aut teſtamentum nullum dicendi, aut evertendi per bonorum poſſeſſionem contra tabulas, aut querelam inofficioſi.

EX SABINIANO SC.] Cautum videtur fuiſſe hoc SC. ut qui unum è tribus alterius liberis maribus adoptaſſet, quartam ei bonorum ſuorum relinqueret, ſicut quarta relinquenda adrogato impuberi ex Conſtitutione D. Pii.

EX TRIBUS MARIBUS] Ita quoque legitur in *d. l. pen.* §. 3. *C. de adopt.* & apud Th. qui lectionem immutant, corrumpunt, non corrigunt locum. add. Cujac. in *l. ult. C. de Decur.*

15. ITEM

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſtitutione exceptus eſt is, quem parens naturalis adoptandum ſuſceperit. Utroque enim Jure, tam naturali quam legitimo, in hanc perſonam concurrente, priſtina jura tali adoptioni ſervamus: quemadmodum ſi paterfamilias ſeſe dederit adrogandum. quæ ſpecialiter & ſingulatim ex præfatæ Conſtitutionis tenore poſſunt colligi.

De deſcendentibus ex feminis.

15. Item vetuſtas ex maſculis progenitos plus diligens, ſolos nepotes vel neptes, qui quæve ex virili ſexu deſcendunt, ad ſuorum vocabat ſucceſſionem, & jure agnatorum eos anteponebat, nepotes autem, qui ex filiabus nati ſunt, & pronepotes, qui ex neptibus, cognatorum loco connumerans, poſt agnatorum lineam eos vocabat, tam in avi vel proavi materni, quam in aviæ vel proaviæ, ſive paternæ ſive maternæ, ſucceſſionem. Divi autem Principes non paſſi ſunt talem contra naturam injuriam ſine competenti emendatione

15. ITEM VETUSTAS] Intelligit tum Legem 12 Tabb. tum Jus prætorium: nam & Prætor nepotes, &c. ex ſexu muliebri demum vocabat in cognatorum ordine, poſt lineam agnatorum.

QUAM AVIÆ VEL PROAVIÆ] Filii aut filiæ mentionem non facit, quia his matris legitima hereditas pridem delata fuerat SC. Orficiano. *inf. tit.* 4.

DIVI AUTEM PRINCIPES] Valentinianus, Theodoſius & Arcadius. *l.* 4. *C. Th. de leg. her. l.* 9. *C. de ſuis & leg. lib.* ubi tamen illa Conſtitutio refertur parte ſui mutilata.

CONTRA NATURAM INJURIAM] Sic alibi naturæ accuſatores appellat, qui differentiam inducunt inter maſculos & feminas. *l.* 4. *C. de lib. præt.* quanquam non videtur contra naturam eſſe, proſpicere, ut ne familiæ

 ſplen-

tione relinquere: ſed cum nepotis & pronepotis nomen commune ſit utriſque, tam qui ex maſculis, quam qui ex feminis deſcendunt, ideo eumdem gradum & ordinem ſucceſſionis eis donaverunt. Sed ut amplius aliquid ſit eis, qui non ſolum naturæ, ſed etiam veteris juris ſuffragiis muniuntur, portionem nepotum, vel neptum, vel deinceps (de quibus ſupra diximus) paulo minuendam eſſe exiſtimaverunt, ut minus tertia parte acciperent, quam mater eorum, vel avia fuerat acceptura, vel pater eorum, vel avus paternus, ſive maternus,

---

ſplendor aut dignitas minuatur aut pereat. & Lege quoque Moſaïca maſculi eorumque progenies feminis prælati. *Num.* 27. 8. vid. Philon. *de vit. Moſ.* 3.

VETERIS JURIS SUFFRAGIIS] Tum Legis 12 tabb. tum Edicti Prætorii, tum denique SC. Orficiani. Minus enim ſcripſit, quam ſenſit, ut arguunt ſequentia.

QUAM MATER EORUM] Ex.ca. Titius deceſſit relicto filio, & ex filia præmortua nepote: hic filius, quia juvatur prærogativa Legis 12 tabb. aut ſi emancipatus eſt, ſuffragatione Juris prætorii, beſſem hereditatis ex d. Conſtitutione feret, nepos trientem reliquum, id eſt, tertia parte minus, quam mater latura fuiſſet.

VEL AVIA] Hic ponendum thema, quo quæritur de hereditate proavi materni inter filium & pronepotem natum ex nepte prognata ex filio aut filia.

VEL PATER EORUM] Adde *vel mater.* v. c. Titia deceſſit relicto filio aut filia, & nepote nepteve ex filio filiave demortuis. Hic quia filio aut filiæ ſuffragatur SC. Orficianum, *inf. tit.* 4. *pr.* & §. 1. nepos neptiſve ex d. Conſtitutione non aliter admittuntur, quam cum deminutione tertiæ partis.

VEL AVUS PATERNUS, SIVE MATERNUS] Supple, *vel avia paterna ſive materna.* Caſus enim eſt, quo quæritur de ſucceſſione feminæ inter liberos primi gradus & pronepotes proneptesve, qui tertio gradu ſunt. Pone cum filio aut filia ſuperſtitibus concurrere pronepotes

nus, quando femina mortua ſit, cujus de hereditate agitur: iiſque (licet ſoli ſint) adeuntibus, agnatos minime vocabant. Et quemadmodum Lex duodecim tabularum, filio mortuo, nepotes vel neptes, pronepotes vel proneptes, in locum patris ſui ad ſucceſſionem avi ſui vocat; ita & Principalis diſpoſitio in locum matris ſuæ, vel aviæ, eos cum jam deſignata partis tertiæ deminutione vocat. Sed nos, cum adhuc dubitatio maneret inter agnatos & memoratos nepotes, quartam partem ſubſtantiæ defuncti agnatis ſibi vindicantibus ex cujuſdam Conſtitutionis auctoritate, memoratam quidem Conſtitutionem à noſtro Codice ſegregavimus, neque inſeri eam ex Theodoſiano Codice in eo conceſſimus. Noſtra autem Conſtitutione promulgata, toti juri ejus derogatum eſt: & ſanximus, talibus nepotibus ex filia, vel pronepotibus ex nepte, vel deinceps, ſuperſtitibus, agnatos nullam partem mortui ſucceſſionis ſibi vindicare: ne hi, qui ex tranſverſa linea veniunt, potiores his habeantur, qui recto jure deſcendunt. Quam Con-

tes proneptesve natos nataſve ex nepote nepteve nato natave ex altero filio filiave demortuis.

QUARTAM PARTEM SUBSTANTIÆ] Hanc quartam agnati ſibi vindicabant, nepotibus ex filia ſolis exiſtentibus, non quando concurrebant cum munitis ſuffragio Juris veteris. memorati Principes quandam Falcidiam vocant.

EX CUJUSDAM CONSTITUT.] Leg. *ex ejuſdem Conſtitut.* quæ eſt *d. l. 4. C. Th. de leg. her.*

NEQUE INSERI EAM] Scil. integram. Inſerta enim eſt, ſed detracta clauſula, qua agnati in quadrantem vocabantur. *l. 9. C. de ſuis & leg. lib.*

NOSTRA CONSTITUTIONE] Hæc eſt *l. ult. C. d. t.* ubi quarta illa agnatorum tollitur.

Conſtitutionem noſtram obtinere ſecundum ſui vigorem & tempora, & nunc ſancimus: ita tamen, ut quemadmodum inter filios & nepotes ex filio antiquitas ſtatuit, non in capita, ſed in ſtirpes dividi hereditatem: ſimiliter nos inter filios & nepotes ex filia, diſtributionem fieri jubeamus, vel inter omnes nepotes & neptes, & inter pronepotes & proneptes, & alias deinceps perſonas: ut utraque progenies, matris vel patris, aviæ vel avi portionem ſine ulla deminutione conſequatur: ut ſi forte unus vel duo ex una parte, ex altera tres aut quatuor extent, unus aut duo dimidiam, alteri tres aut quatuor alteram dimidiam hereditatis habeant.

DE LEGITIMA AGNATORUM ſucceſſione.

TITULUS II.

Secundus ordo heredum legitimorum.

SI nemo ſuus heres, vel eorum, quos inter ſuos heredes Prætor vel Conſtitutiones vocant,

---

SED IN STIRPES] Ut in locum parentum veniant, ſuccedantque ad inſtar nepotum & pronepotum ex virili ſexu.

SINE ULLA DEMINUTIONE] Quartæ ſcil. agnatorum, quando non concurrunt liberi primi gradus aut nepotes ex ſexu virili: nam tertiæ deductionem tributam iis, qui etiam Juris veteris ſuffragatione nituntur, intactam reliquit. *l. ult. C. de ſuis & leg. lib.* ad quam hic ſe refert. Jure noviſſimo par liberorum omnium in ſucceſſione ab inteſtato conditio. *Nov.* 118. *c.* 1.

TITULUS II.

QUOS PRÆTOR VEL CONSTITUTIONES] Scil. liberos emancipatos, & nepotes ex ſexu femineo,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

cant, exiſtat, qui ſucceſſionem quoquo modo amplectatur; tunc ex Lege duodecim Tabularum ad agnatum proximum pertinet hereditas.

De agnatis naturalibus.

1. Sunt autem agnati (ut primo quoque libro tradidimus) cognati per virilis ſexus perſonas cognatione conjuncti, quaſi à patre cognati. Itaque ex eodem patre nati fratres, agnati ſibi ſunt; qui & conſanguinei vocantur: nec requiritur, an etiam eamdem matrem habuerint. Item patruus fratris filio, & invicem is

---

neo, quorum illos Prætor, hos Conſtitutiones vocant. §. 9. *& ult. tit. præc.*

EXISTAT] Nec ſperetur fore, ut exiſtat. *l. pen.* §. 1. *Unde legit.* Ulp. *tit.* 26. §. 2.

EX LEGE 12 TABB.] Quippe quæ vim ſuam nunc non exercet, niſi illis omnibus deficientibus.

AGNATUM PROXIMUM] In primo ordine non ſervatur gradus prærogativa, ſed ſufficit ſuum eſſe aut inter ſuos: in ſecundo agnatum eſſe non ſufficit, ſed etiam proximitatis ratio habetur. *l.* 2. §. 4. *de ſuis & leg.* In duodecim, *Agnatus proximus familiam habeto.*

1. LIBRO PRIMO] *Sup. tit de legit. agn. tut. in pr.*

PER VIRILIS SEXUS PERSON. CONJUNCTI] Supple, *nec capite minuti.* §. *ult. ſup. d. tit.* & generali quidem nomine agnatorum continentur etiam ſui. *l. ult.* §. 3. *de grad. & affin. l.* 2. *de ſuis & legit.* In ſpecie autem iis attribuitur, qui ex latere per virilem ſexum conjuncti: & ſpecialiſſime iis, qui ſequuntur conſanguineos, id eſt, fratres ὁμοπατρίους. *l.* 2. *pr. de ſuis & leg.*

A PATRE COGNATI] Id eſt, per patrem. Paul. *l. ult.* §. 2. *de grad. & affin. per patrem cognati ex eadem familia.*

QUI ET CONSANGUINEI] *l.* 1. §. 9. *& ſeqq.* *l.* 2. *pr. de ſuis & legit.* Græci ὁμαίμους vocant. Hinc Virg. 6. Æneid. ſoporem appellat *lethi conſanguineum*, quem Hom. ξ Iliad. κασίγνητον θανάτοιο.

CON-

is illi agnatus eſt. eodem numero ſunt fratres patrueles, id eſt, qui ex duobus fratribus procreati ſunt, qui etiam conſobrini vocantur. Qua ratione etiam ad plures gradus agnationis pervenire poterimus. Ii etiam, qui poſt mortem patris naſcuntur, jura conſanguinitatis nanciſcuntur. Non tamen omnibus ſimul agnatis dat Lex hereditatem: ſed iis, qui tunc proximiore gradu ſunt, cum certum eſſe cœperit, aliquem inteſtatum deceſſiſſe.

De adoptivis.

2. Per adoptionem quoque agnationis jus conſiſtit: veluti inter filios naturales & eos, quos pater eorum adoptavit. Nec dubium eſt, quin ii improprie conſanguinei appellentur. Item ſi quis ex ceteris agnatis [tuis], veluti frater, aut patruus, aut denique is, qui longiore gradu eſt, adoptaverit aliquem, agnatus inter tuos heredes eſſe non dubitatur.

De

CONSOBRINI] Καταχρηστικῶς. nam proprie conſobrini ſunt duarum ſororum liberi. §. 4. *inf. tit.* 6.

QUI POST MORTEM PATRIS] *l. ult. unde legit. l.* 1. *§. pen. de ſuis & legit.*

CUM CERTUM, &c. ALIQUEM INTESTATUM] Igitur, qui proximus eſt tempore mortis, ſi nullum teſtamentum eſt factum: ſi factum, qui tunc, cum certum eſſe cœpit, neminem ex eo heredem exiſtere poſſe. §. 6. *inf. eod.*

2. PER ADOPTIONEM] Quia agnatorum nomen civile, ut & ſuorum heredum. *l.* 2. §. 2. *de ſuis & legit. l.* 23. *de adopt.* Ulp. *in collat. Rufin. tit.* 16. *Conſanguineos & adoptio facit, & adrogatio.*

IMPROPRIE] Recte: quia conſanguinei proprie ſunt, qui ſanguine inter ſe connexi. *l.* 1. §. *pen. de ſuis & legit.*

AGNATUS INTER TUOS HEREDES] Leg. *agnatos inter tuos*, & delenda vox *heredes*. Hotom. Pac.

3. UT

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De maſculis, & feminis.

3. Ceterum inter maſculos quidem agnationis jure hereditas, etiamſi longiſſimo gradu ſint, ultro citroque capitur. Quod ad feminas vero [attinet], ita placebat, ut ipſæ conſanguinitatis jure tantum capiant hereditatem, ſi ſorores ſint; ulterius non capiant: maſculi autem ad earum hereditates (etiamſi longiſſimo gradu ſint) admittantur. Qua de cauſa fratris tui, aut patrui tui filiæ, vel amitæ tuæ hereditas ad te pertinebat: tua vero ad illas non pertinebat. Quod ideo ita conſtitutum erat, quia commodius videbatur, ita jura conſtitui, ut plerumque hereditates ad maſculos confluerent. Sed quia ſane iniquum erat, in univerſum eas quaſi extraneas repelli: Prætor eas ad bonorum poſſeſſionem admittit ea parte, qua proximitatis nomine bonorum poſſeſſionem pollicetur: ex qua parte ita ſcilicet admittuntur, ſi neque agnatus ullus, neque proximior cognatus interveniat. Et hæc quidem Lex duodecim Tabularum nullo modo introduxit: ſed ſimplicitatem Legibus amicam amplexa,

---

3. UT IPSÆ CONSANGUINITATIS JURE] Ulp. *tit.* 62. Paul. 4. *ſent*. 8. & ideo agnati definiuntur virilis ſexus perſonæ. *l.* 2. §. 1. *de ſuis & legit.*

QUIA COMMODIUS VIDEBATUR] Propterea quod familiæ, quæ in feminis intereunt, per mares conſervantur & propagantur.

QUA PROXIMITATIS NOMINE] Quo verbo proprie deſignantur cognati, ut qui non alio jure, quam proximitatis veniunt. *l.* 3. & 4. *unde cogn.*

SIMPLICITATEM LEGIBUS AMICAM] *ſup.* §. 7. *de fideic. her.* dicit ſibi in Legibus magis ſimplicitatem, quam difficultatem placere.

ME-

plexa, ſimili modo omnes agnatos, ſive maſculos, ſive feminas, cujuſcumque gradus, ad ſimilitudinem ſuorum invicem ad ſucceſſionem vocabat. Media autem Juriſprudentia, quæ erat quidem Lege duodecim Tabularum junior, Imperiali autem diſpoſitione anterior, ſubtilitate quadam excogitata, præfatam differentiam inducebat, & penitus eas à ſucceſſione agnatorum repellebat, omnia alia ſucceſſione incognita: donec Prætores paulatim aſperitatem Juris civilis corrigentes, ſive, quod deerat, implentes, humano propoſito alium ordinem ſuis Edictis addiderunt: & cognationis linea, proximitatis nomine introducta, per bonorum poſſeſſionem eas adjuvabant, & pollicebantur his bonorum poſſeſſionem, quæ *Unde cognati* appellatur. Nos vero Legem duodecim Tabularum ſequentes, & ejus veſtigia in hac parte conſervantes, laudamus quidem Prætores ſuæ humanitatis, non tamen eos in plenum huic cauſæ mederi invenimus. Quare etenim uno eodemque gradu naturali concurrente, & agnationis titulis tam in maſculis,

---

MEDIA JURISPRUDENTIA] Th. οἱ μετὰ τὴν δυοδεκάδελτον σοφοί. quibus verbis prudentum interpretationem ſignificat. Cujacius, Hotom. Pac. intelligi putant legem Voconiam. Sed rectius Th. quod oſtendo in *Comment.*

SIVE QUOD DEERAT IMPLENTES] Th. διορθοῦντες, ἢ καὶ τὸ ἔλλατον ἀναπληροῦντες, *aut potius quod deerat, implentes*. quod Prætori familiare. *l. 7. de juſt. & jure.*

LAUDAMUS PRÆTORES SUÆ HUMANITATIS] Id eſt, propter humanitatem. Celſ. *lib. 1. Laudatur Hippocrates artis & facundiæ.* Græcis hæc locutio familiaris. *Lucæ* 16.8. ἐπῄνεσεν ὁ κύριος τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας.

QUARE ENIM, &c.] Tota vetus juriſprudentia reſponderet, optimos quoſque legiſlatores id operam dediſſe

his, quam in feminis æqua lance conſtitutis, maſculis quidem dabatur ad ſucceſſionem venire omnium agnatorum: ex agnatis autem mulieribus nulli penitus, niſi ſoli ſorori, ad agnatorum ſucceſſionem patebat aditus. Ideo nos in plenum omnia reducentes, & ad Jus duodecim Tabularum eamdem diſpoſitionem exæquantes, noſtra Conſtitutione ſancimus, omnes legitimas perſonas, id eſt, per virilem ſexum deſcendentes, (ſive maſculini generis, ſive feminini ſint) ſimili modo ad jura ſucceſſionis legitimæ ab inteſtato vocari ſecundum ſui gradus prærogativam, nec ideo excludendas, quia conſanguinitatis jura, ſicut germanæ, non habent.

De filiis ſororum.

4. Hoc etiam addendum noſtræ Conſtitutioni exiſtimavimus, ut transferatur unus tantummodo gradus à jure cognationis in legitimam ſucceſſionem: ut non ſolum fratris filius & filia (ſecundum quod jam definivimus) ad ſucceſſionem patrui ſui vocentur; ſed etiam germanæ conſanguineæ, vel ſororis uterinæ filius

---

diſſe, ut ad meliorem ſexum, id eſt, ad maſculos fere hereditates confluerent, ut ſolos generis ac nominis conſervatores propagatoreſque.

NOSTRA CONSTITUTIONE] Extat in *l. pen. C. de legit. her.* Tandem omnem prærogativam agnatorum ſuſtulit, cognatoſque in ſucceſſione ab inteſtato exæquavit agnatis. *Nov.* 118.

4. NOSTRÆ CONSTITUTIONI] *d. l. pen.* cujus capite altero jus legitimæ ſucceſſionis datur ſororum filiis & avunculis defuncti.

GERMANÆ CONSANGUINEÆ] Germanam hic, & in calce *præc.* §. appellat etiam eam quæ ex eodem tantum patre nata eſt. Th. ἀδελφῆς ὁμοπατρίας.

VEL

filius & filia ſoli, & non deinceps perſonæ,un
cum his ad jura avunculi ſui perveniant, &
mortuo eo, qui patruus quidem eſt ſui fratri
filiis,avunculus autem ſororis ſuæ ſoboli,ſimil
modo ab utroque latere ſuccedant, tamquam
ſi omnes ex maſculis deſcendentes legitim
jure veniant, ſcilicet ubi frater & ſoror ſuper
ſtites non ſunt. (His etenim perſonis præce
dentibus, & ſucceſſionem admittentibus, ce
teri gradus remanent penitus ſemoti) videlice
hereditate non in ſtirpes, ſed in capita divi
denda.

De proximis vel remotis.

5. Si plures ſint gradus agnatorum, apert
Lex duodecim Tabularum proximum vocat
Itaque ſi (verbi gratia) ſint defuncti frater &
alte

VEL UTERINÆ FILIUS] Ipſi fratres & ſoro
res uterini jam ante editam *d. l. pen.* tranſlati fuere in or
dinem legitimorum. *l. ult. C. ad SC. Tertull.* quod repeti
tum poſtea *l. ult. §. 2. C. de leg. her.*

AVUNCULUS SORORIS SUÆ SOBOLI] *Nov*
118. fratrum & ſororum filii patruis & avunculis defun
cti præferuntur.

SUPERSTITES NON SUNT] *d. Nov.* 118. *c.* 3
una cum fratribus & ſororibus defuncti admittuntur &
germanorum fratrum ſororumque filii jure repræſenta
tionis: & ut illi, ſic etiam hi fratribus ex uno tantum la
tere defuncto conjunctis præferuntur.

SED IN CAPITA] Ut puta, duos fratres habui
quorum unus unum filium reliquit, alter duos; heredita
mea in tres partes dividetur, quarum ſinguli ſingulas fe
rent. *l. 2. §. 2. de ſuis & leg.* Ulp. *tit.* 26. §. 3. Nec i
abolitum *d. Nov.* 118. *c.* 3. §. 1. Utique in Oriente ob
ſervatum conſtat. Harm *lib.* 5. *tit.* 8. §. 21.

5. APERTE LEX DUODECIM TABB.] Hi
verbis, *Agnatus proximus familiam habeto. l.* 195. §. 1. *d*
verb. ſign. Ulp. *d. tit.*

ERA

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

alterius fratris filius, aut patruus, frater potior habetur. Et quamvis ſingulari numero uſa Lex duodecim Tabularum proximum vocet, tamen dubium non eſt, quin, ſi plures ſint ejuſdem gradus, omnes admittantur. Nam & proprie proximus ex pluribus gradibus intelligitur; & tamen non dubium eſt, quin, licet unus ſit gradus agnatorum, pertineat ad eos hereditas.

Quo tempore proximitas ſpectatur.

6. Proximus autem, ſi quidem nullo teſtamento facto quiſquam deceſſerit, per hoc tempus requiritur, quo mortuus eſt, cujus de hereditate quæritur. Quod ſi facto teſtamento quiſquam deceſſerit, per hoc tempus requiritur, quo certum eſſe cœperit, nullum ex teſtamento heredem extiturum; tunc enim proprie quiſque inteſtatus deceſſiſſe intelligitur. Quod quidem aliquando longo tempore declaratur. In quo ſpatio temporis ſæpe accidit, ut proximiore mortuo, proximus eſſe

in-

FRATER POTIOR] Et ſoror quoque conſanguinea. *l.* 3. *C. de leg. her.* Sed ex *Nov.* 118. fratrum filii beneficium repræſentationis habent, ut dictum §. *præc.*

SI PLURES, &c. OMNES ADMITTUNTUR] *l.* 2. §. 2. *de ſuis & legit.* ſicut & ad legitimam tutelam. §. *ult. ſup. de cap. dem.*

LICET UNUS SIT GRADUS] Quia & is proximus eſt, quem nemo antecedit. *d. l.* 2. §. 4. *l.* 92. *de verb. ſign. l.* 1. §. 5. *unde cogn.*

6. QUO MORTUUS EST] Quia hoc caſu tempus delatæ hereditatis cum tempore mortis concurrit. *d. l.* 2. §. 5. *de ſuis & leg. l.* 1. §. 6. *unde cogn.* Cajus *apud Rufin. tit.* 16.

CERTUM ESSE, NULLUM EX TESTAMENTO] *d. l.* 2. §. 6. *de ſuis & leg. d. l.* 1. §. 6. & 7. *unde cogn.* Caius *apud Ruf. d. loc.* Add. quæ *ſup.* §. 7. *præc. tit.*

incipiat, qui moriente teſtatore non erat proximus.

De ſucceſſorio edicto.

7. Placebat autem in eo genere percipiendarum hereditatum ſucceſſionem non eſſe: id eſt, ut quamvis proximus, qui ſecundum ea, quæ diximus, vocatur ad hereditatem, aut ſpreverit hereditatem, aut, antequam adeat, deceſſerit, nihilo magis legitimo jure ſequentes admittantur. Quod iterum Prætores imperfecto Jure corrigentes, non in totum ſine adminiculo relinquebant, ſed ex cognatorum ordine eos vocabant, utpote agnationis Jure eis recluſo. Sed nos nihil perfectiſſimo juri deeſſe cupientes, noſtra Conſtitutione (quam de jure patronatus, humanitate ſuggerente, pro-

---

MORIENTE TESTATORE NON ERAT PROXIMUS] Sit hæc ſpecies: Titius cum haberet patruum & patrui filium, teſtamentum fecit; deliberante herede ſcripto patruus deceſſit; mox heres ſcriptus repudiavit hereditatem: patrui filius admittetur. *d. l.* 2. §. 5. *de ſuis & leg.*

7. SUCCESSIONEM NON ESSE] Id eſt, proximo repudiante, vel deficiente, ad inſequentem gradum agnatorum hereditatem non tranſmitti. Ulp. *tit.* 26. §. 4. idem *l.* 2. *pr. de ſuis & leg.* Paul. 4. *ſent.* 8. ubi & rationem ſuggerit, ſcilicet quia Lex hereditatem tantum defert agnato proximo.

EX COGNATORUM ORDINE] Edicto ſucceſſorio. *l.* 1. *de ſucceſſ. edict.*

RECLUSO] Pro *occluſo*, ut mox iterum. quod eſt, contra auctorum loquendi conſuetudinem. Juſtinus tamen *lib.* 1. eodem ſenſu uſurpavit.

NOSTRA CONSTITUTIONE] Conſtitutionis hujus de jure patronatus multis in locis meminit: ſed deſideratur. Hodie hujus beneficii nullus uſus, poſtquam in cauſa ſucceſſionis ab inteſtato juris agnatici & cognatici differentia ſublata eſt. *Nov.* 118. *c.* 4.

QUOD

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

protulimus) ſancimus, ſucceſſionem in agnatorum hereditatem non eſſe eis denegandam, cum ſatis abſurdum erat, quod cognatis à Prætore apertum eſt, hoc agnatis eſſe recluſum, maxime cum in onere quidem tutelarum, & primo gradu deficiente, ſequens ſuccedit, & quod in onere obtinebat, non erat in lucro permiſſum.

De legitima parentum ſucceſſione.

8. Ad legitimam ſucceſſionem nihilominus vocatur etiam parens, qui contracta fiducia filium vel filiam, nepotem vel neptem, ac deinceps emancipat: quod ex noſtra Conſtitutione omnino inducitur, ut emancipationes liberorum ſemper videantur quaſi contracta fiducia fieri, cum apud veteres non aliter hoc obtinebat, niſi ſpecialiter contracta fiducia parens manumiſiſſet.

QUOD IN ONERE] Argumentatio ab onere ad emolumentum, fac. *l.* 10. *de reg. jur.*

8. QUI CONTRACTA FIDUCIA] Id eſt, qui liberos patri fiduciario mancipatos & ex pacto fiduciæ ſibi remancipatos manumittit. Vid. *ſup.* §. 6. *quib. mod. jus pat. pot. ſolv.*

EX NOSTRA CONSTIT.] *l. ult. C. de emanc. lib.* ubi imaginarias antiquæ emancipationis ſolennitates ſuſtulit, ſalvo tamen jure patris manumiſſoris, ut ſcil. nihilominus tanquam patronus ad legitimam hereditatem filii vocetur. *d.* §. 6. *ſup. quib. mod. jus pat. pot.* Sed hodie parens manumiſſor jure patroni in commodo hereditatis non amplius utitur. *Nov.* 118. *c.* 2.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

DE SENATUSCONSULTO Tertulliano.

TITULUS III.

De Lege 12 Tabul. & Jure prætorio.

LEx duodecim Tabularum ita ſtricto jure utebatur; & præponebat maſculorum progeniem, & eos, qui per feminini ſexus neceſſitudinem ſibi junguntur, adeo expellebat, ut ne quidem inter matrem & filium, filiamve, ultro citroque hereditatis capiendæ jus daret: niſi quod Prætores ex proximitate cognatorum eas perſonas ad ſucceſſionem bonorum poſſeſſione *Unde cognati* accommodata, vocabant.

De Conſtitutione Divi Claudii.

1. Sed hæ juris anguſtiæ poſtea emendatæ ſunt. Et primus quidem divus Claudius matri, ad ſolatium liberorum amiſſorum, legitimam eorum detulit hereditatem.

Ad

TITULUS III.

NE QUIDEM INTER MATREM ET FILIUM] Nam Lex 12 tabb. duos duntaxat ordines ſucceſſorum ab inteſtato fecerat, ſuorum ſcil. heredum & agnatorum: cognati autem nulli à Lege vocabantur. Ulp. *tit.* 26.

UNDE COGNATI] Fac. *l.* 1. §. *pen.* *l.* 2. *unde cogn.*

1. HÆ JURIS ANGUSTIÆ] Sententia eſt, Legi 12 tabb. poſtea derogatum eſſe, & quod Prætor facere non poterat, jus legitimæ hereditatis etiam matri & liberis datum SCtis: ac dehinc à Prætore eos vocari cœpiſſe ordine ſecundo ex capite *Unde legitimi.* *l.* 2. §. *ult.* *unde legit.*

PRIMUS CLAUDIUS MATRI] Referunt huc quod Suet. in *Claud.* *c.* 19. ſcribit, eum feminis dediſſe jus quatuor liberorum, quo tamen quid ſignificet, obſcurum eſt.

2. DI-

Ad Senatuſconſultum Tertullianum.
De jure liberorum.

2. Poſtea autem Senatuſconſulto Tertulliano, quod Divi Adriani temporibus factum eſt, pleniſſime de triſti ſucceſſione matri, non etiam aviæ deferenda, cautum eſt, ut mater ingenua trium liberorum jus habens, libertina quatuor*, ad bona filiorum filiarumve admittatur inteſtato mortuorum, licet in poteſtate parentis ſit: ut ſcilicet, cum alieno juri ſubjecta eſt, juſſu ejus adeat hereditatem, cujus juri ſubjecta eſt.

Qui præferuntur matri, vel cum ea admittuntur.

3. Præferuntur autem matri liberi defuncti, qui

---

2. DIVI ADRIANI] Divum Adrianum hic accipe, non patrem, ſed filium, Antoninum ſcil. Pium, qui jure adoptionis idem cum patre nomen ſortitus eſt. Zonar. *lib*. 2. Cujac. hic.

DE TRISTI SUCCESSIONE MATRI] Ut ad quam ſummus mœror turbato ordine morte filii pervenit, ad eamdem quoque luctuoſa hereditas perveniret.

NON ETIAM AVIÆ] Unde petenda ratio *l*. 9. *C. de leg. her*. ubi ſoror conſanguinea aviæ præfertur. Juſtinianus ulterius progreſſus eſt, *Nov*. 118. c. 2.

MATER INGENUA TRIUM LIBEROR.] Ingenua, quæ ter; libertina, quæ quater enixa eſſet: dummodo vivos & pleni temporis. Reliquæ ex SCto non ſuccedebant, niſi jus liberorum à Principe impetraſſent. Paul. 4. *ſent*. 9. Ulp. *tit*. 26. §. *ult*. De quo jure vid. Duar. 1. *diſp*. 40.

LICET IN POTESTATE PARENTIS] *l*. 6. *C. ad SC. Tertull*. Commodum tamen omne hereditatis hoc caſu acquirebat patri: hodie vero mater proprietatem, avus uſumfructum habet. per *l*. 6. *C. de bon. quæ lib*.

3. LIBERI DEFUNCTI, QUI SUI] Hic neceſſe eſt caſus ponatur, quo filius mortuus eſt. Sui etiam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

qui ſui ſunt, quive ſuorum loco ſunt, ſive primi gradus, ſive ulterioris. Sed & filiæ ſuæ mortuæ filius vel filia præponitur ex Conſtitutionibus matri defunctæ, id eſt, aviæ ſuæ. Pater vero utriuſque, non etiam avus & proavus, matri anteponitur, ſcilicet cum inter eos ſolos de hereditate agitur. Frater autem conſanguineus, tam filii quam filiæ, excludebat matrem. Soror autem conſanguinea pariter cum matre admit-

---

ſunt liberi adoptivi: ſed poſt emancipationem matri non obſtant, niſi fuerint ex liberis naturalibus. *l.* 2. §. 6. *h. t.* Quid ſi quis deceſſerit relicta matre & filia in adoptionem data? Placuit ceſſare SC. matremque cum filia admitti ad bon. poſſeſſionem *Unde cognati. l.* 2. §. 9. *h. t.*

SUORUM LOCO] Suorum loco Prætori ſunt liberi emancipati; ex Conſtitutionibus, & præcipue Juſtiniani, nepotes & pronepotes ex filia. §. *ult ſup. de her quæ ab int.*

FILIÆ SUÆ] Id eſt, quæ ſui juris ſuæque poteſtatis fuerit. Perſius:

Vindicta poſtquam meus à Prætore receſſi.

EX CONSTITUTIONIBUS] *l.* 4. *C. ad SC. Orf. l.* 11. *C. de ſuis & leg. l.* 3. *& pen. C. Th. de leg. her.* quanquam illud tantum ex Conſtitutionibus eſſe videtur, quod etiam nepotes nepteſque defunctæ admittantur, & præferantur matri. *l.* 1. *C. ad SC. Orf.* §. 1. *tit. prox.*

PATER VERO] Naturalis ſcil. nam adoptivus matri non nocet. *l.* 2. §. 15. *h. t.* Summovet autem matrem pater, ſive heres exiſtat, ſive bonorum poſſeſſor. *d. l.* 1. §. 15.

NON AVUS ET PROAVUS] Quamvis fiduciam contraxerint. *d. l.* 1. §. 15.

INTER EOS SOLOS] Non inter patrem & matrem, ut male Hot. Weſ. Pac. (Pater enim ſemper matrem excludit) ſed inter avum vel proavum & matrem ſolos. Alias avus quoque matrem, cui pater obſtat, propter patrem excludet. *l.* 5. *ult. eod.*

FRATER CONSANGUINEUS, &c.] Tria dicit: 1. fratres defuncti conſanguineos matrem excluſiſſe. 2. ſorores conſanguineas, ſi ſolæ, cum matre admiſſas. 3. ſi & ſorores & fratres conſanguinei, ſorores cum fratribus admiſſas excluſa matre.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

mittebatur. Sed ſi fuerant frater & ſoror conſanguinei, & mater liberis onerata, frater quidem matrem excludebat, communis autem erat hereditas, ex æquis partibus, fratribus & ſororibus.

Jus novum. De jure liberorum ſublato.

4. Sed nos Conſtitutione, quam in Codice noſtro nomine decorato poſuimus, matri ſubveniendum eſſe exiſtimavimus: reſpicientes ad naturam & puerperium, & periculum, & ſæpe mortem ex hoc caſu matribus illatam. Ideoque impium eſſe credidimus, caſum fortuitum in ejus admitti detrimentum. Si enim ingenua ter, vel libertina quater non peperit, immerito defraudabatur ſucceſſione ſuorum liberorum. Quid enim peccavit, ſi non plures, ſed paucos peperit? Et dedimus jus legitimum plenum matribus, ſive ingenuis, ſive libertinis, & ſi non ter enixæ fuerint, vel quater, ſed eum tantum, vel eam, qui quæve morte intercepti ſunt, ut ſic vocentur in liberorum ſuorum legitimam ſucceſſionem.

Quibus mater præponitur, & quibuſcum admittitur.

5. Sed cum antea Conſtitutiones jura legitimæ

LIBERIS ONERATA] Cujac. ad Ulp. *tit. ult.* §. *ult.* oſtendit legendum eſſe *honorata*. Th. ἔχουσα δίκαιον παίδων. & *inf.* §. 5. κεκοσμένη. Cic. 1. *Tuſc. Metellus ille honoratur quatuor filiis.*

4. CONSTITUTIONE] Ea eſt *l.* 2. *C. de jur. delib.* qua matri jus legitimæ ſucceſſionis omnimodo conceditur, licet ingenua tres, libertina quatuor liberos non pepererit.

5. CUM ANTEA CONSTITUTIONES] Vid. *l.* 1. *l.* 2. & *pen. C. Th. de legit. hered.* Cujac. hic.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

mæ ſucceſſionis perſcrutantes, partim matrem adjuvabant, partim eam prægravabant, nec in ſolidum eam vocabant, ſed in quibuſdam caſibus tertiam ei partem abſtrahentes, certis legitimis dabant perſonis, in aliis autem contrarium faciebant; nobis viſum eſt recta & ſimplici via, matrem omnibus perſonis legitimis anteponi, & ſine ulla deminutione, filiorum ſuorum ſucceſſionem accipere: excepta fratris & ſororis perſona (ſive conſanguinei ſint, ſive ſola cognationis jura habentes:) ut quemadmodum eam toti alii ordini legitimo præpoſuimus, ita omnes fratres & ſorores (ſive legitimi ſint, ſive non) ad capiendas hereditates ſimul vocemus; ita tamen, ut ſi quidem ſolæ ſorores agnatæ vel cognatæ, & mater defuncti vel defunctæ ſuperſint, dimidiam quidem mater, alteram vero dimidiam partem omnes ſorores habeant. Si vero matre ſuperſtite, & fratre vel fratribus ſolis, vel etiam cum ſororibus, ſive legitima, ſive ſola cognationis jura habentibus, inteſtatus quis vel inteſtata moriatur, in capita diſtribuatur ejus hereditas.

De

ANTEPONI, ET SINE ULLA DEMINUTIONE] Superiores Conſtitutiones jus matris minuebant admiſſis agnatis in partem tertiam. quas Conſtitutiones abrogat *l. ult. C. h. t.*

SIVE CONSANGUINEI, &c.] In Tertulliano fratres conſanguinei matrem excludebant, illa uterinos: ſoror conſanguinea cum matre pariter admittebatur. Juſtinianus cum fratribus conſanguineis etiam matrem admiſit, & cum matre etiam uterinos. *d. l. ult.*

UT SI QUIDEM SOLÆ SORORES, &c.] Hanc rationem ſuccedendi & diſtribuendæ in propoſito hereditatis iterum mutavit *Nov.* 118. qua fratres & ſorores omnes ex uno tantum latere defuncto conjuncti tam à matre,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De tutore liberis petendo.

6. Sed quemadmodum nos matribus proſpeximus, ita eas oportet ſuæ ſoboli conſulere: ſcituris eis, quod ſi tutores liberis non petierint, vel in locum remoti vel excuſati, intra annum petere neglexerint, ab eorum impuberum morientium ſucceſſione merito repellentur.

De vulgo quæſitis.

7. Licet autem vulgo quæſitus ſit filius filiave, poteſt tamen ad bona ejus mater ex Tertulliano Senatuſconſulto admitti.

D E

---

tre, quam à fratribus utrimque conjunctis excluduntur. mater cum his ex æquis partibus ſuccedit.

6. SI TUTORES NON PETIERINT] Matri onus tutelæ impoſitum non eſt, ſed tutores petendi: quod ſi petere neglexerit, repellitur à legitima filii hereditate. *l.* 2. §. 1. *&* 2. *qui pet. tut. l.* 2. §. *ſi mater.* 23. *& ſeqq. h. t.* quod etiam hodie adhuc obtinet, niſi ipſa adminiſtrationem ſuſcipiat, quod matri conceſſum. *Nov.* 118. *c.* 5.

INTRA ANNUM] Ex Conſtitutione D. Severi confeſtim petere debet. *l.* 2. §. 1. *qui pet. tut. l.* 2. §. 23. *h. t.* id eſt, ubi primum Prætoris copiam habuit huic rei ſedentis. *d. l.* 2. §. 43. *h. t.* ubi Græci, *Huic rei ſedentis*, τουτέστι τῇ διοικήσει τῶν πουπιλλαρίων πραγμάτων. Sed uſque ad annum excuſabatur ex magna cauſa, *d. l.* 2. §. 43. & ſic accipe *l.* 10. *C. de leg. her.*

IMPUBERUM MORIENTIUM] Diſerte *impuberum*, ut & in *d. l.* 10. *C. de leg. her.* nam ſi puberes moriantur, mater ab eorum hereditate non excluditur *l.* 3. *C. h. t.* Nec qui filio puberi curatorem non petiit, excluditur. *d. l.* 2 §. 29. αὐτὸς γὰρ ἑαυτῷ αἴτιος. Modeſt. *l.* 2. §. 5. *qui pet. tut. l.* 6. *C. eod.*

7. VULGO QUÆSITUS] *l.* 2. §. 1. *h. t.* ſicut ex contrario & liberi vulgo quæſiti admittuntur ad matris legitimam hereditatem ex SC. Orficiano. §. *pen. tit. prox.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

DE SENATUSCONSULTO Orficiano.

TITULUS IV.

Origo & ſumma Senatuſconſulti.

PER contrarium autem liberi ad bona matrum inteſtatarum admittuntur ex Senatuſconſulto Orficiano, quod Orficio & Rufo Conſulibus effectum eſt Divi Marci temporibus, & data eſt tam filio, quam filiæ legitima hereditas, etiamſi alieno juri ſubjecti ſint, & præferuntur conſanguineis & agnatis defunctæ matris.

De nepote & nepte.

1. Sed cum ex hoc Senatuſconſulto nepotes &

TITULUS IV.

DIVI MARCI TEMPORIBUS] In imperio Marci Aurelii & Commodi notantur hi Conſules, Velius Rufus, & Corn. Scipio Orfitus. Lampr. *in Commod.* Onuphr. *in Faſt.*

TAM FILIO, QUAM FILIÆ] Lege duodecim tabb. non magis liberi matri, quam illa liberis ab inteſtato ſuccedebat. *tit. præc. in pr.* Ceterum cum placitum eſſet, ut mater ad legitimam hereditatem filii & filiæ vocaretur, æquum erat, ut & hi viciſſim idem juris conſequerentur in bonis maternis.

ALIENO JURI SUBJECTI] *l. pen. h. t.* ut & mater filiafam. admittitur. §. 2. *tit. præc.*

PRÆFERUNTUR CONSANGUINEIS] Ergo filius & filia pleniore jure ex Orficiano vocantur, quam mater ex Tertulliano. §. 3. *tit. præc.*

1. NEPOTES ET NEPTES NON VOCARENTUR] Quemadmodum nec avia ex SCto Tertulliano. §. 2. *præc. tit.* Quod autem Modeſt. *l.* 8. *unde cogn.* reſpondet, nepotes ad aviæ bona admitti, ad Edictum Prætoris *Unde cognati* pertinet.

CON-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

& neptes ad aviæ ſucceſſionem legitimo jure non vocarentur; poſtea hoc Conſtitutionibus Principalibus emendatum eſt, ut ad ſimilitudinem filiorum filiarumque & nepotes & neptes vocentur.

De capitis deminutione.

2. Sciendum autem eſt, hujuſmodi ſucceſſiones, quæ ex Tertulliano & Orficiano Senatuſconſultis deferuntur, capitis deminutione non perimi, propter illam regulam, qua novæ hereditates legitimæ capitis deminutione non pereunt, ſed illæ ſolæ, quæ ex Lege duodecim tabularum deferuntur.

De vulgo quæſitis.

3. Noviſſime ſciendum eſt, etiam illos liberos, quæ vulgo quæſiti ſunt, ad matris hereditatem ex Senatuſconſulto admitti.

De

CONSTITUTIONIB. PRINCIP.] Ex quibus tamen tertia parte minus accipiebant. *l.* 4. *C. Th. de leg. her.* § *ult. ſup. de her. quæ ab int.* Hodie autem deſcendentes omnes æquale jus habent. *Nov.* 118. *c.* 1.

2. CAPITIS DEMINUTIONE NON PERIMI] Scil. minima, quæ ſalva civitate contingit: nam amiſſa libertate, aut civitate, de ſucceſſione quæri non poteſt. *l.* 1. §. 8. *h. t.*

REGULAM, QUA NOVÆ HEREDITATES] *l.* 7. *de cap. min. l.* 11. *de ſuis & legit.* Rationem reddit Paul. *d. l.* 7. quia novis Legibus & hiſce SCtis perſonæ ſuccedentium naturali nomine, puta matris & filii, deſignantur: ſecus atque Lege 12 tabb. qua vocantur ſui heredes & agnati, quæ nomina ſunt civilia, & qualitates, quæ capitis deminutione pereunt. §. *ult. ſup. de leg. agn. tut.*

4. QUI VULGO QUÆSITI] Et hi matri quoque ſuccedunt ſimul cum liberis legitimis, niſi mater ſit illuſtris, & legitimam ſobolem habeat: nati autem ex concu-

 binatu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De jure accreſcendi inter legitimos heredes.

4. Si ex pluribus legitimis heredibus quidam omiſerint hereditatem, vel morte vel alia cauſa impediti fuerint quo minus adeant, reliquis, qui adierint, adcreſcit illorum portio: & licet ante deceſſerint, ad heredes tamen eorum pertinet.

DE SUCCESSIONE Cognatorum.

TITULUS V.

Tertius ordo ſuccedentium ab inteſtato.

POST ſuos heredes, eoſque, quos inter ſuos heredes Prætor & Conſtitutiones vocant: & poſt legitimos (quo numero ſunt agnati, & ii, quos in locum agnatorum tam ſupra dicta Se-

---

binatu (ſc. licito, μὴ ἐξ ἀθεμιτογαμίας) pariter cum legitimis admittuntur etiam ad matris illuſtris ſucceſſionem. *l. pen. C. h. t.* Nimirum mater ſemper certa eſt, & in his SCtis perſonæ naturaliter deſignantur.

4. SI EX PLURIBUS LEGITIMIS HEREDIB.] Ex Marciano *l. 9. de ſuis & leg. her.*

RELIQUIS, &c. ACCRESCIT] *d. l. 9. l. 1. §. 9. h. t.* Ratio eſt, quia nemo heredem pro parte habere poteſt, aut diverſi generis ſucceſſores. *ſup. de her. inſt. §. 5. l. 2. de acq. her. l. 20. C. de jur. del.*

LICET ANTE DECESSERINT] Antequam ipſis accreſceret, quod diſerte expreſſit Marcian. *d. l. 9.* Ceterum poſtquam ipſi adierint.

TITULUS V.

PRÆTOR ET CONSTITUTIONES] Vid. *ſup. de leg. agn. ſucc. in pr. & §. ul. ſup. de her. quæ ab int.*

TAM SCTA QUAM NOSTRA CONSTITUTIO] In agnatorum ordinem SCta tranſtulerunt ma- trem

Senatuſconſulta, quam noſtra erexit Conſtitutio) proximos cognatos Prætor vocat.

Qui vocantur in hoc ordine. De agnatis capite minutis.

1. Qua parte naturalis cognatio ſpectatur: nam agnati capite deminuti, quique ex his progeniti ſunt, ex Lege duodecim Tabularum, inter legitimos non habentur: ſed à Prætore tertio ordine vocantur, exceptis ſolis tantummodo fratre & ſorore emancipatis, non etiam liberis eorum, quos Lex Anaſtaſiana, cum fratribus integri juris conſtitutis, vocat quidem ad legitimam fratris hereditatem, ſive ſororis; non æquis tamen partibus, ſed cum aliqua deminutione, quam facile eſt ex ipſius Conſtitutionis verbis intelligere. Aliis vero agnatis inferioris gradus, licet capitis deminutionem paſſi non ſunt, tamen anteponit eos, & procul dubio cognatis.

De

---

trem & liberos, Juſtinianus fratres & ſorores uterinos, eorumque & ſororum conſanguinearum filios & filias. *l. pen.* §. 1. *C. de leg. her.* §. 4. *ſup. de leg. agn. ſucc.* Anaſtaſius fratres & ſorores emancipatos. §. *prox.*

PRÆTOR VOCAT] Ad bonorum ſcil. poſſeſſionem: nam cognati heredes Jure civili non fiunt. Ceterum ex *Nov.* 118. & ipſi ſuccedunt Jure civili, ut jam non magis, quam agnati, Prætoris auxilio indigeant.

1. AGNATI CAPITE DEMINUTI] Id eſt, minimam capitis deminutionem paſſi, emancipati aut adrogati: media enim aut maxima capitis deminutio jus omne ſucceſſionis tollit. *l.* 1. §. 8. *ad SC. Tert. l.* 1. *C. de her. inſt.*

LEX ANASTASIANA] Hæc poſita non eſt in Codice repetitæ prælectionis, propter *l. ult. C. de leg. her.* veſtigium extat *l.* 4. *C. de leg. tut.*

CUM ALIQUA DEMINUTIONE] Ut fratres integri juris duplum acciperent, ſi fides Theophilo. Juſtinia-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De conjunctis per feminas.

2. Eos etiam, qui per feminini ſexus perſonas ex tranſverſo cognatione junguntur, tertio gradu proximitatis nomine Prætor ad ſucceſſionem vocat.

De liberis datis in adoptionem.

3. Liberi quoque, qui in adoptiva familia ſunt, ad naturalium parentum hereditatem hoc eodem gradu vocantur.

De vulgo quæſitis.

4. Vulgo quæſitos, nullos habere agnatos, manifeſtum eſt: cum agnatio à patre ſit, cognatio à matre: hi autem nullum patrem habere

---

ſtinianus autem *d. l. ult.* emancipatos cum reliquis fratribus ſuccedere voluit ſine ulla deminutione, eorumque etiam filiis ac filiabus jus legitimæ ſucceſſionis dedit.

2. EX TRANSVERSO] Additum, quia qui ſunt in linea recta, in ſecundo ordine à Prætore vocantur, utpote jus legitimorum heredum habentes ex SCtis aut Conſtitutionibus.

PROXIMITATIS NOMINE] Hoc nomine proprie cognatio ſignificatur: agnati enim, & qui legitimum jus habent, licet gradu remotiores, ordine potiores ſunt omnibus cognatis. *l.* 3. *l.* 4. *unde cogn. l.* 8. *de ſuis & leg.* §. *pen. & ult. inf. h. t.*

3. QUI IN ADOPTIVA FAMILIA] Nam & hi jus cognationis in familia naturali retinent. *l.* 1. §. 4. *unde cogn.*

4. NULLOS HABERE AGNATOS] Quia agnationis jus à patre oritur, quem nullum habent vulgo concepti. *d. l.* 4. *unde cogn. l.* 23. *de ſtat. hom.* Sed nec ex concubina nati jus agnationis in familia patris habent. *l.* 24. *d. tit.* Imo ne cognationis quidem in cauſa ſucceſſionis ab inteſtato, extra caſum *auth. licet. C. de nat. lib.*

TAN-

bere intelligantur. Eadem ratione ne inter ſe quidem poſſunt videri conſanguinei eſſe: quia conſanguinitatis jus ſpecies eſt agnationis. Tantum ergo cognati ſunt ſibi, ſicut & matri cognati ſunt. Itaque omnibus iſtis ex ea parte competit bonorum poſſeſſio, qua proximitatis nomine cognati vocantur.

Ex quoto gradu agnati vel cognati ſuccedunt.

5. Hoc loco & illud neceſſario admonendi ſumus, agnationis quidem jure admitti aliquem ad hereditatem etſi decimo gradu ſit, ſive de Lege duodecim Tabularum quæramus, ſive de Edicto, quo Prætor legitimis heredibus daturum ſe bonorum poſſeſſionem pollicetur. Proximitatis vero nomine iis ſolis Prætor promittit bonorum poſſeſſionem, qui uſque ad ſextum gradum cognationis ſunt, & ex ſeptimo ſobrino ſobrinaque nati natæve.

DE

TANTUM ERGO COGNATI, &c.] *l. 2. und. cogn.* dum tamen ex eo complexu orti non ſint, qui jure accuſari & puniri queat. *Nov. 74. c. ult. Nov. 89. c. ult.*

SICUT ET MATRI COGNATI] Leg. ut vet. cod. *ex matre cognati.* Th. *ἀπὸ μητρός.*

5. ETSI DECIMO GRADU] Hoc dicitur *πρὸς διαστολὴν* ſexti, quo terminatur ſucceſſio cognatorum. Nam agnatorum ſucceſſionem verius eſt nullo fine terminatam fuiſſe. per §. 3. *ſup. de leg. agn. ſucc.* §. *ult. inf. de ſerv. cogn. l. 2. §. 1. de ſuis & leg.*

QUO PRÆTOR LEGITIMIS] Quibus ut cuſtos Juris civilis defert bonorum poſſeſſionem, quamvis ſexto gradu ſint remotiores.

SOBRINO SOBRINAQUE NATI] *d. l. 1. §. 3.* & propter has duas perſonas videtur Paul. ſeptem gradus conſtituiſſe. *lib. 4. ſent. 11. in fin.*

DE GRADIBUS Cognationum.

TITULUS VI.

Continuatio, & Cognationis diviſio.

HOc loco neceſſarium eſt exponere, quemadmodum gradus cognationis numerentur. Quare in primis admonendi ſumus, cognationem aliam ſupra numerari, aliam infra; aliam

---

TITULUS VI.

GRADIBUS COGNATIONUM] Gradus dicti ſunt à ſimilitudine ſcalarum, locorumve proclivium, quos ita ingredimur, ut à proximo in proximum, id eſt, eum, qui quaſi ex eo naſcitur, tranſeamus. *l. ult.* §. 10. *h. t.*

NECESSARIUM EST] JCtus gradus cognationum noſſe debet, non tantum ob hereditates & bonorum poſſeſſiones; verum etiam propter nuptias, & teſtimonia judicialia. *d. l. ult. in pr.*

ALIAM SUPRA, ALIAM INFRA] Linea graduum cognationis vel recta eſt & perpendicularis: vel tranſverſa ſive lateralis. Illa iterum vel eſt ſuperior, in qua ſunt parentes, id eſt, omnes adſcendentes, vel inferior, in qua liberi, id eſt, deſcendentes: Hæc eorum eſt, qui ex latere veniunt: eſtque vel æqualis, in qua latera utrimque coëunt, quæ ſcil. eorum eſt, qui pari gradu diſtant à communi parente, ut fratres & duorum fratrum filii; vel inæqualis, cum alter eſt remotior, ut patruus & fratris filius. Recta linea & ſurſum & deorſum initium capit à primo gradu: tranſverſa autem incipit à gradu ſecundo; quia lateralis cognatio ex alio originem trahit, quam de cujus hereditate agitur. *l.* 1. §. 1. *l.* 9. *h. t.* itaque hic primum ſurſum progrediendum ad communem cognationis auctorem, ac mox rurſus deorſum. v. c. ego genitus ſum à patre meo; ecce unum gradum. Idem pater meus genuit Titium fratrem meum: ecce alterum. Hic vides fratres duobus gradibus inter ſe diſtare, & ſic porro.

3. FRA-

aliam ex tranſverſo, quæ etiam à latere dicitur. Superior cognatio eſt parentum, inferior liberorum, ex tranſverſo fratrum ſororumve, & eorum qui quæve ex his generantur: & convenienter patrui, amitæ, avunculi, materteræ. Et ſuperior quidem & inferior cognatio à primo gradu incipit; at ea, quæ ex tranſverſo numeratur, à ſecundo.

Primus gradus.

1. Primo gradu eſt ſupra pater, mater; infra filius, filia.

Secundus.

2. Secundo gradu ſupra avus, avia; infra nepos, neptis; ex tranſverſo frater, ſoror.

Tertius.

3. Tertio gradu ſupra proavus, proavia; infra pronepos, proneptis; ex tranſverſo fratris ſororiſque filius, filia; & convenienter patruus, amita, avunculus, matertera. Patruus eſt frater patris, qui Græce πατραδελφος appellatur. Avunculus eſt frater matris, qui Græce μητραδελφος dicitur. & uterque promiſcue θεῖος appellatur. Amita eſt patris ſoror, quæ Græce πατραδέλφη appellatur. Matertera vero, matris ſoror, quæ Græce μητραδέλφη dicitur, & utraque promiſcue θεία appellatur.

Quar-

---

3. FRATRIS SORORISQUE FILIUS] Qui Græce ἀδελφιδοῦς dicitur, id eſt: fratruelis, filia fratris, ἀδελφιδῆ.

ΠΑΤΡΑ'ΔΕΛΦΟΣ, ΜΗΤΡΑ'ΔΕΛΦΟΣ] Th. πατρῷος, μητρῷος. & ita Cujac. Hotom. Contius.

ΠΑΤΡΑΔΕ'ΛΦΗ, ΜΗΤΡΑΔΕ'ΛΦΗ] Hæc

Quartus.

4. Quarto gradu ſupra abavus, abavia; infra abnepos, abneptis; ex tranſverſo fratris ſororiſque nepos neptiſve; & convenienter patruus magnus, amita magna, id eſt, avi frater & ſoror, item avunculus magnus, & matertera magna, id eſt, aviæ frater & ſoror; conſobrinus, conſobrina, id eſt, qui quæve ex ſororibus aut fratribus procreantur. Sed quidam recte conſobrinos eos proprie dici putant, qui ex duabus ſororibus progenerantur, quaſi conſororinos: eos vero, qui ex duobus fratribus progenerantur, proprie fratres patrueles vocari. Si autem ex duobus fratribus filiæ naſcuntur, ſorores patrueles appellari. At eos, qui ex fratre & ſorore progenerantur, amitinos proprie dici putant. Amitæ tuæ filii conſobrinum te appellant: tu illos amitinos.

Quintus.

5. Quinto gradu ſupra atavus, atavia; infra atnepos, atneptis; ex tranſverſo fratris ſororiſque

---

nomina modo citati non agnoſcunt. nec ſatis Græca ſunt: nam non ſolent Græci compoſita efferre terminatione feminina; ſed uno communi nomine & frater & ſoror patris πατράδελφος, frater & ſoror matris μητράδελφος Græcis dicitur. Pollux *in Onomaſtic.*

4. QUIDAM RECTE CONSOBRINOS, &c.] Qui quæve ex duobus fratribus nati natæve ſunt, fratres & ſorores patrueles proprie appellantur; qui quæve ex duabus ſororibus, conſobrini conſobrinæque, quaſi conſororini; qui quæve ex fratre & ſorore, amitini & amitinæ. *l.1.*§.6 *l.ult.*§.15. *h.t.* ubi tamen JCti teſtantur, hos omnes à pleriſque communi appellatione conſobrinos vocari.

5. PRO-

que pronepos, proneptis; & convenienter propatruus, proamita, id eſt, proavi frater & ſoror; & proavunculus & promatertera, id eſt, proaviæ frater & ſoror. item fratris patruelis vel ſororis patruelis conſobrini & conſobrinæ, amitini & amitinæ filius, filia. propius ſobrino, propius ſobrina. hi ſunt patrui magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ filius, filia.

Sextus.

6. Sexto gradu ſupra tritavus, tritavia; infra trinepos, trineptis; ex tranſverſo fratris ſororiſque abnepos, abneptis; & convenienter abpatruus, abamita, id eſt, abavi frater & ſoror; abavunculus, abmatertera, id eſt, abaviæ frater & ſoror; [item propatrui, proamitæ, proavunculi, promateteræ filius, filia; item propius ſobrino, ſobrinave filius fil a,] item conſobrini, conſobrinæ nepos, neptis, item ſobrini, ſobrinæ, id eſt, qui quæve ex fratribus, vel ſororibus patruelibus, vel conſobrinis, vel amitinis progenerantur.

De

---

5. PROPIUS SOBRINO] Dicitur & propior ſobrino. *d. l.* 1. §. *ult. l. ult.* §. 16. *verſ. perſonæ eod.* & proprior ſobrinus. *l.* 2. *C. und. leg.* Græci σοβρίνῳ ἐγγύτερον appellant in *l.* 2. *C. comm. de ſucceſſ.*

6. SEXTO GRADU] Hoc gradu propria cognationis nomina deſinunt. *l. ult.* §. *ult h. t.*

ITEM PROPIUS SOBRINO SOBRINAVE FILIUS, FILIA]Hæc verba omnino inducenda ſunt. Nam filius & filia propioris ſobrini ſobrinæve aut mihi eſt nepos vel neptis conſobrini & conſobrinæ, aut ſobrinus vel ſobrina. quæ perſonæ mox repetuntur.

CONSOBRINI, CONSOBRINÆ NEPOS, NEPTIS] Male omnino Gothofr. hæc verba expunxit, & retinuit præcedentia.

7. GE-

De reliquis gradibus.

7. Hactenus oſtendiſſe ſufficiat, quemadmodum gradus cognationis numerentur. Namque ex his palam eſt intelligere, quemadmodum ulteriores quoque gradus numerare debeamus: quippe ſemper generata perſona gradum adjicit, ut longe facilius ſit reſpondere, quoto quiſque gradu ſit, quam propria cognationis appellatione quemquam denotare.

De gradibus agnationis.

8. Agnationis quoque gradus eodem modo numerantur.

De graduum deſcriptione.

9. Sed cum magis veritas oculata fide quam per aures animis hominum infigatur, ideo neceſſarium diximus poſt narrationem graduum,

---

7. GENERATA PERSONA GRADUM ADJICIT] Id eſt, unaquæque generatio gradum facit. Itaque ex numero generationum conſtituendus erit numerus graduum. Jus autem Canon. alia denumeratione utitur in linea tranſverſa; quæ tamen in cauſis matrimonialibus duntaxat ſervatur. v. *c. ad ſedem. c. parentela. cauſ. 35. q. 5.*

8. EODEM MODO NUMERANTUR] Id eſt, eadem ratione creſcunt, ut ſemper ſcil. perſona generata adjiciat gradum.

9. OCULATA FIDE] Senſuum omnium certiſſimus eſt oculus: multoque perfectius rei cujuſque cognitio ex oculorum ſenſu, quam aurium percipitur. Ariſtot. περὶ αἰσθήσεως. Horat. *in art.* Herod. *Clio.* Dio Chryſoſt. *orat.* 12. Polyb. 12. ὀφθαλμοὶ τῶν ὤτων ἀκριβέστεροι μάρτυρες.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

duum, eos etiam præſenti libro inſcribi, quatenus poſſint & auribus, & oculorum inſpectione adoleſcentes perfectiſſimum graduum doctrinam adipiſci.

DE SERVILI COGNATIONE.

TITULUS VII.

De ſervili cognatione.

ILLUD certum eſt, ad ſerviles cognationes illam partem Edicti, qua proximitatis nomine bonorum poſſeſſio promittitur, non pertinere: nam nec ulla antiqua Lege talis cognatio computabatur. Sed noſtra Conſtitutione, quam pro jure patronatus fecimus (quod jus uſque ad noſtra tempora ſatis obſcurum, atque nube plenum, & undique confuſum fuerat) & hoc humanitate ſuggerente conceſſimus,

---

PRÆSENTI LIBRO INSCRIBI] Hæc graduum cognationis deſcriptio periit. Sed nullo negotio ſimilis delineari & in tabula repræſentari poteſt: quod & à pleriſque factum eſt.

TITULUS VII.

DE SERVILI COGNAT.] Hic locus nullam novam in Græca paraphraſi inſcriptionem habet, nec in pleriſque manuſcriptis, teſte Fabrot.

AD SERVILES COGNATIONES NON PERTINERE] *l.* 1. §. 2. *unde cogn. l. ult.* §. 5. *de grad. & affin.* id eſt, ne poſt manumiſſionem quidem: nam ſervus ſuccedere aut ſucceſſorem habere non poteſt. *l.* 4. *C. comm. de ſucceſſ.*

NEC ANTIQUA LEGE TALIS COGNATIO] In cauſa vid. ſucceſſionis. Nam in nuptiis etiam cognationis ſervilis ratio habita. §. 10. *ſup. de nupt.*

NOSTRA CONSTITUTIONE] Deſideratur hæc Conſtitutio. v. Cujac. 20. *obſ.* 34.

LI-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſimus, ut ſi quis in ſervili conſtitutus conſortio, liberum vel liberos habuerit, ſive ex libera, ſive ex ſervilis conditionis muliere: vel contra, ſerva mulier ex libero vel ſervo habuerit liberos cujuſcumque ſexus, & ad libertatem his pervenientibus, ii, qui ex ſervili ventre nati ſunt, libertatem meruerint, vel, dum mulieres liberæ erant, ipſi in ſervitute eos habuerint, & poſtea ad libertatem pervenerint, ut hi omnes ad ſucceſſionem patris vel matris veniant, patronatus jure in hac parte ſopito. Hos enim liberos non ſolum in ſuorum parentum ſucceſſionem, ſed etiam alterum in alterius ſucceſſionem mutuam vocavimus, ex illa Lege ſpecialiter eos vocantes, ſive ſoli inveniantur, qui in ſervitute nati, & poſtea manumiſſi ſunt, ſive una cum aliis, qui poſt libertatem parentum concepti ſunt, [ſive ex eodem patre, ſive ex eadem matre, ſive ex aliis nuptiis ad ſimilitudinem eorum] qui ex juſtis nuptiis procreati ſunt.

Col-

LIBERUM VEL LIBEROS] *Liberum*, numero unitatis. v. *ſup*. §. 2. *per quas perſ.* Satis erat dicere, *liberos habuerit*. *l.* 148. *de verb. ſign.*

UT HI OMNES AD SUCCESSIONEM] Igitur hac Conſtitutione nati ex ſervis ancilliſve, ſi parentibus manumiſſis ipſi quoque manumiſſi ſint ſuperſtites, eis ab inteſtato ſuccedunt, excluſis patronis, à quibus ipſi antea excludebantur.

ALTERUM IN ALTERIUS SUCCESSIONEM] Ita ut non ſolum parentibus, ſed etiam ipſi manumiſſi fratres & ſorores inter ſe ſuccedant: nempe patrono deficiente. §. 3. *verſ. ſin autem. tit. prox.*

SIVE EX ALIIS NUPTIIS] Verbum *nuptiis* abeſſe à vet. lib. teſtantur & delendum cenſent Cujac. Cont. Hotom. Giphan. Fabrot. Nec Th. agnoſcit. Addunt etiam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Collatio ordinum & graduum.

1. Repetitis itaque omnibus, quæ jam tradidimus, apparet, non ſemper eos, qui parem gradum cognationis obtinent, pariter vocari: eoque amplius, ne eum quidem, qui proximior ſit cognatus, ſemper potiorem eſſe. Cum enim prima cauſa ſit ſuorum heredum, & eorum, quos inter ſuos heredes enumeravimus, apparet pronepotem vel abnepotem defuncti potiorem eſſe, quam fratrem, aut patrem matremque defuncti: cum alioqui pater quidem & mater (ut ſupra quoque tradidimus) primum gradum cognationis obtineant; frater vero ſecundum, pronepos autem tertio gradu ſit cognationis, & abnepos quarto. Nec intereſt, in poteſtate morientis fuerit, an non, quod vel emancipatus, vel ex emancipato, aut femineo ſexu propagatus eſt. Amotis quoque ſuis here-

---

etiam Cujac. & Hotom. *qualicumque copulatione*. Sed tamen nati ex nefario & damnato coïtu ſuccedere nequeunt.

1. NON SEMPER EOS, QUI PAREM GRADUM, &c.] Duæ ſunt ſuccedentium prærogativæ; una in ordine, altera in gradu: illius autem, quam hujus, potior eſt ratio; in tantum, ut qui in ordine præcedit, licet gradu ſit poſterior, præferatur ei, qui eſt poſterior ordine, quantum vis gradu priori. quod hic illuſtratur exemplis.

PRONEPOTEM VEL ABNEPOTEM, &c. QUAM FRATREM, PATREM, &c.] Legitimi cum ſuis, & qui ſuorum numero ſunt, concurrere non poſſunt, propter prærogativam ordinis ſuorum. Sed ſi ſui inter ſe conferantur, graduum ratio non habetur.

AMOTIS QUOQUE SUIS HEREDIBUS, AGNATUS, &c.] Agnati & ceteri legitimi ſucceſſores, collati cum cognatis, præferuntur ex prærogativa ordinis. *ſup. de ſucc. cogn. in pr.* At inter agnatos ipſos ſpectatur prærogativa graduum, extra quam quod introductura

Nov.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

heredibus, & quos inter ſuos heredes vocari diximus; agnatus, qui integrum jus habet agnationis, etiamſi longiſſimo gradu ſit, plerumque potior habetur, quam proximior cognatus. Nam patrui nepos vel pronepos avunculo vel materteræ præfertur. Toties igitur dicimus, aut potiorem haberi eum, qui proximiorem gradum cognationis obtinet; aut pariter vocari eos, qui cognati ſunt, quoties neque ſuorum heredum, quique inter ſuos heredes ſunt, neque agnationis jure aliquis præferri debeat, ſecundum ea, quæ tradidimus: exceptis fratre & ſorore emancipatis, qui ad ſucceſſionem fratrum vel ſororum vocantur: qui etſi capite deminuti ſunt, tamen præferuntur ceteris ulterioris gradus agnatis.

DE

Nov. 118. *c.* 3. ſi fratrum filii cum patruis concurrant. Repete, quæ tradita *ſup. de leg. agn. ſucc. & de SC. Tert.* §. 3. *& ſeqq.*

SECUNDUM EA, QUÆ TRADIDIMUS] Scilicet *ſup. de ſucceſſ. cogn.*

EXCEPTIS FRATRE ET SORORE EMANCIP.] Ex Conſtitutione Anaſtaſii, §. 1. *ſup. d. tit.* item ſorore uterina & ſororis conſanguineæ ſive uterinæ filiis & filiabus. §. 4. *ſup. de leg. agn. ſucc.* Hodie agnatorum & cognatorum jura confuſa ſunt. *Nov.* 118. ubi Juſt. tres novos ordines ſuccedentium fecit. 1. Deſcendentium, qui reliquos omnes excludunt; in quo ordine graduum ratio non habetur. 2. Adſcendentium; ſed horum proximi tantum vocantur: & cum iis admittuntur etiam fratres ex utroque parente conjuncti; & horum quoque fratrum filii concurrentes cum fratribus, non autem ſi ſoli ſint, ex *Nov.* 127. 3. Lateralium, quorum ſoli quoque proximi vocantur, niſi quod fratrum germanorum filii jure repræſentationis una cum thiis ſuis veniunt, thiiſque defuncti, ejuſque fratribus ex uno latere conjunctis præferuntur.

T I-

DE SUCCESSIONE Libertorum.

TITULUS VIII.

Qui ſuccedunt. De lege XII *tabb.*

NUNC de libertorum bonis videamus. Olim itaque licebat liberto patronum ſuum impune teſtamento præterire: nam ita demum Lex duodecim Tabularum ad hereditatem liberti vocabat patronum, ſi inteſtatus mortuus eſſet libertus, herede ſuo nullo relicto. Itaque inteſtato mortuo liberto, ſi is ſuum heredem reliquiſſet, patrono nihil in bonis ejus juris erat. Et ſi quidem ex naturalibus liberis aliquem ſuum heredem reliquiſſet, nulla videbatur querela: ſi vero adoptivus filius fuiſſet, aperte iniquum erat, nihil juris patrono ſupereſſe.

De jure Prætorio.

1. Qua de cauſa poſtea Prætoris Edicto hæc juris

TITULUS VIII.

ITA DEMUM LEX 12 TABB.] Collectio ex contrariis: Lex duodecim nominatim vocat patronum ad hereditatem liberti inteſtato mortui: ergo in bonis teſtato mortui nullum jus patronus præteritus ex ea Lege habuit.

HEREDE SUO NULLO RELICTO] Nam primum ſuis heredibus liberti deferebat Lex hereditatem. Ulp. *l.* 3. *pr. de ſuis & leg. & in fragm. tit.* 27. *& tit. ult. in pr.*

APERTE INIQUUM ERAT] Cur vero magis iniquum in patrono, quam in patre, matre, fratribus, &c. ingenui? Forte ne alioqui duras nimis conditiones patroni libertis ſuis in præſtanda libertate imponerent. Hotom. *arg. l.* 1. *de bon. libert.*

1. PRÆTORIS EDICTO] Primum teſtandi licen-

juris iniquitas emendata eſt, ſive enim faciebat teſtamentum libertus, jubebatur ita teſtari, ut patrono partem dimidiam bonorum ſuorum relinqueret: & ſi aut nihil, aut minus parte dimidia reliquerat, dabatur patrono contra tabulas teſtamenti partis dimidiæ bonorum poſſeſſio. Sive inteſtatus moriebatur, ſuo herede relicto filio adoptivo, dabatur æque patrono contra hunc ſuum heredem partis dimidiæ bonorum poſſeſſio. Prodeſſe autem liberto ſolebant ad excludendum patronum naturales liberi, non ſolum quos in poteſtate mortis tempore habebat, ſed etiam emancipati & in adoptionem dati: ſi modo ex aliqua parte ſcripti heredes erant, aut præteriti contra tabulas bonorum poſſeſſionem ex Edicto Prætorio petierant. nam ex-

---

licentiam Prætor in liberto coërcuit ad eum modum, ut in textu, & apud Ulp. *tit.* 17. *in pr.*

DIMIDIAM BONORUM] Non tamen admittebatur patronus contra ea bona liberti, quæ in caſtris quæſita. *l.* 3. §. 6. *de bon. libert.*

SIVE INTESTATUS RELICTO FILIO ADOPTIVO] Hoc alterum, quod in hac cauſa mutavit Prætor. Nam Lege 12 tabb. filius liberti adoptivus patronum in totum excludebat, ut ſuus heres.

ÆQUE PATRONO DABATUR, &c. BONOR. POSSESSIO] Th. πραίτωρ ἐδίδυ τὴν contra tabulas. Sed aut ſomniavit, aut corruptus eſt. Qui enim contra tabulas liberto inteſtato mortuo?

SI MODO EX ALIQUA PARTE SCRIPTI] Hæc clauſula pertinet ad datos in adoptionem.

AUT PRÆTERITI CONTRA TAB.] Hoc ad ſolos emancipatos referri debet. nam bonorum poſſeſſio contra tabulas iis non ſolet dari, qui tempore mortis paternæ in aliena ſunt familia. §. 12. *ſup. de her. quæ ab int.* §. 4. *ſup. de exh. lib.*

E x-

exheredati nullo modo repellebant patronum.

De Lege Papia.

2. Poſtea vero Lege Papia adaucta ſunt jura patronorum, qui locupletiores libertos habebant. Cautum eſt enim, ut ex bónis ejus, qui ſeſtertium centum millium patrimonium reliquerat, & pauciores, quam tres liberos (ſive is teſtamento facto, ſive inteſtatus mortuus erat) virilis pars patrono deberetur. Itaque cum unum quidem filium filiamve heredem reliquerat libertus, perinde pars dimidia debebatur patrono, ac ſi is ſine ullo filio filiave inteſtatus deceſſiſſet: cum vero duos duaſve heredes reliquerat, tertia pars debebatur patrono: ſi tres reliquerat, repellebatur patronus.

De

EXHEREDATI NULLO MODO, &c.] Intellige, niſi per querelam teſtamentum, ut inofficioſum, evertiſſent.

2. LEGE PAPIA] Cujus Legis multa fuere capita, Fragmenta reſtituit, notiſque illuſtravit Jac. Gothofredus V. CL.

QUI SESTERTIUM CENTUM MILLIUM] Pro quo præciſe dixit African. rem centum. *l.* 26. *de bon. libert.* Hinc libertus centenarius, qui rem centum millium habet. *l.* 16. *de jur. patron.* Idem autem valet centum millia ſeſtertiorum in bonis habere, & mille aureos. Budæ. *de Aſſe.* & Hotom. *de re num.*

PAUCIORES, QUAM TRES LIBEROS] Igitur liberto centenario, ſive teſtato, ſive inteſtato, mortuo, patronus ex Lege Papia in virilem ejus hereditatis partem admittebatur, ſi is pauciores quam tres liberos reliquiſſet.

SINE ULLO FILIO INTESTATUS] Leg. *teſtatus.* Th. ἐπὶ διαθήκῃ, *condito teſtamento.* Nam liberto inteſtato & ſine liberis defuncto ſolus & in ſolidum ſuccedit patronus. *ſupr. pr.* & §. 1. Cujac. 3. *obſ.* 13.

3. Ne-

De Conſtitutione Juſtiniani.

3. Sed noſtra Conſtitutio (quam pro omni natione, Græca lingua compendioſo tractatu habito compoſuimus) ita hujuſmodi cauſam definivit, ut, ſi quidem libertus vel liberta minores centenariis ſint, id eſt, minus centum aureis habeant ſubſtantiam (ſic enim Legis Papiæ ſummam interpretati ſumus, ut pro mille ſeſtertiis unus aureus computetur) nullum locum habeat patronus in eorum ſucceſſione: ſi tamen teſtamentum fecerint. Sin autem inteſtati deceſſerint, nullo liberorum relicto, tunc patronatus jus, quod erat ex Lege duodecim Tabularum, integrum reſervavit. Cum vero majores centenariis ſint; ſi heredes vel bonorum poſſeſſores liberos habeant, ſive unum, ſive plures cujuſcumque ſexus vel gradus; ad eos ſucceſſiones parentum deduximus, patronis omnibus modis una cum ſua progenie ſemotis. Sin autem ſine liberis deceſſerint: ſi quidem inteſtati, ad omnem hereditatem patronos patronaſque vocavimus ſi vero teſtamentum quidem fecerint, patronos autem aut patronas præterierint, cum nullos liberos haberent, vel habentes eos exheredaverint,

---

3. NOSTRA CONSTITUTIO] Non extat. ſed eam nobis ex Baſilicis repræſentat Cujac. 20. *obſ.* 34.

PRO MILLE SESTERTIIS UNUS AUREUS] Cum autem unus aureus reſponderet tantum ſeſtertiis centum. Non igitur ſimpliciter Legem Papiam interpretatur, ſed emendat.

SIN AUTEM SINE LIBERIS] Quid ſi adoptivos tantum reliquerint? Magis eſt, ut in partem patronus admittatur. *arg. pr. h. t. in fin.* & §. 1. *in pr.* item Conſtitutionis Græcæ relatæ à Cujac. *l.* 20. *obſ.* 34.

VEL

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

verint, vel mater, ſive avus maternus eos præterierint, ita quod non poſſint argui inofficioſa eorum teſtamenta, tunc ex noſtra Conſtitutione per bonorum poſſeſſionem contra tabulas non dimidiam (ut antea) ſed tertiam partem bonorum liberti conſequantur, vel quod deeſt eis, ex Conſtitutione noſtra repleatur, ſi quando minus tertia parte bonorum ſuorum libertus vel liberta eis reliquerit: ita ſine onere, ut nec liberis liberti libertæve ex ea parte legata vel fideicommiſſa præſtentur, ſed ad coheredes eorum hoc onus redundet. Multis aliis caſibus à nobis in præfata Conſtitutione congregatis, quos neceſſarios eſſe ad hujuſmodi diſpoſitionem juris perſpeximus, ut tam patroni patronæque, quam liberi eorum, nec non qui ex tranſverſo latere veniunt, uſque ad quin-

---

Vel mater sive avus maternus] Quippe quorum præteritio pro exheredatione eſt. §. *ult. ſup. de exher. lib.*

Ex Constitut. nostra repleatur] Intelligit haud dubie Conſtitutionem illam, quæ extat in *l. omnimodo.* 30. *C. de inoff. teſt.* ut hactenus eadem ſit ratio legitimæ patronorum & liberorum.

Ita sine onere] Et in hoc igitur eadem quoque patronorum & liberorum conditio, ut ambo portionem legitimam ſine onere habere debeant. *l.* 32. *C. de inoff. teſt. junct. hoc text.*

Vel fideicommissa] Quæ certis perſonis præſtantur ab his, qui petunt bon. poſſeſſionem cont.tabb. *l.* 1. *de leg. præſt.* quod onus olim etiam patrono incumbebat. *l.* 4. *de cond. & dem. l.* 64. §. *ult. ad SC. Treb.*

Usque ad quintum gradum] Mynſing. & Pac. putant hæc verba tantum ad eos referenda eſſe, qui ex latere veniunt, ſed refelluntur ipſo tenore Conſtitutionis; πάτρων καὶ πατρώνισσα, καὶ παῖδες αὐτῶν, καὶ ἔγγονοι, καὶ ἀπέγγονοι, τουτέστιν οἱ ἕως πέμπτου βαθμοῦ κατιόντες τῶν πατρώνων.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

quintum gradum, ad ſucceſſionem libertorum libertarumve vocentur; ſicut ex ea Conſtitutione intelligendum eſt. Et, ſi ejuſdem patroni vel patronæ, vel duorum duarumque pluriumve liberi ſint, qui proximior eſt, ad liberti vel libertæ vocetur ſucceſſionem, & in capita, non in ſtirpes dividatur ſucceſſio: eodem modo & in iis, qui ex tranſverſo latere veniunt, ſervando. Pene enim conſonantia jura ingenuitatis & libertinitatis in ſucceſſionibus fecimus.

Quibus libertinis ſucceditur.

4. Sed hæc de iis libertinis hodie dicenda ſunt, qui in civitatem Romanam pervenerunt, cum nec ſint alii liberti, ſimul & Dedititiis, & Latinis ſublatis, cum Latinorum legitimæ ſucceſſio-

---

Additurque καὶ μόνοι, id eſt, & ſoli. nam qui ex latere veniunt non admittuntur ad illam tertiæ partis bonorum ſucceſſionem, ut mox ſubjicitur: ſed tantum ad ſucceſſionem liberti inteſtato ſine liberis mortui uſque ad quintum gradum, nec hic ulterius patronorum liberi, ut iterum verba oſtendunt: ἕως τοῦ πέμπτου βαθμοῦ οἱ ἐκ πλαγίου συγγενεῖς τοῦ πάτρωνος, καὶ οἱ κατιόντες αὐτοῦ κληρονομείτωσαν τοῦ ἀπελεύθερον.

QUI PROXIMIOR EST, &C. ET IN CAPITA] *l.* 13. §. 1. *& ſeq. de bon. libert.* Ulp. *tit.* 27. §. 1. *& ſeq.* Nimirum hic non quæritur de hereditate parentum patronorum, ſed liberti; ad cujus ſucceſſionem patroni eorumque liberi non veniunt jure ſuorum heredum, ſed agnatorum. *l.* 2. §. 1. *unde legit.*

4. DEDITITIIS ET LATINIS SUBLATIS] *l. un. C. de ded. lib. tol. l. un. C. de Lat. lib. toll.* v. *ſup.* §. 3. *de libertin.*

LEGITIMÆ SUCCESSIONES NULLÆ] Neque teſtamentariæ. Hæc enim omnia, jus teſtamenti faciendi

ceſſiones nullæ penitus erant, quia licet ut liberi vitam ſuam peragebant, attamen ipſo ultimo ſpiritu ſimul animam, atque libertatem amittebant, & quaſi ſervorum, ita bona eorum, jure quodammodo peculii, ex Lege Junia Norbana manumiſſores detinebant. Poſtea vero Senatuſconſulto Largiano cautum fuerat, ut liberi manumiſſoris non nominatim exheredati facti, extraneis heredibus eorum in bonis Latinorum præponerentur. Quibus etiam ſupervenit Divi Trajani Edictum, quod eumdem hominem, ſi invito vel ignorante patrono ad civitatem Romanam venire ex beneficio Principis feſtinarat, faciebat quidem vivum civem Romanum, Latinum vero morientem. Sed noſtra Conſtitutione propter hujuſmodi conditionum vices, & alias difficultates, cum ipſis Latinis etiam Legem Juniam, & Senatuſconſultum Largianum, & Edictum Divi Trajani, in perpetuum deleri cenſuimus, ut omnes liberti civitate Romana fruantur, & mirabili modo quibuſdam adjectio-

---

ciendi, jus capiendæ hereditatis, item heredis habendi, propria erant civium Romanorum.

JURE QUODAMMODO PECULII] Nam mortuo Latino Juniano patronus bona ejus, non tanquam hereditatem, ſed eodem jure ex Lege Junia occupabat, quo dominus peculium ſervi, pater filii retinet. Th.

SC. LARGIANO] Quod ut inutile rejectum eſſe Juſt. refert *in præfat. Nov.* 78.

EXTRANEIS HEREDIBUS EORUM] Id eſt, extraneis heredibus manumiſſorum ſeu patronorum.

DIVI TRAJANI EDICTUM] Hujus Edicti mentio fit *l. un. pr. & §. ult. C. de Lat. lib. toll.*

SED NOSTRA CONSTITUTIONE] Ea eſt *d. l. un. C. d. t.* Noviſſime libertinos omnes tantum non exæquavit ingenuis.

ctionibus ipſas vias, quæ in Latinitatem ducebant, ad civitatem Romanam capiendam tranſpoſuimus.

DE ASSIGNATIONE Libertorum.

TITULUS IX.

An aſſignari poſſit, & quis aſſignationis effectus.

IN ſumma, quod ad bona libertorum attinet, admonendi ſumus, cenſuiſſe Senatum, ut quamvis ad omnes patroni liberos, qui ejuſdem gradus ſunt, æqualiter bona libertorum pertineant, tamen licere parenti uni ex liberis adſignare libertum, ut poſt mortem ejus ſolus is patronus habeatur, cui adſignatus eſt; & ceteri liberi, qui ipſi quoque ad eadem bona, nulla adſignatione interveniente, pariter admitterentur, nihil juris in his bonis habeant: ſed ita demum priſtinum jus recipiant, ſi is, cui adſignatus eſt, deceſſerit, nullis liberis relictis.

De

TITULUS IX.

LICERE PARENTI] Et quidem ſoli parenti manumiſſori: nam liberti manumiſſoris libertum paternum, quamvis à parente ſibi aſſignatum, liberis ſuis aſſignare non poſſunt. *l.* 8. *h. t.*

ASSIGNARE LIBERTUM] Aſſignare libertum eſt teſtificari, cujus ex liberis eum libertum eſſe velit. *l.* 107. *de verb. ſign.* id eſt, jus patronatus, quod alioqui pluribus competeret, uni peculiariter attribuere.

PRISTINUM JUS RECIPIANT] Jus aſſignatione quæſitum ad liberos tranſmittitur; non ad extraneos. quod intelligitur ex verbis SCti. *l.* 1. *h. t. in fin. pr.*

1. SED

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De ſexu aſſignati, & de ſexu graduque ejus cui aſſignatur.

1. Nec tantum libertum, ſed etiam libertam, & non tantum filio nepotive, ſed etiam filiæ neptive adſignare permittitur.

De liberis in poteſtate vel emancipatis.

2. Datur autem hæc adſignandi facultas ei, qui duos pluresve liberos in poteſtate habebit, ut eis, quos in poteſtate habet, adſignare libertum libertamve liceat. Unde quærebatur, ſi eum, cui adſignavit, poſtea emancipaverit, num evaneſcat adſignatio? ſed placuit evaneſcere. quod & Juliano, & aliis pleriſque viſum eſt.

Quibus modis aut verbis adſignatio fit: & de Senatuſconſulto.

3. Nec intereſt, an teſtamento quis adſignet, an ſine teſtamento, ſed etiam quibuſcumque verbis patronis hoc permittitur facere ex ipſo SC. quod Claudianis temporibus factum eſt, Sabellio Rufo & Aſterio Scapula Conſulibus.

DE

---

1. SED ETIAM FILIÆ NEPTIVE] Senatus generaliter loquitur, *Si quis duos pluresve liberos*, &c. ſine diſcrimine ſexus aut gradus. *d. l. 1. h. t.* Quin & filio nepos præferri poteſt. *l. 3. §. 1. eod.* Perperam hæc omiſit Th.

2. PLACUIT EVANESCERE] Non tantum nulla eſt aſſignatio facta emancipato; ſed etiam facta ei, qui in poteſtate erat, emancipatione ejus evaneſcit. *l. 1. in fin. eod.* Sed quod per ſe non habet emancipatus, id per conjunctam perſonam conſequitur in ſpecie *l. 9. eod.* uti & in ſpecie *l. ult. de lib. & poſt.* Cujac.

4. QUIBUSCUMQUE VERBIS] Imo nutu etiam. *l. 1. §. 3. l. 7. eod.* quod ſumptum procul dubio ex verbo *ſignificaſſet*, quo Senatus utitur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

DE BONORUM Poſſeſſionibus.

TITULUS X.

Cur introductæ bonorum poſſeſſiones; & quis ſit earum effectus.

JUs bonorum poſſeſſionis introductum eſt à Prætore, emendandi veteris Juris gratia. Nec ſolum in inteſtatorum hereditatibus vetus Jus eo modo Prætor emendavit, ſicut ſupra dictum eſt, ſed in eorum quoque, qui teſtamento facto deceſſerint. Nam ſi alienus poſthumus heres fuerit inſtitutus; quamvis hereditatem Jure civili adire non poterat, cum inſtitutio non valebat; honorario tamen Jure bonorum poſſeſſor efficiebatur, videlicet, cum à Præ-

---

TITULUS X.

BONORUM POSSESSIONIB.] Hæc ſecunda ſpecies eſt acquiſitionis per univerſitatem, earum quatuor, quæ propoſitæ *ſup. §. ult. per quas perſ.* Bonorum poſſeſſio vi ipſa nihil aliud eſt, quam hereditas. *l. 2. & 3. h. t. l. 117. de reg. jur.* Græci ἀγαθῶν διακατοχὴν appellant, & περιτωρίων διαδοχήν.

EMENDANDI JURIS VETERIS] Dum Prætor, laxando mitigandoque Juris civilis rigorem, viam ad ſucceſſionem aperuit illo Jure neglectis. Neglectis, inquam; nam capere expreſſim prohibitis non ſuccurrit, ne directo contra Leges faciat. *l. 12. §. 1. h. t. l. 12. §. 4. de Publ. in rem act.*

SI ALIENUS POSTHUMUS] Vid. *ſup. §. 26. ſub tit. de legat.*

HONORARIO JURE BON. POSSESSOR.] *l. 3. ſec. tab. l. 6. de inoff. teſt.* quo reſpiciens alibi dixit, etiam olim poſthumum alienum heredem inſtitui potuiſſe. *§. 28. ſup. de legat.*

A NO-

Prætore adjuvabatur: ſed & is à noſtra Conſtitutione hodie recte heres inſtituitur, quaſi & Jure civili non incognitus. Aliquando tamen neque emendandi, neque impúgnandi veteris Juris, ſed magis confirmandi gratia, Prætor pollicetur bonorum poſſeſſionem. Nam illis quoque, qui recte teſtamento facto heredes inſtituti ſunt, dat ſecundum tabulas bonorum poſſeſſionem. Item ab inteſtato ſuos heredes, & agnatos ad bonorum poſſeſſionem vocat. Sed & remota quoque bonorum poſſeſſione, ad eos pertinet hereditas Jure civili. Quos autem ſolus vocat Prætor ad hereditatem, heredes quidem ipſo jure non fiunt, nam Prætor heredem facere non poteſt: per Legem

---

A NOSTRA CONSTITUTIONE] Hæc Conſtitutio non extat. fac. *d.* §. 26. *ſup. de legat.*

CONFIRMANDI GRATIA] Id eſt, adjuvandi. *l.* 7. §. 1. *de juſt. & jur.*

TESTAMENTO HEREDES INSTITUTI] Quibus conſtat neceſſariam non eſſe bonorum poſſeſſionem ſecundum tabulas, cum adita hereditate Jure civili heredes fiant.

SUOS HEREDES ET AGNATOS] Suos heredes ad bon. poſſeſſionem *Unde liberi*, agnatos *Unde legitimi.* quanquam nec his hæc neceſſaria, nec iſtis illa, ut eſt in textu. οὐκ ἔστι δυσχερὴς, οὐδὲ φιλόνεικος ὁ πραίτωρ, ait Th. & Th. Herm. *ad l.* 117. *de reg. jur.* ὁ πραιτώριος νόμος φιλαγαθώτερος, *jus prætorium humanius eſt.*

IPSO JURE NON FIUNT] Ipſo jure hic idem valet, quod Jure civili, ut & alibi, §. 11. *inf. de act.* §. 1. *inf. de perp. & temp. act. l.* 9. §. 1. *uſuf. qu. cav.* Igitur heredes ipſo jure non fiunt, id eſt, non fiunt Jure civili heredes, etſi adeant hereditatem aut pro herede gerant. Alio ſenſu ſui dicuntur ipſo jure heredes exiſtere.

PRÆTOR HEREDEM FACERE NON POTEST] Nam heredem facere, eſt dominum facere. §. *ult. ſup. de her. qual.* quod non eſt Prætoris, qui nudus tantum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Legem enim tantum, vel ſimilem Juris conſtitutionem heredes fiunt, veluti per Senatuſconſulta, & Conſtitutiones Principales: ſed cum eis Prætor dat bonorum poſſeſſionem, loco heredum conſtituuntur, & vocantur bonorum poſſeſſores. Adhuc autem & alios complures gradus Prætor fecit in bonorum poſſeſſionibus dandis, dum id agebat, ne quis ſine ſucceſſore moreretur: Nam anguſtiſſimis finibus conſtitutum per Legem duodecim Tabularum jus percipiendarum hereditatum, Prætor ex bono & æquo dilatavit.

De ſpeciebus ordinariis. Jus vetus.

1. Sunt autem bonorum poſſeſſiones ex teſtamento quidem hæ: Prima quæ præteritis libe-

---

eſt magiſtratus, δικαιοδότης, non νομοθέτης· *cuſtos legum, non conditor*: quamquam quædam invexit præter rationem Juris populo non obnitente.

PER LEGEM] Utpote quæ rebus omnium, tamquam regina & domina præſidet. *l. 2. de legib.*

PER SENATUSCONSULTA] *l. 9. d. t. ſup. de SC. Tert. & de SC. Orfic.*

CONSTITUTIONES PRINCIPUM] Exempl. habes §. 3. & 4. *ſup. de leg. agn. ſucc. l. pen. & ult. C. de leg. her.*

LOCO HEREDUM] Et tantum non vi ipſa heredes. *l. 1. 2. 3. h. t.* unde eſt, quod heredis appellatione etiam bonorum poſſeſſor venire intelligitur. *l. 138. de verb. ſign.* & noſtri paſſim bonorum poſſeſſores vocant ſucceſſores honorarios.

ALIOS COMPLURES GRADUS] Id eſt, ordines, τάξεις, ut ſæpe alibi. *l. 1. §. 1. unde liberi. l. 5. unde cogn. l. un. quis ord. in bon. poſſ.*

EX BONO ET ÆQUO] Nam Prætor & alios ſucceſſorum ordines fecit, & ordinum graduumque ſucceſſionem admiſit, *tit. de ſucceſſ. Edict.*

1. PRIMA, QUÆ PRÆTERITIS LIBERIS] *l. un.*

liberis datur, vocaturque *Contra tabulas*. Secunda, quam omnibus jure ſcriptis heredibus Prætor pollicetur, ideoque vocatur *Secundum tabulas* [teſtamenti]. Et cum de teſtatis prius locutus eſt, ad inteſtatos tranſitum fecit. Et primo loco ſuis heredibus, & iis, qui ex Edicto Prætoris inter ſuos heredes connumerantur, dat bonorum poſſeſſionem, quæ vocatur *Unde liberi*. Secundo, legitimis heredibus. Tertio, decem perſonis, quas extraneo manumiſſori præferebat. Sunt autem decem perſonæ hæ: pater, mater, avus, avia, tam paterni, quam materni, item, filius, filia, nepos, neptis, tam ex filio, quam ex filia; frater ſororve, conſanguinei, vel uterini. Quarto, cognatis proximis. Quinto, *Tanquam ex familia*. Sexto patrono, patronæque, liberiſque eorum,

---

l. un. quis ord. in bon. poſſ. Ulp. *tit.* 28. vid. *ſup.* §. 3. *de exh. lib. & ff. de bon. poſſ. cont. tab.*

SECUNDUM TABULAS] *D. de bon. poſſ. ſec. tab.* Si non ſcriptus heres, ſed nuncupatus ſit, datur ſecundum nuncupationem. *l.* 2. *C. eod.*

UNDE LIBERI] Quæ quidem principaliter introducta liberorum emancipatorum gratia. §. 9. *ſup. de her. qua ab int.* ſed interim tamen & ſuis heredibus Edicto propoſita. *l.* 1. §. 6. *unde liberi.*

LEGITIMIS HEREDIBUS] Quæ dicitur *Unde legitimi*: & generaliter omnibus competit, quibus hereditas aut Lege aut SCto defertur. *l.* 2. §. *ult. l.* 3. *unde legit.*

DECEM PERSONIS] Ulpian. *apud Licin. Rufin. tit.* 16.

EXTRANEO MANUMISSORI] Id eſt, imaginario emptori, cui pater filium non contracta fiducia mancipaverat. Cujac.

TAMQUAM EX FAMILIA] Cujac. *tum quem ex familia*. & ita quoque Theophilum legiſſe putat Fabrot,

rum, & parentibus. Septimo, viro & uxori. Octavo, cognatis manumiſſoris.

Jus novum.

2. Sed eas quidem Prætoria introduxit juriſdictio, à nobis tamen nihil incurioſum prætermiſſum eſt, ſed noſtris Conſtitutionibus omnia corrigentes, *Contra tabulas* quidem & *Secundum tabulas* bonorum poſſeſſiones admiſimus, utpote neceſſarias conſtitutas, nec non ab inteſtato, *Unde liberi*, & *Unde legitimi* bonorum poſſeſſiones. Quæ autem in Prætoris Edicto quinto loco poſita fuerat, id eſt, *Unde decem perſonæ*, eam pro propoſito & compendioſo ſermone ſupervacuam oſtendimus. Cum enim præfata bonorum poſſeſſio decem perſonas præponebat extraneo manumiſſori; noſtra Conſtitutio, quam de emancipatione liberorum fecimus, omnibus parentibus, eiſdemque manumiſſoribus, contracta fiducia manumiſſionem facere dedit. ut ipſa manumiſſio eorum hoc in ſe habeat privilegium, & ſupervacua fiat ſupra dicta bonorum poſſeſſio. Sublata igitur prædicta quinta bonorum poſſeſſione, in gradum ejus ſextam antea bonorum

---

VIRO ET UXORI] Hæc *unde vir & uxor* dicta. *D. & C. unde vir & ux.*

COGNATI MANUMISSORIS] § *pen ſup. de ſucc. libert.* Ulp. *tit.* 28. § 6.

2. UTPOTE NECESSARIAS] Aut utique utiles. Nam nec *contra tabb.* nec *unde liberi* neceſſariæ ſuis heredibus, nec ſcriptis *ſecundum tabulas*, nec agnatis *unde legitimi*. adeoque hodie poſt *Nov.* 118. nulla neceſſaria, excepta illa *Unde vir & uxor.*

NOSTRA CONSTITUTIO] Extat in *l. ult. C. de emanc. lib.* vid. *ſup.* § 6 *quib. mod. jus pat. pot.*

UTRAM-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

rum poſſeſſionem induximus, & quintam fecimus, quam Prætor proximis cognatis pollicetur. Cumque antea fuerat ſeptimo loco bonorum poſſeſſio, *Tamquam ex familia*, & octavo *Unde patroni patronæque, liberi & parentes eorum*; utramque per Conſtitutionem noſtram, quam de jure patronatus fecimus, penitus evacuavimus. Cum enim ad ſimilitudinem ſucceſſionis ingenuorum, libertinorum ſucceſſiones poſuerimus, quas uſque ad quintum gradum tantummodo coarctavimus, ut ſit aliqua inter ingenuos & libertinos differentia; ſufficit eis tam *Contra tabulas* bonorum poſſeſſio, quam *Unde legitimi* & *Unde cognati*: ex quibus poſſunt ſua jura vendicare, omni ſcrupuloſitate, & inextricabili errore iſtarum duarum bonorum poſſeſſionum reſoluto. Aliam vero bonorum poſſeſſionem, quæ *Unde vir & uxor* appellatur, & nono loco inter veteres bonorum poſſeſſiones poſita fuerat, & in ſuo vigore ſervavimus, & altiore loco, id eſt, ſexto eam poſuimus, decima quoque veteri bonorum poſſeſſione, quæ erat *Unde cognati*

UTRAMQUE PER NOSTRAM CONSTITUTIONEM] Hæc eſt eadem illa Græca Conſtitutio, cujus meminit *ſup.* §. 3. *de ſucc. libert.* repræſentata à Cujac. 20. *obſ.* 34.

USQUE AD QUINTUM GRADUM] Tam liberorum patroni, quam ex tranſverſo conjunctorum, ut recte Cujac. & verba Conſtitutionis oſtendunt, *d.* §. 3. *de ſucc. libert.* à nobis relata. Errat igitur cum Mynſing. Pacius *in margine*.

QUAM UNDE LEGITIMI, ET UNDE COGNATI] Scil. liberto inteſtato ſine liberis defuncto. *d.* §. 3. *ſup. de ſucc. libert.*

UNDE VIR ET UXOR] Quæ nunc agmen ordinariarum claudit. Illa alia ſucceſſionis ſpecies eſt, per quam conjux inops ad partem vocatur, *auth. præterea. C. und. vir & ux.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

gnati manumiſſoris, propter cauſas enumeratas merito ſublata, ut ſex tantummodo bonorum poſſeſſiones ordinariæ permaneant, ſuo vigore pollentes.

Species extraordinaria.

3. Septima eas ſecuta, quam optima ratione Prætores introduxerunt. Noviſſime enim promittitur Edicto iis etiam bonorum poſſeſſio, quibus ut detur, Lege, vel Senatuſconſulto, vel Conſtitutione comprehenſum eſt: quam neque bonorum poſſeſſionibus, quæ ab inteſtato veniunt, neque iis quæ ex teſtamento ſunt, Prætor ſtabili jure connumeravit: ſed quaſi ultimum & extraordinarium auxilium (prout res exigit) accommodavit, ſcil. iis, qui ex Legibus, Senatuſconſultis, Conſtitutionibuſve Principum, ex novo jure, vel ex teſtamento, vel ab inteſtato veniunt.

De

SEX TANTUMMODO ORDINARIÆ] Duæ extante teſtamento, *contra tabulas*, *& ſecundum tabulas*; quatuor tabulis non extantibus, *unde liberi*, *unde legitimi*, *unde cognati*, & *unde vir & uxor*. Dicuntur ordinariæ, quia certum habent in Edicto ordinem, gradum & titulum. *l. 1. quis ord. in bon. poſſ.* Quæ ſequuntur, ſunt extraordinariæ.

3. LEGE VEL SCTO] *l. un. D. ut ex Legib. SCtis. vel Conſtit. bon. poſſ.* Diſtinguitur etiam bonorum poſſeſſio in edictalem & decretalem. *l. 1. §. 7. de ſucc. edict. l. 1. §. 4. unde lib. l. 30. §. 1. de acq. her.* illa ex ipſo Edicto ſine decreto aut cauſæ cognitione poſtulanti datur, ac proinde de plano peti poteſt; quales natura ſua omnes ordinariæ: hæc non ex ſolo Edicto, ſed interveniente decreto, &c. decernitur. *l. 2. §. 1. quis ord. in bon poſſ. l. 3. §. pen. h. t.* quales Carboniana aliæque extraordinariæ. *l. 1. & paſſ. de Carbon. edict. l. 84. de acq. her. l. 14. §. ult. cont. tab.*

4. IN

De ſucceſſorio edicto.

4. Cum igitur plures ſpecies ſucceſſionum Prætor introduxiſſet, eaſque per ordinem diſpoſuiſſet, & in unaquaque ſpecie ſucceſſionis ſæpe plures extent diſpari gradu perſonæ; ne actiones creditorum differrentur, ſed haberent, quos convenirent, & ne facile in poſſeſſionem bonorum defuncti mitterentur, & eo modo ſibi conſulerent, ideo petendæ bonorum poſſeſſioni certum tempus præfinivit. Liberis itaque & parentibus, tam naturalibus quam adoptivis, in petenda bonorum poſſeſſione anni ſpatium, ceteris autem (agnatis, vel cognatis) centum dierum dedit.

De jure accreſcendi: & iterum de ſucceſſorio Edicto.

5. Et ſi intra hoc tempus aliquis bonorum poſſeſſionem non petierit, ejuſdem gradus per-

---

4. IN UNAQUAQUE SPECIE SUCCESS.] Id eſt, ordine, ut in tribus illis ab inteſtato, liberorum, agnatorum, cognatorum. nam quarti, viri & uxoris ſcil. nulli ſunt gradus.

PLURES DISPARI GRADU] Gradus hoc loco non pro ordine ſucceſſionis accipitur, ſed proprie pro ordine cognationis.

NE ACTIONES CREDITORUM, &c.] Ratio Edicti ſucceſſorii. *l.* 1. *pr. de Edict. ſucc.*

LIBERIS ET PARENTIBUS ANNI SPATIUM] Largius tempus liberis & parentibus tributum eſt in honorem ſanguinis. *d. l.* 1. §. 12. *& ult.*

5. EJUSDEM GRADUS PERSONIS ADCRESCIT] *l.* 3. § *ult. cum* 2. *ll ſeqq. h. t. l. un. C. quand. non pet. part.* Nota, jus accreſcendi etiam locum habere in ſucceſſione ab inteſtato, non legitima tantum. §. *ult. ſup.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

perſonis adcreſcit; vel ſi nullus ſit, deinceps ceteris bonorum poſſeſſionem perinde ex ſucceſſorio Edicto pollicetur, ac ſi is, qui præcedebat, ex eo numero non eſſet. Si quis itaque delatam ſibi bonorum poſſeſſionem repudiaverit, non, quouſque tempus bonorum poſſeſſioni præfinitum exceſſerit, expectatur, ſed ſtatim ceteri ex eodem Edicto admittuntur.

Explicatio dicti temporis.

6. In petenda autem bonorum poſſeſſione dies utiles ſinguli conſiderantur.

Quomodo peti debet.

7. Sed bene anteriores Principes & huic cauſæ providerunt, ne quis pro petenda bonorum poſſeſſione curet; ſed quocumque modo ad-

---

de SC. Orfic. ſed etiam honoraria. vid. Duar. 1. *de jur. accr.* 20. *&* 2. *c.* 18.

DEINCEPS CETERIS] Ut tamen inter ceteros admittatur & ipſe, qui excluſus eſt: nam Prætor etiam in una eademque perſona ſucceſſionem admiſit: v. c. Filius omiſſa bon. poſſeſſione *unde liberi*, poterit adhuc petere *unde legitimi*, aut *unde cognati. d. l.* 1. §. 11. *de ſucc. Ed.*

SED STATIM CETERI] Et repudiantibus primis, ſtatim inſequentibus tempus currit. *d. l.* 1. §. 6. *&* 10.

6. DIES UTILES] Id eſt, quibus experiundi poteſtas eſt: qui proinde neque ignoranti, neque agere non valenti currunt. *l.* 2. *pr. &* §. 1. *quis ord. in bon. poſſ. l.* 1. *de div. & temp. præſcr.* His opponuntur continui, qui ſine interruptione currunt.

7. ANTERIORES PRINCIPES] Conſtantinus in *l. ult. C. qui adm. ad bon. poſſ.*

QUOCUMQUE MODO, &c. INDICIUM] Sufficit qualecumque indicium admittendæ bon. poſſeſſionis, οἱαδήποτε ἔμφασις, qualiſcumque ſignificatio, aut, ut eſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

admittentis eam indicium intra ſtatuta tempora oſtenderit, plenum habeat earum beneficium.

DE ACQUISITIONE per adrogationem.

TITULUS XI.

Continuatio, & origo.

EST & alterius generis per univerſitatem ſucceſſio, quæ neque Lege duodecim Tabularum, neque Prætoris Edicto, ſed eo jure, quod conſenſu receptum eſt, introducta eſt.

Qui hoc modo acquiruntur. Jus vetus.

1. Ecce enim, cum paterfamilias ſeſe in adrogationem dat, omnes res ejus corporales, &

---

eſt in *d. l. ult.* teſtatio amplectendæ hereditatis. Magiſtratum tamen adire oportet, apud quem de voluntate noſtra publice teſtemur. *d. l. ult.*

TITULUS XI.

ACQUISITIONE PER ADROGATIONEM] Species acquiſitionis per univerſitatem, quæ inter hæc genera tertio loco collocata eſt §. *ult. ſup. per quas perſon.*

EO JURE, QUOD CONSENSU] Id eſt, moribus & conſuetudine. Quamvis enim jus patriæ poteſtatis Lege Romuli introductum, & à Decemviris poſtea repetitum eſt, cujus hæc acquiſitio videtur eſſe ſequela: tamen nulla Lege cautum, ut liceret civi Rom. filium ſibi adſciſcere. Quin ſingulæ olim adrogationes populo auctore fiebant in comitiis.

1. OMNES RES EJUS] Qui ſe adrogandum dat, cum capite fortunas quoque ſuas in familiam & domum alienam transfert. *l.* 11. §. 2. *ſec. tab. l.* 15. *de adopt.* in tantum ut & nomina & actiones tranſeant ſine ulla ceſſione, ut eſt in textu. Atque adeo etiam poſſeſſio. *l.* 16. *de precar.*

ut

& incorporales, quæque ei debitæ ſunt, adrogatori antea quidem pleno jure acquirebantur, exceptis iis, quæ per capitis deminutionem pereunt, quales ſunt operarum obligationes, & jus agnationis. uſus etenim & uſusfructus, licet his antea connumerabantur, attamen capitis deminutione minima eos tolli prohibuit noſtra Conſtitutio.

Jus novum.

2. Nunc autem nos eamdem acquiſitionem, quæ per adrogationem fiebat, coarctavimus ad ſimilitudinem naturalium parentum. Nihil enim aliud, niſi tantummodo uſusfructus, tam naturalibus parentibus, quam adoptivis, per filios familiarum acquiritur in iis rebus, quæ extrinſecus filiis obveniunt, dominio eis integro ſervato. Mortuo autem filio adrogato in adoptiva familia, etiam dominium rerum ejus ad adrogatorem pertranſit, niſi ſuperſint aliæ per-

ut plus hic tribuatur adrogatori, quam heredi. *l. 23. de aeq. poſſ.* cujus rei ratio petenda ex *l. 18. d. t.*

QUALES OPERARUM] Officialium ſcil. nam fabrilium obligatio, capitis deminutione non perimitur: quippe quæ à quocumque cuicumque recte ſolvuntur. *l. 9. §. 1. de op. lib.* Locus difficilis, quem Th. ſe explicaturum pollicetur, non explicat tamen, lapſu, ut credo, memoriæ. videſis Cujac.

NOSTRA CONSTITUTIO] *l. pen. C. de uſufr.* vid. *ſup. §. pen. d. t.*

2. QUAM ADOPTIVIS] Ratio enim non patitur, ut plus tribuatur patri adoptivo, quam naturali cui eorum quæ extrinſecus obveniunt, uſusfructus tantum conceſſus, *l. 6. C. de bon. quæ lib §. 1 ſup. per quas perſ.*

ET JAM DOMINIUM AD ADROGATOREM] Non jure peculii, ſed jure hereditatis ei delatæ poſt liberos & fratres defuncti. *l. 4. C. de bon. quæ lib.* hæ enim ſunt illæ perſonæ, quas mox ait patrem antecedere ex ſua Conſtitutione; quæ eſt *l. ult. C. comm. de ſucceſſ.*

3. IPSO

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

perſonæ, quæ ex Conſtitutione noſtra patrem in iis, quæ acquiri non poſſunt, antecedant.

Effectus hujus acquiſitionis.

3. Sed ex diverſo pro eo, quod is debuit qui ſe in adoptionem dedit, ipſo quidem jure adrogator non tenetur, ſed nomine filii convenietur, &, ſi noluerit eum defendere, permittitur creditoribus per competentes noſtros magiſtratus bona, quæ ejus cum uſufructu futura fuiſſent, ſi ſe alieno juri non ſubjeciſſet, poſſidere, & legitimo modo ea diſponere.

DE EO, CUI LIBERTATIS cauſa bona addicuntur.

TITULUS XII.

Continuatio, & ſumma.

ACCESSIT novus caſus ſucceſſionis ex Conſtitutione divi Marci. Nam ſi ii, qui liber-

---

3. IPSO QUIDEM JURE] Id eſt, τῇ ἀκριβείᾳ, ut ecte Th. mera & ſtricta ratione juris; cum nemo perſoali actione teneatur, niſi qui contraxit, aut heres ejus. Adrogator autem non contraxit, neque perſonam ſuſcepit drogati, heredis inſtar. neque ex antegeſto de peculio onveniri poteſt. *l. 42. de pecul.*

SED NOMINE FILII] Ex bono & æquo: neque nim in fraudem creditorum adrogationes fieri permitendum erat.

CUM USUFRUCTU] Hoc ideo ait, quia nunc ſous uſusfructus patri adrogatori quæritur, proprietate pees adrogatum m anente. §. *præc.*

TITULUS XII.

NOVUS CASUS] Quartus acquirendi per univerſitatem modus, & poſtremus inter eos, qui propoſiti unt §. *ult. ſup. per quas perſon.*

Li-

libertatem acceperunt à domino in teſtamento, ex quo non aditur hereditas, velint bona ſibi addici libertatum conſervandarum cauſa, audiuntur.

Reſcriptum D. Marci.

1. Et ita divi Marci reſcripto ad Pompilium Rufum continetur. Verba reſcripti ita ſe habent, *Si Verginio Valenti, qui teſtamento ſuo libertatem quibuſdam adſcripſit, nemine ſucceſſore ab inteſtato exiſtente, in ea cauſa bona ejus eſſe cœperunt, ut venire debeant, is, cujus de ea re notio eſt, aditus, rationem deſiderii tui habebit, ut libertatum, tam earum, quæ directo, quam earum, quæ per ſpeciem fideicommiſſi relictæ ſunt, tuendarum gratia addicantur tibi, ſi idonee creditoribus caveris de ſolido, quod cuique*

LIBERTATEM ACCEPERUNT] Vel quilibet extraneus. *l.* 6. *l. ult. pr. C. de teſtam. man. l.* 50. §. 1. *D. eod.*

BONA SIBI ADDICI] Qui quidem neque heredes ſunt, neque bonorum poſſeſſores, attamen quia in locum defuncti ſuccedunt, bon. poſſeſſoribus aſſimilantur. *l.* 4. §. *propen. de fideic. libert.* atque in eos tamquam heredes prætorios utiles actiones creditoribus dantur. *l.* 3. *d. t.*

1. POMPILIUM RUFUM] Putat Eguin. Baro ſervum, ad quem reſcribit D. Marcus, prænomen ſortitum eſſe manumiſſoris, & ad id tempus Juſtinianum reſpexiſſe.

NEMINE SUCCESSORE AB INTESTATO] Alias ſi deſtituto teſtamento is, qui ab inteſtato venit, hereditatem amplectatur, libertates non debentur. *l.* 1. *C. de fideic. lib.*

ADDICANTUR TIBI] Itaque addici bona dicuntur, cum ab eo, qui juriſdictioni præeſt, cauſa cognita petenti attribuuntur.

IDONEE CAVERIS] Satiſdato, aut pignoribus, ſed & idonee cautum videtur, ſi fides habita fuerit promittenti. *l.* 4. §. 11. *de fideic. her.*

DE SOLIDO] *l.* 2. *d. t.* Id eſt, de ſorte & uſuris *d. l.* 4.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

que debetur, ſolvendo. Et ii quidem, quibus recte libertas data eſt, perinde liberi erunt, ac ſi hereditas adita eſſet. Ii autem, quos heres manumittere rogatus eſt, à te libertatem conſequentur: ita autem, ut ſi non alia conditione velis tibi bona addici, quam ut ii etiam, qui directo libertatem acceperunt, tui liberti fiant. Nam huic etiam voluntati tuæ, ſi ii, quorum de ſtatu agitur, conſentiant, auctoritatem noſtram adcommodamus. Et ne hujus reſcriptionis noſtræ emolumentum alia ratione irritum fiat, ſi fiſcus bona agnoſcere voluerit, & ii, qui rebus noſtris attendunt, ſciant commodo pecuniario præferendam eſſe libertatis cauſam, & ita bona cogenda, ut libertas eis ſalva ſit, qui eam adipiſci potuerunt, ac ſi hereditas ex teſtamento adita eſſet.

Utilitas reſcripti.

2. Hoc reſcripto ſubventum eſt & libertatibus, & defunctis, ne bona eorum à creditoribus poſſideantur, & veneant. Certe ſi fuerint hac

---

d. l. 4. §. 11. Admiſſa & de parte ſolvenda pactio à Juſt. *d. ult. C. de teſt. man.*

A TE LIBERTATEM CONSEQUENTUR] Hi igitur manumiſſoris liberti efficientur, illi Orcini.

TUI LIBERTI FIANT] A te libertatem accipiant, tamquam fideicommiſſariam. Weſ.

SI II, &c. CONSENTIANT] Neque tamen diſſenſu eorum impeditur bonorum addictio: ſed quem patronum habere recuſant, dominum habere coguntur. *d. l. ult. C. de teſt. man.*

SI FISCUS BONA AGNOSCERE] Fiſco quoque cauſa libertatis prælata, ut nec ille aliter ad bona vacantia admittatur, quam ſi & ipſe libertates præſtet. *d. l.* 4. §. 17. *de fideic. lib.*

2. NE BONA, &C. POSSIDEANTUR, &c.] Quod eſt ignominioſum. §. 1. *ſup. quib. ex cauſ. man. non lic.*

QUI

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

hac de cauſa bona addicta, ceſſat bonorum venditio: exiſtit enim defuncti defenſor, & quidem idoneus, qui de ſolido creditoribus cavet.

Quibus caſibus locus eſt reſcripto. De libertate in teſtamento vel in codicillis relicta.

3. In primis hoc reſcriptum toties locum habet, quoties teſtamento libertates datæ ſunt. Quid ergo, ſi quis inteſtatus decedens, codicillis libertates dederit, neque adita ſit ab inteſtato hereditas, an favor Conſtitutionis debebit locum habere? Certe ſi inteſtatus deceſſerit, & codicillis dederit libertatem, competere eam, nemini dubium eſt.

Si certum ſit vel incertum, utrum ſucceſſor exiſtat.

4. Tunc Conſtitutioni locum eſſe, verba oſtendunt, cum nemo ſucceſſor ab inteſtato exiſtat. Ergo quamdiu incertum erit, utrum exiſtat, an non, ceſſabit Conſtitutio. Si vero certum eſſe cœperit, neminem exiſtere, tunc erit Conſtitutioni locus.

De

QUI DE SOLIDO CAVET] Ut proinde nec creditores juſtam querimoniæ cauſam habeant. & alias quoties alicujus defenſor idoneus exiſtit, creditores in bona mitti non ſolent. *l.* 2. *quib. ex cauſ. in poſſ.*

3. SI QUIS INTESTATUS CODICILLIS] Loquitur Conſtitutio de libertatibus teſtamento datis: ſed placuit favorem Conſtitutionis etiam ad libertates codicillis ab inteſtato datas extendi. *l. ult. C. de teſt. man.*

4. QUAMDIU INCERTUM] Ex Ulpian. *l.*4.*pr. de fideic. libert.*

5. QUI

De in integrum reſtitutione.

5. Si is, qui in integrum reſtitui poteſt, abſtinuerit hereditate; an, quamvis poteſt in integrum reſtitui, poſſit admitti Conſtitutio, & bonorum addictio fieri? Quid ergo, ſi poſt addictionem libertatum conſervandarum cauſa factam, in integrum ſit reſtitutus? Utique non erit dicendum revocari libertates: quia ſemel competierunt.

Si libertates datæ non ſunt.

6. Hæc Conſtitutio libertatum tuendarum cauſa introducta eſt. Ergo ſi libertates nullæ ſint datæ, ceſſat [hæc] Conſtitutio. Quid ergo, ſi vivus dederit libertates vel mortis cauſa, & ne de hoc quæratur, utrum in fraudem creditorum, an non, factum ſit, idcirco velint ſibi addici bona, an audiendi ſint? Et magis eſt ut audiri debeant, etſi deficiant verba Conſtitutionis.

De ſpeciebus additis à Juſtiniano.

7. Sed cum multas diviſiones ejuſmodi Conſtitutioni deeſſe perſpeximus, lata eſt à nobis pleniſſima Conſtitutio, in qua multæ ſpecies collatæ ſunt, quibus jus hujuſmodi ſucceſſionis pleniſſimum eſt effectum, quas ex ipſius lectione Conſtitutionis poteſt quis cognoſcere.

---

5. QUI IN INTEGRUM RESTITUI POTEST] Hic locus deſcriptus eſt ex *d. l. 3. §. 1. & 2.*

6. ETSI DEFICIANT VERBA CONSTIT.] Igitur ex æquitate & ſententia Conſtitutionis, quæ libertates in propoſito ipſo jure non valerent, conſervantur beneficio addictionis bonorum.

7. PLENISSIMA CONSTITUTIO] Quæ eſt *l. ult. C. de teſtam. man.*

DE SUCCESSIONIBUS ſublatis, quæ fiebant per bonorum venditiones, & ex Senatuſconſulto Claudiano.

TITULUS XIII.

ERANT ante prædictam ſucceſſionem olim & aliæ per univerſitatem ſucceſſiones, qualis fuerat bonorum emptio, quæ de bonis debitoris vendendis per multas ambages fuerat introducta, & tunc locum habebat, quando judi-

---

TITULUS XIII.

QUALIS FUERAT BONORUM EMPTIO] Bonorum appellatio, ſicut hereditatis, univerſitatem quandam ac jus ſucceſſionis demonſtrat, & bonorum emptor ſimilis erat bonorum poſſeſſori. *l.* 4. §. 21. *de fideic. lib.* Succeſſit autem hæc ignominioſa bonorum proſcriptio in locum ſectionis debitorum in partes, Lege 12 tabb. introductæ: quam crudelitatem conſenſu publico poſtea eraſam eſſe, & in pudoris notam pœnam capitis converſam, bonorum adhibita proſcriptione, teſtatur Tertull. Apol. c. 3. *Suffundere*, inquit, *maluit hominis ſanguinem, quam effundere.* add. Gall. *l.* 20. *c.* 1. Salmaſ. *de mod. uſur. c.* 18.

PER MULTAS AMBAGES] Bona debitoris, poſtquam aliquamdiu celeberrimis in locis proſcripta pependiſſent, ex Edicto poſſideri jubebantur: dein magiſter poſtulabatur & creabatur, per quem diſtrahebantur, & emptori addicebantur; qui omnibus in ſolidum ſatisfaciebat; aut antequam emeret cum creditoribus de certa parte decidebat. Cic. *pro Quint. & 6. ad Attic.* 1. Atque hæc bonorum diſtractio etiam decemvirali verbo *ſectio* dicebatur. Fuſius hæc Th.

QUANDO JUDICIA ORDINARIA] Planius dixiſſet, quando veterum judiciorum ordo ſervabatur, quem poſteritas neglexit. quamquam quid hæc judiciorum di-

judicia ordinaria in uſu fuerant. ſed cum extraordinariis judiciis poſteritas uſa eſt, ideo cum ipſis ordinariis judiciis etiam bonorum venditiones expiraverunt, & tantummodo creditoribus datur, officio judicis bona poſſidere, &, prout utile eis viſum eſt, ea diſponere. quod ex latioribus Digeſtorum libris perfectius apparebit. Erat & ex Senatuſconſulto Claudiano miſerabilis per univerſitatem acquiſitio, cum libera mulier ſervili amore bacchata, ipſam libertatem per Senatuſconſultum amittebat, & cum libertate ſubſtantiam. quod indignum noſtris temporibus eſſe exiſtimantes, & à noſtra civitate deleri, & non inſeri noſtris Digeſtis conceſſimus.

---

diverſitas ad rem præſentem faciat, non video; ac ne illud quidem, quid circa eam poſtea innovatum, niſi quod bonorum emptor deſierit eſſe ſucceſſor univerſi juris, & bona ita vendi cœpta, ut ex pretio eorum creditoribus ſatisfieret. *l.* 6. *&* 9. *C. de bon. auct. jud. poſſ.*

Digestorum libris] Sub *tit. de reb. auct. judic. poſſ.* Jure noviſſimo modus huic rei conſtitutus, ut jam miſſio non fiat in univerſa bona, ſicut olim, ſed tantum pro quantitate debiti. *Nov.* 53. *c.* 4. §. 1. unde *auth. & qui jurat. C. eod.*

SC. Claudiano] Ejus meminit Tac. 12. *annal.* Tertull. 2. *ad ux.* auctorem hujus Juris Veſpaſianum facit Suet. c. 11. forte quia ab eo renovatum.

Libertatem amittebat] Poſt trinam denuntiationem domini. Th. denuntiationis meminit & Ulp. *tit.* 11. §. 10. Paul. *l.* 27. *depoſ.* Tacitus autem denunciationis non meminit, ſed ſimpliciter ignorantis domini. Et forte diſputatione JCtorum hæc neceſſitas addita SCto. Hodie libertatem non amittit, ſed verberibus caſtigatur ſervus, & diſſolvitur ejuſmodi conjunctio. *l. un. C. de SC. Claud. toll.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

DE OBLIGATIONIBUS.

TITULUS XIV.

Continuatio, & definitio.

NUNC tranſeamus ad obligationes. Obligatio eſt juris vinculum, quo neceſſitate adſtringimur alicujus rei ſolvendæ ſecundum noſtræ civitatis jura.

Diviſio prior.

1. Omnium autem obligationum ſumma di-

TITULUS XIV.

OBLIGATIONIBUS] Th. & Accurſ. putant hic initium fieri doctrinæ de actionibus. ſed perperam: nam non minus obligatio res eſt incorporalis & ad ſecundum juris objectum pertinet, quam hereditas, uſusfructus, ſervitutes. *ſup. de reb. corp. & incorp. & §. ult. de uſ. & hab.*

JURIS VINCULUM] Omnis obligatio eſt juris vinculum: obligatio civilis, vinculum juris civilis; naturalis, vinculum æquitatis. *l.* 95. §. 4. *de ſolut.* civilis mera, rigoris ſeu *ἀκριβοδικαίου. inf. de exc. in pr.*

NECESSITATE] Propter actionem, quam obligatio parit. Itaque nec obligatio naturalis huc pertinet, ex qua Jure civili agi non poteſt, quamvis moralem neceſſitatem adjunctam habeat; veluti quæ ex nudo pacto naſcitur. *l.* 7. §. 4. *de pact. juncta l.* 84. §. 1. *de reg. jur.* nec civilis nuda, quæ propemodum ſine re eſt, & exitu inutilis. *l.* 3. §. 1. *de conſt. pec. l.* 112. *de reg. jur.*

ALICUJUS REI] Rei nomen generale eſt, & factum quoque comprehendit. *l.* 1. *in fin. de reb. cred. l.* 3. *de obl. & act.*

NOSTRÆ CIVITATIS JURA] Verba hæc reſpiciunt obligationem, ut non adſtringat, niſi juſta ſit & legitima. Fabrot.

1. OMNIUM OBLIGATIONUM] Scil. ad actionem

diviſio in duo genera deducitur. namque aut Civiles ſunt, aut Prætoriæ. Civiles ſunt, quæ aut Legibus conſtitutæ, aut certo Jure civili comprobatæ ſunt. Prætoriæ ſunt, quas Prætor ex ſua juriſdictione conſtituit, quæ etiam honorariæ vocantur.

Diviſio poſterior.

2. Sequens diviſio in quatuor ſpecies dividitur. Aut enim ex contractu, aut quaſi ex contractu

---

nem producendam efficacium: de quibus ſolis etiam concepta definitio.

CIVILES AUT PRÆTORIÆ] Diſtributio ex cauſis remotioribus: nulla enim eſt abſolute dicta obligatio, quæ non aut Jure civili aut Prætorio conſtituta vel recepta ſit.

AUT JURE CIVILI COMPROBATÆ] Prioris generis eſt obligatio literarum & verborum, pacti legitimi, furti nec manifeſti, damni injuria dati, &c. hujus ſunt omnes, quæ naſcuntur ex contractibus juris gentium. *l. 7. de pact.*

PRÆTOR EX SUA JURISD.] Ex quibus ſcil. actionem in perſonam dedit. §. 8. *& ſeqq. inſ. de act.*

2. AUT EX CONTRACTU, &c.] Hæc diviſio ſumpta eſt à cauſis efficientibus proximis ſeu factis obligatoriis; ſine quibus nulla aut Jure civili aut honorario confirmatur. *l. 37. de obl. & act.* Accuratior eſt, quam illa aut Caii; *l. 1.* aut Modeſtini, *l. 52. hoc tit.*

EX CONTRACTU] Contractus eſt conventio obligationem pariens citra ſpeciale Legis adminiculum. Hac definitione excluduntur tum conventiones liberatoriæ, tum pacta nuda & legitima; quorum illa obligationem non pariunt, hæc pariunt ob ſpecialem confirmationem. *l. 6. l. 7.* §. 4. *de pact.* Labeonis definitio, *l. 19. de verb. ſign.* particularis eſt: tam enim contractus ſunt negotia ex uno latere obligatoria, ut mutuum & ſtipulatio; quam utrimque, ut ven-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

tractu ſunt, aut ex maleficio, aut quaſi ex maleficio. Prius eſt, ut de iis, quæ ex contractu ſunt, diſpiciamus. Harum æque quatuor ſunt ſpecies. Aut enim re contrahuntur, aut verbis, aut literis, aut conſenſu, de quibus ſingulis diſpiciamus.

QUIBUS MODIS RE contrahitur obligatio.

TITULUS XV.

De mutuo.

RE contrahitur obligatio, veluti mutui datione. Mutui autem datio in iis rebus conſiſtit, quæ pondere, numero, menſurave conſtant,

---

venditio, locatio. Et quid notius illa συναλλαγμάτων diſtributione in μονόπλευρα καὶ δίπλευρα?

AUT RE, AUT VERBIS, &c.] ὑποδιαίρεσις earum, quæ ex contractu: quæ non ita accipienda eſt, quaſi quædam ſine conſenſu contrahantur, quædam conſenſu: ſed ita, quod quædam ſolo conſenſu, quædam non ſolo. *l.* 1. §. *pen. de pact.*

TITULUS XV.

RE CONTRAHITUR] Ex Caio, *l.* 1. *de obl. & act.* Re contrahi obligatio dicitur, cum datio aliqua aut factum ad conſenſum accedens obligationem inducit. *l.* 2. §. 3. *de reb. cred. l.* 1. §. 2. *de rer. perm. l.* 5. §. 2. *& ſeqq. l.* 8. *in fin. de præſcr. verb.* & proprie, cum res tradita vel in genere, ut in mutuo: vel in ſpecie, ut in commodato, depoſito, pignore, reddenda eſt.

PONDERE, NUMERO, &c.] Quoniam hæ res ita comparatæ ſunt, ut aliæ aliarum vice fungantur, & mutuo tantumdem præſtent; quod non item contingit in aliis, quibus ideo in creditum ire non poſſumus, quia aliud pro alio invito creditori ſolvi non poteſt. *l.* 2. §. 1. *de reb. cred.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſtant, veluti vino, oleo, frumento, pecunia numerata, ære, argento, auro, quas res aut numerando, aut metiendo, aut adpendendo in hoc damus, ut accipientium fiant. Et quoniam nobis non eædem res, ſed aliæ ejuſdem naturæ & qualitatis redduntur, inde etiam mutuum appellatum eſt: quia ita à me tibi datur, ut ex meo tuum fiat: & ex eo contractu naſcitur actio, quæ vocatur certi condictio.

De indebito ſoluto.

1. Is quoque, qui non debitum accepit ab eo, qui per errorem ſolvit, re obligatur, daturque

---

UT ACCIPIENTIUM FIANT] *l.* 1. §. 2. *de obl. & act. d.l.* 2. *de reb. cred.* Boët. *in* 2 *Top. Quod mutuum datur, ex meo fit accipientis*, &c.

NON EÆDEM RES, SED ALIÆ] Boët. *d. loc.* Paulus *d. l.* 2. *Mutuum damus recepturi non eamdem ſpeciem, quam dedimus; ſed idem genus.*

EJUSDEM NATURÆ ET QUALITATIS] Id eſt, ejuſdem generis & eadem bonitate: & hoc natura mutui continetur. *l.* 3. *de reb. cred.* Lucæ *c.* 6. δανείζουσιν, ἵνα ἀπολάβωσι τὰ ἴσα.

EX MEO TUUM] *l.* 2. §. 2. *de reb. cred.* Bella autem hæc alluſio eſt, non vera vocis originatio. Varr. *l.* 4. *de ling.* à Siculo μοῖτον deducit. at hoc ipſum videtur eſſe ex μοὶ & τὸν pro τεὸν, id eſt, σὸν. adde Cujac. 11. *obſ.* 37. Salmaſ. *de uſur. c.* 1. Grot. *in ſparſ. flor.*

CERTI CONDICTIO] Mutuum contractus eſt μονόπλευρος, eum ſolum obligans, qui mutuum accepit: ac proinde una tantum hinc naſcitur actio, quæ appellatur certi condictio. Si ſtipulatio numerationi adjecta, non ex numeratione, ſed ex ſtipulatione naſcitur. *l.* 6. *&* 7. *de novat.* ejuſdem tamen naturæ actio eſt, idemque nomen obtinet. *inf. tit. prox. in pr. l.* 9. *l.* 24. *de reb. cred.*

PER ERROREM] Recte *per errorem*: nam qui ſciens ſe non debere ſolvit, non repetit. *l.* 1. §. 1. *l.* 26.

que agenti contra eum propter repetitionem condictitia actio. Nam perinde ei condici poteſt, ſi apparet, eum dare oportere acſi mutuum accepiſſet. Unde pupillus, ſi ei ſine tutoris auctoritate indebitum per errorem datum eſt, non tenebitur indebiti condictione, non magis quam mutui datione. Sed hæc ſpecies obligationis non videtur ex contractu conſiſtere; cum is, qui ſolvendi animo dat, magis voluerit negotium diſtrahere, quam contrahere.

De commodato.

2. Item is, cui res aliqua utenda datur, id eſt,

---

§. 3. *de cond. ind.* propterea quod donaſſe cenſetur. *l.* 53. *de reg. jur.* Errorem a. facti dumtaxat intelligere debeamus, an etiam juris, *v. inf. de obl. qua q. ex contr.* §. 6.

CONDICTITIA ACTIO] Pro condictione. *d.* §. 6. ut alibi, *l.* 24. *de reb. cred. l.* 7. *de condict. furt.*

ACSI MUTUUM ACCEPISSET] Quod Caius ſic expreſſit, *eadem actione tenetur, qua debitores creditoribus. l.* 5. §. 3. *de obl. & act.* Unde Cujac. 8. *obſ.* 34. *& par. C. de cond. ind.* ſolutionem indebiti factam in iis, quæ pondere, numero, &c. conſtant, promutuum vocat. Quod ſi aliæ res ſolvantur, quibus in creditum non itur, promutuum non eſt: & agendum ſola condictione indebiti.

NON TENEBITUR INDEBITI CONDICTIONE] Quemadmodum nec ex mutuo. *l.* 59. *de obl. & act.* niſi ſolutione factus ſit locupletior. *l.* 13. §. 1. *de cond. ind.*

NON VIDETUR EX CONTRACTU] Vid. *inf. de obl. quæ quaſ. ex contr.* §. 6.

2. ITEM IS, CUI RES, &c.] Ex Caio, *l.* 1. §. 3. *de obl. & act.*

ID EST, COMMODATUR] Commodare eſt rem certo modo gratis utendam dare. Quod igitur uſu conſumitur, commodari non poteſt, niſi forte ad pompam vel oſtentationem. *l.* 3. §. *ult. commod.* quamvis auctores etiam in iſtiuſmodi hoc verbum uſurpant. vid. Salmaſ. *c.* 7.

de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

eſt, commodatur, re obligatur, & tenetur commodati actione. Sed is ab eo, qui mutuum accepit, longe diſtat. namque non ita res datur, ut ejus fiat: & ob id de ea re ipſa reſtituenda tenetur. Et is quidem qui mutuum accepit, ſi quolibet fortuito caſu amiſerit, quod accepit; veluti, incendio, ruina, naufragio, aut latronum hoſtiumve incurſu: nihilominus obligatus remanet. At is qui utendum accepit, ſane quidem exactam diligentiam cuſtodiendæ rei præſtare jubetur, nec ſufficit ei tantam diligentiam adhibuiſſe, quantam ſuis re-

---

de uſur. nec commodatum eſt, ſi merces intervenerit, ſed locatio. *h. §. in fin.* nec ſi res utenda data ſimpliciter; ſed precarium, quod ſtatim revocari poteſt, ſecus ac juris eſt in commodato. *l. 1. & 2. de prec. junct. l. 17. §. 3. commod.*

COMMODATI ACTIONE] Directa ſcil. contrariam enim de indemnitate ſua habet commodatarius. *l. 18. §. 2. & ſeqq. eod.*

RE IPSA RESTITUENDA] Quoniam qui commodato dat, rei proprietatem retinet. *l. 8. & 9. commod.* qui mutuo, rem facit accipientis.

QUI MUTUUM ACCEPIT, SI FORTUITO CASU, &c.] Tum quia res regulariter perit ſuo domino, *l. 9. C. de pign. act.* tum quia mutui debitor, generis debitor eſt, quod perire non poteſt. *l. 11. C. ſi cert. pet.* nam genus non eſt quid materiale, ſed intellectuale, quod paſſionem non recipit.

EXACTAM DILIGENTIAM] Id eſt, *exactiſſimam. l. 1. §. 4. de obl. & act. qualem quiſque diligentiſſimus paterfam. ſuis rebus adhibet. l. 18. commod.* nimirum quia commodatum ſolam continet utilitatem ejus, cui commodatur, conſequens eſt diſtinctioni *l. 5. § 2. d. t.* ut & culpam præſtet & diligentiam: quod & eodem loco expreſſum eſt. Diligentiæ autem verbo noſtri fere utuntur, cum loquuntur de leviſſima culpa. *l. 3. de per. rei vend. l. 23. de reg. jur. l. 47. §. pen. de leg. 1.*

NEC SUFFICIT, &c. QUANTAM SUIS

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

rebus adhibere ſolitus eſt, ſi modo alius diligentior poterat eam rem cuſtodire; ſed propter majorem vim majoreſve caſus non tenetur, ſi modo non ipſius culpa is caſus intervenerit. alioqui ſi id, quod tibi commodatum eſt domi, peregre tecum ferre malueris, & vel incurſu hoſtium prædonumve, vel naufragio amiſeris, dubium non eſt, quin de reſtituenda ea re tenearis. Commodata autem res tunc proprie intelligitur, ſi nulla mercede accepta vel conſtituta, res tibi utenda data eſt. alioqui mercede interveniente, locatus tibi uſus rei videtur. Gratuitum enim debet eſſe commodatum.

De

REBUS] Hæc eſt media diligentia, quæ opponitur culpæ levi, id eſt, cum quis in eo peccat, quod diligens paterfamilias vitare ſolet. *l. 72. pro ſoc. l. 17. de jur. dot. l. 1. de tut. & rat. diſtr.* exemp. *in l. 11. de per. rei vend. l. 31. ad Leg. Aq.*

MODO ALIUS DILIGENTIOR] Continet hic locus deſcriptionem diligentiæ ſummæ, cui opponitur culpa leviſſima, id eſt, cum quis alias mediocriter diligens, in eo peccat, quod vir diligentiſſimus vitare potuiſſet. In ſumma commodatarius præſtat & dolum & omnem culpam: excipe ſpecies in *d. l. 5. §. 10. & d. l. 18. in fin. pr. commod.*

MAJORESVE CASUS NON TENETUR] Caſus fortuiti nullo judicio præſtantur. *l. 23. de reg. jur. l. 6. C. de pign. act.* niſi debitor periculum in ſe ultro ſuſceperit. *d. l. 23. l. 1. §. 35. depoſ. l. 1. C. eod.* aut culpa morave caſum præceſſerit. *l. 18. commod. l. 1. §. 4. de obl. & act. l. 23. l. 82. §. 1. l. 91. §. 3. de verb. obl.*

NULLA MERCEDE] Commodare enim officii eſt & humanitatis. *l. 17. §. 3. commod.* Petron. *Sive ergo nobis vendis, quod peto, mercator paratus eſt: ſive, quod humanius eſt, commodas, effice ut beneficium debeam.* Mercede interveniente tollitur beneficium, tollitur gratia, quæ ſunt vincula amicitiæ. *l. 1. §. ult. mand.*

3. RES

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De depoſito.

3. Præterea & is, apud quem res aliqua deponitur, re obligatur, teneturque actione depoſiti, quia & ipſe de ea re, quam accepit, reſtituenda tenetur. Sed is ex eo ſolo tenetur, ſi quid dolo commiſerit, culpæ autem nomine, id eſt, deſidiæ ac negligentiæ, non tenetur. Itaque ſecurus eſt, qui parum diligenter cuſto-

---

3. RES ALIQUA DEPONITUR] Id eſt, cui gratis hanc operam ſuſcipienti cuſtodienda datur. *l.* 1. *depoſ.* Depoſiti in genere ſumpti ſpecies eſt ſequeſtratio. *l.* 5. §. 1. & 2. *l.* 7. *l.* 17. *eod.*

ACTIONE DEPOSITI] Directa: nam contrarium judicium depoſitario datur ad conſequendam indemnitatem. *d. l.* 5. *pr.*

DE EA RE, QUAM ACCEPIT] Quare etiamſi nummi deponantur, eadem corpora reſtitui oportet; excepto caſu *l.* 24. *cum ſeqq. eod.* qui notiſſimos depoſiti terminos egreditur.

SI QUID DOLO] *l.* 1. §. *ult. l.* 20. *depoſ. l.* 1. §. 5. *de obl. & act. l.* 23. *de reg. jur.* idque ſecundum regulam *l.* 5. §. 2. *commod.* quoniam in depoſito nullum commodum eſt depoſitarii. etſi autem doli tantum hic mentio fit, tamen & lata ſive latior culpa etiam in depoſiti judicium venit, puta ſi quis omiſerit, quod omnes & vel minimum diligentes facerent in ſuo. *l.* 32. *depoſ. l.* 1. *C. eod. d. l.* 1. §. 5. *junct. l.* 223. *de verb. ſign.* quippe quæ culpa, ut doli ac malitiæ quaſi conſanguinea, dolum interpretatione juris repræſentat. paſſim dicitur culpa dolo proxima. exempl. *l.* 22. §. 3. *ad Treb. l.* 7. *ad Leg. Corn. de Sic.*

CULPÆ, &c. AC NEGLIGENTIÆ NON TENETUR] Extra quam ſi convenerit, ut culpa quoque præſtetur, aut ultro ſe depoſito obtulerit. *l.* 1. §. 6. & 35. *depoſ.* quoties autem culpæ aut negligentiæ ſimpliciter mentio fit, levis culpa ſignificatur. *l.* 5. §. 2. *commod. l.* 23. *de reg. jur. l.* 1. §. 5. *de obl. & act. l.* 72. *pro ſoc. cum ſimil.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

cuſtoditam rem furto amiſerit: quia qui negligenti amico rem cuſtodiendam tradit, non ei, ſed ſuæ facilitati id imputare debet.

De pignore.

4. Creditor quoque, qui pignus accepit, re obligatur, quia & ipſe de ea re, quam accepit, reſtituenda tenetur actione pignoratitia. Sed quia pignus utriuſque gratia datur, & debitoris, quo magis pecunia ei credatur, & creditoris, quo magis ei in tuto ſit creditum; placuit ſufficere, ſi ad eam rem cuſtodiendam, exactam diligentiam adhibeat: quam ſi præſtiterit, & aliquo fortuito caſu rem amiſerit,

---

NEGLIGENTI AMICO] Caius, *d. l.* 1. §. 5. Schol. Harm. *lib.* 6. *tit.* 2. §. 55. Theod. Hermopol. ad *d. l.* 23. *de reg. jur.*

4. RE OBLIGATUR] Ut res pignori obligetur, etiam nudo conſenſu effici poteſt. *l.* 1. *de pign. act.* at ut creditor obligetur ad pignoris reſtitutionem, prius traditum eſſe oportet. *l.* 1. §. 6. *de obl. & act.*

ACTIONE PIGNORATITIA] Directa ſcil. hac autem debitor efficaciter demum experitur ſoluto debito. *l.* 9. §. 3. *de pign. act.* Creditori vero & hic contraria competit, ut in caſibus *l.* 3. *l.* 8. *l.* 9. *pr. eod.* Ab hac actione longe diverſa eſt illa in rem prætoria, quæ Hypothecaria dicitur, & ſoli datur creditori adverſus poſſeſſorem pignoris. §. 11. *inf. de act.* quamquam & ipſa interdum pignoratitiæ nomine deſignetur. *l.* 3. §. 3. *ad exhib. l.* 41. *de pign. act.*

EXACTAM DILIGENTIAM] Exactam diligentiam hoc loco poſitam pro ea, quam vulgo homines frugi ſuis rebus adhibent, & quæ præſtari ſolet in contractibus, qui utriuſque gratia fiunt, arguit ipſa Juſtiniani illatio. Tralatitium autem eſt in ejuſmodi negotiis non leviſſimam culpam, ut in commodato, ſed levem dumtaxat præſtari. *l.* 5. §. 2. *l.* 18. *in fin. pr. commod. l.* 31. *in fin. locat.*

FORTUITO CASU] *l.* 6. *C. de pign. act.* Excluſio autem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſerit, ſecurum eſſe, nec impediri creditum petere.

DE VERBORUM OBLIgationibus.

TITULUS XVI.

Summa.

VERBIS obligatio contrahitur ex interrogatione & reſponſione, cum quid dari fierive nobis ſtipulamur: ex qua duæ proficiſcuntur actiones, tam condictio [certi], ſi certa

---

autem caſus fortuiti non includit ſemper culpam leviſſimam: ſed ſæpe & hæc ipſa ſimul cum illo, ad quem proxime accedit, excludi intelligitur. §. 5. ℐ. *de locat. l.* 28. *C. de locato. l.* 4. *C. de peric. tut.*

TITULUS XVI.

EX INTERROGATIONE ET RESPONSIONE] *l.* 1. §. 7. *de obl. & act.* His duabus partibus conſtat illa verborum conceptio quæ uno nomine ſtipulatio veteribus dicta. *l.* 5. §. 1. *h. t.* Græci ἐπερώτησιν reddiderunt.

DARI FIERIVE] Materia. Nam ſtipulationum quædam in dando, quædam in faciendo conſiſtunt. §. *ult. inf. eod. l.* 2. *eod.*

DUÆ ACTIONES] Præter has datur & condictio triticaria, quippe quæ generalis eſt, ſi cauſam pecuniæ numeratæ excipias. *l.* 1. *de cond. trit.*

CONDICTIO CERTI] Hæc communem naturam habet cum ea, quæ competit ex mutuo, ceteriſque cauſis, ex quibus certum petitur. *l.* 9. *l.* 24. *de reb. cred.*

SI CERTA SIT] Nempe ratione rei in ſtipulatum deductæ; ſi appareat quid, quale, quantumque ſit in ſtipulatione: ubi autem hoc non apparet, incerta eſt. *l.* 74. *& ſeq. h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

certa ſit ſtipulatio, quam ex ſtipulatu, ſi incerta ſit. quæ hoc nomine inde utitur, quod ſtipulum apud veteres firmum appellabatur, forte à ſtipite deſcendens.

De verbis ſtipulationum.

2. In hac olim talia verba tradita fuerunt: *Spondes? Spondeo. Promittis? Promitto. Fidepromittis? Fidepromitto. Fidejubes? Fidejubeo. Dabis? Dabo. Facies? Faciam.* Utrum autem Latina, an Græca, vel qualibet alia lingua, ſtipulatio concipiatur, nihil intereſt, ſcil. ſi uterque ſtipulantium intellectum ejus linguæ habeat. nec neceſſe eſt eadem lingua utrumque uti, ſed ſufficit congruenter ad interrogata reſpondere. Quin etiam duo Græci Latina lingua obligationem contrahere poſſunt. Sed hæc

---

EX STIPULATU] Quæ in ſpecie & τεχνικῶς ex ſtipulatu dicitur. *l. 24. de reb. cred.* alibi actio incerti ex ſtipulatu. *l. 4. de uſur.* Ceterum generaliter & φυσικῶς etiam rem certam ex ſtipulatu petentes, ex ſtipulatu agere dicimur. *l. 83. §. 6. de verb. obl. l. 42. pro ſoc. l. 28. de contr. empt. l. 14. C. de pact.*

SI INCERTA SIT] Exempla incertæ ſtipulationis pete ex *l. 75. de verb. obl.* Illa ſtipulatio incerta non eſt, *Triticum, quod in illo horreo eſt, dare ſpondes? d. l. 75.* fac. *l. 30. §. 4. ad Leg. Falc. l. 7. §. 1. de contr. empt.* Itaque non leviter hic errat Th. Quod ſi id quod in obligationem deductum eſt, nullos certos fines habet, aut ad viliſſimum deduci poteſt, ſtipulatio inutilis eſt; veluti ſi fundus ſine demonſtratione promiſſus. *l. 69. §. 4. de jur. dot.* vinum, triticum ſine deſignatione menſuræ. *l. 94. & ſeq. l. 115 pr. h. t.* Thalel. ad *l. 1. C. de dot. prom.* Harm. *l. 4. tit. 8. §. 44.*

STIPULUM APUD VETERES FIRMUM] Hanc nominis rationem reddit & Paul. *5. ſent. 7.* & probat doctiſſimus Salmaſ. *de uſur. c. 6.*

1. UTRUM LATINA, AN GRÆCA] *l. 1. §. ult. eod.* & ſic ſtipulatio uſu facta eſt juris gentium: quod de acceptilatione traditur *l. 8. §. ult. de accept.*

HÆC

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

hæc ſolennia verba olim quidem in uſu fuerunt, poſtea autem Leoniana Conſtitutio lata eſt, quæ ſolennitate verborum ſublata, ſenſum & conſonantem intellectum ab utraque parte ſolum deſiderat, quibuſcumque tandem verbis expreſſum.

Quibus modis ſtipulatio fit. De ſtipulatione pura vel in diem.

2. Omnis ſtipulatio aut pure, aut in diem, aut ſub conditione fit. Pure, veluti, *Quinque aureos dare ſpondes?* Idque confeſtim peti poteſt. In diem, cum adjecto die, quo pecunia ſol-

---

HÆC SOLENNIA VERBA] Quæ etiam directa. *l.* 10. *C. de cont. ſtip.* civilia & legitima; quibus opponuntur vulgaria. *l.* 16. *de fideic. lib.*

QUIBUSCUMQUE TANDEM VERBIS] Leo verborum ſolennes formulas in ſtipulationibus ſuſtulit, & quorumvis verborum opportunitatem admiſit. *d. l.* 10. Illa autem ad vim ſtipulationis adhuc requiruntur; ut fiat utroque loquente, ac proinde verba ex utraque parte interveniant: ut promittens reſpondeat congruenter interrogationi; idque ſine notabili intervallo, & animo ac propoſito contrahendæ verborum obligationis. *l.* 1. *pr.* §. 1. *&* 2. *l.* 83. §. 1. *l.* 137. *h. t. l.* 12. *de duob. reis. l.* 7. §. 12. *de pact.* Manet etiam nunc in vi obligandi notiſſima pacti & ſtipulationis differentia.

2. CONFESTIM PETI POTEST] *l.* 41. §. 1. *l.* 56. §. 4. *h. t. l.* 14. *de reg. jur.* quia puræ ſtipulationis, id eſt, cui nec conditio nec dies vel tacite inſit, dies ſtatim & cedit & venit. *l.* 213. *de verb. ſign.* Ex humanitate tamen dilatio aliqua indulgenda. *l.* 105. *de ſolut.*

ADJECTO DIE] Nimirum certo: nam incertus conditionem facit, utique quoties incertum eſt, an ſit exiturus. *l.* 21. *& ſeq. quand. dies leg.* Ceterum ſi certum ſit exiturum eſſe, licet incertum quando, veluti, *Dabis cum morieris?* hujuſmodi dies in contractibus pro conditione non habetur, arg. *l.* 16. *cum* 2 *ſeqq. de cond. ind.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſolvatur, ſtipulatio fit: veluti, *Decem aureos primis Calendis Martiis dare ſpondes?* id autem quod in diem ſtipulamur, ſtatim quidem debetur, ſed peti prius, quam dies venerit, non poteſt. ac ne eo quidem ipſo die, in quem ſtipulatio facta eſt, peti poteſt; quia totus is dies arbitrio ſolventis tribui debet. neque enim certum eſt eo die, in quem promiſſum eſt, datum non eſſe, priuſquam is præterierit.

De die adjecto perimendæ obligationis cauſa.

3. At ſi ita ſtipuleris, *Decem aureos annuos, quoad vivam, dare ſpondes?* & pure facta obligatio

STATIM DEBETUR] *l.* 38. §. 16. *l.* 46. *h. t. l.* 213. *de verb. ſign.* & ideo ſolutum, quamvis per errorem, repeti non poteſt. *l.* 10. *de cond. ind.* Alia hujus præſentis obligationis effecta habes *l.* 1. *&* 5. *de novat. l.* 3. §. *ult. l.* 4. *de pec. conſt.*

PETI PRIUS, &c. NON POTEST] *l.* 44. §. 1. *de obl. & act. l.* 42. *h. t. l.* 9. *in fin. pr. de reb. cred. l.* 213. *de verb. ſign.* quo reſpiciens Ulp. *l.* 41. §. 1. *h. t.* ait diem adjectum efficere, ne præſenti die pecunia debeatur: id eſt, ne debeatur plene & efficaciter, non ita, ut & peti poſſit.

ARBITRIO SOLVENTIS] Quoniam adjectio diei pro reo eſt. *d. l.* 41. §. 1. cui ob id liberum etiam ante diem ſolvere, & vel invito creditore. *l.* 50. *de obl. & act. l.* 70. *de ſolut. l.* 38. §. 16. *h. t.* niſi forte dies creditoris gratia adjectus. *l.* 17. *de reg. jur.* ut in *l.* 15. *de ann. leg. l.* 17. §. 3. *de uſur.*

DECEM ANNUOS] Sive in ſingulos annos, aut quotannis. quæ adjectio fieri intelligitur non differendi, ſed multiplicandi cauſa. Eo autem omiſſo, confeſtim quidem adhuc decem peti poſſunt, ſed ſemel tantum. *l.* 56. §. 4. *h. t.*

QUOAD VIVAM] Quid ſi hoc omiſſum? Tum effectus obligationis etiam poſt mortem durabit. *l.* 16. §. 1. *eod.* Legati autem annui ratio nonnihil diverſa. *d. l.* 16. §. 1. *l.* 4. *l.* 11. *de ann. leg. l.* 10. *quand. dies leg.*

QUIA

gatio intelligitur, & perpetuatur; quia ad tempus non poteſt deberi: ſed heres petendo, pacti exceptione ſubmovebitur.

De conditione.

4. Sub conditione ſtipulatio fit, cum in aliquem caſum differtur obligatio: ut, ſi aliquid factum fuerit, vel non fuerit, committatur ſtipulatio: veluti, *Si Titius Conſul fuerit factus, quinque aureos dare ſpondes?* Si quis ita ſtipuletur, *Si in Capitolium non aſcendero, dare ſpondes?* perinde erit, ac ſi ſtipulatus eſſet, cum moreretur, ſibi dari. Ex conditionali ſtipulatione tantum ſpes eſt debitum iri, eamque

---

QUIA AD TEMPUS] Nam quod alicui deberi cœpit, certis modis deberi deſinit, puta ſolutione, acceptilatione, novatione, &c. nihil autem horum eſt tempus. *l.* 44. §. 1. *de obl. & act.*

PACTI EXCEPTIONE] Vel doli mali, propter illa verba, *quoad vivam*, quæ finiendæ obligationi adjecta, *d. l.* 56. §. 4. *d. l.* 44. §. 1.

4. CUM IN ALIQUEM CASUM] Nec intereſt, conditio fortuita ſit, an arbitraria. *l.* 99. §. 1. *l.* 115. §. 1. & 2. *eod.* aut mixta. veluti, *Si Mæviam uxorem duxeris*. *l.* 108. *eod.* Illa autem quæ in arbitrium rei promittendi aperte confertur, inutilem ſtipulationem efficit. *l.* 17. *l.* 46. §. *ult. eod. l.* 8. *de obl. & act.*

SI IN CAPITOLIUM] Crebro veteres hujuſmodi exemplis utuntur, cum de conditionibus tractant. v. Duar. 1. *diſp.* 15.

PERINDE AC SI CUM MORERETUR] In eo utraque hæc ſtipulatio convenit, quod ex neutra ante mortem agi poteſt: ceterum illa, *Si in Capitolium non adſcendero*, conditionalis eſt, & obligationem differt: altera vero, *cum moriar*, in diem, quæ non differt obligationem, *l.* 17. *& ſeqq. de cond. ind.*

IN HEREDEM TRANSMITTIMUS] Ut exiſtente poſtea conditione etiam heres ſtipulatoris agere poſſit.

que ipſam ſpem in heredem tranſmittimus, ſi prius quam conditio extet, mors nobis contigerit.

De loco.

5. Loca etiam inſeri ſtipulationi ſolent, veluti, *Carthagini dare ſpondes?* Quæ ſtipulatio licet pure fieri videatur, tamen re ipſa habet tempus adjectum, quo promiſſor utatur ad pecuniam Carthagini dandam. Et ideo ſi quis Romæ ita ſtipuletur, *Hodie Carthagini dare ſpondes?* inutilis erit ſtipulatio, cum impoſſibilis ſit repromiſſio.

De

---

l. 57. *h. t.* fac. *l.* 8. *de per. & commod. rei vend.* Non idem eſt in conditionalibus legatis. *l.* 4. *l* 5. §. 2. *quand. dies leg.* Cur tam varie? Quia ſtipulationes etiam conditionales ex præſenti vires accipiunt, quamvis obligatio & petitio in ſuſpenſo ſit. *l.* 26. *de ſtip. ſerv. l.* 144. §. 1. *de reg. jur.* Legata autem demum, cum deberi incipiunt *d. l.* 4. *&* 5. *l. un.* §. 7. *C. de cad. toll.* Unde & aliæ differentiæ, de quibus in *l.* 42. *de obl. & act. l.* 27. *qui & à quib. man. l.* 78. *h. t. l.* 18. *de reg. jur.*

5. RE IPSA HABET TEMPUS] Nam locus adjectus ſpatium temporis inducit. Itaque licet verbis pura ſit, ex re ipſa tamen dilationem capit. *l.* 2. §. 6. *quod cert. loc. l.* 41. §. 1. *l.* 73. *h. t.* Ineſt enim tacitum tempus, πρὸς τὸ τῆς ὁδοῦ διάστημα, definiendum arbitrio boni viri. *l.* 137. §. 2. *eod.*

SI QUIS ROMÆ, &c. HODIE CARTHAGINI DARE] Hanc ſtipulationem inutilem facit impoſſibilitas præſtationis. *d. l* 2. §. 6. quaſi impoſſibilis conditio adjecta ſit; cujus adjectione contractus omnes vitiantur. *l.* 31. *de obl. & act.* §. 10. *inf. de inut. ſtip.* Diverſo jure utitur in ultimis voluntatibus. *l.* 12. §. 1. *de leg.* 1. *l.* 3. *de cond. & dem.* v. *ſup.* §. 10 *de her. inſt.*

IMPOSSIBILIS REPROMISSIO] Cajus tamen, *l. ult.* §. 4. *h. t.* caſum proponit, quo etiam talis ſtipulatio utilis eſſe poteſt.

6. AD

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De conditione ad tempus præſens, vel præteritum relata.

6. Conditiones, quæ ad præſens vel præteritum tempus referuntur, aut ſtatim infirmant obligationem, aut omnino non differunt. veluti, *Si Titius Conſul fuit*: vel, *Si Mævius vivit, dare ſpondes?* Nam ſi ea ita non ſunt, nihil valet ſtipulatio: ſin autem ita ſe habent, ſtatim valet. Quæ enim per rerum naturam ſunt certa, non morantur obligationem, licet apud nos incerta ſint.

Quæ in ſtipulatum deducuntur.

7. Non ſolum res in ſtipulatum deduci poſſunt, ſed etiam facta: ut ſi ſtipulemur aliquid fieri,

---

6. AD PRÆSENS VEL PRÆTERIT. TEMPUS] Conditiones ad Præſens vel Præteritum tempus relatæ revera conditiones non ſunt, ſed tantum καλῶ τὸ λέγεσθαι, & figura verborum. *l.* 37. & 39. *de reb. cred l.* 120. *h. t.*

AUT STATIM INFIRMANT] Modeſt. in *l.* 100. *perimunt*. quod abuſive dici conſtat, nempe reſpectu ignorantiæ noſtræ, quam ſi ſpectamus, videtur obligatio ſuſpenſa eſſe, & perimi, cum apud nos certum eſſe incipit conditionem eſſe falſam.

NIHIL VALET STIPULATIO] Ex his verbis intelligitur, quomodo accipiendum, quod modo dixit, *ſtatim infirmant obligationem*.

LICET APUD NOS INCERTA] Dummodo jam ſint aut præterierint; ut, ſi non à nobis, ſaltem ab aliis ſciantur. *l.* 38. *de reb. cred.* Nam in futuris, quæ & ipſa in rerum natura certa ſunt, non rerum naturam, ſed noſtram intuemur inſcitiam. *l.* 21. §. *ult. de judic.* quia futura nulli mortalium cognita. Demoſth. *orat. de Rhod. lib.* ἄδηλον τὸ μέλλον ἅπασιν ἀνθρώποις.

7. SED ETIAM FACTA] *l.* 2. *pr. eod.* In facto conſiſtere ſtipulatio dicitur, non tantum cum quid fieri cavetur,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

fieri, vel non fieri. & in hujuſmodi ſtipulationibus optimum erit pœnam ſubjicere, ne quantitas ſtipulationis in incerto ſit, ac neceſſe ſit actori probare, quod ejus interſit. Itaque ſi quis, ut fiat aliquid, ſtipuletur; ita adjici pœna debet, *Si ita factum non erit, tunc pœnæ nomine decem aureos dare ſpondes?* Sed ſi quædam fieri, quædam non fieri, una eademque conceptione ſtipuletur quis, clauſula hujuſmodi erit adjicienda, *Si adverſus ea factum erit, ſive quid ita factum non fuerit, tunc pœnæ nomine decem aureos dare ſpondes?*

DE

---

tur, ſed etiam cum non fieri. *d. l.* 2. §. *pen.* quamquam interdum diſtinguuntur. *l.* 75. §. 7. *eod.* Illa committitur exacto tempore, intra quod fieri poterat & debebat, quod promiſſum eſt. *l.* 14. *l.* 72. *l.* 84. *eod.* hæc, ſi quid factum ſit contra quam cautum fuit. *d. l.* 2. §. *pen. l.* 4. *eod.*

OPTIMUM ERIT] Quia difficilis eſt incertæ rei æſtimatio. Sen. 3. *de Ben.* 6.

NE QUANTITAS STIPULATIONIS IN INCERTO] Cum quid fieri ſtipulamur, incertum ſtipulamur. *d. l.* 75. §. 7. Ratio eſt, quia id in ſtipulationem venit, quod ſtipulatoris intereſt. *l.* 68. *l.* 72. *eod. l.* 13. *in fin. de re jud.* hoc autem eſt incertum, quoniam non in jure, ſed in facto conſiſtit. *l.* 24. *de reg. jur.* utpote continens id, quod nobis abeſt, quodque lucrari potuimus *l.* 13. *rem rat. hab.* quod totum incertum ac probatu difficile. Huic autem incommodo occurri poteſt ſubjecta ſtipulatione pœnæ. *l. ult. de ſtip. præt.*

CLAUSULA HUJUSMODI] Qua formula concipienda ſit pœnalis ſtipulatio, ſive quid fieri ſtipulemur, ſive quid non fieri, ſive ſimul quædam fieri, quædam non fieri, ex hoc loco ſatis perſpicuum eſt. Adde tamen *l. cum quid.* 71. *l. continuus,* 137. §. *pen. h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

DE DUOBUS REIS STIPULANDI, & promittendi.

Titulus XVII.

Quibus modis duo rei fieri poſſunt.

ET ſtipulandi & promittendi duo pluresve rei fieri poſſunt. Stipulandi ita, ſi poſt omnium interrogationem promiſſor reſpondeat, *Spondeo*: ut puta, cum duobus ſeparatim ſtipulantibus, ita promiſſor reſpondeat, *Utrique veſtrum dare ſpondeo.* Nam ſi prius Titio ſpoponderit, deinde alio interrogante ſpondeat, alia atque alia erit obligatio, nec creduntur duo rei ſtipulandi eſſe. Duo pluresve rei promittendi ita fiunt, *Mævi, decem aureos dare ſpondes?* & *Sei, eoſdem decem aureos dare ſpondes?* ſi reſpondeant ſinguli ſeparatim, *Spondeo.*

De

Titulus XVII.

Duo pluresve rei] Reus à re, id eſt, lite dictum eſt; coque nomine veteres utrumque litigatorem denotabant. Feſt. in *reus* & *conteſtari.* Cic. 2. *de orat. Reos appello, quorum res eſt.* Item, *Reos appello non eos modo, qui arguuntur; ſed omnes, quorum de re diſceptatur.* Pompon. *l. 5. de verb. obl. Conventionales* ſtipulationes *ſunt, quæ ex conventione reorum fiunt.* ſed uſu fere nunc obtinuit, ut is ſolus, unde petitur, reus dicatur.

Utrique vestrum dare spondeo] Igitur duo rei ſtipulandi ſunt, qui eamdem rem ab eodem in ſolidum ſtipulati ſunt ea mente, ut quamvis ſolida ſingulis, una tamen omnibus debeatur. §. *prox.*

Singuli separatim, spondeo] Aut *Spondemus. l. 4. h. t.* Duo ergo rei promittendi ſunt, quorum ſinguli eamdem rem eidem ſtipulanti in ſolidum promiſerunt ea mente, ut quamvis ſolidum ſinguli, unum tamen omnes debeant. *l. 2. l. 3. §. 1. eod. & d. § prox.* Sed hodie

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De effectu hujuſcemodi ſtipulationum.

1. Ex hujuſmodi obligationibus & ſtipulationibus ſolidum ſingulis debetur, & promittentes ſinguli in ſolidum tenentur. In utraque tamen obligatione una res vertitur, & vel alter debitum accipiendo, vel alter ſolvendo, omnium perimit obligationem, & omnes liberat.

De

---

hodie duo rei promittendi non fiunt, niſi id ſpecialiter actum ſit, ut uterque in ſolidum teneatur. *auth. Hoc ita. C. h. t.*

1. ET STIPULATIONIBUS] Cujac. & Hotom. *ſtipulantibus*. Th. ϗ τῶν ἐπερωτώντων ἑκάστῳ τὸ ὁλόκληρον ὀφληθήσεται, *& ſtipulantium ſingulis ſolidum debetur*. Recte.

SOLIDUM SINGULIS DEBETUR, &c.] Hoc primum eſt hujus obligationis proprium, quod & ſingulis reorum ſtipulandi ſolidum debetur, & ſinguli reorum promittendi ſolidum debent: ac proinde & illi ſinguli ſolidum exigere, & hi ſinguli in ſolidum conveniri poſſunt. *l. 2. l. 3. §. 1. h. t. l. 31. §. 1. de novat.*

IN SOLIDUM TENENTUR] Hodie reus ſtipulandi actionem dividere cogitur ex communi ſententia, per *Nov.* 99. quamquam illic diviſionis beneficium non aliis datur, quam qui ſe ἀλληλεγγύως obligant, & tantum emendatur. *l. 11. h. t.* Cujac.

VEL ALTERA DEBITUM ACCIPIENDO, &c.] Alterum in hac obligatione ſingulare. Unus è duobus reis ſtipulandi promiſſorem liberare poteſt, non tantum debitum accipiendo, ſed etiam acceptum ferendo, novando, petendo, jusjurandum deferendo. *l. 2. l. 16. h. t. l. 31. §. 1. de novat. l. 11. § 21. de leg. 3. l. 27. & 28. de jurej.* At paciſcendo correo non nocet. *l. 27. in fin pr. de pact.*

VEL ALTER SOLVENDO] *l. 3. in fin. h. t.* vel acceptum rogando. *d. l. 2. l. 16. de accept.* novando ſeu alium debitorem dando, per *l. 30. ad SC. Vell.* jurando. *l. 28. de jurej.* non autem paciſcendo: niſi aut ſocii ſint, aut nominatim alter alteri quoque paciſcatur. *l. 21. §. ult. & 4 ll. ſeqq. de pact.*

2. VEL

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De ſtipulatione pura, & de die & conditione.

2. Ex duobus reis promittendi, alius pure, alius in diem, vel ſub conditione obligari poteſt: nec impedimento erit dies aut conditio, quo minus ab eo, qui pure obligatus eſt, petatur.

DE STIPULATIONE ſervorum.

TITULUS XVIII.

An ſervus ſtipulari poſſit.

SERVUS ex perſona domini jus ſtipulandi habet. Sed & hereditas in pleriſque perſonæ defuncti vicem ſuſtinet. ideoque quod ſervus

---

2. VEL SUB CONDITIONE OBLIGARI POTEST] Dummodo eadem res ſit in cujuſque perſona, & cauſa eadem. *l.* 9. §. 1. *l.* 15. *eod.* ut tempus idem ſit aut locus ſolutionis, non eſt neceſſe. *l.* 7. *d. l.* 9. §. *ult. eod.* Obiter nota duos reos credendi & debendi etiam aliis contractibus conſtitui poſſe, denique & teſtamento. *d. l.* 9. *pr. l.* 1. §. 43. & 44. *depoſ. l.* 8. §. 1. *de leg.* 1. *l.* 5. *C. ſi cert. pet.*

TITULUS XVIII.

EX PERSONA DOMINI] Servi jure civili pro nullis habentur. *l.* 32. *de reg. jur.* & quaſi non ſint. *l. propen. eod.* Theod. Hermopol. *l.* 7. *tit.* 6. ὁ δοῦλος παρὰ τοῖς νόμοις ἀπρόσωπός ἐστι, τουτέστιν οὐδὲ δοκεῖ ζῆν, ἢ ὑπάρχειν. Ceterum ex perſona dominorum χαρακτηρίζονται, ut ait Theoph. id eſt, *perſonantur*, ut Gloſſ. Gr. Lat. Hinc eſt, quod etiam cum ſervis teſtamenti factio eſt. *l.* 31. *de her. inſt.* v. *ſup. eod. tit.* & quod jus ſtipulandi habent. ut hic.

PERSONÆ DEFUNCTI VICEM] *l.* 34. *l.* 61. *de acq. rer. dom.* v. *ſup.* §. 2. *de her. inſt.*

1. SI

vus hereditarius ante aditam hereditatem ſtipulatur, acquirit hereditati, ac per hoc etiam heredi poſtea facto acquiritur.

Cui acquirat. De perſona, cui ſtipulatur. De ſtipulatione imperſonali.

1. Sive autem domino, ſive ſibi, ſive conſervo ſuo, ſive imperſonaliter ſervus ſtipuletur, domino acquirit. Idem juris eſt & in liberis, qui in poteſtate patris ſunt, ex quibus cauſis acquirere poſſunt.

De ſtipulatione facti.

2. Sed cum factum in ſtipulatione continebitur, omnimodo perſona ſtipulantis continetur, veluti ſi ſervus ſtipuletur, ut ſibi ire agere liceat. ipſe enim tantum prohiberi non debet, non etiam dominus ejus.

De ſervo communi.

3. Servus communis ſtipulando unicuique domi-

---

1. SIVE IMPERSONALITER] ἀπροσώπως, ſeu indefinite, non comprehenſa perſona, puta hoc modo, *Centum dare ſpondes? l. 1. l. 15. h. t.*

EX QUIBUS CAUSIS] Repetenda hic eſt diſtinctio peculii filiorumfam. tradita & explicata *ſup. §. 1. per quas perſ.*

2. SED CUM FACTUM] *l. 38. §. 6. de verb. obl.* eodem ſenſu alibi dicitur, ea quæ facti ſunt, non tranſire ad dominum. *l. 44. de cond. & dem.*

IPSE ENIM TANTUM] Quia in propoſita ſtipulatione non jus, ſed factum verſatur. *d. l. 38. §. 6.* quanquam ſervus non ibit pro arbitrio ſuo, ſed domini. Aliud eſt, ſi viam vel iter vel actum ad fundum domini ſibi ſtipuletur; quoniam ea ſtipulatione non ſimplex factum, ſed jus ſervitutis continetur. *l. 17. h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

dominorum pro portione dominii acquirit, niſi juſſu unius eorum, aut nominatim alicui eorum ſtipulatus eſt, tunc enim ſoli ei acquiritur. Quod ſervus communis ſtipulatur, ſi alteri ex dominis acquiri non poteſt, ſolidum alteri acquiritur, veluti ſi res, quam dari ſtipulatus eſt, unius domini ſit.

DE DIVISIONE STIPULATIONUM.

Titulus XIX.

Diviſio.

STipulationum aliæ ſunt judiciales, aliæ prætoriæ, aliæ conventionales, aliæ communes, tam prætoriæ, quam judiciales.

De

---

3. Pro portione dominii] *l. 5. l. 7. eod.* Intereſt tamen, an ita ſtipuletur, *Dominis meis dare ſpondes?* an ſic, *L. Titio & C. Seio dare ſpondes?* ſolo enim priore caſu partes dominicæ debentur; poſteriore viriles: quoniam dominorum vocabula pro demonſtratione habentur. *l. 37. eod.*

Nisi jussu unius] *d. l. 5. & ſeqq. eod.* Sed quid ſi contempto juſſu nominatim ſtipuletur alteri? Juſtinian. hanc controverſiam decidit pro eo, qui juſſit. *§. ult. per quas perſ. obl. l. ult. C. eod.*

Aut nominatim alicui] *d. l. 5. & paſſim eod. d. §. ult.* Eſt & alius caſus ejuſdem naturæ, ſi ſtipuletur ex re unius. *l. 28. §. 1. eod.*

Unius domini sit] Aut ſi ſervitutem ad fundum ſtipuletur, cum unus dumtaxat vicinum fundum habeat. *l. 7. in fin. l. 17. eod.*

Titulus XIX.

Aliæ judiciales, aliæ prætoriæ] Ex Pomp. *l. 5. de verb. obl.*

1. Quæ

De ſtipulationibus judicialibus.

1. Judiciales ſunt duntaxat, quæ à mero judicis officio proficiſcuntur, veluti de dolo cautio, vel perſequendo ſervo, qui in fuga eſt, reſtituendove pretio.

De prætoriis.

2. Prætoriæ ſunt, quæ à mero Prætoris officio proficiſcuntur; veluti damni infecti, vel legatorum. Prætorias autem ſtipulationes ſic exaudiri oportet, ut in iis etiam contineantur Ædi-

---

1. QUÆ A MERO JUDICIS OFFICIO] Id eſt, quas judex pro officio ſuo interponi jubet: ac proinde his locus non eſt niſi poſt litem conteſtatam. arg. *l. un. C. de lit. cont. l. 1. C. de judic.* Alio ſenſu judiciales dicuntur *l. 1. de ſtip. præt.* quæ ſcilicet judicii futuri ſtabiliendi cauſa interponuntur, & ſpecies ſunt prætoriarum.

VELUTI DE DOLO CAUTIO] Puta in actione in rem vel quod metus cauſa: nam judex in reſtituenda re, qua de agitur, caveri jubet dolum malum abeſſe. *l. 20. l. 45. de rei vind. l. 9. §. 5. & 7. quod met. ca.* & parere recuſantem condemnat in id quod adverſarii intereſt.

PERSEQUENDO SERVO] Et reddendo. *l. 64. §. ult. de leg. 1. l. 14. §. 11. quod met. ca.* alia exempla habes in *l. 16. l. 25. §. 10. fam. erc. l. 7. l. 12. ſi ſerv. vind.*

2. A MERO PRÆTORIS OFFICIO] Id eſt, quæ à juriſdictione veniunt. *l. 5. de verb obl.* quod ex eo cognoſcemus, ſi extra judicium cautio injungatur, & adverſus recuſantem procedatur remediis prætoriis, puta miſſione in poſſeſſionem bonorum, aut denegatione juriſdictionis.

DAMMI INFECTI, VEL LEGATORUM] Has prætorias eſſe conſtat ex *l. 7. de damn. inf. tit. ut leg. nom. cav. & tit. ut in poſſ. leg.* ejuſdem generis eſt cautio fructuaria. *l. 7. uſuf. quem. cav.* judicatum ſolvi, ratam rem haberi. *l. 1. §. 1. & 2. de ſtip. præt. §. 4. & 5. inf. de ſatiſd.*

ÆDI-

Ædilitiæ: nam & hæ à juriſdictione Prætoris veniunt.

De conventionalibus.

3. Conventionales ſunt, quæ ex conventione utriuſque partis concipiuntur, hoc eſt, neque juſſu judicis, neque juſſu Prætoris, ſed ex conventione contrahentium, quarum totidem genera ſunt, quot (pene dixerim) rerum contrahendarum.

De communibus.

4. Communes ſunt, veluti rem ſalvam fore pupillo (nam & Prætor jubet rem ſalvam fore pupillo, caveri, & interdum judex, ſi aliter hæc res expediri non poteſt) vel de rato ſtipulatio.

DE

ÆDILITIÆ] Quibus venditor cavet de morbis & vitiis rerum venalium. *l.* 1. *& paſſ. de Æd. edict. l.* 31. *& ſeqq. de evict.*

ET HÆ A JURISDICTIONE PRÆTORIS] Vox *Prætoris* expungenda eſt: quæ & abeſt à *l.* 5. *de verb. obl.* & à Ruſſard. Bar. Cont. Cujac. Hot. non agnoſcitur. Theoph. legit, *à juriſdictione Ædilium.*

3. EX CONVENTIONE UTRIUSQUE PARTIS] Pomponius, *ex conventione reorum. l.* 5. *de verb. obl.* intellige ex ſola partium conventione: nam & ceteræ ex conventione conſtant; ſed non inde ſolum proficiſcuntur. Unde exiſtit illa differentia, de qua in *l.* 1. *§. ult. l.* 9. *de præt. ſtip. l.* 52. *de verb. obl.*

QUOT RERUM CONTRAHENDARUM] Id eſt, obligationum ſeu negotiorum, quæ contrahi poſſunt.

4. ET PRÆTOR JUBET REM SALVAM] Et quidem regulariter: unde etiam hæc cautio inter prætorias numeratur. *l.* 1. *§.* 2. *de ſtip. præt.*

ET INTERDUM JUDEX] Puta ſi debitor pupilli à tutore conventus demum poſt litem conteſtatam cognoverit eum non caviſſe, & ad hanc exceptionem confugiat, arg. *l.* 3. *C. de tut. qui ſat. non ded. junct. l.* 1. *C. de ord. jud.*

DE RATO STIPULATIO] Hæc eſt, quæ exigitur

DE INUTILIBUS Stipulationibus.

TITULUS XX.

De his quæ ſunt in commercio.

OMNIS res, quæ dominio noſtro ſubjicitur, in ſtipulationem deduci poteſt, ſive illa mobilis ſit, ſive ſoli.

De his, quæ non ſunt.

1. At ſi quis rem, quæ in rerum natura non eſt, aut eſſe non poteſt, dari ſtipulatus fuerit, veluti Stichum, qui mortuus ſit, quem vivere cre-

---

tur à procuratore alieno nomine actionem poſtulante; quæ & ipſa prætoria fere eſt. *l.* 1. §. 2. *de ſtip. præt.* Ceterum ſi in lite conteſtanda omiſſa ſit, & poſtea certum eſſe cœperit, falſum eſſe procuratorem, recte judex hanc ſatiſdationem ab eo exigit, per *d. l.* 1. *C. de ord. jud.* Addit Pomp. *l.* 5. *de verb. obl.* & ſtipulationem duplæ; qua ſc. venditor cavet *rem vitioſam non eſſe*, &c. *l.* 32. *de evict.* aſſidua dicitur, *l.* 31. §. 20. *de ædil. ed.* & hæc interdum juſſu judicis interponitur, interdum imperio ædilis. *d. l.* 5. *de verb. obl.* Caute hic legendus Th.

TITULUS XX.

DOMINIO SUBJICITUR] Id eſt, ſubjici poteſt, aut ſolet, ὑποπίπτειν δύναται. Th. verba enim in diſciplinis potentialiter accipiuntur.

SIVE MOBILIS, SIVE SOLI] Sive corporalis, ſive incorporalis, ut uſusfructus & ſervitutes. §. 1. *ſup. de uſuf.* §. *ult. ſup. de ſervit.* quin & facta quoque §. *ult. ſup. de verb. obl.*

1. AUT ESSE NON POTEST] Particula disjunctiva *aut* poſita videtur pro conjunctiva, ut interdum ſolet. *l.* 53. *de verb. ſign.* Nam v. c. fructus futuri recte in ſtipulationem deducuntur, *l.* 73. *de verb. obl.*

credebat, aut Hippocentaurum, qui eſſe non poſſit, inutilis erit ſtipulatio.

De his, quæ non ſunt in commercio.

2. Idem juris eſt, ſi rem ſacram, aut religioſam, quam humani juris eſſe credebat; vel [rem] publicam, quæ uſibus populi perpetuo expoſita ſit, ut forum vel theatrum; vel liberum hominem, quem ſervum eſſe credebat; vel cujus [rei] commercium non habuerit, vel rem ſuam, dari quis ſtipuletur. Nec in pendenti erit ſtipulatio ob id, quod publica res in privatam deduci, & ex libero ſervus fieri poteſt, & commercium adipiſci ſtipulator poteſt, & res ſua ſtipulatoris eſſe deſinere po-

---

Hippocentaurum] Lucret. *lib.* 5. Sen. *Epiſt.* 58. Cic. 2. *de Nat. Deor. Quis*, inquit, *Hippocentaurum fuiſſe credat?* Plinius tamen fuiſſe tradit, *lib.* 7. *c.* 3.

Inutilis erit stipulatio] *d. l.* 1. §. 9. *de obl. & act.* adeo ut nec æſtimatio debeatur, nec pœna eo nomine promiſſa committatur. *l.* 69. *l.* 103. *de verb. obl.*

2. Rem sacram, &c.] *d. l.* 1. §. 9. *de obl. & act. l.* 35. *l.* 83. §. 5. *d. l.* 103. *de verb. obl.* neque hoc caſu magis, quam ſuperiore, æſtimatio debetur, aut pœna promiſſa peti poteſt. *d. l.* 69. & *l.* 103. *eod.*

Humani juris esse credebat] Et multo magis ſi ſciebat eam humani juris non eſſe. arg. *l.* 31. *de obl. & act.*

Cujus commercium non habuerit] Veluti ſi Judæus mancipium Chriſtianum ſibi dari ſtipuletur. Quod ſi ſolus promiſſor commercium non habeat, placet valere ſtipulationem. *l.* 34. *de verb. obl.* fac. *l.* 49. §. 3. *de leg.* 2. & ratio in *l.* 71. *de verb. ſign.*

Nec rem suam dari] *l.* 82. *de verb. obl. l.* 1. §. 10. *de obl. & act.* cui conſequens eſt, nec pretium rei ex ea ſtipulatione deberi. Sed pretium rei meæ recte ſtipulor, & rem meam mihi reſtitui. *d. l.* 82.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

poteſt, ſed protinus inutilis eſt. Item contra, licet initio utiliter res in ſtipulatum deducta ſit, ſi tamen poſtea in aliquam eorum cauſam, de quibus ſupra dictum eſt, ſine facto promiſſoris devenerit, extinguitur ſtipulatio. At nec ſtatim ab initio talis ſtipulatio valebit, *Lucium Titium, cum ſervus erit, dare ſpondes?* & ſimilia. quæ enim natura ſui dominio noſtro exempta ſunt, in obligationem deduci nullo modo poſſunt.

De facto, vel datione alterius.

3. Si quis alium daturum, facturumve quid promiſerit, non obligabitur: veluti, ſi ſpondeat, Titium quinque aureos daturum. Quod ſi effecturum

---

PROTINUS INUTILIS] Protinus, id eſt, ſtatim, εὐθέως, παραχρῆμα. Huc pertinet regula, *Quod initio vitioſum eſt,* &c. *l.* 29. *de reg. jur.*

LICET INITIO UTILITER] *l.* 51. *l.* 83. §. 5. *de verb. obl.* ſunt hæc exempla regulæ, quæ definit, etiam ea, quæ recte geſta ſunt, reſolvi, ſi in eum caſum inciderunt, à quo non poterant incipere, *l. pen.* §. *ult. eod. l.* 11. *de ſervit.*

SINE FACTO PROMISSORIS] Secus eſt, ſi facto aut culpa promiſſoris res commercio exempta. *d. l.* 83. §. 5. aut poſtquam moram in ea præſtanda feciſſet. *l.* 23. *l.* 91. *pr.* & §. 3. *eod.*

LUC. TITIUM, CUM SERVUS ERIT] Etiam mali ominis cauſa hujuſmodi ſtipulationes deteſtantur. *d. l.* 83. §. 5. *l.* 34. §. 2. *de contr. empt.*

QUÆ NATURA SUI] Aliud juris eſt in his, quæ per accidens non poſſunt acquiri, puta quia ſtipulatoris ſunt. *l.* 31. *de verb. obl.*

3. NON OBLIGABITUR] Quia de ſe non promittit. *d. l.* 83. *pr.* nec alium obligat; quia nemo ex contractu alterius obligari poteſt. *l.* 3. *C. ne ux. pro mar.*

SI EFFECTURUM SE] Aut ſe curaturum. *d. l.* 83. quippe qua ſtipulatione non tam factum alienum, quam pro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſturum ſe, ut Titius daret, ſpoponderit, obligatur.

De eo, in quem confertur obligatio, vel ſolutio.

4. Si quis alii, quam ei cujus juri ſubjectus ſit, ſtipuletur, nihil agit. Plane ſolutio etiam in extraneam perſonam conferri poteſt, veluti, ſi quis ita ſtipuletur, *Mihi aut Seio dare ſpondes?* ut obligatio quidem ſtipulatori acquiratur, ſolvi tamen Seio, etiam invito eo, recte poſſit, ut liberatio ipſo jure contingat, ſed ille adverſus Seium habeat mandati actionem.

Quod

---

proprium promiſſoris continetur. Occurrunt etiam exempla, in quibus promiſſor ſub alieni facti promiſſione etiam de ſuo promittere intelligitur. *l.* 14 §. 2. *de pec. conſt. l.* 38. *pr. l.* 11. *l.* 81. *pr. eod. & tit. rem rat. hab.*

4. QUAM EI, CUJUS JURI SUBJECTUS] Patri ſc. aut domino. *l.* 38. §. 17. *l.* 45. *de verb. obl.* ✠. *de ſtip. ſerv. &* ℐ. *per quas perſ. nob. obl.*

NIHIL AGIT] Nec ſibi acquirit, quia hoc actum non eſt, nec alteri, quia hoc repugnat fini omnium obligationum. *d. l.* 38. §. 17. *& inf. eod.* §. 18. *l.* 11. *de obl. & act.*

SOLUTIO IN EXTRANEAM PERSONAM] Utiliter extranea perſona inſeritur, ad hunc effectum, ut jus ſit promiſſori etiam alteri ſolvere. *l.* 56. §. 2. *l. ult.* § 3. *de verb. obl. l.* 23. *de fidej. l.* 9. *l.* 10. *de ſolut.*

MIHI AUT SEIO] Disjunctim. *d. ll.* Aliud ſervatur, ſi conjunctim, *Mihi & Seio*, ut mox ſequitur.

ETIAM INVITO EO] Stipulatore ſc. Ceterum hæc poteſtas adjecto ſolvendi, lite conteſtata intercidit. *l.* 16. *de fidej. l.* 57. §. 1. *de ſolut.* aut ſtatu ejus in cauſam deteriorem mutato. *l.* 38. *d. t. juncta l.* 56. §. 2. *de verb. obl.* nec ipſe petere, nec novare, nec acceptum ferre poteſt: quia obligatio ſoli acquiritur ſtipulatori. *l.* 10. *de ſolut.*

MANDATI ACTIONEM] *l.* 131. §. 1. *de verb. obl.* Eſt enim adjectus inſtar procuratoris. *l.* 12. §. 1. *& 2 ſeqq. de ſolut.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Quod ſi quis ſibi, & alii, cujus juri ſubjectus non ſit, dari decem aureos ſtipulatus eſt, valet quidem ſtipulatio: ſed utrum totum debeatur ſtipulatori, quod in ſtipulationem deductum eſt, an vero pars dimidia, dubitatum eſt, ſed placuit, non plus, quam dimidiam partem ei acquiri. Ei vero, qui juri tuo ſubjectus eſt, ſi ſtipulatus ſis, tibi acquiris, quia vox tua tamquam filii ſit, ſicut & filii vox tamquam tua intelligitur in iis rebus, quæ tibi acquiri poſſunt.

De interrogatione & reſponſione.

5. Præterea inutilis eſt ſtipulatio, ſi quis ad ea quæ interrogatus fuerit, non reſpondeat: veluti, ſi quis decem aureos à te dari ſibi ſtipuletur, tu

---

SIBI ET ALII] Conjunctim ſcil. hoc modo; *Mihi & Titio decem dari? l. 110. de verb. obl.* fac. *l. 56. de cond. & dem. l. 11. §. 1. de duob. reis.*

NON PLUS, QUAM DIMIDIAM] Quia una decem communiter in hac ſtipulatione comprehenduntur. *l. 56. pr. de verb. obl.* Unde nec quod extraneo inutiliter ſtipulatus eſt, partem ejus auget. *d. l.* 110. nec quod ſibi utiliter, adjectione inutili vitiatur. *l.* 1. §. *pen. eod. c. utile. de reg. jur. in* 6.

EI, QUI JURI TUO SUBJECTUS] Dominus ſervo, pater filio, quem in poteſtate habet, recte ſtipulantur, quia id ipſis ſtatim acquiritur. *l.* 39. *l.* 56. §. 3. *l.* 130. *de verb. obl. l.* 2. *C. de contr. ſtip.*

VOX TUA TAMQUAM FILII] Patris & filii perſona pene eadem. *l. ult. C. de impub. & al. ſubſt.* Eſt enim filius veluti portio patris. Ariſtot. 1. *magn. mor.* 34.

QUÆ TIBI ACQUIRI POSSUNT] Non ergo ſi quid pater ſtipuletur ex cauſa caſtrenſis peculii. *l.* 39. *de verb. obl.* aut ſi factum in perſonam filii conferat. *l.* 130. *eod.*

5. SI QUIS DECEM, &c. TU QUINQUE, VEL CONTRA] Tota hæc verborum conceptio non eſt plane inutilis; ſed pro ea ſumma dumtaxat, quæ vel interrogationem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

tu quinque promittas, vel contra: aut ſi ille pure ſtipuletur, tu ſub conditione promittas, vel contra; ſi modo ſcilicet id exprimas, id eſt, ſi cui ſub conditione vel in diem ſtipulanti, tu reſpondeas; *Præſenti die ſpondeo.* Nam ſi hoc ſolum reſpondeas, *Promitto*, breviter videris in eamdem diem, vel conditionem ſpopondiſſe. Neque enim neceſſe eſt in reſpondendo eadem omnia repeti, quæ ſtipulator expreſſerit.

De his qui ſunt, vel habent in poteſtate.

6. Item inutilis eſt ſtipulatio, ſi vel ab eo ſtipuleris, qui tuo juri ſubjectus eſt, vel ſi is à te ſtipu-

---

tionem vel reſponſionem excurrit: quoniam cum in majori ſumma ſemper inſit minor, hactenus quoque apte reſponſum hic intelligitur. *l.* 1. §. 4. *l.* 83. §. 3. *de verb. obl.* ſimiliter ſi quis de ulla re interrogatus, promittat & eam & plures conjunctim; aut de pluribus conjunctim, ex his unam: placet promiſſorem ſaltem obligari in eam rem, de qua & interrogatus eſt, & reſpondit. *d. l.* 1. §. 5. *d. l.* 83. §. 4.

ILLE PURE, TU SUB CONDITIONE] Hic vero quia aliter reſpondetur mutata forma & qualitate interrogationis, tota vitiatur obligatio, niſi diverſitas reſponſionis illico ſtipulatori placuerit. *d. l.* 1 §. 3.

NEQUE ENIM NECESSE EST, &c.] Nam ut ſtipulator verba concepit & quaſi præivit, ita promiſſor reſpondiſſe intelligitur. §. 17. *inf. eod.* Unde etiam ſi quis interrogatus, *Dabis*? reſpndeat, *Dabitur*, aut, *Quid ni?* recte atque ad interrogatum reſpondiſſe intelligi debet. *d. l.* 1. §. 2. nec obſtat *auth. ſi quando. C. de conſt. pec.* quia in conſtituto nulla præcedit interrogatio, ad quam hujuſmodi verba referas. Alc. 2. *par.* 18.

6. VEL AB EO, QUI TUO JURI] Ratio eſt, quia nemo ſibi ipſi obligari poteſt. *l.* 11. *de leg.* 1. aut ſecum ipſe agere. *l.* 16. *de furt.* Dominus autem & ſervus, pater & filius in iis, quæ juris ſunt, & domino ac patri acquiri poſſunt, vice unius perſonæ funguntur. §. 4. *ſup. eod.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſtipuletur. Sed ſervus quidem non ſolum domino ſuo obligari non poteſt, ſed ne quidem ulli alii. filii vero familiarum aliis obligari poſſunt.

De muto & ſurdo.

7. Mutum neque ſtipulari, neque promittere poſſe, palam eſt. quod & in ſurdo receptum eſt, quia & is, qui ſtipulatur, verba promittentis, & is, qui promittit, verba ſtipulantis audire debet: unde apparet, non de eo nos loqui, qui tardius exaudit; ſed de eo, qui omnino non audit.

De furioſo.

8. Furioſus nullum negotium gerere poteſt, quia non intelligit quod agit.

---

fac. *l. 7. de obl. & act. l. 4. de jud.* Utique tamen naturalis ſaltem obligatio in propoſito naſcitur. §. 1. *tit. prox. l. 38. de cond. ind.*

FILIIFAM. ALIIS OBLIGARI POSSUNT] Servi naturaliter tantum ex contractibus obligantur. *l. 14. l. 43. de obl. & act.* quia quod ad Jus civile attinet, pro nullis habentur. *l. 32. de reg. jur.* τοῖς δὔλοις ὂκ ἔςι μετȣσία πολιτέιας. Liban. *dec.* 16. At filiifam. extra patrem & cauſam mutui etiam civiliter, ut reliqui cives. *l. 39. de obl. & act. l. 57. de jud. l. ult. §. 2. de verb. obl.*

7. MUTUM NEQUE STIPULARI, &c.] Neque mutum, neque ſurdum ad verborum obligationem pertinere, palam eſt: quippe quæ contrahi non poteſt, niſi utroque loquente; & altero interrogante, altero ad interrogatum reſpondente. *l. 1. eod. l. 1. §. pen. de obl. & act.*

8. FURIOSUS NULLUM NEGOTIUM] *l. 1. §. 12. d. t. l. 70. §. 4. de fidej.* nec ſi curatoris accedat auctoritas. *l. 5. de reg. jur.* Ratum autem manet, quod vel ante furorem, vel tempore intermiſſionis geſſit. §. 1. *ſup. quib. non eſt perm. fac. teſt.* In eadem cauſa eſt & is, cui bonis interdictum. *l. 40. de reg. jur.* niſi quod hic ſtipulando ſibi acquirere poteſt. *l. 6. h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De impubere.

9. Pupillus omne negotium recte gerit: ita tamen, ut, ubi tutoris auctoritas neceſſaria ſit, adhibeatur tutor: veluti, ſi ipſe obligetur. nam alium ſibi obligare etiam ſine tutoris auctoritate poteſt. Sed quod diximus de pupillis, utique de iis verum eſt, qui jam habent aliquem intellectum: nam infans, & qui infantiæ proximus eſt, non multum à furioſo diſtant, quia hujuſmodi ætatis pupilli nullum habent intellectum. Sed in proximis infantiæ, propter utilitatem eorum, benignior juris interpretatio facta eſt, ut idem juris habeant, quod pubertati proximi. Sed qui in poteſtate paren-

---

9. SIBI OBLIGARE SINE TUTORIS AUCTOR.] Et in univerſum conditionem ſuam meliorem facere. *ſup. de auct. tut. in pr.*

INFANS] Infantem dicimus uſque ad annum ſeptimum. *l. 1. § 2. de adm. tut. l.* 18. *C. de jur. del.* qua ætate plene abſolvitur integritas loquendi. Macrob. 1. *in S. 5. 6.*

INFANTIÆ PROXIMUS] Qui ſeptennium egreſſus adhuc conſiſtit intra annum decimum & dimidium, aut pupilla intra annum nonum & dimidium.

IN PROXIMIS INFANTIÆ] Ut proximus infanti & ſtipulari poſſit & tutore auctore cetera agere, benignitatis eſt: nam & ipſe non multum à furioſo diſtat. *l. 1. §. 13. de obl. & act. l. 9. de acq. her. l. 5. de reg. jur.*

PUBERTATI PROXIMI] Id eſt, pupilli, qui annos illos, quos modo diximus, ſuperaverunt, ut recte Accurſ. aliter Th. & Græc. putamus etiam pupillum adulto proximum ſine tutore naturaliter obligari. *l. 25. §. 1. quand. di. leg. l. 21. ad Leg. Falc. l. 1. de nov. l. 127. de verb. obl. l. 95. §. 2. de ſolut.* quamquam id alibi negatur. *l. 41. de cond. ind. l. 59. de obl. & act.* quia huic obligationi vis omnis detracta eſt, quatenus ipſi pupillo nocere poſſit.

parentis eſt impubes, ne auctore quidem patre obligatur.

De conditione impoſſibili.

10. Si impoſſibilis conditio obligationi adjiciatur, nihil valet ſtipulatio. Impoſſibilis autem conditio habetur, cui natura impedimento eſt, quominus exiſtat: veluti, ſi quis ita dixerit, *Si digito cœlum attigero, dare ſpondes?* At ſi ita ſtipuletur. *Si digito cœlum non attigero, dare ſpondes?* pure facta obligatio intelligitur, ideoque ſtatim peti poteſt.

De abſentia.

11. Item verborum obligatio inter abſentes concepta, inutilis eſt. Sed cum hoc materiam litium

---

NE AUCTORE QUIDEM PATRE] *l. ult.* §. 2. *de verb. obl.* ſicut nec ex contrario, auctore patre ſibi acquirere poteſt. Pupilli alia ratio, cujus è re eſt, ſaltem tutore auctore obligari poſſe, cum ipſe viciſſim ſibi alios obliget.

10. NIHIL VALET STIPULATIO] *l.* 7. *l.* 35. *eod. l.* 1. §. 11. *de obl. & act.* nec ulli contractus. *l.* 31. *d. t.* Secus eſt in ultimis voluntatibus. §. 10. *ſup. de her. inſt.* diverſi juris rationem tibi ſuppeditabit *d. l.* 31.

CUI NATURA IMPEDIMENTO] Huic ſimilis eſt, quæ Legibus ac bonis moribus contraria. *l.* 15. *de cond. inſtit. l.* 26. *& ſeqq. de verb. obl.*

SI DIGITO CÆLUM NON ATTIGERO] Hæc ſtipulatio non continet conditionem impoſſibilem, ſed ἀναγκαῖόν τι. Nam cujus affirmatio eſt impoſſibilis, ejus negatio eſt neceſſaria. Ariſtot. περὶ ἑρμ. *c. pen.* conſentiunt JCti. *l.* 7. & 8. *eod.*

11. INTER ABSENTES CONCEPTA] Quia ſtipulatio confici non poteſt, niſi utroque loquente, & altero alterum audiente. *l.* 1. *eod. l.* 3. *h. t.* Non adverſatur *l.* 75. *de don. int. vir. & ux.* nam literis illis uxoris, de quibus

litium contentioſis hominibus præſtabat, forte poſt tempus tales allegationes opponentibus, &c, non præſentes fuiſſe, vel ſe vel Adverſarios ſuos, contendentibus: ideo noſtra Conſtitutio propter celeritatem dirimendarum litium introducta eſt, quam ad Cæſarienſes Advocatos ſcripſimus: per quam diſpoſuimus tales ſcripturas, quæ præſto eſſe partes indicant, omnino eſſe credendas, niſi is, qui talibus utitur improbis allegationibus, manifeſtiſſimis probationibus, vel per ſcripturam, vel per teſtes idoneos approbaverit, toto eo die, quo conficiebatur inſtrumentum, ſeſe vel adverſarium ſuum in aliis locis fuiſſe.

De ſtipulatione poſt mortem, vel pridie quam alter contrahentium moriatur.

12. Poſt mortem ſuam dari ſibi nemo ſtipulari poterat, non magis quam poſt ejus mortem,

---

bus illic, cautio ſtipulationis inter præſentes conjuges interpoſitæ comprehenſa fuit.

NOSTRA CONSTITUTIO] *l. optimam.* 14. *C. de contr. ſtip.*

SCRIPTURAS ESSE CREDENDAS] Id eſt, veras eſſe præſumendum. quæ tamen præſumptio non eſt juris & de jure, ut loquuntur; ſed juris tantum, cum adverſus eam admittatur contraria probatio.

VEL PER TESTES IDONEOS] Debet autem hæc contraria probatio, ſive per tabulas ſive per teſtes fiat, talis eſſe, ut auctoritate ſuperet ſcripturam ex adverſo prolatam. arg. *l.* 18. *C. de prob.*

TOTO EO DIE, &c.] Igitur quod dicitur, factum negantis per rerum naturam probationem nullam eſſe, *l.* 23. *C. d. t.* non pertinet ad factum, quod tempore & loco circumſcriptum eſt; cujus negatio per indirectum probari poteſt. *d. l.* 14. *C. de contr. ſtip.* Quintil. *lib.* 5. *c.* 6. & 7. Ariſtot. Rhet. *ad Alex. c.* 14.

tem, à quo ſtipulabatur. At nec is, qui in alicujus poteſtate eſt, poſt mortem ejus ſtipulari poterat, quia patris vel domini voce loqui videretur. Sed & ſi quis ita ſtipuletur, *Pridie quam moriar*, vel *Pridie quam morieris, dare ſpondes?* inutilis erat ſtipulatio. Sed cum (ut jam dictum eſt) ex conſenſu contrahentium ſtipulationes valeant, placuit nobis etiam in hunc juris articulum neceſſariam inducere emendationem, ut, ſive poſt mortem, ſive pridie quam moriatur ſtipulator, ſive promiſſor, ſtipulatio concepta ſit, ſtipulatio valeat.

De ſtipulatione præpoſtera.

13. Item ſi quis ita ſtipulatus erat, *Si navis* [*cras*] *ex Aſia venerit, hodie dare ſpondes?* inutilis erat ſtipulatio, quia præpoſtere concepta

---

12. POST MORTEM SUAM] Quoniam placebat obligationes & actiones, quæ non cœpiſſent à defuncto vel contra defunctum, à perſona heredis vel contra eum non incipere. *l. un. C. ut act. ab her.* cujus regulæ exceptio videtur in mandato poſt mortem. *l. 12. in fin. cum l. ſeq. mand.*

PRIDIE QUAM MORIAR] Hæc enim formula incidit in ſpeciem præcedentem: quia illud *pridie* certo ſciri non poteſt, niſi poſt reorum mortem. Eandemque ob cauſam etiam hujuſmodi legatum inutile erat. *§. 35. ſup. de legat.*

PLACUIT NOBIS] *l. 11. C. de contr. ſtip.* Alia Conſtitutione abrogavit memoratam juris antiqui regulam. *d. l. un. C. ut act. ab her.*

13. SI NAVIS CRAS EX ASIA] Ita & Th. ἐὰν ἡ ναῦς αὔριον ἔλθῃ ἀπὸ τῆς Ἀσίας. Et licet in quibuſdam non habeatur verbum *cras*, eo tamen addito clarior fit præpoſteratio. Pac.

PRÆPOSTERE CONCEPTA] Quoniam qui ita ſtipulatur, filiam vult naſci ante matrem, id eſt, obligationem

cepta eſt. Sed cum Leo inclytæ recordationis in dotibus eamdem ſtipulationem, quæ præpoſtera nuncupatur, non eſſe rejiciendam exiſtimaverit, nobis placuit, & huic perfectum robur accommodare, ut non ſolum in dotibus, ſed etiam in omnibus valeat hujuſmodi conceptio ſtipulationis.

De ſtipulatione collata in tempus mortis.

14. Ita autem ſtipulatio concepta, veluti ſi Titius dicat, *Cum moriar, dare ſpondes?* vel *Cum morieris?* & apud veteres utilis erat, & nunc valet.

De ſtipulatione poſt mortem alterius.

15. Item poſt mortem alterius recte ſtipulamur.

De

---

tionem ante conditionis eventum; quod eſt ὕϛερον πρότερον. §. 4. *ſup. de verb. obl.*

Nobis placuit] Juſtiniano placuit præpoſteras ſtipulationes in univerſum valere, perinde, quaſi vel in diem vel ſub conditione tantum conceptæ eſſent; exactionemque uſque ad diei vel conditionis eventum differri. *l.* 25. *C. de teſtam.* ubi etiam mentio Conſtitutionis Leonianæ, quæ intercidit.

14. Cum moriar, Cum morieris] Hæ formulæ ſemper probatæ fuerunt. *l.* 45. §. 1. *& pen. de verb. obl. l.* 17. *de cond. ind.* etiam in legatis. *l.* 1. §. 2. *l.* 79. §. 1. *de cond. & dem.* Ulp. *tit.* 24. §. 15. ſcil. auctores noſtri totum illud, quod mori dicitur, vitæ adſcribunt. *l.* 8. §. 1. *de man. teſt.* Cujac. 3. *obſ.* 34. qua de re olim quæſitum. Gell. 6. *c.* 13.

15. Post mortem alterius] In hac formula, *Poſt mortem Titii dare ſpondes?* aperte ceſſat ratio, ob quam placebat ſtipulationem poſt mortem contrahentium conceptam non valere: ideoque nunquam improbata fuit.

De promiſſione ſcripta in inſtrumento.

16. Si ſcriptum in inſtrumento fuerit, promiſiſſe aliquem, perinde habetur, atque ſi interrogatione præcedente reſponſum ſit.

De pluribus rebus.

17. Quoties plures res una ſtipulatione comprehenduntur, ſi quidem promiſſor ſimpliciter reſpondeat, *Dare ſpondeo*; propter omnes tenetur. Si vero unam ex his vel quaſdam daturum ſe ſpoponderit; obligatio in iis, pro quibus ſpoponderit, contrahitur. Ex pluribus enim ſtipulationibus una, vel quædam videntur eſſe perfectæ: ſingulas enim res ſtipulari, & ad ſingulas reſpondere debemus.

De

---

16. SI SCRIPTUM IN INSTRUMENTO] *l.* 30. *l.* 134. §. 2. *de verb. obl. l.* 1. *C. de contr. ſtip.* Paul. 5. *ſent.* 7. unde hic locus ſumptus eſt. Duplex eſt igitur pro inſtrumento præſumptio; una veritatis, de qua §. 11. *ſup.* altera ſolennitatis, de qua hoc loco. Ceterum adverſus hanc quoque ſpeciem præſumptionis contrarii admittenda probatio, per *l.* 7. §. 12. *de pact.*

17. PROPTER OMNES TENETUR] Sive univerſæ verbo collectivo in ſtipulatum deductæ ſint: veluti, *Quadrigam illam dare ſpondes?* ſive nominatim ſingulæ: veluti, *Stichum, Pamphilum & Erotem dabis?* ubi tot ſtipulationes ſunt, quot ſpecies. Ratio eſt, quia indefinita reſponſio pro univerſali valet. §. 5. *T. add. l.* 29. *l.* 86. *de verb. obl. l.* 32. *de evict.*

PRO QUIBUS SPOPONDERIT] *l.* 83. §. 4. *de verb. obl.* Aliud eſt, ſi quis, ſtipulante me Stichum aut Pamphilum disjunctim, unum ſe daturum reſpondeat. *d. l.* 83. §. 2. quia ille ſimilis eſt ei, qui, ſtipulanti ſub conditione, pure promittit, mutata forma interrogationis. v. *ſup.* §. 5.

ET AD SINGULAS RESPONDERE] Quarum ſc. præſtatione adſtringi volumus; neque enim indiget hic locus emendatione Hotomanni.

18. AL-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De pœna adjecta ſtipulationi, alii dari.

18. Alteri ſtipulari (ut ſupra dictum eſt) nemo poteſt. Inventæ enim ſunt hujuſmodi ſtipulationes vel obligationes ad hoc, ut unuſquiſque acquirat ſibi, quod ſua intereſt: ceterum ſi alii detur, nihil intereſt ſtipulatoris. Plane ſi quis velit hoc facere, pœnam ſtipulari conveniet, ut niſi ita factum ſit, ut eſt comprehenſum, committatur pœnæ ſtipulatio etiam ei, cujus nihil intereſt. Pœnam enim cum ſtipulatur quis, non illud inſpicitur, quod interſit ejus, ſed quæ ſit quantitas in conditione ſtipulationis. Ergo ſi quis ita ſtipuletur, *Titio dari?* nihil agit: ſed ſi adjecerit pœnam, *Niſi dederis, tot aureos dare ſpondes?* tunc committitur ſtipulatio.

Si

---

18. Alteri stipulari] Ex Ulpian. *l.* 38. §. 17. *de verb. obl.*

Nihil interest stipulatoris] Pecuniariter ſc. Affectioni autem tantum tributum non eſt, ut propter eam extraneo obligatio acquiratur.

Poenam stipulari conveniet] Et igitur valet etiam pœnalis ſtipulatio ſubjecta ſtipulationi inutili. niſi forte ideo inutilis ſit, quia continet, quod impoſſibile aut turpe eſt. *l.* 61. *l.* 69. *eod.*

Etiam ei, cujus nihil interest] Intellige, cujus nihil intereſt alteri dari aut fieri. Utique enim pœnam conſequi intereſt ſtipulatoris.

Sed quæ sit quantitas] *d. l.* 38. §. 17. Ergo quantacumque pœna fuerit, tanta commiſſa ſtipulatione peti poteſt: quamvis duplo aut triplo major, quam efficit id, quod alteri dari aut fieri debuit. Don. in *d.l.*38. §. 17. *n. ult.*

Tunc committitur stipulatio] Exiſtente nimirum ſtipulationis conditione, videlicet ſi non dederis. §. 4. *ſup. de verb. obl.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Si interſit ejus, qui alii ſtipulatur.

19. Sed & ſi quis ſtipuletur alii, cum ejus intereſſet, placuit ſtipulationem valere. Nam ſi is, qui pupilli tutelam adminiſtrare cœperat, ceſſerit adminiſtrationem contutori ſuo, & ſtipuletur rem pupilli ſalvam fore: quoniam intereſt ſtipulatoris fieri, quod ſtipulatus eſt, cum obligatus futurus ſit pupillo, ſi male res geſſerit: tenet obligatio. Ergo & ſi quis procuratori ſuo dari ſtipulatus ſit, habebit vires ſtipulatio. Et ſi creditori ſuo quis ſtipulatus ſit, quod ſua intereſt, ne forte vel pœna committatur, vel prædia diſtrahantur, quæ pignori data erant, valet ſtipulatio.

De

---

19. CUM EJUS INTERESSET] *d.l.* 38. §. 20. Ratio perſpicua, quia tum non tam alteri, quam ſibimet ipſi ſtipulari videtur. *l.* 118. §. *ult. eod.* Ideoque & ſibi actionem acquirit, non ei, cujus in perſonam ſtipulatio collata.

SI MALE RES GESSERIT] Alii, *ceſſerit.* ut & apud Ulp. *d.l.* 38. §. 20. unde hæc tranſſcripta.

OBLIGATUS FUTURUS SIT PUPILLO] Nam qui tutelæ adminiſtrationem contutori cedit, non liberatur periculo tutelæ. *l.* 3. §. 2. *de adm. tut.*

PROCURATORI SUO] Quia procuratori dari poteſt intereſſe ſtipulantis, puta quod procurator pecuniam pro eo expoſuit.

CREDITORI SUO] *d.l.* 38. §. 23. *d.l.* 118. §. *ult. l.* 22. *C. de donat.* Denique ſunt quædam perſonæ, per quas ratione officii placet etiam alteri actionem utilem acquiri: in quo numero ſunt tutor, curator, actor civitatis, procurator militis, magiſtratus ejuſve juſſu alius in cautione à tutore aut adrogatore exigenda. *l.* 5. §. *pen. de pec. conſt. l.* 26. *de reb. cred. l.* 18. *de adopt. l.* 1. §. 11. & 15. *de mag. conv. l.* 2. & 3. *rem pup. ſalv.* Vide & *l.* 68. *de proc. l.* 79. *de verb. obl. l.* 1. *in fin. cum l.* 2. *de inſt. act. l.* 13. §. 25. *de act. empt. l.* 5. *de ſtip. prat.*

20. QUI

De pœna adjecta promiſſioni facti alieni.

20. Verſa vice, qui alium facturum promiſit, videtur in ea eſſe cauſa, ut non teneatur, niſi pœnam ipſe promiſerit.

De re ſtipulantis futura.

21. Item nemo rem ſuam futuram in eum caſum, quo ſua ſit, utiliter ſtipulatur.

De diſſenſu.

22. Si de alia re ſtipulator ſenſerit, de alia promiſſor, perinde nulla contrahitur obligatio, ac ſi ad interrogatum reſponſum non eſſet: veluti, ſi hominem Stichum à te quis ſtipulatus fuerit, tu de Pamphilo ſenſeris, quem Stichum vocari credideris.

De

---

20. QUI ALIUM FACTURUM] Facti alieni ſtipulatio inutilis. §. 3. *ſup.* ceterum hic etiam remedium ſtipulanti paratum in pœna. *l.* 38. §. 2. *de verb. obl.*

21. IN EUM CASUM, QUO SUA] Tralatitium eſt, actum in id tempus inutiliter conferri, quo pure inutiliter fieret. *l.* 4. *C. de dónat. ante nupt.* Nemo autem utiliter rem ſuam pure ſtipulatur. §. 2. *ſup. eod.*

22. DE ALIA RE] *l.* 83. §. 1. *l.* 137. §. 1. *eod.* idemque eſt, ſi promiſſor erraverit in perſona ſtipulantis. arg. *l.* 15. *de juriſd.* *l.* 2. *de jud.* Sufficit autem in corpore conſenſum eſſe, licet in materia erratum: veluti ſi æs ſit, quod aurum putabatur. *l.* 22. *de verb. obl.* quamquam & hic error emptionem vitiat; quoniam non poteſt videri emptor conſenſiſſe in pretio. *l.* 9. §. *ult. de contr. empt.*

TU DE PAMPHILO] Hic non ſimplex in nomine error eſt, ut putat Schol. Th. ſed etiam in re, quia nec de corpore conſtitit. Error vero in ſolo nomine, cum de perſona aut re ipſa conſtat, de conſenſu nihil mutat. *l.* 32. *de verb. obl.* §. 29. *ſup. de legat.*

23. TUR-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De turpi cauſa.

23. Quod turpi ex cauſa promiſſum eſt: veluti, ſi quis homicidium, vel ſacrilegium ſe facturum promittat: non valet.

De morte contrahentium.

24. Cum quis ſub aliqua conditione ſtipulatus fuerit, licet ante conditionem deceſſerit, poſtea exiſtente conditione, heres ejus agere poteſt. Idem eſt & ex promiſſoris parte.

Quando agi poteſt ex ſtipulatione.

25. Qui hoc anno, aut hoc menſe dari ſtipulatus eſt, niſi omnibus partibus anni vel menſis præteritis, non recte petet. Si fundum dari ſtipuleris, vel hominem, non poteris continuo agere, niſi tantum ſpatium prætererit, quo traditio fieri poſſit.

DE

---

23. TURPI EX CAUSA] *l.* 26. *&* *ſeqq. l.* 123. *de verb. obl. l.* 7. §. 3 *de pact.* quale etiam quod bonis moribus adverſatur: veluti, ſi de futura ſucceſſione ſtipulatio interponatur. *l.* 61. *de verb. obl l. ult. C. de pact.*

24. IDEM EST ET EX PARTE PROMISSORIS] Ut, ſi pendente conditione promiſſori quid humanitus contigerit, heres promiſſoris exiſtente poſtea conditione conveniri poſſit. *l.* 57. *de verb. obl.* ſicut ex converſo, ſtipulatore ante conditionem mortuo, heres ejus agere. §. 4. *ſup. d. t.*

25. QUI HOC ANNO] Ex Pompon. *l.* 42. *eod. v. ſup.* § 2. *eod.*

NON POTERIS CONTINUO AGERE] Hoc non ad jus petendi, *d.* §. 2. ſed ad ejus, quod petitur, præſtationem, & executionem obligationis, referendum eſt: quia incivile ſtatim cum ſacco venire creditorem. *l.* 105. *de ſolut.*

TI-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

DE FIDEJUSSORIBUS.

TITULUS XXI.

Cur accipiuntur.

PRo eo, qui promittit, ſolent alii obligari, qui fidejuſſores appellantur: quos homines accipere ſolent, dum curant, ut diligentius ſibi cautum ſit.

In quibus obligationibus.

1. In omnibus autem obligationibus adſumi poſſunt, id eſt, ſive re, ſive verbis, ſive literis, ſive

---

TITULUS XXI.

SOLENT ALII OBLIGARI] Acceſſorie videl. ſeu reo principali manente obligato. qualis eſt is, cujus mandatu pecunia creditur certæ perſonæ. §. 6. *inf. de mand.* item qui pecuniam debitam ſe ſoluturum conſtituit nudo pacto. §. 9. *inf. de act.* & maxime qui quod alius debet, fide ſua eſſe jubent, interpoſita ſtipulatione; de quibus ſolis hic agitur. conjunguntur *l. ult. C. de conſt. pec.*

FIDEJUSSORES APPELLANTUR] Item ſponſores & adpromiſſores. Alii ſunt qui dicuntur expromiſſores: nam expromiſſione fit novatio, id eſt, aliena ſuſcipitur obligatio liberato reo. *l. ult. de SC. Mac. l.* 4. *de cond. cauſ. dat. l.* 37. *in fin. de op. lib.*

UT DILIGENTIUS CAUTUM] Fidejuſſores & pignora ſponſionum fideique ſunt vincula & firmamenta. *l.* 9. *in fin. de ſup. leg.* Sen. *de Ben.* 7. 14.

1. IN OMNIBUS OBLIGATIONIBUS] *l.* 1. *l.* 2. *l.* 8. §. 1. *l.* 16. §. 3. *h. t.* etiamſi obligatio ex delicto oriatur. *d. l.* 8. §. 5. *l.* 56. §. *ult. l.* 70. §. *ult. eod.* utique ſi agatur civiliter: nam ſi criminaliter agatur ad coërcitionem corporalem, fidejuſſio inutilis eſt. arg. *l.* 13. *ad leg. Aq. l.* 22. *C. de pœn.* Textus autem in *l.* 1. *cum ſeqq. de cuſt. reor.* accipiendi de fidejuſſoribus, qui caveant de reo ſiſtendo, non qui pœnam ſuſcipiant delicti.

AN

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſive conſenſu contractæ fuerint. At nec illud quidem intereſt, utrum civilis, an naturalis ſit obligatio, cui adjicitur fidejuſſor: adeo quidem, ut pro ſervo quoque obligetur, ſive extraneus ſit, qui fidejuſſorem à ſervo accipiat, ſive ipſe dominus in id, quod ſibi naturaliter debetur.

De herede.

2. Fidejuſſor non tantum ipſe obligatur, ſed etiam heredem relinquit obligatum.

Si fidejuſſor præcedat, vel ſequatur obligationem.

3. Fidejuſſor & præcedere obligationem & ſequi poteſt.

De pluribus fidejuſſoribus.

4. Si plures ſint fidejuſſores, quotquot erunt numero, ſinguli in ſolidum tenentur. Itaque

---

AN NATURALIS] *l.* 6. *in fin. l.* 7. *l.* 16. §. 3. *h.t.* utut arctius hoc caſu aſtringatur fidejuſſor, quam reus. add. Theoph.

SIVE IPSE DOMINUS] *l.* 70. §. 3. *eod.* At ex contrario pro eo, quod dominus ſervo debet, fidejuſſor acceptus non tenetur. *l.* 56. §. 1. *eod.* ubi ratio.

2. HEREDEM RELINQUIT OBLIGATUM] *l.* 4. §. 1. *eod. l.* 24. *C. eod.* juxta regulam in *l.* 49. *de obl. & act.* §. 1. *inf. de perp. & temp. act. l.* 62. *de reg. jur.*

3. ET PRÆCEDERE OBLIGATIONEM] *l.* 6. §. *ult. h. t.* Interim tamen fidejuſſoris obligatio in ſuſpenſo eſt. *l.* 35. *de judic.* nec ante conveniri poteſt, quam reus debeat. *l.* 57. *h. t.*

ET SEQUI] Mandator non ſequitur. *l.* 12. §. 14. *mand.* pecuniæ conſtitutæ reus non præcedit. *l.* 1. §. 1. *de pec. conſt.*

4. IN SOLIDUM TENENTUR] Etiamſi id nominatim non convenerit. *l.* 3. *C. h. t.*

Ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

que liberum eſt creditori, à quo velit, ſolidum petere. Sed ex epiſtola D. Adriani compellitur creditor à ſingulis, qui modo ſolvendo ſunt litis conteſtatæ tempore, partes petere. Ideoque ſi quis ex fidejuſſoribus eo tempore ſolvendo non ſit, hoc ceteros onerat. Sed ſi ab uno fidejuſſore creditor totum conſecutus fuerit, hujus ſolius detrimentum erit, ſi is, pro quo fidejuſſit, ſolvendo non ſit: & ſibi imputare debet, cum potuerit juvari ex epiſtola D. Adriani, & deſiderare, ut pro parte in ſe detur actio.

In quam ſummam obligatur fidejuſſor.

5. Fidejuſſores ita obligari non poſſunt, ut plus debeant, quam debet is, pro quo obligantur.

EX EPISTOLA D. ADRIANI] *l.* 26. *eod.* Beneficium hoc vulgo diviſionis appellatur, & ceteris quoque acceſſionibus datum eſt. *l. ult. C. de pec. conſt.*

LITIS CONTESTATÆ TEMPORE] *l.* 51. §. 1. *& pen. h. t.*

HUJUS SOLIUS DETRIMENTUM] Poterit quidem quod ſolvit, repetere à debitore actione mandati: ſed à creditore partem repetere non poteſt, nec adverſus confidejuſſores ullam actionem habet, extra quam ſi tunc cum ſolvit, actiones ſibi cedi à creditore curaverit, aut ea lege ſolverit, ut poſtea cederentur. *l.* 17. *l.* 36. *l.* 39. *eod. l.* 2. *l.* 11. *l.* 14. *C. eod.*

JUVARI EX EPISTOLA] Quippe qua epiſtola non ipſo jure inter fidejuſſores dividitur obligatio, ſed ope exceptionis. *l.* 26. *eod.* Noviſſime & aliud beneficium fidejuſſoribus tributum. *Nov.* 4. *c.* 1. unde *auth. præſente. C. eod.* quod ordinis & excuſſionis vocant. Beneficium cunctis notum. Hæc autem beneficia renuntiando amittuntur. *l. pen. C. de pact.*

5. NON POSSUNT, UT PLUS DEBEANT] Vel re, vel tempore, vel loco aut cauſa. *l.* 8. §. 7. *h. t.* placetque in duriorem cauſam adhibitos omnino non obligari.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

tur. Nam eorum obligatio, acceſſio eſt principalis obligationis: nec plus in acceſſione poteſt eſſe, quam in principali re. At ex diverſo, ut minus debeant, obligari poſſunt. Itaque ſi reus decem aureos promiſerit, fidejuſſor in quinque recte obligatur: contra vero obligari non poteſt. Item, ſi ille pure promiſerit, fidejuſſor ſub conditione promittere poteſt: contra vero non poteſt. Non ſolum autem in quantitate, ſed etiam in tempore minus aut plus intelligitur. Plus eſt enim, ſtatim aliquid dare; minus eſt, poſt tempus dare.

De actione fidejuſſoris adverſus reum.

6. Si quid autem fidejuſſor pro reo ſolverit, ejus recuperandi cauſa habet cum eo mandati judicium.

Si fidejuſſor Græce accipiatur.

7. Græce etiam fidejuſſor ita accipitur, τῇ ἐμῇ

---

gari. *d. l.* 8. §. 7. *l.* 70. *eod.* quaſi acceptos contra formam juris. *l.* 49. *in fin. eod.*

NEC PLUS IN ACCESSIONE] Hoc axioma verum eſt univerſaliter in obligatione acceſſoria: alias nihil impedit, quo minus plus pretii ſit in acceſſione, quam in principali re. *l.* 19. §. 13. *& ſeqq. de aur. arg. leg. l.* 34. *de contrah. empt.* §. 26. *ſup. de rer. div.*

UT MINUS DEBEANT, OBLIGARI POSSUNT] Vel in minorem ſummam, quam quæ debetur à reo principali, vel alias in cauſam leviorem. *d. l.* 8. §. 7. *& ſeqq. l.* 34. *h. t. cum ſimil.*

6. MANDATI JUDICIUM] *l.* 10. §. 11. *mand.* nempe ſi mandatum vel expreſſe vel tacite intervenerit: alias negotiorum geſtorum: veluti, ſi pro abſente fidejuſſit. *l.* 6. §. 2. *l.* 18. *l.* 20. §. 1. *d. t. l.* 6. *C. eod.*

7 GRÆCE FIDEJUSSOR ACCIPITUR] Deſcriptus eſt hic §. ex *l.* 8. *pr. h. t.* ubi concinnius ſic legitur:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ἐμῇ πίστ κελεύω ἐγώ. ſed & ſi dixerit ϑέλω, ſive βέλομαι, ſed & φημὶ, pro eo erit, ac ſi dixerit, λέγω.

Si ſcriptum ſit, aliquem fidejuſſiſſe.

8. In ſtipulationibus fidejuſſorum ſciendum eſt hoc generaliter accipi, ut quodcumque ſcriptum ſit quaſi actum, videatur etiam actum. Ideoque conſtat, ſi quis ſcripſerit ſe fidejuſſiſſe, videri omnia ſolenniter acta.

DE LITERARUM OBLIGATIONIBUS.

Titulus XXII.

OLIM ſcriptura fiebat obligatio, quæ nominibus fieri dicebatur, quæ nomina hodie non ſunt in uſu. Plane, ſi quis debere ſe ſcripſerit,

---

tur: *Græce fidejuſſor ita accipitur*, τῇ ἐμῇ πίστ κελεύω, λέγω, ϑέλω, *ſive* βέλομαι. *ſed & ſi* φημὶ *dixerit, pro eo erit, ac ſi dixerit*, λέγω. & ita quoque Th.

8. Videri solenniter acta] *l.* 30. *de verb. obl.* nempe partes præſentes fuiſſe, & ſtipulationem rite interpoſitam, citra quam fidejuſſor non conſtituitur. *l.* 5. §. 3. *d. t. l.* 12. *C. h. t.* fac. §. 11. *&* 16. *tit. præc.*

Titulus XXII.

Quæ nominibus fieri dicebatur] Nomen faciebat creditor, qui in tabulas ſuas accepti & expenſi nomen illius, cui pecuniam dabat mutuam, perſcribebat. Id fiebat præſente debitore, qui & ipſe quoque in ſuas tabulas referebat, quod deberet; quæ tabulæ prolatæ in judicio fidem faciebant debiti. Cic. *pro Roſc. Comœd.* Salmaſ. *de uſur. c.* 6. *& ad jus Attic. c.* 29.

Non sunt in usu] Nam poſterior ætas ſyngraphis uti cœpit, id eſt, cautionibus utriuſque contrahentis manu ſubſcriptis. Hotom.

Post

pſerit, quod ſibi numeratum non eſt, de pecunia minime numerata, poſt multum temporis exceptionem opponere non poteſt: hoc enim ſæpiſſime conſtitutum eſt. ſic fit, ut & hodie, dum queri non poteſt, ſcriptura obligetur; & ex ea naſcatur condictio, ceſſante ſcilicet verborum obligatione. Multum autem tempus in hac exceptione antea quidem ex Principalibus Conſtitutionibus uſque ad quinquennium procedebat: ſed ne creditores diutius poſſint ſuis pecuniis forſitan defraudari, per Conſtitutionem noſtram tempus coarctatum eſt, ut ultra biennii metas hujuſmodi exceptio minime extendatur.

DE

POST MULTUM TEMPORIS] Poſt quinquennium, hodie poſt biennium, ut infra.

DUM QUERI NON POTEST] Vel conventus excipere de pecunia non numerata. *l.* 8. *&* 2 *ſeqq. l.* 14. *C. de non num. pec.*

CESSANTE VERBORUM OBLIGATIONE] Nam ſi ſimul interpoſita ſit ſtipulatio, non ex literis, ſed ex ſtipulatu obligatio naſcitur. §. 2. *inf. de exc.*

PER CONSTITUTIONEM NOSTRAM] *d. l.* 14. *C. de non num. pec.*

UT ULTRA BIENNII METAS] Intra biennium autem tria remedia ad retractandam confeſſionem prodita: condictio cautionis ſive chirographi. *l.* 7. *C. eod. l. ult. C. de cond. ex leg.* querela ſeu denuntiatio aut proteſtatio de non facta numeratione. *l.* 8. *l.* 9. *C. de non num. pec.* quam in ſcriptis fieri oportet, ut exceptionem perpetuam debitor conſequatur. *d. l.* 14. §. *ult. & auth. ſeq.* exceptio non numeratæ pecuniæ, adverſus creditorem intra biennium agentem. *l.* 3. *l.* 5. *d. l.* 8. *d. l.* 14. *C. eod.* quæ præter naturam aliarum onus probandi transfert in creditorem. *l.* 3. *l.* 10. *C. eod.* ubi ratio. Exacto autem biennio confeſſus, qui beneficio juris uſus non eſt, neceſſitate ſolvendi adſtringitur. *d. l.* 8. *d. l.* 14.

TI-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

DE OBLIGATIONIBUS ex Conſenſu.

Titulus XXIII.

CONSENSU fiunt obligationes in emptionibus, venditionibus, locationibus, conductionibus, ſocietatibus, mandatis. Ideo autem iſtis modis obligatio dicitur conſenſu contrahi: quia neque ſcriptura, neque præſentia omnimodo opus eſt: ac nec dari quicquam neceſſe eſt, ut ſubſtantiam capiat obligatio, ſed ſufficit, eos, qui negotia gerunt, conſentire. unde inter abſentes quoque talia negotia contrahuntur, veluti per epiſtolam vel per nuntium. Item in his contractibus alter alteri obligatur in id, quod alterum alteri ex bono & æquo præſtare oportet, cum alioquin in verborum obligationibus alius ſtipuletur, alius promittat.

DE

Titulus XXIII.

CONSENSU FIUNT] Hic tit. totus deſcriptus eſt ex *l. 2. de obl. & act.*

NEQUE SCRIPTURA] Hoc dicit ad differentiam obligationis literarum.

NEQUE PRÆSENTIA] Ut in conficienda ſtipulatione.

NEC DARI QUICQUAM] Ut in mutuo, commodato, ceteriſque contractibus, in quibus res tradita demum initium obligationi præbet.

SUFFICIT, &c. CONSENTIRE] Nihil deſiderant præter mutuam contrahentium voluntatem, cum in aliis ſolus conſenſus non ſufficiat ad obligationem.

EX BONO ET ÆQUO PRÆSTARE] Pertinet id ad omnia bonæ fidei judicia. *l. 7. de neg. geſt. §. 30. inf. de act.* Ceterum per excellentiam quamdam videtur hoc loco tribui contractibus, qui ſolo conſenſu perficiuntur; eademque ratione his opponi ſtipulatio,

T 1*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

DE EMPTIONE ET VENDITIONE.

TITULUS XXIV.

De emptione pura. De pretii conventione, arrhis, & ſcriptura.

EMPTIO & venditio contrahitur, ſimul atque de pretio convenerit, quamvis nondum pretium numeratum ſit, ac ne arrha quidem data fuerit: nam quod arrhæ nomine datur, argumentum eſt emptionis & venditionis contractæ. Sed hoc quidem de emptionibus & venditionibus quæ ſine ſcriptura conſiſtunt, obtinere oportet. nam nihil à nobis in hujuſmodi emptionibus & venditionibus innovatum eſt. in iis autem, quæ ſcriptura conficiuntur, non aliter perfectam eſſe venditionem & emptionem conſtituimus, niſi & inſtru-

---

TITULUS XXIV.

SIMUL ATQUE DE PRETIO CONVENERIT] *l.* 2. §. 1. *h. t. l.* 1. §. 2. *de rer. perm.* niſi aut conditionalis ſit emptio. *l.* 7. *h. t. l.* 8. *de per. & com. rei vend.* aut eam in ſcriptis fieri placuerit, ut infra.

ARGUMENTUM EST EMPTIONIS] *l.* 35. *pr. eod.* Datur autem arrha vel ſimpliciter, ut ſit ſymbolum dumtaxat & indicium emptionis contractæ: veluti, ſi annulus detur: & emptione conſummata reſtituenda eſt. *l.* 11. §. 6. *de act. empt.* vel ut μέρος τοῦ παντὸς, ut ſimul poſtea cedat in partem pretii, data certa pecunia. *d. l.* 11. §. 6. *l. ult. de leg. comm.*

SCRIPTURA CONFICIUNTUR] Contractus in ſcriptis fieri dicitur, non quoties de eo ſcriptura conficitur (quod plerumque fit probationis tantum gratia. *l.* 4. *de fid. inſtr.*) ſed tunc cum convenit, ut in ſcriptis contraheretur, *l.* 17. *C. de fid. inſtr.* Accurſ. hic.

NISI ET INSTRUMENTA EMPTIONIS, &c.] Si privata ſit ſcriptura, ſufficit inſtrumentum propria contra-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſtrumenta emptionis fuerint conſcripta, vel manu propria contrahentium, vel ab alio quidem ſcripta, à contrahentibus autem ſubſcripta. & ſi per tabellionem fiunt, niſi & completiones acceperint, & fuerint partibus abſoluta. Donec enim aliquid deeſt ex his; & pœnitentiæ locus eſt, & poteſt emptor vel venditor ſine pœna recedere ab emptione & venditione. Ita tamen impune eis recedere concedimus, niſi jam arrharum nomine aliquid fuerit datum. hoc enim ſubſequuto, ſive in ſcriptis, ſive ſine ſcriptis, venditio celebrata eſt, is, qui recuſat adimplere contractum, ſi quidem eſt emptor, perdit quod dedit, ſi vero venditor, duplum reſtituere compellitur, licet ſuper arrhis nihil expreſſum ſit. Pretium autem conſtitui oportet. nam nulla emptio ſine pretio eſſe poteſt.

De

---

trahentium manu perſcriptum eſſe, aut ſi ſcriptum ab alio, manu eorum confirmatum: ſi publica, non aliter inſtrumentum completum intelligitur, quam ſi à tabellione exceptum, partibus prælectum atque ab ipſis approbatum fuerit. *d. l.* 17.

SINE POENA RECEDERE] Etiam invito altero: quoniam quamdiu inſtrumentum perfectum non eſt, obligatio non naſcitur.

SIVE SINE SCRIPTIS, VENDITIO CELEBRATA SIT] Id eſt, celebrari cœpta ſit. Nam modo dixit pœnitentiæ locum eſſe, quamdiu aliquid deeſt ad perfectionem contractus. Clarius id elucet ex verbis *d. l.* 17. *verſ. Illud etiam adjicientes.*

QUI RECUSAT ADIMPLERE CONTRACTUM] Hoc eſt, qui recuſat emptionem perficere, aut ſtare placito emptionis & venditionis futuræ. *d. l.* 17. *d. verſ.* Cum enim contractus perfectus eſt, & ſemel conſtituta obligatio, nullo modo alter invito altero recedere poteſt. *l.* 5. *C. de obl. & act. l.* 3. *C. de reſc. vend. l.* 1. *&* 2. *C. quand. lic. ab empt. diſc.*

NULLA EMPTIO SINE PRETIO] *l.* 5. *§.* 1. *h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De pretio certo vel incerto, vel in arbitrium alienum collato.

1. Sed & certum eſſe pretium debet: alioqui, ſi inter aliquos ita convenerit, ut quanti Titius rem æſtimaverit, tanti ſit empta; inter veteres ſatis abundeque hoc dubitabatur, conſtaretne venditio, an non. Sed noſtra deciſio ita hoc conſtituit, ut quoties ſic compoſita ſit venditio, *Quanti ille æſtimaverit*, ſub hac conditione ſtaret contractus: ut, ſi quidem ille, qui nominatus eſt, pretium definierit, tunc omnimodo ſecundum ejus æſtimationem & pretium perſolvatur, & res tradatur, & venditio ad effectum perducatur: emptore quidem ex empto actione, venditore ex vendito agente,

---

quemadmodum nec ſine re, quæ veneat. *l.* 8. *eod.* Itaque non valet emptio donationis cauſa contracta. *l.* 36. *l.* 38. *eod.* nec cum dicis cauſa & ἀφοσιωμένως res venditur uno nummo: quæ non vera, ſed imaginaria venditio eſt. *l.* 55. *eod.* & donationis inſtar inducit. *l.* 46. *locat.* *l.* 3. *l.* 9. *C. h. t.* Denique nummus unus pretium non eſt. *l.* 10. §. *ult. de acq. poſſ.* emptionis autem ſubſtantia conſiſtit ex pretio. *l.* 72. *h. t.*

1. CERTUM ESSE PRETIUM] Vel ſimpliciter vel de quo conſtet ſaltem per relationem ad certam quantitatem: veluti, ſi ita dicat emptor, *Quanti tu emiſti*, vel *Quantum pretii in arca habeo. l.* 7. §. *pen.* & *ult. eod.* Illa autem emptio imperfecta eſt, cum emere volenti venditor dicit, *Quanti poſtea æſtimabitur*, aut *Quanti tu æquum putaveris. l.* 35. §. 1. *eod.*

SED NOSTRA DECISIO] Extat in *l. ult. C. h. t.*

QUANTI ILLE ÆSTIMAVERIT] Arbitrator ſcil. nominatim electus. nam ſi pretium alieno arbitrio generaliter permiſſum ſit: veluti, *Fundus eſto tibi emptus, quanti alii æſtimabunt*: placet, emptionem non contrahi. *d. l. ult.* fac. *l* 25. *pr. locat.*

OMNIMODO SECUNDUM ÆSTIMATIONEM]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

agente. Sin autem ille, qui nominatus eſt, vel noluerit, vel non potuerit pretium definire, tunc pro nihilo eſſe venditionem, quaſi nullo pretio ſtatuto. Quod jus cum in venditionibus nobis placuerit; non eſt abſurdum, & in locationibus & in conductionibus trahere.

In quibus pretium conſiſtat. Differentiæ emptionis & permutationis.

2. Item pretium in numerata pecunia conſiſtere debet. Nam in ceteris rebus an pretium eſſe poſſet, valde quærebatur: veluti an homo, aut fundus, aut toga alterius rei pretium eſſe poſſet. Et Sabinus & Caſſius etiam in alia re putabant pretium poſſe conſiſtere: unde illud

---

NEM] Ergo etiamſi multo pluris aut minoris rem æſtimaverit, quam valet. Niſi forte arbitrium ejus tam pravum ſit, ut manifeſta ejus iniquitas appareat: tunc enim corrigi poterit per judicium bonæ fidei. arg. *l. 78. & ſeq. pro ſoc.* Quod ſi ultra dimidium juſti pretii venditor læſus ſit, locus eſt remedio *l. 2. de reſc. vend.*

TUNC PRO NIHILO ESSE] Igitur hoc caſu non recurritur ad arbitrium alterius: uti nec in ſpecie *l. 35. pro ſoc.* Et generaliter reſponſum eſt, non eſſe recedendum à perſona ejus, cujus arbitrium inſertum eſt. *l. 43. de verb. obl.* In teſtamentis autem plenius voluntates interpretamur. *l. 12. de reg. jur. l. 1. de leg. 2. l. 3. §. 1. C. de fideic.*

ET IN LOCATIONIBUS] *d. l. ult. C. h. t. l. 25. pr. locat.*

2. PRETIUM IN NUMERATA PECUNIA] Ex Nervæ & Proculi ſententia. *l. 1. §. 1. h. t. l. 9. C. eod. l. 1. de rer. perm.* Enimvero ſi pretium ab initio in nummis fuerit conſtitutum, poteſt venditori conſentienti etiam alia res in ſolutum dari contractu non mutato. *l. 9. C. de reſc. vend.*

illud eſt, quod vulgo dicebatur, permutatione rerum emptionem & venditionem contrahi, eamque ſpeciem emptionis & venditionis vetuſtiſſimam eſſe. argumentoque utebantur Græco Poëta Homero, qui aliquam partem exercitus Achivorum vinum ſibi comparaſſe ait, permutatis quibuſdam rebus, his verbis:

Νῆες δ᾽ ἐκ Λήμνοιο παρέστασαν οἶνον ἄγουσαι.
Ἔνθεν ἄρ᾽ οἰνίζοντο καρηκομόωντες Ἀχαιοί·
Ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ᾽ αἴθωνι σιδήρῳ,
Ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι δ᾽ αὐτοῖσι βόεσσιν,
Ἄλλοι δ᾽ ἀνδραπόδεσσι.

Hoc eſt:

Advecta è Lemno tunc vina fuere carinis.
Inde capillati ſibi vina parare Pelaſgi:
Ære micante alii, nitido pars altera ferro,
Pars bubulis tergis, ipſis plerique juvencis,
Pars quoque mancipiis.

Diverſæ ſcholæ auctores contra ſentiebant; aliudque eſſe exiſtimabant permutationem rerum, aliud emptionem & venditionem: alioqui

---

PERMUTATIONE RERUM EMPTIONEM CONTRAHI] Permutatio inſtar obtinet emptionis. unde in ædilitio edicto cum permutatum eſt, uterque & venditoris & emptoris loco habetur. *l.* 19. §. *pen. de ædil. edict.*

HOMERO] *Lib.*7. Iliad. Magis pro hac ſententia facit locus ejuſdem Poëtæ *lib.* 1. *Odyſſ. circa fin.* τήν ποτε Λαέρτης πρίατο κτεάτεσσιν ἑοῖσιν. id eſt, *quam* (Eurycleam ancillam) *olim Laërtes emerat poſſeſſionibus ſuis.* quem locum ſubminiſtrat Paul. *d. l.* 1. §. 1. *h. t.*

DIVERSÆ SCHOLÆ AUCTORES] Nervam & Proculum intelligit. *d. l.* 1. §. 1. *in fin. eod.*

NON

qui non poſſe rem expediri, permutatis rebus, quæ videatur res veniſſe, & quæ pretii nomine data eſſe. nam utramque videri & veniſſe, & pretii nomine datam eſſe, rationem non pati. Sed Proculi ſententia, dicentis permutationem propriam eſſe ſpeciem contractus, à venditione ſeparatam, merito prævaluit, cum & ipſe aliis Homericis verſibus adjuvabatur, & validioribus rationibus argumentabatur. quod & anteriores divi Principes admiſerunt, & in noſtris Digeſtis latius ſignificatur.

De periculo, & commodo rei venditæ.

3. Cum autem emptio & venditio contracta ſit (quod effici diximus, ſimul atque de pretio convenerit, cum ſine ſcriptura res agitur) peri-

---

NON POSSE REM EXPEDIRI] Id eſt, non poſſe intelligi aut diſcerni, &c. *d l.* 1. §. 1. *l.* 1. *pr. de rer. perm.* addit Paulus & duo alia, quod venditor non cogitur rem emptoris facere, ſed evictionis tantum nomine obligatur: in permutatione autem utrinque res accipientis fieri debet. item quod emptio nuda conſentientium voluntate contrahitur: permutatio autem ex re tradita initium obligationi præbet. *d. l.* 1. *pr.* §. 2. *&* 3.

ALIIS HOMERICIS VERSIBUS] Quos vide apud Paul. *d. l.* 1. §. 1. *hoc tit.* & Theoph. hic. Excipi tamen hic poſſet, poëtam, dum metro ſervit, verborum proprietatem inſuper habuiſſe.

VALIDIORIBUS RATIONIBUS] Validiſſimum argumentum eſt, quod in contractu emptionis res & pretium diſtincta eſſe debent; quod nec Sabinus negabat.

ANTERIORES D. PRINCIPES] Diocletianus & Maximianus. *l. pen. C. de rer. perm.*

3. CUM SINE SCRIPTURA] Et pure: nam ſi ſub conditione, non ante emptio perficitur, quam conditio impleta ſit: & ideo interim periculum venditorem reſpicit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

periculum rei venditæ ſtatim ad emptorem pertinet, tametſi adhuc ea res emptori tradita non ſit. Itaque ſi homo mortuus ſit, vel aliqua parte corporis læſus fuerit; aut ædes totæ, vel aliqua ex parte incendio conſumtæ fuerint; aut fundus vi fluminis totus, vel aliqua ex parte ablatus ſit, ſive etiam inundatione aquæ, aut arboribus turbine dejectis, longe minor aut deterior eſſe cœperit: emptoris damnum eſt. cui neceſſe eſt, licet rem non fuerit nactus, pretium ſolvere. Quicquid enim ſine dolo & culpa venditoris accidit, in eo venditor ſecurus eſt. Sed & ſi poſt emptionem fundo aliquid per alluvionem acceſſerit, ad emptoris commodum pertinet. Nam & commodum

---

ſpicit. *l. 7. h. t. l. 8. de per. & comm. rei vend.* cui reſpectu periculi ſimilis venditio vini, olei, &c. pretio in ſingulas amphoras aut metretas conſtituto. *l. 35. § 5. h. t.*

PERICULUM REI VENDITÆ] Id eſt, certæ ſpeciei. Aliud eſt, ſi quis v. c. vendiderit decem boves in genere: nam genus perire non poteſt. *l. 11. C. ſi cert. pet.*

EMPTORI TRADITA NON SIT] Dummodo culpa aut mora venditoris non interceſſerit. *l. 23. l. 91. §. 2. de verb. obl.*

EMPTORIS DAMNUM EST] Sententia conſtanter à veteribus tradita. *l. 7. l. 8. de per. & comm. l. 35. §. 4. h. t. l. 5. §. ult. de reſc. vend. l. 1. 4. pen. & ult. C. h. t. cum ſimil.* Non obſtat, quod venditor rei nondum traditæ adhuc dominus ſit; res autem dicatur perire ſuo domino. *l. 9. C. de pign. act* Hoc enim verum eſt, niſi dominus rei idem ſit & debitor ejuſdem, ut in propoſito venditor: qui ob id communi jure omnium debitorum certæ rei utitur. *l. 23. de verb. obl.*

SINE DOLO ET CULPA] Emptio & venditio eſt contractus, in quo utriuſque utilitas verſatur. Itaque ex natura horum contractuum venditor non niſi dolum & culpam præſtat. *l. 5. §. 2. commod.*

NAM ET COMMODUM] *l. 10. de reg. jur. l. 7. de per. & comm. l. 1. C. eod.* & iterum vice verſa, quia commo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

dum ejus eſſe debet, cujus periculum eſt. Quod ſi fugerit, homo, qui veniit, aut ſurreptus fuerit, ita ut neque dolus, neque culpa venditoris intervenerit, animadvertendum erit, an cuſtodiam ejus uſque ad traditionem venditor ſuſceperit. Sane enim ſi ſuſceperit, ad ipſius periculum is caſus pertinet: ſi non ſuſceperit, ſecurus eſt. Idem & in ceteris animalibus, ceteriſque rebus intelligimus. Utique tamen vindicationem rei, & condictionem exhibere debebit emptori: quia ſane qui nondum rem emptori tradidit, adhuc ipſe dominus eſt. Idem etiam eſt de furti, & de damni injuriæ actione.

De emptione conditionali.

4. Emptio tam ſub conditione, quam pure contrahi poteſt. Sub conditione: veluti, *Si Stichus intra certum diem tibi placuerit, erit tibi emptus aureis tot.*

De

---

modum omne ad emptorem pertinet, etiam incommodum ferre debet.

SI FUGERIT HOMO] *l.* 35. § 4. *h.t.l.* 31. *de act. empt.*

AN CUSTODIAM] Φυλακὴν ἀκριβεστάτην, cuſtodiam majorem, quam natura contractus deſiderat. *l.* 23. *de reg. jur.*

UTIQUE TAMEN VINDICATIONEM, &c.] *d.l.* 35. §. 4. *d.l.* 31. *l.* 14. *de furt. in pr.*

ADHUC IPSE DOMINUS EST] *d.l.* 14. Non enim nudis pactis aut contractibus, ſed traditionibus dominia rerum transferuntur. *l.* 20. *C. de pact.* §. 40. *ſup. de rer. div.*

DAMNI INJURIÆ] Ex Lege Aquilia. *v. inf. lib.* 4. *tit.* 3.

4. TAM SUB CONDITIONE] *l.* 7. *h. t. l.* 8. *de per. & comm. &c.* Poteſt & pure ſic contrahi, ut ſub condi-

 tione

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De emptione rei quæ non eſt in commercio.

5. Loca ſacra, vel religioſa, item publica (veluti forum, baſilicam) fruſtra quis ſciens emit. quæ tamen ſi pro profanis vel privatis deceptus à venditore quis emerit, habebit actionem ex empto, quod non habere ei liceat, ut conſequatur, quod ſua intereſt eum deceptum non eſſe. Idem juris eſt, ſi hominem liberum pro ſervo emerit.

DE LOCATIONE ET Conductione.

TITULUS XXV.

Collatio emptionis, & locationis. De mercedis conventione.

LOCATIO & Conductio proxima eſt emptioni & venditioni, iiſdemque juris regulis conſiſtit. Nam ut emptio & venditio ita contrahitur, ſi de pretio convenerit; ſic & locatio & conductio ita contrahi intelligitur, ſi merces conſtituta ſit: & competit locatori

---

tione reſolvatur. *l. 3. eod. l. 6. C. de reſc. vend.* quo etiam pertinent duæ conventiones in hoc genere maxime celebratæ, quarum altera Addictio in diem, altera Lex commiſſoria dicitur. vid. *tit. de in diem addict. & tit. de leg. commiſſ.*

5. FRUSTRA QUIS SCIENS EMIT] Earum rerum nulla venditio eſt, quas natura vel gentium jus aut civile, commercio exemit. *l. 34. §. 1. h. t.* Ceterum ſi quis eas ignorans emit, hactenus emptio tenet, ut emptor actione ex empto conſequi poſſit, quanti intereſt non eſſe deceptum. *l. 4. l. 62. §. 1. eod.*

TITULUS XXV.

PROXIMA EST EMPTIONI] Ex Caio, *l. 2. h. t.*
SI MERCES CONSTITUTA] Æſtimatio totius

catori quidem locati actio, conductori vero conducti.

De mercede collata in arbitrium alienum.

1. Et quæ ſupra diximus, ſi alieno arbitrio pretium permiſſum fuerit, eadem & de locatione & conductione dicta eſſe intelligimus, ſi alieno arbitrio merces permiſſa fuerit. Qua de cauſa ſi fulloni polienda curandave, aut ſarcinatori ſarcienda veſtimenta quis dederit, nulla ſtatim mercede conſtituta, ſed poſtea tantum daturus, quantum inter eos convenerit;

---

tius rei, quæ fit in venditione, pretium dicitur; æſtimatio uſus rei, quæ fit in locatione, merces. quæ tamen & ipſa ſæpe pretium appellatur. *l.* 28. §. 2. *l.* 51. §. 1. *eod. l. ult.* §. *ult. de leg. Rhod.* Sicut autem emptio ſine pretio eſſe non poteſt, ita nec locatio ſine mercede. *l.* 23. *comm. div.*

Competit locatori] In conductione rerum locator eſt, qui rem utendam dat; conductor, qui accipit: in operarum locatione idem diverſo reſpectu & locator eſt & conductor; qui locator eſt operæ, idem conductor operis, & contra. *l.* 1. *de æſtim. act. l.* 19. § 7. *l.* 25. §. *pen. & paſſ. h. t.* Per opus autem intelligo quemvis fructum operæ, v. c. ſi quis ſe erudiendum locet magiſtro aut artifici, vel vehendum aurigæ.

Conductori] Conductoris nomen generale eſt. Ædium conductor ſpecialiter inquilinus, agri, colonus, operis, redemptor; vectigalis, publicanus & manceps veteribus dicitur.

1. Si alieno arbitrio merces permissa] Puta L. Titii, & hoc ſcil. effectu, ut ſiquidem Titius mercedem definiverit, contractus ratus habeatur; ſin minus, nullius momenti ſit. *l.* 25. *pr. h. t. l. ult. C. de contr. empt.*

Fulloni polienda] Gloſſ. vett. λελυμένα, κναπτέα. Officium fullonis eſt polire, curare, lavare. *l.* 31. *h. t. l.* 48. §. 4. *l.* 82. *de furt. l.* 2. *de cond. ſin. cauſ.* Plin. 37. c. 17.

rit; non proprie locatio & conductio contrahi intelligitur, ſed eo nomine actio Præſcriptis verbis datur.

In quibus rebus merces conſiſtit.

2. Præterea, ſicut vulgo quærebatur, an permutatis rebus emptio & venditio contraheretur; ita quæri ſolebat de locatione & conductione, ſi forte rem aliquam utendam ſive fruendam tibi aliquis dederit, & invicem à te utendam ſive fruendam aliam rem acceperit. Et placuit non eſſe locationem & conductionem, ſed proprium genus contractus. veluti, ſi, cum unum bovem quis haberet, & vicinus ejus unum, placuerit inter eos, ut per denos

---

NON PROPRIE LOCATIO] Sed novum negotium à locatione ſeparatum, proprium nomen non habens: & ideo hic recurrendum ad actionem Præſcriptis verbis. *l.* 1. *l.* 2. *&* 3. *junct. l.* 22. *de præſcr. verb.*

ACTIO PRÆSCRIPTIS VERBIS] Actio Præſcriptis verbis eſt actio civilis ex contractu innominato. *paſſ. d. t.* ſic dicta ex eo, quod præſcriptis verbis rem geſtam demonſtret; eaque demonſtratione vice nominis, quo caret, utatur. *l.* 6. *C. de tranſact.* ob quam cauſam etiam In factum appellatur. *l.* 1. *& paſſ. de præſcr. verb.*

2. PLACUIT NON ESSE LOCATIONEM] Quia merces non intervenit. *l.* 23. *comm. div. l.* 17. §. 3. *de præſcr. verb.* ex quo effici videtur, etiam mercedem in locatione nummariam eſſe debere: alias negotium incidere in aliud genus contractus. fac. *l.* 1. §. 9. *depoſ. l.* 5. §. 2. *de præſcr. verb. cum ſimil.* Quamquam ex communi contrahentium uſu receptum, ut ſi res fructum ferens pro certa quantitate fructuum, quos ea res producit, tanquam mercede, utenda data ſit, hujuſmodi contractus pro locatione habeatur. *l.* 21. *C. h. t.*

PLACUERIT INTER EOS] Et unus à ſua parte conventionem impleverit, id eſt, bovem ſuum per denos dies commodaverit: nam ſi conventio placiti tantum fine ſtetit, nudum pactum eſt. ex quo, jure noſtro, actio non datur. *l.* 7. §. 2. *&* 4. *de pact. l.* 27. *C. de locat. l.* 3. *C. de rer. per.*

PRÆ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

nos dies invicem boves commodarent,ut opus facerent;& apud alterum alterius bos perierit: neque locati, neque conducti, neque commodati competit actio; quia non fuit commodatum gratuitum: verum Præſcriptis verbis agendum eſt.

De emphyteuſi.

3. Adeo autem aliquam familiaritatem inter ſe videntur habere emptio & venditio,item locatio & conductio, ut in quibuſdam cauſis quæri ſoleat, utrum emptio & venditio contrahatur, an locatio & conductio. ut ecce de prædiis, quæ perpetuo quibuſdam fruenda traduntur, id eſt, ut quamdiu penſio ſive reditus pro his domino præſtetur, neque ipſi conductori, neque heredi ejus, cuive conductor hereſve ejus id prædium vendiderit, aut dona-

---

PRÆSCRIPTIS VERBIS AGENDUM] *d.l.* 17. §. 3. *de præſcr. verb.* Ex quatuor autem generibus contractuum innominatorum, quæ recenſet Paul. *l.* 5. *d.t.Do ut des, Do ut facias, Facio ut des, Facio, ut facias*, ad poſtremum videtur ſpecies propoſita pertinere.

3. UTRUM EMPTIO, &c. AN LOCATIO] Dixeris hic eſſe venditionem, quia veluti dominium quoddam in perpetuum transfertur. *l.* 1. *ſi ag. vect.* Rurſus dixeris eſſe locationem, ſi ſpectes penſionem, quæ quaſi pro uſu rei, ut in locatione annuatim ſolvitur.

PERPETUO FRUENDA] Jus emphyteuticum natura ſua perpetuarium eſt. *l.* 1. *C. de off. Com. ſac. pal. l.* 1. *&* 3. *C. de loc. præd. civ. lib.* 11. ex conventione tamen temporarium eſſe poteſt. *l. ult ſi ag. vect.* modo ne ad modicum tempus conſtituatur. arg. *l.* 1. §. 3. *de ſuperfic.*

QUAMDIU PENSIO] Præſtatio penſionis, ſeu canonis, pars eſt eſſentialis contractus emphyteutici, & argumentum reſervati dominii. *l.* 1. *d.t.*

ID PRÆDIUM VENDIDERIT] Ceterum cum

donaverit, aut dotis nomine dederit, aliove quocumque modo alienaverit, auferre liceat. Sed talis contractus, quia inter veteres dubitabatur, & à quibuſdam locatio, à quibuſdam venditio exiſtimabatur, Lex Zenoniana lata eſt, quæ emphyteuſεως contractus propriam ſtatuit naturam, neque ad locationem, neque ad venditionem inclinantem, ſed ſuis pactionibus fulciendam: & ſiquidem aliquid pactum fuerit, hoc ita obtinere, ac ſi naturalis eſſet contractus. ſin autem nihil de periculo rei fuerit pactum, tunc, ſi quidem totius rei interitus acceſſerit, ad dominum ſuper hoc redundare periculum: ſin autem particularis, ad emphy-

---

vendere cupit, domino prius offerre debet emendi prærogativam, juxta diſpoſitionem *l. 3. C. de jur. emphyt.* alioqui jure ſuo cadit. In donatione autem idem poſtulari non niſi inique poteſt. Plane inductio & honorarium (quod barbare laudemium) in omni alienatione neceſſaria. *d. l. 3. circa fin.*

LEX ZENONIANA] *l. 1. C. eod.* qua Lege effectum eſt, ut hic contractus, cum antea dubitaretur, utrum emptioni an locationi aggregandus eſſet, ſeparatam ab utraque illa conventione haberet naturam. Originem autem à Zenone non trahit. vid. Hotom.

SI QUIDEM ALIQUID PACTUM] Pactiones in emphyteuſi ſervandæ, tam quæ fiunt circa ipſam emphyteuſin, quam quæ circa perſonam emphyteutæ, ejuſque rejectionem. *l. 2. C. eod.* Si nihil aliud nominatim cautum, tum ſi emphyteuta triennium integrum penſionem ſolvere ceſſarit, jus ſuum ei adimi poteſt. *d. l. 2.* In emphyteuſi eccleſiaſtica ceſſatione biennii jus amittitur. *auth. qui rem. C. de SS. eccleſ.*

AC SI NATURALIS ESSET CONTRACTUS] Æmil. Ferret. Cujac. Hot. *ac ſi natura talis eſſet contractus.* & recte, ut ex Th. conſtat. τὰ γὰρ ἐν ἀρχῇ συμφωνούμενα φύσιν διδόασι τοῖς συναλλάγμασι. Theod. Hermopol. in *l. 23. de reg. jur.*

SIN AUTEM PARTICULARIS] Totius rei in-

emphyteuticarium hujuſmodi damnum venire. quo jure utimur.

De forma alicui facienda ab artifice.

4. Item quæritur, ſi cum aurifice Titius convenerit, ut is ex auro ſuo certi ponderis certæque formæ annulos ei faceret, & acciperet (verbi gratia) decem aureos, utrum emptio & venditio, an locatio & conductio contrahi videatur. Caſſius ait, materiæ quidem emptionem & venditionem contrahi, operæ autem locationem & conductionem. Sed placuit, tantum emptionem & venditionem contrahi. Quod ſi ſuum aurum Titius dederit, mercede pro opera conſtituta, dubium non eſt, quin locatio & conductio ſit.

Quid præſtare debet conductor.

5. Conductor [autem] omnia ſecundum legem

---

interitus ad dominum, partis ad emphyteutam pertinet, niſi aliud convenerit. *l. 1. C. de jur. emph.* Itaque non poterit emphyteuta ob ſterilitatem petere remiſſionem penſionis: quamvis hoc colono conceſſum. *l. 15. §. 2. & ſeq. h t.*

4. ITEM QUÆRITUR] Ex Caio, *l. 2. §. 1. eod.* Dixeris hic emptionem contrahi, quia materia in perpetuum abalienatur. Rurſus tamen videri poteſt contrahi locatio propter operam artificis, quæ & ipſa æſtimatur; operæ autem emptio eſſe non poteſt.

PLACUIT TANTUM EMPTIONEM ESSE] *d. l. 2.* Nemo dubitaret emptionem contrahi, ſi cum aurifice conveniſſem, ut is mihi certo pretio traderet annulos. quos jam factos habebat. Quid autem refert, res jam facta ſit ab artifice, an adhuc facienda, cum utrobique in pretio conſtituendo non materiæ ſolum, ſed etiam artificii ratio habeatur? vid. *l. 20. l. 65. de contr. empt.*

5. SECUNDUM LEGEM CONDUCTIONIS] Id eſt, ſecundum pacta conventa conductioni adjecta,

legem conductionis facere debet; &,ſi quid in lege prætermiſſum fuerit, id ex bono & æquo præſtare. Qui pro uſu aut veſtimentorum, aut argenti, aut jumenti, mercedem aut dedit, aut promiſit, ab eo cuſtodia talis deſideratur, qualem diligentiſſimus paterfamilias ſuis rebus adhibet. quam ſi præſtiterit, & aliquo caſu fortuito eam rem amiſerit, de reſtituenda ea non tenebitur.

De morte conductoris.

6. Mortuo conductore intra tempora conductionis, heres ejus eodem jure in conductione ſuccedit.

DE

---

quæ legem contractui dant. *l.23. de reg. jur.* exempla habes in *l.9. §.2. l. 11. §.1. & ult. h.t.* eſtque hoc commune omnium judiciorum bonæ fidei. *l. 7. §. 5. de pact. l. 11. §. 1. de act. empt.*

EX BONO ET ÆQUO PRÆSTARE] Eſt enim hic contractus bonæ fidei, in quo multa, quæ nec dicta, nec cogitata forte ſunt, præſtari æquum eſt. §. 30. *inf. de act. & tit. de obl. ex conſ. add. l. 25. §. 3. l. 24. pr. h. t. l. 2. l. 17. C. eod.*

QUALEM DILIGENTISSIMUS] Superlativus pro poſitivo. ut & in *l. 25. §. pen. eod.* Eſt enim locatio ex eorum contractuum numero, qui utriuſque contrahentis utilitatem continent, in quibus dolus dumtaxat & culpa levis præſtatur, non etiam leviſſima. *l. 5. §. 2. commod.* ubi etiam nominatim locationis fit mentio. fac. *l. 9. §. 3. l. 11. §. 3. l. 13. §. 1. l. 31. in fin. h. t. l 3. §. 1. naut. caup. ſtab.*

ALIQUO CASU FORTUITO] *l. 28. C. h. t.* Neque hoc proprium hujus judicii, ſed commune omnium contractuum. *l. 23. de reg. jur. l. 6. C. de pign. act.*

6. MORTUO CONDUCTORE, &c. HERES EJUS] *l. 10. C. h. t.* ſicut nec ex contrario morte locatoris expirat locatio. *l. 19. §. 8. eod.* Heres enim univerſi juris & onerum defuncti ſucceſſor eſt. *l. 37. de acq. her.* Emptor autem vel legatarius ſtare locationi non tenentur, *l. 35. §. 1. l. 32. h. t. l. 120. §. ult. de leg. 1. l. 9. C. h. t.*

TI-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

DE SOCIETATE.

TITULUS XXVI.

Diviſio à materia.

SOCIETATEM coire ſolemus aut totorum bonorum, quam Græci ſpecialiter κοινωνίαν appellant; aut unius alicujus negotiationis, veluti mancipiorum vendendorum emendorumque, aut olei, aut vini, aut frumenti emendi vendendique.

De partibus lucri & damni.

1. Et quidem ſi nihil de partibus lucri & damni nominatim convenerit, æquales ſcilicet

---

TITULUS XXVI.

SOCIETATEM COIRE] Societas eſt communio conſenſu ſuſcepta. Eſtque duplex: vel vitæ, quam uno verbo nuptias ſive matrimonium appellamus; vel bonorum, quæ verbo generis in uſu juris ſocietas vocatur. de qua ſola hic agitur.

AUT TOTORUM BONORUM] In qua bona omnia præſentia continuo communicantur, actiones invicem cedendæ, quæ poſtea obveniunt, in commune redigenda. *l.* 1. §. 1. *l.* 2. *l.* 3. *l.* 73. *& ſeq. h. t.* Cum autem aliqui ſimpliciter ſocietatem contrahunt, eorum dumtaxat, quæ ex quæſtu veniunt, coita eſſe videtur, non etiam, quæ beneficio alieno aut dono fortunæ. *l. 7. cum ſeqq. eod.*

UNIUS NEGOTIATIONIS] Vel artificii, vel fundi in commune empti: in qua id ſolum, quod ex quæſtu rei venit, cujus ſocietas contracta eſt, lucrum commune eſt. *l.* 52. §. 5. *eod.*

1. ÆQUALES PARTES] *l. 29. pr. eod.* Quod ſic accipe, ſi æqualis quoque ſit collatio: nam in collatione inæquali pro rata ejus, quod quiſque contulit, partes fieri debent. arg. *l.* 6. *l.* 80. *eod.* Bene Ariſtot. 8. *Eth. in fin.* Ἐν χρημάτων κοινωνίᾳ πλέω λαμβάνουσιν οἱ συμβαλλόμενοι πλέω. Idem 3. *Pol.* 6.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

cet partes & in lucro & in damno ſpectantur. Quod ſi expreſſæ fuerint partes, hæ ſervari debent. Nec enim unquam dubium fuit, quin valeat conventio, ſi duo inter ſe pacti ſint, ut ad unum quidem duæ partes & lucri & damni pertineant, ad alium tertia.

De partibus inæqualibus.

2. De illa ſane conventione quæſitum eſt, ſi Titius & Seius inter ſe pacti ſint, ut ad Titium lucri duæ partes pertineant, damni tertia; ad Seium duæ partes damni, lucri tertia: an rata debeat haberi conventio. Quintus Mutius contra naturam ſocietatis talem pactionem eſſe exiſtimavit, & ob id non eſſe ratam habendam. Servius Sulpitius (cujus ſententia prævaluit) contra ſenſit, quia ſæpe quorumdam ita pretioſa eſt opera in ſocietate, ut eos juſtum ſit conditione meliore in ſocietatem admitti. Nam & ita coïri poſſe ſocietatem non dubitatur, ut alter pecuniam conferat, alter non con-

---

HÆ SERVARI DEBENT] Ac proinde, etiamſi inæquales ſervari placuerit in collatione æquali, aut æquales in collatione inæquali. Idem eſt, ſi partium definitio arbitrio tertii alicujus permiſſa ſit: cujus tamen arbitrium in manifeſta iniquitate per judicium bonæ fidei corrigi poteſt. *l. 76. cum 4. ſeqq. eod.*

AD UNUM DUÆ PARTES] Hæc conventio propter analogiam inæqualitatis partium in damno & lucro facile recepta.

2. CONTRA NATURAM SOCIETATIS] Utpote quæ æqualitatem tanquam jure quodam fraternitatis deſideret. *l. 63. pr. eod.*

SERVIUS SULPITIUS] *l. 30. in fin. h. t.*

ITA PRETIOSA EST OPERA] Itaque non tam improbari videtur ſententia Mutii, quam temperari. fac. *l. 29. pr. eod.*

UT ALTER PECUNIAM, &c.] *l. 1. C. eod.* Plaut. *Aſin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

conferat, & tamen lucrum inter eos commune ſit, quia ſæpe opera alicujus pro pecunia valet. Et adeo contra Quinti Mutii ſententiam obtinuit, ut illud quoque conſtiterit, poſſe convenire, ut quis lucri partem ferat, de damno non teneatur. quod & ipſum Servius convenienter ſibi fieri exiſtimavit. Quod tamen ita intelligi oportet, ut ſi in alia re lucrum, in alia damnum illatum ſit; compenſatione facta, ſolum quod ſupereſt, intelligatur lucro eſſe.

De partibus expreſſis in una cauſſa.

3. Illud expeditum eſt, ſi in una cauſſa pars fuerit

Aſin. Act. 1. *Scen.* 3. *Par pari datum hoſtimentum eſt, opera pro pecunia.* ſive ut eſt in *l.* 52. §. 1. *eod. Pretium operæ & artis eſt levamentum*, id eſt, σήκωμα. Varro apud *Nonium: Amuſſis eſt æquamen, levamentum.* In codice Hetruſco præpoſtero literarum ordine ſcriptum eſt *velamentum*. Cujac.

OPERA ALICUJUS PRO PECUNIA] Idem intelligi debet de labore, de periculo navigationis & ſimilibus. *l.* 29. §. 1. *eod.*

LUCRI PARTEM, &c. DE DAMNO NON TENEATUR] Nam nec hæc conventio iniqua eſt, ſi tanti eſt illud, quod impenditur & perditur operæ, quanti eſt damnum acceptum. *d. l.* 29. §. 1. Talis autem ſocietas coiri non poteſt, ut unus lucrum tantum, alter damnum ſentiat: quia ſine ullius lucri communione ſocietas conſiſtere nequit. & iſta ſocietas leonina veteribus dicitur. *d. l.* 29. §. 2. Appellatio tracta ex fabula Æſopi. v. Eraſm. *in Chiliad.*

IN ALIA RE LUCRUM, IN ALIA DAMNUM] v. c. Inita eſt negotiatio mancipiorum & equorum: in illa damnum acceptum 100 aureorum, in hac lucrum factum 300. compenſatione lucri & damni facta, reperietur ſupereſſe lucrum 200. qui ex lege ſocietatis dividi debent. *l.* 30. *h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

fuerit expreſſa (veluti in ſolo lucro, vel in ſol damno) in altera vero amiſſa; in eo quoque quod prætermiſſum eſt, eamdem partem ſer vari.

Quibus modis ſocietas ſolvitur. De renuntiatione.

4. Manet autem ſocietas eo uſque, donec i eodem conſenſu perſeveraverint. At cum ali quis renunciaverit ſocietati, ſolvitur ſocietas Sed plane ſi quis callide in hoc renunciaveri ſocietati, ut obveniens aliquod lucrum ſolu habeat. veluti, ſi totorum bonorum ſocius cum ab aliquo heres eſſet relictus, in hoc re nunciaverit ſocietati, ut hereditatem ſolu lucrifaceret: cogitur hoc lucrum communi

care

---

3. EAMDEM PARTEM SERVARI] Quod to tum pendet à paritate rationis, non à natura relatorum ut pleriquè exiſtimant.

4. IN EODEM CONSENSU PERSEVERAVERINT] *l. 5. C. eod.* At invicem liberantur, ſi rebu adhuc integris omnium conſenſu à conjunctione diſcedatur, juxta communem Legem de tollendis obligationibus *§. ult. inf. quib. mod. toll. obl.*

CUM ALIQUIS RENUNCIAVERIT] *l. 63. in fin. l. 65. §. 3. h. t.* Hoc autem in contractu ſocietatis jure ſingulari receptum, quia non bene convenit cum natura & conditione ſocietatis, quæ veluti jus quoddam fraternitatis in ſe habet. *d. l. 63. eod.* aliquem invitum retinere in communione; quippe cujus materia diſcordias inter non conſentientes excitare ſolet. *l. 77. §. 20. de leg. 2.* Atque hoc idem obtinet, etiamſi ab initio convenerit, ut ſocietas perpetuo duraret. *l. 14. l. 70. eod.*

SI QUIS CALLIDE] Qui dolo malo renunciat, ſocios quidem à ſe liberat, ſe autem ab illis non liberat, damnique particeps, lucri expers manet. *d. l. 65. §. 3. & ſeqq.*

QUOD

care. ſi quid vero aliud lucrifaciat, quod non captaverit, ad ipſum ſolum pertinet. Ei vero, cui renunciatum eſt, quicquid omnino poſt renunciatam ſocietatem acquiritur, ſoli conceditur.

De morte.

5. Solvitur adhuc ſocietas etiam morte ſocii, quia qui ſocietatem contrahit, certam perſonam ſibi eligit: ſed & ſi conſenſu plurium ſocietas contracta ſit, morte unius ſocii ſolvitur, etſi plures ſuperſint; niſi in coëunda ſocietate aliter convenerit.

De fine negotii.

6. Item ſi alicujus rei contracta ſocietas ſit, & finis negotio impoſitus eſt, finitur ſocietas.

De

QUOD NON CAPTAVERIT] Quod in renunciatione non ſpectaverit: quia dolum in eo non admiſit. *d. l. 65. §. 3. eod.*

5. MORTE SOCII] *l. 4. §. 1. l. 52. §. 9. l. 63. §. ult. l. 65. §. 9. eod.* adeo ut nec ab initio recte paciſcamur, ut heres in ſocietatem ſuccedat. *l. 34. l. 59. eod.* quia & tale pactum naturæ ſocietatis repugnat. *d. l. 65. §. 11.* exceptæ ſocietates vectigalium. *d. l. 59.*

ET SI CONSENSU PLURIUM] *d. l. 65. §. 9. h. t.*

NISI, &c. ALITER CONVENERIT] Id eſt, ut uno mortuo nihilominus inter ſuperſtites ſocietas continuaretur. *d. l. 65. §. 9.* Quamvis autem heres in ſocietatem non ſuccedit, tenetur tamen actione pro ſocio ex obligatione antea nata, item ut bonam fidem præſtet & acti etiam culpam in eo, quod ex antegeſto pendet. *d. l. 65. §. 9. l. 35. & ſeq. eod.*

6. FINIS NEGOTIO IMPOSITUS] *d. l. 65. §. 10.* Si ad certum tempus contracta ſit, ſolvitur exacto tempore. *d. l. 65. §. 6.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De publicatione.

7. Publicatione quoque diſtrahi ſocietatem, manifeſtum eſt: ſcilicet ſi univerſa bona ſocii publicentur. nam cùm in ejus locum alius ſuccedat, pro mortuo habetur.

De ceſſione bonorum.

8. Item ſi quis ex ſociis mole debiti prægravatus, bonis ſuis ceſſerit, & ideo, propter publica & privata debita, ſubſtantia ejus veneat, ſolvitur ſocietas. ſed hoc caſu, ſi adhuc conſentiant in ſocietatem, nova videtur incipere ſocietas.

De dolo & culpa à ſocio præſtandis.

9. Socius ſocio utrum eo nomine tantum teneatur pro ſocio actione, ſi quid dolo commiſerit, ſicuti is, qui deponi apud ſe paſſus eſt; an etiam culpæ, id eſt, deſidiæ atque negligentiæ nomine, quæſitum eſt. prævaluit tamen etiam

---

7. PUBLICATIONE] *d. l. 65. §. 12.* quod alias dicitur capitis deminutione. *l. 4. §. 1. l. 63. §. ult. eod.* maxima nimirum & media, quæ ſimiles morti. *d. l. 63. §. ult.*

ALIUS SUCCEDAT] Fiſcum intellige, qui bona damnatis ablata ſibi vindicat. *l. ult. de bon. eor. qui ant. ſent.*

8. BONIS SUIS CESSERIT] *d. l. 65. §. 1.* Hoc Modeſtinus dixit, egeſtate diſſociari. *l. 4. §. 1. eod.*

SI ADHUC CONSENTIANT] Poteſt enim renovari ſocietas cum eo, qui civis manet, bonaque iterum acquirere poteſt vel operis ſuis vel alieno beneficio. *l. 6. de ceſſ. bon.*

9. SOCIUS SOCIO] Ex Cajo, *l. 72. h. t.* Actio pro ſocio ex utroque latere directa eſt: nam utriuſque ſocii par eſt conditio.

ETIAM CULPÆ NOMINE TENERI] Ratio eſt,

etiam culpæ nomine teneri eum. Culpa autem non ad exactiſſimam diligentiam dirigenda eſt. Sufficit enim, talem diligentiam communibus rebus adhibere ſocium, qualem ſuis rebus adhibere ſolet. Nam qui parum diligentem ſocium ſibi adſumit, de ſe queri, ſibique hoc imputare debet.

DE MANDATO.

TITULUS XXVII.

Diviſio à fine.

MANDATUM contrahitur quinque modis: ſive ſua tantum gratia aliquis tibi mandet, ſive ſua & tua, ſive aliena tantum, ſive ſua & alie-

---

eſt, quia commodum ſocietatis ad omnes ſocios pertinet: quæ res eos aperte ſeparat à depoſitario, qui onus tantum ſuſtinet, commodi nihil expectat. *l.* 5. §. 2. *commod.*

QUALEM SUIS REBUS ADHIBERE] Id eſt, mediam, qualem plerique patresfam. ſuis rebus adhibent. *l.* 11. *de per. & comm. rei vend. l.* 35. §. 4. *de contr. empt. l.* 14. *de pign. act.* Levem itaque culpam, non etiam leviſſimam ſocius præſtat. quod & ipſum convenit regulæ de contractibus, qui utriuſque gratia fiunt. *d. l.* 5. §. 2. *commod.*

DE SE QUERI] Eadem ratione utitur *ſup.* §. *ult. quib. mod. re cont. obl.* ad excludendam culpam levem. Certior eſt illa, quam modo attulimus, quod in hoc contractu omnium verſatur utilitas.

TITULUS XXVII.

MANDATUM CONTRAHITUR] Ex Caio. *l.* 2. *h. t.* Mandare eſt gratuito aliquid gerendum committere. Recipit autem mandatum varias diviſiones: aliud eſt expreſſum, aliud tacitum. *l.* 18. *eod.* aliud generale, aliud ſpeciale; aliud negotiorum judicialium, aliud extrajudicialium. Hic proponitur diviſio quinquepartita, ſumpta à fine.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

aliena, ſive tua & aliena. At ſi tua tantum gratia tibi mandatum ſit, ſupervacuum eſt mandatum, & ob id nulla ex eo obligatio, nec mandati inter vos actio naſcitur.

Si mandantis gratia mandetur.

1. Mandantis tantum gratia intervenit mandatum: veluti, ſi quis tibi mandet, ut negotia ejus gereres, vel ut fundum ei emeres, vel ut pro eo ſponderes.

Si mandantis, & mandatarii.

2. Tua gratia & mandantis: veluti, ſi mandet tibi, ut pecuniam ſub uſuris crederes ei, qui in rem ipſius mutuaretur: aut, ſi volente te agere cum eo ex fidejuſſoria cauſa, mandet tibi, ut cum reo agas periculo mandantis: vel, ut ipſius periculo ſtipuleris ab eo, quem tibi deleget in id, quod tibi debuerat.

Si

AT SI TUA TANTUM GRATIA] Hoc conſiium potius, quam mandatum eſt. vid. *inf.* §. 6.

1. VEL UT PRO EO SPONDERES] Apud Caium, *d. l.* 2. §. 1. legitur *fidejuberes*. quod à Triboniano repoſitum exiſtimat Hotom.

2. UT PECUNIAM SUB USURIS, &c.] Hic manifeſte verſatur & mandantis commodum, & propter lucrum uſurarum etiam mandatarii. *d. l.* 2. §. 4.

EX FIDEJUSSORIA CAUSA] Nam jure veteri fidejuſſor ante reum principalem conveniri potuit. *l.* 5. *C. de fidejuſſ.* quod mutatum *Nov.* 4. Commodum hic creditoris mandatarii in eo, quod judicium cum reo inſtituitur periculo mandantis, cum abſque mandato foret, ut electione rei fidejuſſor liberetur. *l. ult. C. de fidejuſſ.* ubi demum id jus abrogatur. Exemplum hoc eſt in *l.* 22. §. 2. *l.* 45. §. *ult. h. t.*

QUEM TIBI DELEGET] Hoc mandatum in rem man-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Si aliena.

3. Aliena autem tantum cauſa intervenit mandatum: veluti, ſi tibi aliquis mandet, ut Titii negotia gereres; vel ut Titio fundum emeres, vel ut pro Titio ſponderes.

Si mandantis, & aliena.

4. Sua & aliena: veluti, ſi de communibus ſuis & Titii negotiis gerendis tibi mandet, vel ut ſibi & Titio fundum emeres, vel ut pro eo & Titio ſponderes.

Si mandatarii, & aliena.

5. Tua & aliena: veluti, ſi tibi mandet, ut Titio ſub uſuris crederes: quia ſi ſine uſuris pecu-

---

mandantis interponitur, quia bonum nomen facit creditor, qui delegatum admittit, propter novationem. *l.* 26. §. 2. *eod.* & in rem mandatarii, quia novus debitor ita ſubſtituitur, ut nihilominus ex mandato agi poſſit in id, quod minus ab illo ſervari potuit. *d. l.* 22. §. 2. *d, l.*45. §. *pen.*

3. ALIENA TANTUM CAUSA] Particula taxativa *tantum* & apud Caium bis expreſſa eſt. *d. l.* 2. *pr.* & §. 2. eamque & Th. agnoſcit: ut mirum ſit Hotomannum & Pac. cenſere delendam, vel ideo, quod eam Caius non habet.

UT TITII NEGOTIA GERERES, &c.] In his exemplis etſi ab initio nihil intereſt mandatoris, tamen ex poſt facto ut interſit, fieri poteſt; nempe cum ex geſtu tuo mandator Titio obligari cœpit nomine negotiorum geſtorum. *l.* 28. *de neg. geſt.* Non obſtat igitur *l.* 8. §. 6. *h. t.*

4. SUA ET ALIENA] Ex Caio, *d. l.* 2. §. 3. *h. t.*

5. TUA ET ALIENA] *d. l.* 2. §. 5. Mandatarii hic intereſt propter quæſtum uſurarum; Titii propter uſum pecuniæ.

6. MA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

pecuniam crederes, aliena tantum gratia intercedit mandatum.

Si mandatarii.

6. Tua tantum gratia intervenit mandatum: veluti, ſi tibi mandet, ut pecunias tuas in emptiones potius prædiorum colloces, quam fœneres; vel ex diverſo, ut pecunias tuas fœneres potius, quam in emptiones prædiorum colloces. Cujus generis mandatum, magis conſilium, quam mandatum eſt; & ob id non eſt obligatorium. quia nemo ex conſilio mandati obligatur, etiamſi non expediat ei, cui mandabatur: cum liberum cuique ſit, apud ſe explorare, an ſibi expediat conſilium. Itaque ſi otioſam pecuniam domi te habentem hortatus fuerit aliquis, ut rem aliquam emeres, vel eam crederes; quamvis non expediat eam tibi emiſſe, vel crediſſe, non tamen tibi mandati tenetur. Et adeo hæc ita ſunt, ut quæſitum ſit, an mandati

6. MAGIS CONSILIUM, QUAM MANDATUM] Qui mandat, vult & urget, ut fiat, quod mandatum eſt; qui dat conſilium, conſultoris arbitrio rem permittit, neque utrum fiat, nec ne, laborat. Chryſoſt. *de Virgin.* ὁ μὲν συμβουλεύων ἀφίησι τὸν ἀκούοντα κύριον εἶναι τῆς τῶν πραγμάτων αἱρέσεως, ὑπὲρ ὧν ποιεῖται τὴν συμβολήν.

NEMO EX CONSILIO MANDATI OBLIGATUR] *d. l.* 2. §. *ult.* niſi fraus conſilio ſubſit. Nam qui conſilium dat, fidem præſtare tenetur. Cic. 16. *ad Attic.* 8. Conſilii autem non fraudulenti nulla eſt obligatio. *l.* 47. *de reg. jur.*

SI OTIOSAM PECUNIAM] Id eſt, ſterilem, *l.* 7. *de uſur.* ſeu vacuam. *l.* 28. *depoſ. l.* 24. *de præſc. verb.* quæ domino nullum fructum affert. *l.* 13. §. 1. *de uſur.* cui opponitur occupata, pecunia fœnebris, quæ uſuras parit. ἔνεργα χρήματα, Demoſth. *adverſ. Aphob.*

dati teneatur, qui mandavit tibi, ut pecuniam Titio fœnerares? ſed obtinuit Sabini ſententia, obligatorium eſſe in hoc caſu mandatum: quia non aliter Titio credidiſſes, quam ſi tibi mandatum eſſet.

De mandato contra bonos mores.

7. Illud quoque mandatum non eſt obligatorium, quod contra bonos mores eſt: veluti, ſi Titius de furto, aut de damno faciendo, aut de injuria facienda mandet tibi. licet enim pœnam iſtius facti nomine præſtiteris, non tamen ullam habes adverſus Titium actionem.

De executione mandati.

8. Is, qui exequitur mandatum, non debet exce-

UT PECUNIAM TITIO FOENERARES] Cum demonſtratur perſona, mandatum eſt; cum indefinite mandatur, conſilium, ut & Placentino videtur.

OBLIGATORIUM ESSE] Propterea quod hic auctor tuus fidem ſuam pro perſona deſignata interponere videtur; tu qui credis, fidem illius ſequi, aliter non crediturus. Si quis autem ſimpliciter affirmavit idoneum eſſe eum, cui pecunia mutua dabatur, non interveniente mandato aut conſilio de credendo, mandati non tenetur. *l.* 2. *de proxenet. l.* 7. §. *ult. de dol.*

7. QUOD CONTRA BONOS MORES] *l.* 6. §. 3. *l.* 12. §. 11. *l.* 22. §. 6. *h. t.* nullaque in univerſum rei turpis aut flagitioſæ ex ullo contractu obligatio eſt. *l. generaliter.* 26. *& ſeq. de verb. obl.*

NON TAMEN ULLAM ADVERSUS TITIUM, &c.] Uterque tamen obligamini ex delicto: neque te excuſat, quod Titius facinus perpetravit; neque Titium, quod tu mandaveris. §. *pen. inf. de injur. l.* 11. §. 3. *eod. l.* 5. *C. de accuſ.*

8. NON DEBET EXCEDERE FINES MANDATI] Nam qui excedit, aliud quid facere videtur. *l.* 5. *pr. h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

excedere fines mandati: ut ecce, ſi quis uſque ad centum aureos mandaverit tibi, ut fundum emeres, vel, ut pro Titio ſponderes: neque pluris emere debes, neque in ampliorem pecuniam fidejubere; alioquin non habebis cum eo mandati actionem, adeo quidem, ut Sabino & Caſſio placuerit, etiam ſi uſque ad centum aureos cum eo agere volueris, inutiliter te acturum. Sed diverſæ ſcholæ auctores recte uſque ad centum aureos te acturum exiſtimant: quæ ſententia ſane benignior eſt. Quod ſi minoris emeris, habebis ſcilicet cum eo mandati actionem, quoniam qui mandat, ut ſibi centum aureorum fundus emeretur, is utique mandaſſe intelligitur, ut minoris (ſi poſſit) emeretur.

Quibus modis mandatum ſolvitur. De revocatione.

9. Recte quoque mandatum contractum, ſi, dum

---

pr. h. t. exempl. in *d. l. 5. §. 2. & 3. l. 22. eod.* Gell. *1. c. 13.* Non excedit fines, qui facit τὸ ἰσοδύναμον. *l. ult. §. ult. eod.*

INUTILITER TE ACTURUM] Ita Sabinus & Caſſius: tum quia hic aliud factum putabant, quam quod mandatum eſt; tum quod iniquum, uni dari actionem, alteri denegari. quod in propoſito contingeret, ſi mandatum egreſſo actionem daremus adverſus mandantem: mandanti enim cum illo actionem non eſſe. *l. 3. in fin. h. t.*

DIVERSÆ SCHOLÆ AUCTORES RECTE] Nerva ſcil. & Proculus, quibus viſum eſt ſaltem ad ſummam mandato expreſſam mandatarium recte agere; quaſi hactenus non aliud, ſed quod rogatus eſt, fecerit, mandatumque impleverit. *d. l. 3. §. ult. l. 4. l. 33. eod.*

SI MINORIS EMERIS] *l. 5. §. ult. eod.* Multum refert cauſa mandantis melior fiat, an deterior. *l. 3. pr. l. 5. §. ult. junct. §. 3. eod. l. 12. C. eod.*

9. DUM

dum adhuc integra res ſit, revocatum fuerit, evaneſcit.

De morte.

10. Item ſi adhuc integro mandato, mors alterutrius interveniat, id eſt, vel ejus, qui mandaverit, vel illius, qui mandatum ſuſceperit; ſolvitur mandatum. Sed utilitatis cauſa receptum eſt, ſi eo mortuo, qui tibi mandaverat, tu ignorans eum deceſſiſſe, executus fueris mandatum, poſſe te agere mandati actione: alioqui juſta & probabilis ignorantia tibi damnum adferet. Et huic ſimile eſt, quod placuit, ſi debitores manumiſſo diſpenſatore Titii per igno-

---

9. DUM ADHUC INTEGRA RES, &c.] Conſenſu mutuo ſi rebus adhuc integris à mandato recedatur, ſolvitur mandatum jure communi. *§. ult. inf. quib. mod. toll. obl.* At præter regulam traditam *l. 5. C. de obl. & act.* eſt, quod finitur ſola revocatione mandantis. *l. 12. §. pen. h. t.* Sed dicendum eſt, neminem obligari ad hoc, ut quod ſemel mandavit, perfici patiatur, dum nihil interſit mandatarii: alias revocantem teneri ex antegeſto. *l. 15. l. 26. eod.*

10. MORS ALTERUTRIUS] *d. l. 26. & ſeq. §. 3. l. 57. & ſeq. eod. l. 15. C. eod.* Nimirum natura mandati tacite continetur, ut mandatum neutrius egrediatur perſonam; quia præſtatio officii in mandato & ratione ejus, cui præſtatur, & ejus, qui præſtat, tota perſonalis eſt. *l. 57. eod. l. 9. de cur. fur. c. ult.* ꝟ *. de off. deleg.* Cic. *pro Roſc. Com. Nemo enim mandat, niſi amico & fideli.*

UTILITATIS CAUSA] Ex æquo bono. *l. 26. l. 58. h. t.* Quippe in hoc judicio de bona fide agitur, cui non congruit de apicibus juris diſputare. *l. 29. § 4. eod.*

JUSTA ET PROBABILIS IGNORANTIA] Quæ nemini fraudi eſſe debet; & in propoſito ne juris quidem. arg. *l. 57. eod.*

DISPENSATORE TITII] Servo pecuniis domini

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ignorantiam liberto ſolverint, liberari eos: cum alioqui ſtricta juris ratione non poſſent liberari, quia alii ſolviſſent, quam cui ſolvere debuerint.

De renunciatione.

11. Mandatum non ſuſcipere, cuilibet liberum eſt: ſuſceptum autem conſummandum eſt, aut quam primum renunciandum, ut per ſemetipſum, aut per alium, eamdem rem mandator exequatur. Nam niſi ita renuncietur, ut integra cauſa mandatori reſervetur eamdem rem explicandi, nihilominus mandati actio locum habet: niſi juſta cauſa interceſſerit aut non renunciandi, aut intempeſtive renunciandi.

De

---

mini exigendis & adminiſtrandis propoſito. *l. pen. de reb. cred. l.* 18. *de ſolut.*

LIBERARI EOS] Non ſtricta quidem ratione, ſed tamen ratione ſumma, διὰ τὸ φιλάγαθον, id eſt, *propter utilitatem*, ſeu ex æquo & bono. *d. l. pen. de reb. cred. l.* 11. *in fin. depoſ. l.* 18. *l.* 51. *de ſolut.*

11. MANDATUM NON SUSCIPERE] Ex Paulo, *l.* 22. §. *ult. h. t.* fac. *l.* 27. §. 2. *eod.*

AUT QUAMPRIMUM RENUNCIANDUM] Nec mandatarius igitur ab initio aliter obligatur, quam ſub hac disjunctione, ut aut impleat mandatum, aut tempeſtive renunciet, fruſtraque objicitur *l.* 5. *C. de obl. & act.*

NISI ITA RENUNCIETUR, UT INTEGRA CAUSA] Renunciatione tempeſtiva mandatum omnimodo ſolvitur, ut tamen actio competat ex antegeſto. Intempeſtiva mandatarium non liberat, ſed niſi juſta cauſa interceſſerit, tenetur adhuc actione mandati, non quidem ſit mandatum præciſe impleat, ſed ut præſtet quod mandatoris intereſt impletum eſſe *dd. ll.*

NISI JUSTA CAUSA] Vid. *l.* 23. *l.* 24. *& l. ſeq. eod.*

12. ET

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De die & conditione.

12. Mandatum & in diem differri, & ſub conditione fieri poteſt.

De mercede.

13. In ſumma ſciendum eſt, mandatum, niſi gratuitum ſit, in aliam formam negotii cadere. Nam mercede conſtituta, incipit locatio & conductio eſſe. Et (ut generaliter dicamus) quibus caſibus ſine mercede ſuſcepto officio, mandati ſive depoſiti contrahitur negotium, iis caſibus interveniente mercede locatio & conductio intelligitur contrahi. Et ideo ſi fulloni pollienda curandave quis dederit veſtimenta, aut ſarcinatori ſarcienda, nulla mercede conſtituta, neque promiſſa; mandati competit actio.

DE

---

12. ET IN DIEM, ET SUB CONDITIONE] *l.* 1. §. *pen. eod.* & cum mandati obligatio à nudo conſenſu pendeat, poteſt per nuntium quoque vel per epiſtolam contrahi. *d. l.* 1. *pr. &* §. 1.

13. NISI GRATUITUM SIT] Nam originem ex officio atque amicitia trahit, quibus contraria eſt merces. *l.* 1. §. 4. *eod.* Ceterum videretur mandatarius *καπηλεύειν τὴν φιλανθρωπίαν*, *beneficium cauponari.* Gratiam vero referre, gratuitamque operam remunerare, bene convenit amicitiæ. *l.* 6. *pr. h. t.*

INCIPIT LOCATIO, &c. ESSE] Modo tale factum ſit, quod locari ſolet: nam operas liberales pretio nummario æſtimari indignum eſt. *l.* 1. *de extr. cogn.*

FULLONI NULLA MERCEDE CONSTITUTA, &c.] Nempe cum fullo aut ſarcinator eam operam gratis & amicitiæ cauſa expreſſim ſuſceperunt: alioqui non mandati actio, ſed præſcriptis verbis competit. *l.* 22. *de præſcr. verb.* §. 1. *ſup. de locat.* Bachov.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

DE OBLIGATIONIBUS, quæ quaſi ex contractu naſcuntur.

TITULUS XXVIII.

Continuatio.

POST genera contractuum enumerata, diſpiciamus etiam de iis obligationibus, quæ quidem non proprie naſci ex contractu intelliguntur, ſed tamen, quia non ex maleficio ſubſtantiam capiunt, quaſi ex contractu naſci videntur.

De negotiorum geſtione.

1. Igitur cum quis negotia abſentis geſſerit, ultro citroque inter eos naſcuntur actiones, quæ appellantur negotiorum geſtorum: ſed domino quidem rei geſtæ adverſus eum, qui geſſit, directa competit actio; negotiorum autem geſtori, contraria. quas ex nullo contractu proprie naſci manifeſtum eſt: quippe ita nacuntur iſtæ actiones, ſi ſine mandato quiſque alie-

---

TITULUS XXVIII.

QUASI EX CONTRACTU] Quaſi ex contractu obligatio naſci dicitur, cum citra conventionem naſcitur ex facto non turpi.

1. IGITUR CUM QUIS] Ex Caio, *l. 5. de obl. & act. l. 2. de neg. geſt.*

ABSENTIS] Sine mandato ſcil. alias de contractu inter eos naſcitur obligatio mandati. Qui præſens patitur negotia geri, mandare intelligitur. *l. 6. §. 2. l. 18. mand.*

DIRECTA ACTIO] Quæ & principalis. *l. 17. §. 1. commod.*

CONTRARIA] Ita dicta, quoniam contrariæ parti per conſequentiam accommodatur ad minuendam ejus condemnationem. *l. 5. depoſ. l. 6. in fin. de his qui not. infam.*

SUE-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

alienis negotiis gerendis ſe obtulerit, ex qua cauſa ii, quorum negotia geſta fuerint, etiam ignorantes obligantur. Idque utilitatis cauſa receptum eſt, ne abſentium, qui ſubita feſtinatione coacti, nulli demandata negotiorum ſuorum adminiſtratione, peregre profecti eſſent, deſererentur negotia: quæ ſane nemo curaturus eſſet, ſi de eo, quod quis impendiſſet, nullam habiturus eſſet actionem. Sicut autem is, qui utiliter geſſit negotia, [dominum habet obligatum negotiorum geſtorum:] ita & contra, iſte quoque tenetur, ut adminiſtrationis reddat rationem: quo caſu ad exactiſſimam quiſque diligentiam compellitur reddere rationem: nec ſufficit talem diligentiam adhibere, qualem ſuis rebus adhibere ſolet, ſi modo alius diligentior eo commodius adminiſtraturus eſſet negotia.

De

SUBITA FESTINATIONE COACTI] Sæpe etiam homines peregre proficiſcuntur, quaſi ſtatim redituri, nec ob id ulli curam negotiorum ſuorum mandant: deinde, novis cauſis intervenientibus, diutius abeſſe coguntur. *d. l. 5. in pr.*

DOMINUM HABET OBLIGATUM NEGOTIORUM GESTORUM] Alias, *habet obligatum dominum negotiorum.* quomodo & Th. legiſſe videtur.

AD EXACTISSIMAM DILIGENTIAM]Fac. *l. 21. C. mandat. l. 25. §. 16. fam. erc. l. 24. C. de uſur.* Tenetur ergo negotiorum geſtor, non tantum ſi quid lata aut levi culpa peccavit; ſed etiam, ſi quid vel culpa leviſſima: nullaque cauſa eſt, cur levius obligetur, quam depoſitarius, qui ultro ſe depoſito obtulit. *l. 1. §. 35. depoſ.*

NEC SUFFICIT TALEM, &c.] His verbis perſpicue ſignificatur, etiam culpam leviſſimam à geſtore præſtari. arg. *§. 2. ſup. quib. mod. re contr. obl.* ubi eadem præſtatio & iiſdem verbis imponitur commodatario. Interdum tamen dolus ſolummodo præſtatur, ut in caſu *l. 3. §. 9. de neg. geſt.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De tutela.

2. Tutores quoque, qui tutelæ judicio tenentur, non proprie ex contractu obligati eſſe intelliguntur: nullum enim negotium inter tutorem & pupillum contrahitur: ſed quia ſane non ex maleficio tenentur, quaſi ex contractu teneri videntur. Hoc autem caſu mutuæ ſunt actiones. Non tantum enim pupillus cum tutore habet tutelæ actionem; ſed & contra tutor cum pupillo habet contrariam tutelæ, ſi vel impenderit aliquid in rem pupilli, vel pro eo fuerit obligatus, aut rem ſuam creditoribus ejus obligaverit.

De rei communione.

3. Item, ſi inter aliquos communis res ſit, ſine ſocietate: veluti, quod pariter eis legata donatave eſſet: & alter eorum alteri ideo teneatur

---

2. MUTUÆ SUNT ACTIONES] Pupillo prodita eſt actio tutelæ directa, qua, finita tutela, *l. 4. de tut. & rat. diſtr.* tutorem convenire poteſt, ut rationem reddat adminiſtrationis ſuæ. *l. 1. d. t.* Tutori contraria, qua, ſi vel impenderit aliquid in rem pupilli, ſive aut ſe aut res ſuas obligaverit, & impenſas recipiat, & ab obligationibus liberetur. *d. l. 1. l. ult. de contr. tut. act.*

3. SINE SOCIETATE] Datur quidem judicium communi dividundo etiam cum ex ſocietate res communis eſt. *l. 1. & 2. comm. div.* ſed eo caſu eſt ex contractu.

ET ALTER EORUM ALTERI] Principalis finis judicii communi dividundo eſt, ut res dividantur & à communione recedatur. *§. 4. & 5. inf. de off. jud. d. l. 1. comm. div. l. 1. fam. erc.* tum ut utrinque præſtetur, quod alterum alteri præſtare oportet lucri, damni, impenſarum nomine. *l. 3. d. t.* lucri, ut in *l. 3. C. eod. §. 4. inf. de off. jud.* damni, ut *l. 16. §. pen. l. 25. §. 16. fam. erc.* impenſarum, ut *l. 18. §. 3. d. t. l. 4. §. 3. comm. div. & hoc text.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

tur communi dividundo judicio, quod ſolus fructus ex ea re perceperit, aut quod ſocius ejus ſolus in eam rem neceſſarias impenſas fecerit; non intelligitur ex contractu proprie obligatus eſſe: quippe nihil inter ſe contraxerunt: ſed quia ex maleficio non tenetur, quaſi ex contractu teneri videtur.

De hereditatis Communione.

4. Idem juris eſt de eo, qui coheredi familiæ erciſcundæ judicio ex his cauſis obligatus eſt.

De aditione hereditatis.

5. Heres quoque legatorum nomine non proprie ex contractu obligatus intelligitur:(neque enim cum herede, neque cum defuncto ullum negotium legatarius geſſiſſe proprie dici poteſt) & tamen quia ex maleficio non eſt obligatus, quaſi ex contractu debere intelligitur.

De

QUOD SOCIUS EJUS SOLUS] Obſerva ſocium dici etiam eum, qui rem cum alio communem habet extra cauſam ſocietatis, puta collegatarium ejuſdem rei, &c. ſed iſta ſocietas voluntaria non eſt, ſed neceſſaria.

4. QUI COHEREDI FAMILIÆ ERCISC.] Quippe ſemota hereditatis diviſione, cetera ſunt utrique judicio cum altero communia. *l. 6. §. 11. comm. div.*

5. HERES QUOQUE] Ex Caio. *l. 5. §. 2. de obl. & act.*

LEGATORUM NOMINE] Heres tunc proprie quaſi ex contractu obligatur, cum non alia obligationis cauſa eſt, quam agnitio voluntatis defuncti: creditoribus autem hereditariis tenetur ex contractu & facto defuncti, actione hereditaria.

QUASI EX CONTRACTU] Quia cum hereditatem amplectitur, ſimul judicium defuncti agnoſcere, ſeque oneribus, quæ ex voluntate defuncti ſubeunda ſunt, ſubjicere creditur. *d. l. 5. §. 2. l. 3. §. ult. & l. ſeq. quib. ex cauſ. in poſſ.*

De ſolutione indebiti.

6. Item is, cui quis per errorem non debitum ſolvit, quaſi ex contractu debere videtur. Adeo enim non intelligitur proprie ex contractu obligatus eſſe, ut ſi certiorem rationem ſequamur, magis (ut ſupra diximus) ex diſtractu, quam ex contractu poſſit dici obligatus eſſe. Nam qui ſolvendi animo pecuniam dat, in hoc dare videtur, ut diſtrahat potius negotium, quam contrahat. Sed tamen perinde is, qui accepit, obligatur, ac ſi mutuum ei daretur, & ideo condictione tenetur.

Quibus ex cauſis indebitum ſolutum non repetitur.

7. Ex quibuſdam tamen cauſis repeti non poteſt, quod per errorem non debitum ſolutum ſit. ſic namque definierunt veteres, ex quibus cauſis inficiando lis creſcit, ex iis cauſis non

---

6. CUI QUIS PER ERROREM] Facti quidem etiamſi ſubſit naturalis aliqua obligatio, quæ tamen deſtituta ſit Juris civilis auxilio. *l. 9. C. ad Leg. Falc. l. 7. C. de cond. ind.* Ceterum etiam juris, ſi is, qui ſolvit, ne natura quidem qualis qualis debitor eſt. arg. *l. 7. de cond. cauſ. dat. l. 32. §. 1. l. 59. l. 66. de cond. ind. l. 8. de jur. & fact. ign. l. 1. pr. ut in poſſ. leg. cum ſimil.*

QUASI EX CONTRACTU] Quia hæc res ſpeciem negotii invicem geſti habet. *l 33. de cond. ind.* Ceterum extra id, quod agitur, tacite hic obligatio naſcitur. *l. 13. in fin. commod.*

PERINDE OBLIGATUR] *l. 5. §. 3. de obl. & act.* Ex bono ſcil. & æquo. *l. 14. l. 66. de cond. ind.* cum ſtricta ratione actus agentium non operentur ultra eorum intentionem. *l. 19. de reb. cred.*

7. REPETI NON POTEST] Quaſi ſolutum tranſactionis cauſa ad evitandum periculum dupli.

EX QUIBUS CAUSIS INFICIANDO] Hoc eſt,

non debitum ſolutum repeti non poſſe: veluti, ex Lege Aquilia, item ex legato. Quod veteres quidem in iis legatis locum habere voluerunt, quæ certa conſtituta, per damnationem cuique legata fuerant. noſtra autem Conſtitutio, cum unam naturam omnibus legatis & fideicommiſſis indulſit, hujuſmodi augmentum in omnibus legatis, & fideicommiſſis extendi voluit: ſed non omnibus legatariis hoc præbuit, ſed tantummodo in iis legatis & fideicommiſſis, quæ ſacroſanctis Eccleſiis & ceteris venerabilibus locis, quæ religionis, vel pietatis intuitu honorantur, relicta ſunt: quæ ſi indebita ſolvantur, non repetuntur.

PER

---

eſt, ex quibus actio adverſus confitentem, in ſimplum datur; adverſus negantem, in duplum. *l.* 23. §. *pen. ad Leg. Aq.* §. 26. *inf. de act.* Paul. 1. *ſent.* 19.

ITEM EX LEGATO] Et tertio ex cauſa depoſiti miſerabilis. *l.* 1. §. 1. *& ſeq. depoſ. d.* §. 26. *inf. de act.* Sed nec quod tranſactionis cauſa. *l.* 65. §. 1. *de cond. ind.* aut dotis nomine datum eſt opinione debiti, repetitur. *l.* 32. §. 2. *eod.*

PER DAMNATIONEM] Forte ideo, quia majore odio dignus videtur, qui inficiatur quod teſtator tam ſevere imperavit, quam qui legatum ſimpliciter datum negat.

NOSTRA AUTEM CONSTITUTIO] Extat in *l.* 2. *C. comm. de leg.* Illa autem qua jus, de quo hic agitur, ad legata religionis aut pietatis intuitu relicta coarctavit, deſideratur.

RELIGIONIS VEL PIETATIS] Religionis intuitu quid relinquitur eccleſiis, cœnobiis; pietatis, xenodochiis, noſocomiis, &c.

NON REPETUNTUR] Nam ſublata falſa opinione, relinquitur pietatis cauſa, ex qua ſolutum repeti non poteſt. Julian. *l.* 32. §. 2. *de cond. ind.*

PER QUAS PERSONAS nobis obligatio acquiritur.

TITULUS XXIX.

De his qui ſunt in poteſtate.

EXPOSITIS generibus obligationum, quæ ex contractu, vel quaſi ex contractu naſcuntur, admonendi ſumus, acquiri nobis non ſolum per noſmetipſos, ſed per eas quoque perſonas, quæ in noſtra poteſtate ſunt: veluti, per ſervos, & filios noſtros: ut tamen, quod per ſervos noſtros nobis acquiritur, totum noſtrum fiat; quod autem per liberos, quos in poteſtate habemus, ex obligatione fuerit acquiſitum, hoc dividatur ſecundum imaginem rerum, proprietatis, & uſusfructus, quam noſtra decrevit Conſtitutio: ut quod ab actione commodum perveniat, hujus uſumfructum quidem habeat pater, proprietas autem filio ſer-

---

TITULUS XXIX.

VELUTI PER SERVOS] Quemadmodum ceteræ res per ſervos & filios noſtros nobis acquiruntur. *ſup. per quas perſ. cuiq. acq.* ita & obligationes. *ſup. de ſtip. ſerv. in pr. &* §. 1.

QUOD AUTEM PER LIBEROS] Quod ad perſonas per quas acquiritur, cauſam acquirendi, & rerum qualitatem pertinet, dominii & obligationis eadem ratio eſt.

NOSTRA DECREVIT CONSTITUTIO] Th. διέκρινε, diſcrevit. Intelligit autem. *l. 6. C. de bon. quæ lib.* ubi ea omnia, quæ peculii adventitii nomine continentur, ita partitur, ut eorum uſumfructum aſſignet patri, filio proprietatem. Peculii profectitii, caſtrenſis & quaſi caſtrenſis, quæ ratio ſit, docetur *ſup.* §. 1. *per quas perſ. cuiq.*

PA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſervetur, ſcilicet patre actionem movente ſecundum novellæ noſtræ Conſtitutionis diviſionem.

De bona fide poſſeſſis.

1. Item per liberos homines, & alienos ſervos, quos bona fide poſſidemus, acquiritur nobis: ſed tantum ex duabus cauſis, id eſt, ſi quid ex operis ſuis, vel ex re noſtra acquirant.

De ſervo fructuario, vel uſuario.

2. Per eum quoque ſervum, in quo uſumfructum [vel uſum] habemus, ſimiliter ex duabus iſtis cauſis nobis acquiritur.

De ſervo communi.

3. Communem ſervum pro dominica parte dominis acquirere certum eſt: excepto eo, quod

---

PATRE ACTIONEM MOVENTE] Utpote qui non nudus ſit fructuarius, ſed ſimul etiam legitimus bonorum adminiſtrator. Filii tamen conſenſus quoque adhibendus, niſi adhuc in prima ætate ſit conſtitutus. *l. ult.* §. 3. *C. d t.*

NOVELLÆ NOSTRÆ CONSTITUT.] *d. l. ult.* Novellam vocat, eo quod lata eſt priore Codice jam edito. In ſumma ſic habe: Ex caſtrenſi & quaſi caſtrenſi peculio filius ſibi pleno jure actiones acquirit; ex profectitio pleno jure patri; ex adventitio ſibi proprietatem, patri uſumfructum.

1. PER LIBEROS HOMINES, &c.] Vid. *ſup.* §. 4. *per quas perſ. cuiq. acq.*

2. VEL USUM] Abeſt à vetuſtis codicibus teſte Accurſ. & delendum. Conſtat enim, ex operis ſervi, in quo nudum uſum habemus, non aliter nobis acquiri, quam ſi operis ejus utamur in re noſtra. *l.* 14. *l.* 16. §. 2. *l.* 20. *de uſ. & hab.*

3. PRO DOMINICA PARTE] Vid. *ſup.* §. *ult. de ſtip. ſerv. & ibi notata.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

quod nominatim uni ſtipulando aut per traditionem accipiendo, illi ſoli acquirit, veluti, cum ita ſtipulatur, *Titio domino meo dare ſpondes?* Sed ſi domini unius juſſu ſervus fuerit ſtipulatus, licet antea dubitabatur, tamen poſt noſtram deciſionem res expedita eſt, ut illi tantum acquirat, qui hoc ei facere juſſit, ut ſupra dictum eſt.

QUIBUS MODIS TOLLITUR Obligatio.

TITULUS XXX.

De ſolutione.

TOLLITUR autem omnis obligatio ſolutione ejus quod debetur: vel ſi quis, conſentiente creditore, aliud pro alio ſolverit. Nec intereſt, quis ſolvat: utrum ipſe, qui debet, an alius pro eo. liberatur enim & alio ſolvente: ſive

---

POST NOSTRAM DECISIONEM] Eſt *l. ult. C. per quas perſ. cuiq. acq.*

TITULUS XXX.

QUIBUS MODIS TOLLITUR] Ipſo ſcil. jure. de liberatione per exceptionem, dicetur *lib. 4. tit. de except.*

SOLUTIONE] Quæ vox ſpecialiter accepta denotat naturalem præſtationem ejus, quod debetur, ut hic, & *l. 49. l. 52. & c. de ſolut. l. 4. §. 3. de rejud.* generaliter autem accepta ad omnem liberationem pertinet. *l. 54. de ſolut. l. 176. de verb ſign.*

ALIUD PRO ALIO] *l. 17. C. de ſolut.* Invito autem creditori aliud pro alio ſolvi non poteſt. *l. 2. §. 1. de reb. cred.* Qui nummos in alia forma reddit, non videtur aliud pro alio ſolvere. arg. *l. 1. de contr. empt. l. 65. §. 1. de verb. obl.* Sen. *6. de Ben. 5. Pecuniam dicimur reddidiſſe, quamvis numeravimus pro argenteis aureos,* &c.

VEL

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſive ſciente, ſive ignorante debitore, vel invito eo ſolutio fiat. Item ſi reus ſolverit, etiam ii, qui pro eo intervenerunt, liberantur. Idem ex contrario contingit, ſi fidejuſſor ſolverit: non enim ipſe ſolus liberatur, ſed etiam reus.

De acceptilatione.

1. Item per acceptilationem tollitur obligatio. Eſt autem acceptilatio imaginaria ſolutio. Quod enim ex verborum obligatione Titio debetur, id ſi velit Titius remittere, poterit ſic fieri, ut patiatur hæc verba debitorem dicere. *Quod ego tibi promiſi, habeſne acceptum?* & Titius reſpondeat, *Habeo.* Sed & Græce poteſt acceptilatio fieri: dummodo ſic fiat, ut Latinis verbis ſolet exigi, ἔχεις λαβὼν δηνάρια τόσα; ἔχω λαβών. Quo genere (ut diximus) tantum eæ ſolvuntur obligationes quæ ex verbis conſiſtunt,

VEL INVITO EO] *l.* 23. *l.* 40. *l.* 53. *de ſolut.* quoniam & naturali & civili ratione licet conditionem alterius, quamvis ignorantis & inviti, facere meliorem. *l.* 39. *de neg. geſt.*

QUI PRO EO INTERVENERUNT] Puta fidejuſſores & mandatores. ſed & reliquæ acceſſiones liberantur, ut pignora & hypothecæ *l.* 43. *de ſolut.*

SED ETIAM REUS] Et quidem ipſo jure, de quo genere liberationis hic agitur.

1. PER ACCEPTILATIONEM] Quæ eſt verborum conceptio, quibus creditor, cui verbis quid promiſſum eſt, rogatus à debitore, an id, quod ita debetur, acceptum ferat, reſpondet ſe acceptum ferre. Definitio Modeſt. *l.* 1. *de accept.* obſcurior eſt.

IMAGINARIA SOLUTIO] Acceptilatio imaginem ſolutionis gerit: nam qui accepto fert, ita debitorem liberat, quaſi ſibi ſolutum eſſet. *l.* 5 *l.* 16. *eod.*

SED ET GRÆCE] *l.* 8. §. *ult. eod.* ubi Ulp. *Hoc jure*, inquit, *nos utimur, ut juris gentium ſit acceptilatio.* à quo, ut antecedente, ducit hoc conſequens, quod etiam Græce acceptum fieri poteſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſiſtunt, non etiam ceteræ. Conſentaneum enim viſum eſt, verbis factam obligationem, aliis poſſe verbis diſſolvi. Sed & id, quod alia ex cauſa debetur, poteſt in ſtipulationem deduci, & per acceptilationem diſſolvi. Sicut autem quod debetur, pro parte recte ſolvitur, ita in parte debiti acceptilatio fieri poteſt.

De Aquiliana ſtipulatione, & acceptilatione.

2. Eſt autem prodita ſtipulatio, quæ vulgo Aquiliana appellatur, per quam contingit, ut omnium rerum obligatio in ſtipulatum deducatur, & ea per acceptilationem tollatur. Stipulatio enim Aquiliana renovat omnes obligationes, & à Gallo Aquilio ita compoſita eſt: *Quicquid te mihi ex quacumque cauſa dare facere oportet oportebitve, præſens in diemve, aut*

CONSENTANEUM VISUM EST] *l.* 80. *de ſolut. l.* 35. *de reg. jur.* Plane, ſi, quod ex alia obligatione debetur, acceptilatum fuerit, proderit id debitori ad exceptionem. *l.* 19. *de accept.* Nam inutilis acceptilatio ſaltem vim pacti habet. *d. l.* 8. *pr.*

PRO PARTE RECTE SOLVITUR] Intellige conſentiente creditore per *l.* 3. *fam. erciſc. l.* 41. *de uſur. l.* 9. *C. de ſolut.*

2. RENOVAT OMNES OBLIGATIONES] Et ſic via eſt ac ratio, per quam uſus acceptilationis, per ſe alioquin anguſtus, dilatetur.

ITA COMPOSITA EST] Exhibetur hic ex Florentino, *l.* 18. §. 1. *de accept.* formula ſtipulationis novantis, uti ab Aquilio concepta eſt.

EX QUACUMQUE CAUSA] Cauſæ ſignificatio latior eſt contractu, & eas quoque ſpecies obligationum continet, quæ ex maleficio vel quaſi ex maleficio proficiſcuntur. *l.* 9. *de reb. cred.*

DARE FACERE] Sine conjunctione hæc efferri ſolent, ut pleraque alia: veluti, uti frui, ire agere, &c.

OPORTET OPORTEBITVE] Verbo *oportet*, præ-

aut ſub conditione; quarumcumque rerum mihi tecum actio eſt, quæque adverſus te petitio, vel adverſus te perſecutio eſt eritve; quodve tu meum habes, tenes, poſſides, dolove malo feciſti, quo minus poſſideas; quanti quæque earum rerum res erit, tantam pecuniam dari ſtipulatus eſt Aulus Agerius, ſpopondit Numerius Nigidius. Quod Numerius Nigidius Aulo Agerio ſpopondit, id haberetne à ſe acceptum Numerius Nigidius Aulum Agerium rogavit. Aulus Agerius Numerio Nigidio acceptum fecit.

De Novatione.

3. Præterea novatione tollitur obligatio, veluti, ſi id, quod tibi Seius debebat, à Titio dari ſtipulatus ſis. Nam interventu novæ perſonæ,

---

præſens debitum ſignificatur: verbo *oportebit*, etiam quod in diem vel ſub conditione debetur. *l.* 76. §. 1. *de verb.obl.* *l.* 8. *de verb. ſign.*

ACTIO, PETITIO, PERSECUTIO] Actio in perſonam eſt, petitio in rem, perſecutio ad extraordinarias magiſtratuum cognitiones pertinet. *l.* 178. §. 1. *de verb. ſign.*

HABES, TENES, POSSIDES] Tenere ad factum refertur, poſſidere etiam ad jus. Habere dicimur & jure dominii, & poſſeſſionis, & meræ detentionis. *l.* 188. *d. t. l.* 38. §. 7. *& ſeqq. de verb. obl.*

DOLOVE MALO FECISTI] Dolus enim pro poſſeſſione eſt. *l.* 150. *l.* 157. §. 1. *de reg. jur.*

3. NOVATIONE TOLLITUR OBLIGATIO] Sed ita, ut in locum ſublatæ nova ſubſtituatur. *l.* 1. *de novat.* Fit autem hæc converſio verbis ſeu ſtipulatione. *d. l.* 1. §. 1. *l.* 2. *l.* 5. *& paſſ. eod.*

INTERVENTU NOVÆ PERSONÆ] Non quæ alienæ obligationi accedat adpromittendo, ſed quæ alienam obligationem in ſe transferat expromittendo. quod ſi mandatu debitoris id fiat, ſpecies novationis eſt, quæ delegatio dicitur. *l.* 11. *eod.*

ET

ſonæ, nova naſcitur obligatio, & prima tollitur, tranſlata in poſteriorem: adeo ut interdum, licet poſterior ſtipulatio inutilis ſit, tamen prima novationis jure tollatur: veluti, ſi id, quod tu Titio debes, à pupillo ſine tutoris auctoritate ſtipulatus fuerit. quo caſu res amittitur: nam & prior debitor liberatur, & poſterior obligatio nulla eſt. Non idem juris eſt, ſi à ſervo quis fuerit ſtipulatus. nam tunc prior perinde obligatus manet, ac ſi poſtea nullus ſtipulatus fuiſſet. Sed ſi eadem perſona ſit, à qua poſtea ſtipuleris, ita demum novatio fit, ſi quid in poſteriore ſtipulatione novi ſit: forte ſi conditio, aut dies, aut fidejuſſor adjiciatur, aut detrahatur. Quod autem diximus, ſi conditio adjiciatur, novationem fieri, ſic intelligi

---

ET PRIMA TOLLITUR] Adeo ut & prioris obligationis acceſſiones liberentur. *l.* 18. *eod.* niſi & ſequenti obligationi acceſſerint. *l.* 4. *C. de fidejuſſ.* Alia autem cauſa eſt novationis neceſſariæ, quæ ſit per litis conteſtationem. *l.* 29. *eod. l.* 86. *& ſeq. de reg. jur.*

INUTILIS SIT] Non ratione formæ, ſed effectus, ut exemplum ſubjectum declarat. Eadem ratione ſi expromiſſor non ſit ſolvendo, prior tamen obligatio tollitur: etiam in caſu delegationis: quia bonum nomen facit creditor admittens delegatum. *l.* 26. §. 2. *mand.*

POSTERIOR OBLIGATIO NULLA] Non ſimpliciter nulla; nam utique naturaliter tenet. *l.* 1. *in fin. eod.* ſed nulla dicitur, quia ad agendum inutilis. Alias prior obligatio maneret in ſuo ſtatu. *d. l.* 1. *per tot.*

NON IDEM JURIS, SI A SERVO] Non quia ſervus ex contractu ſuo, ſi conſenſum ſpectemus, non obligatur naturaliter, *l.* 14. *de obl. & act.* ſed quia jure civili non eſt idoneus expromiſſor, & omnino novationis extra cauſam peculiarem incapax. *l.* 30. §. 1. *de pact. l. ult. de novat.*

IN POSTERIORE STIPULATIONE NOVI] Vid. *l.* 5. *l.* 8. §. 1. *l.* 14. *l.* 24. *l.* 31. *eod.*

No-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

gi oportet, ut ita dicamus factam novationem, ſi conditio extiterit: alioqui ſi defecerit, durat prior obligatio. Sed cum hoc quidem inter veteres conſtabat, tunc fieri novationem, cum novandi animo in ſecundam obligationem itum fuerat; per hoc autem dubium erat, quando novandi animo videretur hoc fieri, & quaſdam de hoc præſumptiones alii in aliis caſibus introducebant: ideo noſtra proceſſit Conſtitutio, quæ apertiſſime definivit tunc ſolum novationem prioris obligationis fieri, quoties hoc ipſum inter contrahentes expreſſum fuerit, quod propter novationem prioris obligationis convenerunt: alioqui & manere priſtinam obligationem, & ſecundam ei accedere, ut maneat ex utraque cauſa obligatio, ſecundum noſtræ Conſtitutionis definitionem, quam licet ex ipſius lectione apertius cognoſcere.

De contrario conſenſu.

4. Hoc amplius, eæ obligationes, quæ conſenſu contrahuntur, contraria voluntate diſſolvun-

---

NOSTRA CONSTITUTIO] *l. ult. C. eod.* ubi, ut materiam litium præcideret, in univerſum definivit, non aliter novationem prioris obligationis fieri, quam ſi hoc inter contrahentes expreſſum, ſe novandi animo, &c. quæ tamen Conſtitutio ex ſententia communi non pertinet ad delegationem. Weſ. *Par. de novat. n.* 8.

UT MANEAT EX UTRAQUE CAUSA OBLIGATIO] Ac proinde creditor ex utraque agere poſſit, & cum fidejuſſoribus quoque prioris obligationis. Plane ſi ex una obligatione ſolutum erit, altera quoque continuo tolletur, quia ſunt obligationes unius rei. *l.* 8. §. *ult. eod.*

CONTRARIA VOLUNTATE] Id eſt, contraria conventione, ſeu utriuſque partis conſenſu. *l.* 3. *l.* 5. §. 1. *de reſc. vend. l.* 58. *de pact. l.* 1. *C. quand. lic. ab empt.*

In

vuntur. Nam ſi Titius & Seius inter ſe conſenſerint, ut fundum Tuſculanum emptum Seius haberet centum aureis : deinde re nondum ſecuta (id eſt, neque pretio ſoluto, neque fundo tradito) placuerit inter eos, ut diſcederetur ab ea emptione & venditione : invicem liberantur. Idem eſt in conductione & locatione, & in omnibus contractibus, qui ex conſenſu deſcendunt, ſicut jam dictum eſt.

In quo regulam naturæ de diſſolvendis obligationibus veteres ſecuti. *l.* 37. *de reg. jur. l.* 80. *de ſolut.*

RE NONDUM SECUTA] *l.* 7. §. 6. *de pact. d. l.* 3. *&* 5. §. 1. *de reſc. vend.* quod alibi dicitur *re adhuc integra. d. l.* 58. *de pact. l.* 1. *&* 2. *C. quand. lic. ab empt. diſc.* id eſt, ſi nihildum præſtitum ſit eorum, quæ ex contractu præſtari debent. Neque enim ut retro tradatur, quod jam datum eſt, nudo pacto obligatio conſtitui poteſt. *d. l.* 58. *in fin. de pact.*

SICUT JAM DICTUM EST] Sunt & alii modi præter enumeratos, quibus ipſo jure tollitur obligatio: veluti, confuſio. *l.* 75. *l. pen. de ſolut. l.* 7. *C. de pact.* debiti oblatio & conſignatio. *l.* 9. *C. de ſolut.* compenſatio. §. 30. *inf. de act.* duarum cauſarum lucrativarum in eamdem rem & perſonam concurſus. *l.* 17. *de obl. & act.* rei debitæ ante moram interitus. *l.* 23. *de verb. obl.* & ſi quæ alia generis ejuſdem.

INSTITUTIONUM JURIS DIVI JUSTINIANI

LIBER IV.

DE OBLIGATIONIBUS, quæ ex delicto naſcuntur.

TITULUS I.

Continuatio, & diviſio obligationum ex delicto.

CUM ſit expoſitum ſuperiore libro de obligationibus ex contractu & quaſi ex contractu; ſequitur, ut de obligationibus ex maleficio (& quaſi ex maleficio) diſpiciamus. Sed illæ quidem (ut ſuo loco tradidimus) in quatuor genera dividuntur: hæ vero unius gene-

LIB. IV.

TITULUS I.

QUÆ EX DELICTO] Scilicet privato, unde læſo obligatio & actio pecuniaria, ſive civilis. Nam judicia publica aut perſecutiones criminales huc non pertinent.

IN QUATUOR GENERA] Cauſis efficientibus diſtincta: nam aut re contrahuntur, aut verbis, aut literis, aut ſolo conſenſu. §. *ult. ſup. de oblig.*

OMNES

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

generis ſunt: nam omnes ex re naſcuntur, id eſt, ex ipſo maleficio: veluti, ex furto, rapina, damno, injuria.

Definitio furti.

1. Furtum eſt contrectatio fraudulоſa, lucri faciendi gratia, vel ipſius rei, vel etiam uſus ejus, poſſeſſionisve: quod Lege naturali prohibitum eſt admittere.

Etymologia.

2. Furtum autem vel à furvo: id eſt, nigro, di-

OMNES EX RE NASCUNTUR] Injuria quidem etiam verbis & ſcriptura fieri dicitur. *l.* 1. §. 1. *l.* 5. §. 9. *& ſeq. de injur.* ceterum illa hic non conſiderantur, ut cauſæ obligationis; ſed ipſum maleficium dumtaxat & contumelia, quæ iis inhæret.

FURTO, RAPINA, DAMNO, INJURIA] Quadriga delictorum privatorum, ex Caio *l.* 4. *de obl. & act.* Reliqua, de quibus *lib.* 47. *D.* ad hæc quatuor referri poſſunt.

1. CONTRECTATIO FRAUDULOSA] Ex Paulo *l.* 1. §. 3. *de furt.* Idem. 2. *ſent.* 31. *Fur eſt, qui dolo malo rem alienam contrectat.* Proclus *in Parmenid.* Plat. κλοπὴ γάρ ἐστιν ἡ λανθάνουσα τοῦ ἀλλοτρίου μετάληψις.

LUCRI FACIENDI GRATIA] Alioqui in aliud genus delicti cadit: v. g. ſi contumeliæ cauſa, injuria eſt: ſi nocendi tantum gratia, damnum, quod vindicatur Lege Aquilia. *l.* 39. *l.* 53. *de furt.* *l.* 5. §. *ult.* *l.* 41. *ad Leg. Aq.*

VEL USUS EJUS POSSESSIONISVE] Exempla furti uſus rei ſunt in §. 6. poſſeſſionis, §. 10. *inf. eod.* *l.* 74. *de furt.*

LEGE NATURALI PROHIBITUM] *d. l.* 1. §. *ult. de furt.* *l.* 42. *de verb. ſign.* Cic. 3. *de offic.* *Illud natura non patitur, ut aliorum ſpoliis noſtras facultates, copias, opes augeamus.*

2. FURTUM VEL A FURVO] Ex *d. l.* 1. *pr. de furt.*

QUOD

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

dictum eſt, quod clam & obſcure fiat, & plerumque nocte: vel à fraude, vel à ferendo, id eſt, auferendo: vel à Græco ſermone, quod φῶρας appellant fures. Imo & Græci à ferendo φῶρας dixerunt.

Diviſio.

3. Furtorum autem duo ſunt genera: manifeſtum, & nec manifeſtum. Nam conceptum & oblatum, ſpecies potius actionis ſunt, furto cohærentes, quam genera furtorum, ſicut inferius apparebit. Manifeſtus fur eſt, quem Græci ἐπ' αὐτοφώρῳ appellant. nec ſolum is, qui in ipſo furto deprehenditur, ſed etiam is, qui eo loco deprehenditur, quo furtum fit: veluti, qui in domo furtum fecit, & nondum egreſſus januam deprehenſus fuerit; & qui in oliveto, olivarum, aut in vineto, uvarum furtum fecit, quamdiu in eo oliveto, aut vineto deprehenſus fuerit. Imo ulterius furtum manifeſtum eſt extendendum, quamdiu eam rem

---

Quod ΦΩ͂ΡΑΣ] Leg. *qui* φῶρας, ut in *d. l.* 1. quæ nominis ratio placet Gellio *lib.* 1. *c.* 18.

A ferendo] Legendum ἀπὸ τοῦ φέρειν, ut apud Paul. *d. l.* 1.

3. Furtorum genera duo] Ex Caio, *l.* 2. *eod.*

Quam genera furtorum] Quamvis Paulus hæc inter genera furtorum referat. *lib.* 2. *ſent.* 31.

Manifestus fur] Deſcriptio furis manifeſti deſumpta ex *l.* 3. *&* 2 *ſeqq. de furt.*

Ε'Π' ΑΥ'ΤΟΦΩ'ΡΩ] Heſych. ἐπ' αὐτοφώρῳ, ἐπ' αὐτῷ τῷ κλέμματι εὑρεθεὶς ἔτι κατέχων αὐτό. quod & de deprehenſo in alio quocunque facinore dicitur. Lyſias *orat.* 6. *in fin. &* *Orat.* 12. *Nov. Leon.* περὶ τοῦ ἐπ' αὐτοφώρῳ ἁλόντος μοιχοῦ. 32.

rem fur tenens viſus, vel deprehenſus fuerit, ſive in publico, ſive in privato, vel à domino, vel ab alio, antequam eo pervenerit, quo deferre vel deponere deſtinaſſet. Sed ſi pertulit, quo deſtinavit, tametſi deprehendatur cum re furtiva, non eſt manifeſtus fur. Nec manifeſtum furtum quid ſit, ex iis, quæ diximus, intelligitur: nam quod manifeſtum non eſt, id ſcilicet nec manifeſtum eſt.

De furto concepto, oblato, prohibito, non exhibito.

4. Conceptum furtum dicitur, cum apud aliquem teſtibus præſentibus furtiva res quæſita & inventa ſit. nam in eum propria actio conſtituta eſt, quamvis fur non ſit, quæ appellatur concepti. Oblatum furtum dicitur, cum res furtiva ab aliquo tibi oblata ſit, eaque apud te concepta ſit. utique ſi ea mente tibi

---

VISUS VEL DEPREHENSUS] Ergo & viſio furem manifeſtum facit, utique cum ad eum comprehendendum accurſum eſt, iſque abjecto furto effugit. *l.* 7. §. 1. *&* 2. *eod.*

VEL AB ALIO] Puta vicino, aut alio tranſeunte. *l.* 3. §. 1. *d. l.* 7. §. *ult. eod.*

QUO DEFERRE DESTINASSET] Maſſurius apud Gellium *lib.* 11. *c.* 18. *Manifeſtum furtum eſt, quod deprehenditur, dum fit. Faciendi finis eſt, cum perlatum eſt, quo ferri cœperat.*

EX IIS, QUÆ DIXIMUS] Tanquam contrarium ex contrarii ſui definitione. *l.* 8. *eod.*

4. FURTIVA RES QUÆSITA ET INVENTA] Paulus 2 *ſent.* 31. *Concepti actione is tenetur, apud quem furtum quæſitum & inventum eſt.* Item, *Concepti agere poteſt, qui rem concepit & invenit.*

PROPRIA ACTIO CONSTITUTA] In triplum, ut teſtatur Gell. *lib.* 11. *c.* 18.

tibi data fuerit, ut apud te potius, quam apud eum, qui dedit, conciperetur. nam tibi, apud quem concepta ſit, propria adverſus eum, qui obtulit, quamvis fur non ſit, conſtituta eſt actio, quæ appellatur oblati. Eſt etiam prohibiti furti actio, adverſus eum, qui furtum quærere teſtibus præſentibus volentem prohibuerit. Præterea pœna conſtituitur Edicto Prætoris per actionem furti non exhibiti; adverſus eum, qui furtivam rem apud ſe quæſitam & inventam, non exhibuit. Sed hæ actiones, ſcilicet concepti, & oblati, & furti prohibiti, nec non furti non exhibiti, in deſuetudinem abierunt. Cum enim requiſitio rei furtivæ hodie ſecundum veterem obſervationem non fiat; merito ex conſequentia etiam præfatæ actiones ab uſu communi receſſerunt: cum manifeſtum ſit, quod omnes, qui ſcientes rem furtivam ſuſceperint & celaverint, furti nec manifeſti obnoxii ſunt.

Pœna.

5. Pœna manifeſti furti, quadrupli eſt, tam ex

Ut apud te potius] Atque ita pœnæ turpitudinem ipſe effugeret. Th.

Propria actio adversus eum] Cujusvis in triplum item erat, ut teſtantur Gellius & Paul. *ubi ſupra.*

Furti prohibiti actio] Hæc actio, ut & furti non exhibiti, pendebat ex furto concepto.

Requisitio rei furtivæ] Hoc eſt, teſtibus præſentibus: quæſtiones enim furtorum cum lance & licio (vid. Feſt. in voce *Lance.* Gell. *ubi ſup.*) quæ ex Lege Attica venerant, jam ætate Gellii evanuerant. Gell. 16. *c.* 10. Cujac. Hotom.

5. Tam ex servi, quam ex liberi] Hoc dicit reſpiciens ad pœnam furti manifeſti ex lege 12. tabb.

ex ſervi, quam ex liberi perſona: nec manifeſti, dupli.

Quomodo furtum fit. De contrectatione.

6. Furtum autem fit, non ſolum cum quis intercipiendi cauſa rem alienam amovet: ſed generaliter cum quis alienam rem invito domino contrectat. Itaque ſive creditor pignore; ſive is, apud quem res depoſita eſt, ea re utatur; ſive is, qui rem utendam accepit, in alium uſum eam transferat, quam cujus gratia ei data eſt: furtum committit. veluti, ſi quis argentum utendum acceperit, quaſi amicos ad cœnam invitaturus, & id peregre ſecum tulerit: aut, ſi quis equum geſtandi cauſa commodatum ſibi, longius aliquo duxerit; quod veteres ſcripſerunt de eo, qui in aciem equum perduxiſſet.

De

---

tabb. qua ſervi è ſaxo præcipitabantur; liberi verberibus cæſi addicebantur ei, cui furtum factum eſſet. Gell. 11. c. 18. Prætores autem id furtum quadruplo lui voluerunt, nulla facta diſtinctione inter liberos & ſervos. convenit c. 3. *Exod.* c. 5. *Deut.*

6. INVITO DOMINO CONTRECTAT] Sabinus *apud Gell d. loc. Qui alienam rem attrectavit, cum id ſe invito domino facere judicare deberet, furti tenetur.*

SI CREDITOR PIGNORE, &c.] Pignus non ad utilitatem, ſed ad ſecuritatem datur; depoſitum cuſtodiæ cauſa, non uſus. qua de cauſa ſi creditor pignore, depoſitarius re depoſita utatur, furtum committi intelligitur. *l.* 54. *l.* 76. *de furt.* *l.* 7. *C. eod.*

IN ALIUM USUM TRANSFERAT] Vel etiam alii utendum concedat. Species enim lucri eſt, ex alieno largiri, & beneficii ſibi debitorem aquirere. *d. l.* 54. §. 1.

SI QUIS ARGENTUM, &c. AUT EQUUM GESTANDI CAUSA] *l.* 5. § 8. *commod.* *l.* 40. *de furt.* Gell. *lib.* 7. *c.* 15. Val. Max. *lib.* 8. *c.* 2. ubi memorabile exemplum. & apud Symmach. 7. *Epiſt.* 69.

QUI IN ACIEM] Cujacio legendum videtur, *Qui in*

Ariciam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De affectu furandi.

7. Placuit tamen, eos, qui rebus commodatis aliter uterentur, quam utendas acceperint, ita furtum committere, ſi ſe intelligant id invito domino facere; eumque, ſi intellexiſſet, non permiſſurum: at ſi permiſſurum credant, extra crimen videri. optima ſane diſtinctione: quia furtum ſine affectu furandi non committatur.

De voluntate domini.

8. Sed & ſi credat aliquis invito domino ſe rem commodatam ſibi contrectare, domino autem volente id fiat: dicitur furtum non fieri. Unde illud quæſitum eſt, cum Titius ſervum Mævii ſolicitaverit, ut quaſdam res domino ſurriperet, & ad eum perferret, & ſervus id ad Mævium pertulerit, Mævius autem, dum vult Titium in ipſo delicto deprehendere,

---

Ariciam acceptum equum longius perduxiſſet. ex Valerio & Symmacho, *dd. loc* quamquam conſtans eſt hæc lectio, *in aciem.* Th. εἰς παράταξιν.

7. AT SI PERMISSURUM CREDANT, &c.] Nihil enim dolo facit, qui putat dominum conſenſurum fuiſſe: ſive falſo id, ſive vere putet. *l.* 46. §. 7. *de furt.* fac. *l.* 76. *eod.*

SINE AFFECTU FURANDI] *l.* 37. *de uſuc.* Furtum non committitur χωρὶς κακῆς προθέσεως. Pſell. cum facto etiam animum furis exigit *l.*41. *ad Leg.Aq.* nec tam factum quæritur, quam faciendi cauſa. *l.* 39. *eod.* Nam maleficia ex propoſito delinquentis æſtimantur. *l.* 53. *eod.*

8. SI CREDAT INVITO, &c. DOMINO AUTEM VOLENTE] Pomponius, *l.* 46. §. *pen. eod.* aic furtum quidem fieri: ſed negat hoc caſu furti agi poſſe; quia dominus in uſum conſentiens re ipſa fraudatus non eſt. arg. *l.* 145. *de reg. jur.*

re, permiſerit ſervo quaſdam res ad eum perferre, utrum furti, an ſervi corrupti judicio teneatur Titius, an neutro? Et cum nobis ſuper hac dubitatione ſuggeſtum eſt, & antiquorum prudentium ſuper hoc altercationes perſpeximus, quibuſdam neque furti, neque ſervi corrupti actionem præſtantibus, quibuſdam furti tantummodo; nos hujuſmodi calliditati obviam euntes, per noſtram deciſionem ſanximus, non ſolum furti actionem, ſed & ſervi corrupti contra eum dari. Licet enim is ſervus deterior à ſolicitatore minime factus eſt, & ideo non concurrant regulæ, quæ ſervi corrupti actionem introducunt; tamen conſilium corruptoris ad perniciem probitatis ſervi introductum eſt, ut ſit ei pœnalis actio impoſita, tamquam ſi re ipſa fuiſſet ſervus corruptus. ne ex hujuſmodi impunitate & in alium ſervum, qui facile poſſet corrumpi, tale facinus à quibuſdam perpetretur.

Qua-

NEQUE FURTI] Quia cui volenti furtum factum eſt, furti agere non poteſt, uti modo dictum.

NEQUE SERVI CORRUPTI] Quippe quæ ei tantum à Prætore proponitur, cujus ſervus perſuaſione alterius corruptus eſt. *l.* 1. *de ſerv. corrupt.* quod hic factum non eſt.

QUIBUSDAM FURTI TANTUMMODO] Quoniam voluntas iſta domini non fuit ſeria, ſed ſimulata, ut fur deprehenderetur.

PER NOSTRAM DECISIONEM] *l.* 20. *de furt.* ubi vel conatum tam improbum ſolicitatoris vult puniri, proque furto & corruptione haberi.

NON CONCURRANT REGULÆ] Quia conatus revera effectum non habuit.

TAMEN CONSILIUM CORRUPTORIS, &c.] Id eſt, effectum habuit conſilium opinione pernicioſi ſuaſoris, atque res eſt peſſimi exempli. *d. l.* 20.

TAMQUAM SI RE IPSA, &c. CORRUPTUS] Si

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Quarum rerum furtum fit. De liberis hominibus.

9. Interdum etiam liberorum hominum furtum fit: veluti, ſi quis liberorum noſtrorum, qui in poteſtate noſtra ſunt, ſubreptus fuerit.

De re propria.

10. Aliquando autem etiam ſuæ rei furtum quis committit: veluti, ſi debitor rem, quam creditori pignoris cauſa dedit, ſubtraxerit.

Qui tenetur furti. De eo, cujus ope, conſilio, furtum factum eſt.

11. Interdum [quoque] furti tenetur, qui ipſe furtum non fecit: qualis eſt is, cujus ope, con-

---

Si autem ſervus re ipſa corruptus fuiſſet, in duplum quanti ea res eſt, in corruptorem judicium daretur. *l.* 1. *de ſerv. corrupt.*

9. SI QUIS LIBERORUM NOSTRORUM] *l.* 14. §. 13. *de furt.* Cujus rei ratio ex jure antiquo Quiritium ſumenda. Quoniam autem in libero homine nulla æſtimatio corporis fieri poteſt. *l.* 1. §. 5. *de his, qui effud.* multiplicabitur, quod patris intereſt. Ceterum etiam locus hic eſt judicio publico Legis Fabiæ de plagiariis. *l. ult. C. ad Leg. Fab.*

QUI IN POTESTATE] Igitur mater actionem furti non habet. *l.* 38. *de furt.*

10. QUAM CREDITORI PIGNORIS CAUSA] *l.* 12. §. 2. *d. l.* 19. §. *pen. l.* 79. *de furt.* Minus autem proprie hic dicitur debitor rei ſuæ furtum facere, cum eatenus tantum faciat, quatenus id, quod in ea re creditoris eſt, intervertit. Rei enim noſtræ furtum facere non poſſumus. Paul. 2. *ſent.* 31. Ariſtot. 5. *Eth. ult.*

11. CUJUS OPE, CONSILIO] Hæc verba ſeparatim accipienda: aliud enim eſt factum ejus, qui ope; aliud ejus, qui conſilio furtum facit. *l.* 53. §. *ult. de verb. ſign.* *l.* 50.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

& conſilio furtum factum eſt. In quo numero eſt, qui tibi nummos excuſſit, ut alius eos raperet; aut tibi obſtiterit, ut alius rem tuam exciperet; aut oves tuas, vel boves fugaverit, ut alius eas exciperet. Et hoc veteres ſcripſerunt de eo, qui panno rubro fugavit armentum. Sed ſi quid eorum per laſciviam, & non data opera, ut furtum admitteretur, factum eſt; in factum actio dari debet. At ubi ope Mævii Titius furtum fecerit, ambo furti tenentur. Ope & conſilio ejus quoque furtum admitti videtur, qui ſcalas forte feneſtris ſupponit: aut ipſas feneſtras vel oſtium effringit, ut alius furtum faceret: quive ferramenta ad effringendum, aut ſcalas, ut feneſtris ſupponerentur, commodaverit, ſciens cujus rei gratia commodaverit. Certe qui nullam opem ad furtum faciendum adhibuit, ſed tantum conſilium dedit,

---

l. 50. §. *pen. de furt.* unde alibi, *opem ferre, vel conſilium dare. l.* 52. *pr. &* §. 19. *eod.*

QUI TIBI NUMMOS EXCUSSIT] *d. l* 52. §. 13. Sabinus hoc caſu etiam in factum dari poſſe actionem ait. *l.* 27. §. 21. *de Leg. Aq.* Aliud exemplum habes apud Gellium, *lib.* 11. *c.* 18.

UT ALIUS EOS RAPERET] Dummodo & rapuerit: nam ſi nummi perierint, & ad neminem pervenerint, damni injuriæ actio datur. *d. l.* 27. § 21. *ad Leg. Aq.*

QUI PANNO RUBRO] *l.* 50. §. *ult. de furt.* Tauros & boves rubicundi coloris adſpectu excitari, & furorem eis acui, ſcribit Sen. 3. *de Ira.* & Plutarch. *ἐν γαμ. παρ.* Ovid. 12. *Metam.*

IN FACTUM ACTIO DARI DEBET] *d. l.* 50. §. *ult.* prætoria ſcil. aut ſi pecora præcipitata ſunt, in factum civilis, ſive utilis actio damni injuriæ, quaſi ex Lege Aquilia. *d. l.* 27 §. 21. *ad Leg. Aq. l.* 51. *de furt.*

VEL IPSAS FENESTRAS, &c.] *l.* 50. §. *pen. l.* 54. §. *pen. eod.*

NON

dit, atque hortatus eſt ad furtum faciendum; non tenetur furti.

De his, qui ſunt in poteſtate. & de ope ac conſilio extranei.

12. Hi, qui in parentum, vel dominorum poteſtate ſunt, ſi rem eis ſubripiunt, furtum quidem faciunt, & res in furtivam cauſam cadit, nec ob id ab ullo uſucapi poteſt, antequam in domini poteſtatem revertatur: ſed furti actio non naſcitur; quia nec ex alia ulla cauſa poteſt inter eos actio naſci. Si vero ope & conſilio alterius furtum factum fuerit: quia utique furtum committitur, convenienter ille furti tenetur: quia verum eſt, ope & conſilio ejus furtum factum eſſe.

Quibus datur actio furti.

13. Furti autem actio ei **competit**, cujus intereſt

NON TENETUR FURTI] Simplex conſilium ſine inſtructione neminem furti obligat; quantumvis furtum ſecutum ſit. Nam, ſi ſecutum non ſit, nec is, qui conſilio inſtruxit, aut inſtrumenta, &c. commodavit, furti tenetur.

12. NEC OB ID USUCAPI POTEST] Quia, cum furtum revera factum ſit, etiam furti vitio res afficitur, ut proinde uſucapi poſſit. §. 2. *ſup. de uſuc.*

SED FURTI ACTIO NON NASCITUR] Quia pater & dominus privatæ animadverſionis jus habent. *l.* 17. *de furt.* vel quia non magis cum his, quos in poteſtate habemus, quam nobiſcum ipſi agere poſſumus. *l.* 16. *eod.* niſi filius habeat caſtrenſe peculium. *l.* 4. *de judic. l.* 52. §. 5. *de furt.*

OPE ET CONSILIO ALTERIUS] *l.* 36. §. 1. *de furt.* atque hoc quoque conſequens eſt ei, quod dixit vere in propoſito furtum fieri.

13. EI COMPETIT, CUJUS INTEREST] Ex honeſta ſcil. cauſa *l.* 10. *l.* 11. *eod.* nam ex improbitate

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

tereſt rem ſalvam eſſe, licet dominus non ſit. Itaque nec domino aliter competit, quam ſi ejus interſit rem non perire.

De pignore ſubrepto creditori.

14. Unde conſtat creditorem de pignore ſubrepto furti actione agere poſſe, etiamſi idoneum debitorem habeat: quia expedit ei pignori potius incumbere, quam in perſonam agere: adeo quidem, ut quamvis ipſe debitor eam rem ſubripuerit, nihilominus creditori competat actio furti.

De re fulloni, vel ſarcinatori, vel bon. fid. emptori ſurrepta.

15. Item ſi fullo polienda curandave, aut ſarcinator ſarcienda veſtimenta mercede certa con-

---

ſua nemo actionem conſequitur. *l.* 12. §. 1. *l.* 14. §. 3. *&* 4. *eod.*

LICET DOMINUS NON SIT] Hoc non ad omnes pertinet, quorum quolibet modo intereſt rem ſalvam eſſe. *d. l.* 14. *pr. l.* 49. *eod.* ſed ad eos dumtaxat, quorum negligentia res ſurrepta eſt, cum eam ex voluntate domini ſuo periculo tenerent: veluti, ex cauſa commodati, pignoris, &c. *d. l.* 14. §. 10. *& multis ſeq.*

14. PIGNORE SUBREPTO FURTI AGERE] *l.* 12. §. *ult. l.* 14. §. 5. 6. *&* 16. *l.* 19. §. *pen. & ult. l.* 49. *eod.*

PIGNORI POTIUS INCUMBERE] *l.* 25. *de reg. jur.* Unde etiam creditori actio furti competit, etiamſi culpa ejus abſit, aut debitor ſolvendo ſit. *d. l.* 12. §. *ult.* adeoque licet ipſe debitor rem ſurripuerit. §. 10. *ſup. eod.*

15. ITEM SI FULLO] *d l.* 12. aut quivis conductor, ſi modo culpa ejus res ſurrepta ſit. *d. l.* 14. §. 12. quoniam tunc conductoris intereſt rem non ſurripi, propterea quod judicio locati tenetur in rei æſtimationem. Neque, ut creditor, reſtituere cogitur, quod actione furti conſecutus eſt. *l.* 6. *locat.* Fullo autem ſemper agit, quoniam cuſtodiam præſtare debet *d. l,* 12. *pr.*

QUAM

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

conſtituta acceperit, eaque furto amiſerit, ipſe furti habet actionem, non dominus, quia domini nihil intereſt eam rem non perire, cum judicio locati à fullone aut ſarcinatore rem ſuam perſequi poſſit. Sed & bonæ fidei emptori ſubrepta re, quam emerit, quamvis dominus non ſit, omnino competit furti actio, quemadmodum & creditori. Fulloni vero & ſarcinatori non aliter furti actionem competere placuit, quam ſi ſolvendo fuerint: hoc eſt, ſi domino rei æſtimationem ſolvere poſſint. Nam ſi ſolvendo non ſint, tunc quia ab eis ſuum dominus conſequi non poſſit, ipſi domino furti competit actio: quia hoc caſu ipſius intereſt rem ſalvam eſſe. Idem eſt, & ſi in parte ſolvendo fuerit fullo aut ſarcinator.

De re commodata.

16. Quæ de fullone, & ſarcinatore diximus, eadem & ad eum, cui commodata res eſt, tranſferenda veteres exiſtimabant. Nam ut ille fullo mercedem accipiendo, cuſtodiam præſtat; ita is quoque, qui commodatum utendi cauſa accepit,

---

QUAM EMERIT] Atque emptam ab eo, quem dominum eſſe putabat, acceperit: nam antequam res tradita eſt, furti actio emptori non competit. *d. l.* 14. *pr.*

OMNINO] Vet. *omnimodo.* id eſt, ſive ſolvendo ſit, ſive non ſit. Cujac.

NON ALITER, QUAM SI SOLVENDO] Fulloni ceteriſque conductoribus actio furti non aliter competit, quam ſi ſolvendo ſint. Nam qui non habent, quod perdant, eorum periculo nihil eſt. *d. l.* 12. *pr.*

16. ET AD EUM, CUI COMMODATA] Quippe cujus periculo vel maxime res commodata eſt, cum non levem dumtaxat, ſed etiam leviſſimam culpam præſtet. *l.* 2. §. 2. *commod.* quam ob cauſam etiam fulloni hic comparatur.

QUI COMMODATUM UTENDI CAUSA]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

pit, ſimiliter neceſſe habet cuſtodiam præſtare. Sed noſtra providentia etiam hoc in noſtris deciſionibus emendavit, ut in domini voluntate ſit, ſive commodati actionem adverſus eum, qui rem commodatam accepit, movere deſiderat; ſive furti adverſus eum, qui rem ſubripuit; & alterutra earum electa, dominum non poſſe ex pœnitentia ad alteram venire actionem. Sed, ſi quidem furem elegerit, illum, qui rem utendam accepit, penitus liberari. ſin autem commodator veniat adverſus eum, qui rem utendam accepit, ipſi quidem nullo modo competere poſſe adverſus furem furti actionem: eum autem, qui pro re commodata convenitur, poſſe adverſus furem furti habere actionem, ita tamen, ſi dominus ſciens rem eſſe ſubreptam, adverſus eum, cui res commodata fuerit, pervenit. ſin autem neſcius & dubitans rem eſſe ſubreptam, apud eum commodati actio-

---

Quod & à veteribus conſtanter traditum eſt, *d. l. 5. in fin. num 2. ll. ſeqq. commod. l. 14. §. 14. cum ſeqq. de furt.*

IN NOSTRIS DECISIONIBUS] Scriptæ ſunt à Juſtiniano poſt priorem Codicis editionem 50 leges, quas deciſiones appellavit, propterea quod maximas quaſque veterum controverſias dirimunt. Harum una eſt, quam hic ſignificat, *l. ult. C. de furt.* cujus hæc eſt ſumma. Dat in propoſito Juſtinianus domino optionem, ut is pro libitu ſuo vel judicio commodati commodatarium convenire, vel contra furem furti agere poſſit. Cæterum electione ſemel facta, non liceat variare, niſi ex cauſa ignorantiæ, idque ante factam ſolutionem. Electo fure, ut commodatarius liberetur: commodatario electo, huic ut fur obnoxius fiat.

REM ESSE SUBREPTAM, &c.] Cujac. *rem non eſſe ſubreptam apud eum, commodati actionem*, &c. Hottom. *dubitans rem non eſſe apud eum*, &c. & ita legitur in *d. l. ult.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ctionem inſtituerit, poſtea autem re comperta, voluerit remittere quidem commodati actionem, ad furti autem actionem pervenire; tunc licentia ei conceditur & adverſum furem venire, obſtaculo nullo ei opponendo: quoniam incertus conſtitutus movit adverſus eum, qui rem utendam accepit, commodati actionem, niſi domino ab eo ſatisfactum fuerit: tunc etenim omnino furem à domino quidem furti actione liberari: ſuppoſitum autem eſſe ei, qui pro re ſibi commodata domino ſatisfecit: cum manifeſtiſſimum ſit, etiamſi ab initio dominus actionem commodati inſtituerit, ignarus rem eſſe ſubreptam, poſtea autem hoc ei cognito, adverſus furem tranſierit, omnino liberari eum, qui rem commodatam acceperit, quemcumque cauſæ exitum dominus adverſus furem habuerit: eadem definitione obtinente, ſive in parte, ſive in ſolidum ſolvendo ſit is, qui rem commodatam acceperit.

De re depoſita.

17. Sed is, apud quem res depoſita eſt, cuſtodiam non præſtat: ſed tantum in eo obnoxius eſt, ſi quid ipſe dolo malo fecerit. qua de cauſa, ſi res ei ſubrepta fuerit, qui reſtituendæ ejus

---

QUEMCUMQUE EXITUM DOMINUS HABUERIT] Id eſt, ſive contra furem agens vicerit, ſive victus ſit, aut fur non fuerit ſolvendo. Th.

17. IS APUD QUEM RES DEPOSITA] Hic locus ſumptus eſt ex Ulp. *l.* 14. §. 3. *de furt.*

SI QUID IPSE DOLO MALO] Hoc caſu quidem intereſt depoſitarii, quia tenetur actione depoſiti. §. *pen. ſup. quib. mod. re contr. obl.* Sed nihilo magis furti actionem habet; quoniam nemo ex dolo ſuo & improbitate actionem conſequitur. *d. l.* 14. §. 3. *l.* 12. §. 1. *eod.*

ejus rei nomine, depoſiti non tenetur, nec ob id ejus intereſt rem ſalvam eſſe, furti agere non poteſt, ſed furti actio domino competit.

An impubes furti teneatur.

18. In ſumma ſciendum eſt, quæſitum eſſe an impubes rem alienam amovendo, furtum faciat. Et placuit, quia furtum ex affectu [furandi] conſiſtit, ita demum obligari eo crimine impuberem, ſi proximus pubertati ſit, & ob id intelligat ſe delinquere.

Quid veniat in hanc actionem: & de affinibus actionibus.

19. Furti actio, ſive dupli, ſive quadrupli, tantum ad pœnæ perſecutionem pertinet. Nam ipſius rei perſecutionem extrinſecus habet

---

FURTI AGERE NON POTEST] Niſi convenerit, ut culpam quoque præſtet. §. *pen. tit. ſeq.* aut ſe depoſito obtulerit. arg. *l.* 1. §. 35. *depoſ.*

18. SI PUBERTATI PROXIMUS] Ætas pubertati proxima, uti doli capax eſt, ita & furandi & injuriæ faciendæ, pœniſque legum delicta vindicantium obnoxia. *l.* 23. *de furt. l.* 111. *de reg. jur. l.* 13. §. 1. *de dol. l.* 5. §. *pen. ad Leg. Aquil.* Gell. *lib.* 11. *c. ult.* infantes & infantiæ proximos innocentia conſilii tueri debet.

19. TANTUM AD POENÆ PERSECUTIONEM] §. 18. *inf. de act. l.* 7. §. 1. *de cond. furt.* Poteſt & criminaliter furti agi ad pœnam corporalem furi infligendam. *l. ult. de furt.*

REI PERSECUTIONEM HABET DOMINUS] Furti actio datur omnibus, quorum intereſt furtum factum non eſſe. §. 13. *ſup. eod.* Rei autem furtivæ perſecutio ſoli domino competit, ſive de rei vindicatione quæratur, *l.* 23. *de rei vind.* ſive de condictione furtiva. *l.* 1. *de cond. furt.* §. 14. *inf. de act.*

EXTRINSECUS] Id eſt, *aliunde.* Furti actio pœnam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

bet dominus, quam aut vindicando aut condicendo poteſt auferre. Sed rei vindicatio quidem adverſus poſſeſſorem eſt: ſive fur ipſe poſſidet, ſive alius quilibet: condictio autem adverſus furem ipſum heredemve ejus, licet non poſſideat, competit.

DE VI BONORUM RAPTORUM.

TITULUS II.

Origo hujus actionis: & quid in eam veniat.

QUI vi res alienas rapit, tenetur quidem etiam furti (quis enim magis alienam rem invito domino contrectat, quam qui vi rapit? ideo-

---

nam perſequitur legitimam, condictio rem ipſam: quæ res facit, ut altera alteram non conſumat. *l. 7. §. 1. de cond. furt.*

REI VINDICATIO ADVERSUS POSSESSOREM] In rem enim actio ſemper adverſus eum eſt, qui poſſidet. *l. 25. de obl. & act. §. 1. inf. de act.*

FUREM HEREDEMVE EJUS] Quia condictio furtiva rei habet perſecutionem. *l. 7. §. 2. de cond. furt.* At furti actio in heredem non datur, quia pœnalis eſt ex maleficio; cujuſmodi actiones in heredem non dantur, niſi lis cum defuncto conteſtata fuerit. §. 1. *inf. de perp. & temp. act.*

TITULUS II.

QUI RES ALIENAS RAPIT] Fur ſine vi ſubtrahit & clam aufert. *l. 59. de furt. l. 9. C. eod.* raptor vi & palam deripit. Rapi enim ſine vi non poteſt. *l. 3. §. 5. de incend. ruin.* Plaut. Epid. *act. 1. ſcen. 1.* Th. *Minus jam furtificus ſum quam antehac.* Ep. *Quid ita?* Th. *Rapio propalam.*

TENETUR ETIAM FURTI] Et quidem etiam in quadruplum, ſi in ipſo delicto deprehenſus ſit. *l. 52. §. ult. l. 80. §. 3. de furt.* Alias in duplum. *l. 1. l. 88. eod.* quamquam vi bon. rapt. ſemper in quadruplum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ideoque recte dictum eſt, eum improbum furem eſſe) ſed tamen propriam actionem ejus delicti nomine Prætor introduxit, quæ appellatur *Vi bonorum raptorum*: & eſt intra annum, quadrupli; poſt annum, ſimpli. Quæ actio utilis eſt, etiamſi quis unam rem, licet minimam, rapuerit. Quadruplum autem non totum pœna eſt, ſicut in actione furti manifeſti diximus; ſed in quadruplo ineſt & rei perſecutio: ut pœna tripli ſit, ſive comprehendatur raptor in ipſo delicto, ſive non. Ridiculum enim eſſet levioris conditionis eſſe eum, qui vi rapit, quam qui clam amovet.

Adverſus quos datur.

1. Ita tamen competit hæc actio, ſi dolo quis rapuerit. Nam qui aliquo errore ductus, rem ſuam eſſe exiſtimans, & imprudens juris, eo

---

IMPROBUM FUREM] *l.2.* §. 10. *h. t. l.* 14. §. 12. *quod met. ca.* id eſt, ἀναιδῆ, ἀναίσχυντον, *impudentem, audacem.* Chryſoſt. *Homil.* 53. in *Matth.* ȣ̃ γὰρ κλέπτοντος ὁ ἁρπάζων χείρων, *fure pejor eſt raptor.* Aliud tamen judicium Ariſtot. *in Rhet. ad Alex. c.* 12.

PROPRIAM ACTIONEM] Ut innoteſceret, Prætorem quoque curam agere reprimendæ temeritatis hoc genus hominum.

INTRA ANNUM] *d.l.2.* §. 13. nimirum actio hæc pœnalis & honoraria eſt, & ideo anno finitur. *l.* 35. *de obl. & act.*

UNAM REM, LICET MINIMAM] *d. l.* 2. §. 11. quippe non æſtimationis pecuniariæ, ſed atrocitatis facti ratio habetur.

INEST REI PERSECUTIO] Itaque non eſt mere pœnalis, ut actio furti; ſed mixta. §. 19. *inf. de act.*

RIDICULUM LEVIORIS CONDITIONIS, &c.] Gravioris enim delicti aſperior pœna eſſe debet. Sed & Legibus publicorum judiciorum rapina vindicatur, Legibus Juliis de vi publica & privata. *d. l.* 2. §. 1.

1. AB-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

eo animo rapuerit, quaſi domino liceat etiam per vim rem ſuam auferre à poſſeſſoribus; abſolvi debet. Cui ſcil. conveniens eſt, nec furti teneri eum, qui eodem hoc animo rapuit. Sed ne, dum talia excogitantur, inveniatur via, per quam raptores impune ſuam exerceant avaritiam, melius divalibus Conſtitutionibus pro hac parte proſpectum eſt, ut nemini liceat vi rapere vel rem mobilem, vel ſe moventem, licet ſuam eamdem rem exiſtimet. Sed, ſi quis contra ſtatuta Principum fecerit, rei quidem ſuæ dominio cadere: ſin autem aliena res ſit; poſt reſtitutionem ejus, etiam æſtimationem ejuſdem rei præſtare. Quod non ſolum in mobilibus rebus, quæ rapi poſſunt, Conſtitutiones obtinere cenſuerunt; ſed etiam in invaſionibus quæ circa res ſoli fiunt: ut ex hac cauſa ab omni rapina homines abſtineant.

Quibus datur.

2. Sane in hac actione non utique expectatur, rem in bonis actoris eſſe. nam ſive in bonis ſit, ſive non: ſi tamen ex bonis ſit, locum hæc actio

1. ABSOLVI DEBET] Hoc ſcil. judicio de bonis raptis. *d. l. 2. §. 18. h. t.* Sed nec furti tenetur, ut eſt in textu.

REI SUÆ DOMINIO CADIT] Qui rebus ſuis manum injicit, dominium earum amittit. qui rebus alienis, duplum reſtituere cogitur. creditor, qui rem debitoris ſibi debitam occupat, jus crediti amittit. *l. 13. quod met. ca.*

SED ETIAM IN INVASIONIBUS] *l. 7. C. unde vi.* Solæ res mobiles amoveri, ſubtrahi, rapi poſſunt. Qui autem rem immobilem ſeu prædium vi occupat, invaſor & invadere dicitur.

2. SI TAMEN EX BONIS SIT] *l. 2. §. 22. h. t.* Ex bonis eſſe hic ea dicuntur, quorum, cum aliena ſint, vel emo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

actio habebit. Quare ſive locata, ſive commodata, ſive etiam pignorata, ſive depoſita ſit res apud Titium, ſic, ut interſit ejus eam rem per vim non auferri (veluti, ſi in depoſita re culpam quoque promiſit,) ſive bona fide poſſideat, ſive uſumfructum quis habeat in ea, vel quid aliud juris, ut interſit ejus non rapi: dicendum eſt, ei competere hanc actionem, non ut dominium accipiat; ſed illud ſolum, quod ex bonis ejus, qui rapinam paſſus eſt, id eſt, quod ex ſubſtantia ejus ablatum eſſe proponatur. Et generaliter dicendum eſt, ex quibus cauſis furti actio competit in re clam facta, ex iiſdem cauſis omnes habere hanc actionem.

DE LEGE AQUILIA.

TITULUS III.

Summa. Caput primum.

DAMNI injuriæ actio conſtituitur per Legem Aquiliam. Cujus primo capite cautum eſt:

---

emolumentum vel uſus, vel periculum ad nos pertinet, ut apparet ex textu, & *d. l.* 2. §. 22. unde totus hic locus deſcriptus eſt.

SIVE DEPOSITA, &c. SICUT INTERSIT] Locus Ulp. in *d. l.* 2. §. 23. *&* 24. *eod.* male interpunctus eſt, perperamque principium §. 24. ſeparatur à fine §. præcedentis. Sic enim omnino legendum: *Nam & furti actionem habeo, ſi in re depoſita culpam quoque repromiſi, vel pretium depoſitionis non quaſi mercedem accepi.* Hinc demum novus §. inchoandus: *Utilius dicendum eſt*, &c. Cujac.

TITULUS III.

DAMNI INJURIÆ] Alias, *damni injuria*, præciſe pro *damni injuria dati*, ut *l.* 23. *de furt. l.* 27. §. 10. &

eſt: ut, ſi quis alienum hominem, alienamve quadrupedem, quæ pecudum numero ſit, injuria occiderit, quanti ea res in eo anno plurimi fuerit, tantum domino dare damnetur.

De quadrupede, quæ pecudum numero eſt.

1. Quod autem non præciſe de quadrupede, ſed de ea tantum, quæ pecudum numero eſt, cavetur, eo pertinet, ut neque de feris beſtiis, neque de canibus cautum eſſe intelligamus; ſed de iis tantum, quæ gregatim proprie paſci dicuntur. quales ſunt, equi, muli, aſini, oves, boves, capræ. De ſuibus quoque idem placuit. Nam & ſues pecudum appellatione con-

---

& ſeq. l. 29. §. 3. *h. t.* Cic. *pro Q. Roſcio: Lite conteſtata. judicio damni injuria conſtituto.* Damnum generaliter ſignificat omnem deminutionem rei alienæ, &c. *l.* 3. *de damn. inf.* Hoc autem loco in ſpecie accipitur pro eo, quod contingit cum interitu aut corruptione rei, & proinde ſine lucro damnum dantis.

QUADRUPEDEM, QUÆ PECUDUM NUMERO] Lex igitur Aquilia ſervis exæquat quadrupedes, quæ pecudum numero ſunt. *l.* 2. §. 2. *eod.* Quamobrem in *pr. d. l.* 2. pro *quadrupedem vel pecudem*, legendum eſt, *quadrupedemve pecudem*. Hotom.

TANTUM DOMINO DARE] *d. l.* 2. *pr.* In Lege Aquilia videtur ſcriptum fuiſſe, *tantum æs dare ero damnas eſto* arg. *l.* 11. §. 6. *eod. ero* tenuiter, id eſt, *domino*, ut in Florent. & Gloſſ. Græc. Lat. in δεσπότης. Cujac. 27. *obſ.* 11.

1. NON PRÆCISE] Non ſimpliciter, aut indiſtincte; non ἁπλῶς aut ἀποτόμως, ut Th.

QUÆ GREGATIM PASCI] Hoc eſt, in grege paſtoris imperio ſubjecto. Itaque Cajus beſtias à pecudibus diſtinguit. *d. l.* 2. §. 2.

DE SUIBUS IDEM PLACUIT] *d. l.* 2. §. 2. *l.* 65. §. 4. *de leg.* 3. Dubitandi forte cauſa fuit, quod ſues non ut reliquæ pecudes, gramine & viridibus pabulis commode

continentur: quia & hi (gregatim) paſcuntur. Sic denique & Homerus in Odyſſea ait, (ſicut Ælius Marcianus in ſuis Inſtitutionibus refert)

Δήεις τόνγε σύεσσι παρήμενον, οἱ δὲ νέμονται
Πὰρ Κόρακος πέτρῃ ἐπὶ τῇ κρήνῃ Ἀρεθούσῃ.

Hoc eſt:

Aſſidet is ſuibus, quorum grex magnus in agris
Paſcitur, ad Coracis ſaxum, fontemque Arethuſam.

De injuria.

2. Injuria autem occidere intelligitur, qui nullo jure occidit. Itaque qui latronem occiderit, non tenetur, utique ſi aliter periculum effugere non poteſt.

De

---

de alantur; ſed (ut Varro & Columella tradunt) maxime faba, hordeo, glande, &c. indigent: & ſi rure ſint, tamen caducis arborum baccis, & effoſſis radiculis, &c. potius quam gramine veſcuntur. Hotom.

HOMERUS] Locus eſt apud Poëtam Odyſſ. 13. citatur à Marciano, *d. l. 65. §. 4. de leg. 3.*

2. NULLO JURE OCCIDIT] Injuriam hic accipere nos oportet, non quemadmodum circa injuriarum actionem, contumeliam quamdam; ſed quod non jure factum eſt, ſeu damnum culpa datum. *l. 5. §. 1. h. t.* & vel leviſſima. *l. 31. l. 44. eod.*

QUI LATRONEM] Nam quod quis ob tutelam corporis ſui fecit, jure feciſſe exiſtimatur. *l. 3. de juſt. & jur.* cum adverſus periculum naturalis ratio permittat ſe defendere. *l. 4. l. 5. l. 45. §. 4. h. t.*

SI ALITER PERICULUM, &c.] *d. l. 45. §. 4.* Itaque, ſi quis, cum poſſet intentantem periculum apprehendere, occidere maluit, injuria feciſſe videtur. *d. l. 5.* Nec ultio permiſſa, ſed defenſio, quæ ita excuſata eſt, ſi ſervata ſit moderatio inculpatæ tutelæ. *l. 1. C. unde vi.*

3. QUAM

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De caſu, dolo, culpa.

3. Ac ne is quidem hac Lege tenetur, qui caſu occidit: ſi modo culpa ejus nulla inveniatur. nam alioqui non minus ex dolo, quam ex culpa quiſque hac Lege tenetur.

De jaculatione.

4. Itaque ſi quis, dum jaculis ludit, vel exercitatur, tranſeuntem ſervum tuum, trajecerit, diſtinguitur. Nam, ſi id à milite in eo campo, ubi ſolitum eſt exercitari, admiſſum eſt, nulla culpa ejus intelligitur: ſi alius tale quid admiſerit, culpæ reus eſt. Idem juris eſt de milite, ſi in alio loco, quam qui ad exercitandum militibus deſtinatus eſt, id admiſerit.

De putatione.

5. Item, ſi putator ex arbore dejecto ramo ſervum tuum tranſeuntem occiderit, ſi prope viam publicam, aut vicinalem id factum eſt, ne-

---

3. QUAM EX CULPA] Inverſio eſt. Dicere voluit, *non minus ex culpa, quam ex dolo.* Similis verborum trajectio occurrit *ſup. de her. inſt. in pr. l.* 7. §. 8. *de pact.* & alibi ſæpe.

4. A MILITE IN EO CAMPO] Duæ igitur circumſtantiæ efficiunt, ut factum à culpa abſit; locus exercitationi deſtinatus, & perſona ſe in eo loco exercentis. l. 9. §. *ult. h. t.*

5. ITEM SI PUTATOR] Ex Paulo, *l.* 31. *eod.*

VIAM PUBLICAM AUT VICINALEM] Via publica eſt, quæ Græcis βασιλικὴ, regia, dicitur; Romanis, prætoria & conſularis, item militaris: Vicinalis, quæ in vicos ducit, quæ & ipſa publica fere eſt. *l.* 2. §. 22. *ne quid in loc publ.* Sic. Flacc. *de condit. agror.* Sueton. *Auguſt.* 49. Theoph. hic.

neque proclamavit, ut caſus evitari poſſet, cul- pæ reus eſt: ſed ſi proclamavit, nec ille curavi- præcavere, extra culpam eſt putator. Æqu- extra culpam eſſe intelligitur, ſi ſeorſum à vi- forte, vel in medio fundo cædebat, licet non proclamavit: quia in eo loco nulli extrane- jus fuerat verſandi.

De curatione relicta.

6. Præterea ſi medicus, qui ſervum tuum ſecuit, dereliquerit curationem ejus, & ob i- mortuus fuerit ſervus, culpæ reus erit.

De imperitia medici.

7. Imperitia quoque culpæ adnumeratur veluti, ſi medicus ideo ſervum tuum occideri- quia male eum ſecuerit, aut perperam ei medi- camentum dederit.

D

LICET NON PROCLAMAVIT] Quoniam di- vinare non potuit, an per eum locum aliquis tranſituru- eſſet. Quod ſi etiam per locum privatum vulgo iter fiat de culpa agi poterit. *d. l.* 31.

6. QUI SERVUM SECUIT] Quamvis bene. *l.* 8 *eod.* Solebant olim medici venas incidere, & ægris ſan- guinem mittere. Cic. *Piſoniana.*

7. IMPERITIA QUOQUE] Imperitia alicuju- rei per ſe culpa non eſt; ſed in eo, qui peritiam aut artifi- cium profitetur, culpæ adſcribitur, ſi quid circa hoc pe- imperitiam commiſſum. *l.* 132. *de reg. jur.*

SI MEDICUS] *l.* 7. *in fin.* & *d. l.* 8. *pr. eod.* quam- quam eventus mortalitatis medico imputari non debe- *l.* 6. § 7. *de off. præſ.* & extra culpam eſſe intelligitur, ὅτα- ᾖ μεῖζον τὸ πάθος τῆς ἰατρικῆς βοηθείας. Alex. Aphrod. in 1 *Top. Ariſt.*

PERPERAM EI MEDICAMENTUM] Ἀμαθῶ- καὶ ἀπερισκέπτως, ut Hippocr. *de pharm. purg.* imperite, te- mere, inconſiderate.

8. IM-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De imperitia & infirmitate mulionis, aut equo vecti.

8. Impetu quoque mularum, quas mulio propter imperitiam retinere non potuit, ſi ſervus tuus oppreſſus fuerit, culpæ reus eſt mulio. Sed & ſi propter infirmitatem eas retinere non potuerit, cum alius firmior eas retinere potuiſſet, æque culpæ tenetur. Eadem placuerunt de eo quoque, qui cum equo veheretur, impetum ejus aut propter infirmitatem, aut propter imperitiam ſuam retinere non potuerit.

Quanti damnum æſtimatur. & de hæredibus.

9. His autem verbis Legis, *Quanti id eo in anno plurimi fuerit*, illa ſententia exprimitur: ut ſi quis hominem tuum, qui hodie claudus, aut mancus, aut luſcus erit, occiderit, qui in eo anno integer, aut pretioſus fuerit, non tanti teneatur, quanti hodie erit, ſed quanti in eo anno plurimi fuerit. Qua ratione creditum eſt pœnalem eſſe hujus Legis actionem: quia non ſolum tanti quiſque obligatur, quantum

---

8. Impetu mularum] Ex Cajo, *d. l.* 8. §. 1. *h. t.*

Propter infirmitatem] Neque iniquum eſt infirmitatem culpæ adſcribi, quoniam nemo temere affectare debet, in quo vel intelligit, vel intelligere debet, infirmitatem ſuam alii periculoſam futuram. *d. l.* 8. §. 1.

9. Quanti eo anno plurimi] Annus enim retrorſus computatur, ex quo quis occiſus eſt. *l.* 21. §. 1. *l.* 23. §. 3. *eod.* repetitis ſcil. ex die cædis 365. diebus.

Poenalem esse legis actionem] Nam ut pœnalis habeatur, ſufficit poſſe præſentem æſtimationem exuperari.

tum damni dederit, ſed aliquando longe pluris. Ideoque conſtat, in heredem eam actionem non tranſire: quæ tranſitura fuiſſet, ſi ultra damnum numquam lis æſtimaretur.

Quid æſtimatur.

10. Illud non ex verbis Legis, ſed ex interpretatione placuit, non ſolum perempti corporis æſtimationem habendam eſſe, ſecundum ea, quæ diximus: ſed eo amplius, quicquid præterea perempto eo corpore damni nobis illatum fuerit: veluti, ſi ſervum tuum heredem ab aliquo inſtitutum, ante quis occiderit, quam is juſſu tuo hereditatem adierit. nam hereditatis quoque amiſſæ rationem eſſe habendam conſtat. Item, ſi ex pari mularum unam, vel ex quadrigis equorum unum quis occiderit, vel ex comœdis unus ſervus occiſus fuerit, non ſolum occiſi fit æſtimatio, ſed eo amplius id quoque computatur, quanti depretiati ſunt, qui ſuperſunt.

De concurſu hujus actionis, & capitalis.

11. Liberum autem eſt ei, cujus ſervus occiſus

IN HEREDEM NON TRANSIRE] Niſi forte ex damno locupletior heres factus ſit. *l.* 23. §. 8. *eod.*

10. QUICQUID PRÆTEREA DAMNI ILLATUM] Extra rem principalem. quod variis exemplis illuſtratur, *l.* 21. §. *ult. cum ll. ſeq. eod.* Damnum autem intellige pecuniarium. nam affectionis ratio non habetur: veluti, ſi filium meum naturalem occideris. *l.* 33. *eod.*

EX PARI MULARUM] *l.* 22. § 1. *eod.* ubi Paulus ſcribit, etiam cauſas corpori cohærentes æſtimari.

DEPRETIATI SUNT] Utitur eo verbo Paul. *d. l.* 22. §. 1. Tertull. *ad Nation.* 1. *c.* 10. Gloſſ. Lat. Gr. *depretiati*, ἐλαττωθέντες.

11. ET

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ciſus fuerit, & ex judicio privato Legis Aquiliæ damnum perſequi, & capitalis criminis eum reum facere.

Caput ſecundum.

12. Caput ſecundum Legis Aquiliæ in uſu non eſt.

Caput tertium. Quod damnum vindicatur.

13. Capite tertio de omni cætero damno cavetur. Itaque ſi quis ſervum, vel eam quadrupedem, quæ pecudum numero eſt, vulneraverit; ſive eam quadrupedem, quæ pecudum numero non eſt, veluti, canem, aut feram beſtiam, vulneraverit, aut occiderit: hoc capite actio conſtituitur. In cæteris quoque omnibus animalibus, item in omnibus rebus, quæ anima carent, damnum per injuriam datum, hac parte vindicatur. Si quid enim uſtum, aut ruptum, aut fractum fuerit, actio ex hoc capite conſtituitur. Quamquam poterat ſola rupti appellatio in omnes iſtas cauſas ſufficere. Ruptum enim intelligitur, quod quoquo modo cor-

---

11. ET CAPITALIS CRIMINIS REUM FAERE] Judicio publico Legis Corneliæ de ſicariis. *l.* 23. §. 9. *eod. l.* 3. *C. eod.* Nam Lex Cornelia non diſtinguit, uis homo occiſus ſit. *l.* 1. §. 2. *ad leg. Corn. de ſicar.* mo o dolo malo occiſus ſit. *d. l.* 23. §. 9. nam in hac Lege dous tantum pro facto accipitur, non culpa; ne lata quidem. 7. *ad leg. Corn. de ſicar.*

12. CAPUT SECUNDUM IN USU NON EST] c jam tempore mediæ juriſprudentiæ in deſuetudinem bierat. *l.* 27. §. 4. *h. t.*

13. CAPITE TERTIO] Verba capitis tertii reeruntur ab Ulp. *l.* 27. §. 5. *eod.* ejuſdemque *l.* §. 7. & deceps fuſe explicantur.

RUFTUM ENIM INTELLIGITUR, &c.] Verbum

corruptum eſt. Unde non ſolum fracta, aut uſta, ſed etiam ſciſſa, & colliſa, & effuſa, & quoquo modo perempta atque deteriora facta, hoc verbo continentur. Denique reſponſum eſt, ſi quis in alienum vinum aut oleum id miſcuerit, quo naturalis bonitas vini aut olei corrumperetur; ex hac parte Legis Aquiliæ eum teneri.

De dolo & culpa.

14. Illud palam eſt, ſicut ex primo capite demum quiſque tenetur, ſi dolo aut culpa ejus homo aut quadrupes occiſus occiſave fuerit; ita ex hoc capite de dolo aut culpa, & de cetero damno quemque teneri: ex hoc tamen capite non quanti in eo anno, ſed quanti in diebus triginta proximis res fuerit, obligatur is, qui damnum dederit.

Quanti damnum æſtimatur.

15. At nec *plurimi* quidem verbum adjicitur. Sed Sabino recte placuit, perinde habendam æſtimationem, ac ſi etiam hac parte, *plurimi* verbum adjectum fuiſſet. nam plebem Roma-

---

bum *ruperit* fere omnes veteres ſic intellexerunt, corruperit. Itaque rupti appellatione continentur, & uſta & fracta & ſciſſa, & quoque modo vitiata, deteriora facta, aut perempta. *d. l. 27. §. 13. cum ſeqq.*

14. ITA EX HOC CAPITE] In actione quoque quæ ex tertio capite Legis Aquiliæ oritur, tam culpa, quam dolus punitur. *l. 30. §. 3. eod.*

QUANTI IN DIEBUS TRIGINTA] Hoc capitulo quanti res fuerit 30. diebus proximis, tanti lis æſtimatur. *d. l. 27. §. 5.*

15. AC SI HAC PARTE PLURIMI VERBUM, &c.] *l. 29. §. ult. eod.* alioqui incerta eſſet damni ex hoc capite æſtimatio.

16. SI

manam, quæ Aquilio Tribuno rogante hanc legem tulit, contentam fuiſſe, quod prima parte eo verbo uſa eſſet.

De actione directa, utili, & in factum.

16. Ceterum placuit, ita demum directam ex hac lege actionem eſſe, ſi quis præcipue corpore ſuo damnum dederit. Ideoque in eum, qui alio modo damnum dederit, utiles actiones dari ſolent: veluti, ſi quis hominem alienum, aut pecus ita incluſerit, ut fame necaretur: aut jumentum ita vehementer egerit, ut rumperetur: aut pecus in tantum exagitaverit, ut præcipitaretur: aut, ſi quis alieno ſervo perſuaſerit, ut in arborem adſcenderet, vel in puteum deſcenderet, & is adſcendendo, vel deſcendendo, aut mortuus, aut aliqua parte corporis læſus fuerit, utilis actio in eum datur. Sed, ſi quis alienum ſervum aut de ponte, aut

---

16. SI QUIS PRÆCIPUE CORPORE SUO] Directa legis actio ita demum conceditur, ſi quis corpore ſuo damnum dederit. *l. 51. eod.* Directa actio hic intelligitur, quæ ex verbis legis, eoque, quod ſcriptum eſt, deſcendit.

QUI ALIO MODO, &c. UTILES ACTIONES] Quæ eædem & in factum; cæterum civiles. *l. 7. § 3. & 6. l. 9. eod.* Actio, quæ inducitur per interpretationem & extenſionem aliquam, tanquam ex mente legiſlatoris, non directa, ſed utilis dicitur: quamquam vi & effectu à directa nihil differt. *l. propen. de neg. geſt.* Sic patri nomine filii, bonæ fidei poſſeſſori, item libero homini, ſuo nomine utilis actio Legis Aquiliæ datur. Directam habere non poſſunt; quoniam in lege, domini tantum mentio fit. *l. 7. l. 11. §. 8. l. 13. h. t.*

ALIENUM SERVUM DE PONTE] Si quis de ponte aliquem præcipitaverit, Celſus ait, ſive ipſo ictu perierit aut continuo ſubmerſus eſt, aut laſſatus vi fluminis vi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

aut de ripa in flumen dejecerit, & is ſuffocatus fuerit; eo quod projecit, corpore ſuo damnum dediſſe, non difficulter intelligi poteſt: ideoque ipſa Lege Aquilia tenetur. Sed ſi non corpore damnum fuerit datum, neque corpus læſum fuerit, ſed alio modo alicui damnum contigerit; cum non ſufficiat, neque directa, neque utilis Legis Aquiliæ actio; placuit, eum, qui obnoxius fuerit, in factum actione teneri: veluti, ſi quis miſericordia ductus, alienum ſervum compeditum ſolverit, ut fugeret.

DE INJURIIS.

TITULUS IV.

Verbum Injuria quot modis accipitur.

GENERALITER injuria dicitur omne, quod non jure fit: ſpecialiter, alias contume-

---

ctus perierit, Lege Aquilia teneri: quemadmodum ſi quis puerum ſaxo illiſiſſet. *d. l. 7. §. pen.*

IPSA LEGE AQUILIA] Ex ipſis verbis Legis Aquiliæ, ut directa in eum actio competat, ut recte interpretatur Theoph.

NEQUE CORPUS LÆSUM] Ubi corpus integrum manet, neque ex verbis Legis directa, neque ex ſententia utilis actio competit: ac proinde ſubſidiaria in factum opus eſt. *l. 33. in fin. h. t. l. 7. §. 7. de dolo.* quæ à Prætore defectum Legis ſupplente datur. *l. 11. de præſcr. verb.*

MISERICORDIA DUCTUS] *d. l. 7. §. 7. de dolo.* Intempeſtiva miſericordia damnoſa eſt. Similiter actione in factum tenetur, qui fumo facto apes fugaverit vel etiam necaverit. *l. 49. eod.* Apes fumo abigi & necari notiſſimum eſt. Fabrot.

TITULUS IV.

GENERALITER INJURIA] Ex Paulo *apud Rufin. tit. 2.* & Ulpiano, *l. 1. h. t.* ubi JC. ait, *injuriam* ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

melia, quæ à contemnendo dicta eſt, quam Græci ὕβριν appellant: alias culpa, quam Græci ἀδίκημα dicunt, ſicut in Lege Aquilia damnum injuria datum accipitur, alias iniquitas & injuſtitia, quam Græci ἀνομίαν καὶ ἀδικίαν vocant: cum enim Prætor vel judex non jure contra quem pronunciat, injuriam accepiſſe dicitur.

Quibus modis fit injuria.

1. Injuria autem committitur, non ſolum, cum quis pugno pulſatus, aut fuſtibus cæſus, vel

---

x eo dictum, quod non jure fit. Auguſt. *Confeſſ.* 3. *c.* 8. *Sive per contumeliam, ſive per injuriam.*

ALIAS CONTUMELIA] *l.* 5. §. 1. *ad Leg. Aquil. l.* 27. §. 2. *de pact.*

A CONTEMNENDO] Sen. *ad Seren. c.* 11. *Contumelia à contemnendo dicta eſt: quia nemo niſi quem contempſit, tali injuria notat.*

SICUT IN LEGE AQUILIA] Lex Aquilia injuriæ verbo vel maxime dolum malum intelligit: cæterum eodem verbo & culpam comprehendit, atque id quoque, quod per imperitiam aut imprudentiam factum eſt, quod Ariſtoteles non ἀδίκημα, ſed ἁμάρτημα appellat. vid. Ariſtot. 5. *Ethic.*

CUM JUDEX NON JURE CONTRA QUEM PRONUNCIAT] Si judex inique ſententiam dixerit, quamvis per imprudentiam aut errorem, *l.* 51. *de evict.* um, qui ſententia læſus eſt, injuriam paſſum dicimus. *d. l.* 1. *h. t.* Judex autem injuriam facit; non is, ſecundum quem judicatum eſt. Ariſtot. 1. *magn. mor* 34.

1. CUM QUIS PUGNO PULSATUS, &c.] Cum manus inferuntur, proprie re fieri injuria dicitur. *d. l.* 1. §. 1. Sed & illa realis cenſetur, quæ re aut facto aliquo, quod ad contumeliam alterius pertinet, infertur, citra manuum illationem. exempl. in *l.* 13. §. 3. *l.* 20. *l.* 15. §. 27. *eod.* ὕβρις γὰρ οὐ μόνον ἡ ἐν λόγῳ, ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ πᾶν ἔργον ηρόν. Euſtath. *ad Odyſſ.* α.

vel etiam verberatus erit: ſed &, ſi cui convitium factum fuerit; ſive cujus bona quaſi debitoris, qui nihil deberet, poſſeſſa fuerint ab eo, qui intelligebat, nihil eum ſibi debere: vel, ſi quis ad infamiam alicujus libellum, aut carmen (aut hiſtoriam,) ſcripſerit, compoſuerit, ediderit, dolove malo fecerit, quo quid eorum fieret, ſive quis matremfamilias aut prætextatum prætextatamve adſectatus fuerit: ſive cujus pudicitia attentata eſſe dicetur: & denique aliis plurimis modis admitti injuriam manifeſtum eſt.

Qui & per quos injuriam patiuntur. De parente & liberis, viro & uxore, ſocero & nuru.

2. Patitur autem quis injuriam non ſolum per ſemetipſum; ſed etiam per liberos ſuos, quos

---

CONVITIUM FACTUM] Quæ injuria verbalis. *d. l. 1. §. 1. d. l. 15. §. 2. & ſeqq. eod. l. 5. C. eod.*

SIVE CUJUS BONA QUASI DEBITORIS] Nam cujus bona ex edicto poſſidentur, ejus fama & exiſtimatio cum bonis ſimul poſſidetur. Cic. *pro Quint.* Eſt autem hæc injuria realis. Similis ſpecies eſt in *l. 20. eod.*

LIBELLUM AUT CARMEN] Pœna carminis famoſi ex lege 12 tabb. capitalis fuit, ut apparet ex loco Ciceronis: quem citat Auguſtinus, 2 *de Civ. Dei. c. 9.* Sed pœna capitis poſtea ſublata videtur. *l. 5. §. 9. h. t.* Noviſſime id iterum capite ſancitum. *l. un. C. de fam. lib.*

MATREMFAM. AUT PRÆTEXTATUM, &c.] *l. 9. in fin. & l. ſeq. l. 15. §. 15. & multis ſeqq.* prætextati dicebantur, qui prætexta adhuc & bulla utebantur. Budæus *in l. ult. de ſenat.* erat autem prætexta puerile veſtimentum. *l. 23. §. 2. de aur. & arg. leg.* & *ingenuitatis inſigne*, σύμβολον εὐγενείας. Philoſtrat. *in Herode.*

2. SED ETIAM PER LIBEROS SUOS, &c.] *l. 1. §. 3. & ſeqq. l. 17. §. 10. & ſeqq. l. 41. eod. l. 2. C. eod.*

PER

quos in poteſtate habet: item per uxorem ſuam: id enim magis prævaluit. Itaque, ſi filiæ alicujus, quæ Titio nupta eſt, injuriam feceris, non ſolum filiæ nomine tecum injuriarum agi poteſt, ſed etiam patris quoque & mariti nomine. Contra autem, ſi viro injuria facta ſit, uxor injuriarum agere non poteſt. Defendi enim uxores à viris, non viros ab uxoribus, æquum eſt. Sed & ſocer nurus nomine, cujus vir in ejus poteſtate eſt, injuriarum agere poteſt.

De ſervo.

3. Servis autem ipſis quidem nulla injuria fieri intelligitur, ſed domino per eos fieri videtur: non tamen iiſdem modis, quibus etiam per liberos & uxores: ſed ita, cum quid atrocius commiſſum fuerit, & quod aperte ad contu-

---

PER UXOREM] *d. l. 1. §. ult. l. 11. §. 7. eod.* quod in ſponſo quoque & ſponſa receptum eſt. *d. l. 15. §. 24.*

SED ETIAM PATRIS ET MARITI] Hic igitur ex una injuria tribus perſonis actio naſcitur. neque ullius actio per alium conſumitur. *d. l. 1. §. ult.*

UXOR AGERE NON POTEST] *l. 2. C. eod.* Ratio eſt, quia uxor viri, non contra vir uxoris dignitatem participat. *l. 6. de ſenat.*

DEFENDI UXORES A VIRIS] *ὅτι ὁ ἀνήρ ἐστι κεφαλὴ τῆς γυναικός.* Paul. *ad Epheſ. c. 5. verſ. 23.*

SED ET SOCER NURUS NOMINE, &c.] Itaque hoc caſu quatuor perſonæ actionem habent, ipſa filiafam. pater ejus, & maritus, & ſocer.

3. SERVIS QUIDEM IPSIS] Ex Ulpiano, *l. 15. §. 44. eod.*

QUOD APERTE AD CONTUMELIAM DOMINI] Et placet hic dominum ſuo nomine injuriarum agere poſſe, quaſi non tam ſervo, quam ipſi injuria illata ſit. *d. l. 15. §. 35.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

tumeliam domini reſpicit: veluti, ſi quis alienum ſervum [atrociter] verberaverit: & in hunc caſum actio proponitur. At ſi quis ſervo convitium fecerit, vel pugno eum percuſſerit, nulla in eum actio domino competit.

De ſervo communi.

4. Si communi ſervo injuria facta ſit, æquum eſt, non pro ea parte, qua dominus quiſque eſt, æſtimationem injuriæ fieri, ſed ex dominorum perſona, quia ipſis fit injuria.

De ſervo fructuario.

5. Quod ſi uſusfructus in ſervo Titii eſt, proprietas Mævii, magis Mævio injuria fieri intelligitur.

De eo, qui bona fide ſervit.

6. Sed ſi libero homini, qui tibi bona fide ſervit, injuria facta ſit, nulla tibi actio dabitur, ſed

---

AT SI QUIS SERVO CONVITIUM FECERIT] Graviorem autem injuriam ſervo factam, licet citra contemplationem domini, Prætor inultam non relinquit. *d. l.* 15. §. 34. & 35. & §. 43. *cum ſeq. eod.*

4. EX DOMINORUM PERSONA] Per enim abſurdum eſſet, duobus impari dignitate præditis parem injuriam interpretari: veluti, ſi unus ſit Senator, alter perſona humilis. §. 9. *inf. eod.* Nec obſtat *l.* 16. *eod.* quoniam illic non quæritur, utrum ex perſona dominorum injuria æſtimanda ſit, an pro portione dominica; ſed an quod dictum erat §. *ult. l.* 15. *eod.* omnes dominos actionem habere, ſic accipiendum ſit, ut omnes habeant in ſolidum, an pro parte dominica dumtaxat: non autem quomodo ea pars ſit æſtimanda.

4. MAGIS MÆVIO] Niſi aperte in contumeliam Titii verberatus ſit. *l.* 15. §. *antepen. & pen. eod.*

6. NI-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ſed ſuo nomine is experiri poterit niſi in contumeliam tuam pulſatus ſit: tunc enim competit & tibi injuriarum actio. Idem ergo eſt & in ſervo alieno bona fide tibi ſerviente: ut toties admittatur injuriarum actio, quoties in tuam contumeliam injuria ei facta ſit.

Pœna injuriarum ex L. XII. tabb. & ex jure prætorio.

7. Pœna autem injuriarum ex L. XII. tabb. propter membrum quidem ruptum talio erat: propter os vero fractum nummariæ pœnæ erant conſtitutæ, quaſi in magna veterum paupertate. Sed poſtea Prætores permittebant ipſis, qui injuriam paſſi ſunt, eam æſtimare: ut judex vel tanti reum condemnet, quanti injuriam paſſus æſtimaverit, vel minoris, prout ei viſum fuerit. Sed pœna quidem injuriæ, quæ ex L XII Tabularum introducta eſt, in deſuetudinem abiit:

---

6. NISI IN CONTUMELIAM TUAM] *d. l. 15. §. antepen. & pen.*

7. PROPTER MEMBRUM RUPTUM TALIO] Niſi reus depectus eſſet de talione redimenda. Gell. 20. c. 1. Talio reciprocam pœnam & parem vindictam ſignificat. Feſt. in voce *talionis*. *l. 3. C. Theod. de exh. reis.* quæ etiam impoſita Lege Moſaïca. *Exod.* 21. *Levit.* 22. *Deut.* 15. Joſeph. *Antiq.* 4. c. 6.

QUASI IN MAGNA VETERUM PAUPERTATE] Atque ideo graviores eſſent pœnæ nummariæ. Plutarch. *in Solon.* De maximo veterum cenſu ſub Servio Rege vid. Halicarn. *lib.* 1. Gell. 11. c. 1. Plin. 18. c. 9.

EAM ÆSTIMARE] Ut ſc. is, qui injuria affectus eſt, ita dicat, *Injuriam mihi factam centum aureis æſtimo.* judex deinde moderetur & refrænet taxationem actoris.

IN DESUETUDINEM ABIIT] Cujus deſuetudinis cauſa fuit Neratius, homo inſigniter improbus, qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

abiit: quam autem Prætores introduxerunt (quæ etiam honoraria appellatur) in judiciis frequentatur. Nam ſecundum gradum dignitatis, vitæque honeſtatem, creſcit aut minuitur æſtimatio injuriæ. qui gradus condemnationis & in ſervili perſona non immerito ſervatur: ut aliud in ſervo actore, aliud in medii actus homine, aliud in viliſſimo vel compedito jus æſtimationis conſtituatur.

De Lege Cornelia.

8. Sed & Lex Cornelia de injuriis loquitur, & injuriarum actionem introduxit, quæ competit ob eam rem, quod ſe pulſatum quis verberatumve, vel domum ſuam vi introitam eſſe dicat. Domum autem accipimus, ſive in propria domo quis habitet, ſive in conducta, ſive gratis, ſive hoſpitio receptus ſit.

De

---

viginti quinque aſſibus datis pro oblectamento habebat os liberi hominis depalmare. Gell. *d. loc.*

SECUNDUM GRADUM DIGNITATIS, &c.] Æſtimatio injuriæ pro ratione perſonæ, cui facta eſt, elationem ſubmiſſionemve accipit: idque in perſona ſervi quoque locum habet. *l.* 15. §. 44. *h. t.*

8. LEX CORNELIA] *l.* 5. *eod.* Ex hac autem lege criminale judicium conſtitutum eſt: quamquam poſtea receptum, ut etiam civiliter agi poſſit. *l.* 37. §. 1. *eod.*

PULSATUM VERBERATUMVE] Ofilius ſcribit, verberare, eſſe cum dolore cædere; pulſare, ſine dolore. *d. l.* 5. §. 1. Cæterum hæc differentia non ſemper obſervatur.

DOMUM AUTEM ACCIPIMUS, &c.] *d. l.* 5. §. 2. In ſumma, pertinet lex ad domos omnes, in quibus quis non momenti cauſa inhabitat, licet ibi domicilium non habeat: tantum ad meritoria vel ſtabula non pertinet. *d. l.* 5. §. 5.

9. ATROX

De æſtimatione atrocis injuriæ.

9. Atrox injuria æſtimatur vel ex facto; veluti, ſi quis ab alio vulneratus ſit, vel fuſtibus cæſus: vel ex loco; veluti, ſi cui in theatro, vel in foro, vel in conſpectu Prætoris injuria facta ſit: vel ex perſona; veluti, ſi Magiſtratus injuriam paſſus fuerit; vel ſi Senatori ab humili perſona injuria facta ſit; aut parenti patronove fiat à liberis vel libertis: aliter enim Senatoris & parentis patronique, aliter extranei, & humilis perſonæ injuria æſtimatur. Nonnunquam & locus vulneris atrocem injuriam facit: veluti, ſi in oculo quis percuſſus fuerit. Parvi autem refert, utrum patrifamilias, an filiofamilias talis injuria facta ſit: nam & hæc atrox injuria æſtimabitur.

De judicio civili & criminali.

10. In ſumma, ſciendum eſt, de omni injuria eum, qui paſſus eſt, poſſe vel criminaliter

---

9. ATROX INJURIA] Atrocem injuriam accipimus, quaſi contumelioſiorem & majorem. *l.* 7. §. 7. *eod.* Locum hunc illuſtrat Quintil. 6. *Inſtit.* 1.

VEL EX FACTO] *l.* 7. *in fin. l.* 9 *fere per tot. eod.* Pro atrociore & illa habenda, quæ fit malo carmine. Liban. *orat.* 2. *ad Theod.*

SI MAGISTRATUS] *d. l.* 7. §. *ult.* vide & *l.* 4. *C. eod. Exod.* 22. *verſ.* 28.

VELUTI, SI IN OCULO QUIS PERCUSSUS] *l.* 8. *eod.* Oculi enim ſunt pars corporis pretioſiſſima, qui lucis uſu vitam diſtinguunt à morte. Plin. 11. *c.* 37. ὀφθαλμῶν στέρησις ἀβίωτον τὸν βίον ἐργάζεται. Baſil. *orat.* 36.

AN FILIOFAM.] *l.* 9. §. 2. *eod.* quia patris aut filiifam. nomen, non eſt nomen dignitatis.

10. VEL CRIMINALITER] *l. ult. eod.* quemad-

ter agere, vel civiliter. Et ſi quidem civiliter agitur, æſtimatione facta, ſecundum quod dictum eſt, pœna reo imponitur. Sin autem criminaliter, officio judicis extraordinaria pœna reo irrogatur: hoc videlicet obſervando, quod Zenoniana Conſtitutio introduxit, ut viri illuſtres, quique ſuper eos ſunt, & per procuratores poſſint actionem injuriarum criminaliter vel perſequi, vel ſuſcipere, ſecundum ejus tenorem, qui ex ipſa manifeſtius apparet.

Qui tenentur injuriarum.

11. Non ſolum autem is injuriarum tenetur, qui fecit injuriam, id eſt, qui percuſſit: verum ille quoque tenetur, qui dolo fecit injuriam, vel qui procuravit, ut cui mala pugno percuteretur.

Quomodo tollitur hæc actio.

12. Hæc actio diſſimulatione aboletur. & ideo,

---

modum & de furto aliiſque maleficiis. *l. ult. de furt. l. ult. de priv. delict.*

ÆSTIMATIONE FACTA] Quam tamen æſtimationem moderari judex poteſt, ſi forte modum excedere actor videatur. §. 7. *ſup. eod.*

OFFICIO JUDICIS EXTRAORDINARIA POENA] *d. l. ult. h. t.* utram autem actor ex his perſecutionibus elegerit, una alteram conſumit; quia utraque ad vindictam comparata eſt. *l. 6. l. 7.* §. 1 *eod. l. un. C. quand. civ. act. crim.*

UT VIRI ILLUSTRES] *l. ult. C. h. t.* Civiliter quiſque injuriarum agere, atque actionem ſuſcipere & per ſe & per procuratorem poteſt. *l. 11.* §. *eod.* criminaliter non poteſt, niſi per ſe, propter inſcriptionem in crimen. *l. ult. de furt.* Excipiuntur viri Illuſtres & Superilluſtres. *d. l. ult.*

11. VEL QUI PROCURAVIT] Puta, ſubornavit aliquem, ut faceret, mandando, inſtigando, conſilium dando. *l. 11. pr. &* § 3. *eod.*

12. DISSIMULATIONE ABOLETUR] *l. 11.* §. 1.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ideo, ſi quis injuriam dereliquerit, hoc eſt, ſtatim paſſus ad animum ſuum non revocaverit; poſtea ex pœnitentia remiſſam injuriam non poterit recolere.

DE OBLIGATIONIBUS quæ quaſi ex delicto naſcuntur.

Titulus V.

Si judex litem ſuam fecerit.

SI judex litem ſuam fecerit, non proprie ex maleficio obligatus videtur: ſed quia neque ex maleficio, neque ex contractu obligatus eſt, & utique peccaſſe aliquid intelligitur, licet per im-

---

§. 1. *eod.* nam diſſimulatio eſt ſpecies quædam condonationis & remiſſionis: iniquum autem eſt repeti, quod ſemel remiſſum eſt.

Ad animum non revocaverit] Veluti, ſi ſine ullo offenſæ aut commoti alienative animi indicio injuriam excepit. *d. l.* 11. §. 1. *h. t.*

Postea ex poenitentia, &c.] Sed & anni ſpatio hæc actio finitur. *l.* 17. §. 6. *in fin. eod. l.* 5. *C. eod.* Cæterum hoc ad actionem prætoriam pertinet dumtaxat: eam enim, quæ eſt ex Lege Cornelia, verius eſt perpetuam eſſe. *inf. de perp. & temp. act. in pr.*

Titulus V.

SI judex litem] Ex Cajo, *l.* 5. §. 4. *de obl. & act. l. ult. de extraord. cogn.*

Litem suam fecerit] Litem ſuam facere judex male judicando ideo dicitur, quia periculo litis ſe obſtringit, cauſamque ejus, ſecundum quem pronuntiavit, ſuſcipere cogitur, & quaſi ſuam defendere. Cic. 2. *de orat. Quid ſi cum pro altero dicas, litem tuam facias*, &c.

Licet per imprudentiam] Quod ſi dolo malo quid inique decreverit, ex vero delicto obligatur. *l.* 15. §. 1. *de judic.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

imprudentiam; ideo videtur quaſi ex maleficio teneri: & in quantum de ea re æquum religioni judicantis videbitur, pœnam ſuſtinebit.

De dejectis, vel effuſis, & poſitis, aut ſuſpenſis.

1. Item is, ex cujus cœnaculo, vel proprio ipſius, vel conducto, vel in quo gratis habitat, dejectum, effuſumve aliquid eſt, ita ut alicui noceret, quaſi ex maleficio obligatus intelligitur. Ideo autem non proprie ex maleficio obligatus intelligitur, quia plerumque ob alterius culpam tenetur, aut ſervi, aut liberi. Cui ſimilis eſt is, qui ea parte, qua vulgo iter fieri ſolet, id poſitum aut ſuſpenſum habet, quod poteſt, ſi ceciderit, alicui nocere: quo caſu pœna decem aureorum conſtituta eſt. De eo vero, quod de-

---

QUANTUM ÆQUUM, &c.] Dolus autem judicis, qui τὴν χεῖρα μιαίνων δώροις, largitione, odio vel gratia depravatus, iniquam ſententiam dicit, ſeverius vindicatur; famæ nimirum diſpendio, & vera litis æſtimatione. *d. l.* 15. §. 1. *de judic. l. ult. C. de pœn. jud. qui mal. jud.*

1. ITEM IS, CUJUS EX COENACULO] Ex Cajo, *l.* 5. §. 5. *de obl. & act.*

VEL PROPRIO, VEL CONDUCTO] Nam hæc actio in eum datur, qui inhabitat, non in dominum ædium. *l.* 1. §. 4. *& pen. de his qui effud. vel dejec.*

DEJECTUM EFFUSUMVE] In eum ſcil. locum, quo vulgo iter fit, aut conſiſtitur. *d. l.* 1. *pr.* §. 1. *&* 2.

OB ALTERIUS CULPAM] Habitator ſuam ſuorumque culpam præſtare debet. *l. pen. d. t.*

POSITUM AUT SUSPENSUM] *d. l.* 5. §. 5. *de obl. & act. l* 5. §. 6. *cum ſeqq. de his qui effud. vel dejec.*

POENA DECEM AUREORUM] Adverſus eum qui poſuit aut poſitum patitur, actio in factum in decem aureos datur. *d. l.* 5. §. 6. quæ actio popularis eſt; id eſt, cuivis è populo conceditur. *d. l.* 5. §. *ult.*

DE EO, QUOD DEJECTUM, DUPLI] De dejecto

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

dejectum effuſumve eſt, dupli, quantum damni datum ſit, conſtituta eſt actio. Ob hominem vero liberum occiſum, quinquaginta aureorum pœna conſtituitur. Si vero vivat, nocitumque ei eſſe dicatur, quantum ob eam rem æquum judici videtur, actio datur. Judex enim computare debet mercedes Medicis præſtitas, ceteraque impendia, quæ in curatione facta ſunt; præterea operas, quibus caruit, aut cariturus eſt, ob id quod inutilis eſt factus.

De filiofamilias ſeorſum habitante à patre.

2. Si filiusfamilias ſeorſum à patre habitaverit, & quid ex cœnaculo ejus dejectum effuſumve fuerit, ſive quid poſitum ſuſpenſumve habuerit, cujus caſus periculoſus eſt; Juliano placuit, in patrem nullam eſſe actionem, ſed cum ipſo filio agendum eſſe. Quod & in filiofamilias judice obſervandum eſt, qui litem ſuam fecerit.

---

jecto aut effuſo conſtituta eſt ei, cui nocitum eſt, actio in duplum damni dati. *l.1.pr.d.t.*

OB HOMINEM LIBERUM OCCISUM 50. AUREOR.] *d.l.1.pr.* Damni æſtimatio hic non fit in duplum, quia in homine libero nulla corporis æſtimatio fieri poteſt. *d.l.1.§.5.*

JUDEX COMPUTARE DEBET MERCEDES] Cicatricum autem & deformitatis nulla fit æſtimatio. *d.l.1.pr.§.6.l.5.§.5.l.ult.eod.tit.*

2. IN PATREM NULLAM ESSE ACTIONEM] Neque de peculio, neque noxalem. *l.5.§.pen.in fin. de obl. & act.* De peculio ideo non datur; quia hic non ex contractu, aut quaſi ex contractu, ſed quaſi ex maleficio filius obligatur. *l.1.§.7. de his qui effud. l.58. de reg.jur.* Noxaliter autem cum patre numquam agitur. *§.ult.inſ. de nox. act.*

QUOD IN FILIOFAM. JUDICE] *l.15. de udic.* cujus rei eadem ratio.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De damno aut furto, quod in navi, aut caupona, aut ſtabulo factum eſt.

3. Item exercitor navis, aut cauponæ, aut ſtabuli, de dolo, aut furto, quod in navi, aut caupona, aut ſtabulo factum erit, quaſi ex maleficio teneri videtur; ſi modo ipſius nullum eſt maleficium, ſed alicujus eorum, quorum opera navem aut cauponam aut ſtabulum exercet. Cum enim neque ex maleficio, neque ex contractu ſit adverſus eum conſtituta hic actio, & aliquatenus culpæ reus eſt, quod opera malorum hominum uteretur, ideo quaſi ex maleficio teneri videtur. In his autem caſibus in factum actio competit, quæ hæredi quidem datur, adverſus heredem autem non competit.

DE

---

3. ITEM EXERCITOR NAVIS] Ex Cajo, *l.* 6. §. *ult. de obl. & act.* Pertinet huc pars altera Edicti, *nautæ, caupones, ſtabularii,* &c. cujus initium *l. pen.* §. *ult. d. t.*

DE DOLO] *d. l.* 5. §. *ult.* Cujac. & Hotom. *de damno.* auctoritatem Flor. codicis ſecuti, & ſententiam *l.* 5. §. 1. *naut. caup.*

CAUPONA AUT STABULO] Apparet, ſtabulum hic non accipi pro caupona aut diverſorio, ut alias ſæpe; ſed pro loco, ubi jumenta ſtabulantur. *l.* 5. *naut. caup. ſtabul.* pro ταμιέῳ κτηνῶν.

QUORUM OPERA NAVEM] Si quid autem factum ſit à vectoribus aut viatoribus, quorum opera exercitor non utitur, hæc actio locum non habet. *l. ult.* §. 2. *d. t.* ſed de recepto, quæ eſt ex contractu. *l.* 1. §. *ult. l.* 2. *l.* 3. *pr. eod.*

IN FACTUM ACTIO COMPETIT] Quæ pœnalis eſt in duplum. *d. l. ult.* §. 1. *eod.*

ADVERSUS HEREDEM NON COMPETIT] *d. l. ult.* §. *ult.* Hoc autem commune eſt omnium actionum pœnalium. §. 1. *inf. de perp. & temp. act.* neque enim æquum eſt, heredem ex delicto defuncti minime locupletatum, pœnam ab eo debitam ſuſtinere.

TI-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

DE ACTIONIBUS.

TITULUS VI.

Continuatio : & definitio.

SUPEREST, ut de actionibus loquamur. Actio autem nihil aliud eſt, quam jus perſequendi in judicio, quod ſibi debetur.

Diviſio prima.

1. Omnium autem actionum, quibus inter aliquos apud judices arbitroſve de quacumque re quæritur, ſumma diviſio in duo genera deduCUM

TITULUS VI.

JUS PERSEQUENDI] Auctor hujus definitionis Celſus *l. 51. h. t.* Cæterum actio, quatenus tertium juris objectum conſtituit, magis conſiderari debet, ut via & medium, per quod ad id, quod noſtrum eſt, aut nobis debitum, pervenitur, quam quatenus eſt jus, aut ex jure nobis quæſito dependet; qua conſideratione cum rerum noſtrarum pars ſit, ad ſecundum objectum referri debet. *l. 49. de verb ſign.*

IN JUDICIO] His verbis indicatur, neminem ſibi jus dicere poſſe, aut privata, quod ſibi debetur, auctoritate occupare. *l. 13. quod met. ca.*

QUOD SIBI DEBETUR] Debendi verbum laxius hic accipi oportet, ut debere quiſque dicatur, quod jure præſtare tenetur, quamvis facto ſuo ad id ſe non obſtrinxerit; eoque verbo etiam actio in rem comprehendatur. fac. *l. 178. §. ult. de verb. ſign.*

1. JUDICES ARBITROSVE] Judicum nomine intelligit judices addictos actionibus ſtricti juris; arbitrorum, additos judiciis bonæ fidei. *l. 15. de re jud. l. 7. de leg. Jul. rep.* quamquam & arbitri ex compromiſſo ſumpti huc pertinent. *l. 1. de rec. arbit.*

IN DUO GENERA] Ita & Ulp. *l. 25. h. t.* Addendum plerique putant & tertium genus, actiones ſcil. mixtas, ex §. 20, *inf. eod.*

CUM

ducitur. aut enim in rem ſunt, aut in perſonam. Namque agit unuſquiſque aut cum eo, qui ei obligatus eſt, vel ex contractu, vel ex maleficio: quo caſu proditæ ſunt actiones in perſonam; per quas intendit, adverſarium ei dare aut facere oportere, & aliis quibuſdam modis. Aut cum eo agit, qui nullo jure ei obligatus eſt, movet tamen alicui de aliqua re controverſiam: quo caſu proditæ actiones in rem ſunt: veluti, ſi rem corporalem poſſideat quis, quam Titius ſuam eſſe affirmet, poſſeſſor autem dominum ejus ſe eſſe dicat: nam, ſi Titius ſuam eſſe intendat, in rem actio eſt.

De

CUM EO, QUI EI OBLIGATUS] Actio in perſonam eſt, qua cum eo agimus, qui obligatus eſt nobis ad faciendum aliquid vel dandum. *l.25.h.t.*

EX CONTRACTU VEL EX MALEFICIO] Appellatione contractus, etiam quaſi contractus; maleficii, etiam quaſi maleficium, comprehenditur. ut & alibi, §. 10. §. 18. *& ſeqq. inf. eod. l. 16. de neg. geſt. l. 49. h.t.*

ALIIS QUIBUSDAM MODIS] Id eſt, aliis agendi formulis, ut in actionibus commodati, depoſiti, pignoratitia, empti, conducti, &c. quibus intendimus adverſarium tradere aut reſtituere oportere. quæ & Theophili ſententia eſt.

QUO CASU PRODITÆ ACTIONES IN REM] Actio in rem eſt, per quam rem noſtram, quæ ab alio poſſidetur, petimus. *l. 25. h. t.*

QUAM TITIUS SUAM ESSE] Actio in rem de re corporali, quæ κατ' ἐξοχὴν dicitur rei vindicatio, *titt. D. & C. de rei vindic.* ſoli competit vero rei domino. *l. 23. §. 1. ſi ag. vect. l. 74. de rei vind.*

POSSESSOR DOMINUM SE DICAT] Aut utique neget petitorem dominum eſſe: nam ut contra vindicet, non eſt neceſſarium. §. 4. *inf. de interd. l. 4. C. de edend.*

2. AL-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De actione confeſſoria, & negatoria.

2. Æque,ſi agat quis,jus ſibi eſſe fundo forte, vel ædibus utendi fruendi, vel per fundum vicini eundi, agendi, vel ex fundo vicini aquam ducendi, in rem actio eſt. Ejuſdem generis eſt actio de jure prædiorum urbanorum: veluti,ſi quis agat, jus ſibi eſſe altius ædes ſuas tollendi, proſpiciendive, vel projiciendi aliquid, vel immittendi tignum in vicini ædes. Contra quoque de uſufructu, & de ſervitutibus prædiorum ruſticorum, item prædiorum urbanorum, invicem quoque proditæ ſunt actiones: ut, ſi quis intendat, jus non eſſe adverſario utendi fruendi; eundi, agendi, aquamve ducendi: item, altius tollendi proſpiciendive, vel projiciendi immittendive: iſtæ quoque actiones in rem ſunt, ſed negativæ. Quod genus actionis in controverſiis rerum corporalium pro-

2. ALTIUS ÆDES SUAS TOLLENDI] Altius ædificatur jure ſervitutis à vicino impoſitæ & ædificanti quæſitæ, ubi Lege civitatis intra certum modum cohibita eſt ædificandi licentia, & vicinus ædificanti conceſſit formam præſcriptam excedere: atque hoc caſu actio eſt confeſſoria. Cæterum jure libertatis & negatoria agitur. *l. 8. C. de ſervit.*

JUS NON ESSE ADVERSARIO UTENDI] De ſuo, non de alieno, jure quemque agere oportet. Sed in rebus incorporalibus qui negative agit, magis de ſuo jure agere videtur, quam alieno, cum, ex. gr. negat, invito ſe jus eſſe adverſario utendi, &c. *l. 5. pr. ſi uſ. pet.* quippe qua inficiatione vi ipſa affirmat, rem ſuam eſſe liberam. *l. 4. §. 7. ſi ſerv. vind.*

SED NEGATIVÆ] Paſſim negatoriæ. Actio negatoria propoſita eſt neganti ſe ſervitutem debere: confeſſoria ſervitutem ſibi aſſerenti. *tit. ſi uſuſfr. pet.* & *tit. ſi ſerv. vind.* quod magis ex re petita, quam ex figura orationis æſtimandum.

PRO-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

proditum non eſt. nam in his is agit, qui non
poſſidet: ei vero, qui poſſidet, non eſt actio
prodita, per quam neget rem actoris eſſe. Sane
uno caſu, qui poſſidet, nihilominus is actoris
partes obtinet, ſicut in latioribus Digeſtorum
libris opportunius apparebit.

De actionibus prætoriis realibus.

3. Sed iſtæ quidem actiones quarum men-
tionem habuimus, & ſi quæ ſunt ſimiles, ex le-
gitimis & civilibus cauſis deſcendunt. Aliæ au-
tem ſunt, quas Prætor ex ſua juriſdictione
com

PRODITUM NON EST] Quoniam in controver-
ſiis rerum corporalium qui negative agit, de alieno jure
non de ſuo agit; qui negat rem poſſidentis eſſe, non con-
tinuo evincit ſuam eſſe. *l. 15. de except. rei jud.*

EI QUI POSSIDET, NON EST ACTIO
PRODITA, &c.] De re corporali nunquam in rem actio
ultro poſſidenti datur: quippe cui ſufficit, quod poſſideat.
l. 1. §. 6. uti poſſ. Secus eſt in ſervitutibus, quarum uſus
in alieno eſt.

SANE UNO CASU] Ita quoque Theoph. alias, *non
uno caſu*. Goveanus, *Sane hoc uno caſu*, id eſt, in contro-
verſiis ſervitutum: quomodo & in duobus codicibus Th.
ἐν ἑνὶ ἢ μόνῳ θέματι. Fabrot.

3. SI QUÆ SUNT SIMILES] Vel in rem, u
petitio hereditatis, confeſſoria & negatoria de ſervituti-
bus aliis, quam quæ ſupra memoratæ: vel in perſonam
quæ innumeræ.

EX LEGITIMIS ET CIVILIBUS CAUSIS]
Legitimum proprie dicitur, quod eſt ex Lege: Cæterum
in uſu Juris eo nomine etiam ſignificatur, quod eſt ex ali-
qua parte Juris, quæ Legis vim habet. *l. 6. de pact. l. 7
de cap. min. l. 2. §. ult. und. leg.* Quod addit *& civilibus*
eo ſignificare videtur actiones quæ ex contractibus juri
gentium & quaſi contractibus deſcendunt. arg. §. 1. *ſup
de oblig.*

QUAS PRÆTOR EX SUA JURISDICTIO
NE

comparatas habet tam in rem, quam in perſonam: quas & ipſas neceſſarium eſt exemplis oſtendere. ut ecce, Plerumque ita permittit Prætor in rem agere, ut vel actor dicat, ſe quaſi uſucepiſſe, quod non uſuceperit; vel ex diverſo poſſeſſor dicat, adverſarium ſuum non uſucepiſſe, quod uſuceperit.

De Publiciana.

4. Namque ſi cui ex juſta cauſa res aliqua tradita fuerit (veluti ex cauſa emptionis, aut donationis, aut dotis, aut legatorum) & necdum ejus rei dominus effectus eſt: ſi ejus rei poſſeſſionem caſu amiſerit, nullam habet in rem directam actionem ad eam perſequendam.

NE] Id eſt, ex ſuo edicto, ut paſſim alibi juriſdictio pro edicto. *l.* 1. §. *pen. de poſtul. l.* 7. *de juriſd. & ſimil.*

UT ECCE] Indicantur hic prætoriarum in rem actionum ſpecies duæ, Publiciana, & Reſciſſoria, quæ explicantur § 4. *&* 5.

VEL EX DIVERSO POSSESSOR DICAT] Non qui nunc poſſidet, ſed qui olim poſſeſſor fuit. Ruſſardus, Cujac. Hotom. *poſſeſſorem dicat adverſarium ſuum*, &c. Sed quis ferat tam inepte affectatam in oratione proſa verborum trajectionem?

4. EX JUSTA CAUSA] Ex qua re à vero domino tradita ſtatim dominium in accipientem tranſiret. cujus generis ſunt illæ, quæ in textu plures indicantur *l.* 1. §. *ult. & aliquot ll. ſeqq. de Publ. in rem. act.*

NECDUM DOMINUS EFFECTUS] Propterea quod rem à non domino acceptam nondum uſucepit. Nam ſi res uſucapta ſit, actio honoraria ei neceſſaria non eſt, cum habeat civilem. *d. l.* 1. §. 1. quamquam ſi nihilominus honoraria agere ſub qualitate bon. fid. poſſeſſoris malit, hoc ei permittendum. *Mynſ. n.* 28.

CASU AMISERIT] Nam ſi facto & voluntate ſua amiſit, rei recuperandæ actionem non habet.

DIRECTAM ACTIONEM] Id eſt, quæ jure civili

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

dam. quippe ita proditæ ſunt jure civili actiones, ut quis dominium ſuum vindicet. ſed quia ſane durum erat, eo caſu deficere actionem, inventa eſt à Prætore actio, in qua dicit is, qui poſſeſſionem amiſit, eam rem ſe uſucepiſſe, quam uſu non cepit; & ita vindicat ſuam eſſe: quæ actio *Publiciana* appellatur, quoniam primum à Publicio Prætore in edicto propoſita eſt.

De reſciſſoria.

5. Rurſus ex diverſo, ſi quis cum reipublicæ cauſa abeſſet, vel in hoſtium poteſtate eſſet, rem ejus, qui in civitate eſſet, uſuceperit, permittitur domino, ſi poſſeſſor reipublicæ cauſa abeſſe

---

vili prodita ſit: nam jure civili in rem actio ſoli domino competit. *l.* 23. *de rei vind.*

DURUM ERAT] Iniquum Prætori viſum, extraneum quemlibet vel injuſtum poſſeſſorem, potiorem eſſe eo, qui rem ex juſta cauſa & bona fide nactus, ejus poſſeſſionem caſu amiſiſſet. Dixi *extraneum*, quia juſti domini exceptio merito Publicianæ objicitur. *l. pen. & ult. de Publ. in rem act.* Cujac.

DICIT, &c. EAM REM SE USU CEPISSE] Id eſt, vi ipſa hoc intendit. Neque enim expreſſe dicet, ſe uſucepiſſe, quod eſt falſum, & inſtitutioni hujus actionis contrarium, ſed dicet, ſe rem, de qua agitur, bona fide, v. c. emiſſe à L. Titio, & ab eo traditam, bona fide accepiſſe; petere ſe, ut ſibi reſtituatur. Old. *pract. act.* 3. *claſſ.* 3.

5. REIPUBLICÆ CAUSA] Hoc exempli cauſa dictum accipe: nam in ſecunda clauſula edicti, quæ hunc caſum continet, Prætor non diſtinguit, qua ex cauſa quis abfuerit, neceſſariane aut probabili, aut voluntaria. *l.* 21. §. 1. *ex quib. cauſ. maj.*

IN HOSTIUM POTESTATE] Ut hic procedat uſucapio, ponendi termini habiles. vid. *l.* 23. §. 3. *d. t.* *l.* 44. §. *ult. de uſuc.*

IN

abeſſe deſierit, tunc intra annum reſciſſa uſucapione eam petere, id eſt, ita petere, ut dicat poſſeſſorem uſu non cepiſſe, & ob id ſuam rem eſſe. Quod genus actionis quibuſdam & aliis ſimili æquitate motus Prætor accommodat, ſicut ex latiore Digeſtorum ſeu Pandectarum volumine intelligere licet.

De Pauliana.

6. Item, ſi quis in fraudem creditorum rem ſuam alicui tradiderit, bonis ejus à creditoribus poſſeſſis ex ſententia Præſidis, permittitur ipſis cre-

---

Intra annum rescissa usucapione] Actio hæc reſciſſoria, licet rei perſecutoria ſit, anno tamen eam finiri placuit, quia contra jus civile datur. *l. 35. in fin. pr. h. t. l. 1. §. 1. ex quib. ca. maj.* Juſtinianus pro anno utili ſubſtituit quadriennium continuum. *l. ult. C. de temp. in int. reſt.*

Ut dicat possessorem usu non cepisse] Hæc quoque actoris intentio non ad verba, ſed ad vim effectumque verborum exigenda eſt. Mynſ. *t. 1.*

Quibusdam et aliis] Abſentibus ſcil. quorum res uſucapta ab iis, qui in civitate manſerunt. *l. 1. §. 1. d. t.* in prima clauſula edicti. ſed hac parte iis dumtaxat ſuccurritur, quorum abſentia aut neceſſaria fuit, aut juſta. *d. l. 1. §. 1. l. 3. cum ſeqq. l. 36. §. pen. & ult. & 2. l. ſeqq. eod.*

6. In fraudem creditorum] Et eventum fraus habuerit. *l. 10. §. 1. l. 15. quæ in fraud. cred.* & ſimul is, qui accepit, fraudis conſcius fuerit. *l. 1. l. 6. §. 8. eod.* In cauſis tamen lucrativis etiam in eum, qui fraudem ignoravit, hanc actionem dari placet, quatenus locupletior factus eſt. *d. l. 6. §. 11.*

Alicui tradiderit] Edictum verbis generalibus conceptum eſt, *Quæ fraudationis cauſa geſta erunt*, &c. quæ verba latiſſime patent. vid. *d. l. 1. & 4. ſeqq.*

Bonis possessis] Nam Pauliana actio demum com-

creditoribus, reſciſſa traditione, eam rem petere, id eſt, dicere eam rem traditam non eſſe, & ob id in bonis debitoris manſiſſe.

De Serviana, & quaſi Serviana, ſeu Hypothecaria.

7. Item Serviana & quaſi Serviana (quæ etiam hypothecaria vocatur) ex ipſius Prætoris juriſdictione ſubſtantiam capiunt. Serviana autem experitur quis de rebus coloni, quæ pignoris jure pro mercedibus fundi ei tenentur. Quaſi Serviana autem eſt, qua creditores pignora hypothecaſve perſequuntur. Inter pignus

---

competit poſt miſſionem in poſſeſſionem, excuſſionem, &c. *l. pen. C. eod.* Schneid. *n.* 59.

RESCISSA TRADITIONE] Unde tam actionem Paulianam, quæ reſciſſoria eſt traditionis, quam ſuperiorem illam uſucapionis reſciſſoriam, actionem in rem eſſe, & ad exemplum vindicationis dari, contendunt Cujac. & Fabrot.

DICERE REM TRADITAM NON ESSE] Non diſerte ac nominatim: ſed effectu intendere, ut ſupra.

7. QUÆ ETIAM HYPOTHECARIA] Ab hac actione toto genere differt actio, quæ pignoratitia proprie dicitur: utpote quæ non in rem, ſed in perſonam eſt; non prætoria, ſed civilis, competens debitori adverſus creditorem obligatum ex contractu ad pignus quod accepit, ſoluto debito reſtituendum. §. *ult. ſup. quib. mod. re contr.*

QUÆ PIGNORIS JURE] Scil. tum ea, de quibus nominatim convenit, ut pro mercede fundi eſſent obligata, §. 3. *in fin. inf. de interdict.* tum fructus in fundo conducto naſcentes, quæ tacite intelliguntur pignori eſſe domino fundi *l. 7. in quib. cauſ. pign. tac.* In prædiis quidem urbanis eo jure utimur, ut etiam invecta & illata ab inquilino citra conventionem pignori ſint: in ruſticis autem prædiis contra obſervatur. *l. 4. d. t. l. 4. de pact.*

CREDITORES PIGNORA HYPOTHECASVE]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

gnus autem & hypothecam (quantum ad actionem hypothecariam attinet) nihil intereſt. nam de qua re inter creditorem & debitorem convenerit, ut ſit pro debito obligata, utraque hac appellatione continetur. Sed in aliis differentia eſt. Nam pignoris appellatione eam proprie rem contineri dicimus, quæ ſimul etiam traditur creditori, maxime ſi mobilis ſit. At eam, quæ ſine traditione nuda conventione tenetur, proprie hypothecæ appellatione contineri dicimus.

De actionibus Prætoris perſonalibus.

8. In perſonam quoque actiones ex ſua juriſdictione propoſitas habet Prætor: veluti, de pecunia conſtituta. cui ſimilis videbatur receptitia. Sed ex noſtra Conſtitutione, cum & ſi quid plenius habebat, hoc in actionem pecuniæ conſtitutæ transfuſum eſt, & ea quaſi ſuper-

---

E] Reliquas res pignori obligatas, & in quovis genere pignoris locum habet.

NIHIL INTEREST] Effectu juris non differunt: diverſo & diſcrepante ſono idem ſignificant. *l. 5. §. 1. de* *ign.* Actio hypothecaria tam de pignore, quam de hypoheca intenditur.

QUÆ SIMUL TRADITUR, &c.] *l. 9. §. 2. de* *ing. act. l. 238. §. 1. de verb. ſign.* quam differentiam etiam Græci ponunt inter ἐνέχυρον & ὑποθήκην.

8. RECEPTITIA] Hæc actio civilis erat verbis olennibus compoſita, & tantum in argentarios dabatur; æterum de re quacumque etiam ante non debita: actio utem conſtitutoria, quæ honoraria eſt, dabatur contra omnes quidem, qui conſtituiſſent; ſed tantum de rebus, uæ pondere, numero, menſura conſtant; & non niſi deito conſtituto. *l. 2. C. de conſt. pec.* add. Salmaſ. *de mod.* *ſur. c. 16.*

IN ACTIONEM PECUNIÆ CONSTITUTÆ]

Actio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

pervacua juſſa eſt cum ſua auctoritate à noſtris legibus recedere. Item, Prætor propoſuit actionem de peculio ſervorum, filiorumque familiarum: & eam, ex qua quæritur, an actor juraverit; & alias complures.

De conſtituta pecunia.

9. De conſtituta autem pecunia cum omnibus agitur, quicumque vel pro ſe, vel pro alio ſoluturos ſe conſtituerint: nulla ſcilicet ſtipulatione interpoſita. Nam alioqui ſi ſtipulanti promiſerint, jure civili tenentur.

De peculio.

10. Actiones autem de peculio ideo adverſus patrem dominumve comparavit Prætor: quia licet ex contractu filiorum, ſervorumve, ipſo

---

Actionis receptitiæ vis omnis à Juſtiniano transfuſa eſt in conſtitutoriam, excepto eo, quod non conſtituitur niſi debitum, etſi recipiebatur & non debitum. *d. l.* 2.

ET ALIAS COMPLURES] Veluti, quod juſſu, exercitoria, inſtitoria, tributoria, de in rem verſo, quæ explicantur *tit. proximo*.

9. PRO SE VEL ALIO] Is ſolus actione conſtitutæ pecuniæ tenetur, qui quod ante debitum fuit conſtituit. *l.* 1. §. 1. *& paſſ. de pec. conſt.* utrum debitum ſit ab eo, qui conſtituit, an ab alio, nihil intereſt. *l.* 5. §. 2. *eod. l.* 2. *C. eod.* nec quo jure debitum ſit, dum aut utiliter peti poſſit, aut naturaliter debeatur. *d. l.* 1. §. 6. *& deinceps. l.* 3. §. 1. *eod.*

NULLA STIPULATIONE] Si ſtipulatio intervenerit, actio honoraria non deſideratur, cum ſit civilis ex ſtipulatu.

10. QUIA LICET EX CONTRACTU] Conſulto additum ad removenda maleficia, ex quibus de peculio non datur. *l.* 58. *de reg. jur.*

IPSO

ipſo jure non teneantur: æquum tamen eſt peculio tenus (quod veluti patrimonium eſt filiorum, filiarumque, item ſervorum) comdemnari eos.

De actione in factum ex jurejurando.

11. Item, ſi quis, poſtulante adverſario, juraverit, deberi ſibi pecuniam, quam peteret, neque ei ſolvatur; juſtiſſime accommodat ei talem actionem, per quam non illud quæritur, an ei pecunia debeatur, ſed an juraverit.

De actionibus pœnalibus.

12. Pœnales quoque actiones Prætor bene multas ex ſua juriſdictione introduxit: veluti, ad-

---

Ipso jure non teneantur] Filiusfam. patrem civiliter non obligat, nec ſervus dominum. *l.* 8. *de reſc. vend. l.* 8. *§. ult. de accept.*

Veluti patrimonium] *l.* 32. *in fin. pr. de pecul.* Peculium autem filiifam. hic profectitium tantum accipimus. *l.* 18. *in fin. de caſtr. pec. l.* 6. *& l. ult. C. de bon quæ lib.*

11. Postulante adversario] Id eſt, conditione jurandi ab adverſario delata: alias prætor jusjurandum non tuetur. *l.* 3. *de jurej.*

Juraverit] Aut cum jurare paratus eſſet, remiſſum ei fuerit jusjurandum. *l.* 5. *§. ult. l.* 9. *§.* 1. *eod. l.* 1. *l.* 8. *C. de reb. cred.*

Justissime accommodat] Juſtiſſimum ideo, quia ad religionem accedit deferentis conventio & conſenſus. *l.* 25. *l.* 26. *§. ult. de jurej.*

Sed an juraverit] Dato jurejurando vel remiſſo, non aliud quæritur, quam an juratum ſit; aut parato jurare, jusjurandum remiſſum: inſuper habito an debeatur. διὰ τὸ σέβας τῶν ὅρκων, & quaſi id ſatis probatum ſit jurejurando. *d. l.* 5. *§.* 2. *l.* 9. *§.* 1. *eod. l.* 56. *de re jud. l.* 11. *in fin. C. de reb. cred.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

adverſus eum, qui quid ex albo ejus corrupiſſet: & in eum, qui patronum vel parentem in jus vocaſſet, cum id non impetraſſet: item adverſus eum, qui vi exemerit eum, qui in jus vocaretur, cujuſve dolo alius exemerit: & alias innumerabiles.

De præjudiciis.

13. Præjudiciales actiones in rem eſſe videntur: quales ſunt, per quas quæritur, an aliquis

---

12. QUI QUID EX ALBO] In eum, qui album prætoris, juriſdictionis perpetuæ cauſa propoſitum, corrupit, judicium populare 50 aureorum datur. In Pand. Flor. legitur 500 *aureorum. l. 7. de juriſd.* Prætorum edicta in tabulis dealbatis conſcripta proponebantur, ut unicuique legendi poteſtas eſſet.

CUM ID NON IMPETRASSET] *l. 4. §. 1. & deinceps. l. 5. cum 3 ſeqq. de in jus voc.* inque eum quinquaginta quoque aureorum judicium datur. *l. pen. & ult. eod.*

QUI VI EXEMERIT] Adverſus hunc datur actio in id, quanti ea res erit ab actore æſtimata. *l. 1. l. pen. & paſſ. ne quis eum, qui in jus voc.* &c.

ALIAS INNUMERABILES] ὑπερβολικῶς, pro *multas & varias:* veluti, de dejectis vel effuſis, de ſuſpenſis vel poſitis, contra nautas, caupones, ſtabularios. *ſup. tit. præc.* contra calumniatores in quadruplum. §. 25. *inf. eod.* item contra menſorem. *D. ſi menſ. falſ. mod.* &c.

13. PRÆJUDICIALES ACTIONES] Præjudicia ſive actiones præjudiciales recte definiuntur à Th. formulæ ſola intentione conſtantes, quæ condemnationem non habent. Nihil enim hic petitur reſtitui, ſed tantum ut talis declaretur actor, qualem ſe eſſe contendit.

IN REM ESSE VIDENTUR] Quia his omnibus, qui agit, aliquid ſuum vindicat; dominus jus dominicum, ſervus libertatem, patronus jus patroni, &c.

AN ALIQUIS LIBER] Præjudicialis actio de libertate, etiam cauſa liberalis & liberale judicium dicitur. *D. & C. de lib. cauſ.*

UNA

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

quis liber, an libertus ſit, vel ſervus, vel de partu agnoſcendo. Ex quibus fere una illa legitimam cauſam habet, per quam quæritur, an aliquis liber ſit: ceteræ ex ipſius prætoris juriſdictione ſubſtantiam capiunt.

An res ſua condici poſſit.

14. Sic itaque diſcretis actionibus, certum eſt, non poſſe actorem ſuam rem ita ab aliquo petere, *Si paret eum dare oportere.* Nec enim quod actoris eſt, id ei dari oportet: ſcilicet, quia dari cuiquam id intelligitur, quod ita datur, ut ejus fiat: nec res, quæ jam actoris eſt, magis ejus fieri poteſt. Plane odio furum, quo magis pluribus actionibus teneantur, effectum eſt, ut extra pœnam dupli aut quadrupli, rei recipiendæ, teneantur, *ſi pareat eos dare oportere*: quamvis ſit adverſus eos etiam hæc in rem actio, per quam rem ſuam quis eſſe petit.

De

UNA LEGITIMAM CAUSAM] Utpote quæ ex lege 12 tabb. deſcendit. *l.* 2. §. 24. *de orig. jur.*

CETERÆ EX IPSIUS PRÆTORIS] De partu tamen agnoſcendo quædam cauta ſunt SCtis. *l.* 1. *l.* 3. §. 1. *de lib. agnoſ.*

14. DARI ID INTELLIGITUR] Verbum *dare*, cujus alias eſt latior ſignificatio, in hac formula, *Aio te mihi dare oportere*, ſignificat dominum transferre: ita dare, ut ejus, cui datur, fiat: uti & in ſtipulatione dandi. *l.* 75. §. *ult. de verb. oblig.*

NEC, &c. MAGIS EJUS FIERI] Unde quoque eſt, quod nemo rem ſuam ſibi dari utiliter ſtipulatur, *l.* 82. *de verb. obl.* quod res ſua legatario inutiliter legatur. §. 10. *ſup. de legat.*

ODIO FURUM] Nemo rem ſuam niſi furti condicere poteſt. *l. ult. in fin. uſufr. quem. cav.*

QUO MAGIS PLURIBUS ACTIONIBUS] In

quo

De nominibus actionum.

15. Appellamus autem in rem quidem actiones, vindicationes: in perſonam vero actiones, quibus dare aut facere oportere intenditur condictiones. Condicere enim eſt denunciare priſca lingua. nunc vero abuſive dicimus, condictionem actionem in perſonam eſſe, qua actor intendit dari ſibi oportere. Nulla enim hoc tempore eo nomine denunciatio fit.

Diviſio ſecunda.

16. Sequens illa diviſio eſt, quod quædam actio

---

quo cernitur odium furum. Condictio adverſus furem competit, etiamſi non poſſideat. §. *ult. ſup. de obl. ex del* & ſufficit hic actorem dicere, ſe eſſe dominum, quamvi non probet.

15. APPELLAMUS] Ulpianus, *l. 25. de obl. & act*

VINDICATIONES] Vindicare proprie eſt rem aliquam ſibi aſſerere, & ſuam eſſe dicere. Gell. 20. c. 10 De vindiciis, & lite vindiciarum, vid. Feſt. & Aſcon. 3 Verr.

CONDICTIONES] Quædam tamen actiones in perſonam hoc nomen ſibi velut proprium fecerunt. *l. 36 h. t.* ut condictio certi, indebiti, ſine cauſa, ob cauſam dati, triticaria, ex lege, &c.

CONDICERE EST DENUNCIARE] Donat *ad Phorm. act. 1. ſcen. 2.* Feſtus, *Condictio in diem certum, eſt ejus rei, qua de agitur, denunciatio.* Significat autem denunciationem mutuam, ſeu utriuſque litigantium: Condicere enim eſt ſimul dicere, & diem in commune dicere quo in judicium veniatur.

NULLA HOC TEMPORE DENUNCIATIO] Hodie oblato libello citatorio 20 dierum induciæ reo indulgentur, ut ſecum interim deliberet, cedere, an contendere malit. *auth. offeratur. C. de lit. cont.*

16. QUÆDAM REI PERSEQUENDÆ, QUÆDAM POENÆ] Rei nomine hic intelligitur, quicquid eſt

actiones rei perſequendæ gratia comparatæ ſunt, quædam pœnæ perſequendæ, quædam miſtæ ſunt.

De rei perſecutoriis.

17. Rei perſequendæ cauſa comparatæ ſunt omnes in rem actiones. Earum vero actionum, quæ in perſonam ſunt, eæ quidem, quæ ex contractu naſcuntur, fere omnes rei perſequendæ cauſa comparatæ videntur: veluti, quibus mutuam pecuniam, vel in ſtipulatum deductam petit actor: item commodati, depoſiti, mandati, pro ſocio, ex empto, vendito, locato, conducto. Plane ſi depoſiti agatur eo nomine, quod tumultus, incendii, ruinæ, naufragii cauſa depoſitum ſit, in duplum actionem Prætor reddit: ſi modo cum ipſo, apud quem depoſitum ſit; aut cum herede ejus, de dolo ipſius, agitur: quo caſu miſta eſt actio.

De

---

eſt extra pœnam legitimam: pœnæ nomine ea dumtaxat, quæ certo jure conſtituta eſt. *l. 35. C. h. t.*

17. QUÆ EX CONTRACTU NASCUNTUR] Illæ omnes rei perſecutionem continent, quibus perſequimur, quod ex patrimonio nobis abeſt. *d. l. 35. h. t.* Ex patrimonio nobis abeſſe dicitur, 1. Quod eſt in patrimonio, ſed ab alio tenetur. 2. Quod eſſe deſiit, ſed ex obligatione reſtituendum. 3. Quod nobis debetur ex contractu. 4. Quod ejus, quod nobis abeſt, æſtimationem continet. quo etiam refero pœnam conventione promiſſam. *§. ult. ſup. de verb. obl.*

TUMULTUS, INCENDII, &c.] Hæc actio in duplum datur adverſus inficiantem & fallentem fidem: in confitentem vero tantum in ſimplum actio eſt. *l. 1. § 1. & 3. ſeqq depoſ. §. 26. inf. eod.*

CUM HEREDE EJUS, DE DOLO IPSIUS] De dolo ipſius heredis ſcil. nam ob dolum defuncti, in heredem, in ſimplum dumtaxat, redditur. *d. l. 1. §. 1. l. 18 depoſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De pœnæ perſecutoriis.

18. Ex maleficiis vero proditæ actiones, aliæ tantum pœnæ perſequendæ cauſa comparatæ ſunt; aliæ tam pœnæ, quam rei perſequendæ, & ob id miſtæ ſunt. Pœnam enim tantum perſequitur quis actione furti. Sive enim manifeſti agatur, quadrupli; ſive non manifeſti, dupli; de ſola pœna agitur. nam ipſam rem propria actione perſequitur quis, id eſt, ſuam eſſe petens: ſive fur ipſe eam rem poſſideat, ſive alius quilibet. Eo amplius adverſus furem etiam condictio eſt rei.

De mixtis, hoc eſt, rei & pœnæ perſecutoriis.

19. Vi autem bonorum raptorum actio miſta eſt, quia in quadruplo, rei perſecutio continetur: pœna autem tripli eſt. Sed & Legis Aquiliæ actio de damno injuria dato, miſta eſt: non ſolum, ſi adverſus inficiantem in duplum agatur, ſed interdum & ſi in ſimplum quiſque agat: veluti, ſi quis hominem claudum aut lu-

---

18. ALIÆ TANTUM POENÆ PERSEQUENDÆ] Paul. *l.* 35. *h. t.* perſecutionem ejus, quod ex patrimonio nobis abeſt, opponit perſecutioni pœnæ. Itaque illæ actiones pœnæ perſecutionem habent, quibus perſequimur quod ex patrimonio nobis non abeſt: uno verbo, quibus perſequimur pœnam legitimam.

NAM IPSAM REM PROPRIA ACTIONE, &c.] §. *ult. de obl. quæ ex del. naſc.* §. 14. *ſup. h. t. l.* 7. §. 1. *de cond furt.*

19. IN QUADRUPLO REI PERSECUTIO] *ſup. de vi bon. rapt. in pr.*

SI ADVERSUS INFICIANTEM] Actio damni injuria ex Lege Aquilia inficiatione creſcit in duplum. §. *ult. ſup. de obl. quæ quaſ. ex. contr.*

IN

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

luſcum occiderit, qui in eo anno integer & magni pretii fuerit: tanti enim damnatur, quanti is homo eo in anno plurimi fuerit, ſecundum jam traditam diviſionem. Item miſta eſt actio contra eos, qui relicta ſacroſanctis Eccleſiis, vel aliis venerabilibus locis, legati vel fideicommiſſi nomine, dare diſtulerint: uſque adeo, ut etiam in judicium vocarentur. tunc enim & ipſam rem, vel pecuniam, quæ relicta eſt, dare compelluntur, & aliud tantum pro pœna: & ideo in duplum ejus fit condemnatio.

De mixtis, id eſt, tam in rem, quam in perſonam.

20. Quædam actiones miſtam cauſam obtinere videntur, tam in rem, quam in perſonam: qua-

---

IN EO ANNO PLURIMI] Aut diebus triginta proximis, ex Legis Aquiliæ capite tertio. §. 9. & §. 14. *ſup. de Leg. Aquil.*

ALIIS VENERABILIBUS LOCIS] Puta noſocomiis, xenodochiis, orphanotrophiis, aliiſque piis locis. *tit. C. de epiſc. & cler.*

LEGATI VEL FIDEICOMMISSI NOMINE] Hæc una actio quaſi ex contractu duobus caſibus mixta eſt, & in duplum conſtituta, ſi reus inficiatus erit. §. *ult. ſup. de obl. quæ quaſ. ex contr.* ſi tamdiu ſolvere diſtulerit, dum in jus vocaretur. §. 26. *inf. eod.* Schol. Th. οὐ μόνον ἐξαρνήσεως, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὑπερθέσεως ἡ δίπλωσις εἰσάγεται. τοῦτο εἴρηται βιβ. α. τοῦ κωδ. τιτ. γ. διατ. με. hoc eſt, *l.* 45. *C. de epiſc. & cler.* In edit. Gothof. & Pac. eſt *l.* 46.

20. TAM IN REM, QUAM IN PERSONAM] In rem eſſe videntur, quia in his quiſque de re ſua agit; in perſonam, quia dantur adverſus eum, qui propter communionem aut terminorum confuſionem nobis obligatus eſt. *l.* 1. *fin. reg. l.* 1. *fam. erc.* & cum re etiam perſonales præſtationes perſequuntur. *l.* 22. §. 4. *fam. erc. l.* 3. *comm. div.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

qualis eſt familiæ erciſcundæ actio, quæ competit coheredibus de dividenda hereditate. Item communi dividundo, quæ inter eos redditur, inter quos aliquid commune eſt, ut id dividatur. Item finium regundorum actio, qua inter eos agitur, qui confines agros habent. In quibus tribus judiciis permittitur judici, rem alicui ex litigatoribus ex bono & æquo adjudicare: &, ſi unius pars prægravari videbitur, eum invicem certa pecunia alteri condemnare.

Diviſio tertia.

21. Omnes autem actiones vel in ſimplum conceptæ ſunt, vel in duplum, vel in triplum, vel in quadruplum; ulterius autem nulla actio extenditur.

De actionibus in ſimplum.

22. In ſimplum agitur: veluti, ex ſtipulatione,

QUÆ COMPETIT COHEREDIBUS] Tres hæ actiones, familiæ erciſcundæ, communi dividundo, finium regundorum, ex lege 12 tabularum deſcendunt. *l.* 1. *fam. erc. l. ult. fin. reg.* quæ ideo conſtitutæ, ut communio, cujus materia diſcordias excitare ſolet, *l.* 77. §. 20. *de leg.* 2. tollatur. Pac.

QUI CONFINES AGROS HABENT] Ut fines regantur. Regi fines dicuntur, quoties unuſquiſque ager propriis finibus terminatur.

IN QUIBUS TRIBUS JUDICIIS] Quid judicem in unoquoque horum judiciorum ſequi oporteat, explicatur plenius *inf.* §. 4. & 2 *ſeq. de off. jud.*

21. VEL IN SIMPLUM, VEL IN DUPLUM, &c.] Hæc diviſio docet, quantum peti oporteat, & quouſque in pœna, ſupra id quod nobis abeſt, petendo progredi liceat.

22. IN SIMPLUM AGITUR] In ſimplum ſunt omnes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

tione, ex mutui datione, ex empto, vendito, locato, conducto, mandato, & denique ex aliis quamplurimis cauſis.

In duplum.

23. In duplum agimus: veluti, furti nec manifeſti, damni injuriæ ex Lege Aquilia, depoſiti ex quibuſdam cauſis. Item, ſervi corrupti: quæ competit in eum, cujus hortatu conſiliove ſervus alienus fugerit, aut contumax adverſus dominum factus eſt, aut luxurioſe vivere cœperit, aut denique quolibet modo deterior factus ſit. In qua actione earum etiam rerum, quas fugiendo ſervus abſtulerit, æſtimatio deducitur. Item, ex legato, quod venerabilibus locis relictum eſt, ſecundum ea, quæ ſupra diximus.

In

---

omnes actiones, quæ rei perſecutionem continent, etiamſi ſint ex delicto: quales condictio furtiva & actio rerum amotarum. *l.* 7. §. 1. *&* 2. *de cond. furt. l.* 21. §. *pen. de act. rer. am.*

23. EX LEGE AQUILIA] Adverſus inficiantem ſcilicet. §. 26. *inf. eod.*

DEPOSITI EX QUIBUSDAM CAUSIS] Quæ comprehenſæ ſunt edicto, nempe tumultus, incendii, ruinæ, naufragii. *l.* 1. §. 1. *depoſ.* §. 17. *ſup. eod.* Qui hoc depoſitum fallit, tenetur in duplum. *d.* §. 26.

SERVI CORRUPTI] *l.* 1. *cum ſeqq. de ſerv. corrupt.* filiofam. corrupto actio utilis competit officio judicis æſtimanda. *l.* 14. §. 1. *eod.*

DETERIOR FACTUS SIT] Ex conſtitutione Juſtiniani, etiamſi deterior ſervus factus non ſit, conatus tamen punitur. §. 8. *ſup. de obl. quæ ex del.*

QUAS SERVUS ABSTULERIT] Duplatur enim omne damnum. *l.* 10. *de ſerv. corrupt.*

LEGATO, QUOD VENERABILIBUS LOCIS] §. 17. *ſup. eod.* §. 26. *inf. eod.*

In triplum.

24. Tripli vero agimus, cum quidam majorem vera æſtimatione quantitatem in libello conventionis inſerunt, ut ex hac cauſa viatores, id eſt, executores litium, ampliorem ſummam ſportularum nomine exigerent. tunc enim id, quod propter eorum cauſam damnum paſſus fuerit reus, in triplum ab actore conſequetur: ut in hoc triplo etiam ſimplum, in quo damnum paſſus eſt, connumeretur. Quod noſtra conſtitutio introduxit, quæ in noſtro Codice fulget, quam procul dubio certum eſt ex lege condictitia emanare.

In quadruplum.

25. Quadrupli [autem agitur] veluti, furti manifeſti: item de eo, quod metus cauſa factum ſit; deque ea pecunia, quæ in hoc data ſit, ut is, cui datur, calumniæ cauſa negotium ali-

---

24. AMPLIOREM SUMMAM SPORTULARUM NOMINE] Sportulas appellat mercedes ſive ſalaria executorum, ut conſtat ex *l.* 33. §. 5. *C. de epiſc. & cler. l.* 12. *C. de prox. ſac. ſcrin. lib.* 12. *l. ult. C. de fruct. & lit. exp.* Græci ἐκβιβαστικὰ reddunt. Oſtendit autem hic locus, ſportulas à reo exigi ſolitas pro modo quantitatis petitæ.

QUAM PROCULDUBIO CERTUM] Leg. ut in vett. *Ex qua dubio procul eſt ex lege condictitiam emanare.* Ruſſard. Cont. Cujac. & ita quoque Teoph. Conſtitutio Juſtiniani non extat.

25. QUOD METUS CAUSA] Actio quod metus cauſa, ſi res arbitrio judicis non reſtituatur, in quadruplum intra annum datur. *l.* 14. §. 1. *quod met. ca.* mixta autem eſt, non mere pœnalis. *l.* 14. §. 9. *cum ſeqq.*

CALUMNIÆ CAUSA NEGOTIUM] *l.* 1. *l.* 3. *de Calumniat.* Et hæc item actio mixta eſt conjunctim pœnam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

alicui faceret, vel non faceret. Item ex lege condictitia noſtra conſtitutio oritur, in quadruplum condemnationem imponens iis executoribus litium, qui contra noſtræ Conſtitutionis normam à reis quidquam exegerint.

Subdiviſio actionum in duplum.

26. Sed furti quidem nec manifeſti actio, & ſervi corrupti, à ceteris, de quibus ſimul locuti ſumus, eo differunt, quod hæ actiones omnimodo dupli ſunt, at iſtæ, (id eſt, damni injuriæ ex Lege Aquilia, & interdum depoſiti) inficiatione duplicantur; in confitentem autem in ſimplum dantur. Sed illa, quæ de iis competit, quæ relicta venerabilibus locis ſunt, non ſolum inficiatione duplicatur, ſed etiam ſi diſtulerit relicti ſolutionem, uſque quo juſſu magiſtratuum conveniatur. In confitentem vero antequam juſſu magiſtratuum conveniatur, ſolventem, ſimpli redditur.

Sub-

---

nam & rem perſequens. *l.* 5. §. 1. *d. t.* Eſt autem negotium alicui facere calumniæ cauſa, judicio calumnioſo aliquem vexare. Quint. *lib.* 5. *c.* 12.

EX LEGE CONDICTITIA NOSTRA CONSTITUTIO] Leg. *Ex lege condictitia ex noſtra conſtitutione oritur.* Ex lege condictitia, id eſt, condictitia actio ex lege quomodo & Th. hunc locum interpretatur. Hanc actionem & ipſam mixtam eſſe apparet ex *Nov.* 124. *c.* 3.

26. OMNIMODO DUPLI] Id eſt, ſive reus fateatur, ſive inficietur. Th.

INTERDUM DEPOSITI] Depoſiti ſcilicet miſerabilis. *l.* 1. §. 1. *depoſ.*

IN CONFITENTEM IN SIMPLUM] Poteſt itaque hic reus evitare pœnam confitendo.

USQUEQUO JUSSU MAGISTRATUUM] Fruſtratione & dilatione ſolutionis uſque dum judicio conveniatur. §. 19. *ſup. eod.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Subdiviſio actionum in quadruplum.

27. Item, actio de eo, quod metus cauſa factum ſit, à cæteris, de quibus ſimul locuti ſumus, eo differt, quod ejus natura tacite continetur, ut, qui judicis juſſu ipſam rem actori reſtituat, abſolvatur: quod in ceteris caſibus non eſt ita: ſed omnimodo quiſque in quadruplum condemnatur, quod eſt & in furti manifeſti actione.

Diviſio quarta. De actionibus bonæ fidei.

28. Actionum autem quædam bonæ fidei ſunt, quædam ſtricti juris. Bonæ fidei ſunt hæ: ex empto, vendito, locato, conducto, negotiorum geſtorum, mandati, depoſiti, pro ſocio, tutelæ, commodati, pignoratitia, familiæ erciſcundæ, communi dividundo, præſcriptis ver-

27. UT QUI JUSSU JUDICIS] In actione quod metus cauſa, reo convento pœnam evitare conceditur, rem de qua agitur, arbitrio judicis ante ſententiam reſtituendo. *l.* 14. §. 1. *quod mét. cauſ.*

28 QUÆDAM BONÆ FIDEI] Id eſt, liberæ poteſtatis judicis, concluſæ tamen intra regulam bonæ fidei. Cic. *in Top.* & 3. *de Off.* Sen. 3. *de Benef.* & 2. *de Clem.*

QUÆDAM STRICTI JURIS] Strictæ, ſtricti judicii. *l.* 5. §. *ult. de in lit. jur.* in quibus poteſtas judicis formulæ adſtricta eſt. Sen. 2. *de Clem. Clementia liberum arbitrium habet. nec ſub formula, ſed ex æquo & bono judicat.*

BONÆ FIDEI SUNT HÆ] ὁριστικῶς. unde intelligimus & omnes quæ hic enumerantur, eſſe bonæ fidei, & ſolas. Cæteræ ſunt ſtricti juris, utique, ſi non ſint arbitrariæ. de quibus *inf.* §. 31.

PRÆSCRIPTIS VERBIS] Non omnes, ſed illæ duæ dumtaxat, æſtimatoria, & ex permutatione, propter affinitatem quam habent cum emptione. *l.* 1. *de æſtim. act. l.* 1. *de contr. empt.*

No-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

verbis, quæ de æſtimato proponitur, & ea quæ ex permutatione competit, & hæreditatis petitio. Quamvis enim uſque adhuc incertum erat, inter bonæ fidei judicia connumeranda hereditatis petitio eſſet, an non: noſtra tamen conſtitutio aperte eam eſſe bonæ fidei diſpoſuit.

De rei uxoriæ actione in ex ſtipulatu actionem transfuſa.

29. Fuerat antea & rei uxoriæ actio una ex bonæ fidei judiciis: ſed cum, pleniorem eſſe ex ſtipulatu actionem invenientes, omne jus, quod res uxoria antea habebat, cum multis diviſionibus, in actionem ex ſtipulatu, quæ de dotibus exigendis proponitur, tranſtulerimus; merito rei uxoriæ actione ſublata, ex ſtipulatu actio, quæ pro ea introducta eſt, naturam bonæ fidei judicii tantum in exactione dotis meruit, ut bonæ fidei ſit: ſed & tacitam ei dedimus hypothecam. Præferri autem aliis creditoribus

NOSTRA CONSTITUTIO EAM ESSE BON. FID.] *l. ult. C. de pet. her.* Ratio eſt, quia petitio hereditatis, etſi actio eſt in rem, habet tamen quaſdam præſtationes perſonales. *l. 25. §. propen. D. eod* propter quas ad naturam actionis negotiorum geſtorum accedit, & mixta perſonalis dicitur. *l. 7. C. eod.*

29. REI UXORIÆ ACTIO] Antiqua rei uxoriæ ſeu de dote actio naturam bonæ fidei obtinebat. *l. 21. ſol. matr.* Cic. *in Top.* & 3. *Offic.*

PLENIOREM EX STIPULATU] Propterea quod actio ex ſtipulatu quædam commoda habebat, quæ non erant in actione rei uxoriæ. *l. un. §. 3.* & *aliquot ſeqq. C. de rei ux. act.*

SED ET TACITAM HYPOTHECAM] Quatuor ſingularia hic à Juſtiniano conſtituta. 1. ut actio ex ſtipulatu mulieri detur, quamvis nulla ſtipulatio de dote red-

 denda

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

bus in hypothecis tunc cenſuimus, cum ipſa mulier de dote ſua experiatur, cujus ſolius providentia hoc induximus.

De poteſtate judicis in judicio bonæ fidei, & de compenſationibus.

30. In bonæ fidei judiciis libera poteſtas permitti videtur judici ex bono & æquo æſtimandi, quantum actori reſtitui debeat. In quo & illud continetur, ut, ſi quid invicem præſtare actorem oporteat, eo compenſato, in reliquum is, cum quo actum eſt, debeat condemnari. Sed & in ſtricti juris judiciis ex reſcripto divi Marci, oppoſita doli mali exceptione, compenſatio inducebatur. Sed noſtra conſtitutio eaſdem

---

denda interpoſita. 2. ut actio illa in hoc caſu ſit bonæ fidei. 3. ut adjunctam habeat hypothecam bonorum mariti. *d. l. unic.* §. 1. 4. ut ex hac cauſa mulier præferatur omnibus aliis creditoribus, quamvis antiquiorem hypothecam habentibus. *l. ult. C. qui pot. in pign. Nov. 97. c. 3. & 4.*

CUJUS SOLIUS PROVIDENTIA] His verbis excluduntur tantum heredes mulieris extranei. *d. l. un.* §. 6. Etenim privilegium dotis ad liberos tranſit. *d. l. ult. verſ. exceptis. Nov. 91.*

30. LIBERA POTESTAS PERMITTI JUDICI] Hinc eſt quod bon. fid. judicia paſſim appellantur arbitria; & judices additi, arbitri *l. 24. depoſ. l. 43. l. ult. fam. erc. l. 15. l. 17. C. eod. l. 18. comm. div. l. 38. pro ſoc.* Cic. & Sen. *ubi ſup.*

IN RELIQUUM DEBEAT CONDEMNARI] Aut ſi nihil reliquum, abſolvi. *l. 4. l. 11. C. de compenſ.* Nam compenſatio eſt debiti & crediti inter ſe contributio. *l. 1. D. eod.* Unde Græcis ἀντέλλογος dicitur.

OPPOSITA DOLI MALI EXCEPTIONE] Quæ initio litis conteſtanda erat. In bon. fid. vero judiciis admittebatur compenſatio ipſo jure, & citra exceptionem proprie dictam.

No-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

dem compenſationes, quæ jure aperto nituntur, latius introduxit, ut actiones ipſo jure minuant, ſive in rem, ſive in perſonam, ſive alias quaſcumque: excepta ſola depoſiti actione, cui aliquid compenſationis nomine opponi, ſane iniquum eſſe credimus: ne ſub prætextu compenſationis depoſitarum rerum quis exactione defraudetur.

De actionibus arbitrariis.

31. Præterea quaſdam actiones arbitrarias, id eſt, ex arbitrio judicis pendentes, appellamus, in quibus, niſi arbitrio judicis is, cum quo

---

Nostra constitutio] Extat in *l. ult. C. de compenſ.*

Quæ aperto jure nituntur] Quæ ex cauſa liquida objiciuntur, id eſt, cum apertum eſt jus debitoris, qui ſibi viciſſim quid deberi intendit. *d. l. ult.*

Ipso jure minuant] Oppoſita tamen defenſione compenſationis: Judex enim divinare non poteſt, an actor viciſſim quid debeat. *§. pen. inf. eod.*

Sive in rem, &c.] Nimirum cum pro re pecunia præſtanda eſt: Ponendi enim termini habiles: nempe ſi res, de quibus compenſandis agitur, compenſationem admittant, id eſt, pondere, numero, menſura conſtent. arg. *l.* 18. *de pign. act. l.*22. *de compenſ. l.*4. *C. eod.* Nam ſpeciei ad ſpeciem, &c. compenſatio non eſt. Accurſ.

Excepta sola depositi actione] Et ea, qua poſſeſſio rei alienæ perperam occupatæ, repetitur. *d. l. ult. C. de compenſ.*

31. Præterea] Id eſt, præter actiones modo memoratas bonæ fidei & ſtricti juris. *l.* 5. *de in lit. jur. l.* 3. *§.* 1. *de uſur.*

Ex arbitrio judicis pendentes] Nam ſi reus arbitrio judicis paret, abſolvitur: ſi non paret, condemnatur, & plerumque gravius atque in aliud, quam quod facere juſſus erat. *l.* 14. *§.* 1. *quod met. ca. l.* 46. *& ſeq. de rei vind. l.* 5. *l.* 8. *de in lit. jur.*

Vel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

quo agitur, actori ſatisfaciat: veluti, rem reſtituat, vel exhibeat, vel ſolvat, vel ex noxali cauſa ſervum dedat, condemnari debeat. Sed iſtæ actiones tam in rem, quam in perſonam inveniuntur. In rem: veluti, Publiciana, Serviana de rebus coloni, quaſi Serviana, quæ etiam hypothecaria vocatur. In perſonam: veluti, quibus de eo agitur, quod vi aut metus cauſa, aut dolo malo factum eſt. Item, cum id, quod certo loco promiſſum eſt, petitur. Ad exhibendum quoque actio ex arbitrio judicis pendet. In his enim actionibus & cæteris ſimilibus, permittitur judici ex bono & æquo, ſecundum cujuſque rei, de qua actum eſt, naturam, æſtimare, quemadmodum actori ſatisfieri oporteat.

Quin-

VEL EX NOXALI CAUSA] Puta, ſi adverſus dominum noxaliter agatur ea actione, quæ & ipſa arbitraria eſſet, ſi cum domino ageretur directo: puta quod metus cauſa, aut de dolo. Don. *n.* 12.

VELUTI PUBLICIANA] *l.*16.§.3. *de pign.* & vel maxime rei vindicatio. arg. *l.*46. *& ſeq. de rei vind. l.* 5. *l.* 8. *de in lit. jur.*

QUOD METUS CAUSA, AUT DOLO] *l.*14. §.4. *quod. met. ca. l.* 18. *de dol.*

QUOD CERTO LOCO] Hæc alia longe ratione arbitraria dicitur, quam cæteræ: quippe quæ origine ſua eſt ſtricti juris; ſed ex accidenti, quod alio loco intentatur, fit arbitraria: & ideo ſic appellatur, quia arbitrio judicis æſtimandum permittitur, quanti litigatorum interſit, potius ſolvi loco conſtituto. *l.* 2. *quod cert. loc.* §. 33. *verſ. loco plus petitur. inf. eod.*

ET CÆTERIS SIMILIBUS] Hujus quoque generis eſt Actio rerum amotarum. *l.* 8. §. 1. *de act. rer. am.* Calviſiana, *l.* 5. *ſi quid in fraud. patr.* Pauliana. arg. *l.* 8. *l.* 10. §. 20. *quæ in fraud. cred.* &c.

32. QUAN-

Quinta diviſio. De incertæ quantitatis petitione.

32. Curare autem debet judex, ut omnino, quantum poſſibile ei ſit, certæ pecuniæ vel rei ſententiam ferat, etiamſi de incerta quantitate apud eum actum eſt.

De pluris petitione.

33. Si quis agens, intentione ſua plus complexus fuerit, quam ad eum pertineat, cauſſa cadebat, id eſt, rem amittebat: nec facile in integrum reſtituebatur à Prætore, niſi minor erat viginti quinque annis. Huic enim, ſicut in aliis cauſſis, cauſſa cognita, ſuccurrebatur, ſi lapſus juventute fuerat; ita & in hac cauſſa ſuccurri ſolitum erat. Sane, ſi tam magna cauſſa juſti erroris interveniebat, ut etiam conſtantiſſimus quiſque labi poſſet, etiam majori viginti

---

32. QUANTUM POSSIBILE EST] Interdum enim natura rei id non patitur; veluti, ſi plures res disjunctim, vel generaliter promiſſæ, petantur: nam judex non poteſt electionem, quæ hic reo competit, ei adimere, in unam certam rem eum condemnando.

DE INCERTA QUANTITATE] Puta de eo, quod intereſt, cujus quantitas eſt incerta. *§. ult. ſup. de verb. obl. l. 68. eod. l. 24. de reg. jur.*

33. CAUSA CADEBAT] Hinc apud Plautum in Moſtellaria *act. 3. ſcen. 1. Velim quidem hercle, ut uno nummo plus petat.* Cauſa cadere, formula cadere aut excidere, eſt litem perdere, ut ex Cic. 1. *de Orat.* & *pro Roſc. Comœd.* Suet. *in Claud. c.* 14. Sen. *epiſt.* 48. diſcimus.

NISI MINOR 25 ANNIS] Huic cauſa cognita ſubveniebatur per reſtitutionem in integrum ex edicto generali *de Minorib.*

ETIAM MAJORI] Ex illa parte Edicti de majoribus reſtituendis: *Item, ſi qua alia mihi cauſa juſta eſſe videbitur,* &c. *l. 1. in fin. ex quib. ca. maj.*

ginti quinque annis ſuccurrebatur: veluti, ſi quis totum legatum petierit, poſt deinde prolati fuerint codicilli, quibus aut pars legati adempta ſit, aut quibuſdam aliis legata data ſint: quæ efficiebant, ut plus petiiſſe videretur petitor, quam dodrantem: atque ideo Lege Falcidia legata minuebantur. Plus autem quatuor modis petitur: re, tempore, loco, & cauſſa. Re; veluti, ſi quis pro decem aureis, qui ei debebantur, viginti petierit: aut ſi is, cujus ex parte res eſt, totam eam, vel majorem partem ſuam eſſe intenderit. Tempore; veluti, ſi quis ante diem, vel ante conditionem petierit. Qua enim ratione, qui tardius ſolvit, quam ſolvere deberet, minus ſolvere intelligitur; eadem ratione, qui præmature petit, plus petere videtur. Loco plus petitur, veluti, quum quis id, quod certo loco [ſibi dari] ſtipulatus eſt, alio loco petit ſine commemoratione illius loci, in quo ſibi dari ſtipulatus eſt: verbi gratia, ſi is, qui ita ſtipulatus fuerit, *Epheſi dare ſpondes?* Romæ pure intendat ſibi dari oportere. Ideo au-

---

ATQUE IDEO LEGE FALCIDIA] *l.73. §.ult. ad leg. Falc. l.1. §.5. quod legat.* Rectior erit ſententia, ſi legamus, *ideo quod Lege Falcidia legata minuuntur.* Hotom.

PLUS QUATUOR MODIS] Paul.1.*ſent.*10. *Cauſa cadunt aut loco, aut ſumma, aut tempore, aut quantitate. Loco, ſi alibi; ſumma, ſi plus, quam damus, petimus; tempore, petendo ante tempus; qualitate, ejuſdem ſpeciei rem meliorem poſtulantes.*

VEL ANTE CONDITIONEM] Quæ modo efficiat, ut ante debeatur aliquid, quo dici poſſit ante agendo plus peti: veluti, ſi quis dare promiſerit, ſi morietur. Alias pendente conditione petens, non male aut perperam agere dicitur, ſed nihil agere. *l. un. in fin. quand. di. uſuſf. leg. l. 36. de ſolut.*

ROMÆ PURE INTENDAT] Id eſt, ſine commemo-

autem plus petere intelligitur, quia utilitatem, quam haberet promiſſor, ſi Epheſi ſolveret, adimit ei pura intentione. Propter quam cauſam alio loco petenti arbitraria actio proponitur, in qua ſcilicet ratio habetur utilitatis, quæ promiſſori competitura fuiſſet, ſi illo loco ſolveret, quo ſe ſoluturum ſpopondit. Quæ utilitas plerumque in mercibus maxima invenitur: veluti, vino, oleo, frumento: quæ per ſingulas regiones diverſa habent pretia. Sed & pecuniæ numeratæ non in omnibus regionibus ſub eiſdem uſuris fœnerantur. Si quis tamen Epheſi petat, id eſt, eo loco petat, in quo ut ſibi detur, ſtipulatus eſt, pura actione recte agit: idque etiam Prætor monſtrat: ſcilicet, quia utilitas ſolvendi ſalva eſt promiſſori. Huic autem, qui loco plus petere intelligitur, proximus eſt, qui cauſa plus petit :ut ecce, ſi quis ita à te ſtipuletur,

---

memoratione loci, in quo dari ſibi ſtipulatus eſt, ut modo dixit, & omiſſa arbitri formula. Nam pura intentio è regione hic opponitur arbitrariæ.

Arbitraria actio proponitur] Quæ quam ob cauſam introducta ſit, docet Cajus, *l.* 1. *de eo quod certo loc.*

Ratio utilitatis, quæ promiſſori] Pluris petitio hic æſtimatur ex damno promiſſoris, cui pura intentione adimitur utilitas, quam habiturus eſſet ſi eo loco ſolveret, in quo ſe ſoluturum promiſit.

In mercibus maxima] Conſtat enim varia eſſe rerum pretia per ſingulas civitates & regiones, maxime vini, olei, frumenti, &c. *l.* 3. *d. tit.*

Quia utilitas solvendi salva promissori] Id eſt, ratio utilitatis, quæ promiſſori competitura fuiſſet, ſi alio loco ſolveret, non habetur: nam, cum eo loco convenitur, quo dare promiſit, ejus nihil intereſt ratione loci. Fabrot.

Qui causa plus petit] Cauſa hic ſignificat modum ſeu qualitatem obligationis. Paul. 1. *ſent.* 10.

Pro-

tur, *Hominem Stichum, aut decem aureos dare ſpondes?* deinde alterum petat: veluti, hominem tantum, aut decem aureos tantum. Ideo autem plus petere intelligitur, quia in eo genere ſtipulationis, promiſſoris eſt electio, utrum pecuniam an hominem ſolvere malit. Qui igitur pecuniam tantum, vel hominem tantum ſibi dari oportere intendit, eripit electionem adverſario: & eo modo ſuam quidem conditionem meliorem facit, adverſarii vero ſui deteriorem. Qua de cauſa talis in ea re prodita eſt actio, Ut quis intendat hominem Stichum, aut aureos decem ſibi dari oportere, id eſt, ut eodem modo peteret, quo ſtipulatus eſt. Præterea, ſi quis generaliter hominem ſtipulatus ſit, & ſpecialiter Stichum petat: aut generaliter vinum ſtipulatus ſit, & ſpecialiter Campanum petat: aut generaliter purpuram ſtipulatus ſit, deinde ſpecialiter Tyriam petat; plus petere intelligitur, quia electionem adverſario tollit, cui ſtipulationis jure liberum fuit, aliud ſolvere, quam quod peteretur. Quinetiam licet viliſſi-

---

PROMISSORIS EST ELECTIO] In disjunctivis obligationibus electio rei eſt. *l.* 10. *in fin. de jur. dot.*

SI QUIS GENERALITER] Sicut in promiſſione alternativa electio promiſſori tribuitur, ita & in promiſſione generis. *l.* 32. *in fin. de cond. ind. l.* 52. *mandat. l.* 106. *de verb. obl.*

SPECIALITER CAMPANUM PETAT] Vina Campana ſcriptores inter generoſiſſima numerant. Varr. 1. *de re ruſt.* 2. Strab. *lib.* 5. qualia illa, Cæcubum, Falernum, Maſſicum, Formianum, Calenum, Horatii carminibus celebrata. De plaga Campaniæ vid. Plin. *lib.* 3. *c.* 5. Flor. *lib.* 1. *c.* 16.

SPECIALITER TYRIAM] Quæ nobilior eſt. Strabo *lib.* 16. Plin. *lib.* 5. *c.* 19. & *lib.* 21. *c.* 8. Euſtat. *ad Odyſſ.* 15. ἐπαινοῦται γοῦν ἡ Τυρία πορφύρα.

liſſimum ſit, quod quis petat, nihilominus plus petere intelligitur: quia ſæpe accidit, ut promiſſori facilius ſit illud ſolvere, quod majoris pretii eſt. Sed hæc quidem antea in uſu fuerant: poſtea vero lex Zenoniana & noſtra rem coarctavit. Et ſi quidem tempore plus fuerit petitum, quid ſtatui oporteat, Zenonis divæ memoriæ loquitur conſtitutio. Sin autem quantitate, vel alio modo plus fuerit petitum; in omne, ſi quod forte damnum ex hac cauſa acciderit, ei, contra quem plus petitum fuerit, commiſſa tripli condemnatione, (ſicut ſupra diximus) puniatur.

De minoris ſummæ petitione.

34. Si minus in intentione ſua complexus fuerit actor, quam ad eum pertineat: veluti, ſi, quum ei decem aurei deberentur, quinque ſibi dari oportere intenderit: aut, ſi quum totus fundus ejus eſſet, partem dimidiam ſuam eſſe petierit: ſine periculo agit. in reliquum enim nihi-

LICET VILISSIMUM]In pluris petitione ratione cauſæ plus non tantum æſtimatur ex pretio & valore rei; ſed etiam ex facultate ſolvendi: adde & ex affectione debitoris.

ZENONIS LOQUITUR CONSTIT.] Quid hic à Zenone cautum fuerit, exponitur *inf. de except.* §. 10. Epitomen hujus conſtitutionis ex Baſilicis eruit Cujac. 12. *obſ.* 21. quæ in novis editionibus eſt *l.* 1. *C. de plus petit.*

QUANTITATE VEL ALIO MODO] Adverſus hos ait ſe hanc pœnam conſtituere, ut, ſi quid ex pluris petitione damni ſenſerit adverſarius, id petitor triplo compenſet. Refert ſe ad §. 24. *ſup. eod.* ubi nominatim de eo agit, qui dolo malo majorem debita quantitatem petit. Ipſa conſtitutio intercidit, & ideo multa hic nobis incerta relinquuntur.

34. SINE PERICULO AGIT]Quia minus petendo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

nihilominus judex adverſarium eodem judicio ei condemnat ex conſtitutione divæ memoriæ Zenonis.

Si aliud pro alio petatur.

35. Si quis aliud pro alio intenderit, nihil eum periclitari placet, ſed in eodem judicio, cognita veritate, errorem ſuum corrigere ei permittitur: veluti, ſi is, qui hominem Stichum petere deberet, Erotem petierit: aut, ſi quis ex teſtamento dari ſibi oportere intenderit, quod ex ſtipulatu debetur.

Diviſio ſexta. De peculio.

36. Sunt præterea quædam actiones, quibus non ſemper ſolidum, quod nobis debetur, perſequimur: ſed modo ſolidum perſequimur, modo minus: ut ecce, ſi in peculium filii ſervive agamus. Nam, ſi non minus in peculio ſit, quam

---

do nulla ſit reo injuria, ideo nulla quoque hujus petitionis pœna eſt.

EODEM JUDICIO] Quæ ſit horum verborum ſententia, dicam §. *proximo.*

EX CONSTITUTIONE ZENONIS] Quæ à Cujacio prodita *lib.* 12. *obſ.* 21. in editionibus Gothofr. Pacii, & aliorum, eſt *l.* 1. *C. de plus pet.*

35. IN EODEM JUDICIO] His verbis non tam denotatur judicii unitas, quam negotii apud eumdem judicem ſine nova interpellatione (quod olim neceſſarium erat) continuatio: proprie enim idem judicium ibi eſſe dici nequit, ubi nova exigitur actionis editio & litis conteſtatio. Bachov.

ERROREM CORRIGERE PERMITTITUR] Poteſt igitur actio ſemel edita, poſtea corrigi aut mutari. *l.* 3. *C. de edend.* Illud tamen tenendum eſt, ſumptus litis, quos ob vitium petitionis reus fecit, actorem ei reddere oportere.

36. QUA-

quam perſequimur, in ſolidum dominus paterve condemnatur: ſi vero minus inveniatur, eatenus condemnat judex, quatenus in peculio ſit. Quemadmodum autem peculium intelligi debeat, ſuo ordine proponemus.

De repetitione dotis.

37. Item, ſi de dote in judicio mulier agat, placet eatenus maritum condemnari debere, quatenus facere poſſit: id eſt, quatenus facultates ejus patiuntur. Itaque, ſi dotis quantitati concurrant facultates ejus, in ſolidum damnatur: ſi minus, in tantum, quantum facere poteſt. Propter retentionem quoque dotis repetitio minuitur. Nam ob impenſas in res dota-

---

36. QUATENUS IN PECULIO SIT] §. 10. ſup. eod. §. 4. *inf. tit. prox.*

37. SI DE DOTE] Hoc exempli cauſa dicitur: nam etiam cum ex aliis contractibus maritus ab uxore convenitur, idem beneficium habet. *l.* 17. *l.* 20. *de re jud. l.* 12. *ſolut. matr.*

QUATENUS FACERE POSSIT] Eleganter Th. Hermopol. ad *l.* 173. *de reg. jur.* αἰσχύνεται ὁ νόμος παῤῥησίαν ...ῦναι τῇ χθὲς καὶ πρώην συγκοινωνῷ τοῦ βίου, παντὸς ἀπογυμνῶσαι ἴδιον ἄνδρα.

QUATENUS FACULTATES] Facere poſſe civili ratione hic dicitur, qui de ſuo præſtare poteſt honeſte, ſubducto ſcilicet eo, quod illi ſatis ſit ad victum quotidianum & alimenta. *l.* 29. *in fin. l.* 30. *de re jud. l.* 6. *de ceſſ. bon. l.* 173. *de reg. jur.* & in eo tempus rei jud. ſpectatur. *l.* 15. *ſol. matr.*

OB IMPENSAS] Olim non modo neceſſarias, ſed etiam utiles. *l.* 1. *cum ſeqq. de impenſ. in res dot.* Hodie retentio permiſſa ob neceſſarias impenſas dumtaxat. *l. un.* §. 5. *C. de rei ux. act.* Qualis hæc fuerit retentio, tum quæ ſint iſtæ impenſæ, cognoſce ex *l.* 5. *de imp. in res dot. l.* 56. §. *ult. de jur. dot.*

38. CUM

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

tales factas, marito quaſi retentio conceſſa eſt: quia ipſo jure neceſſariis ſumptibus dos minuitur, ſicut ex latioribus Digeſtorum libris cognoſcere licet.

De actione adverſus parentem, patronum, ſocium & donatorem.

38. Sed & ſi quis cum parente ſuo, patronove agat: item, ſi ſocius cum ſocio judicio ſocietatis agat: non plus actor conſequitur, quam adverſarius ejus facere poteſt. Idem eſt, ſi quis ex donatione ſua conveniatur.

De compenſationibus.

39. Compenſationes quoque oppoſitæ plerumque efficiunt, ut minus quiſque conſequatur, quam ei debeatur. Nam ex bono & æquo, ha-

---

38. CUM PARENTE SUO] *l. 16. & l. ſeq. de re jud.* Parenti & Patrono hoc tributum propter reverentiam iis debitam.

SOCIUS CUM SOCIO] *d. l. 16.* Quia ſocii inter ſe quodammodo fratres ſunt. *l. 63. pro ſoc.* τάξιν τῶν ἐπέχουσιν ἀδελφῶν. Th. Hermopol. ad *l. 173. de reg. jur.*

EX DONATIONE CONVENIATUR] *l. 28. de reg. jur.* & quidem is ſolus deducto ære alieno. *l. 19. §. 1. de re jud.* Pinguius enim donatori ſuccurri placuit, quam qui verum debitum ſolvere compellitur. *l. 49. & ſeqq. d. t.*

39. COMPENSATIONES OPPOSITÆ] Etſi compenſatio ipſo jure actionem minuit, tamen in judicio opponenda & allegenda eſt: quæ allegatio proprie non eſt exceptio, ſed nuda defenſio; qualis eſt, ſi quis dicat, ſe ſolviſſe.

PLERUMQUE] Hæc particula forte adjecta eſt propter cauſam depoſiti, vectigalium, tributorum, &c. in quibus compenſationi non eſt locus. *l. 3. l. ult. C. de compenſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

habita ratione ejus, quod invicem actorem ex eadem cauſſa præſtare oportet, poterit judex in reliquum eum, cum quo actum eſt, condemnare, ſicut jam dictum eſt.

De eo, qui bonis ceſſit.

40. Cum eo quoque, qui creditoribus ſuis bonis ceſſit, ſi poſtea aliquid acquiſierit, quod idoneum emolumentum habeat, ex integro in id, quod facere poteſt, creditores experiuntur. inhumanum enim erat, ſpoliatum fortunis ſuis, in ſolidum damnari.

QUOD CUM EO, QUI IN aliena poteſtate eſt, negotium geſtum eſſe dicitur.

TITULUS VII.

Scopus, & nexus.

QUIA tamen ſuperius mentionem habuimus de actione, qua in peculium filiorum ſer-

---

EX EADEM CAUSA] Hæc verba Theophilus non agnoſcit. Et utique compenſatio etiam ex diverſa admittitur. Paul. 2. *ſent.* 5. §. *ult.*

40. QUI BONIS CESSIT] Ex Ulpiano, *l.* 4. *de ceſſ. bon.*

IDONEUM EMOLUMENTUM] Non modicum, ſed quod alicujus momenti ſit, quo Prætor moveri poſſit. *l.* 6. *l.* 7. *eod.*

EX INTEGRO] Id eſt, ἐξ ὁλοκλήρȣ, de integro, rurſus, denuo, non εἰς ὁλόκληρον in ſolidum.

TITULUS VII.

QUIA TAMEN SUPERIUS] *Titulo proxime præcedenti* §. 10. & §. 36.

ſervorumque agitur; opus eſt, ut de hac actione & de ceteris, quæ eorundem nomine in parentes dominoſve dari ſolent, diligentius admoneamus. Et quia, ſive cum ſervis negotium geſtum ſit, ſive cum iis, qui in poteſtate parentum ſunt, eadem fere jura ſervantur, ne verboſa fiat diſputatio, dirigamus ſermonem in perſonam ſervi dominique, idem intellecturi de liberis quoque & parentibus, quorum in poteſtate ſunt. Nam, ſi quid in his proprie ſervetur, ſeparatim oſtendemus.

De ſervis. Quod juſſu.

1. Si igitur juſſu domini cum ſervo negotium geſtum erit, in ſolidum Prætor adverſus dominum actionem pollicetur: ſcilicet quia is, qui ita contrahit, fidem domini ſequi videtur.

De exercitoria, & inſtitoria actione.

2. Eadem ratione Prætor duas alias in ſolidum

EADEM FERE JURA] τὸ *fere* merito additum. Nam filiusfam. ex contractu civiliter obligatur, & agi cum eo, tanquam cum patrefam. poteſt. *l.* 39. *de obl. & act.* ſecus ſe res habet in ſervo. *l.* 14. *eod.* Servus mutuam pecuniam accipiens obligat dominum de peculio: filius patrem ex ea cauſa non obligat, propter SC. Macedonianum. §. *pen. infr. eod.* 3. Si ſervus fidejuſſerit rem peculiarem non gerens, ſi judicium acceperit, compromiſerit, jusjurandum detulerit, ex his cauſis in dominum actio de peculio non datur. Diverſum eſt in filiofam. *l.* 3. §. 5. *& ſeqq. l.* 5. §. 2. *de pecul.*

1. SI JUSSU] Sive juſſerit dominus, ſive mandaverit, ſive ratum habuerit, aut ſervi chirographo ſubſcripſerit. *l.* 1. §. 1. *& ſeqq. quod juſſ.*

FIDEM DOMINI SEQUI VIDETUR] Et quodammodo contrahitur cum eo ipſo, qui jubet. *d. l.* 1. *pr.*

2. EXER-

dum actiones pollicetur: quarum altera exercitoria, altera inſtitoria appellatur. Exercitoria tunc habet locum, cum quis ſervum ſuum magiſtrum navi præpoſuerit, & quid cum eo ejus rei gratia, cui præpoſitus erit, contractum fuerit. Ideo autem exercitoria vocatur, quia exercitor is appellatur, ad quem quotidianus navis quæſtus pertinet. Inſtitoria tunc locum habet, cum quis tabernæ forte, aut cuilibet negotiationi ſervum ſuum præpoſuerit, & quid cum eo ejus rei cauſſa, cui præpoſitus erit, contractum fuerit. Ideo autem inſtitoria appellatur, quia qui negotiationibus præponuntur, inſtitores vocantur. Iſtas tamen duas actiones Prætor reddit, & ſi liberum quis hominem,

---

2. EXERCITORIA ET INSTITORIA] Utraque hæc actio eamdem æquitatis rationem habet, quam illa ſuperior: nimirum quia voluntate domini negotium geſtum, & cum eo ipſo quodammodo contractum intelligitur. *l. 29. de reb. cred.*

SERVUM SUUM MAGISTRUM] Magiſtrum navis accipere debemus, cui totius navis cura mandata eſt, maxime quidem, cui ab exercitore; cæterum etiam cui à magiſtro. *l. 1. §. 1. junct. §. 5. de exerc. act.* ubi etiam hujus rei ratio redditur.

QUOTIDIANUS NAVIS QUÆSTUS] Ad quem omnes obventiones & reditus navis pertinent, ſive is dominus navis ſit, ſive à domino navem per averſionem conduxerit. *d. l. 1. §. 15.*

CUM QUIS TABERNÆ] Taberna hic eſt ἐργαςήριον ſtatio, officina. Gloſſ. juris. *taberna*, ἐργαςήριον. Hinc tabernarius. *l. 5. §. 7. de inſt. act.* id eſt, ἐργαςηριάρχης. Gloſſ. Gr. Lat.

INSTITORES VOCANTUR] Ab eo, quod negotio gerendo inſtent. *l. 3. d. t.* puta rebus emendis, vendendis, permutandis &c. ut declarant exempla *l. 5. eod.*

ET SI LIBERUM HOMINEM] *l. 1. §. 4. de exerc. act. l. 7. §. 1. & 2. l. 8. de inſt. act.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

nem, aut alienum ſervum navi, aut tabernæ, aut cuilibet negotiationi præpoſuerit: ſcilicet, quia eadem æquitatis ratio etiam eo caſu interveniat.

De tributoria.

3. Introduxit & aliam actionem Prætor, quæ tributoria vocatur. Namque ſi ſervus in peculiari merce ſciente domino negotietur, & quid cum eo ejus rei cauſſa contractum erit, ita Prætor jus dicit, ut quicquid in his mercibus erit, quodque inde receptum erit, id inter dominum, ſi quid ei debebitur, & ceteros creditores pro rata portione diſtribuatur. & ideo tributoria vocatur, quia ipſi domino diſtributionem Prætor permittit. Nam, ſi quis ex creditoribus queratur, quaſi minus ei tributum ſit, quam oportuerit, hanc ei actionem accommodat, quæ tributoria appellatur.

De

EADEM ÆQUITATIS RATIO] Conditio perſonæ præpoſiti non debuit impedire humanitatem Prætoris: Hoc enim ipſo, quod quis aliquem præponit, oſtendit ſe ratum habiturum, quod cum eo ejus rei cauſa, cui præponitur, contractum erit. Theoph.

3. SCIENTE DOMINO NEGOTIETUR] *l.* 1. §. 2. *de trib. act.* Exigitur autem, ut ſaltem dominus non nolit, id eſt, ſciat & patiatur ſervum in merce peculiari negotiari. *d. l.* 1. §. 3.

QUIA IPSI DOMINO DISTRIBUTIONEM] Ipſe dominus tribuendi facultatem habet ex prætoris edicto. *l. ult. eod.*

QUAM OPORTUERIT] Hæc actio dolum malum coërcet domini. *l.* 7. §. 2. *eod.* id eſt, propter iniquam diſtributionem datur: cogiturque dominus per hanc actionem in medium afferre, quicquid mercium occultaverit. Th.

4. QUAM-

De peculio, & de in rem verſo.

4. Præterea introducta eſt actio de peculio, deque eo, quod in rem domini verſum erit: ut, quamvis ſine voluntate domini negotium geſtum erit, tamen ſive quid in rem ejus verſum fuerit, id totum præſtare debeat: ſive quid non ſit in rem ejus verſum, id eatenus præſtare debeat, quatenus peculium patitur. In rem autem domini verſum intelligitur, quicquid neceſſario in rem ejus impenderit ſervus; veluti, ſi mutuatus pecuniam creditoribus ejus ſolverit, aut ædificia ruentia fulſerit, aut familiæ frumentum emerit, vel etiam fundum, aut quamlibet aliam rem neceſſariam mercatus erit. Itaque, ſi ex decem puta aureis, quos ſervus tuus à Titio mutuo accepit, creditori tuo quinque aureos ſolverit, reliquos vero quinque quolibet modo conſumpſerit; pro quinque quidem in ſolidum damnari debes: pro ceteris vero quinque eatenus, quatenus in peculio ſit. Ex quo ſcilicet apparet, ſi toti decem aurei in rem tuam verſi fuerint, totos decem aureos Titium conſequi poſſe. Licet enim una ſit actio, qua de peculio

4. QUAMVIS SINE VOLUNTATE] Nam ſi domini voluntate, poteſt *quod juſſu* agi. *l. 5. §. 2. de in rem verſ.*

IN REM EJUS VERSUM] Idque ſive habeat ſervus peculium, ſive non habeat, ſive non tantum habeat, quantum acceptum eſt. Nam ubi ceſſat actio de peculio, de in rem verſo locum habet. *l. 1. pr. & §. 1. d. t.*

QUICQUID NECESSARIO] Vel utiliter. *l. 5. §. 3. eod.* quod autem magis ad voluptatem pertinet, non videtur verſum. hoc igitur dominus ſine rei detrimento patietur auferri. *l. 3. §. 4. eod.* Locum hunc fuſe explicat Ulpianus, *d. l. 3. d. l. 5. l. 7. l. 10. eod.*

LICET ENIM UNA SIT ACTIO] Hujus loci

culio, deque eo, quod in rem domini verſum ſit,agitur; tamen duas habet condemnationes. Itaque judex, apud quem de ea actione agitur, ante diſpicere ſolet, an in rem domini verſum ſit: nec aliter ad peculii æſtimationem tranſit, quam aut nihil in rem domini verſum intelligatur, aut non totum. Cum autem quæritur, quantum in peculio ſit, ante deducitur, quicquid ſervus domino, eive qui in poteſtate ejus ſit, debet: & quod ſupereſt, id ſolum peculium intelligitur. Aliquando tamen id,quod ei debet ſervus,qui in poteſtate domini ſit, non deducitur ex peculio: veluti, ſi is in ipſius peculio ſit. quod eo pertinet, ut, ſi quid vicario ſuo ſervus debeat, id ex peculio ejus non deducatur.

De

---

hanc eſſe ſententiam puto, non tantum ſingulis actionibus ſeparatim, aut de peculio, aut de in rem verſo, agi poſſe: ſed etiam conjunctim, ut ſimul utrumque caput una formula ita, ut proponitur, in judicium deducatur. eamque formam agendi eſſe commodiſſimam, ut mox oſtenditur. Cæterum actio de in rem verſo, non minus ſola & per ſe inſtitui poteſt, quam illa de peculio. *l.* 1. *pr.* §. 1. *l.* 14. *l.* 19. *in fin. de in rem verſ.* §. *ſeq.* & §. *ult. infr. eod.*

DUAS HABET CONDEMNATIONES] Quando ſcil. actioni de peculio illud emblema de in rem verſo adjicitur. Altera enim ſeorſum & ſimpliciter intentata, ad alteram ex eadem cauſa non datur regreſſus. arg. *l.* 9. §. 1. *de trib. act.* & §. *ſeq. inf. eod.*

ANTE DEDUCITUR, &c.] Naturalia debita ſpectamus in peculii deductione. *l.* 5. §. *ult.* *l.* 9. §. 2. & 3. *l.* 11. §. 1. *de pecul.* quemadmodum ex contrario quod dominus ſervo debet, peculium auget. *l.* 17. *eod.*

SI QUID VICARIO SUO, &c.] Quia peculium vicarii in peculio ordinarii eſt. *l.* 17. *de pecul.* Ordinarius vicarii veluti dominus eſt: vicarius δȣ̃λος οἰκέτȣ. Gloſſ. Gr. Lat.

5. QUIN

De concurſu dictarum actionum.

5. Ceterum dubium non eſt, quin is quoque, qui juſſu domini contraxerit, cuique inſtitoria vel exercitoria actio competit, de peculio, deque eo, quod in rem domini verſum eſt, agere poſſit. Sed erit ſtultiſſimus, ſi omiſſa actione, qua facillime ſolidum ex contractu conſequi poſſit, ſe ad difficultatem perducat probandi in rem domini verſum eſſe, vel habere ſervum peculium, & tantum habere, ut ſolidum ſibi ſolvi poſſit. Is quoque, cui tributoria actio competit, æque de peculio, & de in rem verſo agere poteſt. Sed ſane huic modo tributoria expedit agere, modo de peculio, & de in rem verſo. Tributoria ideo expedit agere, quia in ea domini conditio præcipua non eſt, id eſt, quod domino debetur non deducitur, ſed ejuſdem juris eſt dominus, cujus & ceteri creditores: at in actione de peculio ante deducitur quod domino debetur; & in id, quod reli-

5. QUIN IS QUOQUE, &c.] Ratio eſt, quia hæ actiones non ſunt actiones propriæ & per ſe conſtantes, ſed tantum actionis ex contractu adjectiones. E. C. Si quid inſtitor vendiderit, pecuniamque in rem domini converterit, una tantum actione dominus tenetur, nempe ex empto: cæterum trifariam ex ea cauſa conveniri poteſt, ex empto inſtitoria, ex empto de peculio, ex empto de in rem verſo. Concurrunt autem hæ actiones non cumulative, ut loquuntur, ſed elective: una enim electa aliæ conſumuntur. *l.9. §.1. de trib. act. l.4. §.ult. h. t.*

DOMINI CONDITIO PRÆCIPUA NON EST] In tributorio judicio non melior conditio domini, quam cæterorum creditorum. *l. 1. de trib. act.*

ANTE DEDUCITUR, QUOD DOMINO DEBETUR] Nam in actione de peculio dominus habet privilegium deductionis. *d. l. 1. & §. 4. ſup. eod.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

reliquum eſt, creditori dominus condemnatur. Rurſus de peculio ideo expedit agere, quod in hac actione totius peculii ratio habetur: at in tributoria, ejus tantum, quo negotiatur. Et poteſt quiſque tertia forte parte peculii, aut quarta, vel etiam minima, negotiari: majorem autem partem in prædiis, vel mancipiis, aut fœnebri pecunia habere. Prout ergo expedit, ita quiſque vel hanc actionem vel illam eligere debet. Certe, qui poteſt probare, in rem domini verſum eſſe, de in rem verſo agere debet.

De filiisfamilias.

6. Quæ diximus de ſervo & de domino, eadem intelligimus & de filio & filia, (& nepote & nepte, & patre avove cujus in poteſtate ſunt.)

De Senatuſconſulto Macedoniano.

7. Illud proprie ſervatur in eorum perſona, quod Senatuſconſultum Macedonianum prohibuit mutuas pecunias dari eis, qui in poteſtate

---

IN HAC ACTIONE TOTIUS PECULII] In actione de peculio totius peculii: in tributoria ejus dumtaxat partis, de qua negotiatum eſt, ratio dicitur. *l.* 11. *de trib. act.*

AUT FOENEBRI PECUNIA] Ergo locum non habet inſtitoria in fœnebri pecunia. Pac.

DE IN REM VERSO AGERE DEBET] Id eſt, expedit ei potius de in rem verſo agere, quam tributoria, propter ſolidi condemnationem. Theoph.

6. EADEM ET DE FILIO] Supra in *pr. eod.* addit particulam *fere*, rationem illic indicavimus.

7. SC. MACEDONIANUM PROHIBUIT] *l.* 1. *de Sen. Mac.* Auctorem hujus SCti Veſpaſianum fuiſſe refert Sueton. *in ejus vita, c.* 11. Tacitus autem *lib.* 11. *Annal.* Claudio id tribuere videtur.

MUTUAS PECUNIAS DARI] Non autem vendere,

ſtate parentis ſunt: & ei qui crediderit, denegatur actio tam adverſus ipſum filium filiamve, nepotem neptemve (ſive adhuc in poteſtate ſint, ſive morte parentis, vel emancipatione ſuæ poteſtatis eſſe cœperint) quam adverſus patrem avumve, ſive eos habeat adhuc in poteſtate, ſive emancipaverit. Quæ ideo Senatus proſpexit, quia ſæpe onerati ære alieno creditarum pecuniarum, quas in luxuriam conſumebant, vitæ parentum inſidiabantur.

De actione directa in patrem, vel dominum.

8. Illud in ſumma admonendi ſumus, id quod juſſu patris dominive contractum fuerit, quodque in rem ejus verſum erit, directo quoque poſſe à patre dominove condici, tanquam ſi principaliter cum ipſo negotium geſtum eſſet. Ei quoque, qui exercitoria, vel inſtitoria actio-

---

dere, locare, aliove modo contrahere, aut alias res, vinum, oleum, frumentum, mutuo dare; modo ne quid in fraudem SCti fiat. *l.* 3. §. 3. *l.* 7. §. 3. *d. t.*

QUI IN POTESTATE PARENTIS] Sine diſcrimine ſexus aut gradus. *l.* 9. § 2. *l.* 14. *eod.*

DENEGATUR ACTIO] Scil. ubi conſtat contra SCtum factum eſſe: alias exceptio adverſus actionem datur. *d. l.* 1. *junct. l.* 9. *de jurej.*

VEL EMANCIPATIONE SUÆ POTESTATIS] Nempe cum pecunias mutuati ſunt, quo tempore adhuc in poteſtate erant: nam non vetat SCtum credi emancipatis. *d. l.* 3. §. *ult.*

VITÆ PARENTUM INSIDIANTUR] *d. l.* 1. & *d. l.* 3. §. 3. Simile eſt apud Cic. *in defenſione Sexti Roſcii.*

8. DIRECTO QUOQUE POSSE CONDICI] *l.* 29. *de reb. cred. l.* 17. §. *ult. de inſtit. act. l. ult. pro ſoc.* Credibile eſt, auctoritate prudentum id introductum hoc colore, quaſi cum ipſo patre aut domino res geſta ſit.

actione tenetur, directo poſſe condici placet, quia hujus quoque juſſu contractum intelligitur.

DE NOXALIBUS ACTIONIBUS.

TITULUS VIII.

De Servis. Summa.

EX maleficiis ſervorum; veluti, ſi furtum fecerint, aut bona rapuerint, aut damnum dederint, aut injuriam commiſerint, noxales actiones proditæ ſunt, quibus domino damnato permittitur aut litis æſtimationem ſufferre, aut ipſum hominem noxæ dedere.

Quid ſit noxa, & noxia.

1. Noxa autem eſt ipſum corpus, quod nocuit,

TITULUS VIII.

EX MALEFICIIS] Et quaſi maleficiis: nam de peculio ex contractibus tantum prodita. *l.* 1. *de nox. act. l.* 1. *in fin. pr. & l.* 5. §. 6. *de his qui effud.*

VELUTI, SI FURTUM FECERINT, &c.] Aut qua alia ratione deliquerint. Delicta autem ſeu noxas accipere debemus privatas: nam ad eas noxas, quæ publicam exercitionem habent, hæc actio non pertinet. *l.* 17. §. 18. *de ædil. edict. l.* 200. *de verb. ſign.*

AUT LITIS ÆSTIMATIONEM] Sola litis æſtimatio in obligatione eſt: noxæ autem dedendi poteſtatem dominus à lege accipit. *l.* 6. §. 1. *de re jud.*

1. NOXA EST IPSUM CORPUS] Non minus noxa, quam noxia paſſim pro maleficio accipitur. *l.* 1. *l.* 2. §. 1. *l.* 14. *de nox. act. l.* 17. §. 18. *de ædil. ed.* Aliquando tamen veteres noxæ appellatione ipſum corpus, quod nocuit, intelligere videntur; veluti, cum dicunt, noxam dedere. *l.* 1. *in fin. pr. de his qui eff. l.* 20. §. 5. *de her. pet.* Servius ad illud Virgilii, 1 *Æneid. Unius ob noxam. Quidam noxa, quæ nocuit; noxia, id quod nocitum, accipiunt:*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

cuit, id eſt, ſervus: noxia, ipſum maleficium, veluti, furtum, damnum, rapina, injuria.

Ratio harum actionum.

2. Summa autem ratione permiſſum eſt, noxæ deditione fungi. Namque erat iniquum, nequitiam eorum ultra ipſorum corpora dominis damnoſam eſſe.

Effectus noxæ deditionis.

3. Dominus noxali judicio ſervi ſui nomine conventus, ſervum actori noxæ dedendo liberatur, nec minus in perpetuum ejus ſervi dominium à domino transfertur. Sin autem damnum ei, cui deditus eſt, [ſervus] reſarcierit quæſita pecunia, auxilio Prætoris invito domino manumittitur.

De origine harum actionum.

4. Sunt autem conſtitutæ noxales actiones, aut legibus, aut edicto Prætoris. Legibus: veluti,

---

piunt. Nonnumquam pœnam, ut, cum dicunt, noxæ dedere, vel, in noxam, ad noxam dedere. *l. 1. §. 11. ſi quadr. paup. l. 19. §. ult. h. t.* id eſt, ἐς κόλαζιν. quod & Servius *d. loc.* annotat. Denique & damnum: veluti, quando ſervus dicitur noxam dediſſe.

2. SUMMA RATIONE PERMISSUM] Sicut durum videtur ei, qui damnum paſſus eſt, nulla ex parte ſatisfieri, ita & iniquum viſum dominum ex delicto ſervi in plus teneri, quam ut noxæ eum dedat. *l. 2. h. t.*

3. INVITO DOMINO MANUMITTETUR] Singularis modus adipiſcendi libertatem invito domino. De homine libero noxæ dedito idem tradit Papinianus *apud Rufin. tit. de atroc. injur.*

4. VELUTI FURTI] Intellige nec manifeſti in duplum. Nam furti manifeſti actio non legitima, ſed hono-

uti, furti ex Lege XII Tabularum, damni injuriæ ex Lege Aquilia. Edicto Prætoris: veluti, injuriarum, & vi bonorum raptorum.

Qui conveniuntur noxali actione.

5. Omnis autem noxalis actio caput ſequitur. Nam, ſi ſervus tuus noxam commiſerit, quamdiu in tua poteſtate ſit, tecum eſt actio. Si autem in alterius poteſtatem pervenerit, cum illo incipit actio eſſe. At ſi manumiſſus fuerit, directo ipſe tenetur, & extinguitur noxæ deditio. Ex diverſo quoque directa actio noxalis eſſe incipit. Nam, ſi liber homo noxiam commiſerit, & is ſervus tuus eſſe cœperit (quod quibuſdam caſibus effici primo libro tradidimus) incipit tecum eſſe noxalis actio, quæ ante directa fuiſſet.

Si.

---

raria eſt. *inf. de perp. & temp. act. in fin. pr.* Accurſ. Cont. Cujac.

5. NOXALIS ACTIO CAPUT SEQUITUR] *l. 20. h. t.* Plerumque autem dicitur, *Noxa caput ſequitur. l. ult. eod. l. 1. C. eod. l. 21. commod. l. 1. §. 18. depoſ. l. 1. §. 18. de furt.* id eſt, noxalis obligatio & actio cum capite nocentis ambulat, comitaturque auctorem noxæ ſervum, quocumque eat & ad quemcumque perveniat.

SI MANUMISSUS FUERIT] Huic etiam caſui accommodatur regula, *Noxa caput ſequitur. l. 1. §. 18. depoſ. l. 4. C. an ſerv. pro ſuo fact.* cæterum, quia manumiſſus ipſe judicio conveniri poteſt, ceſſat actio noxalis, & cum eo directo agitur. *d. l. 4. l. 15. de cond. furt.*

SI LIBER HOMO] Exemplum ſuperiori contrarium: illic actio noxalis ex poſtfacto incipit eſſe directa; hic directa fit ex poſtfacto noxalis. nimirum ſemper actiones ex delicto venientes cum capite ambulant. *l. 7. §. 1. de cap. min. l. 2. in fin. de priv. del.*

6. ACTIO

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Si ſervus domino noxiam commiſerit, vel contra.

6. Si ſervus domino noxiam commiſerit, actio nulla naſcitur. Namque inter dominum, & eum, qui in poteſtate ejus eſt, nulla obligatio naſci poteſt. Ideoque & ſi in alienam poteſtatem ſervus pervenerit, aut manumiſſus fuerit, neque cum ipſo, neque cum eo, cujus nunc in poteſtate ſit, agi poteſt. Unde, ſi alienus ſervus noxiam tibi commiſerit, & is poſtea in poteſtate tua eſſe cœperit, interdicitur actio: quia in eum caſum adducta ſit, in quo conſiſtere non potuit. Ideoque licet exierit de tua poteſtate, agere non potes: quemadmodum ſi dominus in ſervum ſuum aliquid commiſerit, nec ſi manumiſſus, aut alienatus fuerit ſervus, ullam actionem contra dominum habere poteſt.

De

---

6. ACTIO NULLA NASCITUR] *l. 1. C. h. t. l. ult. C. an ſerv. pro ſuo fact.* ubi facete Impp. jubent dominum ſervum domi convenire, id eſt, verberibus caſtigare.

IDEOQUE SI IN ALIENAM POTESTATEM] Conſectarium ex præcedenti: neque enim poteſt actio, quæ nata non eſt, ſervum auctorem noxæ ſequi. *d. l. ult. & d. l. 1. l. 18. de furt.*

SI ALIENUS SERVUS NOXIAM TIBI] *l. 37. h. t. d. l. ult. C. an ſerv. pro ſuo fact.*

INTERDICITUR ACTIO] Leg. cum Ruſſard. & Cujac. *intercidit actio.* Theoph. ἀποσβέννυται, *extinguitur.*

IN QUO CONSISTERE NON POTUIT] Th. ἀφ' οὗ τὴν ἀρχὴν λαμβάνειν οὐκ ἠδύνατο, *à quo initium capere non poterat.*

LICET EXIERIT DE POTESTATE] Quoniam actio ſemel extincta non reſtauratur. *d. l. ult. d. l. 37. l. 98. §. 8. de ſolut.*

De filiisfamilias.

7. Sed veteres quidem hoc in filiisfamiliarum maſculis & fœminis admiſere. nova autem hominum converſatio hujuſmodi aſperitatem recte reſpuendam eſſe exiſtimavit, & ab uſu communi hoc penitus receſſit. Quis enim patiatur, filium ſuum, & maxime filiam, in noxam alii dari, ut pene per filii corpus pater magis, quam filius periclitetur, cum in filiabus etiam pudicitiæ favor hoc bene excludat? Et ideo placuit in ſervos tantummodo noxales actiones eſſe proponendas: cum apud veteres legum commentatores invenerimus ſæpius dictum, ipſos filiosfamiliarum pro ſuis delictis poſſe conveniri.

SI

---

7. SED VETERES QUIDEM] Apud veteres non minus filiorum filiarumque familias noxæ deditio, quam ſervorum permittebatur. Sed poſtea illud diſplicuit. *l.* 33. *& ſeqq. h. t. l.* 1. §. 7. *de his qui effud.* vide & *l.* 3. §. 4. *de lib. hom. exhib. l.* 5. §. *pen. de obl. & act.* Paul. 2. *ſent. tit.* 31. §. *filiusfam.* Papinian. apud Legis Moſ. & Rom. pariatorem *tit.* 2.

IN NOXAM ALII DARI, UT PENE PER FILII CORPUS] Cujac. ex lib. vett. *dare, ut pene per corpus pater magis*, &c. quomodo & Th. legiſſe videtur. fac. *l.* 18. *in fin. quod met. ca.* Chryſoſt. *hom.* 29. *in Geneſ. c.* 9. Ἴςε πῶς πολλάκις ηὔξαντο πατέρες ὑπὲρ παίδων τιμωρίαν ὑποσχεῖν, &c. *ſcitis ſæpe patres optare pœnam pro liberis ſuſtinere, &c.*

PRO SUIS DELICTIS CONVENIRI] Etiam pecuniarie. *dd.ll.* Quin in patrem etiam poſt condemnationem actio judicati de peculio datur. *l.* 3. §. 11. *de pecul.*

T I-

SI QUADRUPES PAUPERIEM feciſſe dicatur.

TITULUS IX.

I *De actione, Si quadrupes. ex L. XII Tabb.*

ANIMALIUM nomine, quæ ratione carent, ſi qua, laſciviâ, aut pavore, aut feritate pauperiem fecerint, noxalis actio Lege duodecim Tabularum prodita eſt. Quæ animalia ſi noxæ dedantur, proficiunt reo ad liberationem: quia ita Lex duodecim Tabularum ſcripta eſt: ut puta, ſi equus calcitroſus calce percuſſerit; aut bos cornu petere ſolitus, cornu petierit. Hæc autem actio in iis, quæ contra naturam moventur, locum habet. Ceterum, ſi genitalis ſit feritas, ceſſat actio. Denique, ſi urſus fugerit à domino, & ſic nocuerit, non poteſt

---

TITULUS IX.

PAVORE] Alias *fervore*. Th. κατὰ θερμότητα.

AUT FERITATE] Non naturali, ſed qua contra naturam generis ſui animal motum pauperiem dedit. *l.* 1. § 7. *h.t.* ἐξέστηκε τῆς φύσεως. Ariſt. 7. *Eth.* 7.

NOXALIS ACTIO] Id eſt, ita de pauperie, ut, ſiquidem is, cum quo agitur, damni æſtimationem præſtare velit, animal retinere poſſit: ſi vero noxæ dedere malit, liberetur. *d. l.* 1. *h. t.*

ITA LEX XII. TABB. SCRIPTA] *d. l.* 1. *in pr.* Legis etiam Soloniæ de pauperie meminit Plutarch. in Solon. vide & Levit. 21. *verſ.* 28. *& ſeqq.* Plat. 11. *de legib.*

CONTRA NATURAM MOVENTUR] Quod ſi culpa aut inſtigatu hominis fera damnum dederit, damni injuriæ agetur. *d. l.* 1. §. 4. *&* 3 *ſeqq.*

SI GENITALIS SIT FERITAS] Id eſt, genuina & naturalis. *d. l.* 1. §. 10.

ET SIC NOCUERIT] Poſtquam fugiſſet. Idem tamen eſt, & ſi antea nocuit: quia inſtar ſervi manumiſſi eſt; nec dedi, quæ evaſit, fera poteſt. Si autem adhuc in po-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

poteſt quondam dominus conveniri: quia deſiit dominus eſſe, ubi fera evaſit. Pauperies autem eſt damnum ſine injuria facientis datum. Nec enim poteſt animal injuriam feciſſe dici, quod ſenſu caret. Hæc quidem ad noxalem pertinent actionem.

De actione ædilitia, concurrente cum actione de pauperie.

1. Cæterum ſciendum eſt, ædilitio edicto prohiberi nos, canem, verrem, aprum, urſum, leonem ibi habere, qua vulgo iter fit. & ſi adverſus ea factum erit, & nocitum libero homini eſſe dicatur, quod bonum & æquum judici videtur, tanti dominus condemnetur: cæterarum vero rerum, quanti damnum datum ſit, dupli. Præter has autem ædilitias actiones, & de pauperie locum habebit. Nunquam enim actiones, præſertim pœnales, de eadem re concurrentes, alia aliam conſumit.

DE

---

poteſtate ſit, quamvis directa de pauperie ceſſat, *d. l.* 1. §. 13. competit tamen utilis. §. *ſeq.*

QUOD SENSU CARET] Id eſt, non ſentit aut intelligit ſe delinquere, quod rationis uſu caret. Ex Ulp. *d. l.* 1. §. 2.

1. ÆDILITIO EDICTO] Verba edicti referuntur ab Ulp. & Paul. *l.* 40. *&* 2 *ſeqq. de ædil. edict.*

URSUM, LEONEM] Aliave id genus animalia, quæ noceant. *l.* 41. *d. t.*

ET DE PAUPERIE] Utilis ſc. ut ſupra diximus. Utilis item datur, cum non quadrupes, ſed aliud animal damnum dedit. *l. pen. h. t.*

NUNQUAM ACTIONES POENALES, &c.] Hoc idem traditur. *l pen. de obl. & act. l.* 130. *de reg. jur. l.* 2. *de priv. delict.*

Ti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

DE IIS, PER QUOS AGERE POSSUMUS.

TITULUS X.

Per quos agere licet.

NUNC admonendi ſumus, agere poſſe quemlibet hominem, aut ſuo nomine, aut alieno. Alieno: veluti, procuratorio, tutorio, curatorio: cum olim in uſu fuiſſet, alterius nomine agere non poſſe, niſi pro populo, pro libertate, pro tutela. Præterea Lege Hoſtilia permiſſum erat furti agere, eorum nomine, qui apud hoſtes eſſent, aut Reipublicæ cauſa abeſſent, quive in eorum cujus tutela eſſent. Sed quia hoc non minimam incommoditatem habebat, quod alieno nomine neque agere, neque excipere actionem licebat, cœperunt homines per procuratores litigare. Nam & morbus

bus

TITULUS X.

ALTERIUS NOMINE AGERE NON POSSE] Facit huc caput in 12 tabb. cujus meminit Gell. *lib.* 2. : 1. Jure quoque Attico non licebat pro altero agere. *v.* Quint. *lib.* 2. *c.* 16.

PRO POPULO] Pro populo agebat actor, ſyndicus, συνήγορος, quoniam univerſi agere non poſſunt.

PRO LIBERTATE] Quia ſervo jus non erat lege gendi: quam ob cauſam aſſertor conſtituebatur. Livius *ib.* 3. Aſſertor eſt vindex alienæ libertatis. Donat. *in And.* *ct.* 2. *ſcen.* 1.

PRO TUTELA] Id eſt, nomine tutorio pro pupillo: quippe qui propter ætatem ipſo in judicio conſiſtere non poteſt.

NON MINIMAM INCOMMODITATEM] Hujuſmodi incommoditas uſum procuratorum initio introduxit. *l.* 1. §. 2. *de procur.* quo tamen ſemel recepto, tiam extra eam cauſam per procuratores lis vel inferri el ſuſcepi cœpit.

1. PRO-

bus & ætas, & neceſſaria peregrinatio, itemque aliæ multæ [juſtæ] cauſæ ſæpe hominibus impedimento ſunt, quo minus rem ſuam ipſi exequi poſſint.

Quibus modis procurator conſtituitur.

1. Procurator neque certis verbis, neque præſente ſemper adverſario, imo & plerumque eo ignorante conſtituitur. Cuicumque enim permiſeris rem tuam agere aut defendere, is tuus procurator intelligitur.

Quibus modis tutores vel curatores conſtituuntur.

2. Tutores & curatores quemadmodum conſtituantur, primo libro expoſitum eſt.

DE

---

1. PROCURATOR] Procurator dicitur, quiſquis aliena negotia mandatu domini adminiſtrat. *d. l.* 1. *pr.* & §. 1. ſed ad propoſitam materiam pertinent ſoli procuratores forenſes.

NEQUE CERTIS VERBIS] *d. l.* 1. §. 1. id eſt, non verbis ſolennibus, aut conceptis, ſed nudis. Paul. 1. *ſent.* 3.

CUICUMQUE PERMISERIS] Dummodo procurator eſſe non prohibeatur. §. *ult. inf. de except.* Pac.

IS TUUS PROCURATOR INTELLIGITUR] Specialiter tamen procurator à reo datus defenſor dicitur; quem actor conſtituit, procurator. *tit. de proc. & defenſ.* qui ſine mandato cauſam alterius defendit, ἰδιωτάτως defenſor dicitur. *l.* 28. *l.* 40. §. 2. *l.* 51. &c. *d. tit.*

2. TUTORES QUEMADMODUM CONSTITUANTUR] Nimirum eos conſtitui aut teſtamento, aut lege, aut à magiſtratu. *lib.* 1. *tit.* 13. & *ſeqq.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

DE SATISDATIONIBUS.

TITULUS XI.

Jus antiquum. De judicio reali.

SATISDATIONUM modus alius antiquitati placuit, alium novitas per uſum amplexa eſt. Olim enim, ſi in rem agebatur, ſatiſdare poſſeſſor compellebatur, ut, ſi victus [eſſet,] nec rem ipſam reſtitueret, nec litis æſtimationem; poteſtas eſſet petitori aut cum eo agendi, aut cum fidejuſſoribus ejus; quæ ſatiſdatio appellatur *Judicatum ſolvi*. Unde autem ſic appelletur, facile eſt intelligere. Namque ſtipulabatur quis, ut ſolveretur ſibi quod fuiſſet judicatum. Multo magis is, qui in rem actione conveniebatur, ſatiſdare cogebatur, ſi alieno nomine judicium accipiebat. Ipſe autem, qui in rem agebat, ſi ſuo nomine petebat, ſatiſdare non cogebatur. Procurator vero ſi in rem agebat, ſatiſdare jubebatur, *rem ratam dominum habiturum*. Periculum enim erat, ne

ite-

TITULUS XI.

SATISDATIONUM] Satiſdare proprie eſt fidejuſſoribus datis cavere. *l.* 1. *qui ſatiſd. cog. l.* 3. *C. de verb. ſign. l.* 7. *de præt. ſtip.*

UT SI VICTUS ESSET] Veſtigia hujus antiquitais cernimus *l.* 8. *l.* 11. *& paſſim ſub tit. judic. ſolv.*

SI ALIENO NOMINE JUDICIUM ACCIPIEBAT] Quoniam nemo alienæ litis defenſor idoneus ſine ſatiſdatione. *l.* 46. §. 2. *l.* 53. *de procur.* Cæterum & de ato cavere debebat. *l.* 40. §. 2. *d. t.*

SATISDARE JUBEBATUR, REM RATAM tc.] Nempe ubi de mandato domini non ſatis liquide doere poterat. arg. *l.* 3. §. 2. *ut in poſſ. leg. l.* 1. *C. de proc.* eque enim, qui mandatum domini oſtendit, ſupervacua autione onerari debet. *d. l.* 1. *C. de procur.*

Tu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

iterum dominus de eadem re experiretur. Tutores vero & curatores eodem modo, quo procuratores, ſatiſdare debere, verba edicti faciebant. Sed aliquando his agentibus, ſatiſdatio remittebatur. Hæc ita erant, ſi in rem agebatur.

De judicio perſonali.

1. Si vero in perſonam, ab actoris quidem parte eadem obtinebant, quæ diximus in actione, qua in rem agitur. ab ejus vero parte, cum quo agitur, ſi quidem alieno nomine aliquis interveniret; omnimodo ſatiſdaret: quia nemo defenſor in aliena re ſine ſatiſdatione idoneus eſſe creditur. Quod ſi proprio nomine aliquis judicium accipiebat in perſonam, *Judicatum ſolvi* ſatiſdare non cogebatur.

Jus novum. De reo.

2. Sed hodie hæc aliter obſervantur. Sive enim quis in rem actione convenitur, ſive perſonali, ſuo nomine, nullam ſatiſdationem pro litis æſtimatione dare compellitur: ſed pro ſua tan-

---

TUTORES ET CURATORES, &c. SATISDARE DEBERE] Rectius dixiſſet, ſatiſdare non debere, adjecta hic exceptione, niſi cum dubitatur, an tutores ſint, vel an adhuc duret tutela. *l. 23. de adm. tut.*

1. AB ACTORIS PARTE EADEM OBTINEBANT] Ut ſiquidem ſuo nomine ageret, non ſatiſdaret: ſin alieno, caveret rem ratam haberi. *l. 33. in fin. de proc.*

SIQUIDEM ALIENO NOMINE, OMNIMODO SATISDARET] Judicatum ſcil. ſolvi. *l. 5. §. ult. quib. ex cauſ. in poſſ. Omnimodo*, id eſt, etiamſi mandatum habeat. *l. 21. rat. rem hab. l. 1. in fin. C. de ſatiſd.*

NEMO DEFENSOR IDONEUS] Regula paſſim tradita. Defenſor idoneus, id eſt, ἱκανὸς, ἀξιόπιστος, locuples, ἀξιόχρεως.

2. PRO LITIS ÆSTIMATIONE] ἕνεκα τῆς δικα-
τιμή-

tantum perſona, quod in judicio permaneat uſque ad terminum litis: vel committitur ſuæ promiſſioni cum jurejurando, quam juratoriam cautionem vocant: vel nudam promiſſionem, vel ſatiſdationem pro qualitate perſonæ ſuæ dare compellitur.

De procuratore actoris.

3. Sin autem per procuratorem lis vel infertur, vel ſuſcipitur; in actoris quidem perſona, ſi non mandatum actis inſinuatum eſt, vel præſens dominus litis in judicio procuratoris ſui perſonam confirmaverit, ratam rem dominum habiturum ſatiſdationem procurator dare compellitur: eodem obſervando, & ſi tutor, vel curator, vel aliæ tales perſonæ, quæ alienarum

---

τιμήσεως τῆς δίκης, id eſt, judicatum ſolvi ſatiſdare non cogitur: quæ ſatiſdatio ab eo, qui in rem judicium accipiebat, exigebatur.

SED PRO SUA PERSONA TANTUM] Cujuſvis judicii reus principalis de exitu litis expectando vel ſatiſdare, vel jurare, vel repromittere tenetur, pro perſonæ ſuæ conditione aut facultatum modo. *auth. generaliter. C. de epiſc. & cler. l. 17. de dign l. 12. l. 15. q. ſatiſd. cog.*

USQUE AD TERMINUM LITIS] Terminus litis eſt ſententia. Itaque hæc cautio plus continet, quam vetus illa, *judicio ſiſti.*

3. SI NON MANDATUM ACTIS INSINUATUM] *l. 1. C. de ſatiſd. l. 1. C. de proc.* Sed nec omnes ſine mandato oblata cautione de rato, ad agendum admittuntur, verum ſolæ perſonæ conjunctæ. *l. 35. l. 40. §. ult. de procur.* item procurator bonorum omnium. *l. 5. §. 18. de oper. nov. nunc.* & is, cui an mandatum vel non ſit, dubitatur. *l. 1. C. de procur.*

VEL ALIÆ TALES PERSONÆ] Intellige ſyndicos vel actores municipiorum aut corporum.

L 1.

rum rerum gubernationem receperunt, litem quibuſdam per alium inferunt.

De porcuratore rei præſentis.

4. Si vero aliquis convenitur: ſi quidem præſens procuratorem dare paratus eſt, poteſt vel ipſe in judicium venire, & ſui procuratoris perſonam per *Judicatum ſolvi* [ſatiſdationem ſolenni ſtipulatione] firmare, vel extra judicium ſatiſdationem exponere, per quam ipſe ſui procuratoris fidejuſſor exiſtat pro omnibus *Judicatum ſolvi* ſatiſdationis clauſulis. ubi & de hypotheca ſuarum rerum convenire compellitur: ſive in judicio promiſerit, ſive extra judicium caverit: ut tam ipſe, quam heredes ejus obligentur. Alia inſuper cautela, vel ſatiſdatione propter perſonam ipſius exponenda, quod tempore ſententiæ recitandæ in judicium veniet; vel, ſi non venerit, omnia dabit fidejuſſor, quæ in condemnatione continentur, niſi fuerit provocatum. *De*

LITEM PER ALIUM INFERANT] Puta vel per procuratorem, *l.* 11. *C. eod.* vel per actorem, quem ipſe tutor aut curator ex ſua perſona conſtituere poſſunt. *l. un. C. de act. à tut. ſeu cur. dand.* ipſi vero per ſe agentes non ſatiſdant. *l.* 23. *de adm. tut.*

4. PRO OMNIBUS JUDICATUM SOLVI &c. CLAUSULIS] Nempe tribus illis, de re judicata, de re defendenda, de dolo malo. *l.* 6 *jud. ſolv.*

UBI ET DE HYPOTHECA] Legendum omnino; *ubi & hypotheca rerum ſuarum cavere compellitur.* ut ſc. præter ſatiſdationem hoc amplius exigitur à reo principali, qui etiam alias tenetur, ut & bona ſua hypothecæ obliget, quo certius actori cautum ſit.

PROPTER PERSONAM IPSIUS EXPONENDA] Non à procuratore, ut male Accurſius, & Curtius Theophili interpres: ſed ab ipſo reo, à quo manifeſte tam hæc quam ſuperior cautio exigitur. Fabrot.

OMNIA DABIT FIDEJUSSOR] A reo in cauſam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De procuratore rei abſentis.

5. Si vero reus præſto ex quacumque cauſa non fuerit, & alius velit defenſionem ejus ſub- ire, nulla differentia inter actiones in rem vel perſonales introducenda, poteſt hoc facere: ita tamen, ut ſatiſdationem *Judicatum ſolvi* pro litis æſtimatione præſtet. Nemo enim ſe- cundum veterem regulam (ut jam dictum eſt) lienæ rei ſine ſatiſdatione defenſor idoneus ntelligitur.

Unde hæc forma diſcenda.

6. Quæ omnia apertius & perfectius quoti- liano judiciorum uſu in ipſis rerum docu- nentis apparent.

Ubi hæc forma obſervanda.

7. Quam formam non ſolum in hac regia ur-

---

m propoſitam datus. Th. *πάντα παρέξει αὐτὸς ἤτοι ὁ τούτου γγυητής. omnia dabit ipſe vel fidejuſſor ejus.* & ita Cujac. *in t. poſt.*

5. POTEST HOC FACERE] Quoniam huma- um eſt, atque adeo publice expedit, abſentes à quibuſ- umque defendi. *l. 33. §. 2. de procur.* Denique nihil in- reſt actoris, à quo reus defendatur, modo idonea cautio e judicato ſolvendo præſtetur. *l. un. C. de ſatiſd.*

6. JUDICIORUM USU] Uſus eſt omnium rerum ptimus magiſter. Cic. 1. *de Offic. Nec medici, nec impe- tores, nec oratores, quamvis artis præcepta perceperint, icquam magna laude dignum ſive uſu & exercitatione con- qui poſſunt.*

7. NON SOLUM IN HAC REGIA URBE] onſtantinopolim intellige, quæ etiam nova Roma ap- llata eſt, quod in eam imperii ſedes tranſlata. Græci *όλιν κρατοῦσαν, πόλιν βασιλεύουσαν* appellant; Byzantium ıte dicta fuit.

T I-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

urbe, ſed etiam in omnibus noſtris provinciis (etſi propter imperitiam forte aliter celebratur) obtinere cenſemus: cum neceſſe ſit, omnes provincias, caput omnium noſtrarum civitatum, id eſt, hanc regiam urbem, ejuſque obſervantiam ſequi.

DE PERPETUIS ET TEMPORALIBUS actionibus, & quæ ad heredes, & in heredes tranſeunt.

TITULUS XII.

De perpetuis & temporalibus actionibus.

HOc loco admonendi ſumus, eas quidem actiones, quæ ex lege, Senatuſve conſulto, ſive ex ſacris conſtitutionibus proficiſcuntur, perpetuo ſolere antiquitus competere; donec ſacræ conſtitutiones tam in rem, quam in perſonam actionibus certos fines dederunt: eas vero, quæ ex propria Prætoris juriſdictione pendent, plerumque intra annum vivere: nam & ipſius Prætoris intra annum erat imperium. Ali-

---

TITULUS XII.

PERPETUO SOLERE COMPETERE] Quoniam legis & ſimilium juris conſtitutionum vis perpetua eſt.

CERTOS FINES DEDERUNT] Ut ſcil. actiones 30 & ad ſummum 40 annorum præſcriptione excluderentur *l. 3. & l. 4. C. de præſc. 30 ann.* quod tempus nunc abuſive perpetuum dicitur. Hoc autem publicæ utilitatis cauſa conſtitutum eſt, ut litium aliquis eſſet finis. *arg. l. 1. de uſuc.*

PRÆTORIS INTRA ANNUM ERAT IMPERIUM] Prætores in annum creabantur. Liv. 31. Tac. *Ann.* 1. Prætorum anniverſariorum edicta erant annua, quæ quiſque proponebat initio magiſtratus ſui ex lege Cornelia. Dio 36.

ALI-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Aliquando tamen & in perpetuum extenduntur, id eſt, uſque ad finem conſtitutionibus introductum: quales ſunt eæ, quas bonorum poſſeſſori, ceteriſque, qui heredis loco ſunt, accommodat. Furti quoque manifeſti actio, quamvis ex ipſius Prætoris juriſdictione proficiſcatur; tamen perpetuo datur. Abſurdum enim eſſe exiſtimavit anno eam terminari.

De actionibus, quæ in heredes tranſeunt, vel non.

1. Non autem omnes actiones, quæ in aliquem aut ipſo jure competunt, aut à Prætore dantur; & in heredem æque competunt, aut dari ſolent. Eſt enim certiſſima juris regula, ex maleficiis pœnales actiones in heredem rei non

---

ALIQUANDO IN PERPETUUM] Imo ſæpe. nam honorariæ actiones omnes, quæ rei perſecutionem continent, perpetuæ ſunt, niſi ſit, quæ reſcindat quod jure civili ratum eſt. *l. 35. de obl. & act.*

QUAS BONORUM POSSESSORI] Bonorum poſſeſſor & fideicommiſſarius Trebellianus proheredes ſunt. Fabrot.

FURTI MANIFESTI ACTIO, &c. PERPETUO DATUR] Cum tamen actiones prætoriæ pœnales regulariter tantum intra annum dentur. *l. 35. de obl. & act.* Cujus rei forte hæc ratio, quod non primus prætor pœnam furibus manifeſtis conſtituit: ſed eam, quæ lege 12 tabb. conſtituta erat, mitigavit. Gell. *lib.* 11. *c.* 18.

1. AUT IPSO JURE] Id eſt, jure civili, ut §. 10. *ſup. de act. l.* 9. §. 1. *uſufr. quem. cav.* Th. ἢ ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ. Alias ipſo jure idem valet, quod jure ſolo ſine aliquo facto noſtro: veluti, cum ſui heredes dicuntur ipſo jure heredes exiſtere.

EX MALEFICIIS POENALES] Ita & alibi regula concepta eſt. *l.* 1. *de priv. del. l.* 38. *l.* 111. §. 1. *de reg. jur.* Actio vero rei perſecutoria, quamvis ex delicto,

non competere: veluti, furti, vi bonorum raptorum, injuriarum, damni injuriæ. Sed heredibus hujuſmodi actiones competunt, nec denegantur, excepta injuriarum actione, & ſi qua alia ſimilis inveniatur. Aliquando tamen etiam ex contractu actio contra heredem non competit, cum teſtator doloſe verſatus ſit, & ad heredem ejus nihil ex eo dolo pervenit. Pœnales autem actiones, quas ſupra diximus, ſi ab ipſis principalibus perſonis fuerint conteſtatæ, & heredibus dantur, & contra heredes tranſeunt.

Si pendente judicio, reus actori ſatisfecerit.

2. Supereſt, ut admoneamus, quod ſi ante rem judicatam is, cum quo actum eſt, ſatisfaciat actori, officio judicis convenit eum abſolve-

---

etiam in heredem datur, ut condictio furtiva. §. *ult. ſup. de obl. quæ ex del. l.* 7. §. 2. *de cond. furt.*

EXCEPTA INJURIARUM ACTIONE] Quia vindictæ magis, quam pecuniæ perſecutionem habet. *l.* 2. §. 4. *de collat.*

SI QUA ALIA SIMILIS] Similes habes *l. pen. de in jus voc. l. pen. ne quis eum qui in jus voc. l.* 7. *C. de rev. don.*

ALIQUANDO EX CONTRACTU ACTIO, &c.] Senſus hic eſſe videtur, etiam aliquando ex contractu actionem adverſus heredem non dari, cum teſtator doloſe verſatus eſt, & nihil ad heredem ejus ex dolo pervenit, contra regulam *l.* 12. *l.* 49. *de obl. & act. l.* 152. §. 3. *de reg. jur.* De depoſito miſerabili hoc plerique putant accipiendum. *l.* 1. §. 1. *depoſ.*

FUERINT CONTESTATÆ] *l.* 26. *l.* 58. *de obl. & act. l.* 139. *l.* 164. *de reg. jur.* quod ex eo eſt, quia judicio accipiendo nova contrahitur obligatio judicati. *l.* 3. §. 11. *de pecul.*

2. CONVENIT EUM ABSOLVERE] Quod Th. interpretatur, *liberatum ab actione dimittere.* Alii, *officio*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

vere; licet in ea cauſa fuiſſet judicii accipiendi tempore, ut damnari deberet. & hoc eſt, quod antea vulgo dicebatur, omnia judicia abſolutoria eſſe.

DE EXCEPTIONIBUS.

TITULUS XIII.

Continuatio. Ratio exceptionum.

SEQUITUR, ut de exceptionibus diſpiciamus. Comparatæ autem ſunt exceptiones defendendorum eorum gratia, cum quibus agitur. Sæpe enim accidit, ut licet ipſa perſecutio, qua actor experitur, juſta ſit; tamen iniqua ſit adverſus eum, cum quo agitur.

Exempla. Quod metus cauſa, de Dolo, in Factum.

1. Verbi gratia, ſi metu coactus, aut dolo indu-

---

io judicis convenire, ut etiam ſententia ſua eum abſolvat. Quod & ratio juris exigere videtur. *l.* 1. *de re jud.* & reo utilius eſt propter exceptionem rei judicatæ.

OMNIA JUDICIA ABSOLUTORIA] Locus ſingularis.

TITULUS XIII.

UT DE EXCEPTIONIBUS] Exceptio eſt defenſio rei, quæ actioni, alioqui jure conſtitutæ, oppoſita, hanc ipſam æquitatis ratione excludit. *l.* 2. *h.t.* alias præſcriptio dicitur. *l.* 8. *C. tit.* 35. Græcis παραγραφή.

JUSTA SIT] Inſpecta ſcil. ſtricta ratione & rigore juris: iniqua autem, inſpecta ſumma ratione & naturali æquitate. Quæ autem allegationes oſtendunt actionem ipſo jure ſublatam eſſe, veluti cum debitor ſolutionem allegat, exceptiones proprie non ſunt, ſed aliæ ſpecies defenſionum.

ductus, aut errore lapſus, ſtipulanti Titio promiſiſti, quod non debueras promittere; palam eſt, jure civili te obligatum eſſe: & actio, qua intenditur, dare te oportere, efficax eſt: ſed iniquum eſt te condemnari. Ideoque datur tibi exceptio, quod metus cauſa, aut doli mali aut in factum compoſita, ad impugnandam actionem.

De non numerata pecunia.

2. Idem juris eſt, ſi quis quaſi credendi cauſa pecuniam à te ſtipulatus fuerit, neque numeraverit. Nam eam pecuniam à te petere poſſe eum, certum eſt. dare enim te oportet, cum ex ſtipulatione tenearis. Sed quia iniquum eſt, eo nomine te condemnari, placet exceptione pecuniæ non numeratæ te defendi debere. cujus tempora nos (ſecundum quod jam ſuperioribus libris ſcriptum eſt) conſtitutione noſtra coarctavimus.

De

---

1. ERRORE LAPSUS] Exemplum in *l.* 36. *d verb. obl. l.* 7. *de dol. mal. except.*

JURE CIVILI TE OBLIGATUM] Id eſt, ſubtilitate juris civilis. *d. l.* 36. *de verb. obl.* Dolus metuſve adhibitus non impedit, quo minus actio naſcatur. *l.* 5. *C. d inut. ſtip.* Verum enim utique eſt, alterum ſtipulatum eſſe, & te promiſiſſe, atq; ita contractam verborum obligationem

DATUR TIBI EXCEPTIO] *d. l.* 36. *d. l.* 5. *c tot. tit. de dol. mal. & met. exc.* & ita, eventu inſpecto, ina nis efficitur actio oppoſita exceptione. *l.* 102. *de reg. jur.*

2. CUM EX STIPULATIONE TENEARIS Igitur quod Paulus reſpondet, te nondum obligatum eſſe *l.* 30. *de reb. cred.* de exitu intelligendum eſt, cum habe exceptionem peremptoriam.

EXCEPTIONE PECUNIÆ NON NUMERATÆ] *l.* 2. §. 3. *de dol. mal. exc.* Hinc patet, exceptione hanc non modo actioni ex chirographo opponi poſſe, ſe etiam actioni ex ſtipulatu.

CONSTITUTIONE NOSTRA COARCTAVIMUS

De pacto.

3. Præterea debitor, ſi pactus fuerit cum creditore, ne à ſe pecunia peteretur, nihilominus obligatus manet: quia pacto convento obligationes non omnino diſſolvuntur. qua de cauſà efficax eſt adverſus eum actio, quam actor intendit, *ſi paret eum dare oportere*: ſed quia iniquum eſt, contra pactionem eum condemnari, defenditur per exceptionem pacti conventi.

De jurejurando.

4. Æque ſi debitor, creditore deferente, juraverit, nihil ſe dare oportere, adhuc obligatus permanet: ſed quia iniquum eſt de perjurio queri, defenditur per exceptionem jurisjurandi.

VIMUS] Exceptio non numeratæ pecuniæ cum antea quinquennis eſſet, à Juſtiniano facta eſt biennis. *ſup. de lit. obl.*

3. NON OMNINO DISSOLVUNTUR] Id eſt, non ipſo jure. nam ut pactum nudum civilem obligationem non parit; ita nec eam, quæ conſtituta eſt, ipſo jure tollit. *l.* 7. §. 4. *l.* 27. §. 2. *de pact. l.* 5. *l.* 10. *l.* 13. *C. eod.* niſi & ipſa oriatur ex nudo conſenſu, & res adhuc integra ſit. §. *ult. ſup. quib. mod. toll. obl.*

PER EXCEPTIONEM PACTI] Effectuque idem conſequitur jure prætorio, quod liberati ipſo jure. *l.* 112. *de reg. jur.*

4. JURAVERIT] Aut cum jurare paratus eſſet, remiſſum ei fuerit jusjurandum. *l.* 9. §. 1. *de jurejur.*

ADHUC OBLIGATUS PERMANET] Quia non magis jusjurandum, quam pactum, modus eſt diſſolvendæ obligationis jure civili conſtitutæ: ſed tantum naturalem obligationem tollit. *l.* 95. §. 4. *de ſolut.*

INIQUUM DE PERJURIO QUERI] Quia jusjurandum ex conventione proficiſcitur, & ſpeciem tranſactionis habet. *l.* 2. *l.* 25. *& l. ſeq. in fin. de jurejur.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

di. In iis quoque actionibus, quibus in rem agitur, æque neceſſariæ ſunt exceptiones: veluti, ſi petitore deferente poſſeſſor juraverit eam rem ſuam eſſe, & nihilominus petitor eandem rem vindicet. licet enim verum ſit, quod intendit, id eſt, rem ejus eſſe; iniquum tamen eſt, poſſeſſorem condemnari.

De re judicata.

5. Item, ſi in judicio tecum actum fuerit, ſive in rem, ſive in perſonam; nihilominus obligatio durat: & ideo ipſo jure de eadem re poſtea adverſus te agi poteſt: ſed debes per exceptionem rei judicatæ adjuvari.

De ceteris exceptionibus.

6. Hæc exempli cauſa retuliſſe ſufficiat. Alioqui quam ex multis variiſque cauſis exceptiones neceſſariæ ſint, ex latioribus Digeſtorum ſeu Pandectarum libris intelligi poteſt.

Di-

JURAVERIT REM SUAM ESSE]. Aut petitoris non eſſe. *l.* 3. §. 1. *l.* 11. *pr. d. t.*

5. OBLIGATIO DURAT] Verbum *obligationis* videtur contra uſum veterum, qui eo in vindicationibus non utuntur, laxius accepiſſe: niſi ad actiones in perſonam referas. Th. *αἱ μὲν ἀγωγαὶ μένουσιν, actiones durant.*

ET IDEO IPSO JURE] Non ut quiſque judicio abſolutus eſt, ita ſtatim & ipſo jure tollitur jus actoris.

PER EXCEPTIONEM REI JUDICATÆ] Quæ ita agenti obſtat, ſi eadem quæſtio inter eoſdem revocetur. *l.* 3. *de exc. rei jud.* id eſt, ſi omnia ſint eadem, idem corpus, eadem quantitas, idem jus, eadem cauſa petendi, eadem conditio perſonarum. vid. *l.* 12. *cum ſeq. eod.*

6. DIGESTORUM LIBRIS] *lib. D.* 44. *tit.* 1. *cum ſeqq.*

7. Ex

Diviſio prima.

7. Quarum quædam ex legibus, vel ex iis, quæ legis vicem obtinent, vel ex ipſius Prætoris juriſdictione ſubſtantiam capiunt.

Diviſio ſecunda.

8. Appellantur autem exceptiones aliæ perpetuæ & peremptoriæ, aliæ temporales & dilatoriæ.

De peremptoriis.

9. Perpetuæ & peremptoriæ ſunt, quæ ſemper agentibus obſtant, & ſemper rem, de qua agitur, perimunt: qualis eſt exceptio doli mali, & quod metus cauſa factum eſt, & pacti conventi, cum ita convenerit, ne omnino pecunia peteretur.

De

---

7. EX LEGIBUS] Quidam arbitrantur exceptionem rei judicatæ eſſe ex lege 12 tabb.

LEGIS VICEM OBTINENT] Intelligit Principum conſtitutiones. *tit. C. de quadrien. præſcr. l. 3. & 4. C. de præſcr. 30 ann.* & SCta Macedonianum & Velleianum.

EX PRÆTORIS JURISDICTIONE] Veluti quod metus cauſa, de dolo, pacti, jurisjurandi, &c.

8. ALIÆ PERPETUÆ] Ex Cajo, *l. 3. de except.* Hæc diviſio ab effectu ſumpta eſt.

9. PERPETUÆ] Sic dictæ à tempore, quo effectus propoſitarum durat: eoque ſenſu etiam exceptio non numeratæ pecuniæ vere perpetua eſt. Bronch. 2. *miſc.* 52. Cajus. *d. l. 3. Perpetuæ atque peremptoriæ ſunt, quæ ſemper locum habent, nec evitari poſſunt.* ſcil. ſemel oppoſitæ.

DOLI MALI] Quamvis actio de dolo ſit temporalis. differentiæ rationem indicat Paul. *l. 5. §. ult. de dol. mal. exc.*

ET PACTI CONVENTI] Huc etiam pertinet exceptio erroris, item jurisjurandi, rei judicatæ, tranſactionis, non numeratæ pecuniæ, &c.

 10. QUÆ

De dilatoriis.

10. Temporales atque dilatoriæ ſunt, quæ ad tempus nocent, & temporis dilationem tribuunt: qualis eſt pacti conventi, cum ita convenerit, ne intra certum tempus ageretur: veluti, intra quinquennium: nam finito eo tempore, non impeditur actor rem exequi. Ergo ii, quibus intra certum tempus agere volentibus objicitur exceptio aut pacti conventi, aut alia ſimilis, differre debent actionem, & poſt tempus agere. Ideo enim & dilatoriæ iſtæ exceptiones appellantur. Alioqui, ſi intra tempus egerint, objectaque ſit exceptio; neque eo judicio quicquam conſequebantur propter exceptionem, neque poſt tempus olim agere poterant, cum temere rem in judicium deducebant, & conſumebant, qua ratione rem amittebant. Hodie autem non ita ſtricte hoc procedere volumus: ſed eum, qui ante tempus pactionis, vel obligationis, litem inferre auſus ſit, Zenonianæ con-

---

10. QUÆ AD TEMPUS NOCENT] Cajus, *l.* 3 *de except. Temporales atque dilatoriæ ſunt, quæ non ſemper locum habent, ſed evitari poſſunt.* Quia rem differunt, dilatoriæ; quia ad tempus id faciunt, temporales appellantur.

ALIA SIMILIS] Puta quod petitæ pecuniæ dies non venit. *l.* 2. §. 6. *de eo quod cert. loc.* Hujus generis eſt etiam præſcriptio moratoria à Principe impetrata. *l.* 2. *l.* 4. *C. de prec. Imp. off.* item exceptiones procuratoriæ. §. *ult. inf. eod.* præſcriptiones fori. *l ult. C. eod.* exceptiones, quæ adverſus inhumanam ſolidi petitionem conceduntur, &c.

PROPTER EXCEPTIONEM] Nempe hanc, *cujus pecuniæ dies non venit.* quæ erat dilatoria. Cic. 1. *de Orat.* ubi oſtendit, quam pudendi lapſus in magnis oratoribus occaſionem dederit hujus juris ignorantia. Pac.

ZENONIANÆ CONSTITUTIONI] Ex conſti tutione

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

conſtitutioni ſubjacere cenſemus, quam ſacratiſſimus legiſlator de iis, qui tempore plus petierint, protulit: & inducias, quas ipſe actor ſponte indulſerit, vel quas natura actionis continet, ſi contempſerit, in duplum habeant ii, qui talem injuriam paſſi ſint: & poſt eas finitas non aliter litem ſuſcipiant, niſi omnes expenſas litis antea acceperint: ut actores tali pœna perterriti tempora litium doceantur obſervare.

De dilatoriis ex perſona.

11. Præterea etiam ex perſona ſunt dilatoriæ exceptiones: quales ſunt procuratoriæ: veluti, ſi per militem, aut mulierem agere quis velit. Nam militibus nec pro patre, vel matre, vel uxore, nec ex ſacro reſcripto, procuratorio nomine experiri conceditur: ſuis vero negotiis ſupereſſe ſine offenſa militaris diſciplinæ poſſunt. Eas vero exceptiones, quæ olim procuratoribus propter infamiam, vel dantis vel

---

tutione Zenonis actor ante tempus pactionis aut obligationis litem inferens non amplius rem conſumit, ſed hanc pœnam ſuffert, ut cogatur reliquas inducias reo condupli-care, iiſque finitis non ante audiatur, quam ſumptus omnes prioris litis refuderit. Non extat hæc conſtitutio: ſed ſupra etiam ejus meminit Juſt. §.33. *in fin. de act.*

11. QUALES SUNT PROCURATORIÆ] Nam qui dicit, non licere procuratorio nomine agi, non prorſus inficiatur litem: ſed perſonam evitat. *l.2. in fin. h. t.*

AUT MULIEREM] Mulieres ab omnibus officiis civilibus pudor & naturalis verecundiæ ratio prohibet. *l.2. de reg. jur. l. 1. de poſtul. l. 54. de procur. l.*18. *C. eod.*

MILITIBUS NEC PRO PATRE] *l.* 8. §. 2. *d. tit. l. 7. C. eod.*

QUÆ PROCURATORIBUS PROPTER INFAMIAM] Apparet ex hoc loco, olim infames neque procuratores eſſe, neque procuratorem dare potuiſſe, quanquam per ſe agere poterant. Paul. 1. *ſent.* 2. Quint. 3. *c.* 8.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

vel ipſius procuratoris opponebantur; cum in judiciis frequentari nullo modo perſpeximus, conquieſcere ſancimus: ne, dum de his altercatur, ipſius negotii diſceptatio proteletur.

DE REPLICATIONIBUS.

TITULUS XIV.

De replicatione.

INTERDUM evenit, ut exceptio, quæ prima facie juſta videtur, tamen inique noceat. quod cum accidit, alia allegatione opus eſt, adjuvandi actoris gratia: quæ Replicatio vocatur: quia per eam replicatur atque reſolvitur jus exceptionis: veluti, cum pactus eſt aliquis cum debitore ſuo, ne ab eo pecuniam petat; deinde poſtea in contrarium pacti ſunt, id eſt, ut creditori petere liceat: ſi creditor agat, & excipiat debitor, ut ita demum condemnetur, ſi non convenerit, ne eam pecuniam creditor petat, nocet

---

TITULUS XIV.

QUÆ PRIMA FACIE JUSTA] κατὰ τὸ ἀκριβὲς, ſecundum jus ſtrictum: iniqua autem, ſi ex æquitate putetur.

ADJUVANDI ACTORIS GRATIA] Exceptio eſt ſubſidium rei, replicatio actoris. *l. 7. l. 10. C. de except. l. 2. §. 2. D. eod.*

REPLICATIO VOCATUR] Quæ & ipſa quædam exceptio eſt, ſed quæ à parte actoris venit. *d. l. 2. §. 1.*

RESOLVITUR JUS EXCEPTIONIS] Th. ἀναλύεται ἡ τῆς παραγραφῆς ἰσχὺς, *vis exceptionis reſolvitur.*

NOCET EI EXCEPTIO] Quia pactum prius per poſterius non tollitur ipſo jure, ſicut ſtipulatio per ſtipulationem, ſi hoc actum eſt. quia in ſtipulationibus jus continetur, in pactis factum verſatur. *l. 27. §. 2. de pact.* id eſt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

nocet ei exceptio, convenit enim ita. namque nihilominus hoc verum manet, licet poſtea in contrarium pacti ſint. ſed quia iniquum eſt creditorem excludi, replicatio ei dabitur ex poſteriore pacto convento.

De duplicatione.

1. Rurſus interdum evenit, ut replicatio, quæ prima facie juſta eſt, inique noceat, quod cum accidit, alia allegatione opus eſt, adjuvandi rei gratia: quæ Duplicatio vocatur.

De triplicatione.

2. Et ſi rurſus ea prima facie juſta videatur, ſed propter aliquam cauſam actori inique noceat; rurſus alia allegatione opus eſt, qua actor adjuvetur: quæ dicitur Triplicatio.

De ceteris exceptionibus.

3. Quarum omnium exceptionum uſum interdum ulterius, quam diximus, varietas negotiorum introducit, quas omnes apertius ex Digeſtorum latiore volumine facile eſt cognoſcere.

Quæ

---

eſt, quia pacto non liberamur niſi conteſtatione pacti: at per ſtipulationem novantem, per ſtipulationem Aquilianam & ſubſecutam acceptilationem, etiam ſine aliqua defenſionis conteſtatione.

1. QUÆ PRIMA FACIE JUSTA] Si replicatio & ipſa prima fronte juſta, revera autem iniqua ſit, contra eam datur duplicatio. *l. 2. §. 3. de except.*

2. QUÆ DICITUR TRIPLICATIO] Quæ actoris gratia comparata adverſus iniquam duplicationem rei. *d. l. 2. §. 3.*

3. INTERDUM LONGIUS EXTENDITUR] Et ſic nomina multiplicantur, quoties vel actor vel reus objicit, allegationumque modus ultro citroque eſt infinitus. *d. l. 2. §. 3.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Quæ exceptiones fidejuſſoribus proſunt, vel non.

4. Exceptiones autem, quibus debitor defenditur, plerumque accommodari ſolent etiam fidejuſſoribus ejus: & recte: quia quod ab iis petitur, id ab ipſo debitore peti videtur: quia mandati judicio redditurus eſt eis, quod ii pro eo ſolverint. Qua ratione, & ſi de non petenda pecunia pactus quis cum eo fuerit, placuit, perinde ſuccurrendum eſſe per exceptionem pacti conventi illis quoque, qui pro eo obligati ſunt, ac ſi etiam cum ipſis pactus eſſet, ne ab eis ea pecunia peteretur. Sane quædam exceptiones non ſolent his accommodari. Ecce enim debitor, ſi bonis ſuis ceſſerit, & cum eo creditor experiatur, defenditur per exceptionem, *Si bonis ceſſerit.* Sed hæc exceptio

4. ETIAM FIDEJUSSORIBUS] Et heredibus: nimirum quia cauſæ ſeu rei cohærent, quales rei judicatæ, doli mali, jurisjurandi, quod metus cauſa, pacti in rem, SCtorum Velleiani & Macedoniani. *l.* 7. §. 1. *l.* 19. *de except. l.* 17. §. 5. *cum aliquot ll. ſeqq. de pact. l.* 32. *de fidejuſſ. l.* 9. *de exc. rei jud. l.* 7. *cum ſeq. de jurej. l.* 9. § *pen. de SC. Mac. l.* 16. §. 1. *ad Vell.*

AB IPSO DEBITORE PETI VIDETUR] τῇ δυνάμει ſcilicet, ut Ulp. *l.* 29. *de recept. arb.*

QUIA MANDATI JUDICIO] §. *antep. ſup. de fidejuſſ. l.* 14. *C. eod.* Itaque niſi & fidejuſſori proſit exceptio, ne reo quidem proderit.

DE NON PETENDA PECUNIA] Niſi nominatim id actum, ne à ſolo debitore petatur. *l.* 22 *l.* 25. §. 1. *de pact.*

QUÆDAM EXCEPTIONES NON SOLENT, &c.] Nempe quæ perſonæ cujuſque cohærent. *l.* 7. *de except.* Exempla pete ex *l* 12. & *l. ſeq. ſol. matr. l.* 24. *l.* 25. *de re jud. l.* 22. *l.* 25. §. 1. *de pact.*

PER EXCEPTIONEM SI BONIS CESSERIT] Debitor, qui bonis ceſſit: ſi iterum conveniatur, tueri ſe poteſt exceptione ceſſionis bonorum: & ſi poſtea iterum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ceptio fidejuſſoribus non datur: ideo ſcilicet, quia qui alios pro debitore obligat, hoc maxime proſpicit, ut, cum facultatibus lapſus fuerit debitor, poſſit ab iis, quos pro eo obligavit, ſuum conſequi.

DE INTERDICTIS.

TITULUS XV.

Continuatio & definitio.

SEQUITUR, ut diſpiciamus de interdictis, ſeu actionibus, quæ pro his exercentur. Erant autem interdicta formæ atque conceptiones verborum, quibus Prætor aut jubebat aliquid fieri, aut fieri prohibebat. quod tunc maxime fiebat, cum de poſſeſſione, aut

---

iterum aliquid, quod alicujus momenti ſit; acquiſierit, tenetur in id tantum, quod facere poteſt. *l. 4. & paſſ. de ceſſ. bon.* Hæc autem exceptio cum perſonalis ſit, uti & cæteræ, quæ adverſus ſolidi petitionem conceduntur, ad alios non tranſit. *l. 7. de except.* vid. *ſup. §. ult. de act.*

TITULUS XV.

INTERDICTIS SEU ACTIONIBUS, QUÆ PRO HIS, &c.] Tempore Juſtiniani loco interdictorum actiones recta introducebantur. *§. ult. inf. h. t.*

FORMÆ ATQUE CONCEPTIONES VERBORUM] Quod ex ſingulis fere titulis libri 43. *ff.* cuivis licet animadvertere.

AUT JUBEBAT ALIQUID FIERI] Citra ſtrepitum judicii. Nam prætor ad poſtulationem interdictum petentis, adverſario ad ſe vocato, ſine forma judicii interdictum reddebat: cui ſi paritum non eſſet, tum aut manu miniſtrorum decretum exequebatur, aut ex cauſa interdicti judicium dabat. *l. 1. §. 2. ſi vent. nom. mul. l. 3. ne vis fiat ei, qui in poſſ.* judicem interdicto reddito datum fuiſſe probat & *l. 21. quod vi aut clam.*

MAXIME CUM DE POSSESSIONE] Ait *maxime*, quia quædam interdicta proprietatis aut quaſi proprietatis

 cauſam

aut quaſi poſſeſſione inter aliquos contendebatur.

Diviſio prima.

1. Summa autem diviſio Interdictorum hæc eſt, quod aut prohibitoria ſunt, aut reſtitutoria, aut exhibitoria. Prohibitoria ſunt, quibus Prætor vetat aliquid fieri: veluti, vim ſine vitio poſſidenti, vel mortuum inferenti, quo ei jus erat inferendi: vel in ſacro loco ædificari, vel in flumine publico ripave ejus aliquid fieri, quo pejus navigetur. Reſtitutoria ſunt, quibus reſtitui aliquid jubet: veluti, bonorum poſſeſſori poſſeſſionem eorum, quæ quis pro herede, aut pro poſſeſſore poſſidet ex ea hereditate: aut cum jubet, ei, qui vi de poſſeſſione dejectus ſit, reſtitui poſſeſſionem. Exhibitoria ſunt, per quæ

---

cauſam continent. vid. *l.* 2. §. 2. *h. t. l.* 3. §. 11. *cum ſeqq. de itin. act. priv.* Ideo autem de cauſa poſſeſſionis potiſſimum interdicta propoſita, ut hujuſmodi controverſiæ, in quibus ut plurimum ultra jurgium proceditur, & manibus non temperatur, quam celerrime componerentur. *l.* 13. §. 3. *de uſufr.*

QUASI POSSESSIONE] Rerum ſcil. incorporalium, puta uſusfructus & ſervitutum, quæ quaſi poſſideri dicuntur. *l.* 18. §. 1. *de her. pet. l.* 23. § 2. *ex quib. ca. maj.*

1. SUMMA DIVISIO] Ex Ulp. *l.* 1. §. 1. *hoc tit.*

SINE VITIO POSSIDENTI] Id eſt, nec vi, nec clam, nec precario. Intelligit autem interdictum *uti poſſidetis.* de quo *inf.* §. 4.

VEL MORTUUM INFERENTI, &c.] Vid. *l.* 1. *de mort. inf. l.* 1. *& paſſ. ne quid in loc. ſacr. l.* 1. *de flum.*

BONORUM POSSESSIONE] Intelligit interdictum *unde vi.* §. 6. *inf.*

EXHIBITORIA] Vid. tit. *de hom. lib. exhib.* item *de lib. exhib.* & *de tab. exhib.*

QUIA

quæ jubet exhiberi : veluti,eum,cujus de libertate agitur : aut libertum , cui patronus operas indicere velit : aut parenti liberos, qui in poteſtate ejus ſunt. Sunt tamen qui putent,proprie interdicta ea vocari, quæ prohibitoria ſunt, quia interdicere ſit denunciare & prohibere : reſtitutoria autem , & exhibitoria , proprie decreta vocari. Sed tamen obtinuit, omnia interdicta appellari, quia inter duos dicuntur.

Diviſio ſecunda.

2. Sequens diviſio interdictorum hæc eſt, quod quædam adipiſcendæ poſſeſſionis cauſa comparata ſunt, quædam retinendæ, quædam recuperandæ.

QUIA INTERDICERE, &c.] Th. Interdicere ἐςὶ τὸ παραγγέλλειν ϰ̀ κωλύειν, *denunciare & prohibere*. Gloſſ. Gr. Lat. παραγγελία, denunciatio, interdictum.

INTER DUOS DICUNTUR] Aut potius, *quia interim dicuntur* : nam interdicta totam litem non perimunt, ſed poſſeſſorem interim dicunt, quoad quæſtio de proprietate terminetur. *l.* 3. *C. h. t. l.* 13. *C. de rei vind.* Alciat. in *l.* 178. *de verb. ſign.* Iſidor. *lib.* 5. *c.* 25. Annian. *ad Paul.* 5. *ſent.* 6.

2. SEQUENS DIVISIO] Ex Paulo, *l.* 2. §. *ult. h t.* Superior à forma , hæc à fine ſumpta eſt ; & ea dumtaxat interdicta complectitur, quæ ad rem familiarem ſpectant. *d. l.* 2. §. *ult.*

QUÆDAM ADIPISCENDÆ] Omnis de poſſeſſione rei privatæ contentio eo ſpectat , ut aut poſſeſſionem adipiſcamur , aut adeptam retineamus , aut amiſſam recuperemus. Auſon. *Id.* 11.

Interdictorum trinum genus : unde repulſus
Vi fuero , aut utrobi fuerit , quorumve bonorum.

Interdictum unde vi comparatum eſt recuperandæ poſſeſſionis cauſa, *utrobi* retinendæ, *quorum bonorum* adipiſcendæ,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De interdictis adipiſcendæ.

3. Adipiſcendæ poſſeſſionis cauſa interdictum accommodatur bonorum poſſeſſori, quod appellatur, *Quorum bonorum*; ejuſque vis & poteſtas hæc eſt, ut quod ex iis bonis quiſque, quorum poſſeſſio alicui data eſt, pro herede aut pro poſſeſſore poſſideat, id ei, cui bonorum poſſeſſio data eſt, reſtituere debeat. Pro herede autem poſſidere videtur, qui putat ſe heredem eſſe. Pro poſſeſſore is poſſidet, qui nullo jure rem hereditariam, vel etiam totam hereditatem, ſciens ad ſe non pertinere, poſſidet. Ideo autem adipiſcendæ poſſeſſionis vocatur interdictum, quia ei tantum utile eſt, qui nunc primum conatur adipiſci rei poſſeſſionem. Itaque ſi quis adeptus poſſeſſionem, amiſerit eam, hoc interdictum ei inutile eſt. Interdictum quoque, quod appellatur Salvianum, adipiſcendæ poſ-

---

ADIPISCENDÆ POSSESSIONIS] In hoc genere ſunt & interdicta, *Quod legatorum*; *ne vis fiat ei, qui in poſſeſſionem miſſus eſt*; *de tabulis exhibendis*, *& de glande legenda*. quæ ſuis *titt.* explicantur in π̂.

BONORUM POSSESSORI] Competit hoc interdictum ei, cui ex edicto prætoris bonorum poſſeſſio data. *l.* 1. *quor. bon.* Obtinuit tamen, ut etiam iis utique utile detur, qui jure civili heredes facti ſunt. per *l.* 1. *C. eod.*

APPELLATUR QUORUM BONORUM] A primis verbis interdicti, ut pleraque alia.

PRO HEREDE AUT PRO POSSESSORE] Quive dolo malo fecit, quominus ita poſſideat. *l.* 1. *eod. l.* 2. *C. eod.*

PRO HEREDE POSSIDERE, &c.] Vid. *l.* 11. *cum ſeqq. de her. pet.*

PRIMUM CONATUR ADIPISCI POSSESSIONEM] Non enim petitur hoc interdicto, ut res reſtituantur, quæ aliquando ab herede poſſeſſæ, ſed quæ nunquam. Itaque ſic reſtitutorium eſt, ut ſit adipiſcendæ poſſeſſionis. *d. l.* 1. *in fin. h. t.*

AR-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

poſſeſſionis cauſa comparatum eſt: eoque utitur dominus fundi de rebus coloni, quas is pro mercedibus fundi pignori futuras pepigiſſet.

De interdictis retinendæ.

4. Retinendæ poſſeſſionis cauſa comparata ſunt interdicta *Uti poſſidetis*, & *Utrubi*: cum ab utraque parte de proprietate alicujus rei controverſia ſit, & ante quæratur, uter ex litigatoribus poſſidere, & uter petere debeat. Namque niſi ante exploratum fuerit, utrius eorum poſſeſſio ſit, non poteſt petitoria actio inſtitui, quia & civilis & naturalis ratio facit, ut alius poſſideat, & alius à poſſidente petat. Et quia longe commodius eſt [& potius] poſſidere, quam petere; ideo plerumque & fere ſemper ingens exiſtit contentio de ipſa poſſeſſione. Commodum autem poſſidendi in eo eſt, quod

---

APPELLATUR SALVIANUM] *lib.* 43. *ff. tit. ult.* & 8. *Cod. tit.* 9.

UTITUR DOMINUS FUNDI] Et utiliter quilibet creditor, non modo adverſus debitorem, qui oppignoravit, *l.* 1. *C. eod.* ſed etiam contra quemlibet tertium poſſeſſorem. Weſ. Affine huic interdicto remedium eſt, actio Serviana. §. 7. *ſup. de act.* Sed utilius experimur interdicto, propterea quod interdicto agenti neceſſe non eſt probare rem in bonis debitoris fuiſſe, cum de pignore convenit, ſed tantum obligatam fuiſſe. Hotom.

4. UTER EX LITIGATORIBUS POSSIDEAT] Ex Ulpiano, *l.* 1. §. 3. *uti poſſid.*

NISI ANTE EXPLORATUM] Inter litigantes ſeu contendentes judicio petitorio non aliter lis expediri poteſt, quam ſi alter petitor, alter poſſeſſor ſit: eſſe enim debet, qui onera petitoris ſuſtineat, & qui commodo poſſeſſoris fungatur. *l.* 62. *de judic.* *l.* 13. *C. de rei vind.*

COMMODUM POSSESSIONIS IN EO, &c.] Poſſeſſoris multo melior conditio eſt, quam petitoris: nam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

quod etiamſi ejus rei non ſit, qui poſſidet, ſi modo actor non potuerit ſuam eſſe probare, remanet in ſuo loco poſſeſſio: propter quam cauſam, cum obſcura ſunt utriuſque jura, contra petitorem judicari ſolet. Sed interdicto quidem *Uti poſſidetis*, de fundi vel ædium poſſeſſione contenditur: *Utrubi* vero interdicto, de rerum mobilium poſſeſſione. Quorum vis ac poteſtas plurimam inter ſe differentiam apud veteres habebat. Nam *Uti poſſidetis* interdicto is vincebat, qui interdicti tempore poſſidebat: ſi modo, nec vi, nec clam, nec precario nactus fuerat ab adverſario poſſeſſionem: etiamſi alium vi expulerat, aut clam arripuerat alienam poſſeſſionem, aut precario rogaverat aliquem, ut ſibi poſſidere liceret. *Utrubi* vero interdicto is vincebat, qui majore parte ejus

---

nam poſſeſſor non cogitur probare rem ad ſe pertinere: ſed petitori incumbit neceſſitas probandi rem ſuam eſſe: alioqui res apud poſſeſſorem remanet, licet ipſe nihil probaverit. *l.* 2. *C. de prob. l. ult. C. de rei vind. l.* 4. *C. de edend.* fac. *l.* 128. *de reg. jur.*

PLURIMAM INTER SE DIFFERENTIAM] Nam *uti poſſidetis* ad præſens tempus referebatur. *l.* 1. §. 2. *h. t. l.* 1. *l.* 3. §. *Labeo. l.* 6. *uti poſſ.* Apud Feſtum, *uti nunc poſſidetis eum fundum*, &c. *utrubi* in præteritum. *l. un. utrubi.* Unde interdicto *uti poſſidetis* is vincebat, qui interdicti tempore poſſidebat: *utrubi* is, qui majore parte anni poſſederat. *v. l.* 156. *de verb. ſign.* Paul. 5. *ſent.* 6.

NEC VI, NEC CLAM, NEC PRECARIO] *l.* 1. *& paſſ. uti poſſid. l.* 1. *C. eod.*

AB ADVERSARIO] Si vero alter non ab altero, ſed ab extraneo poſſideat, licet vi, clam, aut precario, nihilominus prætor poſſeſſorem tuetur. *l.* 1. §. *ult. & l. ſeq. eod.* & hoc eſt, quod dicitur, etiam vitioſam poſſeſſionem adverſus extraneos prodeſſe ſolere. *l. ult. de acq. poſſ.*

MAJORE PARTE ANNI] *l. un. utrubi.* retrorſum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

ejus anni, nec vi, nec clam, nec precario ab adverſario poſſidebat. Hodie tamen aliter obſervatur. Nam utriuſque interdicti poteſtas (quantum ad poſſeſſionem pertinet) exæquata eſt, ut ille vincat, & in re ſoli, & in re mobili, qui poſſeſſionem nec vi, nec clam, nec precario ab adverſario litis conteſtatæ tempore detinet.

De retinenda vel acquirenda poſſeſſione.

5. Poſſidere autem videtur quiſque, non ſolum ſi ipſe poſſideat, ſed & ſi ejus nomine aliquis in poſſeſſione ſit, licet is ejus juri ſubjectus non ſit: qualis eſt colonus, & inquilinus. Per eos quoque, apud quos depoſuerit quis, aut quibus commodaverit, ipſe poſſidere videtur. Et hoc

---

ſum numerati. Paul. 5. ſent. 6. εἰς τȣπίσω ἀνακλωμένȣ. Th. Majore autem parte anni poſſediſſe quis intelligitur, etiamſi duobus menſibus poſſederit: ſi modo adverſarius ejus aut paucioribus diebus, aut nullis poſſederit. *l.* 156. *de verb. ſign.*

UTRIUSQUE INTERDICTI POTESTAS EXÆQUATA] *d. l. un.* §. 1. *utrubi.* quem locum apparet à Compoſitoribus interpolatum eſſe.

5. SED ET SI EJUS NOMINE] Qui alieno nomine in poſſeſſione ſunt, interdicto ad retinendam poſſeſſionem experiri non poſſunt. & merito; quia non poſſident. *l.* 3. §. 1. *uti poſſid.* Poſſidere enim eſt animo & affectu dominantis, ψυχῇ δεσπόζοντος, rem tenere. Th. §. *pren. ſup. per quas perſ. cuiq. acq.*

IN POSSESSIONE] Aliud eſt poſſidere; aliud, in poſſeſſione eſſe. *l.* 12. §. 1. *de acq. poſſ.* ſicut aliud eſt ſervire; aliud, in ſervitute eſſe. §. *ult. ſup. de ingen.* Is poſſidet, cujus nomine poſſidetur: qui autem in poſſeſſione ſunt, alienæ poſſeſſioni præſtant miniſterium. *l.* 18. *d. tit.*

DEPOSUERIT AUT COMMODAVERIT] Item per procuratorem, hoſpitem, amicum. *l.* 3. §. 12. *l.* 9. *& ſeq.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

hoc eſt, quod dicitur, retinere poſſeſſionem poſſe aliquem per quemlibet, qui ejus nomine ſit in poſſeſſione. Quinetiam animo quoque ſolo retineri poſſeſſionem placet: id eſt, ut, quamvis neque ipſe ſit in poſſeſſione, neque ejus nomine alius; tamen, ſi non relinquendæ poſſeſſionis animo, ſed poſtea reverſurus inde deceſſerit, retinere poſſeſſionem videatur. Adipiſci vero poſſeſſionem per quos aliquis poteſt, ſecundo libro expoſuimus. Nec ulla dubitatio eſt, quin animo ſolo adipiſci poſſeſſionem nemo poſſit.

De interdicto recuperandæ, & affinibus remediis.

6. Recuperandæ poſſeſſionis cauſa ſolet interdici, ſi quis ex poſſeſſione fundi, vel ædium, vi

---

ſeq. l. 30. §. 6. *& ſeqq. d. tit.* per fructuarium. *l.* 6. §. 2. *de prec.* ſed hic propter jus, quod in re habet, in interdictis *uti poſſidetis*, & *unde vi*, pro poſſeſſore habetur. *l. ult. uti poſſ. l.* 3. §. 13. *& ſeq. de vi & vi arm.*

ANIMO SOLO RETINERI POSSESSIONEM] *l.* 4. *C. de acq. poſſ. l.* 3. §. 7. *& ſeqq. l.* 6. *in fin. l.* 44. §. *ult. D. eod.* quod utilitatis cauſa receptum, ne aut more teſtudinis perpetuo dominos continere, aut poſſeſſionem amittere cogamur. ita tamen temperandum, ſi facultas nobis relicta ſit, poſſeſſionem, cum velimus, iterum corpore apprehendendi. Ea enim facultate ſublata etiam poſſidere deſinimus. *l.* 3. §. 13. *eod.*

LIBRO SECUNDO] *tit. per quas perſon cuiq. acq.*

ANIMO SOLO, &c. NEMO POSSIT] *l.* 3. §. 1. *&* 3. *l.* 1. *l.* 23. *de acq. poſſ.* quippe acquiſitio poſſeſſionis conſiſtit in apprehenſione rei conjuncta cum affectu eam pro ſua tenendi. *l.* 1. §. 3. *eod.* Animo tamen ſolo amitti poteſt. *l.* 3. §. 6. *l.* 17. §. 1. *eod.* ideoque τὸ *fere* adjectum eſt in *l.* 153. *de reg. jur.* Theod. Hermop. *ibid.*

6. FUNDI VEL ÆDIUM] Hoc interdictum ad res mo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

vi dejectus fuerit. Nam ei proponitur interdictum *Unde vi*, per quod is, qui dejecit, cogitur ei reſtituere poſſeſſionem, licet is ab eo, qui vi dejecit, vi, vel clam, vel precario poſſideat. Sed ex conſtitutionibus ſacris, (ut ſupra diximus) ſi quis rem per vim occupaverit, ſi quidem in bonis ejus eſt, dominio ejus privatur: ſi aliena, poſt ejus reſtitutionem, etiam æſtimationem rei dare vim paſſo compellitur. Qui autem aliquem de poſſeſſione per vim dejecerit, tenetur Lege Julia de vi privata, aut de vi publica. ſed de vi privata, ſi ſine armis vim fecerit: ſin autem armis eum de poſſeſſione vi expulerit, de vi publica tenetur. Armorum autem appellatione non ſolum ſcuta, & gladios, & galeas, ſed & fuſtes, & lapides ſignificari intelligimus.

De

---

mobiles non pertinet: cum eo caſu ſufficiat actio furti aut vi bon. raptorum. *l. 1. §. 3. & ſeqq. de vi & vi arm.* quamquam Lege Attica pertinebat, ut ſcribit Suidas in ἐξέλης, 2. & jure Romano ad eas quoque res mobiles pertinet, quas quis eo in loco, unde dejectus eſt, habuit. *l. 1. pr. §. 32. & ſeqq. l. pen. d. t.*

RESTITUERE POSSESSIONEM] Et ſimul fructus omnemque utilitatem, quæ ad eum, qui dejectus eſt, venire potuiſſet. *d. l. 1. §. 40. & ſeq. l. 15. eod. l. 4. C. eod.*

LICET IS AB EO, &c. VI, VEL CLAM] In interdicto *uti poſſidetis*, ſuccumbit, qui ab adverſario vel vi, vel clam, vel precario poſſidet. *§. 4. ſup.* In interdicto *unde vi*, etiam ille vincit; niſi incontinenti & fervente adhuc congreſſu rurſum dejectus ſit. *l. 3. §. 9. l. 17. eod.*

EX SACRIS CONSTITUTIONIBUS] *l. 5. l. 7. C. unde vi.* v. *ſup. §. 1. de vi bon. rapt.*

TENETUR LEGE JULIA, &c.] *l. 1. §. 2. de vi & vi arm. l. 3. §. 2. de vi publ. l. 5. de vi priv.* De pœna harum legum eſt in §. 8. *inf. de publ. jud.*

SIN AUTEM ARMIS] Vis armata ideo publica habetur, quod ſolius reip. eſt armis uti.

ARMORUM APPELLATIONE] v. *l. 41. de verb. ſign.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Diviſio tertia.

7. Tertia diviſio interdictorum hæc eſt, quod aut ſimplicia ſunt, aut duplicia. Simplicia ſunt, veluti in quibus alter actor, alter reus eſt: qualia ſunt omnia reſtitutoria, aut exhibitoria. Nam actor is eſt, qui deſiderat aut exhiberi, aut reſtitui: reus autem is eſt, à quo deſideratur, ut reſtituat, ut exhibeat. Prohibitoriorum autem interdictorum alia ſimplicia ſunt, alia duplicia. Simplicia ſunt, veluti cum prætor prohibet in loco ſacro, vel in flumine publico, ripave ejus aliquid fieri. Nam actor eſt, qui deſiderat, ne quid fiat: reus eſt, qui aliquid facere conatur. Duplicia ſunt, veluti *Uti poſſidetis* interdictum, & *Utrubi.* ideo autem duplicia vocantur, quia par utriuſque litigatoris in his conditio eſt: nec quiſquam præcipue reus vel

---

ſign. l. 9. de vi publ. l. 3. §. 2. de vi & vi arm. Ciceronem in ea *pro Cæcinna.*

7. TERTIA DIVISIO] Ex Paulo, *l. 2. pr. h. t.*

QUALIA RESTITUTORIA AUT EXHIBITORIA] Denique omnia, in quibus prætor ſingulari numero utens unum tantum alloquitur. Veluti, *Unde tu illum vi dejeciſti,* &c. *Ne quid in loco ſacro facias,* &c.

CUM PRÆTOR PROHIBET IN LOCO SACRO, &c.] Simplicia quoque ſunt prohibitoria de arboribus cædendis, & de itinere actuque. *d. l. 2.*

DUPLICIA, UTI POSSIDETIS ET UTRUBI] Ejuſdem generis eſt interdictum, quod de ſuperficiebus proponitur. *l. 1. pr. & §. 2. de ſuperfic.* Alibi hæc interdicta eodem ſenſu dicuntur mixta. *l. 37. §. 1. de obl. & act.*

IDEO DUPLICIA VOCANTUR] Duplicia dicta ſunt, quod in iis uterque ſuſtineat perſonam duplicem, actoris ſcil. & rei. qualia ſunt, in quibus verba prætoris ad utrumque diriguntur: veluti, *uti poſſidetis, quo minus ita poſſideatis,* &c. *Uti alter ab altero fruimini, quo minus ita fruamini. l. 1. pr. de ſuperfic.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

vel actor intelligitur, ſed unuſquiſque tam rei, quam actoris partes ſuſtinet.

De ordine & vetere exitu.

8. De ordine & vetere exitu interdictorum ſupervacuum eſt hodie dicere. Nam quoties extra ordinem jus dicitur, (qualia ſunt hodie omnia judicia,) non eſt neceſſe reddi interdictum : ſed perinde judicatur ſine interdictis, ac ſi utilis actio ex cauſa interdicti reddita fuiſſet.

DE POENA TEMERE LITIGANTIUM.

TITULUS XVI.

De pœnis in genere.

NUNC admonendi ſumus, magnam curam egiſſe eos, qui jura ſuſtinebant, ne facile homines ad litigandum procederent: quod & nobis ſtudio eſt. Idque eo maxime fieri poteſt, quod

---

TAM REI, QUAM ACTORIS] Eum tamen actoris partes obtinere plerique cenſent, qui prior ad judicium provocavit. arg. *l.* 13. *de judic.*

DE ORDINE ET EXITU] Ita & Th. περὶ τῆς τάξεως καὶ τοῦ ἀποτελέσματος. *De ordine*, id eſt, de ritu, de conceptione formularum. *De exitu*, id eſt, de effectu. ſic exitus actionis. *l.* 10. §. 14. *quæ in fraud. cred.* exitus controverſiæ poſſeſſionis. *l.* 35. *de acq. poſſ.*

QUALIA HODIE OMNIA JUDICIA] Olim interdicta erant formulæ & conceptiones verborum. Hodie judicia omnia ſunt extraordinaria, in quibus formularum conceptio non obſervatur.

TITULS XVI.

QUI JURA SUSTINEBANT] Id eſt, legumlatores, magiſtratus, juriſperiti. *l.* 21. *de reb. cred. l.* 13. *C. de judic. c.* 2. *x. de ſent. & re jud.* Suet. *in Veſpaſ. c.* 10.

M.-

quod temeritas tam agentium, quam eorum, cum quibus agitur, modo pecuniaria pœna, modo jurisjurandi religione, modo infamiæ metu coërceatur.

De jurejurando, & pœna pecuniaria.

I. Ecce enim, jusjurandum omnibus, qui conveniuntur, ex conſtitutione noſtra defertur. Nam reus non aliter ſuis allegationibus utitur, niſi prius juraverit, quod putans ſe bona inſtantia uti, ad contradicendum pervenit. At adverſus inficiantes, ex quibuſdam cauſis dupli vel tripli actio conſtituitur: veluti, ſi damni

---

MODO PECUNIARIA POENA] Reus, in iis cauſis quæ inficiando creſcunt. §. 19. 23. & 26. *ſup. de act.* actor, pœna plus petitionis. §. 33. *ſup. d. t.*

JURISJURANDI RELIGIONE] Intelligit jusjurandum calumniæ, de quo mox dicetur.

INFAMIÆ METU] Ut in judiciis famoſis. §. 2. *inf. eod.* Infamiæ autem metu terret litigatores improbos, διότι τὸ μὲν ἀτιμωθῆναί τινα, καὶ στερηθῆναι τοῦ καλῶς πολιτεύεσθαι, ἤτοι καθαρῶς, μέγα καὶ φοβερόν. Theod. Hermop. ad *l.* 104. *de reg. jur.* Sed & φιλοδίκους infamia ſequebatur apud Cyrenæos. Heraclid. *de polit.* Fabrot.

I. CONSTITUTIONE NOSTRA] Extat in *l.* 2. *C. de jurejur. propt. calumn. dand.*

PUTANS SE BONA INSTANTIA UTI] Id eſt, reus jurat ſe δικαίαν νομίζειν τὴν ἀντίῤῥησιν εἶναι τῆς δίκης. *Nov.* 49. *c. ult.* §. 1. Eſt igitur inſtantia, ſive ἔνστασις defenſio, ſeu contradictio rei. Inſtare, ἐνίστασθαι. contradicere, ἀντιλέγειν. Th.

ADVERSUS INFICIANTES] De hac re ſatis copioſe dictum §. 27. *ſup. de act.*

VEL TRIPLI] Th. εἰς τὸ τετραπλοῦν, *in quadruplum.* Sed hæc verba *vel tripli*, & apud Th. εἰς τὸ τετρ. expungenda ſunt. Nulla enim in inficiantem tripli vel quadrupli actio eſt. Cujac. Hotom. Fabrot.

ACTO-

mni injuriæ, aut legatorum locis venerabilibus relictorum nomine agatur. Statim autem ab initio pluris quam ſimpli eſt actio: veluti, furti manifeſti, quadrupli; nec manifeſti, dupli. Nam ex his & aliis quibuſdam cauſis, ſive quis neget, ſive fateatur, pluris quam ſimpli eſt actio. Item, actoris quoque calumnia coërcetur. Nam etiam actor pro calumnia jurare cogitur, ex noſtra conſtitutione, quod non calumniandi animo litem moviſſet, ſed exiſtimando, ſe bonam cauſam habere. Utriuſque etiam partis advocati jusjurandum ſubeunt, quod alia noſtra conſtitutione comprehenſum eſt. Hæc autem omnia pro veteri calumniæ actione introducta ſunt, quæ in deſuetudinem abiit: quia in partem decimam litis actores mulctabat, quod nuſquam factum eſſe invenimus: ſed pro his introductum eſt, & præfatum jusjurandum, & ut improbus litigator & damnum & impenſas litis inferre adverſario ſuo cogatur.

De

ACTORIS QUOQUE CALUMNIA] Jurat actor, ſe non calumniandi animo litem intendere, ſed quod exiſtimet ſe bonam cauſam habere. *d. l. 2. C. de jur. propt. cal.* Hinc apparet hoc genus jurisjurandi magis eſſe opinionis, quam aſſertionis: nec perjurum dici poſſe, qui non obtinuit.

UTRIUSQUE PARTIS ADVOCATI] Jurant advocati, ſe integro animo cauſam clientis ſui ſuſcipere, nec falſi ſibi patrocinii conſcios eſſe; nullam ſe operam in cauſa clientis intermiſſuros; denique patrocinium ejus ſe omiſſuros, ſi quid malitioſe fingi in ea deprehenderint. *d. l. 2. pr. l. 14. §. 1. C. de jud.*

PRO VETERI CALUMNIÆ ACTIONE] Fuit vetus quædam calumniæ actio, qua improbi litigatores in decimam partem ejus, quod petebatur, multabantur. *l. ult. C. Hermog. de calumniat.*

DAMNUM ET INPENSAS] Appendix ſententiæ

eſt

De infamia.

2. Ex quibuſdam judiciis damnati, ignominioſi fiunt: veluti, furti, vi bonorum raptorum, injuriarum, de dolo: item, tutelæ, mandati, depoſiti, directis, non contrariis actionibus. Item, pro ſocio, quæ ab utraque parte directa eſt: & ob id quilibet ex ſociis eo judicio damnatus, ignominia notatur. Sed furti quidem, aut vi bonorum raptorum, aut injuriarum, aut de dolo, non ſolum damnati notantur ignominia, ſed & pacti: & recte: plurimum enim intereſt, utrum ex delicto aliquis, an ex contractu debitor ſit.

De in jus vocando.

3. Omnium autem actionum inſtituendarum

---

eſt condemnatio in ſumptus & expenſas litis. *l. 79. de judic. l. 13. §. 6. C. eod.*

2. DAMNATI IGNOMINIOSI FIUNT] Addit prætor in edicto, ſi damnati ſint ſuo nomine. *l. 1. l. 4. §. ult. de his qui not. infam.* Conditio addita propter procuratores, tutores & curatores, qui alieno nomine conventi & damnati infamiæ notam non ſubeunt. *l. 6. §. 2. eod.*

DIRECTIS, NON CONTRARIIS ACTIONIBUS] *d. l. 1.* Nam in contrariis judiciis de dolo aut perfidia non agitur; ſed tantum de calculo & ſupputatione ejus, quod contrario judicio agenti abeſt. *d. l. 6. §. ult. l. 5. depoſ.* Nemo autem notatur, niſi qui ex his cauſis ob dolum ac perfidiam damnatus ſit. *d. l. 6. §. ult. d. l. 5. depoſ.*

SED ET PACTI] *d. l. 1. l. 4. §. ult. d. t.* Ratio eſt, quia intelligitur confiteri crimen, qui paciſcitur. *l. 5. eod.* utique ſi cum pretio quantocumque pactus ſit: non ſi gratis remiſſa ſit actio. Inhumanum enim eſſet, veniæ nullum locum dari. *d. l. 6. §. 3.*

3. ACTIONUM INSTITUENDARUM] In jus vocatio principium eſt judicii inſtituendi, & prima ordinis judiciarii pars. *l. 1. C. de exc. rei jud.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

rum principium ab ea parte edicti proficiſcitur, qua Prætor edicit de in jus vocando. Utique enim in primis adverſarius in jus vocandus eſt, id eſt, ad eum vocandus, qui jus dicturus ſit. Qua parte prætor parentibus & patronis, item parentibus liberiſque patronorum & patronarum, hunc præſtat honorem, ut non aliter liceat liberis libertiſque eos in jus vocare, quam ſi id ab ipſo Prætore poſtulaverint, & impetraverint. Et, ſi quis aliter vocaverit, in eum pœnam ſolidorum quinquaginta conſtituit.

DE OFFICIO JUDICIS.

TITULUS XVII.

De officio judicis in genere.

SUPEREST, ut de officio judicis diſpiciamus. Et quidem in primis illud obſervare de-

---

IN JUS VOCANDUS EST] *l. 4. C. de ſent. & interloc.* eique edenda actio, quo is ſecum interim deliberet, utrum cedere velit, an judicio contendere. *l. 1. de edend. auth. offeratur. C. de lit. conteſt.*

QUI JUS DICTURUS SIT] Juris experiundi gratia. *l. 1. de in jus voc.* Igitur judicem, ad quem vocatio fit, oportet aut tribunali præeſſe, aut aliam juriſdictionem habere. Ad eum, qui nudam dumtaxat notionem habet, vocatus, impune non parebit. *l. 3. §. 1. ne quis eum, qui in jus voc.*

PARENTIBUS ET PATRONIS] *l. 4. cum ſeqq. de in jus voc. §. 12. ſup. de act.* Macrob. *7. Saturn. 5. Ab auctoritate veſtra, tanquam ab edicto prætoris, impetrata venia.*

SOLIDORUM QUINQUAGINTA] *l. pen. d. t.* quod ſi libertus inopia laboret, à præfecto urbi, quaſi inofficioſus caſtigatur. *l. ult. eod.* Unde vulgo dici ſolet, *qui non habet in ære, luat in pelle.*

TITULUS XVII.

DE OFFICIO JUDICIS] Aliud veteribus eſt officium jus dicentis, aliud officium judicis, de quo hic quæ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

debet judex, ne aliter judicet, quam legibus, aut conſtitutionibus, aut moribus proditum eſt.

De judicio noxali.

1. Ideoque ſi noxali judicio aditus eſt, obſervare debet, ut, ſi condemnandus videtur dominus, ita debeat condemnare, *Publium Mævium Lucio Titio in decem aureos condemno, aut noxam dedere.*

De actionibus realibus.

2. Et ſi in rem actum ſit coram judice: ſive con-

---

quæritur: alterum enim juriſdictionis eſt, cui cohæret poteſtas exequendi, quæ mixtum imperium noſtris dicitur. *l. 1. in fin. l. ult. §. 1. de off. ejus, cui mand. juriſd. l. 3. de juriſd.* alterum nudæ notionis, cauſæ cognitione, & ſententiæ dicendæ poteſtate circumſcriptum. *l. 5. l. 15. l. 55. de re jud.*

NE ALITER, QUAM LEGIBUS] *l. 13. C. de ſent. & interloc. Auth. Jubemus. C. de judic.* Quippe judex legum miniſter, non arbiter eſt. Auguſtin. c. 3. *diſt. 4. Poſtquam leges latæ ſunt, non de ipſis, ſed ſecundum ipſas judicandum eſt.* & *Nov. 126. c. 1.* jubentur judices, νόμοις ἐγνωσμένην διδῶναι ψῆφον, *legibus cognitam edere ſententiam:* in quas jurabant Athenis & Romæ.

AUT CONSTITUTIONIBUS] Sententia, quæ expreſſim lata eſt contra legum, conſtitutionum, morumve præſcripta, adeo inutilis eſt, ut ne appellatio quidem neceſſaria. *l. 19. de appell. l. 1. §. 2. quæ ſent. ſin. prov. l. 2. C. quand. prov. non eſt nec.*

1. NOXALI JUDICIO ADITUS] Cujac. *addictus*, vel *additus*. ſed hujuſmodi verba parum conveniunt moribus ſæculi Juſtinianei, quo impetrationes actionum jam ſublatæ erant. Weſ.

AUT NOXAM DEDERE] τὸ βλάψαντα corpus ipſum quod nocuit. Similis locutio eſt in *l. 1. in fin. pr. de his qui effud.* Dedendi autem facultas non à judice, ſed à lege eſt. *l. 6. §. 1. de re jud.*

2. REM

contra petitorem judicaverit, abſolvere debet poſſeſſorem: ſive contra poſſeſſorem, jubere ei debet, ut rem ipſam reſtituat cum fructibus. Sed ſi poſſeſſor neget, in præſenti ſe reſtituere poſſe, & ſine fruſtratione videbitur tempus reſtituendi cauſa petere, indulgendum eſt ei: ut tamen de litis æſtimatione caveat cum fidejuſſore, ſi intra tempus, quod ei datum eſt, non reſtituerit. Et, ſi hereditas petita ſit, eadem circa fructus interveniunt, quæ diximus intervenire de ſingularum rerum petitione. Illorum autem fructuum, quos culpa ſua poſſeſſor non perceperit, ſive illorum, quos perceperit, in utraque actione eadem ratio pene ha-

---

2. REM IPSAM CUM FRUCTIBUS] Et cum omni cauſa, id eſt, id omne, quod habiturus foret petitor, ſi tempore litis conteſtatæ res ei reſtituta fuiſſet. *l.* 17. §. 1. *l.* 20. *de rei vind.*

ET SINE FRUSTRATIONE] Th. ὁ δὲ ὑπερθέσιν, non moræ aut fruſtratoriæ dilationis cauſa. Reus igitur fruſtrator non auditur.

INDULGENDUM EST] In actionibus in perſonam quadrimeſtres induciæ condemnato jure publico indulgentur. *l. ult. C. de uſur. rei jud.* quod tamen non puto pertinere ad actiones depoſiti, commodati, aut ſimiles, quibus certa ſpecies petitur, extra quam ſi reus damnatus ſit in rei petitæ æſtimationem: neque enim malitiis indulgendum eſt.

EADEM CIRCA FRUCTUS] Niſi quod in ſingularum rerum petitione bonæ fidei poſſeſſor fructus omnes conſumptos lucretur. *l.* 4. §. 2. *fin. reg.* §. 35. *ſup. de rer. div.* in petitione hereditatis etiam conſumptorum nomine teneatur, in quantum locupletior factus eſt. *l.* 25. §. 11. *l.* 40. §. 1. *de her. pet. l.* 1. *C. eod.*

EADEM RATIO PENE] τὸ *pene* additum propter cauſam, quam modo dixi. forte etiam, quia in actione in rem, ſpeciali officio judicis fructus veniunt: in petitione hereditatis jure & poteſtate ipſius actionis, ut cetera

habetur, ſi prædo fuerit. Si vero bonæ fidei poſſeſſor fuerit, non habetur ratio neque conſumptorum, neque non perceptorum. Poſt inchoatam autem petitionem, etiam illorum fructuum ratio habetur, qui culpa poſſeſſoris percepti non ſunt, vel percepti conſumpti ſunt.

De actione ad exhibendum.

3. Si ad exhibendum actum fuerit, non ſufficit, ſi exhibeat rem is, cum quo actum eſt: ſed opus eſt, ut etiam rei cauſam debeat exhibere; id eſt, ut eam cauſam habeat actor, quam habiturus eſſet, ſi, cum primum ad exhibendum egiſſet, exhibita res fuiſſet. Ideoque, ſi inter moras exhibendi uſucapta ſit res à poſſeſſore, nihilominus condemnabitur. Præterea fructuum medii temporis, id eſt, ejus quod poſt ac-

corpora hereditaria. *l.* 20. §. 3. *l.* 40. §. 1. *d. t. l.* 1. & 2. *C. eod.* Cujac.

SI PRÆDO] *l.* 25. §. 3. *& ſeq. d. t. l.* 22. *C. de rei vind. l.* 33. *D. eod.* nec intereſt ab initio mala fide poſſederit, an poſtea poſſidere cœperit. *l.* 23. §. 1. *l.* 48. §. 1. *de acq. rer. dom. d. l.* 25. §. 5. *de her. pet.*

POST INCHOATAM PETITIONEM] *d. l.* 22. *C. de rei vind. l.* 2. *C. de fruct. & lit. exp. l.* 4. §. 2. *D. fin. reg.* Quoniam poſt motam controverſiam omnes poſſeſſores pares ſunt. *d. l.* 25. §. 7. *l.* 10. *C. de long. temp. præſcr.*

3. UT ETIAM REI CAUSAM] Id eſt, commoda rei externa: puta, fœtus animalium, partus ancillarum, utilitates amiſſæ, &c. *l.* 9. §. *pen. & ult. ad exhib.*

USUCAPTA SIT] *d. l.* 9. §. 6. Uſucapio ex ratione juris veteris non interrumpitur litis conteſtatione. *l.* 10. *l.* 20. *de rei vind.* ſicut præſcriptiones temporum. *l.* 1. *l.* 2. *l.* 10. *C. de long. temp. præſcr.* At hodie diſcrimen iſtud non obtinet. *l.* 2. *l.* 3. *C. de annal. exc.*

FRUCTUUM MEDII TEMPORIS] *d. l.* 9. §. *pen. ad exh.* nempe ſi poſſeſſor hac actione victus, de re ipſa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

acceptum ad exhibendum judicium, ante rem judicatam interceſſerit, rationem habere debet judex. Quod ſi neget reus, cum quo ad exhibendum actum eſt, in præſenti ſe exhibere poſſe, & tempus exhibendi cauſa petat, idque ſine fruſtratione poſtulare videatur, dari ei debet, ut tamen caveat ſe reſtituturum. quod ſi neque ſtatim juſſu judicis rem exhibeat, neque poſtea exhibiturum ſe caveat, condemnandus ſit in id, quod actoris intererat, ſi ab initio res exhibita eſſet.

Familiæ erciſcundæ.

4. Si familiæ erciſcundæ judicio actum ſit, ſingulas res ſingulis heredibus adjudicare debet. & ſi in alterius perſona prægravare videatur adjudicatio, debet hunc invicem coheredi certa pecunia (ſicut jam dictum eſt) condemnare. Eo quoque nomine coheredi quiſque ſuo

---

ipſa porro contendere judicio directo ſuperſederit. Accurſ. in *d.* §. *pen.*

SINE FRUSTRATIONE] Id eſt, juſta ex cauſa. *l.* 5. §. *ult.* ubi & juſtæ cauſæ hujus generis indicantur. *l.* 12. §. 5. *ad exhib.*

AB INITIO RES EXHIBITA] Quod declaratur *l.* 9. §. *pen.* & *ult.* *l.* 10 & *ſeqq. eod.* atque ob contumaciam damnatur, quanti actor in litem juraverit: alias quanti res vere eſt. *l.* 3. §. 2. *d. l.* 9. §. *ult. l.* 5. *de in lit. jur.*

4. SINGULAS RES SINGULIS HEREDIBUS] Non quod ſemper & neceſſario hæc ratio diviſionis ineatur (quid enim ſi fundi hereditarii commode per regiones dividi poſſint?) ſed quia in pleriſque rebus eſt commodiſſima.

INVICEM CERTA PECUNIA] Cum impar adjudicatio eſt, is cujus pars præponderat, viciſſim in certam pecuniam conſorti damnandus eſt, ut æqualitas per omnia conſervetur. *l.* 52. §. 2. *l.* 55. *fam. erc.* §. 20. *ſup. de act.*

ſuo condemnandus eſt, quod ſolus fructus hereditarii fundi perceperit, aut rem hereditariam corruperit, aut conſumpſerit. Quæ quidem ſimiliter inter plures quoque, quam duos coheredes ſubſequuntur.

Communi dividundo.

5. Eadem interveniunt, & ſi communi dividundo de pluribus rebus actum ſit. Quod ſi de una re; veluti, de fundo: ſi quidem iſte fundus commode regionibus diviſionem recipiat, partes ejus ſingulis adjudicare debet. & ſi unius pars prægravare videbitur, is invicem certa pecunia alteri condemnandus eſt. Quod ſi commode dividi non poſſit; veluti, ſi homo forte, aut mulus erit, de quo actum ſit: tunc totus uni adjudicandus eſt, & is invicem alteri certa pecunia condemnandus eſt.

Fi-

AUT REM HEREDITARIAM CORRUPERIT] Vel quod coheres in rem communem neceſſarias impenſas fecerit: quæ ſunt hujus judicii præſtationes perſonales, de quibus dictum *ſup.* §. 3. *de obl. quaſ. ex contr.*

5. EADEM INTERVENIUNT, ET SI COMM. DIV.] In judicio communi dividundo circa diviſionem rerum, earumque adjudicationem & condemnationem mutuam, ac præſtationes perſonales, idem obſervatur, quod in familiæ erciſc. *l.* 3. *l.* 6. §. 1. *& ſeqq. comm. div.*

PARTES EJUS SINGULIS] Si diviſio prædii ſine cujuſquam injuria commode fieri poſſit, cuique ſua portio certis finibus adjudicanda. *l.* 1. *C. comm. div.*

VELUTI, SI HOMO] Hotom. Theoph. *vel ſi homo.* quod magis placet. ut ſit ſenſus: ſi res aut non commode, aut non omnino partes pro diviſo recipiat: veluti, ſi agatur de ſervo aut jumento: totam uni adjudicandam, eumque alteri certa pecunia condemnandum. *l.* 3. *C. eod.*

6. AN

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Finium regundorum.

6. Si finium regundorum actum fuerit, diſpicere debet judex, an neceſſaria ſit adjudicatio. quæ ſane uno caſu neceſſaria eſt, ſi evidentioribus finibus diſtingui agros commodius ſit, quam olim fuiſſent diſtincti. Nam tunc neceſſe eſt, ex alterius agro partem aliquam alterius agri domino adjudicari, quo caſu conveniens eſt, ut is alteri certa pecunia debeat condemnari. Eo quoque nomine condemnandus eſt quiſque hoc judicio, quod forte circa fines aliquid malitioſe commiſit: verbi gratia, quia lapides finales furatus eſt, vel arbores finales excîdit. Contumaciæ quoque nomine quiſque eo judicio condemnatur: veluti, ſi quis jubente judice metiri agros paſſus non fuerit.

De

---

6. AN NECESSARIA ADJUDICATIO] Si de finibus conſtet, judicis officium eſt eos cuſtodire. Si turbati ſint aut obſcurati, ut tamen vetera veſtigia appareant, novi ex conſilio agrimenſorum conſtituendi. *l. 3. de term. mot.* Quod ſi nulla veterum finium veſtigia appareant, novi ex conſilio agrimenſorum conſtituendi. *l. 8. fin. reg. l. 3. C. eod.*

SI EVIDENTIORIBUS FINIBUS] Reipub. intereſt evidenter diſtinctos eſſe agrorum terminos. Ovid. 3 *Faſtor. de Deo Termino.*

Omnis erit ſine te litigioſus ager.

NECESSE EST EX ALTERIUS AGRO] Ac proinde res tranſigenda eſt adjudicatione & condemnatione. *l. 3. §. 1. l. 3. l. 4. eod.*

LAPIDES FINALES] Sive terminales, qui & grumi: οἱ τῶν ὅρων λίθοι, οἱ διορίζοντες τοὺς ὅρους λίθοι, *qui fines & terminos diſtinguunt.*

FURATUS EST] Vel terminos ejecit, locoque movit, aut exaravit. & poteſt judex, qui de hujuſmodi crimine cognoſcit, etiam de finibus cognoſcere. *l. 4. §. 4. eod.*

CONTUMACIÆ QUOQUE NOMINE] *d. l. 4. §. 3.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De adjudicatione.

7. Quod autem iſtis judiciis alicui adjudicatum fuerit, id ſtatim ejus fit, cui adjudicatum eſt.

DE PUBLICIS JUDICIIS.

TITULUS XVIII.

De differentia à privatis.

PUBLICA judicia neque per actiones ordinantur, neque omnino quicquam ſimile habent cum ceteris judiciis, de quibus locuti ſumus, magnaque diverſitas eorum eſt & in inſtituendo, & in exercendo.

Etymologia.

1. Publica autem dicta ſunt, quod cuivis ex populo executio eorum plerumque datur.

Di-

---

§. 3. Condemnabitur autem contumax, in id quod adverſarii intereſt. Nam multam irrogare magiſtratus eſt, non pedanei judicis.

7. EJUS FIT, CUI ADJUDICATUM] Adjudicatio modus eſt acquirendi dominii jure Quiritium. Ulp. *tit.* 19. §. 15. Quod ſi per errorem de fundo alieno, quaſi de communi actum, & ex adjudicatione poſſidere cœpero, procedit mihi uſucapio. *l.* 17. *de uſuc.*

TITULUS XVIII.

NEQUE PER ACTIONES ORDINANTUR] id eſt, non conſtituuntur & exercentur per actiones ordinarias, ſicut judicia privata.

MAGNA DIVERSITAS ET IN INSTITUENDO] De veteri ordine exercendorum judiciorum publicorum, Car. Sigon. *lib. ſingul.* Nic. Gruch. 1. *de Com. Rom.* 2. Briſſon. 2. *ſelect. ant.* 1. Poſtea extra ordinem exerceri cœperunt, durante tamen legum pœna. *l.* 8. *de publ. jud. l.* 1. §. *ult. l.* 13. *de pœn.* & in crimen ſubſcriptione. *l.* 3. §. 2. *de accuſ. l. ult. C. eod.* Cujac. 8. *obſ.* 33.

1. QUOD CUIVIS EX POPULO] Exceptis iis,

qui-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Diviſio.

2. Publicorum judiciorum quædam capitalia ſunt, quædam non capitalia. Capitalia dicimus, quæ ultimo ſupplicio afficiunt homines, vel etiam aquæ & ignis interdictione, vel deportatione, vel metallo. Cetera, ſi quam infamiam irrogant cum damno pecuniario, hæc publica quidem ſunt, non tamen capitalia.

Exempla. De læſa majeſtate.

3. Publica autem judicia hæc ſunt: Lex Julia majeſtatis, quæ in eos, qui contra Imperatorem

---

quibus hæc poteſtas jure publico adempta. *l.* 43. §. 10. *de rit. nupt. junct. l.* 8. *l.* 9. *& ſeqq. de accuſ.* Addendum, & quia cauſæ ſunt publicæ. Nam & popularis actio publica dicitur, eo quod cuivis è populo patet: privata tamen eſt reſpectu cauſæ. *l.* 30. §. 3. *de jurej. junct. tit. de pop. act.* Bene Chryſoſt. *Hom.* 1. *ad Antioch.* κοινόν ἐςι τὸ ἔγκλημα, δημόσιον τὸ ἀδίκημα, ἔξεςιν ἑκάςῳ τῶν βȣλομένων κατηγορεῖν.

2. ULTIMO SUPPLICIO] Ultimum ſupplicium mortem ſolam interpretamur. *l.* 21. *de pœn.*

VEL AQUÆ ET IGNIS INTERDICT.] Itaque quorum judiciorum publicorum pœna damnatum vel morte afficit, vel de civitate tollit, ſervitute aut deportatione, ea capitalia nominantur. *l.* 2. *h. t.* Interdum tamen noſtri id ſolum capitale vocant, cujus non alia pœna, quam mors eſt. *l.* 4. *de pœn. l.* 18. *C. de tranſact.* κατ' ἐξοχὴν ſcil. Gradus capitalium pœnarum vide in *l.* 28. *de pœn.*

CUM DAMNO PECUNIARIO] Aut in corpus aliqua coërcitione. *d. l.* 2. *h. t.* Exempla ſunt in §. 4. & §. 8. *inf. eod.*

3. CONTRA IMP. VEL REMP.] Perduellionem intelligit, crimen imminutæ majeſtatis atrociſſimum. *l. ult. ad leg. Jul. maj.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

rem, vel rempublicam aliquid moliti ſunt, ſuum vigorem extendit. Cujus pœna animæ amiſſionem ſuſtinet, & memoria Rei etiam poſt mortem damnatur.

De adulteriis.

4. Item lex Julia de adulteriis coërcendis, quæ non ſolum temeratores alienarum nuptiarum gladio punit, ſed & eos, qui cum maſculis nefandam libidinem exercere audent. Sed eadem lege Julia etiam ſtupri flagitium punitur,

---

MOLITI SUNT] Eademque ſeveritate voluntas, qua effectus, punitur. *l. 5. C. eod.*

ANIMÆ AMISSIONEM] ψυχῆς ἀπώλειαν. *Anima* pro *vita*. Salluſt. *Catil. Libertas & anima noſtra in dubio eſt.*

MEMORIA REI POST MORTEM DAMNATUR] Rei ſc. perduellionis; quiquid hoſtili animo adverſus Remp. vel Principem machinatus eſt: ſecus eſt, ſi quis ex alia cauſa majeſtatis reus fit. *l. ult. eod. l. 24. de pœn.*

4. TEMERATORES ALIENARUM NUPTIAR.] Tac. 1. *Annal. Juliam in matrimonio Marci Agrippa temeraverat.*

GLADIO PUNIT] Adulterium ex lege Julia relegatione vindicabatur, ut conſtat ex Tac. *lib.* 1, 2 & 3 *Annal. l. 5. de quæſt.* capite ſancitum non fuiſſe arguunt, *l. 6. de divort. l. 11. h.t. l. 14. de teſtib.* Gladii pœnæ ex lege Conſtantini eſt. *l. 30. h.t. Nov. 134. c. 10.* Lege Moſaïca quoque morte mœchi puniuntur. *Lev. 20. 10. Deut. 22. 22.*

CUM MASCULIS] Παιδεραστοὶ, ἀρσενοκοῖται, *puerarii, puerorum contaminatores.* Hæc præpoſteræ Veneris & Sodomiticæ libidinis pœna, eſt ex lege Conſtantii & Conſtantis. *l. 31. C. h. t.* & par ex lege Moſis. *Levit. 20. 13.*

STUPRI FLAGITIUM] Lex Julia etiam de ſtupris cavet. *l. 6. §. 1. h. t.* & ſtupri quidem appellatione generali etiam adulterium notatur: proprie autem adulterium in nuptam committitur, ſtuprum in virginem vi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

tur, cum quis ſine vi vel virginem, vel viduam honeſte viventem, ſtupraverit. Pœnam autem eadem lex irrogat ſtupratoribus, ſi honeſti ſunt, publicationem partis dimidiæ bonorum: ſi humiles, corporis coërcitionem cum relegatione.

De ſicariis.

5. Item lex Cornelia de ſicariis, quæ homicidas ultore ferro perſequitur, vel eos, qui hominis occidendi cauſa cum telo ambulant. Telum autem (ut Caius noſter ex interpretatione legum duodecim Tabularum ſcriptum reliquit) vulgo quidem id appellatur, quod arcu mittitur, ſed & nunc omne ſignificat, quod manu cujuſque jacitur. ſequitur ergo, ut lignum, & lapis, & ferrum hoc nomine contineantur

---

viduamve. quod Græci φθορὰν appellant. *d. l. 6. §. 1. l. 34. §. 1. h. t. l. 101. de verb. ſign.*

HONESTE VIVENTEM.] σεμνήν· nam cum meretricibus impune licebat libidinem explere. *l. 22. C. h. t.*

CORPORIS COERCITIONEM CUM RELEGATIONE] Lex Attica ſtupratorem ita multabat, ut vel duceret puellam, vel dotaret. Lex Moſaïca, ut & dotaret, & duceret. *Deut. 22. 29.*

5. ULTORE FERRO] Scriptum hoc à Triboniano accommodate ad ſui temporis rationem; & exigit hoc Lex Divina, *Exod. 21. 12. Lev. 24. 17.* Pœna autem Legis Corneliæ deportatio fuit, & bonorum omnium ademptio. quamquam poſtea humiliores capite puniti. *l. 3. §. pen. l. pen. h. t.*

CUM TELO AMBULANT] *l. 1. pr. eod. l. 7. C. eod.* nimirum etiam à conatu homines deterrere gravitate ſupplicii lex voluit.

CAJUS NOSTER] *l. 233. §. 2. de verb. ſign.* Ceterum non dubito, quin teli appellatione etiam gladium Lex Cornelia intellexerit: quamvis propria teli ſignificatio, quæ hic indicatur, gladio non conveniat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

neantur: dictum ab eo, quod in longinquum mittitur, à Græca voce τηλȣ̃ figuratum. Et ſic hanc ſignificationem invenire poſſumus & in Græco nomine: nam quod nos telum appellamus, illi βέλος appellant, ἀπὸ τȣ̃ βάλλειν. Admonet nos Xenophon: nam ita ſcribit: καὶ τὰ βέλη ὁμῶς ἔφερετο, λόγχαι, τοξεύματα, σφενδόναι, πλεῖστοι δὲ καὶ λίθοι. Sicarii autem appellantur à ſica, quod ſignificat ferreum cultrum. Eadem lege & venefici capite damnantur, qui artibus odioſis, tam venenis, quam ſuſurris magicis, homines occiderint, vel mala medicamenta publice vendiderint.

De parricidiis.

6. Alia deinde lex aſperrimum crimen nova pœna perſequitur, quæ Pompeia de parricidiis voca-

---

Admonet nos Xenophon] Ita recte legitur, ut & in *d. l. 233. §. 2. de verb. ſign.* unde hic locus deſcriptus eſt. Th. τȣ́τȣ δὲ μάρτυρ Ξενοφῶν ȣ̃τω γράφων. Denique ſubjecta verba Xenophontis eſſe agnoſcuntur ex *lib. 5.* ἀναβάς. Haloander *in Xerolopho.* Ξηρόλοφος locus erat celeberrimus urbis Conſtantinopol. de quo digna quædam notatu Petr. Gyll. *l. 4. de Topograph. Conſtantinop. c.* 8.

A sica] Romani, teſte Suida, τὰ ἐπικαμπῆ ξίφη, *incurvos gladios*, ſicas appellant. Per abuſionem tamen ſicarios omnes vocamus, qui cædem telo quocumque commiſerunt. Quint. *lib.* 10. *c.* 1.

Et venefici] *l. 1. & 3. h t.* Plus eſt hominem extinguere veneno, quam occidere gladio. *l. 1. C. de malefic.*

Susurris magicis] Incantationibus, γοητείαις. *Nov.* 115. *c.* 4. quo referenda illa legis duodecim, *Qui malum carmen incantaſſit, Qui fruges excantaſſit*, &c. vid. Plin. *lib.* 28. *c.* 2. Auguſtin. 8. *de Civ. Dei*, 19.

6. Asperrimum crimen] Nefas ultimum vocat Seneca, 1. *de Clement.* 23.

De parricidiis] Parricida etiam dicitur, qui fra-

vocatur: qua cavetur, ut, ſi quis parentis, aut filii, aut omnino affectionis ejus, quæ nuncupatione parentum continetur, fata properaverit (ſive clam ſive palam id auſus fuerit) nec non is, cujus dolo malo id factum eſt, vel conſcius criminis exiſtit, licet extraneus ſit, pœna parricidii puniatur: & neque gladio, neque ignibus, neque ulli alii ſolenni pœnæ ſubjiciatur, ſed inſutus culeo cum cane, & gallo gallinaceo, & vipera, & ſimia, & inter eas ferales anguſtias comprehenſus, (ſecundum quod regionis qualitas tulerit) vel in vicinum mare, vel in amnem projiciatur: ut omnium elementorum uſu vivus carere incipiat, & ei cælum ſuperſtiti, & terra mortuo auferatur. Si quis autem alias cognatione vel affinitate perſonas conjunctas necaverit, pœnam Legis Corneliæ de ſicariis ſuſtinebit.

De

---

fratrem aut ſororem occidit. Chariſ. *lib.* 4. imo & qui qualemcumque hominem. Feſtus in *parricid.* Sic quæſtores parricidii, appellati quæſtores rerum capitalium. ſed proprie parricida dicitur, qui parentem occidit, quaſi parenticida. Chariſ. *d. loc.*

AUT AFFECTIONIS] Ita omnino legendum, non ut vulgo *affinitatis. per l. un. C. h. t. de his, qui par. vel lib. occid. l. un. C. Theod. eod. junct. l. pen. §. 1. D. eod. & hoc §. in fin.*

NEQUE GLADIO] Legis tamen Pompeiæ eadem pœna, quæ Legis Corneliæ fuit, niſi quod hæc etiam conſcios ſceleris puniret. *l. 1. l. 6. eod.*

INSUTUS CULEO, &c.] *d. l. un. C. de his, qui par. vel lib. occid.* Prius tamen virgis ſanguineis cæſus. *l. pen. eod.* De Pœna culei, Cic. *in ea pro Sexto Roſcio.* Sen. 1. de *Clem.* 15. Juven. *Satyr.* 8. Etiam aliud ſupplicii genus uſurpatum invenio apud Paul. 5. *ſent.* 24.

CÆLUM SUPERSTITI, TERRA MORTUO] Leucipp. 3. ἵνα μὴ τὴν ψυχὴν μόνον ἀπολέσῃ, ἀλλὰ καὶ τὴν ταφήν. Quint. *declam.* 299. *Cui lex lucem vivo. fluctuanti*

mare,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

De falſis.

7. Item lex Cornelia de falſis, quæ etiam teſtamentaria vocatur, pœnam irrogat ei, qui teſtamentum, vel aliud inſtrumentum, falſum ſcripſerit, ſignaverit, recitaverit, ſubjecerit. vel ſignum adulterinum fecerit, ſculpſerit, expreſſerit ſciens, dolo malo. Ejuſque legis pœna in ſervos ultimum ſupplicium eſt, quod etiam in lege de ſicariis & veneficis ſervatur: in liberos vero deportatio.

De vi.

8. Item lex Julia de vi publica, ſeu privata, adverſus eos exoritur, qui vim vel armatam vel ſine armis commiſerint. Sed ſi quidem armata vis arguatur, deportatio ei ex lege Julia de vi publi-

---

mare, naufrago portum, morienti terram, defuncto ſepulcrum negat.

7. ETIAM TESTAMENTARIA VOCATUR] *l.* 30. *h.t.* Paul. 5 *ſent.* 25. Cic. *Verr.* 3. ex eo forte, quod majore ejus parte de falſo in teſtamento commiſſo cavetur.

VEL ALIUD INSTRUMENTUM] Hoc ex SCto Liboniano adjectum Legi Corneliæ exiſtimat Cujac.

SCRIPSERIT, SIGNAVERIT, &c.] Amoverit, reſignaverit, deleverit, quive nummos aureos, argenteos adulteraverit, laverit, conflaverit, raſerit, corruperit, vitiaverit, vultuve Principis ſignatam monetam præter adulterinam reprobaverit. Paul. *ubi ſupra. l.* 1. *l.* 2. 8. 9. *& paſſ. h. t.*

EJUSQUE LEGIS POENA] Ex Marciano *l.* 1. §. *ult. eod.* adde Paul. *d. loc.*

8. DEPORTATIO EX LEGE JULIA] Ulp. *l.* 10. §. *ult. ad leg. Jul. de vi publ.* ait aqua & igni his interdici. Sed notum eſt, huic pœnæ ſucceſſiſſe deportationem. *l.* 2. §. 1. *de pœn.*

publica irrogatur. ſi vero ſine armis, in tertiam partem bonorum ſuorum publicatio imponitur. Sin autem per vim raptus virginis, vel viduæ, vel ſanctimonialis, vel alterius fuerit perpetratus, tunc & raptores, & ii, qui opem huic flagitio dederunt, capite puniuntur, ſecundum noſtræ conſtitutionis definitionem, ex qua hoc apertius poſſibile eſt ſcire.

De peculatu.

9. Item lex Julia peculatus eos punit, qui publicam pecuniam, vel rem ſacram, vel religioſam, furati fuerint. Sed, ſi quidem ipſi judices tempore adminiſtrationis publicas pecunias ſubtraxerint, capitali animadverſione puniuntur: & non ſolum hi, ſed etiam qui miniſterium eis ad hoc exhibuerint, vel qui ſubtractas ab his ſcientes ſuſceperint. Alii vero, qui in hanc legem inciderint, pœnæ deportationis ſubjugentur.

De

IN TERTIAM PARTEM BONORUM] *l. 1. l. ult. ad leg. Jul. de vi priv.*

SANCTIMONIALIS] Aſcetriæ, virginis vel viduæ Deo dicatæ. *l. un. C. de rapt. virg.*

CAPITE PUNIUNTUR] Licet mulier raptui conſenſerit. *d. l. un.* §. 2. quod tamen non de ſimplici & ſpontaneo aſſenſu accipiendum; ſed ita, ſi conſenſerit malis artibus inducta. Quidam etiam gravius eſſe putant, verbis perſuaſoriis pellicere mulierem, quam vi uti. Liban. *decl.* 2. Plutarch. in Solon.

9. LEX JULIA PECULATUS] Peculatus eſt pecuniæ reive publicæ aut ſacræ furtum. *l. 1. l. 4. l. 9. §. 2. ad leg. Jul. pecul.* Itaque ſacrilegium ſpecies eſt peculatus.

CAPITALI ANIMADVERSIONE] Ex *l. un. C. de crim. pecul.*

POENÆ DEPORTATIONIS] *l. 3. D. eod.* interdum in quadruplum condemnantur. *l. pen. eod.* Sacrilegi, id

eſt,

De plagiariis.

10. Eſt & inter publica judicia Lex Fabia de plagiariis, quæ interdum capitis pœnam ex ſacris conſtitutionibus irrogat, interdum leviorem.

De ambitu, repetundis, annona, reſiduis.

11. Sunt præterea publica judicia, Lex Julia de ambitu, Lex Julia repetundarum, & Lex Julia de annona, & Lex Julia de reſiduis, quæ de certis capitulis loquuntur, & animæ quidem amiſſionem non irrogant: aliis autem pœnis eos ſubjiciunt, qui præcepta earum neglexerint.

Ex-

---

eſt, qui publica ſacra compilaverunt, capite puniuntur. *l.* 9. *eod.*

10. DE PLAGIARIIS] Plagiarius eſt, qui liberum hominem vel ſervum alienum dolo malo ſupprimit. ἀνδραποδιστής. Lyſ. *orat.* 9. ſupprimendo enim plerumque plagium committitur. *l.* 3. 5. 6. *h. t. l.* 2. 5. 6. *C. eod.* licet interdum & aliis modis, puta vendendo, &c. *l.* 1. 2. 4. *D. eod.*

INTERDUM CAPITIS POENAM] Ex ipſa lege Fabia plagii pœna erat pecuniaria: poſtea gravius puniri cœpit, & quandoque capite. *l. ult. eod. l.* 7. *l. ult. C. eod.* uti & Lege Divina, *Exod.* 21. 17. *Deut.* 24. 7.

11. DE AMBITU] Hæc lex in urbe ceſſavit, ex quo magiſtratuum creatio ad curam principis pertinere cœpit. *l. un. ad leg. Jul. de amb.* pœna hujus criminis in municipiis multa 100 aureorum cum infamia. *d. l. un.* §. 1.

REPETUNDARUM] Vid. *l.* 3. & 4. *ad leg. Jul. rep.* de pœna eſt in *l.* 7. §. 3. *eod. l.* 1. *l. ult. C. eod.*

DE ANNONA] Adverſus eum, qui annonam publicam fraudaverit vel vexaverit, &c. *l.* 2. *ad leg. Jul de annon.* add. *l.* 37. *de pœn. l.* 6. *de extr. crim.* Apud Athenienſes pœna capitis ſtatuta erat in eos, qui frumentum alio comportabant annonamve ſupprimebant. Lyſ. *orat.* 21.

DE RESIDUIS] Hac lege damnatus amplius tertia parte

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Excuſatio.

12. Sed de publicis judiciis hæc expoſuimus, ut vobis poſſibile ſit ſummo digito & quaſi per indicem ea tetigiſſe: alioqui diligentior eorum ſcientia vobis ex latioribus Digeſtorum ſeu Pandectarum libris Deo propitio adventura eſt.

---

parte quam debet, punitur, *l. 2. l. 4. §. 5. & 2. ſeqq. ad leg. Jul. pecul.* Tenetur autem hac lege, qui pecuniam publicam delegatam in uſum aliquem retinuit. *l. 2. eod.* ſeu apud quem ex pecunia publica quid reſedit. *d. l. 4. §. 3.*

12. Et quasi per indicem] Id eſt, leviter, ſummatim, ὑποτυπωτικῶς, digito ad fontes, unde hauriatur, intenſo. Aſcon. in *Verr. 3. Antequam cauſam agerent, quaſi per indicem rem exponebant*, &c.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 32